IACOBI ZABARELLAE PATAVINI OPERA LOGICA.

In hac Secunda Editione multis Annotationibus aucta, & erroribus expurgata, tum in figuram quandam commodiorem digesta.

Cum Indice locupletissimo rerum omnium, quæ in hoc uolumine continentur.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,
Apud Paulum Meietum Bibliopol. Patauinum,
M. D. LXXXVI.

INDEX OPERVM.

SERENISSIMO
STEPHANO
POLONIAE REGI,
MAGNO DVCI LITVANIAE,
ET PRINCIPI
TRANSYLVANIAE.

Iacobus Zabarella S. P. D.

VERAM ego semper existimaui esse illorum sententiam, STEPHANE Rex potentissime, qui dixerunt hominum alios ad imperandum, alios ad obediendum nasci; sic enim natura nec mundum vniuersum, nec in mundo rem vllam è partibus dignitate paribus existere vnquàm voluit, sed hanc præesse, ac regere, illã parere, ac regi; quod cum in cæteris omnibus rebus, tum potissimũ in homine ipso inspicere possumus: quum enim animo, & corpore constet, animus ei ad regendum, & imperandum, corpus uerò ad obediẽdum, ac seruiendum datum est. Eos igitur homines, qui quantùm animus corpori præstat, tantùm ipsi virtute aliis hominibus antecellunt, natura Reges, & ad imperandum natos esse, gentesque omnes, si ab huiusmodi viris regerentur, beatas fore credendum est. Sed hunc naturę ordinem praua consuetudo, prauique hominum mores peruerterunt: quẽadmodum enim plurimos inuenias, in quibus appetitus, qui natura seruus est, rationi, cui obtemperare deberet, dominetur; ita regnare, & imperare aliquando visi sunt homines nequam, & uitiosi, & Regia dignitate prorsus indigni; cuius mali causam putandum est esse illam, quam omnes ferè nationes seruare solitæ sunt, obtinendi imperii rationẽ; ius enim regnandi hæreditarium faciunt, & à parentibus ad filios per successionem trãsire uolunt, quasi non sæpe uideamus filios à parentum uirtute plurimùm degenerare. Plerique etiam per vim & patriæ libertatem, & regna quoque aliena occuparunt, quorum magna pars insigni auaritia, & crudelitate præditi esse consueuerunt. Quòd si gentes singulę suo arbitratu sibi Regem deligerent, semper uiri lectissimi, & qui uirtute aliis anteirent, regnare conspicerentur. Huius quidem rei exemplum pręclarissimum Illustrissimi Poloni Proceres nunc omnibus gentibus præbuerunt, nec possum ipsorum iudicium, & probitatem, & prudentiam non maximoperè admirari; illius enim regionis amplissimæ, & opulentissimæ Regem electuri non ignorabant esse in eorum numero complures, qui & genere, & uirtute eo honore dignissimi, & ad maximum illud regnũ administrandum aptissimi erant; sed quum te, licèt alienigenam, omnibus regiis uirtutibus exornatum, quasi Lunam nocte serena inter cætera astra fulgentem, inter omnes mortales insigniter eminere conspicarentur, in te unũ conuersis omnium animis te summa omnium ordinum consensione Regem declararunt; iam enim perspicua, & præ oculis omnium erant ea, quæ magna cum laude in Transyluania gesseras, ubi nobilissima stirpe natus simili populorum electione iampridẽ illius bellicosissimæ gentis Princeps creatus fueras. Sed ea, quæ nunc in administrando Polonię regno gessisti, non modò po-

pulos illos tuæ ditioni subiectos, sed alias quoque gentes, ac nationes, ad quas tui nominis fama perlata est, magna tui admiratione affecerunt; multorum enim Regum, & Imperatorum memoria colitur, qui belli, multorum etiam, qui pacis artibus claruere; sed qui in utrisque excelluerint, pauci admodum reperti sunt; singuli nanque ad singula nascimur, nec omnes simul animi dotes prouida Natura singulis frequenter cõtribuere solita est, sed perpaucis, qui miraculo cæteris hominibus forent, & qui iis gubernandis, ac instruendis præficerentur. Te uerò, Rex præstantissime, in his paucis non modò numerãdum esse, sed etiam mirum in modum excellere quis non uideat? magna nanque res est Regem in bello summam prudentiã, ac fortitudinem præseferre; in pace tum omnia prudenter agere, tum philosophari; & æquè utrisq; temporibus iustitiam colere, temperanter uiuere, & clementia, liberalitate, ac magnificentia nemini cõcedere; sed & his omnibus uirtutibus singulariter insignẽ esse, & tum tempore pacis omnia, quæ ad bellum attinent, prouidere, tum belli tẽpore studia pacis non intermittere, qualem te esse & homines prædicant, & tua facta declarant, maximum certè est, & nescio quid uidetur habere diuinitatis. Tu quidem rei militaris peritia nulli Imperatori secundus omnium liberalium disciplinarum cognitione, & eloquentia, qua plurimum uales, Regibus, ac Principibus omnibus, qui ad hæc usq; tempora extiterunt, anteire contendis, fuerunt enim te in sapientiæ, ac bonarum artium studia ita sedulò, & enixè incumbere, ut ab iis ne ipsũ quidem bellum, & maxima, quam in eo gerendo adhibes, cura, ac diligentia te auertere posit; idque hoc anno tota fermè Italia non sine magna admiratione experta est; quum enim ab urbe Regia longè absens in ultimis regni tui finibus bellũ gereres, ad omnia ferè Italiæ Gymnasia, ad Patauinum præsertim, Nuntios misisti, qui literatos uiros, omniũque disciplinarum professores Cracouiam magnis propositis præmiis tuo nomine aduocarent, quanuis enim in illa nobilissima urbe gymnasium uetustissimum adhuc floreat, in quo uiri, ut audio, eruditissimi omnes liberales disciplinas magna cum laude profitentur; eo tamen tu non contentus, simulatque regnum inisti, nouam Academiam accersitis ex Italia doctoribus extruere constituisti; tantus enim te sapientiæ, ac literarũ amor tenet, ut neque absentia, neque bellum, neque amplissimi Imperii nouitas uel honestissimo tuo desyderio obsistere, vel retardare animum tuum potuerit. Hoc uerò omnium animos in admirationem, tuique nominis reuerentiam cõuertit, præsertim nostræ huius Patauinæ Academiæ, omniumque, qui hic sunt, studiosorum, ac literatorum hominum, qui tuam eximiam liberalitatem, & magnificentiam, & singulare sapientiæ studium, aliasq; regias uirtutes, quarum fama iam per omnes gentes uulgata est, quotidiè celebrare, ac laudibus in cælum ferre non desinunt. Id quidem de me ipse profiteri possum, tantam esse meam erga te obseruantiam, ut in te absente colendo, ac uenerando nemini cedam, nilque in hac uita magis optem, quam ut commoda oblata occasione Italiam cum Sarmatia commutare, & te præsentem colere, tibique inseruire, & siquid est in me ingenii, ac uirium, id omne ad arbitrium tuum conferre, ac deuique sub tuo nuto uitam traducere mihi liceat; nam si inter mortales sola philosophorum uita beata est, ut sapientes omnes censuerunt, beatissimum certè est sub rege philosophante uitam agere philosophando. Propterea quum superioribus diebus nuntii tui, & amici quidam mei plurima, & ea quidem mihi non incognita, de tua & humanitate, & liberalitate prædicantes, ac pollicentes me tuo nomine inuitare, ac rogare cæperunt ut ad te accedere, & in Cracouiensi Academia philosophiam publicè profiteri uellem, ego tum gaudio, tum mœrore affectus sum; gaudio quòd occasionem optatissimam tranquillè, beateq; uiuendi ultro mihi oblatam uiderem; dolore autem tum quòd Illustrissimo Senatui Veneto, & Clarissimis Patauinæ Academiæ moderatoribus, qui me ad philosophiam publicè interpretandam conduxerunt, pactione me obligatum sentio, & hinc discedere, nisi facta mihi ab iis potestate, nec possum, nec debeo, tum quòd etiam si ipsi, ut non omnino despero, id mihi permiserint, ego nunc negotiis familiaribus, quæ tam breui tẽporis spatio confici nequeunt, ita sum impeditus, ut non sine magno rerum mearum detrimento patriã hoc anno relinquere possim; familiam quoque numerosam habeo, quam improuisò

deserere

deserere & mihi molestum,& ipsi perniciosum esset,in Sarmatiam autē traducere onerosum. Veruntamen hæ difficultates animum meum alioqui cupidissimum,& incitatissimum perturbare quidē hactenus,ac retardare,sed non omnino retrahere potuerunt, spes enim aliqua subest eas & dominorum humanitate,& auxilio amicorum, & consilio,& labore posse superari. His contrariis agitatus curis, & de euentu incertus mecum ipse cogitare cœpi qua ratione possem interea meam incredibilem in te obseruantiam, animique deuotionem tibi significare; in mentem venit meum Logicorum operum uolumen,quod iam Typographo excudendum tradideram,& præter veterem consuetudinem sub nullius patrocinio in lucem proferre constitueram; solent quippe cuncti, qui libros in publicum edunt,patronum aliquem sibi deligere magnæ authoritatis virum,sub cuius nomine,& cuius auspiciis liber honoratior,& illustrior exeat in lucem, quem morem nulli prorsus reprehensioni obnoxium,sed laude potius dignum esse existimarem,si Reges,& magni Principes uel sapientiæ studiis dediti, vel saltem sapientū, ac literatorum hominum amatores,& fautores,quales priscis temporibus magnum Alexandrum,& Augustum,& Mecœnatem extitisse ferunt,nostris quoque temporibus haberentur,nec potius in sola belli studia incumbentes, aut etiam in voluptatibus vitam agentes sapientiæ studium,omnemque literaturam contemnerent;quo factum est ut tales librorum dicationes multi non modò neglexerint,sed,ut audio,etiam molestè tulerint;quod quidem animum meum ab inscribendo his Libris alicuius nomine prorsus auertit,quum scirem nec me hac inscriptione rē illis gratam facturum,nec multū splendoris eorum nomine,à quibus philosophia tam parui æstimaretur,philosophicis libris accessurum fuisse. Quū igitur,dum liber meus iam sub typis esset,in hac sententia perseuerarē,tu solus præstantissime Rex,in quo cum magnā potentia summam eruditionē, & sapientiæ amorem coniunctum esse intellexi,me consilium mutare coegisti;quum primum enim virtutes tuæ,de quibus etiā ante audiueram, notissimæ mihi esse cœperunt, nil habui antiquius,quàm tibi,cui iam animum deuouerā,hos libros meos dicare, eosque sub tuo nomine,ac patrocinio in publicum edere;præsertim quum nobilissimo cōsilio tuo conuenientissima hæc dicatio esse videretur,quum enim philosophiæ,ac bonarum artium studia erigere, & instaurare in animo habeas,nil certè ad id accōmodatius esse videbatur,quàm hoc logicorum operum volumen,in quo totam rectè philosophādi rationem nunc aliis non satis cognitam explicandam,& facilem omnium disciplinarum aditum patefaciendum mihi proposui;sic etiam fiet vt libri mei tum nominis tui Maiestate illustrati,& muniti in conspectum hominum honoratissimi,& ab inuidorum morsibus tutissimi prodeant; tum etiam tanquàm nuntii, atque interpretes animi mei summæ meæ erga te obseruantiæ,quam in præsentia declarare aliter nequeo,specimen tibi aliquod præbeant. Videbor etiam laudabilem Parthorum morem, institutumque imitari,quibus sine munere,quò obsequium,& obseruantiam suam significarent, ad Regem accedere non licebat;quum enim non desperem futurum vt paucis post mensibus ad te ore salutandum,meque tibi totum dedendum Cracouiam me conferam,id quidē si ex sententia successerit, alacriùs certè, & audaciùs præmisso munusculo hoc in tuum conspectum veniam,minusque tanti Regis dignitatem,ac Maiestatem uerebor; quòd si uoti compos esse non potero,hac saltem ratione,quando alia non licebit,mihi ipse satisfecero,quòd hac librorum meorum dicatione animi quoque mei deuotionem tibi significauero,& opera meæ splendore tui nominis multo illustriora reddidero. Tu igitur,Rex potentissime,munusculum hoc meæ perpetuæ in te obseruantiæ pignus,& monimentum benignè,& humaniter,vt omnia soles,excipito; quod tametsi ipsum per se tenue,atque exiguum est,si uerò cum dignitate,atque amplitudine tua conferatur, tenuissimum;tamen pro virium mearum,quæ maiora præstare nequeunt,conditione maximum, meæque erga te obseruantiæ argumentum firmissimum iudicandum est. Vale Rex præstantissime,& bonarum artium studia,quę nomen tuum ad astra tollent, amore prosequi, & fouere ne desinas.

Patauii Calendis Maiis M. D. LXXVIII.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

IN TOTVM LOGICORVM OPERVM VOLVMEN

Præfatio ad Lectorem.

QVANTI momenti ad benè philosophandum sit eius disciplinę cognitio, quæ Logica dicitur, si alia nulla ratinne demonstrari posset, eo certè uno argumento satis probatetur, ꝙ antiqui philosophi, ui passim apud Aristotelem legimus, ob ignoraniiam Logicę, in multos, eosque grauissimos in philosophia ertores lapsi sunt; quod malum suis temporibus uulgatum ut auerterei Arist. logicã artem ita egregiè, ac, si dicere fas est, ita diuinè composuit, ut, si nullum toto uitæ suę tempore alium librum scripsisset, sola Logicę traditione admirandum, omnibusq; philosophis præferendum se uniuersæ studiosorum posteritati præbuisset. Attamen nescio quo casu, seu ipsa eiusmodi rerum difficuliate, seu librorum Arist. obscuritate, seu philosophantium incuria, qui res logicas paruipendnut, euenerit, vt ad posteriora quoque tempora, & ad nostram usq; hanc tempestatem is morbus nbrepserit; nam post Aristotelem panci admodum extitere, qui benè, riteque philosophati sint; idque non aliam ob causam cõtigit, quàm ꝙ libros eius logicos, eos præsertim, qui Posteriores Analytici nuucupantur, quàmplurimi tũ logicæ, tum philosophiæ professores non iutellexerunt; in sis enim libris Aristot. toiam rectè coutemplandi, & exquisitè sciendi methodum præstantissimè explicauit, ut quisquis eos plenè intelligat, is cuiusq; rei perfectam scientiam ex ipsa rei natura, propriisq; principijs uenari, & consequi aptus sit; quam solam ut certus sũ esse rectam philosophandi rationem, ita post Arist. a paucis (ue dicam a nemine) seruatam esse audeo profiteri; nam omnes ferè in magnis philosophorum altercationibus, & controuersiis dirimendis, & in philosophicis quæstionibus soluendis, uel sola Arist. magnive alicuius uiri authoritate, uel probabilibus tantùm argumentis inniti solent, rationem autem ex natura rei desumptã, quę una sufficeret, & in qua sola uerus philosophus acquiescere potest, non exquirũt. Communem hunc errorem ego tunc primùm deprehendi, quum olim in hac patria Academia Logicam publicè docere cœpi, in cuius muneris functione ꝙ quinque integros annos cõsumpserim me nunquàm pœnitebit; quum enim libris Aristotelis Posterioribus Analyticis iugiter incumberem, eosq; primùm ita intelligerem, ut ipse iamprìdem a pręceptoribus meis edoctus fuerã, postea animaduerti aliam quendam sensum verbis Arist. subesse, & aliud quoddam consilium, & artificium, quod nec ego adhuc noueram, nec ab ullo alio declaratum, aut cognitum fuisse uideram, uel audiueram; itaque ad illud eruendum omne ingenium meum, omneq; studium contuli, plurimumque, ut multi sciunt, laboraui; nec me (ut puto) spes, atq; opinio mea fefellit: etenim post crebram, ac diligentem uerborum Arist. consyderationem, & Auerrois, ac Themistii, qui soli eos libros intellexerunt, meque plurimùm adiuuerunt, assiduam lectionem, multa & ad scopum, & ad artificium, & ad sententias Arist. pertinentia inueni, professoribus quidem Logicæ omnibus incognita, & ab eorum plerisq; noua dogmata, & παράδοξα appellata, in quibus tamen animus meus penitus conquiesceret, quum & rationi maximè consentanea esse uiderentur, & plurimorum cum studiosorum iuuenum, tum literatorum uirorum consensio ea mirificè comprobaret. Post eos autem annos quum relicta logica ad naturalem philosophiam interpretandam decimo ab hinc anno transissem, complures cum auditores mei, tum alii eruditi uiri me hortari, & rogare nunquàm destitere, ut uel commentarios ederem in Posteriores Analyticos, uel alia aliqua ratione eos libros, qui maximè omnium interprete indigere uidentur, scriptis illustrarem, asseuerantes hanc laborum meorum editionem magnæ utilitati studiosis omnibus futuram, quandoquidem quisquis libros illos benè intelligit, is bonus philosophus euadat necesse est, quemadmodũ iis non intellectis nihil in philosophia proficere quispiam potest. Ego uerò eorum precibus, ac desyderio morem gerere ad hanc usque diem pertinaciter recusaui, qui enim me, uiresque meas nũquàm magnifacere ausus sum, non potui non timere ne discipulorum, & amicorum erga me beneuolẽtia ita eorum animos obumbrarit, ut mihi, scriptisque meis multò plus, quàm par sit, tribuerint, ideoq; ipsorum de rebus meis opinioni iudicium aliorum literatorum hominum, quod ego magnoperè metuendum esse censeo, responsurum minimè sit. Postea uerò quàm pollicentibus omnibus, si eis obtemperauero, nunquàm fore ut me facti pœniteat, ipse illorum precibus, & obtestationibus resistere ampliùs non potui, ne amicissimorum hominum consilium, & iudicium, & desyderium tanto-

perè

perè aſpernari viderer,me ad rerum logicarum ſtudia iterum contuli, ut aliqua de his,quę vtilitati aliis fore uiderentur,conſcriberem,latis equidē commoditatis ad id peragendum nactus in præterita patrię noſtræ calamitate,quum.n.relicta ob ingentem peſtilentiam urbe in agrū ſeceſſiſſem,cunctisq; urbanis curis,& negotiis,& ſtudiis expeditus in magno otio eſsē,arti logicæ reuiſendæ,ac declarandæ me totum tradidi, & in eam operam totus incubui . Sed in ipſo ſtatim huius laboris initio alia noua dubitatio animum meum conturbauit,in mentem.n.uenire cœpit quàm contrarię ſint his temporibus philoſophorum de elocutione ſententiæ, alii nanq; latinę linguæ candorē pluris, quàm rerum cognitionem,æſtimantes,ea tantùm legere poſſunt, quæ Tullianam ſermonis elegantiam redoleant,cætera omnia,quæ ipſi barbarè ſcripta appellant,reſpuunt,& ſtomachantur;quaſi pręſtātiſſima philoſophiæ arcana etiam abſq; locutionis ornamentis,& ſumma cum orationis barbarie ſignificari,ac declarari nequeant.Contra uerò alii elegantiorum literarum notitiā non modò contemnūt, ſed etiam contrariam eſſe philoſophiæ ſtudiis opinari uidentur ; in quam opinionem ideò uenere, ut ego arbitror,ꝙ uiderunt eos omnes,qui tum hac noſtra, tum ſuperiore ętate in eo literaturę genere uel excellnere,uel ſaltem mediocriter eruditi habiti ſunt,aut philoſophiam non attigiſſe,aut eius intima non penetraſſe, ſed leuiter admodum , & pingui Minerua in rerum contemplatione uerſari ſolitos eſſe;quo inani argumento ducti pleriq; adduci nnn poſſunt ut credant illū eſſe poſſe uel præſtantem,uel mediocrem philoſophum,quem limationis linguæ notitia pręditum eſſe uideāt.Idcirco hi nullam elocutionis curam habendam eſſe rati in omnem ſermonis barbariem præcipites eunt , non parum meo quidem iudicio philoſophiæ uenuſtatem,& ſplendorem labefactantes.Harum ego duarum philoſophandi rationum hanc quidem nunquàm probaui,ſed illam ſemper abhorrui , neglecta.n.penitus elocutione ſeu ſcribendo,ſeu dicendo philoſophari,etſi indecorum eſt,attamen cū profunda rerum contemplatione,& cum magna ſcientia poteſt eſſe coniunctum;·ſed omnem in ſermonis elegantia curam,omneq; ſtudium ponere,intimas autem rerum naturas,cauſaſq; non penetrare,& leuiter,ac ſicco pede omnia percurrere,licèt multi hoc pacto philoſophiam profiteātur, indignum prorſus philoſophiæ nomine iudicandum eſt . Ego itaq; de rebus logicis ſcripturus in ipſa quidem rerum theoria poſteriorem potiùs ſectam,quàm priorē,quam ſemper neglexi,imitandā cenſui;omnium tamen ueritatem ex ſola cuiuſque rei natura,quod illi,quanuis acutiſsimè diſputantes, non faciunt,depromere conſtitui. Quod uerò ad elocutionem attinet ſemper equidē aliis omnibus philoſophum illum antecellere iudicaui(ſi quis modò talis extet) qui eloquentiam cum profunda rerum cognitione coniunxerit, & diſciplinarum pręſtantiſsimam philoſophiam , quaſi ſpecioſiſsimam mulierem pretioſis ueſtibus,gemmiſq; exornans,elocutionis ornamentis pulchriorē, ac ſplendidiorem reddiderit;attamen habita horum temporum ratione diù anceps,ac dubius fui,nec potui non alterius ſectæ reprehenſionem uereri; nam ſi ſpreta penitus elocutione uoluero ea,qua cōmuniter alii utuntur,ſermonis libertate uti,elegantiores philoſophi mea ſcripta reſpuent,& ipſorum lectionem tolerare minimè poterunt;ſi uerò iis uocabulis neglectis,quæ nunc apud omnes in uſu ſunt, magnam limandæ orationis curam habuero,aliis contrariæ ſectæ philoſophis,quorum maximus eſt numerus,& diſplicebo,& obſcurus fiam;complures.n.aſſueti ſolùm barbarè ſcripta legere,& barbarè loqui,latinum ſermonem,ut ego in pleriſq; bonarum artium ſtudioſis notaui , haud planè intelligunt,proinde latinè ſcripta odio proſequuntur,ac fugiunt.Hæc ipſe omnia conſyderans diu cogitaui an aliqua eſſe poſſet loquendi ratio ita omnium animis accommodata, nt per eam nemo (ſi fieri poſſet)a librorum meorum lectione auerteretur.Tandem me optimè facturum iudicaui,ſi uiā quandam mediam teneus tum uulgatam illam loquendi licentiam,ſummamq; barbariem fugerem , tum ad uitandam obſcuritatem aliqua etiam conſuetudini,& uſui cōdonarem,nec me Tullianę locutionis limitibus prorſus obſtringerem ; illud,n.mihi certum , atq; indubitatum eſt, philoſophis multò maiorem rerum,quàm uocabulorum curam habendam eſſe,ideoq; propter communem utilitatē id maximè omnium eſſe attendendum,vt claritate ſermonis & ſtudioſorum animi ad legendū alliciantur,& ad rerum cognitionem planior,ac facilior eis pateat aditus. Conſtat autem plures nunc voces in uſu eſſe apud philoſophos,quas etſi latina ſpreuit antiquitas,tamen earum ſenſum nō modò nulla latina uoce,ſed ne oratione quidem exprimere potis eſſet;quid.n.naturalitas,corporeitas,alietas, identitas apud philoſophos noſtros ſignificent manifeſtum eſt,at ſi his uti non poſſumus, quibuſnā aliis uocibus earum ſignificationem melius, & elegantius referemus? & hoc ſi fieri nequit, eritne a philoſophia latinis hominibus abſtinendum,ꝙ uocibus ad omnia,quæ ipſi cogitant,ſignificāda accommodatis deſtituti ſint ? Ego quidem cum Fabio Quintiliano cur eiuſmodi uocabula tantoperè aſpernemur nihil uideo,niſi ꝙ iniqui iudices aduerſus nos ſumus,ideoq; paupertate ſermonis laboramus ; profectò ad hunc inanem, ac puerilem metum pellendum ſufficere nobis Gręcorū exēplum deberet,quibus ad omnia,quæcunque uolunt,ſignificāda uoces omnes ſuo arbitratu fingere,& deriuare,& componere abſq; ulla elocutionis lęſione permittitur;etenim ſi illis ἑτερότητα,& ταυτότητα dicere licet,cur nos alietatem,& identitatem pronuntiare prohibemur ? hoc equidem eò minus reprehendendum eſſe cenſeo,quò cuiuſq; linguæ elegantiam multo magis in ſtylo,formuliſq; dicendi,atq; in uerborum cum nominibus,omniumq; inter ſe orationis partium connexu, quàm in ipſis

ſolis,

ſolis,nudiſq; dictionibus conſtitutam eſſe putãdum eſt;quo fit ut iis,quæ diximus, uocabulis in phi
loſophando uti uel nullus error ſit,uel ita leuis,nt,ſi coniunctam habeat ſermonis perſpicuitatem,is
multo maiorem,quàm limatiſſima oratio,quę obſcura,ac difficilis intellectu ſit,excuſationẽ merea-
tur;philoſopho nanq;tantum laboris,ac difficultatis in rebus,earumq; naturis perſcrutandis ſubeũ-
dum eſt,ut minimè conueniens ſit ipſum orationis quoq; duritie,& obſcuritate fatigari, & interru-
pta rerum contemplatione in ijs,quę ad Grammaticum pertinent,tempus conterere;teſtimonio sũt
libri omnes Ariſt.quos quum ipſe dedita opera obſcuriſſimos,& intellectu difficillimos compoſue-
rit,ne præſtantisſima philoſophię arcana cnm ignauis,& indignis hominibus communicaret, eam
tamen totam obſcuritatem in ſententiis,nullam in ſtylo ponere uoluit, nemo.n.eſt Græcæ linguę pe
ritus,qui ignoret clarisſimam,& facillimam eſſe locutionem Ariſt. quanuis ſeuſus obſcuri admodũ,
& reconditi ſint. Sermonis autem claritatem in hoc potisſimũ ſitam eſſe puto,ut uocabulis utamur
notis,& apud eius diſciplinæ,quam docemns,profeſſores uſitatis;ptopterea eius ego ſententię ſum,
earum,quas barbaras uocanr,dictionum uſnm non modò tunc,quum nullæ latinæ uoces extãr, pro-
bandum,ac recipiendum eſſe,verùm etiam quum extant quidem, ſed ętatis noſtræ philoſophis vel
omnibus,uel plurimis incognitæ,& innſitatæ ſunt;latinè quidem a M. Tullio connexum dicitur id,
quod logici noſtri minus rectè,& barbarè uocant conſequẽtiam; attamen,qnia latina uox paucis no
ta eſt,hæc autem omnibus,ego ſemper conſequentiam dicam,nunquàm connexum:latina etiã uox
eſt ratiocinatio,Græca ſyllogiſmus,tamen, quia frequentisſimus nũc eſt apud philoſophos Gręci vo
cabuli uſus,latini autem ratus,mnlto ſæpius ſyllogiſmum dicat,quàm ratiocinationem , illud.n.no-
men ab omnibus intelligi certò ſcio,hoc autem a pleriſq; latinam linguam non ſatis callẽtibus,quo
rum utinam non magnus eſſet numerus,fortaſſe non intelligitur.Illud quoq; , quod Græci ἀδύνατον
uocant,omnes fetmè his temporibus impoſsibile appellare conſueuerunt; aliqui tamen elegãtiores
uocabulum hoc minimè recipientes id,quod fieri nequit,dicere maluerunt, latinè id quidem , ſed
obſcutiùs;euenit.n.interdum ut,ſi impoſſibile pronuntiare nolimus, in magnam ſermonis obſcuri-
tatem labamur;nonnulli etiam,ut unica dictione huius uocabuli ſenſum referrent, nefas dixernnt,
ſed qua ducti ratione equidem non uideo,quum neq; propriam,neq; uſitatam, proinde obſcuriſſi-
mam eam locutionem eſſe manifeſtum ſit. Quoniam igitur conditionis horum temporum rationẽ
habendam,& ſtudioſorum utilitatem ab iis,qui philoſophiam docent, quętendam eſſe cẽſeo, ob id
non modò posſibile,& imposſibile,ſed & posſibilitatem, & imposſibilitatẽ, & alias eiuſmodi voces
pro occaſione proferte non uerebor;præſtat.n.cum moderatione his uocabulis uti,quàm lõgis uer-
borum circuitibus,& ambagibus orationem obſcurare.Hæc uolui de elocutione pręfari tum excuſa
tionis gratia,tum ut quicnnq, huins noſtri inſtituti rationem intellexerint,ij uel nos hac in re nõ re-
prehendant,uel ſaltem eos,qui de philoſophia aliter ſcribant,maiori obnoxios eſſe reprehenſioni fa
teantur uel inuiti.Illud præterea ſcire lectorem nelim, quum ſcopus & cõſilium meum fuerit libros
Ariſt.Poſteriores Analyticos,quantum per me fieri poteſt,ſcriptis illuminare,me quidẽ non ignoraſ-
ſe ad exactam eorum librorum illuſtrationem duo poſtulari , unnm ut commentariis in eos libros
compoſitis & uerba,& methodus Ariſto.declarentur; alterum ut arduę qnæſtiones,ac dubitationes,
quæ longum examen,profundamq; contemplationem requirunt, & ad ſenſus Ariſtotelis penetran-
dos,atq; eruendos pertinent,excutiantur,ac perſoluantur: ſed quum uno,& eodem labore nõ ſatis
commodè utrunq; abſolui poſſe animaduerterim, quandoquidem interpretatio uerborum Ariſtot.
non uidetur prolixis diſpntationibns eſſe interrumpẽda, decreui cõmentariorum editione in aliud
tempus dilata aliquot de rebus logicis libros nunc in lucem proferre,in qnibus omnes illæ quęſtio-
nes examinantur,quas præcipuas eſſe,& cum ad logicam uniuersè,tum potisſimum ad lib.Poſterio-
res Analyticos illuſtrandos,& eorum intimos ſenſus aperiendos conferre exiſtimaui ; etenim abſq;
harum rerum declaratione parum utilitatis ſola,ac nuda uerborum interpretatio afferte poterat;cõ
tra uerò his omnibus libris intellectis non difficile erit iis,qui aliquo ingenio præditi ſunt,adhibito
mediocri ſtudio,ac diligentia nerborum quoq; Ariſtotelis intelligẽtiam conſequi; pręſertim quum
oblata mihi ſæpius in his libris occaſione plura loca , eaq; tnm præcipua, tum perobſcura in Poſte-
rioribus Analyticis diligenter explanauerim;ut fortaſſe non ſint defuturi qui dicant me in eoſdem
libros præterea commentarios ſcribere nõ magnum operępretium fore;quod ſi,ut opto, contigerit,
altero illo labore libentisſimè ſuperſedebo , ꝙ ſi & opera hęc logica in manibus ſtudioſorũ aſſiduè
uerſari,iiſq; grata,atque utilia eſſe,& ab eis commentarios quoq; in illos Ariſtotelis libros deſydera
ri intellexero,ſimulatq; a ſtndiis philoſophiæ,quam publicè interpretor,ſatis mihi otii fuerit,nitar,
&ſi magno meo cum labore,eorum deſyderio ſatisfacere. Interea ſyncero, atque ingenuo animo
hoc Logicorum operum volumen perlegant,ut ego ſynceto animo, ac iuuandi tantùm gratia hunc
laborem ſuſcepi.

INDEX LOCVPLETISSIMVS
OMNIVM RERVM NOTATV DIGNARVM, QVAE IN TOTO HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

A

B

C

D

Maius

P

Subie-

T

V

Vni-

F I N I S.

Errata sic corrigantur, numerorum autem prior columnam, posterior lineam significabit, sed scias non modo lineas ipsas, sed spatia quoque linearum, ubi non sunt scriptæ lineæ, tibi esse connumeranda.

Col. 1. lin. 44. lege. cognoscat. 2. 55. l. in iis rebus. 4. 23. in margine. l. cap. 8. 4. 45. l. habituum. 4. 50. l. intellectum. 5. 41. l. cognito. 6. 44. l. hominis. 7. 42. l. necessariarum. 9. 37. l. nullus. 11. 32. l. & quemadmodum. 11. 33. l. facit, ita. 13. 16 l. seu. 14. 21. l. inferius 14. 35. l. possint 15. 19. l. corporale. 15. 39. l. dicebatur. 16. 35. l. effectiuum. 16. 55. l. operamus. 21. 1. l. instrumentorum. 21. 60. in margine. l. duæ. 22. 44. l. limatione. 24. 3. in margine. l. mentis. 24. 5. l. ait habitus. 29. 20. l. ipsius. 31. 30. l. dirigitur. 31. 41. l. est, uel falsa. 31. 50. l. ne si alias. 32. 20. l. ibi principem. 32. 41. l. electionem. 36. 36. l. sunt, ut à 37. 12. l. instrumenti. 39. 27. l. ea bis. 40. 46. l. contrarium. 41. 8. l. soli 47. 59. l. dicit. 50. 3. l. igitur. 54. 46. l. & ad eorum. 54. 57. l. simul de his. 62. 54. l. redeundo. 66. 13. l. quæ ab. 66. 23 l. notitia. 67. 4. l. indigeat. 68. 18. l. modum. 73. 1. l. probabilibus. 73. 28. l. confert 76. 37. l. Auerroes. 78. 1. l. sufficit. 78. 35. l. didicimus. 85. 45. l. elocutio. 88. 45. l. de omni re. 90. 25. l. Dialectica. 98. 1. l. possint. 102. 28. l. Auerroes 107. 6. l. artificiosos. 113. 34. l. risibile. 113. 54. l syllogismis. 115. 10. 3. intelligimus. 120. 20. l. faciemus. 120. 35. l. animali. 123. 7. l. multis in locis. 124. 54. l. postposita. 125. 14. l. habeamus. 137. 38. l. definito. 140. 47. l. explicati. 140. 50. l. rationem. 150. 56 l. oporteret. 152. 32. l. aliter. 153. 11. l. nuns. 153. 58. l. intelligimus. 156. 12. l. à notione. 159. 29. l. consyderata. 161. 39. l. unam 162. 37. l. direxeris. 163. 42. l. nullam. 165. 1. l. posset. 169. 6. l. uel unum medium 172. 36. l. principium. 173. 53. l. apertium. 177. 18. l. definitione. 178. 51. l. diuersas. 179. 6. l. in definitione, quod. 184. 46. l. scientiam. 187. 1 l. hominis. 187. 3. l. heterogeneas. 189. 26. l. an in illa. 189. 34. l. desyderium. 192. 27. l. tota, ac tota. 196. 66. l. aliud est. 198. 51. l. corporibus. 200. 54. l. sumi 202. 55. l. oporteret. 206. 31. l. natura. 210. 36 l. uidetur aduersus hũc. 211. 45. l. quia pars illa. 212. 30. l. uolumus. 218. 53. l. uter. 222. 9 l. nodum. 223. 55. l. uidetur. 230. 22. l. resolutio. 235. 20. l. syllogismus. 242. 43. l. faciamus. 248. 35. l. eundem. 248. 41. l. cognito. 260. 35. l. sufficit. 260. 57. l. quodcunque. 261. 33. l. ea uerba. 262. 29. l. dicimus. 271. 32. in margine. l. habeat. 277. 3. l. libro priorem. 281. 5. l. conuer- tionei. 281. 13. l. in iis libris. 282. 16. l. an in illa. 291. 58. l. ergo. 293. 49. l. ac de definitione. 299. 48. l. ignota. 300. 2. l. secundùm propriã naturam nota quatenus. 300. 6. l. & in. 312. 52. l. è demonstratione definitionem. 313. 30. l. Arist. igitur in. 313. 58. deleatur, uel. 320. 56. l. se de. 335. 19. l. quare latius. 344. 11. l. significari. 368. 2. l. Trigesimiquinti. 369. 20. l. & non 377. 46. l. eandem. 383. 18. in margine. l. in uerbis. 387. 1. l. & de. 388. 41. l. prædicati. 389. 12. l. ponitur, & ablato. 396. 1. l. per tertiam. 396. 2. l limati. 397. 47. l. ribbuit. 401. 1. l. quod est ex. 403. 36. l. natura. 412. 38. l. se de demonstratione. 412. 55. l. habent. 416. 29. l. cum. 416. 39. l. negationem. 419. 39. l eadem. 424. 59. l. sed non motor. 431. 21. l. τοῦ διὰ τί, alteram τοῦ ὅτι. 431. 47. in margine l. Auerroe. 432. 38. l. τοῦ διότι. 434. 52. l. Auerroe. 435. 54. l. demonstrato. 436. 31. l. Regressu. 438. 50. l. differunt. 443. 39. in margine. l. consequuntur. 444. 9. l. illi similiter. 444. 31. l. demonstrationem. 447. 24. l. cognitum. 451. 56. l. demonstrationis. 454. 43. l. omni. 456. 10. l. inanem esse. 462. 26. in margine. l. quæ non est 476. 32. l. dicimus. 480. 42. l. effectum. 481. 2. l. afferre. 493. 11. l. cognito. 493. 16 l. cognito ad A 497. 49. l spiritali. 581. 50. l. hoc enim omnino ipsius conditioni. 502. 34. in margine. l. in qua. 503. 13. l. etiam ut 505. 60. l. habendam. 510. 44. l. constituit. 510. 56. l. mactationi. 514. 56. l. principia ubi non 520. 12. l. constituit. 523. 6. l. naturalis. 528. 22. l. non in iis. 530. 49. l. quidem omnes. 532. 48. l. medium. 534. 26 l. sermonẽ 546 38. l. non posse. 546. 42. l. ipse. 551. 10. l. superius. 555. 39. l. uoluisse. 556. 11. in margine. l aliquãdo secundo. 559. 13 l. notoria 562. 6. l. feceris. 568. 34 l. demonstrationis. 569. 41. in margine. l. quin. 574. 18. l. differentem. 575. 53. l. subiicere. 580. 34. l. causalis. 584. 59. l. potissima 585. 32. l enim dum demonstrationem. 595. 22. l. tribuitur. 596. 22. l. Aristotelis. 597. 48. l. sensu. 598. 32. l. angulum. 599. 41. l. nouus sectus. 600. 28. in marg. l. eo exemplo. 602. 57. l non possemus. 604. 10. l. illũ 608. 23. l. solus. 610. 2. l. est secundùm. 612. 8 l. finalis. 612. 41. l. illud ut. 615. 21. l. fine. 616. 28 l. in demonstrationis terminis.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE NATVRA LOGICAE Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum Præfationem Libri continens.

IN cognoscenda A logicæ artis natura multo maior, quàm multi putent, difficultas inest; etsi enim definitio nominis neminem ferè latere solet, si quidem nomine logicę cũcti etiam parum eruditi disciplinam quãdam argumentatricem, seu artem quandam argumentandi significari intelligunt; attamen definitio rei, quæ intimam eius disciplinæ naturã, & conditionem declaret, ita obscura est, vt eam plurimi literati uiri, & logicę, ac philosophię professores tum superioribus, tum his quoque nostris temporibus ignorauerint. Huius autem difficultatis ea (ut arbitror) causa fuit, quòd nemo quid sit logica benè intelligere potest, qui & pro pinquum eius genus, & subiectum, & finem, un- B de differentiæ sumuntur, non cognoscant; subiectum tamẽ logicæ nemo hactenus cognouit, nisi solus Auerroes; finẽ verò nosse perfectè non possumus, dum subiectũ ignoramus; sed & de genere logicæ, quod ante omnia cognoscendum est, magna est inter philosophos altercatio, quũ alij logicam sciẽtiam esse, alij artem, alij neque scientiam, neque artem, sed facultatẽ; alij nullum horum recipientes nil aliud esse, quàm instrumentum existimauerint. Hoc igitur dignum esse censuimus, de quo aliqua sciberemus, & sententiam nostram, præsertim quum ea ab aliis plurimum distet, exponeremus, genus quidem logicę proximum in primis inuestigando, deinde finem, & subiectum, ac demum in partes totam logicam diuidendo, & singularum scopos, ac sedes considerando.

Caput Secundum de rerum, ac disciplinarũ diuisione.

NATVRAM logicę peruestigaturi à rerum diuisione exordiũ sumamus oportet, si quidem ab ea disciplinarum quoq; diuersitas, & singularum natura deriuatur. Res omnes in duo genera diuiduntur ab Aristotele in tertio Capite sexti libri de moribus ad Nicomachum, alias enim necessarias, ac sempiternas esse dicit, alias contingentes, quæ esse, & non esse possunt; necessarias quidem uocat tum eas omnes, quæ ipsæ per se semper sunt, & nunquàm fiunt; tum eas, quæ fiunt quidem, non tamen à uoluntate nostra, sed à natura per certas causas operante, hæ nanque etsi quatenus sunt singulares nõ semper sunt, tamen quatenus ad vniuersitatem rediguntur, & ita à certis causis necessariò pendere consyderantur, vt eas esse, uel non esse, fieri, aut non fieri non sit in nostra uoluntate constitutum, eatenus necessariæ, ac sempiternæ dici possunt, cuiusmodi esse res omnes naturales manifestũ est. Restat alterum diuisionis membrum res illas contineat, quę ab hominis voluntate pendent, quoniam eas facere, vel non facere in arbitrio nostro positum est, quo circa nullam habent necessitatem, sed contingentes dicuntur, quæ tum esse, tum non esse nostro arbitratu possunt. Quoniam igitur disciplinam omnem, quæ aliquid doceat, rem aliquam tractare necesse est, duo oriuntur disciplinarum genera, quorum unum ijs rebus versatur, quæ à nobis fieri possunt; alterum in ijs, quæ non à nobis fiunt, sed vel semper sunt, vel certas alias causas extra nostram uoluntatem positas consequuntur; aliud equidem disciplinæ genus non uideo, nam si quę alia præter has statuatur, ea, quum nihil tractet, pro-

Rerum duo genera.

Res naturales quomodo sint necessariæ.

Disciplinarũ duo genera.

ſectò nihil erit. Aliȩ itaque diſciplinæ res neceſſarias tractant, quȩ à nobis fieri non poſſunt; aliȩ verò eas quæ à nobis fiunt; duplex autem hæc tractatio duplicem finem, duplicemq; ſcopum habeat neceſſe eſt, aut enim rem aliquam mente tractamus ut eam cognoſcamus, aut vt eam efficiamus, ſeu efficere diſcamus; ſi quis alium aliquem ſcopum excogitare poteſt, illum in mediũ afferat, ego etenim nullum alium imaginari, aut mente fingere poſſum. Duo hi diuerſi fines ex ipſa rerum natura deducũtur, nam res illas, quas efficere non poſſumus, eo tantùm cõſilio contemplamur, ut eas cognoſcamus, non ut efficiamus, fatui nanque hominis eſſet id facere uelle, quod ab ipſo fieri nulla ratione poteſt; eas verò, quas facere poſſumus, ideò conſyderamus, vt efficiamus; quòd ſi earum quoque cognitionem quȩrere uideamur, ſcopus tamen pręcipuus non eſt cognitio, ſed operatio, nam ea mente quærimus cognoſcere, ut per cognitionem efficere aliquid ualeamus, quod ſine cognitione aut non efficeremus, aut difficiliùs, vel deteriùs efficeremus; propterea de motali diſciplina loquens rectè dicebat Ariſtoteles in Tertio capite primi libri de moribus finem ipſius non cognitionem eſſe, ſed actionem. Hæc quum ita ſe habeant, diſciplinæ illæ, quæ in rebus neceſſarijs verſantur eo tantùm ſcopo, vt eas cognoſcant, meritò ſcientiæ contemplatiuȩ appellatȩ ſunt, ſolam enim ſcientiam per contemplationem quærunt, non operationem, earumq; diuiſio è rerum omniũ, quæ in uniuerſo ſunt, & earum multiplici conſyderatione deſumitur, cuius quidem rei declaratio omittenda eſt ut à propoſito aliena; ſatis eſt in pręſentia ſi dicamus tres eſſe ad ſummũ ſcientias contemplariuas, diuinam, quæ metaphyſica dicitur, mathematicam, & naturalem; diuina quidem res à materia penitus abiunctas conſyderat; naturalis autem res materiales quatenus materiales ſunt; mathematica uerò eas, quæ materiales quidem ſunt, propterea quòd ſine materia non exiſterent, tamen quia earum eſſentia à ſenſili materia non pendet, ab ea per mentalem conſyderationem ſeparantur. ſi aliud genus rerum, quæ à noſtra uoluntate non pendeant, pręter hæc tria non datur, ſequitur neque ſcientiam aliam dari præter eas tres, quas modò nominauimus. Reliquȩ omnes diſciplinæ in rebus illis uerſantes, quȩ quòd ab humana voluntate ęquè fieri, ac non fieri poſſunt, contingentes ab Ariſtotele uocantur, ſi propriè loqui velimus, ſcientiæ appellãdæ non ſunt, tum quòd cognitionem pro fine non habent, quemadmodum diximus; tum etiam quòd ea cognitio, quum tetũ neceſſariarum non ſit, ſcientia nominari non debet; ſcientia nanque eſt firma, ac certa cognitio rerum ſimpliciter neceſſariarum, & ſempiternarum, ut in memorato loco ſexti libri de moribus aſſerit Ariſtoteles, ubi eam definit eſſe habitum demonſtratiuum; in primo autem poſteriorum Analy-

Diſciplinæ cõtemplatiuȩ.

Diſciplinæ operatrices.

Sciẽtia quid ſit.

D ticorum dicit ſcientiam eſſe rei cognitionẽ per ſuam cauſam, cum animi certitudine quòd aliter res illa eſſe non poſſit propter illam cauſam. docet autem eo in loco Ariſtoteles duplicem in ſcientia requiri neceſſitatem, unam in ipſa re ſcita, quȩ ſimpliciter neceſſaria ſit, & aliter eſſe nõ poſſit; alteram in animo ſcientis, qui omnino certus eſſe debet rem illam aliter eſſe non poſſe; harum duarum conditionum altera vtrauis ſublata non habemus ſcientiam, ut ſi rerum contingentium noſtra cognitio ſit, uel neceſſariarum quidem, ſed cum animi incertitudine, & hęſitatione. Rerum autem contingentium, & à noſtra uoluntate pendentium duo ſunt genera, ut Ariſtoteles docet in Quarto capite ſexti libri de moribus, vnde duę quoque diſciplinarum in his uerſantium claſſes oriuntur; eorum enim, quę à nobis fiunt, alia agi, alia effici propriè dicuntur, actio quidem eorum eſt, quę ad uirtutem, & uitium pertinent, quorum intellectualis habitus prudentia dicitur, atque in his
E tota moralis diſciplina uerſatur; effectio verò eorum, quę ad materialia opera pertinent, quorum habitus intellectualis dicitur ars; propterea prudentiam, & artem definiens Ariſtoteles dicit prudentiam eſſe habitum recta cum ratione actiuum; artem uerò habitum cum recta ratione effectiuum, inter actionem, & effectionem illud diſcrimen eſt, quod inter finem, & ea, quę ſunt ante finem, ſeu modo quodam quod inter dominum, & ſeruum; artes enim omnes aliquam materiam tractantes, & elaborantes ad ciuilem fœlicitatem tanquàm eius miniſtrę diriguntur, ſi quidem ab illis omnibus uitę ciuili commoda ſuppeditantur, proinde nihil propter ſe efficiũt, ſed propter fęlicitatem; actio uerò non ad fœlicitatem dirigitur, ſed fœlicitas ipſa eſt apud Ariſtotelem, qui fœlicitatem uult eſſe non uirtutem ipſam, ſed actionem ex habitu uirtutis proficiſcentem; huiuſmodi igitur actio domina eſt, & finis omnium effectionum, effectiones autem omnes propter actionem tanquàm propter finẽ, & ipſius ſeruę, ac miniſtrę ſunt. Sed horum om-
F nium diligens declaratio ad alios pertinet, nobis ſatis ſit ſi intellectualium habitum numerum, & differentiam pro pręſenti occaſione cognoſcamus; tres quidem intellectuales habitus ex ijs, quę dicta ſunt, colligimus, ſcientiam, prudentiam, & artem; ſed alios duos adiicit Ariſtoteles in ſexto libro de moribus intellectuum, & ſapientiam, intellectus quidem dicitur principiorum cognitio, ex qua ſcientiam concluſionum adipiſcimur, quare maiorem habet certitudinem, & neceſſitatem, quàm ſcientia, ut probat Ariſtoteles in Secundo capite primi libri poſteriorum Analyticorum, & in ultimo capite ſecundi libri. Sapientia uerò eſt habitus pręſtantiſſimus ſcientiam cum intellectu coniungens, & ueluti ſcientia caput habens, ut in illo ſexto libro de moribus docet Ariſtoteles. Quum igitur quin-

In ſciẽtia duplex eſt neceſſitas.

Actionis, & effectionis diſcrimẽ unde incipiat.

Quinq; habitus intellectuales.

quinque sint habitus intellectuales, manifestum est tres ita esse rerum simpliciter necessariarum, & æternarum, ut extra eas nullum locum habeant, nempe scientiam, intellectum, & sapientiam; duos verò contingentium, quæ in nostræ voluntatis arbitrio suot constitutæ, prudentiam, & artem: præter hos nullum alium intellectualem habitum posuit Aristoteles; de quibus hæc pauca dicere necessariũ esse iudicauimus, quia non benè possumus intelligere qualis habitus logica sit, nisi aliquam ipsorum habituum notitiam habeamus. Quoniam autem de duobus potissimum habitibus dicturi sumus, scientia, & arte, in quibus ferè tota difficultas posita est, non est ignorandum id, quod ab Aristotele dicitur de sciẽtia, & de arte in ultimo capite secundi libri posteriorum, dicit enim sciẽtiam de ente esse, artem verò de generatione, significare volẽs id, quod nos paulò superiùs diximus, scientiam in ijs rebus versari, quæ iam sunt, artem verò respicere eorum effectionem, & generationem, quæ nondum sunt, & fieri à nobis possunt; philosophus enim contemplatiuus nihil efficere vult, sed ea, quæ iam sunt, cognoscere; artifex autem efficere vult aliquid, quod nõ est; propterea etiam in quarto capite sexti libri de moribus inquit Aristoteles artem omnem in generatione versari, nõ quidem generationem intelligens naturalem, sed eam, quæ à nobis fit per habitum artis, ut generationem lecti, nauis, domus, & similium; hæc enim, & alia eiusmodi, quæ nondum sunt, docet ars cum recta ratione generare, & efficere.

Caput tertium, in quo ostenditur logicam non esse scientiam.

Logicam habitum esse intellectualẽ dubitare minimè debemus, numero igitur talium habituũ cognitio uidendum est sub quonam ex illis hæc disciplina constituenda sit. Primùm quidem an sit scientia maximè dubium est, quanquàm enim tota ferè Peripateticorum schola id constantissimè negauit, tamen non defuere tùm antiquis, tum posterioribus tẽporibus qui logicam esse scientiam, etiam secũdùm Aristotelis placita, asserere ausi fuerint. Nos verò quum logicam non esse scientiam arbitremur, illud in primis demonstrare conabimur, non equidem argumentorum multitudine, sed ratione ex ipsius rei natura deducta, si quidem docendi, ac iuuandi, non dispntãdi gratia hanc prouinciam suscepimus; mox cognita veritate quædam præcipua aliorum argumenta logicam scientiam esse asserẽtium adducemus, atq; soluemus. Quum cuiusq; disciplinæ natura ab ijs rebus pendeat, quæ in ea considerantur, si res in logica tractatas benè perpendamus, eam non posse scientiam dici apertissimè conspiciemus. Est omnium com-

Primæ & secũ-

A muois sententia quòd solæ secundæ (ut uocant) notiones, seu secundò intellecta à logico tractentur, quum primas consyderare philosophi potiùs, quàm logici munus esse uideatur; sunt autem primæ notiones nomina statim res significantia per medios animi conceptus, ut animal, & homo, seu conceptus ipsi, quorum hæc nomina signa sunt; secundæ verò sont alia nomina his nominibus imposita, ut genus, species, nomẽ, uerbum, propositio, syllogismus, & alia eiusmodi, siue conceptus ipsi, qui per hæc nomina significantur. Nominibus quidem primæ notionis statim res ipsa significata extra animum respondet, quocirca hæc opus nostrum esse non dicuntur; nemo enim cœlum, elementa, animalia, & stirpes opus humanum esse diceret; quia licèt omnia nomina ab hominibus inuenta, & rebus imposita suo arbitratu fuerint, tamen dum illud, quod per tale nomen significatur, respicimus, id à nobis fieri non dicitur, ut animal ab homine factum non dicimus, etsi homines huius uocis inuentores fuerunt. At secundas notiones nemo negaret opera nostra, & animi nostri figmẽta esse homo quidem, & equus sunt etiam nobis non cogitantibus, sed genus, & propositio, & syllogismus ubinam sunt, nisi quando à nobis fiunt? nobis nil horum cogitantibus nullum horum est. Huius autem differentiæ ea est ratio, quòd omnia primæ notionis res significant prout sont, ideo illud, quod per illa significatur, etiam nobis non cogitantibus esse dicitur, quemadmodum sine ulla nostra cogitatione animal, & stirpem, & elementa existere uidemus; at nomina secundæ notionis res significant prout à nobis mente concipiuntur, non prout extra mentem sunt, propterea conceptus potius conceptuum, quàm conceptus rerum significant, unde secundi conceptus, & secundæ notiones appellatæ sunt; opera igitur, atque figmenta animi

C nostri iure nuncupantur; quæ quidem omnia exemplis fient manifestiora; dum consyderamus Socratem, & Platonem, & Calliam in hoc similes esse, quòd homines sunt, conceptum hominis communem mente formamus, qui dicitur conceptus rei, proinde primus conceptus, & prima notio; postea uerò dum conceptum hunc cogitamus esse commune quiddam, quod de multis solo numero, non natura discrepantibus prædicatur, ideoque conceptum hominis, & omnem aliam eiusmodi uocamus speciem, tunc secundam notionem effingimus, secundum enim nomen primo nomini imponimus, & in conceptu rei alterum secundum conceptum formamus. Eadem ratione dum hominem, bouem, & equum natura quidem differentes, sed in eo tamen conuenientes esse consyderamus quòd animalia sunt, communem animalis conceptum facimus, qui statim res significat, & primus conceptus dicitur; deinde quum eum conceptum contemplamur, & dicimus prædicari de pluri-

Secundæ notiones quid sint.

B (margin letter beside "mus, id à nobis fieri non dicitur")

 bus

bus differentibus specie in eo quod quid est, & omne tale appellamus genus, secundum conceptû in primo formamus, & secundam notionem in prima, nempe in conceptu rei. Propterea magnopere animaduertendu est, vt rectè intelligamus id, quod ab omnibus dici solet, logicum tres illas nostri intellectus operationes consyderare, simplicium apprehensionem, compositionem, ac diuisionem, & ratiocinationem; si enim simpliciter intelligamus logicum has mentis nostræ operationes consyderare, decipimur, quia ea tractatio à facultate logica alienissima est, quum ad solos libros de Anima pertineat, vbi de humanæ mentis natura, ac de eius operationibus sermo fit; sed intelligendum est consyderari à logico tres gradus secundarum notionum, qui ex illa triplici mentis nostræ operatione ab ipsa mente nostra generantur, & producuntur; nam, vt modò dicebamus, hæ secundę notiones non significant res prout sunt, sed prout à nobis mente concipiuntur; triplex autem est nostra conceptio, aut enim simpliciter rem apprehendimus, ex qua apprehensione oritur formatio harum notionum, genus, species, nomen, verbum, & aliarum similium; aut huiusce rei conceptum cum illius conceptu conferimus coniungendo, vel separando, quam operationem vocamus enunciationem, quæ in affirmationem, & negationem diuiditur, quare enunciatio est secunda notio, quæ ex secunda operatione intellectus ortum habet; aut tandem ab hoc ad illud discurrimus, & vnum ex alio colligimus, quam operationem vocamus ratiocinationem, tanquàm secundam hanc notionem in tertia intellectus operatione generantes. His declaratis argumentemur hûc in modum, tota tractatio logica est de secundis notionibus, hæ autem opus nostrum sunt, & arbitratu nostro esse, ac non esse possunt; non sunt igitur res necessariæ, sed contingentes, itaque sub scientiam non cadunt, quum scientia sit rerum tantummodo necessarium, vt dictum est. Quod verò Latini dicunt, logicam esse scientiam, quia est scientia rationalis, ridiculum est, quum hoc ipso argumento demonstretur eam scientiam non esse; quemadmodum qui ex eo quòd aliquis est homo mortuus, colligere vellet eum esse hominem, is efficaci ratione illum non esse hominem ostēderet; vt enim in illo adiecto, mortuus, contrarietas inest, quæ totam hominis naturam interimit, facitque solum hominis nomen æquiuocum remanere; ita etiam de hoc adiecto, rationalis, dicendum est, quandoquidem ea, quæ isti vocant entia rationis, sub scientiam non cadunt, quum non sint necessaria; quamobrem dicere scientiam rationalem, perinde est ac dicere scientiam mortalem, scientiam medicam, scientiam ædificatoriã, & quisquis ostendere niteretur aliquam hoc pacto esse scientiam, is re uera nō esse scientiam argumento efficacissimo demonstraret. Idcirco in hoc nullum est discrimen inter res logicas, & res arte factas, nam si res arte factas Aristoteles contingentes vocat, quoniam à nobis fiũt, cur res logicas esse contingentes inficiemur, quę similiter à nobis fiunt libero mentis arbitrio operantibus? licèt enim non sint materiales, nec per corporea instrumenta genitæ, vt res artefactæ, sed sola mentis cogitatione fabricatæ, nō tamen propterea necessariæ dici possunt, quandoquidē esse necessarium, vel contingens non in eo consistit quòd materiale sit, vel non materiale; sed in eo, quòd à nobis liberè operantibus produci possit, vel non possit, quemadmodum declarauimus. Vnde patet logicam similiorem esse artibus, quàm scientijs in rerum consyderatarum conditione: scientiæ nanque in rebus simplicirer necessarijs versantur, logica uerò, & artes omnes in rebus contingentibus, quæ à nobis producuntur: propterea etiam ratione scopi, & finis logica artibus similis est, scientijs verò dissimilis, nam scientiarum finis est sola rerum consyderatarum cognitio; artium verò nō cognitio, sed effectio, si quam enim cognitionem habent, eam ad effectionem dirigunt; fatua enim, & puerilis opinio esset, si quis crederet eorum, quæ à nobis fieri possunt, cognitionem à nobis vnquam ita quæri, vt in ea sola uelimus cōquiescere; sic enim infinitus penè exoriretur inaniũ disciplinarum numerus, quum nos plurima efficere possimus, quæ tum ipsa per se nihil dignitatis habent, tum ad nihil aliud utilia sunt; talium igitur cognitio à nobis non propter se quæritur; sed vt modum faciendi, seu rectè faciendi cognoscentes, meliùs ea faciamus. Quum igitur logicus in ijs versetur, quæ fieri à nobis possunt, non potest ipsius scopus, ac finis esse eorum cognitionem tradere, sed modum generationis docere, vt ea facere, & factis uti tanquàm instrumentis possimus. Huiusmodi autem esse artes omnes manifestũ est, docent enim quomodo multa instrumenta à nobis fiant, quibus factis postea vtamur ad humanę vitæ commoditatem. Quòd igitur logica non sit scientia, & quam ob causam, manifestum est.

Quō logicus consyderet tres operatiões intellectus.

Argumētum quòd logica nō sit sciētia.

Logica similior est artibus, quā scientiis.

Caput quartum, in quo eadem sententia testimonio Aristotelis confirmatur.

HAEC, quæ argumento ex ipsa rei natura deducto confiteri, & asseuerare compellimur, testimonio quoq; Aristotelis apertissimo comprobari possunt; Aristoteles nanque in primo libro priorum Analyticorum in principio secundæ, ac tertiæ sectionis asserit se generationem syllogismorum docere, nempe quomodo efficiendi sint, & quomodo facilè à nobis fieri possint, vt nos ad eos efficiēdos apti reddamur; at quis non videat talem esse artem omnem docentem? Si quis enim artem ędificatoriã scriberet, nil aliud doceret, quàm quomodo fit benè, ac facilè ædificanda domus, & aliæ

Argumētum ex 1. lib. Priorũ.

argumẽtum ex primo li. Top. cap. 9. aliæ artes ſimiliter. Alius eſt apud Ariſtotelem A locus pro huius ſententiæ confirmatione ualidiſſimus in capite nono primi libri Topicorum, vbi definitionem problematis Dialectici ex diuerſis materiebus deſumptam tradens Ariſtoteles tria problematum genera enumerat, actiuum, contemplatiuum, & logicum; actiuum problema eſt vtrum voluptas ſit bonum; contemplatiuum an mundus ſit æternus; logicum an detur quarta ſyllogiſmorum figura, an medium demonſtrationis ſit definitio ſubiecti, an affectionis, & alia eiuſmodi. Dantur quidem etiam in artibus propria problemata, nempe quæſtiones de rebus dubijs, quæ ad diſcutiendum proponuntur; attamen nullam horum mentionem ibi Ariſtoteles facit, quoniam ea ſola problematũ genera commemorare vult, quæ ſub philoſophorum conſyderationem cadere poſſunt; ſolent autem philoſophi tum de agendis rebus diſſerere, ac ſcribere, quæ dicitur pars philoſophiæ actiua; tum B de rebus ad philoſophiam contemplatiuam attinentibus; tum etiam de rebus logicis: logica enim eſt opus, & inuentum philoſophorum; de illis autem rebus, quæ ad effectrices artes pertinent, philoſophi non differunt quatenus philoſophi ſunt. Hæc igitur tria problematum genera Ariſtoteles accipere uolẽs, eorum propriis nominibus non vtitur, ſed ea per proprias conditiones circunſcribit, nimirum per ſcopos diuerſos illarum trium diſciplinarum; dicit enim alia problemata per ſe reſpicere electionẽ, & fugam, quæ quidem ſunt problemata ad actionem pertinentia, eorum enim ſcopus non eſt cognitio, ſed electio, vel fuga, ideſt agere, vel non agere; alia dicit per ſe tendere ad veritatem, & ſcientiam, ſignificans problemata ſpeculatiua, quorum nullus alius eſt ſcopus, quàm ſcientia ueritatis; alia demùm dicit vtrique parti philoſophiæ auxiliari, quæ ſunt problemata logica, hæc etenim ſunt inſtrumenta, quibus vtitur tum actiua, tum contemplatiua philoſophia; itaque ſententia Ariſtotelis eſt, quod rerum logicarum non ſit ſcientia, quum per hãc conditionem ſeparet problemata ſpeculatiua ab actiuis, & logicis, quòd ſola ſpeculatiua ſcopum habent ſcientiam.

Solutio Quòd ſi aduerſarius aliquis dicat euenire poſſe vt eadem res tũ ad alia cõferat, tum etiam ipſa per ſe expetibilis ſit, vt ſanitatem & propter ſe ipſam expetimus, & vt conferentem ad obeundas operationes vitæ; quocirca idem nidetur de logica dici poſſe, tum ipſam per ſe cognitu dignam eſſe, quia cognitionem tradit rerum logicarum, tum etiam eſſe inſtrumentum utile ad vtranque philoſophiæ partem; quum igitur hæc duo inter ſe non pugnẽt, Ariſtoteles dicens logicam inſtrumentum eſſe philoſophiæ, non

Solutionis impugnatio. propterea negat ipſam per ſe ſcientiam eſſe, & cognitu dignam. Hanc reſponſionem & verba Ariſtotelis, quæ modo expoſuimus, non admittunt, & multo minus alia ſequentia, quæ ſunt hæc: Quædam enim problematũ vtile eſt ſcire tantùm ad eligendum, vel fugiendum, vt an voluptas ſit eligenda, nec ne; quædam antem ad ſciendum tantùm, ut an mundus ſit æternus, nec ne; quædam uerò ipſa quidem per ſe ad neutrum horum, adminiculantia autem ſunt ad aliqua talium; Pleraque enim ipſa quidem per ſe non volumus cognoſcere, ſed aliorum gratia, ut per illa aliud quippiam cognoſcamus: certè nõ poterat Ariſtoteles clatiùs hanc uetitatem pronunciare, & aduerſariorum errorem refutare; res enim logicas dicit noo eſſe per ſe dignas cognitu, ſed propter alia, quia ad eorum, quæ digna cognitu ſunt, cognitionem adipiſcendam conducunt; quam ſententiam optimè declarat Alex. in ſua præfatione in primum librum Topicorum, qui non ignorauit opinioοem fuiſſe Ariſt. quòd logica non ſit ſcientia, quia nullius rei ſcientiam tradit.

Caput quintum quomodo Logica ſit ſcientia, & quomodo non ſit.

EX eodem Ariſtotelis loco deſumitur optimam eſſe Græcorum ſententiam, deterrimam uerò Latinorum, quum enim *Logica duplex, una a rebus abiuncta, altera rebus applicata.* utrique duplicem eſſe logicam fateãtur; unam, quam Latini docentem, Græci ſeiunctam à rebus uocant; alteram, quam Latini vtentem, ſeu in uſu poſitam, Græci rebus, ſeu philoſophiæ applicatam appellaot; Græci quidem logicam docentem negant ſcientiam, vel philoſophiæ partem eſſe, ſed eam dicunt inſtrumentum tantum modò eſſe philoſophiæ; applicatam uerò ſcientiam, & philoſophiæ partem eſſe fateotur; contra Latini docentem dicunt eſſe ſcientiam, applicatam verò non ſcientiã, ſed inſtrumeotum; qua *Latinorum ſententiæ confutatio.* ſeotentia nihil falſius eſt, vt tum ratio à nobis declarata, tum uerba Ariſtotelis memorata demon C ſtrant; certum eſt enim logicam eſſe ſcientiam eatenus ſolùm, quatenus ſcientiam parit, quatenus autem ſcientiam non parit, eatenus non eſſe ſcientiam; Ariſtoteles autem eo in loco partim *Logica docens [illegible] eſt ..., applicata uerò eſt ſciẽ[illegible]* aſſerit logicam parere ſcientiam, partim negat; negat quidem per ſe, aſſerit autem propter alias res, quæ per logicam ſcinntur; quaſi dicat parere ſcientiam remotè, nõ proximè; In libris e[illegible] logicis, quæ eſt logica docens, nihil per ſe d[illegible] cognitu tractatur, quare logica docens n[illegible] ſcientiam parit per ſe, & proximè; pari[illegible] remotè, quia poteſt philoſophiæ, & reb[illegible]gni tu dignis applicari, & earum ſcientiam [illegible]e. Quis ergo ita cæcus eſt, vt non videat Ariſt[illegible] ibi manifeſtè dicere logicam per ſe ſumptam, [illegible] à rebus adhuc ſeiunctam, quæ dicitur docens, ſcientiam non eſſe; applicatam verò ſcieotiis, & *Quomodo logica applicata ſit ſciẽtia.* in vſu poſitam, verè eſſe ſcientiam? Si quidem applicata ſcientiam parit, ſeiuncta verò nullius rei tradit ſcientiam. Verùm ignorare non debemus, quomodo intelligendum ſit logicam appli

catam philosophiæ partem philosophię, & scientiam esse; etenim non ita est scientia, vt præter alias scientias quædam scientia statuatur, quæ dicatur logica, si quidem præter illas tres contemplatiuas scientias alia scientia non datur; sed sciẽtia dicitur quatenus fit scientia illa, cui applicatur; quid enim aliud est naturalis philosophia, quàm logica rebus naturalibus applicata? Tota certè naturalis philosophia est cougeries multarum propositionũ, inductionum, & syllogismorum in rebus naturalibus formatorũ; ita de Geometria, de Arithmetica, & de aliis scientiis dicimus; propterea logica applicata nomen logicæ non seruat, sed scientia efficitur, & nomen sumit à rebus illis, quibus applicatur, & uocatur scientia Naturalis, uel Arithmetica, uel alia aliqua. Videtur autem philosophantibus illud euenisse, quod multis longum iter facturis contingere solet; priusquàm enim iter ingrediantur, futuram viam meditantur, consyderantes per quæ media ad propositum sibi locum meliùs, & cõmodiùs peruenire queant; mox uia inuenta, & cognitis medijs iter aggrediuntur, & præcedentẽ illam meditationem exequuntur, & in vsu ponunt: simili ratione philosophus uolens ad rerum scientiam peruenire uiam priùs meditatur, quæ eò ducere posit, qua inuenta per eam ad rẽrum contemplationem progreditur, & meditationem illam præcedentem in usu ponere dicitur. Meditatio quidem uiæ logica est, quæ dicitur docens; executio verò, & usus est ipsamet philosophia; quemadmodum qui futurum iter meditatur, nullum adhuc iter facit, & ita philosophus dum logicę cognitionem tradit, nullam adhuc scientiam alicuius rei parit, sed præcepta tantùm, & modum docet, quo scientia est adipiscenda; scire autem, seu scientiam tradere tunc incipit, quando incipit uti, & ex habitu logicæ in rebus philosophari: sic & viator ille tunc incipit iter facere, quando factam meditationem incipit exequi, & ea uti. Ex his autem, quæ modò diximus, colligere possumus logicam simpliciter dictam non esse scientiam; quanuis enim in vsu posita scientia esse dicatur, ea tamen non uocatur ampliùs logica, sed philosophia naturalis, vel mathematica; logica verò propriè dicitur ea, quę docet, & pręcepta tradit, & futuram viam meditatur, hæc autem non est scientia.

Caput sextum de argumentis Scoti, & eorum solutione.

VERITATE cognita, conueniens est ut aliorum argumenta, quæ huic sententię obstare videntur, soluamus, quod difficile non erit. Duo argumenta à Scoto afferũtur in prima quęstione Vniuersalium, altero probat logicam docentem esse scientiam, quod tale est; logicus est sciens, ergo logica est scientia; assumptum sic probat logicus demonstrat, ergo est sciens; hoc quoq; assumptum probat, logica habet ea omnia, quæ ad demonstrationem faciendam requiruntur, habet enim proprium subiectum, nempe syllogismum, habet proprias eius affectiones, quæ de ipso demonstrantur, habet principia, per quę demonstrantur, nam per definitionem syllogismi multa ipsi inesse ostenduntur; logico itaque nihil deest, quo minus in rebus logicis demonstrationes possit extruere.

Primũ argumẽtũ Scoti.

D

Altero argumento probat logicam in usu positã non esse scientiam, logica applicata philosophiæ procedit per media communia, at scientia ex proprijs fit, non ex communibus, igitur logica illa non est scientia; minorem probat authoritate Aristotelis, qui multis in locis philosophię naturalis quando vtitur rationibus probabilibus, & communibus, quæ scientiam non pariũt, eas uocat logicas, & à rationibus demonstratiuis quasi ex aduerso distinguit, quia ex communibus fiunt, demonstratiuæ autem ex proprijs. Secundum argumentũ Scoti.

E

Hęc sunt argumenta Scoti, quorum vanitatem ostendere facile est; prius quidem argumentũ si ualidum esset, non magis in logica, quàm in artibus omnibus effectricibus locum haberet; si namque artem aliquam docentem statuamus, ut medicam, vel ædificatoria, illa quoque subiectũ proprium habebit, de quo multa demonstrabit per propria illius artis principia; omnis enim doctrina fit ex præcognitis, & per discursum à noto ad ignotum; Quid igitur? Ars ædificatoria docens erit scientia speculatiua? Ad argumentum igitur Scoti negandum est antecedens, logicus enim neque est sciens, neque demonstrat, neque habet ea omnia, quæ ad ueram demonstrationem ueræ scientiæ effectricem requiruntur; non habet enim subiectum tale, quale ad scientiam contemplatiuam requiritur; scientia quidem subiectum postulat æternum, non contingens, quod arbitrio nostro esse, ac non esse possit; at syllogismus est opus, & figmentum nostrum, quare idoneum scientię subiectum non est, imo nec dignus esset, in quo cognoscendo laboraremus in logica, nisi ad rerum scientiam in philosophia adipiscendam utile nobis instrumentum esset. Præterea minimè uerũ est quod syllogismus logico proponatur ut subiectum cognoscendum, sed potius ut generandus, & efficiendus proponitur, quemadmodum antea demonstrauimus; querimus enim generationem cognoscere syllogismi, vt generare ipsum aptisimus, & eo ita uramur, non vt cognoscamus solùm; quod autem de syllogismo dicimus, illud idem de demonstratione, ac de alijs rebus logicis dicendum est. Quòd si objiciat Scotus, nonne logicus multas colligit necessarias conclusiones ex principijs necessarijs? in rebus igitur necessarijs, non in contingentibus versatur; obiectio hæc nõ minus in artibus affectricibus, quàm in logica locum habet, quælibet enim ars docens,

Solutio primi.

F

In operatricibus non est necessitas simpliciter sed solum ex suppositione.

docens, ut ędificatoria, & medica, sumit propositiones quasdam necessarias, ex quibus necessarias conclusiones colligit; sed si benè consyderemus, non est ibi necessitas simpliciter dicta, sed solùm ex constitutione finis, aliquo enim fine constituto cętera omnia ex eo colliguntur, ut si extruenda sit domus utilis ad habitādum, & ad nos tuendos à frigore, & æstu, necesse est eam ex tali, uel tali materia construi: ita in logica dicimus, si sit colligēda uniuersalis affirmatiua, necesse est in primo modo primæ figuræ syllogismum fieri; si per syllogismum tradenda sit perfecta conclusionis scientia, necesse est ipsum fieri ex propositionibus necessarijs, & primis, & causis conclusionis; tota igitur hęc necessitas est ex finis constitutione, se (ut dicitur) suppositione, quia simpliciter loquendo nulla nos necessitas cogit ut syllogismum formemus, uel ut alicuius rei scientiam per demōstrationem adipiscamur; attamen dum constituimus indagandam esse B scientiam, ex hac constitutione sequitur necessarium esse tales propositiones assumere, simpliciter tamen non est necessarium, quia neque scientiam indagare est nobis simpliciter necessarium; quemadmodum non est nobis simpliciter necessarium ædificare, sed dum constituimus construendam esse domum, sequitur necessarium esse talem materiam pro ędificatione accipere. Alterum argumentum, quo pro-

Solutio secūdi.

bat Scotus logicam applicatam rebus scientiam non esse, ita uanum est, ut profectò mirari non desinam quomodo uir eruditus aut ira sit deceptus, aut decipere alios fallacissima ratione per uocis ambiguitatem uoluerit; nam Aristoteles quando in philosophia rationibus leuibus, & communibus utens eas uocat logicas, probabilia argumēta intelligit, quæ contra rationes Analyticas, & ex propriis scientiæ principiis ductas distinguere solet, logicam enim sumit non pro tota logica disciplina, sed pro sola facultate Topica, quam cur logicam uocet, quum hoc sit totius artis logicæ commune nomen, ratio cognoscenda est, quam à nemine uidi unquàm fuisse declaratam. Duæ sunt partes logicæ inter cæteras, quemadmodum postea declarabimus, Demonstratiua, quę libris posterioribus Analyticis, & Dialectica, quæ libris Topicis traditur; inter has illud est discrimen, quòd demōstratiua dum præcepta, ac regulas docet, non est scientia, sed instrumentum scientiarum; ut uerò applicatur rebus, est uerè scientia, non quidem scientia, quę dicatur logica, sed fit scientia naturalis, uel Geometrica, uel alia, quoniam scientia naturalis nihil aliud est, quàm ea pars logicæ, quæ demonstratiua dicitur, ad contemplationem rerum naturalium, & ad earum scientiam ex earum propriis principiis comparandam applicata; quod si uerum est, ut certè est uerissimum, non uideo, si argumentum Scoti contra ipsum conuertamus, quid possit ad illud respondere Scotus, di-

Cur rationes Topicę uocentur logicæ.

Ars demonstratiua scientiis applicata scientia est.

A cit enim logicam applicatam philosophiæ non esse scientiam, quoniam scientiam non parit, quum per communia procedat, nō per propria; at sumamus logicam illam, quæ posterioribus Analyticis traditur, hanc si in usu in rebus naturalibus ponamus, nōne per eam res naturales ex propriis principiis cognoscemus? ergo earum scientiam hæc logica pariet, cognitionem enim rei tradere per propria eius principia est scientiam eius parere, erit igitur scientia, quia scientiam pariet. Facultas autem Topica non modò ut docens non est scientia, sed neque ut in usu posita, quia dum alicui scientiæ applicatur, non sumit propria eius scientiæ media, sed communia, quę scientiam non pariunt; ex quo discrimine etiam in appellatione discrimen oritur, ars enim demonstrandi dum alicui scientię applicatur, ex intimis, & proprijs illius scientiæ principiis ad eorum, quæ ignorantur, demonstrationem progreditur, & rebus illis, seu illi scientiæ ita immiscetur, & inseritur, ut in eius naturā trāseat, & nomine logicæ relicto nomē certæ alicuius scientiæ accipiat, quę sibi certam subiecti naturam consyderandam præscribit, & uocatur nō ampliùs logica, sed Geometria, uel Arithmetica, uel scientia naturalis. Ars autem Topica, si rebus naturalibus applicetur, intima earum non penetrat, neque ex earum propria natura rationes desumit, idcirco rebus naturalibus, aut scientiæ naturali inseri non dicitur, neque eius scientiæ nomen sumit, quia mediis communibus utitur, quæ cum earum rerū natura nullum habent essentialem connexum, & nō minùs aliis quoque rebus aptari possunt, quàm naturalibus; quo fit ut nō possunt appellari rationes naturales, omnis enim argumentatio nominatur à medio, quare ubi mediū est pluribus scientiis commune, ratio quoque communis dicitur, & à nulla certa scientia nominationem sumit; huiusmodi igitur rationes, quum nouum nomen nō suscipiant, nomen suum retinent, & dicuntur rationes logicę; ex his colligimus idem esse in rebus naturalibus dicere rationes Analyticas; siue demonstratiuas, & dicere rationes naturales, rationes enim naturales illę dicuntur; quę è propria rerum naturalium natura desumptę sunt; at nō ita idem est in rebus naturalibus dicere rationes Topicas, siue logicas, & dicere rationes naturales, nam quæ alijs quoque scientijs sunt communes, naturales nominari non possunt. Propterea aduertendum est ne ob illa, quæ à nobis antea dicta sunt, aliquis in errorem labatur; quū enim diximus logicam docentem, & à rebus seiunctā scientiam non esse, sed philosophię instrumentum, de tota logica, & de omnibus eius partibus id intelleximus; quum autem logicam applicatā rebus scientiam esse diximus, non de omnibus logicæ partibus id accipiendum fuit, sed de sola parte præcipua, quę libris posterioribus Analyticis, & aliis pręcedentibus, qui eorum potissimum

Ars Topica nec ut docens, nec ut scientiis applicata scientia est.

Dubiũ. mùm gratia ſcripti ſunt, continetur, nam Dialectica nunquàm ſcientia dici poteſt, neque ut à rebus ſeiuncta, neque ut applicata. Cęterùm dubitare aliquis poſſet de eo, quod diximus, logicã ſeiunctam à rebus eſſe inſtrumentum, ipſis autẽ applicatam non ampliùs inſtrumentum eſſe, ſed ſcientiam; nam cuiuſque inſtrumenti natura in fine, & uſu conſiſtit, quare omne inſtrumentum tunc maximè propriè inſtrumentum dicendum eſt, quandò in uſu eſt poſitum, ut gladius tunc potiſſimè inſtrumentum uocandum eſt, quando actu incidit aliquid; abſurdum igitur uidetur, & ab inſtrumenti natura alienum id, quod diximus, logicam eſſe inſtrumentum philoſophiæ, ſed in uſu poſitam, & philoſophiæ applicatã non ampliùs eſſe inſtrumentum. Ad hanc obiectionem dicendum eſt aliam eſſe rerum corporaliũ naturam, aliam ſpiritalium, inſtrumentum quidem corpore non poteſt fieri illud ipſum, cuius eſt inſtrumentum, vt ſi uſus gladii eſt inciſio panis, gladius non poteſt fieri ipſa inciſio, quoniã corpus in non corpus, & in accidens tranſire nõ poteſt; neque poteſt fieri idem, quod panis ipſe inciſus, quia neque datur corporum penetratio, neque corpus aliquod in aliud corpus ſine alteratione mutari poteſt: res autem ſpiritales applicatione, & coniunctione inter ſe unum, & idẽ fieri ſolent, ut ex Ariſtotele colligimus in tertio libro de anima, ibi nanque dicit mentem noſtrã intelligentem fieri illam ipſam rem, quæ intelligitur, quia intellectio eſt receptio ſpeciei incorporeæ, & ſpiritalis, proinde idẽ eſt id, quod intelligit, & id, quod intelligitur, & ipſa intellectio; nõ eſt igitur mirum ſi habitus logicæ, quãdo ſpiritalibus rerum cõceptibus commiſcetur, & eorum contemplationi, quæ philoſophia ipſa eſt, applicatur, fit ipſamet philoſophia, & inſtrumentum fit illud ipſum, cuius inſtrumentum eſſe dicebat; in his igitur inſtrumenti natura inſpici non poteſt diſtincta ab eo, cuius eſt inſtrumẽtum, niſi ab eo, & ab vſu ipſo ſeiungatur, quare logica dum ſeiuncta à rebus, & ab uſu ſumitur, inſtrumentum philoſophiæ eſſe cognoſcitur, at dum in uſu ponitur, iam eſt ipſa philoſophia; corporalia tamen inſtrumẽta & ſeiuncta ab uſu, & applicata ad uſum inſtrumenta dicuntur propter eam, quam diximus, cauſam.

Solutio. Differẽtia inſtrumenti ſpiritalis, & corporalis.

Caput ſeptimum quòd logica non ſit intellectus, neque ſapientia, neque prudentia.

Quòd logica non ſit intellectus.

HACTENVS logicam docentem ſcientiam non eſſe oſtendimus, ad hoc unũ enim demonſtrandum ea omnia, quę hucuſque diximus, pertinuerunt. Eadem ratione oſtenditur eam non eſſe habitum illum, qui dicitur intellectus, ſi quidem eiuſdẽ generis, & conditionis eſſe oportet res illas, quæ ſub ſcientiam cadunt, & illas, quarum eſt intellectus; eſt enim ſcientia habitus concluſionũ,

D intellectus uerò habitus principiorum, ex quibus concluſiones ipſæ deducuntur; quoniam igitur ſcientia eſt rerum ſimpliciter neceſſariarum, ſequitur intellectum quoque non minus rerum neceſſariarum eſſe, concluſio enim neceſſaria per ſyllogiſmum ſciri à nobis non poteſt, ni ex neceſſarijs principijs colligatur, ut oſtendit Ariſtoteles in primo libro poſteriorum Analyticorum; quare ſi res logicæ non ſunt ſimpliciter neceſſariæ, ſequitur habitum logicæ, vt non eſt ſcientia, ita non eſſe intellectum. Similiter oſtenditur non eſſe ſapientiam, quum nil aliud ſit ſapientia, quàm ſciẽtia ſimul cum intellectu. Sed neque prudentia dici poteſt, prudentiam enim definit Ariſtoteles eſſe habitum recta cum ratione actiuum, ſiquidem ad actionem, non ad cognitionem pertinet, cuiuſmodi logicam eſſe nemo unquàm dixit, quum potius cognitionem reſpiciat, & inſtrumenta cognitionis tradat. Quæ
E omnia, quum ipſa per ſe ſint ſatis conſpicua, dimittenda ſunt, & ad alia transeundum.

Quòd logica non ſit ſapientia. Quòd logica non ſit prudentia.

Caput octauum quòd logica non ſit ars.

CONSYDERANDVM ſequitur an logica ſit ars, de hoc enim dubitare aliquis poſſet propter illa, quæ ſuperiùs dicta ſunt, dum enim eam non eſſe ſcientiã oſtenderemus, artem appellare, & ad artis habitum ipſam redigere uiſi ſumus. Attamen ſi definitionem artis ab Ariſtotele in quarto capite ſexti libri de moribus traditam expendamus, logicam non eſſe artem uidebimus; definiens artẽ Ariſtoteles dicit eam eſſe habitum recta cum ratione effectiuum, efficere autem propriè ea dicimur, quæ extra edimus, ideò Ariſtoteles in ſecũdo libro Phyſicorum dicit artem eſſe principiũ operandi in alio, hoc enim diſcrimine artem ſe
F parat à natura, q̃ natura eſt principium operationis receptæ in eo ipſo, in quo natura ineſt, quam noſtri immanentem operationem uocant; ars uerò eſt principium operationis in alio, quam tranſeuntem appellant; propterea in ipſo artis opere ars non ineſt, ſed extra eſt, nempe in animo artificis; quam ſententiam in ſexto quoque libro de moribus apud Ariſtotelem legimus; hinc fit ut omne artefactum corporeum, & materiale ſit, in alio enim edita operatio in eo tanquàm in ſubiecta materia recipiatur neceſſe eſt, nam operari in alio hoc ſignificat, recipi autem in alio operatio artis non poteſt, niſi in corpore aliquo naturali, quare omne opus artis corporeum eſt; eſt etiam materialis ea operatio ratione partiũ noſtri corporis, vt manuum, vel pedum, quibus tanquàm inſtrumentis operamus. His omnibus diſcriminibus ars, & logica diſtinctæ, ac ſeparatæ ſunt, nam logica eſt quidem habitus animi, non tamen effectiuus alicuius operis extra animum, ſed in ipſomet animo, ideò eius operatio eſt immanens, & omnino, ac uerè immanens,

Quòd logica non ſit ars. Efficere quid ſit.

quia

quia in ipsa mente, in qua inest habitus logicæ, A ea operatio manet sine ulla cõmunicatione cum corpore; est etiam operatio illa sine ulla materia, in ipso nanque intellectu, qui nullo corporeo organo utitur, recipitur, ut Aristoteles docet in sexto cõtextu tertij libri de Anima. inquit enim solam animam intellectiuam esse locum specierum, quia sensus fit quidem per receptionem speciei, & perpessionem, attamen non in ipsa anima sensibili recipitur species, sed in organo animato, ut color non in visu, sed in oculo; ast anima intellectiua nullo utitur corporeo organo in speciebus recipiendis, sed ipsa eas recipit, proinde sola inter omnes partes animæ dicitur locus specierũ, hic enim solus est sensus uerborum Aristotelis in illo sexto contextu tertij libri de Anima. Logica igitur est habitus, qui sine ulla prorsus materia operatur tum organi, tum recipientis habita ratione; ars itaque dici non potest, dum propriè nomen artis accipitur; B ampla tamen significatione non negaremus eam non modò artem, sed scientiam quoque appellari posse, dum enim scientiæ nomen latè sumitur pro omni cognitione, quæcunque ea sit, non modò logica, sed & actiua philosophia, & ars omnis docens potest uocari scientia, propterea quòd cognitionem aliquam tradit; hac ratione medicina solet quandoque appellari scientia. Similiter si nomen artis amplè sumatur pro quauis mentis nostræ artificiosa cogitatione, vel operatione (artificiosa autem dicitur, quando est ordinata, & ad propositum sibi finem aliquem per conuenientia, & idonea media progreditur) non modò logica, sed ipsa quoque philosophia tum actiua, tum contemplatiua potest ars nominari, quemadmodum Auerroes quandoque dicere solet artes speculatiuas, hę tamen satis impropriè dicuntur artes, quum nullam alicuius finis productionem respiciat, & in sola versentur contemplatione; propterea latis- C sima est huius uocis significatio, quando ad contemplatiuas quoque scientias extenditur; minùs autem lata, & minùs impropria, quando solis exceptis contemplatiuis alias omnes disciplinas complectitur; sed maximè propria, quando pro solis effectricibus artibus sumitur, quo modo nomen artis accepit, ac definiuit Aristoteles in quarto capite sexti libri de moribus. Logica igitur hoc tertio modo ars appellari non potest, primo tamen, atque etiam secundo conuenit ei artis nomen; sed per hoc tamen proximum eius genus non exprimitur, sed remotum, & ualdè commune; neque adhuc cognoscimus sub quo intellectuali habitu, habitus logicæ constituendus sit, quoniam ars, quæ ab Aristotele inter intellectuales habitus ponitur, logicam, quemadmodum demonstrauimus, non amplectitur.

Logica potest & ars, & scientia uocari lato uocabulo.

Artis nomen tripliciter dicitur.

Caput nonum, quòd genus Logicæ non sit facultas.

ALIQVI fuere, qui ea, quæ modò diximus, consyderantes, logicam neque scientiam, neq; artem, sed facultatem uocandam esse existimarunt, ex Aristotele hanc appellationem sumentes, qui in principio primi libri de arte Rhetorica dicit Dialecticã, & Rhetoricam similes esse inter se, & utranque δύναμιν quandam esse; statuere igitur uidetur Aristoteles facultatem genus logicæ proximum, quod etiam Rhetoricam complectatur. Sed hi, si id, quod dicunt, intelligerent, viderẽt utique se ad propositam de genere logicę quęstionem uel falsam responsionem adducere, vel nullam, proinde integram adhuc manere difficultatem. Videndum est quid nomine facultatis intelligant, sumitur enim quandoq; facultas ita latè, ut omnes disciplinas docentes complectatur, & actiuas, & contemplatiuas, & effectrices, & alias omnes, si quæ sunt, ut ab Aristotele acceptum fuit in primo capite primi libri de moribus; nam omnes disciplinę ea ratione facultates dici possunt, quatenus earum cognitio animum potentem reddunt, idest aptum ad aliquid contemplandum, vel agendum, vel efficiendum, ut scientia naturalis dicitur naturalis facultas, quatenus is, qui ea est præditus, facultatem adeptus est contemplandi res naturales; hoc modo si facultatem sumant, non dicunt genus logicæ, nisi amplissimum, & remotissimum, quasi dicant logicam esse quandam disciplinam, vel habitum quẽdam, omnis enim habitus intellectualis animum aptum reddit ad aliquid, quemadmodum dicebamus; verùm hoc, quum per se compertissimum sit, in præsentia non quærimus, sed magis propinquum logicę genus indagandum proposuimus. Aliquando strictiùs, & magis propriè nomen facultatis accipitur, quam significationem declarat optimè Alexander in præfatione sua in primum librum Topicorum, vbi dicit δύναμιν, quam nos facultatem, seu potestatem appellamus, eã propriè uocari, quæ æquè vtrunque contrarium respicit, is enim propriè dici tur posse, qui contraria potest, vt ambulare is potest, qui etiam potest non ambulare; cœlum verò posse moueri impropriè dicitur, quum non possit non moueri: in hac acceptione si disciplinis nomen facultatis tribuẽdum sit, duæ tantùm sunt (ut ibi docet Alexander) quibus hæc appellatio conueniat, quia hæ solæ docent in utranq; partem disputare, & nos aptos reddunt ad æquè vtranque partem tuendam, quod etiam testatur Aristoteles in illo primo libro de arte Rhetorica, ubi dicit has solas uocari δυνάμεις excogitãdi argumentationes pro utriusque partis defensione. Certum est autem nomine Dialecticæ Aristotelem non totam logicam intelligere, sed solam

Aliorũ opinio.

Confutatio.

Facultatis nomen dupliciter sumitur.

Dialectica est

ars Topica, nō logica tota. eius partem disputatricem, quę octo libris Topicis continetur, hanc comparat cum Rhetorica, & ei similem esse dicit, non totam logicam: ideò non parum miror quòd multi viri eruditi in hūc errorem inciderint, vt putauerint Aristotelem ibi nomine Dialecticæ totam logicam intelligere, quum neque nomen ipsum Dialectica, neq; illa, quæ de Dialectica ibi dicuntur ab Aristotele, toti logicæ aptari possint; ipse nanque ibi asserit Dialecticum æquè paratum esse in utranque partem, & περὶ τοῦ δοθέντος disputare; hoc autem arti demonstrandi, quæ præcipua pars logicæ est, certè non conuenit, ea enim non docet quomodo quanlibet rem propositam demonstrare debeamus, quandoquidem non omnia eiusmodi sunt, vt sub demonstrationem cadant; neque docet quomodo æquè vtranque contrariam partem demonstremus, quod à natura demonstrationis alienissimum est, quoniam altera tantùm contradictionis pars, quæ uera, & necessaria est, demonstrationis est capax, non altera, E quę falsa est. Sed neque similem toti logicæ Rhetoricam diceret Aristoteles, quia Rhetorica est pars quędam logicæ, ut mox de logicę diuisione loquentes demōstrabimus; quemadmodum igitur nemo hominem animali similem diceret, quum homo secundùm suam substantiam animal sit; ita neque Rhetoricam logicæ, quoniam Rhetorica secundùm essentiam suam est logica, & sub logicæ parte vniuersali tanquàm species sub genere continetur. Cęterum etsi speciem generi suo similem nūquàm dicimus, alteri tamen eiusdem generis speciei similē dicere possumus, vt asinum equo, quia neutrum de altero prædicatur; ita Rhetoricam Dialecticæ similem dicit Aristoteles, idest parti logicæ disputatrici, quæ Topica dicitur, sunt enim duæ diuersę partes eiusdem disciplinæ, & pars parti similis dici potest, sed non pars toti, pręsertim quum totum de parte in casu recto prædicatur. Nomen quoque F Dialecticæ solam disputatricem facultatem significar, non logicam totam, quia διαλέγεσθαι, apud Gręcos non significat ratiocinari, vel demonstrare, sed disserere, ac disputare, quare si non bene diceremus demōstrantem διαλέγεσθαι, artem quoque demonstrandi nulla ratione possumus Dialecticam appellare, igitur si aliqua logicæ pars est, & ea inter omnes pręcipua, cui nomen Dialecticæ non conuenit, sequitur etiam logicę toti nomen illud non congruere; imò nulli parti logicæ congruir, nisi solis libris Topicis, omnes enim libri logici, qui posteriores Analyticos pręcedunt, ad eos diriguntur, & eorum potissimum gratia scripti sunt, quare si posteriores Analytici non sunt Dialectici, alij quoque non possunt Dialectici nominari; parua itaque Logicæ pars remanet, cui hoc nomen aptari queat, tantum abest vt totam logicam disciplinam hoc nomine liceat appellare. Propterea irridendos esse semper existimaui multos elegantiùs

D philosophantes, qui Latini sermonis candorem magis, quàm philosophiam, sectantes, disciplinam totam malunt Dialecticam, quàm logicam nominare, quasi Dialectica latinum nomen sit, logica verò alienum, vel barbarum; neutrum certè vocabulum Latinum est, sed Græcum vtrunque; nec magis uno, quàm altero nobis uti licet; eorum autem ea est proprietas, vt Dialectica solam disputatricem facultatem significet, quæ logicæ pars quędam est; logica uerò totam disciplinam, à nomine enim λόγος deriuatur, & significat artem quandam, quæ ratione uti, ac ratiocinari doceat, cuiusmodi est logica vniuersa. In eum errorem Aristoteles, & Gręci interpretes lapsi non sunt, apud quos uix vnquàm Dialecticæ nomen pro tota arte sumptum reperias, quando enim totam disciplinam significare volunt, logicæ nomine utuntur; quando autem partem solam disputatricem, eam uocant Dialecticam. *Logica est toti⁹ artis nomen, Dialectica vero pars.*

Vt igitur ad id, quod proposuimus, redeamus, facultatis nomē propriè sumptum toti logicæ non congruit, & Aristoteles quando Dialecticam dicit esse facultatem, non de tota logica loquitur, sed de sola parte logicæ disputatrice, vt locum illum, & ea, quæ modò diximus, consyderantibus manifestum est. Illud pręterea animaduertere illi deberent, qui logicam dicūt esse facultatem, quòd per hanc eorum responsionem difficultas, quæ in pręsentia nos vrget, non soluitur; quum enim constet logicam habitum esse intellectualem, & credendum sit plenam, & sufficientem esse talium habituū enumerationem, quam Aristoteles in sextu libro de moribus fecit, attamen nondum apparet ad quem ex illis habitus logicæ redigendus sit, imò nos ad nullum eorum redigi posse demonstrauimus, quia logica neque est scientia, neque intellectus, neque sapientia, neque prudentia, neque ars; qui igitur facultatem esse dicunt, si facultatem alium quendam F habitum esse putant pręter illos quinque, Aristotelem in habituum enumeratione mancum, ac diminutū faciunt; si uerò non alium, sed eorum aliquem, id declarare debebant, & argumenta, quę nos attulimus, soluere, quod ipsi neque fecerunt, neque facere, vt arbitror, potuerunt.

Caput Decimum, in quo propria sententia de genere Logicæ exponitur.

Ego semper sentētiam illam verissimam esse existimaui, quam Gręci interpretes significare uisi sunt, logicam instrumentum esse philosophiæ, eiusque naturam non posse meliùs, & aptiùs, quàm instrumenti nomine significari, & declarari; proinde genus logicę esse disciplinam instrumentalem, seu habitum instrumentalem. Hæc sententia tum ratione, tum Aristotelis testimonio fuit à nobis in præcedentibus declarata, dum alia de genere logicę dogmata refutaremus, sed nunc *Logicā esse instrumētum.*

nunc magis declaranda est, & instrumentum ge-
nera distinguenda, vt quale instrumentum logi-

Instrumẽtum quid.

ca sit intelligamus. Ante omnia nou est ignoran
dum quid sit instrumentum, instrumẽtum illud
esse dicimus, quod quum propter aliud sit, tan-
quam propter finem, ipsius ea tantùm est natura,
vt ad illum finem assequendum vtile sit; quo fit
vt illud propriè dicatur instrumentum, quod
amota vtilitate ad illud, ipsum per se expeten-

Instrumentorum distinctio.

dum non est. Instrumentorum autem duo sunt
genera, alia nanque à natura, alia à nobis fiunt,
partes quidem animalium, & stirpiũ naturæ ope-
ra sunt, & instrumenta animæ ad obeundas ope
rationes vitæ. Quæ verò à nobis fiunt, alia corpo
rea sunt, vt omnia artefacta, hæc enim per habi-
tum artis à nobis fiunt, vt ijs tanquàm instrumen
tis vtamur ad illa nobis comparanda, quæ hu-
manæ vitæ necessaria, vel commoda sunt; tale
instrumẽtum est clauis, & domus, & nauis, & gla
dius, & alia eiusmodi. Alia uerò sunt incorpo-
rea, & in sola mentis conceptione consistunt, fa-
bricat enim illa intellectus, vt ijs iuuetur ad re-
rum cognitionem adipiscendam; hęc non sunt
nisi conceptus animi, qui voce articulata solent
à nobis significari, vox enim articulata est signũ
conceptus, qui est in animo, duplex autem est
eiusmodi vox, vt in huius libri initio dicebamus,

Primæ, & secũdæ notiones.

alia nanque significat conceptum rei, vt homo,
animal; alia uerò conceptum conceptus, vt ge-
nus, species, nomen, verbum, enunciatio, ratioci
natio, & aliæ huiusmodi; propterea hæ vocantur
secundæ notiones, illæ autem primæ; priùs enim
mens rem concipit, deinde in eo cõceptu alium
conceptum effingit, eumque voce significat, quę
dicitur uox secundæ notionis, & est nomen po-
tiùs conceptus, seu nominis, quàm rei: voces qui-
dem primæ notionis non sunt instrumenta, sed
signa conceptuum, vel saltem ipsi primi rerum
conceptus nulla ratione instrumenta sunt, sed
imagines rerũ, ut docet Aristoteles in principio
libri de interpretatione; propterea disciplinæ il
læ, quæ in his uersantur, nõ dicuntur instrumen-
tales. At uoces secundæ notionis instrumenta
dicuntur, quoniam conceptus, qui per eas signi-
ficantur, sunt instrumẽta nostri intellectus, nam
fingere in conceptibus rerum alios secũdos con
ceptus non oportuisset, nisi aliquam nobis utili-
tatem præstituri fuissent; igitur aliud non sunt,
quàm instrumenta, quoniam ea utilitate amota
indigni qui à nobis cognoscerentur, seu forma-
rentur extitissent; sed quum utiles sint, & ad re-
rum cognitionem capessendam maximè confe-
rant, digni fuerunt, de quibus aliquę disciplinæ
constituerentur, non quidem per se digni, sed
propter alia, ad quæ utiles sunt; propterea hæ di-
sciplinę uocantur instrumentales, quia non pro-

Disciplinę instrumẽtales duæ, Grãmatica, & logica.

pter se, sed propter alias traditæ sunt. Has ego
duas esse existimo, Grãmaticam, & Logicã, nam
utraque est instrumentum philosophiæ, sed alia,
& alia ratione, quę differentia breuiter declaran

A da est. Mentis humanæ officium est tum huma-
nam speciem constituere tanquam proprię eius
formæ, tum etiam proprias hominis edere ope-
rationes, quarum pręstantissima est contem-
plari, & cognoscere, deinde uerò & actionibus
nostris præesse, & inspicere quid à nobis eli-

Grãmaticæ utilitas, & necessitas.

gendum, quidve fugiendum sit. Sed ea est ip-
sius infirmitas, ut ipsa per se absque alieno auxi-
lio tum in contemplatione, tũ in actione parum
proficere queat, & nemo hactenus fuerit inuen-
tus, qui solus ipse cogitando, & ratiocinando ple
nam & sciendarum, & agendarum rerum cogni
tionem fuerit consequutus; sed artes omnes, &
scientię ab hominibus per additamẽtum inuen-
tę, & perfectæ sunt; primus quidem aliquis in ali
qua disciplina aliquid inuenit, id tamen rude,
& imperfectum; alius postea eo principio adiu-
tus aliquid aliud inuenit; deinde alius aliud ad-
iecit, donec ad perfectionem per multorum ope
B ram ducta sit; quisq; igitur nostrum doctore in-
diget ad plenam eorum notitiam assequendam,
quę homini humanis uiribus utenti cognoscere
datum est; discimus autem ab alio aut pręsente,
& per uocem docente, aut absente, & per literas,
quę loco uocum sunt; idcirco quũ & ab alijs in-
telligi, & intelligere quid alij dicant, & scribant
& ad discendum, & ad docendum omnino ne-
cessarium fuerit, Grammatica inuenta est, quæ
cõcinnè loqui, & scribere doceret, cuius quidem
disciplinæ cognitio, si omnes uno, atque eodem
idiomate uteremur, minus fortasse necessaria, li-
cèt non omnino inutilis nobis esset, quum sæpe
uideamus rudes, & imperitos homines illa, quæ
ab eruditis dicuntur, uel scribuntur in eodem
idiomate nõ intelligere; sed propter linguarum
varietatem est penitus necessaria, quum neq; li-
terati viri ea, quę ab alijs alio idiomate dicũtur,
intelligere queant, nisi illius lingue intelligen-
tiam per Grammaticam fuerint assecuti: propte-
C rea non est eadem apud omnes Grammatica,
quia neque eędem uoces, neque eędem literę, vt
ait Aristoteles in principio libri de interpretatio
ne, uersatur enim Grammatica in sola uocum,
quibus conceptus animi significantur, limitatio-
ne, & quum ad omnium disciplinarum intelli-
gentiam utilis sit, pręcipuè ad omnium pręstan-
tissimam confert, quę philosophia est, eiusq; po-
tissimum gratia inuentam, ac traditam fuisse cre

Logicæ utilitas.

dendum est. Logica uerò alia ratione instrumen
tum dicitur, quoniam non in polienda locutio-
ne, sed in conceptibus ordinandis tota eius na-
tura consistit; propterea una, & eadem est om-
nibus gentibus, & nationibus, quia apud omnes
homines ijdem sunt conceptus, tametsi non ijs-
dem uocibus, neque ijsdem literis apud omnes

Logica eget Grãmatica.

significentur; ideo logica eget Grammatica, eã-
que posterior est, quia intelligere aliorum conce
ptus non possumus, nisi uoces eorum significatri
ces intelligamus; quare omnium disciplinarum
prima debet esse Grammatica, quia omnes ea
egent,

egent, ut intelligere, ac intelligi possint. Ob aliã quoque rationem logica Grammaticam sequitur, quoniam ipsius logicę constitutio à nomine, & uerbo exordium sumit, quę à Grammatico uidetur accipere logicus, quanquàm alia, & alia est horum consyderatio in Grammatica, & in logica, Grammaticus enim uoces rerum significatrices alias uocans nomina, & alias uerba, has, & reliquas orationis partes tractat ut partes locutionis, conceptum autem significatum non consyderat nisi propter uocem significantem; logicus uerò conceptus ab eis significatos cõtemplatur, ipsas autem uoces significantes non considerat nisi propter conceptus significatos, quod discrimen in definitionibus nominis, & uerbi à Grammatico, & à logico traditis inspici potest, logicus enim primariò conceptus respicit, secundariò uoces; contra Grammaticus primariò uoces, conceptus secũdariò. Ex ijs, quæ diximus, manifestum est logicam unà cum Grammatica sub intellectuali instrumento tanquàm sub proximo genere contineri, utraque enim est disciplina instrumentalis, seu habitus animi instrumentarius, & nobis inseruiens ad omnium aliarum disciplinarum, & habituum acquisitionem, pręcipuè uerò ad pręcipuas disciplinas, & ad habitus omnium prçstãtissimos. Differentia verò harum duarum instrumentaliũ disciplinarum, quemadmodum & aliorum omnium instrumentorũ, à scopo, & ab vsu vtriusque desumitur, Grammaticę enim scopus est recta, atque cõcinna locutio, qua iuuemur ad omniũ disciplinarum intelligentiam & audiendo, & legendo. Logicæ uerò scopus est uiam, ac methodum tradere, qua ad rerum notitiam adipiscendam uti debeamus, ignotum enim non cognoscitur nisi ex alicuius noti cognitione, & ad cuiusque ignotæ rei notitiam assequendam à statutis quibusdam principijs, & per certa quędã media progredi necesse est, sine quibus eius rei cognitione nuuquàm potiremur. Tales igitur methodos logica docet, quas cognoscere vanum prorsus esset, si ad rerum notitiam adipiscendam nihil nobis vtilitatis præberent; quamobrem ea est logicæ natura, ut scientiarum instrumentum sit, & doceat quomodo conceptus rerum disponendi sint, vt ex notis cognitionem ignotorum adipiscamur. Sed de logicæ fine diligentiùs, ac fusiùs in sequentibus loquemur.

Nota discrimẽ Grãmaticę, & logicæ.

Caput Vndecimum, an Logica sub aliquo quinque habituum intellectualium contineatur.

DECLARATVM est hactenus qualis habitus logica sit, est enim habitus intellectualis instrumentalis, quo iuuatur intellectus ad aliorum habituum adeptionem. Nunc uidendum est an in illis quinque ab Aristotele numeratis contineatur. Dicunt nonnulli Aristotelẽ in illo sexto libro de moribus solos nominare uoluisse habitus principales, itaque sufficientẽ esse eã numerationẽ tanquàm habituum principaliũ; est habitus logicę nõ est principalis, quũ sit instrumentarius, nullũ enim instrumentũ dicitur principale quatenus instrumentũ est, quia est pp aliud tanquã propter finẽ, finis autem prçstantior est ijs, quæ ipsius gratia sunt, vel fiunt; habitus igitur logicæ illa enumeratione non fuit comprehendendus. Hanc respõsionem haud equidem spernendam, aut refutandam esse censeo, sed potius magis declarandam, ut omnis hac in re difficultas tollatur. Videtur enim dicendum esse logicam ea habituum numeratione & comprehensam fuisse, & non comprehensam; non fuit comprehensa, quia non fuit expressa, siquidem Aristoteles solos exprimere voluit habitus principales; fuit tamen etiam modo quodam implicitè, & secundariò comprehensa, quia præcipuorum habituum nominatione illi quoque comprehenduntur, qui eorum gratia sunt; quemadmodum si quis ad percontantem quò iuerit, respondeat Romam, hac responsione alias quoque medias urbes, per quas transeundum fuit, implicitè significat, vt Bononiam, uel Florentiam, quæ exprimendæ non sunt, propterea quòd præcipuus illius itineris scopus ac finis non fuere, sed sola Roma. Simili ratione solemus dicere, Imperator Romam uenit, sine expressione aliorum quàm plurimorum Ducum, & militum, qui unà uenerũt, hi nanque eius gratia uenerunt, ideo eius unius nominatione totum eius comitatum subintelligimus. Ita habitus logicę quum ipse per se nihil dignitatis habeat, per se, & separatim nominandus non fuit; sed quum tota ipsius dignitas in vtilitate ad alios adipiscendos posita sit, eorũ appellatione fuit secundariò comprehensus, præsertim illorum ad quos præcipuè dirigitur, nam scientiæ nominatione non solum ipsum scientiæ habitum significamus, sed etiam cognitionem methodi, & habitus instrumentarij, per quem habitus scientiæ acquiritur. Hic certè fuit Aristotelis sensus in illa habituum numeratione, ut ipsius verba significare videntur, dicens enim scientiam esse habitum demonstratiuum, demonstrationem innuit, quę instrumentum est scientię acquirendę; ex eo autem loco ualida sumitur sententiæ nostræ comprobatio quòd logica neque sit ars, neque scientia, sed instrumentũ tantummodo, & instrumẽtalis disciplina; quod idem etiam in nono capite primi libri Topicorum antea à nobis declarato apertissimè significauit. Cęterum dubitare quispiam posset ob ea, quæ modò dicebamus, nam si Aristoteles exprimere non debuit habitus illos intellectuales, qui præcipui non sunt, dicuntur autem non pręcipui illi, qui aliorum gratia sunt, sequitur neque prudentiam, neque artem eo in loco nominan-

Habitus mortis alij principales, alii instrumẽtales.

Confirmatio sententię q̃ logica nõ sit ars, nec sciẽtia

Dubiũ.

nandas fuisse, quia sunt propter aliud, nam ad operationem diriguntur, inutilis est enim habitus prudentiæ, nisi actio sequatur; & habitus artis, nisi sequatur effectio, vt eorum definitiones declarant. Præterea certum est eorum quinque habituũ alios alijs esse nobiliores, & vnum fortasse aliorum omnium præstantissimum esse; atqui id, quod in quoque genere est eiusmodi, aliorum omnium eiusdem generis scopus, ac finis est, vnus igitur aliquis ex ijs quinque habitibus aliorum quatuor finis erit, vt si talẽ esse sapientiam dixerimus, vel aliorum aliquem, necesse est enim inter omnes mentis nostræ habitus aliquem vnũ esse, qui sit summa ipsius mentis perfectio, & cuius gratia sint reliqui omnes; eum itaq; vnum Aristoteles exprimere debuit, alios verò implicitè tantùm complecti. Ad priorem quidem dubitationem dicimus aliud esse habitum aliquem dirigi ad aliorum habituum adeptionem, aliud esse habitũ dirigi ad operationẽ propriam; dum enim dicimus habitũ aliquem esse propter alios habitus, dicimus ad eos dirigi tanquàm ad finem, & eorum instrumentum esse, & habitum instrumentalem, cuiusmodi est habitus logicæ respectu habituum principalium; quisque enim habitus ab alijs habitibus distinctus est, ideo propter illos esse est seruum alterius esse; sed habitum dirigi ad operationem tanquàm ad finem non rectè dicitur, neque propterea fit vt seruus alterius esse dicatur; operatio enim est de interna perfectione ipsius formæ, quia perfectio formæ est vt non sit otiosa, sed operetur, habitus autem forma quædam est, & actus primus, vt inquit Aristoteles in principio Secundi libri de Anima; igitur ad operationem dirigi non est alteri inseruire, sed est potius perfectionem, & complementum sibi comparare; propterea Aristoteles in eo secundo lib. de Anima dixit animam esse causam & vt formam, & vt effectricem, & vt finem, non dixit operationem esse finẽ formæ, sed formam ipsam dixit esse finem, quia formam integram, & totum suum complementum assecutam accepit, proinde non otiosam, sed operantem, idest formam cum suis operationibus, hæc enim dicitur finis; similiter itaquè habitus intellectuales habent locum finis, dum accipiuntur simul cum operationibus suis, nam habitum sapientiæ assequi volumus, vt contemplemur; habitum artis quærimus, vt efficiamus; respectus itaque habituum intellectualium ad suas operationes, quas edere possunt, perfectionem ipsorum habituum significat, operari nanque, seu posse operari perfectio est, & forma quanto plures edere potest operationes, tanto nobilior est; sed respectus instrumenti ad finem, cuius gratia est, imperfectionem, & ignobilitatem notat ipsius instrumenti, quia est propter aliud, & alij inseruit, inseruire autem est imperfectio; ad argumentum igitur dicimus habitum nõ esse instrumentalem ea ratione, qua aptus est operari; sed quando ad alterius habitus adeptionem dirigitur, & propter illam est, tanquam propter finem, tunc instrumentum eius esse dicitur, qualis est habitus logicę respectu aliorum habituũ, qui principales dicuntur. Ad alteram verò dubitationem respondere possemus declarando quomodo illorum quinque habituum principalium alij ad alios conferant, & alij alijs nobiliores sint, & habeant rationem finis, hoc enim verissimè dicitur, sed est sano modo intelligendum, hoc etenim rectè intellecto appareret nullum eorum habituum instrumentalem respectu aliorum dici posse. Sed quoniam multo altior esset ea contemplatio, quàm vt ad logicum pertinere possit, ea omissa satis sit pro præsenti occasione si dicamus non sequi, si unus ex eis habitibus aliorum præstantissimus, & instar finis sit, eum solum sine aliorum expressione nominandum fuisse; fieri enim potest vt aliquid tum ad alia vtile sit, tum etiam ipsum per se aliquam dignitatem habeat, & non modò propter alia, sed etiam propter se ipsum expetibile sit, quales dicimus eos habitus esse respectu illius, qui aliorum præstantissimus sit; quamuis enim modo aliquo propter illum sint, tamẽ ipsi quoque per se dignitatem habent, vt illo quoque amoto per se ipsi expetibiles maneant; at habitus logicæ non est huiusmodi, ita enim est propter alios habitus, vt nullo pacto sit propter se, neque propter se expetatur, sed solùm quia ad alios adipiscendos confert, vt supra demonstrauimus. Quum igitur dicimus Aristotelem eo in loco solos nominare voluisse habitus principales, nomine principalium non eos tantum intelligimus, qui præstantissimi sint, & nullum habeant præstãtiorem, sed eos omnes, qui ipsi per se aliquid habeant dignitatis, qua per se quoq; expetibiles sint; expetendus per se est habitus prudentiæ, & habitus artis, licèt scientia præstantior sit, & præstantissima omnium sapientia; idcirco nominandi, atque exprimendi omnes fuerunt, non ita habitus logicæ ob eam, quam diximus, rationem.

Margin notes: Dubiũ. — Solutio — Operatio non est finis formæ. — Solutio — Instrumentum est ignobilitas suo fine. — B — C

Caput duodecimum, de duplici logica, & de eius origine.

Eius, qui naturam logicæ sit declaraturus, non parum interest de eiusdem origine uerba facere. Sciendum est igitur duplicem esse logicam, unam naturalem, alteram artificiosam; logica naturalis est quidam naturalis instinctus, & uis quædam nullo humano studio comparata, qua homines etiam penitus indocti syllogismos, & argumentationes faciunt sine ulla notitia artis argumentandi; hac logica naturali usi sunt in philosophando prisci sapientes, antequàm enim aliquis logicam artem scripsisset, vel docuisset, ipsi naturali instinctu

Margin notes: Logica duplex. — Logica naturalis.

stinctu ducti in rerum contemplatione methodum quandam seruabant, & quibusdam notis principijs constitutis ad ignota progrediebantur. *Logica artificiosa.* Posteriores autem philosophi eorum scripta legentes non modò philosophiam, verùm etiam logicam modo quodam didicerũt, nam philosophandi rationem, ac methodum experientes, eam ad regulas, & ad artem redegerũt, & logicam, quæ artificiosa dicitur, composuerunt. Landem hanc sibi attribuit Aristoteles in calce secũdi libri Elenchorum sophisticorum, vbi profitetur se primum, quum ante ipsum nemo de syllogismis aliquid docuisset, hanc nobis operam præstitisse, & logicam artificiosam tradidisse. Simile principinm artem quoque Rhetoricam habuisse testatur in principio primi libri Rhetoricorum, prinsquàm enim de arte illa aliquis scripsisset, multi naturali qnodã *Rhetorica naturalis.* instinctu ducti Rhetorica naturali vtebãtur ad persuadendum; postea verò alij ex eorum orationibus regulas, & præcepta collegerunt, quæ E ad artem redigentes Rhetoricam artificiosam composnerunt; quoniam igitur prius ex arte, qnàm de arte locuti sunt homines, ideo priores Rhetoribus oratores extiterunt, & arte logica prior fuit philosophia. Ex his manifestum est logicã artificiosam, de qua in pñria loquimur, *Logica est partus philosophiæ.* opus quoddã, & partnm quendam esse philosophiæ, ab alio.n.nullo, nisi à solis philosophis, & p philosophiç habitũ, produci, ac generari poterat; sed præsertim à philosophia contẽplatiua ortũ duxit, cuius scopus cognitio est prius nāq; oportuit animnm rerum cognitione præditum extitisse, quàm de ratione, & methodo philosophãdi artem logicam, quæ alijs opem ferret, composuerit. Possemus qnidem etiã per solam logicam naturalem philosophari, vt complures fecerunt, sed tanta cum difficnltate, tanto cum labore, vt pauci admodũ, & ij tantum, qui perspicacissimo essent ingenio, philosophia, & cognitione rerum potirentur. At logica hæc artificiosa ab Aristotele condita mirificè viam nobis F ad philosophandum explananit, & multo faciliorẽ cognitu reddidit vniuersam philosophiã. *Philosophia fuit causa logicæ & efficiens, & finalis.* Philosophia igitur causa fuit logicæ tum vt effectrix, tum ut finis, philosophi enim logicam genuerunt propter philosophiam, vt facilem alijs uiam philosophandi redderent. Verùm etsi propter solam philosophiam logica à philosophis innenta est, tamen contingit ut genita alijs quoq; omnibus disciplinis utilis esse comperta sit, nec tamen propterea omnium disciplinarum instrumentnm uocanda est, sed philosophiæ solius, à qua sola, & cuius solius gratia fuit composita; artes enim neque generare logicam aptæ erant, neque finalis causa generationis logicæ fuerunt, sed sola philosophia, contemplatiua qnidem primariò, secundariò autem actiua, ut in sequentibus declarabimus; ad artes uerò quòd logica cõferat, etsi non est con-

D tra intentionem philosophorum, qui eam genuerunt, est tamen præter eorum intentionem: sic enim etiam artifex ensem facit ad pugnandum, non ad secãdum panem, factus tamen ensis & ad panem incidendum, & ad alia multa præter illius artificis intẽtionem aptari potest. Ex his omnibus colligimus, resq; ne per se manifesta est, logicam & posteriorem philosophia fuisse, & priorem, in illorum enim animis, qui primi logicæ inuentores fuerunt, necesse est scientiarum habitus habitu logicæ priores fuisse; *Logica & prior philosophia, & posterior.* in alijs verò, qui logica genita vti cœperunt, habitum logicę priorem esse oportet, nõ qnòd ita necessitas cogat, sed ad maiorem vtilitatem, & philosophandi facilitatem; logica tamen naturalis in omnibus hominibus ex necessitate præcedit philosophiæ habitũ; si quis enim hoc naturali acumine careat, is ad philosophãdum ineptus omnino est, vtpote necessarijs ad hoc munus auxilijs à natura penitus destitutus. Logicæ autẽ artificiosæ si & principiũ, originẽq;, & finem spectemns, eam possumus appellare scientiam, quatenus à scientijs, & propter scientias genita est; si verò ipsam per se eius naturam consyderemus, nõ est scientia, sed scientiarum instrumentum, & artibus similior, quàm scientijs, quia in ijs rebus uersatur, quæ fieri à nobis possunt, & earum generationem docet, quod etiam artes faciunt: ex ipsins autem logicæ origine, & ex eorum, qui eam inuenerunt, scopo, & consilio id comprobari potest, nam philosophi non alio consilio eam uidentur composuisse, quàm ut alijs esset instrumentũ utile ad philosophandum. *Dubiũ.* Nolo hic silentio præterire argumentum quorũdam, quod etsi leue, ac puerile est, adolescentibus tamen, atq; tironibus negotium facessere potest; nonnulli nouorum dogmatum inuẽtores uideri cupientes Græcorum sententiam corrigere volnerunt, quum enim Græci dicant logicam esse instrumentum philosophiæ, hi non rectam esse hanc appellationem inquiunt, siquidem instrumenta ea sunt, quæ in logica traduntur, non logica ipsa; sunt enim logica instrumenta syllogismus, enthymema, inductio, demõstratio, & alia eiusmodi, his nanq; philosophus vtitur, non utitur tota logica, ipsa igitur logica instrumentũ uocanda non est, sed facultas instrumentorũ fabricatrix. *Solutio* Puerilis certè animaduersio, quasi aliquis uel Græcorũ, uel posteriorũ ita fatuus fuerit, ut logicam ita instrumentũ esse dixerit, ꝙ scientiæ toto ipso uolumine logicæ tãquàm instrumento utantur. Quum igitur nemo id unquàm dixerit, sed omnes logicam ita esse philosophiæ instrumentum intellexerint, quia instrumenta ipsi philosophiæ subministrat, certum est istos de solo nomine controuersari, quum de ipsa re inter nos cõueniat; etenim quibus instrumentis philosophia utatur nemo Græcorũ, aut posteriorũ philosophorũ ignorauit; sed sola appellatio horũ

animum turbauit, quæ tamen nobis nullam difficultatem facit, quam enim rationem habent res logicæ ad philosophicas, eandem haber logica tota ad ipsam philosophiam, quoniam igitur disciplinæ à rebus consyderatis pendent, & ab eis nominationem suscipiunt, logica potest respectu philosophiæ vocari instrumentum, quoniam ea, quæ tractantur in logica, sunt instrumenta cognoscendi res in philosophia consyderatas; vt nomine instrumenti nil aliud intelligamus, quàm disciplinam instrumētalem, qualem ipsi quoque logicam esse affirmant.

Caput Decimumtertium, de fine Logicæ.

QVONIAM autem cuiusq; instrumenti natura, & differentia propria à fine sumitur, non satis est proximū logicæ genus cognouisse, nisi finē quoque ipsius propriū cognoscamus; de eo quidem aliqua diximus dum logicam à grammatica distingueremus, aliqua etiam ad eius plenam intelligentiam dicenda manent. Soler à multis assignari definitio logicæ talis, Logica est instrumentum philosophiæ à philosophis inuentum ad discernēdum in philosophia verum à falso, & bonū à malo; duplicem enim finē exprimere voluerūt, quoniam logica utriusq; philosophię instrumentum est, philosophia quidem cōtemplatiua in vero, ac falso versatur, id est in cognitione, cognitio enim est veri, & falsi; actiua verò in bono, ac malo, idest in actione, vt agendo eligamus bonum, & malum fugiamus; significare igitur voluerunt finem logicæ esse discernere in philosophia contemplatiua verum à falso, & in actiua bonum à malo, hac ducti ratione, quòd inter omnes cōstat logicam vtriusque philosophiæ instrumentum esse. Videtur etiam eorum sententia testimonio Aristotelis comprobari, qui in capite nono primi libri Topicorū dicit logicam esse instrumentū vtriusq; partis philosophiæ, & adminiculari tum ad cognitionem ueritatis in parte contēplatiua, tum ad electionem, & fugā in parte actiua, electio autem est boni, fuga uerò mali. Mihi tamē hęc sententia non probatur, puto enim satis esse si dicamus finem logicę esse discernere in philosophia uerū à falso, quasi dicamus cognitionē esse totius logicæ finem; de bono aūt, & malo nullā faciendā esse mentionem, sed superuacaneā esse hanc additionem, & in definitione uitiosam, quod quidem facilè ostēdemus. In primis illud confitemur, logicā & speculatiuæ, & actiuæ philosophiæ instrumētum esse; dicimus tamen non esse in definitione logicæ mentionem ullam faciendam boni, & mali, sed solum ueri, & falsi; sic enim satis, & ad plenū ipsius logicæ utilitatem, & finem exprimimus, quia uerum, & falsum, eorumq; cognitio non modò in cōtemplatiua philosophia, sed etiam in actiua,

Definitio logicæ ab alijs tradita.

Argumētum illorū.

Confutatio.

Finis logicæ.

A & in omnibus artibus locum habent, ut asserit clarè Arist. in 2. cap. sexti libri de moribus; nam in omnibus disciplinis cognitio quęritur, & distinctio ueri à falso; id tantum interest q; contemplatiuæ nullum alium finem habent, quàm cognitionē; reliquæ uerò omnes cognitionem non per se quærunt, sed propter operationem; docet hoc de artibus Aristoteles in contextu vigesimotertio septimi libri Metaphysicæ dicens cuiusq; artis duas esse partes, vnam docentem, quæ cognitionem ipsius artis tradit; alteram uerò, quæ ex cognitione operatur: eadem ratione etiā actiua philosophia diuiditur in docentem, & agentem, docens quidem moralibus, & ciuilibus libris continetur, quos legendo cognitionem assequimur uirtutum, ac uitiorum, & ueritatem docemur de agendis rebus bonis, & malis, sed nondum aliquid agimus, licèt aptiores ad bene agendum per eam cognitionem reddamur; actio enim cognitionē sequitur, & extra
B morales libros constituta est; ideo Aristoteles in tertio capite primi libri de moribus dicebat iuuenem non esse illius disciplinæ auditorē idoneum, quia perturbationes sequitur; finis autem nō est cognoscere, sed agere; quasi dicat se solam cognitionem agendarum rerum in ijs libris tradere, quæ inutilis est nisi actio sequatur. Bonum igitur, & malum alia ratione sub actionem cadunt, alia sub cognitionem; sub actionem enim cadunt prout re ipsa sunt, & ea ratione bonum, & malū propriè appellantur; sub cognitionē autem cadunt quatenus animo concipiuntur (Latini nostri dicerent esse reale, & esse cognitum) sic autem ad uerū, & falsum redigūtur, quælibet enim mentis nostrę cognitio, quælibet affirmatio, vel negatio uera, uel falsa est, siue ea sit de rebus bonis, & malis, siue de salubribus, & insalubribus, siue de quauis alia re ad quanuis disciplinam pertinente. Verum igitur, & falsum omnes disciplinas docētes am-
C plectuntur, idq; negare non possumus, si certū, indubitatumq; est in ijs omnibus aliquā cognitionem tradi siue sciendarū rerum, siue agendarum, siue efficiendarū; & Aristoteles ipse in memorato loco de morali disciplina hoc confitetur dum dicit non esse in ea disciplina quærendas exquisitas demonstrationes, sed tales, quales subiecta materia postulat, debemus enim (inquit) esse cōtenti si pingui quadā Minerua, & figurata adūbratione uerū ostendamus; ueritatem igitur se traditurū asserit de eligendis, ac de fugiēdis rebus. Ex ipsa quoq; logica, & logicis instrumētis argumentū sumi potest ad id cōprobandū. quum enim & artis cuiusq;, & moralis disciplinæ duæ sint partes, una docens, & cognitionē tradēs; altera operās logica est instrūm, quo pars docens utitur, nā ædificator pōt quidē arte logica uti in tradēda arte ædificatoria, sed non in operatione, & domus constructione; logica itaq; secundū propriā naturā cognitionē vt

Bonū, & malum.

Verum, & falsū in omnibus disciplinis locum habent.

finem respicit, non operationem, cognitio uerò est veri, & falsi per se, non est boni, ac mali, nisi ex accidenti. Ipsa quoq; logica instrumenta, si eorum vim, & naturã consyderemus, apta per se sunt discernere verum à falso, non bonum à malo, nisi ex accidenti, quatenus vero, & falso contingit esse in rebus bonis, vel malis; hoc autem videtur per se esse manifestissimũ, & nulla probatione indigere; sed ex Aristotele aperte desumitur in Priorib. Analyticis, postquàm enim in primo libro locutus erat de constructione, & de natura syllogismi, transit in secundo libro ad syllogismi iam constructi proprietates, ac vires consyderandas, & inter alias docet hanc, si propositiones syllogismi veræ sunt, necesse est conclusionem quoque veram esse; sed si sint falsæ, non est necessarium conclusionem esse falsam, quum possit ex falsis uera colligi; sed an ex propositionibus bonis con clusio bona, an mala colligatur, illud nũquàm docuit Aristoteles, quia aliena prorsus esset à

E natura syllogismi hæc consyderatio; quemadmodum etiam in libro de interpretatione docuit esse omnis enuntiationis essentialem conditionem vt sit vera, vel falsa, non dixit an sit bona, vel mala; & tum in toto illo libro, tum in omnibus libris Analyticis videmus ueri, & falsi frequentissimè fieri mentionem, non boni, ac mali; quia omnium logicorum instrumẽtorum natura ad uerũ, & falsum per se dirigetur, non ad bonum, & malum. Ea igitur consyderatio enuntiationis, ac syllogismi aut est communis, & omnes disciplinas complectens, aut est propria scientiarum contemplatiuarum; si est propria, est uitiosa, quia logica debet esse commune instrumentum omnium disciplinarum, saltem omnium partium philosophiæ, præsertim ea pars logicæ, quæ libro de interpretatione, & prioribus Analyticis continetur: quòd si est cõmunis, ut reuera esse debet, igitur in libris quo

F que moralibus omnis enuntiatio uera est, falsa, & omni syllogismo uerum, uel falsum concluditur; bonum autem, & malum propriæ conditiones materiei sunt, sicuti salubre, & insalubre, æternum, & caducum, durum, & molle, calidum, & frigidum, quas, & alias eiusmodi omnes ars logica, & omnia logica instrumenta accidentariè respiciunt; ideo si in definitione logicæ sumamus bonum, & malum, perinde est ac alias quoque multas materierum conditiones accipiẽdo dicamus logicam esse instrumẽtum, quo discernimus bonum à malo, calidum à frigido, & durum à molli; quod si absurdum est, ut certè est absúrdissimũ, sequitur satis esse si ex cognitione ueritatis, seu distinctione ueri à falso definitionem logicæ sumamus, tãquàm ex ipso fine logicæ, & amplissima omnium disciplinarum, & omnium materierum conditione, quæ alias omnes proprias singularum materierum conditiones amplectitur; hoc uidetur

D Auerroes non ignorasse, qui in commen. 35. primi libri Physicorum, & in Epitome Metaphysicę tractatu secũdo capite primo dicit logicam esse instrumẽtum, quo discernitur uerum à falso, nihil dicit de bono, & malo. Ad Aristotelem autem in primo libro Topicorum capite nono dicentem problemata moralia ad electionem, & fugam pertinere, contemplatiua ad scientiam ueritatis, logica uerò ad neutrum horum per se, sed tamen eatenus ad utrunq; pertinere, quatenus sunt instrumenta adminiculantia ad utrunq, consequendum; respondemus Aristotelem non ita intelligere logicam conferre ad electionem, & fugam, quia per se, & statim sit instrumentum conferens ad benè agẽdum, sed quia per cognitionem ueritatis de agendis rebus ut mediam, & intercedentem ad benè agendum conducit; cur autem actionem in moralibus nominare maluerit, q̃ cognitionẽ, ratio est, quia actio ibi in principem locum tenet, quum sit ultimus, ac præcipuus finis, ad quem omnis earum disciplinarum cognitio dirigitur, quare non poterat aliter loqui Aristoteles de fine, & scopo actiuæ philosophiæ. Sed notãdum est cognitionem, & actionẽ alio modo ad moralem disciplinã referri, alio ad logicam, logica enim primario cognitionem ueritatis respicit, actionem secundariò, & per mediam cognitionem; moralis uerò actionem primariò, secũdariò cognitionem, quia propter actionem tanquàm propter finem. Quòd autem ea sit mens Aristotelis eo in loco, ipse sequentibus uerbis declarat, dum inquit, quædam enim problematum utile est scire tantùm propter electionem, & fugam perpendendum est enim illud uerbum scire quod significat problemata moralia prius sub cognitionem cadere, deinde ad electionem, & fugam pertinere, ad hunc enim ultimum finem totam illorum problematum cognitionẽ dirigit; uult igitur etiã logica problemata eatenus ad electionum, & fugã pertinere, quatenus ad ipsorũ problematũ moralium cognitionẽ cõducunt. Ex his, quæ modo diximus, sumitur ratio cur logica sit præcipuè instrumentum philosophiæ contemplatiuæ, aliarũ autem disciplinarum secundariò, nã logica est instrumentũ per se conferens ad cognoscendũ, non per se ad operandũ, disciplinæ igitur ut cognitione, ita & logicæ utilitate participant; cõtemplatiuæ quidẽ per se, & primariò cognitionem quærũt, & præterea nihil, ideo ad eas primariò logica confert; actiuæ aũt, & artes omnes cognitionem non præcipuè, sed secundariò quęrunt, propterea logica secundariò harũ instrumentũ est. Quòd autem appellari soleat instrumẽtum philosophiæ tũ contẽplatiuæ, tũ actiuæ, nec ita dicatur artiũ instrumẽtũ, id non fit quia magis ad actiuã philosophiã, quàm ad artes conferat, siquidem ad has omnes æqualis est logicæ utilitas, & minor, quàm ad contẽplatiuas; sed ratio eius

Auerroes.

Solutio argumẽti aliorum.

Cur logica sit primariò instrumẽtum scientiarum cõtemplatiuarũ, aliarum uerò secundariò.

eius sumitur ex consilio, & scopo generantis, philosophi nanq; logicam genuerunt, & propter philosophiam, non propter artes, idcirco philosophiæ, non artium, instrumentum dicitur. Quæ igitur sit logicæ vtilitas, & qui finis manifestum est.

Caput decimumquartum, in quo aliorum sententiæ de subiecto logicæ proponuntur.

FINE logicę declarato de ipsius subiecto dicendum est, de quo magna fuit inter Latinos controuersia, quæ adhæc vsque tempora inter posteriores perdurat, Thomas enim ens rationis dixit esse subiectum logicæ, Scotus syllogismum, Albertus argomentationem, alij quidam secūdas notiones prout sunt instrumenta (vt ipsi dicunt) notificandi, alij fortasse alia. Qui omnes vno, atque eodem argumento ad suam quisque sententiam tuendam vsi sunt, quod sumitur ex conditionibus ad subiectum scientiæ requisitis, & ab Aristotele declaratis in posteriorib. Analyticis, cui nanque illę omnes conditiones competunt, illud videtur in logica subiectum statuendum esse, propterea in eo demonstrando singuli laborarunt. Horum altercationē ego semper uanam, & similem cœcorū pugnæ esse iudicaui, quandoquidem neq; logicę disciplinæ naturam, neque quale subiectum in ea quærendum sit, eorum vllus cognouit; idcirco uno argumento omnes, vnoq; labore per veritatis declarationē conuinci possunt: igitur omissa de ipsorum fabulis disputatione ād explicādam veritatem accedendū est, hæc enim cognita communem omnium errorem detegere facilè poterit.

Caput decimumquintum, de significationibus vocis huius, subiectum.

QVVM de subiecto logicæ quęstio nobis proposita sit, non est ignorādum quot modis subiectum accipiatur, ne in ambiguo laboremus, vt alij laborasse videntur. Plurimę sunt huius vocis significationes, quarum plures vt ad propositum non conferentes dimittendę sunt, præsertim quum tritę sint, & vulgatæ, & ferè nulli philosopho incognitæ; eam unam acceptionē expedere in pręsentia satis est, quando subiectū sumitur pro re consyderata in aliqua scientia, uel disciplina, quę uocari etiam solet materia strata; hęc enim acceptio adhuc ambiguitatem habet, & in multas significationes diuiditur, quas diligenter consyderare oportet, quia paucis notę sunt, & ob harum ignorationem multi in errores labuntur. Primùm quidem sumi potest subiectum in significatione amplissima, vt quicquid in aliqua scientia, vel arte tractatur, eius subiectū uocetur, hoc modo etiam principia, & affectiones subiecti possunt dici in scientia subiectum, quia in ea consyderantur; ita in arte & finis, & ea, quę ante finem sunt, & quæcunque alia in ea tractantur, subiectum vocari possunt, quemadmodum in arte medica & corpus humanū, & sanitas, & morbus, & medicamenta, & signa possunt dici subiectum, quoniam hęc omnia sub medici consyderationem cadunt.

Prima subiecti acceptio.

Alio modo sumitur subiectum magis propriè, ut non omne, quod in aliqua facultate tractatur, subiectum uocetur, sed illud solum, cui certę quædam adsint cōditiones; hæ autem alię sunt in subiecto scientię contemplatiuæ, alię in alijs disciplinis, quę contemplatiuę non sunt; quas omnes ut uno uocabulo significemus, & contra contemplatiuas distinguamus, possumus disciplinas operatrices appellare, ob eam rationem, quam fusè in pręcedentibus declarauimus, finem enim habent operationem, at speculatiuę finem habent scientiam.

Secunda acceptio.

conditiones quidem subiecti sciētię speculatiuę fuerunt à nobis alio in loco diligenter declaratę, ideò eas in pręsentia breuiter exponemus; debet subiectum esse ens necessariū, & nobis pręcognitum tum quid nomen significet, tum quod sit; debet etiam habere proprias affectiones, & propria principia, ut affectiones per principia de ipso demonstrētur; & nullus alius debet esse scopus philosophi in tali subiecto contemplando uersantis, quàm eius subiecti affectiones, & principia, si latuerint, cognoscere; propterea subiectum scientię potest subiectum demōstrationis uocari, siue subiectum, de quo; de ipso enim accidentia demōstrantur, ut sciantur; subiectum igitur scientię contemplatiuę huiusmodi est.

Conditiones subiecti sciētiæ, unde lib. de præcognitis cap. 1.

Operatricis autē disciplinę, eiusq; subiecti alia est conditio, hęc enim quanquàm sine subiecto esse non potest, tamen à fine, cuius generationem quęrit, constituitur, & pendet, non à subiecto; quo fit ut in talibus disciplinis quādoq; per metaphorā finis subiectū uocetur; ut si dicamus sanitatem in arte medica subiectū esse, quam enim rationem ad scientiā subiectum habet, eandem finis habet ad artem, quoniā ita ars à fine constituitur, ut scientia à subiecto; impropria tamē locutio est, quia hę disciplinę pręter finē etiā subiectū habent propriè sumptum, & à fine distinctum, ut ars medica habet humanū corpus, in quo uult sanitatē uel efficere, uel conseruare; itaq; si propriè loqui uolumus, debemus humanū corpus artis medicæ subiectū uocare, sanitatē uerò nō subiectū, sed finem; ita philosophia moralis subiectū habet hominem animalem, ut enim corporis ars medica, ita hęc animi sanatrix est; finē uerò uirtutes, siue bonas actiones, in quib. fęlicitas est constituta; sic ædificator subiectā materiā habet lapides, cęmēta, ligna, & alia eiusmodi; finē uerò formā domus, quam ipse efficere uult. Finis quidē aliquas habet ipse quoque conditiones, quibus partim simi-

Tertia acceptio.

Vt scię-tia à subiecto pendet, ita ars à fine.

Similitudo, ac dissimilitudo subiecti scientiæ, & finis artis. similis est subiecto scientiæ, partim dissimilis; similis est quia est præcognoscendum quid eius nomen significet; dissimilis uerò quia nō proponitur vt existens, sed potius ut non existens, & à nobis generandus; ideo subiectum prænoscitur quòd sit, finis uerò non quòd sit, nondum enim est, sed quòd fieri, & esse possit. Accidentia uerò, & principia habere quidem potest, sed longè aliter, quàm subiectum scientiæ; quæ res magnopere digna cognitu ut intelligatur, sciendū est plurimas esse artes, in quibus duo sunt fines, ijsq; similem esse logicam, vt aliàs docuimus, eiusmodi enim sunt illæ omnes, quę alicuius instrumenti effectrices sunt; vt ædificatoria domum efficere uult tanquam instrumentum, quo ad habitandum utamur, ideo domus ipsa efficienda finis illius artis est, sed quia omne instrumentum alicuius vsus gratia fit, & propter aliquem ulteriorem, ac magis præcipuum finē, ideo usus ipsius domus, seu utilitas, quam ex ea percipimus, finis alter eius artis est, vt habitatio, uel conseruatio supellectilis, uel aliquid huiusmodi; & hic quidem artis ædificatoriæ finis externus dicitur, domus uerò finis internus, quoniam domus ab ipsa arte comprehenditur, ac producitur; habitatio uerò ab ædificatore non fit, sed extra artem ædificatoriam ab alio fit, qui domo facta utitur; huiusmodi est magna pars artium, nimirum illæ omnes, quæ præter operationem opus quoque relinquunt, etenim omne eiusmodi opus instrumentū est ad usum, & commoditatem humanam ab arte fabricatum. Aliquæ etiam artes sunt, quæ non relinquunt opus, sed solam edunt operationem, vt ars nautica edit operationem, quæ dicitur nauigatio, hęc autem ipsa per se non expeteretur, nisi eam aliquod aliud bonum consequeretur, cuius gratia fit, ueluti sepulchrum domini uisere, vel bellum gerere, uel merces uehere, vel aliquis alius humanus scopus. Ars autem medica vnicum habet finem, quem ipsa efficit non ob alium externum finem, efficit enim sanitatem, quæ licèt ad plurimas operationes utilis sit, tamen etiam si nullum aliud bonum eam consequeretur, per se ipsa expetibilis esset; quod quidem eius artis præstantiā demonstrat, aliæ namque siue operationem, siue opus efficiant, rem tamen per se expetibilem non efficiūt, sed propter alium externum finē ipsa expetibiliorem, qui fortasse etiam ipse propter alium quæritur, donec omnes omnium artium fines tandem ad ciuilem fœlicitatem tanquam ultimū omnium artium finem dirigantur. Sanitas uerò uel particula quædam est ipsius fœlicitatis, vel saltem conditio quædam, sine qua non potest esse fœlicitas; medicinam quidem scientiam esse non dicimus, & falluntur medici, qui id audent asseuerare; satis habeant, quum effectricem artem exerceant, si eam cæteris artibus pręstare fateamur, propterea quòd talem finem sibi effi- D ciendum proponit, qui non propter alium externum finem, sed propter se à nobis expetitur, uel saltem non ita propter alia consequentia commoda expetitur, ut non etiam propter se, & magis propter se, quàm propter alia. Hęc omnia ad tollendam ambiguitatem declarāda fuere, ut omnes intelligerent nos in pręsentia de solo interno fine loqui, non de externo, quum enim de subiecto logicę disceptatio nobis proposita sit, cuius gratia huius uocis significationes numerare cœpimus, finis externus, quum extra artem ipsam sit, subiectum eius non dicitur, idcirco eius consyderatio ad præsentem contemplationem non pertinet; sed ille tātùm finis solet interdum vocari subiectum, qui ab ipsa arte fit, & internus appellatur; possumus enim dicere artis ædificatoriæ subiectum esse domum, sed habitationem nunquàm subiectum diceremus. Quum igitur internus finis E interdum per metaphoram subiectum dicatur, quid inter ipsum, & subiectum scientiæ intersit declarare cœpimus, diximusque huius finis & principia, & accidentia in arte consyderari, alia tamen ratione, quàm principia, & accidentia subiecti in scientia consyderentur, quod quomodo se habeat breuiter declarandum est; finis hic, quum sit instrumentum ab operatrice disciplina vsus gratia fabricatū, accidentia plura habet, quę in duas classes diuisa sunt, alia nanque eiusmodi sunt, vt eorum cognitio cōferat ad principiorum inuentionem, quæ per resolutionem fit, vt si quę sint proprietates, & accidentia domus, quorum cognitio ad materiam, ex qua dōmus construenda est, inueniendam conducat; quę quidem omnia simul cum ipso fine pręcognoscenda sunt, à notione finis meliùs, ac faciliùs inueniamus principia; ideo horum tractatio in arte docente longè diuersa est ab accidentium consyderatione in scientia contemplatiua, nam accidentia hęc non de ipso fine demonstrantur, quemadmodum accidentia de subiecto in scientia speculatiua; sed potiùs prenoscuntur pro principiorum inuentione: & accidentia quidem subiecti ex principijs demonstrantur in scientia, in arte autem potiùs principia ex accidentibus finis declarantur, vt in arte ędificatoria si benè domus ędificationem docere alios uolumus, proprietates quasdā, quas domus habitura est, absque ulla probatione accipiamus oportet, ut plenam finis prenotionem habentes meliùs illa principia, quę ad talem finem conducunt, indagare, & inuenire ualeamus; propterea & in accidentium, & in principiorum consyderatione magnum discrimen est inter scientiam, & artem; subiectum enim scientię habet principia constituentia, ex quibus accidentia demonstrantur; at finis habet principia, ex quibus ipse à nobis efficiatur, non ex quibus aliquid demonstretur, propterea contrario modo se habent

Logica, & aliæ multæ artes habent duos fines.

Ars medica unicum finē habet.

Cur ars medica omniū artiū præstantissima sit.

Finis in arte duo habet accidentium genera.

bent principia,& accidentia finis in arte,quàm principia,& accidentia subiecti in scientia; nã in scientia à principiis ad accidentium demonstrationem progredimur, & principia sunt termini, à quibus; accidentia uerò termini ad quos; at principia ipsius finis sunt termini, ad quos; accidentia uerò termini, à quibus; nam disciplinę operatricis docentis scopus est ex fine cum suis proprietatibus, & accidentibus præcognito inuenire principia ad ipsius finis generationem idonea. Aliæ sunt ipsius interni finis,& instrumentis proprietates, & accidentia, quorum cognitio non ad principiorum inuentionem pro instrumenti fabricatione conducit, sed ad ipsius iam fabricati usum, facto nanque instrumento utile est quasdam eius proprietates cognoscere, ut meliùs eo uti sciamus; hæc igitur accidentia cognoscēda quidem sunt ab artifice,non tamē ante principiorum cognitionem, siquidem ad inuenienda principia non conferunt, sed post ipsam inuentionem,ut ars perfecta tradatur; ut si tradēda sit ars ædificatoria, ante omnia cognoscēdus est finis cum illis proprietatibus, quæ ad principiorum inuentionem conferunt; deinde facta resolutione,& inuentis principijs,ex quibus domus construenda est,debet artifex etiam de usu domus sermonē facere, & eas proprietates declarare,quarum cognitio ad eius usum cōferat; hæ quidem proprietates consequuntur principia per resolutionem inuenta,ideo post eorum inuentionem cognoscendæ sunt; illæ uerò aliæ, quæ ad principiorum inuentionem conducũt, formam potiùs consequuntur,hoc est definitionem finis,ideo cum fine sunt præcognoscendę, ut inde ad principiorum inuentionem ducamur. Per hæc,quæ diximus, facilè quisque intelliget methodum ab Aristotele seruatam in libris Analyticis in tractatione de syllogismo, & de demonstratione; necnon ea, quæ dicuntur ab Auerroe in Commentario centesimo,secundi libri Posteriorum Analyticorum,dum declarat quomodo sit perfecta tractatio de syllogismo, & de demonstratione in libris Analyticis, quæ omnia aliàs fortasse à nobis explicabuntur,si occasio dabitur edendi Commentarios in libros Analyticos. Nunc satis sit differentiam inter subiectum scientię,& finem disciplinę operatricis declarasse, ut omnes intelligant finē non esse subiectum propriè dictum, sed per translationem tantùm posse uocari subiectum ob eam, quam diximus, rationem. Si uerò subiectum in disciplina operatrice non ipsum finem appellemus, sed illud, quod propriè dicitur subiectum,& à fine distinguitur, quale est in arte medica humanum corpus, in morali disciplina anima humana, in arte fabrili ferrũ, uel lignum, adhuc non parum differt subiectũ hoc à subiecto scientię contemplatiuę; & prima, ac potissima differentia à scopis harum di-

Quarta acceptio. Discrimen inter subiectũ scientiæ, & subiectum ar[tis].

A sciplinarum desumitur,è qua aliæ plures postea deriuantur; scopus quidem scientiæ contemplatiuę est perfecta propositi subiecti cognitio, quo fit ut omnia eius principia, & omnia eius propria accidentia nullo prætermisso cognoscenda sint: at disciplinę operatricis scopus nō est scire, sed operari, ideo subiectum ei non ad sciendum,sed ad operandum proponitur, ut in ipso formam aliquam, quę eius disciplinę finis est,generet, & efficiat, ut moralis philosophus uirtutes in anima humana, medicus sanitatem in humano corpore,faber formam clauis in ferro; nos enim substantiam aliquam facere per aliquem animi nostri habitum minimè possumus,sed sola accidentia, ideo necesse est aliquā certam materiam illius formæ susceptricem nobis proponi, in qua formam generemus, quum nihil generetur ex nihilo; talis igitur materia est subiectum non ad sciendum,sed ad operandum,proponitur enim ut in ea aliquid efficia-

Non est necessarium ut artis subiectũ pfectè cognoscatur.

B tur; hinc discrimen aliud oritur, quòd non est necessaria talis subiecti perfecta cognitio, sed tanta, quanta ad operationem,& ad finem assequendum sufficiat; propterea sæpe non cognoscuntur ab artifice principia sui subiecti, ut faber naturam ferri ignorat, & multas eius proprietates, quoniam ad effectionem clauis non conferunt,sed satis ei est rudis quædam ferri, & aliquorum eius accidentium cognitio ad clauē efficiendam; ita morali philosopho non est necessaria plena notitia partium animæ,sed tanta, quanta ad propositi scopi consequutionem sufficiat,ut Aristoteles ipse testatur in ultimo capite primi libri de moribus; de huiusmodi igitur subiecto nulla fit demonstratio accidentium per sua principia, nisi aliquando propter operationem, talis aliqua demonstratio requiratur, quod rarò admodum euenit. Preterea subiectum scientiæ contemplatiuæ est eius proprium,neque alij alicui disciplinę potest com-

C municari; at subiectum disciplinæ operatricis potest ei cum alijs esse commune, ut corpus humanum non modò in arte medica, sed in alijs quoque artibus, & in aliqua etiā parte naturalis philosophię subiectum est; quod enim eam artem ab alijs disciplinis separat, non est subiectum, in quo operatur,sed finis, quem efficere iubet; ideo finem quæque proprium habet, qui nulli alij communicatur, scientię uerò per subiecta distinguũtur. Non est hic silentio prætereunda similitudo quędam inter subiectum scientię,& subiectum disciplinę operatricis, nā subiectum scientię duas partes habet, unam ueluti materiam,quę dicitur res consyderata; alterum ueluti formam,quę dicitur ratio, & modus consyderandi; res quidem consyderata non est cuiusque sciētię propria,sed potest ei cum alijs esse communis, modus autem consyderandi cuique proprius est, & rem consyderatam restringit, quæ ipsa per se communis erat: ita in ope-

Quomodo dicatur modus con[syderandi]

fyderã- dæ re- ftringe- re rem confy- deratã, uide in- fra cap. 18. operatricibus solemus subiectum à fine restri- D ctum nominare, ut quum dicimus subiectum in arte medica esse corpus humanum vt sanandũ; videtur enim operatricis disciplinę subiectum rei consyderatæ in contemplatiua, & finis operatricis modo consyderandi illius proportione quadam respondere; cum hac tamen similitudine etiam dissimilitudo coniuncta est, quia modus ille consyderandi hominem in arte medica non est res aliqua existens, quæ ad cognoscendũ proponatur; sed significat potiùs aliquid non existens, quod efficiendum proponitur; ideo non propriè loquimur dum dicimus subiectum in arte medica esse hominem vt sanandum, quasi ex his duabus partibus tanquàm ex materia, & forma subiectum constituatur; sed propriè loquendo altera tantùm pars dicitur subiectum, nempè humanum corpus, altera uerò nõ subiectum, sed finis; quoniam enim hic ꝓprius eius artis est, ideo subiectum, quod cõmune est, per relationem ad illum coarctatur; quemadmodum in scientia per modum consyderandi res cõsyderata restringitur, sed hic utraque pars proponitur, vt existens, & ut subiectum ipsum sciẽtię complens, atque constituens. Quale igitur subiectum habeant sciẽtiæ cõtemplatiuę, quale disciplinæ operatrices, & his manifestum est; nos autem ut alterum ab altero sine ulla confusione distinguamus, proprijs utraque nominibus appellabimus, subiectum quidẽ quale scientię habent, subiectum demonstrationis uocabimus, seu subiectum de quo, de ipso enim affectiones per principia demonstrantur; subiectũ uerò quale operatrices habent, uocabimus subiectum operationis, siue subiectum in quo, in eo enim operandum est, & efficiẽdum aliquid.

Collectio quatuor acceptionum huius nocis subiecti. Ex omnibus, quæ dicta sunt, quatuor subiecti acceptiones colligimus, prima est quando subiectum latissimè sumitur pro quacunque re consyderata in quauis disciplina; secunda quando sumitur pro subiecto demonstrationis, quale habent scientiæ contemplatiuę; tertia quando per metaphoram accipitur subiectũ pro fine facultatis operatricis, ut quum subiectum medicinæ dicimus esse sanitatem; quarta demum quando sumitur pro subiecto operationis, quod in operatricibus propriè subiectum dicitur, ut in arte medica corpus humanum, & in fabrili ferrum.

Caput decimumsextum, de subiecto logicæ in prima significatione.

Quomodo omnes de subiecto logicæ opiniones ueræ sint. His declaratis ad propositæ quæstionis solutionem accedendum est; primùm quidem si in prima illa amplissima significatione subiectum sumamus pro quacunque re consyderata in quauis disciplina, non modò facilis explicatu res est, sed omnes quoque, qui hac de re locuti sunt, uerum dixerunt; à logico nanque consyderatur ens ratio-nis, & secundæ notiones applicatę primis, imò etiam ipsæ primæ, quia secundæ sine primis tractari non possunt; consyderantur etiam nomen, uerbum, enũtiatio, syllogismus, inductio, enthymema, exemplum, demonstratio, & uniuersè argumentatio, & instrumenta cognitionis; qui igitur aliquod horum, uel plura, uel omnia subiectum logicę esse statuunt, nil falsi dicunt, nisi dum huiusmodi subiecto eas conditiones aptare nituntur, quas Aristoteles in primo libro Posteriorum Analyticorũ declarat, hæ nanque omni rei consyderatæ non competunt, sed subiecto propriè sumpto, quale habent scientiæ contemplatiuæ; quod si omni rei consyderatæ conuenirent, sequeretur principiorum esse principia, & affectionum esse affectiones, & sic in infinitum; nam principia quoque, & affectiones sunt res consyderatæ, proinde subiectum in prima significatione appellari possunt; quare si omne tale haberet principia, & affectiones, id, ꝙ E modò diximus, absurdum sequeretur, & ita omnis scientia tolleretur, quia infinitum comprehendi non potest. Propterea certum, atque indubitatum esse debet neminem eorum, qui de subiecto logicæ locuti sunt, in prima hac nimis ampla, & nimis rudi acceptione subiectum sumpsisse.

Caput decimumseptimum, de subiecto logicæ in secunda significatione.

OMNES, qui subiectum logicæ quæsiuerunt, in secunda significatione subiectum accepisse uidentur, nempe pro subiecto demonstrationis, de quo affectiones per sua principia demonstrantur sciendi gratia; huic enim subiecto, non alij alicui, cõditiones illæ ab Aristotele positę conueniunt, quas isti etiam subiecto logicæ, quod quisque constituit, ut syllogismo, uel argumentationi, F uel instrumento notificandi, uel enti rationis accommodare nituntur. Hos quum ego omnes à ueritate plurimum aberrasse existimem, uno argumento omnium sententias refellam, & contrariarum omnibus dogma tuebor; in hac enim acceptione nullum puto in logica subiectum dari, quod probo tali argumento, Logica non est scientia, ergo tale subiectum non habet, argumentum clarum est, quoniam & antecedens, & consequens satis in præcedentibus declarata, ac demonstrata fuere; ostendimus enim scopum logicæ internum non esse scire, sed instrumenta ad sciendum fabricari, & efficere; ostendimus etiam solas scientias contemplatiuas tale subiectum habere, quod existat etiam nobis non cogitantibus, & nobis nòtum proponatur, ut eius affectiones per propria principia sciendi gratia demonstremus. At syllogismus, demonstratio, argumentatio, instrumenta cognitionis, Argumentũ contra alios omnes de subiecto logicæ.

secun-

secūdę notinnes,& quicquid alind ab alijs subiectum logicę statuitur,opera, & figmenta animi nostri sunt, neque logicus eorum tanquàm existentium cognitinnem tradit, si quidem in ipsn logicæ initio adhuc non extant; sed ipsorum ut non existentium fabricationem docet; uanum igitur, & ridiculum est horum alicui eas conditiones tribuere,quas Aristoteles snlis subiecti scientiarum contemplatiuarum tribuēdas esse existimauit. Hoc autem cuiqne diligenter consyderanti,& liberè,atque ingenuè pbilosophanti ita deberet esse manifestum,ut mirandum profectò sit tantam fuisse aliorum cæcitatem,& tam crassam in rebus logicis ignorantiā, ut tale subiectum in logica quęrere,& in eo partem materialem,& partem formalem, & alia, quę in solo subiecto scientiæ contemplatiuæ locum habent, cnnsyderare vnluerint. Sed magis perspicua, & clara res est, quàm ut pluribus verbis indigeat, ideo ad alia transeamus.

Caput XVIII. de subiecto logicæ in tertia significatione.

SI uerò in tertia significatione subiectum pro fine μεταφορικῶς accipiatur, similiter omnes illę, quas memorauimus, opiniones aliqua ex parte ueræ sunt, etsi omnes quoque aliqua ex parte decepti fuere; nam syllogismus,& argumentatio, & demonstratio, & secundę notiones sunt reuera finis logicę, non subiectum,sed tamen per metaphoram potest horum quodlibet appellari subiectū, quemadmodum si formā domus dicat aliqnis esse subiectum in arte ędificatoria,& sanitatem in arte medica.Illi itaque hęc subiectum nocantes nō aberrarunt;sed in eo omnes decepti sunt quòd tali subiecto cnnditinnes propriè accepti subiecti aptare uoluerunt; quamuis enim finis per translationem subiectum dici possit, tamen nō C tale penitus esse debet,quale est subiectum propriè dictum,sed in multis discrepant,qnemadmodum antea declarauimus; in hoc enim soln eorum similitudo cnnsistit,quòd sicuti scientia à subiecto,ita ars,& omnis disciplina operatrix à fine constituitur; at utriusqne cnnditinnes diuersæ sunt; sic quoque admittit Aristnteles ut per translatinnem dicamus poculū esse ensem Bacchi,& ensem dicamns esse poculum Martis,ut enim pnculum ad Bacchum, ita ensis ad Martem sese habet,in hoc tātum posita est eorum similitudo,non in omnibus; nec oportet,si ensis est ferreus,poculum quoqne ferreum esse; uel si poculum est uitreum, ensem quoqne esse uitreum. Qunniam autem hi omnes subiectum pro fine accipientes non omnino falsum dicunt,illud enim,quod subiectum lngicę statuunt, est potiùs ipsius logicæ finis, uidendum est quinam meliùs,qui deteriùs senserint; mea

Argumenti comparatio et omnes de subiecto logicæ.

Opinionū aliorum inter se comparatio.

A quidem sententia qui syllogismum, & qui demonstrationem dixere, sunt reliquis omnibus pręferendi,nam si uniuersalem totius logicę finem quęrimus,is non alius est, quàm fabricatio syllogismi;si verò præcipuum,is est demonstratio;nam syllogismus Topicns quoque,& sophisticos libros amplectitur,demonstratio verò eos non cnmprehendit,nisi quatenus ij quoque libri aliqua ratinne demonstrationi inseruiunt, quod nos postea declarabimus. Secundæ autem notiones, seu ens rationis, quod in logica subiectum à quibusdam ponitur, nimis amplum est, quum latiùs pateat, quàm logica, & ad Grammaticam qnoque extendatur; ideo alij quidam minùs errarunt,qui dixerunt secūdas notinnes prout sunt instrumenta notificandi esse subiectum logicę;sic enim proprium logicæ finem expresserunt, quod ab eis subiectū uocatur; sed in eo tamen sunt deridendi,quòd putantes illud esse proprië dictum subiectum, B ex materiali,& formali parte ipsum constituūt, dum dicunt secundas notiones tanquàm rem consyderatam,deinde ut instrumenta notificādi tanquàm modum consyderandi; quem errorem ut detegamus notandum est quòd subiecto modus cōsyderandi apponitur ad coarctādam non rem ipsam consyderatam,ut multi putant,sed eius cnnsyderationem,quod tali exemplo declaro,est enim res maximè digna cognitu, quam pauci animaduerterunt; si quis diceret esse in aliquo libro subiectum animal quatenus est rationale, is non rectè diceret, qnia, si hęc lncutio esset admittenda, oporteret omne animal esse rationale,qui enim ita loquitur, uidetur supponere omni animali rationale inesse,uel saltem non simpliciter animal sumit, sed restrictum,& pro soln homine,ut perinde sit ac si diceret,homo quatenus rationalis, sic enim rectè diceret,etiam si eandem rem bis exprimeret,semel quidem tanquàm rem consyderatā, C deinde iterum tanquàm modum consyderandi, licet enim dicere, homo quatenus homo, sed non rectè dicitur, animal quatenus homo, nisi animal pro homine solo accipiatur; dum enim dicit,animal quatenus est homo,non omne animal statuit esse rem consyderatam, sed solum hominem,quia bos non potest consyderari quatenus homo,res igitur consyderata est solus homo,quam melius est proprio nomine significare, quàm nomine generis, quanuis enim idem dicat ille,qui dicit, homo quatenus homo,atque ille,qui dicit,animal quatenus homo,hic tamen in eo est reprehendendus quòd rem accidentariam dicit, nam animali accidit esse hominem. Certum est igitur modum cnnsyderandi æqualem rei consyderatę esse debere in constituendo uero subiecto scientiæ contemplatiuę; quòd si quis obijciat, ergo modus consyderandi superuacaneus est, quum nihil ab eo restringatur, nā ab æquali nulla fit coarctatio;

Vniuersalis finis logicæ est syllogismus, præcipuus uerò demōstratio.

Sententia Balduini, eiusq; confutatio.

Nota quomodo modus cōsyderādi rem consyderatā restringere dicatur.

Modus cōsyderandi debet esse æqualis rei consyderatæ.

ctatio; dicemus non rem, sed consyderationem restringi, homo quidem, & rationale æqualia sũt, neque restringitur homo per rationale, sed hominis consyderatio potest esse multiplex, ideo hęc restringitur; potest homo consyderari ut sanabilis, ut fœlicitatis capax, & aliis fortasse modis, ideo dum dicimus subiectum esse hominem ut homo est, uel ut est rationalis, ad hanc unam cõsyderationem hominem coarctamus, & alias excludimus: ita quum dicimus corpus quatenus habens principium motus esse subiectum philosophię naturalis, non corpus ipsum restringimus, sed corporis consyderationem, corpus enim omne habet in se principium motus, & omne habens principium motus est corpus; sed tamen potest corpus consyderari ut quantum, & aliis multis modis, quos omnes excludimus dum dicimus quatenus habẽs principium motus ideo id, quod dicere solemus, rem consyderatam esse ampliorem modo consyderandi, uerum est, si sano modo intelligatur, cõmunior enim est nõ quatenus res, sed quatenus cõsyderabilis. Hæc si vera sunt, duplex est illorũ error, qui dicũt secũdas notiones pro ut sunt Instrumenta notificãdi esse subiectũ logicę; etenim rem consyderatam restringunt, quod faciendum non est; consyderationem autem non restringunt, quam potius restringere debuissent; secundę quidem notiones latiùs patent, quàm instrumenta notificandi, à Grãmatico nanque secundæ notiones consyderantur, quę instrumenta notificandi non sunt; vidẽtur itaque sic dicẽres rem ipsam restringere. Quòd si secundas notiones nõ amplè sumant, sed strictè pro illis tantùm, quæ à logico consyderantur, & sunt instrumẽta notificandi, nihil restringunt dum dicunt, prout sunt instrumenta notificandi, rem enim non restringunt, vt manifestum est; sed neque modũ consyderandi, quia harum nulla datur alia cõsyderatio, quàm prout sunt instrumenta notificandi; meliùs itaque dixissent secundas notiones, quæ sunt instrumẽta notificandi, siue simpliciter instrumenta notificãdi esse subiectũ logicæ. Fuit autẽ huius erroris causa, quòd finẽ pro subiecto acceperunt, quem si propriè finem esse, non subiectum, cognouissent, eum ex re consyderata, & modo cõsyderandi constare non asseruissent, quoniam fini compositio hęc non conuenit, sed potius ipse totus locum habet formæ, & modi consyderandi respectu subiecti disciplinę operatricis, ut quum dicimus in arte medica subiectum esse hominem quatenus est sanabilis; ipsam autem sanitatem ex re consyderata, & modo consyderandi constare non diceremus, quum non sit subiectum, sed finis. Videntur autem hi in instrumento notificandi ac syllogismo latius accepisse, & ad Alberti sententiam accessisse, qui non syllogismum, sed argumentationem subiectum logicæ statuit, ut alia quoque præter syllo-

D gismum logica instrumenta complecteretur, nã & enthymema, & inductio, & exemplum, & apud aliquos etiam definitio instrumenta sunt notificandi. Verùm quod ad definitionem attinet, eam non esse logicum instrumentum in libro nostro de methodis demonstrauimus; cætera uerò instrumenta quidem notificãdi sunt, sed ad syllogismum omnia redigũtur, & si quã uim colligendi habent, eam per syllogismum habent, quem uirtute continent, propterea in syllogismum aliquem omnia possunt transformari, ut docet clarè Aristoteles in postrema parte secundi libri priorum Analyticorum in ipsa tractatione de enthymemate, de inductione, & de exemplo, inquit enim omnem uiam, omnẽque rationem faciendę fidei in tribus syllogismorum figuris esse constitutam, & ostendit quomodo & enthymema, & inductio, & exemplum ad aliquem trium figurarum modum reducantur. Quum igitur tota uis colligendi, &

Omne logicũ instrumentũ redigitur ad syllogismum.

E inferendi aliquid ex aliquo in syllogismo posita sit, satis est syllogismum dicere uniuersæ logicæ finem, & omnis cognitionis instrumentũ esse; quia dum argumentationem, uel instrumentum notificandi dicimus, nihil diuersum à syllogismo dicimus. quòd si quis petat, quodnam erit discrimen inter syllogismum, & alias dictas argumentationes? dicendum est partim aliquod esse discrimen, partim nullum; nam si formam, quam actu habent, spectemus, alia est inductionis forma, alia syllogismi; si uerò ipsã inferendi uim respiciamus, quam habent per formam, quam non actu, sed potestate continent, sunt syllogismi; propterea omnem inferendi uim solemus syllogisticam appellare, etiã si in modum enthymematis, uel in modum inductionis prolata sit, quia non datur alia inferendi uis, quàm per dictum de omni, & per dictum de nullo, quę syllogismos primę figuræ constituunt, ad quos necesse est omnem argu-

Syllogismus ab aliis argumẽtationibus in quo differat.

F mentationem reduci. Hęc est ratio cur Aristoteles in primo capite primi libri Priorum Analyticorum de solo syllogismo agendum proponat, non de alijs logicis instrumentis, quoniam nomine syllogismi ea omnia comprehendit. Vniuersalis igitur totius logicæ finis est constructio syllogismi, est enim communis forma omnium logicorum instrumentorum, & In omnibus libris logicis consyderatur; significauit hoc Aristoteles in fine libri Elenchorum sophisticorum, vbi dicere uolens se primum logicę inuentorem fuisse, quã ante ipsum nemo incęperat quidem aliquis alius, inquit se primũ docuisse de syllogismis, de quibus nemo ante ipsum locutus erat, totam igitur artem logicam in syllogismi fabricatione uersari existimauit: id circo dũ instrumentum distinguendi uerum à falso, vel instrumentum notificandi tanquàm commune quoddam dicimus, nil aliud, quàm ipsum syllogismum dicimus, hic enim est forma, & genus omni-

omnium logicorum instrumentorum. Quòd si non de communi, sed de principali fine loquamur, is est demonstratio, quę inter species syllogismi principem locum tenet, & cui aliæ omnes, ut mox ostendemus, inseruiunt. Hoc quoque significauit Aristoteles in principio primi libri Priorum Analyticorum dum dixit considerationem esse circa demonstrationem, & scientię demonstratiuæ gratia, & statim subiunxit agendum prius esse de syllogismo, quasi dirigens tractationem de syllogismo ad tractationem de demonstratione: quo in loco notare debemus Aristotelem tum externum, tum internum logicæ finem, & hunc tum communem, tum principalem pulcherrimè expressisse; externus enim finis est scientia demonstratiua, id est perfecta, & omnibus numeris absoluta, quę est effectus, & finis demonstrationis, internus autem communis est syllogismus, internus uerò pręcipuus demonstratio; rectè autem de externo fine dicit, cuius gratia, de interno uerò circa quod; nam externus finis extra logicam in philosophia quęritur, & eius gratia instrumentum in logica fabricatur; at demonstratio in logica fit, ideo internus finis uocatur, & logica circa ipsum versari dicitur, dum ipsius fabricationem docet; propterea superius dicebamus internum finem posse per metaphoram uocari subiectū, quia disciplina ipsum amplectitur; externum uerò non posse, quia non in ipso uersatur ars, sed in fabricando instrumento illius gratia. Quis igitur sit logicæ finis dictum est.

Finis logicæ internus, & externus.

Caput decimumnonum, de subiecto logicæ in quarta significatione.

POSTREMA significatio expendenda relinquitur, quam unam omnes, qui de subiecto logicę sermonem faciunt, considerare deberent; quoniam enim logica est disciplina operatrix, & instrumentorum C fabricatrix, aliquam ei materiam substerni necesse est, quæ subiectum in quo, siue subiectum operationis dicatur, id enim omnibus operatricibus omnino necessarium est, quia nulla forma à nobis produci potest, nisi in aliqua subiecta materia, quę ipsam recipiat. Propriè igitur loquendo nullum aliud subiectum, quàm operationis, quęrendum est in logica, idque dicimus esse res omnes, siue earum conceptus, qui primi conceptus, seu primę notiones vocari solent; quem enim locum habet in arte statuaria ęs, & lapis, & in fabrili ferrum, & lignum, & in medicina humanum corpus, eundem in logica habent conceptus rerum, qui dicuntur primę notiones, nam quemadmodum statuario proponitur ęs tanquàm materia, in qua formam statuæ efficiat, quæ eius artis scopus, ac finis est; ita logico proponuntur res omnes, siue earum conceptus tanquàm subiectum, in quo

Verum logicæ subiectū sūt res omnes.

A secundę notiones effingantur, ut sint instrumenta nos iuuantia ad rerum notitiam adipiscendam; hę sunt finis logici, non subiectum; primæ uerò notiones sunt subiectum logicę propriè loquendo, non quidem subiectum, de quo demonstrationes fiant, sed subiectum operationis. Hanc sententiam ab omnibus prolatam uideo, inscijs tamen, & ipsa rei ueritate ad ita loquendum coactis, omnes enim dicunt logicū secundas notiones tractare applicatas primis, quod nil aliud significat, quàm primas notiones esse subiectum, in quo logicus efficit secundas, quę sunt finis logici; secundę nanque sine primis neque esse, neque mente cōcipi possunt, quid enim esset hęc uox, genus, nisi ei substaret animal, stirps, triangulum, & alia eiusmodi? esset nihil. Nō est autem existimandum secundas notiones esse quiddam à primis disiunctum, quod postea illis imponatur; sed sunt ipsæmet res, seu rerum conceptus his secundis conceptibus B operti; quare subiectum à logico consyderatū sunt res omnes, non tamen quatenus res sunt; sed quatenus secundis notionibus substantes, homo enim, & equus res sunt, & à logico consyderantur, non tamen vt homo, & ut equus, sed ut species, & nomina appellantur; consyderat logicus hominem esse risibilem, cęlum esse mobile circulo, non quidem vt hominem, ut risibile, ut cœlum, sed prout hę dicuntur enuntiationes, seu propositiones. Cuius quidem rei illud est clarum argumentum, quòd omnia pręcepta logica, & omnes definitiones logicæ ueritatem habent de primis notionibus, non de secundis; de primis tamen nō prout rerū notiones sunt, sed ut secundis notionibus subiacentes, quod exemplis clarius reddetur; animal est uox primæ notionis, genus verò secundę, dicit logicus genus prædicari de pluribus differentibus specie in eo quod quid est, hæc definitio est ne uera de hac uoce, genus, an de hac uoce, animal? certè non de ea uoce, genus, hæc enim de speciebus non prędicatur, si quidem homo non est genus, sed de illa uoce, animal, homo enim est animal; attamen animali competit non prout est res, & prout est animal, sed prout ei ab intellectu tribuitur hoc secūdum nomen, genus; dicit etiam logicus enuntiationem esse orationem verum, vel falsum significantem, quæ definitio non est uera de hac uoce secundę notionis enuntiatio, hæc enim nō est oratio, sed uox simplex, quę neque verum, neque falsum significat; sed est uera de hac uoce primæ notionis, homo currit, non quidem quatenus est res, & quatenus homo, & quatenus currere, sed quatenus illi conceptui imponitur hoc secundum nomen, enuntiatio; eadem ratione omnia reliqua pręcepta logica ueritatem habent non de secūdis notionibus, sed de primis prout secundis notionibus velatę, & opertæ sunt. Ipsæ igitur res sunt id, quod consyderatur à logico tanquā subie-

Secundæ notiones qd sit.

subiectum, modus autem consyderandi à fine sumitur, quemadmodum etiam in artibus, medicus enim non omnino corpus humanum consyderat, sed solùm ut sanandum; ita logicus res omnes tractat ea tantùm ratione prout ipsis secundæ notiones imponuntur. Verùm quia res omnes in philosophia contemplatiua tanquàm subiectum consyderantur, differentia cognoscenda est inter logicum, & philosophum contemplatiuum in rebus consyderandis, quo eodem discrimine idem philosophus ab omnibus artificibus distinguitur; necesse est enim omni scientię, & omni disciplinę rem aliquam, quæ uerè sit, substerni, sed diuersis modis, philosophus enim contemplatiuus rerum omnium, quæ dignæ cognitu sunt, notitiam assequi uult, ideò ipsius contemplationi res omnes subijciuntur, nec solùm dico res omnes, sed & omnibus modis, quibus cognosci possunt, vt alijs disciplinis nulla res cognoscenda relinquatur: attamen hæ quoque aliqua subiecta re indigent, in qua uersentur, ideò omnes à philosophia contemplatiua subiectum aliquod accipiunt, in quo uersentur, sed alio consilio, quàm philosophus ipse contemplatiuus; hic enim res consyderat, vt eas cognoscat; reliquæ vero disciplinę in aliqua re versantur, ut in ea operentur, & efficiant aliquid, & formam artificialem materiæ naturali imponant; alia igitur est consyderatio ferri in philosophia naturali, alia in arte fabrili, in ea enim consyderatur, ut cognoscatur, in hac uerò ut ei forma clauis imponatur; sic alia est consyderatio humani corporis in libris de animalibus, alia in arte medica, ibi quidem est cognoscendum, hic uerò sanitas in eo efficienda est; sic anima in libris de anima consyderatur ut cognoscatur, in libris autem moralibus non ut cognoscatur, sed ut uirtutum habitibus exornetur quam differentiam clarè ab Arist. expressam legimus in cap. 7. primi libri de moribus, quando dicit, faber, & geometra diuerso modo rectū angulum cōsyderant, ille quatenus ad opus solummodo utile est, hic quum ueritatis speculator sit, quid, & quale sit indagat; nam geometra sciendi ferra rectū angulum consyderans uult, & naturam, & affectiones cognoscere. Hoc eodem discrimine logicus à philosopho dissidet in rerum consyderatione, ab eo enim non quidem hanc, uel illam rem sibi consyderandam sumit, sed omnes, res igitur omnes consyderat philosophus, res omnes logicus, ille ut eas cognoscat, hic ut in eis secundas notiones essingat, quę instrumenta cognoscendi sint; ibi quidem sunt subiectum demonstrationis, hic uerò operationis. Hanc sententiam apertissimè legere apud Auerroem possumus in ultimo capite Epitomes libri Categoriarum, ubi dicit decem Categorias esse subiectum, & in scientijs, & in

Discrimen logici, & philosophi in cōsyderatione rerum.

Omnes disciplinæ à philosophia cōtemplatiua subiectum sumūt.

Auerroes.

D logica, duobus tamen diuersis modis, in logica quidem quatenus eis contingunt intellecta secunda, idest quatenus eis secundę notiones imponuntur; in scientijs uerò quatenus sunt conceptus rerum, quę extra animam sunt, quasi dicat quatenus sunt cognoscibiles, res namque cognoscimus per ipsarum conceptus, quos mente apprehendimus. Visus est etiam hoc significare Ioannes Gandauensis in quæstione sexta quarti libri metaphysices dicens in logica duplex esse subiectum, unum quidem primariò consyderatum, & sunt res omnes, alterum secundariò, & sunt secundæ notiones. Sed in Gandauensem quidam posteriores acerrimè inuehuntur, & dicunt sententiam eius esse in extremo (ut eorum uerbis utamur) falsitatis, & abominationis, quandoquidem Aristoteles existimauit res omnes scientiarum tantùm consyderationi esse subiectas, non logicæ, in qua de solis secundis notionibus agitur. Præterea ubi aliqua res est subiectum, ibidem definitur, ibidem eius affectiones
E quærūtur, at in logica nulla res, nulla prima notio definitur, nulla eius affectio quæritur. Ego uerò etsi non puto Gandauensem plenè ipsam rei ueritatem esse assecutum, sed temerè, ac ueritate coactum hęc dixisse, tamen hos eius aduersarios egregiè deceptos fuisse existimo tum hac in re, tum in alijs multis ad logicam attinentibus, in quam superioribus annis & commentarios, & quęstiones ediderunt: hi si logicæ disciplinæ naturam cognouissent, facilè uidissent, quàm inania hęc argumenta sint, quæ ipsi ut ualidissima aduersus Ioannem attulerunt; nos enim firmis, solidisque nitentes fundamentis nullo negotio ea soluemus; ad priorem quidem rationem Auerroes respondet in memorato loco Epitomes Categoriarum, dum dicit res omnes & in philosophia, & in logica subiectum esse, sed diuersis modis, ut iam declarauimus; ac qui absurdum non est si eadem res diuersis
F modis in pluribus disciplinis subiectum statuatur, esset quidem absurdum si eodem modo; ferrum est subiectum in libris naturalis philosophiæ ubi de metallis agitur; quid igitur? non potest propterea ferrum esse subiectum in arte fabrili? non potest humanum corpus esse subiectum in arte medica, quoniam in scientia quoque naturali subiectum est? res certè omnis clara hæc est; sed causa erroris multorum, ne dicā omnium, fuit quòd differentiam inter subiectū demonstrationis, & subiectum operationis, & discrimen inter contemplatrices, & operatrices disciplinas, necnon earum naturas non cognouerunt. Ad alterum argumentum duobus modis possumus respondere, primo quidem negādo maiorem illam, ubi res est subiectum, ibi definitur, ibi eius affectiones demonstrantur; nam uera est de subiecto demonstrationis, sed falsa de subiecto operationis, hoc enim non ad sciendum, sed ad operandum supponitur, quare neque

Gandauensis

Argumenta quorundam contra Gandauensem

Responsio pro Gandauense.

que necessarium est ipsum definiti, neque perfectè cognosci, neque eius affectiones demonstrari, quia satis est tanta eius notitia, quanta ad operationem requiratur, vt in arte fabrili non est necessaria perfecta cognitio naturæ, & proprietatum ferri, ideò ipsius definitionem faber ignorat. Hanc sententiam apud Aristotelem legimus in ultimo capite primi libri Ethicorum, ubi dicit necessariam esse morali philosopho cognitionem animę, & partium eius, non quidem perfectam, & exquisitam, sed rudem, & imperfectam, idque pulcherrimo exemplo declarat dicens, quemadmodum medico oculum curaturo necessaria est aliqua oculi cognitio, quanta ad curationem sufficiat, ita philosopho morali, qui medicus quidam est animæ humanæ, aliqua cognitio partium animæ necessaria est; & statim in eodem capite rudem, & popularem nobis tradit animæ, & partium eius notitiam sine vlla definitione, sine vlla accidentium demonstratione. Non est igitur necessarium ut subiectum operationis ibi definiatur, ubi est subiectum, sed illud est necessarium de subiecto demonstrationis, quale habent scientię contēplatiuæ, ideò argumentum nil aliud ostendit, quàm res ipsas non esse in logica subiectum demonstrationis, quod ad sciendum proponatur, quod quidem nos concedimus. Sed data, nec tamen concessa illa propositione maiore possumus aliter respondere negando minorem, dicimus enim res omnes in logica definiri ea ratione, qua sunt subiectum logicæ, nimirum non prout res sunt, sed prout eis secundæ notiones attribuuntur, homo enim definitur in logica non prout est homo, sed prout est species, & prout est nomen; ita animal in logica definitur prout est genus, non prout est animal; secundæ nanque notiones non significant aliquid à primis separatum, vt antea dicebamus, sed res ipsas his secundis conceptibus apprehensas, & his secundis nominibus appellatas; genus enim non significat aliquid disiunctum ab animali, stirpe, & alijs eiusmodi, sed significat animal ipsum, & stirpem, & alia similia, non quidem prout tales res sunt, sed prout earum conceptus, quos mens nostra facit, prædicantur de pluribus differentibus specie in eo quod quid est; qua igitur ratione consyderantur in logica animal, & planta, & aliæ omnes res, ea ratione definiūtur, nempè ut secundis notionibus subiacentes, non ut res sunt. Dictum autem Gandauensis, nisi ad rectum sensum trahatur, quem ipsi cognitum fuisse non arbitror, reprehensione non caret; logicus enim & in primis notionibus versatur, & in secundis, & utrasque posse dici subiectum logicę non negamus, sed quòd res primariò consyderentur à logico, secundæ autem notiones secundariò, id quidem non

Error Gandauensis.

videtur esse uerum, quia secundæ notiones sunt finis logicæ, ad quem reliqua omnia diriguntur, principem agitur locum in logica tenent; quemadmodum etiam in qualibet arte id, quod primariò consyderatur, est ipse artis finis; quomodo igitur dicit Ioannes secundas notiones esse subiectum logicæ secundarium? quòd si primarium, & secundarium ad solam appellationem referamus, & primarium subiectum illud intelligamus, quod magis propriè subiectum uocatur, secundarium verò id, quod impropriè, dictum Gandauensis admitti potest; subiectum enim logicæ reuera sunt res ipsæ, non secundæ notiones, dum propriè loqui volumus, ut in arte medica subiectum est corpus humanum, non sanitas. Sed hæc Gandauensis neque consyderauit, neque cognouit.

A

B

Cap. XX. in quo ratio eorum, quæ dicta sunt, & definitio logicæ exponitur.

HORVM, quæ de subiecto logicæ diximus, si quis rationem quęrat, ea & ex ipsa logicorum instrumentorum natura, & ex eorum fine, & ex effectrice causa facilè desumi potest; à natura quidem ipsorum, quoniam, vt priùs dicebamus, ea est secundarum notionum natura, ut sine primis esse nequeant, sunt enim conceptus quidam secundarij primarijs rerum conceptibus accidentes, qui sine illis esse non possunt, quemadmodum neque accidens sine subiecto. A fine autem, quoniam finis logicæ ultimus, quem externum uocauimus, est omnium rerum cognitio, idcirco in omnibus rebus tanquàm in subiecta materia ipsam uersari oportuit, & in omnibus instrumēta fabricare, quæ omnium rerum cognitionem præbere nobis possent. Ab effectrice autem causa, quoniam logica à philosophis genita est, & à philosophię habitu originem duxit, philosophia uerò omnium rerum est cognitio; ipsarum igitur rerum conceptus philosophi in animo habebāt, in quibus alios secundos, & instrumentarios conceptus effinxerunt. Nec turbare nos debet ordo, quo nos has disciplinas apprehendimus, quum enim priùs logicam, quàm philosophiā discamus, posset aliquis existimare priùs in animo nostro secundas notiones concipi, quàm primas; hoc enim minimè verum, est neque vlla ratione fieri potest, sed rudis quædam, & confusa rerum cognitio in animo præcedat oportet, & rudes rerum conceptus, in quibus postea secundarij conceptus formentur, his demum iuuamur ad perfectam, & exquisitam rerum cognitionem in philosophia comparandam. Declarata est hactenus, ni fallor, tota logicæ artis natura, ut facilè cuique

C

Logicæ definitio.

cuique sit eius definitionem ex omnibus, quę diximus, colligere, est enim logica habitus intellectualis instrumentalis, seu disciplina instrumentalis à philosophis ex philosophiæ habitu genita, quæ secundas notiones in conceptibus rerum fingit, & fabricat, vt sint instrumenta; quibus in omni re uerum cognoscatur, & à falso discernatur. Quod igitur ad uniuersam logicam attinet, perfecta, & omnibus nu- D meris absoluta est hæc definitio, quia nihil in ea uidetur fuisse pretermissum, etenim logicæ essentiam exprimit, & causam eius effectricem, & subiectam materiam, & finem, cuius gratia fuit constructa; quę omnia quum abundè in præcedentibus declarata à nobis fuerint, eorum explicatio repetenda non est, sed ad partes logicę consyderandas transeundum.

FINIS PRIMI LIBRI.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE NATVRA LOGICAE

Liber Secundus.

Caput Primum de diuisione logicæ.

EA OMNIA, quę ad logicę uniuersę naturã cognoscendam conferre poterant, in libro præcedente declarauimus, reliquũ est ut ipsius diuisionem in partes, & ipsarũ partium seriem doceamus; his enim ignoratis logicę disciplinæ natura plenè cognita esse nõ potest. Quoniã autẽ non modò perfectã, & omnibus numeris absolutã, se etiam admirabili ordine dispositam esse eam logicam arbitramur, quã scripsit Aristoteles, ideò in logicis eius libris tũ logicę diuisionem, tũ ordinẽ partiũ considerare statuimus. Quot partes logica habeat, & quis singularum locus sit, partim manifestũ omnibus est, omnique difficultate caret, partim dubium, & uel apud interpretes Aristotelis cõtrouersum, uel etiam ab eorum nemine tactũ, vel declaratum; hac igitur de re sermonem habituri operęprecium faciemus, si ea, quæ nihil difficultatis habent, paucis exposuerimus, in reliquis postea diutiùs moraturi. Illud in primis inter oẽs cõstat, quod ab Auerroe declaratur in sua præfatione in primũ lib. Posteriorum, totã logicam in duas pręcipuas partes secari, quarũ unam uocat Auerroes vniuersalem, seu cõmunẽ, alteram particularem, siue propriam; pars cõmunis tribus libris absoluitur, libro Categoriarũ, de Interpretatione, & Priorum Analyticorum; pars autẽ propria cõtinet posteriores Analyticos, & alios omnes sequentes; cur autẽ illa cõmunis dicatur, hæc autẽ propria, ratio clara est, illa enim de syllogismo latissimè sumpto, & ad nullã materiã, nullamve speciem contracto disserens iure cõmunis nuncupatur; hęc autem de speciebus syllogismi tractans particularis, ac ꝓpria dicitur. Pars cõmunis parti proprię anteponenda fuit, quia quæ magis cõmunia sunt, debent in doctrina pręcedere, vt Aristoteles docet in præfatione primi libri Physicorum, & ut tribus argumentis probat ibi Auerroes in suo proęmio, quibus eisdem etiã in proœmio suo in primũ librum Posteriorum ostendit partem logicę cõmunem parti propriæ anteponendã fuisse; quæ omnia missa facimus, ne in re omnibus nota tempus conteramus. Sed & de singulis, qui parte communi continentur, libris nemo dubitauit quo ordine disponendi sint, omnes enim, qui librum Categoriarum logicum esse putant, eum omnium primum statuunt, secundum uerò librum de Interpretationẽ, tertium autem librum Priorum Analyticorum, à qua cõmuni sententia credimus nõ esse recedendũ.

Tota logicas duas habet præcipuas partes.

Caput secundus, in quo de libro Categoriarum sententiæ aliorum exponuntur.

SED liber Categoriarum nõ paruum multis negotium facessit, nam & quę sit eius libri subiecta materia, & quomodo ad logicam pertineat non satìs constat. Cuius quidem difficultatis explicatio quoniam ad ea, quę antea diximus, confirmanda magni momenti est, ad eorum, quę modò proposuimus, intelligentiam summopere necessaria, idcirco digna est in qua aliquantum insistamus; pręsertim quũ à nemine adhuc res hęc plenè declarata, aut intellecta fuerit. Dicam priùs quid hac de re alij senserint, & in quo singulos errasse existimem, deinde quid ipse sentiam declarabo. Ammonius, atque Simplicius in hoc uno demonstrando laborarunt, Aristotelem in eo libro nõ de uocibus tantùm agere, neque de rebus tantùm, neque de solis conceptibus animi, sed simul his omnibus, videlicet de uocibus res significantibus per medios animi conceptus, quod qua ratione ostendant non referam, quũ apud eos hęc omnia legere possimus, & quum

Ammonii, ac Simplicii sententia.

res ita sit manifesta, vt nulla probatione indige re videatur; quomodo enim de uocibus agi potest, nisi res significantibus? quomodo de re bus, nisi per uoces, à quibus significantur? nam docere, vel scribere de aliqua re nō possumus, nisi uoce utamur eam rem significante; sed con ceptus quoq; animi intersint necesse est, priùs nanque conceptum rei in animo formari opor tet, quàm per uocem ea res significetur, uoce enim significamus conceptum rei, quem in animo habemus. Sed quomodo hæc tractatio ad logicam pertineat, & an liber sit logicus, Græci non consyderarunt. Latini, & posteriorū magna pars, vt ad logicam facultatem hunc li brum reducerent, dixerunt tres esse nostri intel lectus operationes ita dispositas, ut & prima ad secundam, & secūda ad tertiam tanquàm pars ad totum referatur; prima est simplicium apprehensio, ut quando hominem, vel equum, vel aliam rem mens nostra concipit; secunda est enuntiatio, quę in affirmationem, & negationem diuiditur, quas etiam compositionem, & diuisionem uocant; tertia dēmum est ratiocinatio, & discursus; constat enuntiatio ex simplicibus terminis, & ratiocinatio ex enuntiatio nibus. Locuturus ergo Aristoteles in logica de hac tertia operatione, hæc enim est instrumentum cognitionis, alias duas omittere non potuit, quia cognitio partium debet præcedere cognitionem totius, priùs igitur agendum fuit de enuntiatione, quàm de ratiocinatione, & priùs de simplicibus terminis, quàm de enuntiatione; manifestus est itaque ordo logicorum librorum, & ratio cur liber Categoriarum ad logicam pertineat, in libro enim Priorum Analyticorum agit Aristoteles de ratiocinatione, quę est tertia operatio intellectus, quem librū præcedit liber de Interpretatione, ubi agitur de enuntiatione, quæ est secunda operatio, oportuit ergo eadem ratione etiam librode Interpretatione alium librum præcessisse, qui esset de simplicibus terminis, sine hoc enim ars logica manca, & imperfecta esset; is igitur est liber Categoriarum, in quo de uocibus agitur res significantibus per medios conceptus, tanquàm de simplicibus terminis, ex quibus postea enūtiatio constituatur: propterea is est primus liber logicæ, quia est de prima operatione intellectus, quod ipsemet Aristoteles in eius libri initio testatur, distinguit enim uoces in simplices, & complexas, & omissis complexis de simplicibus agendum proponit, quæ sunt prima, decē genera res omnes amplectentia. Hæc est cōmunis opinio à me paucis uerbis relata. Alii uerò fuere, qui eum librum nulla ratione logicum, sed metaphysicum esse dixerunt, & quanuis cum alijs logicis libris legatur, nullū tamen certū locū inter eos obtinere, sed totius logicæ initiū à libro de Interpretatione sumendum es se constanter asseuerarunt. Ratio, quæ hos mo-

Latinorū opinio.

Tres operationes intellectus.

Balduini sententia.

D uit, hæc fuit, liber Categoriarum de rebus est, ergo non est logicus; cōsequens clarū est, quoniam tota tractatio logica est de secūdis notionibus, is igitur liber, qui est de primis notionibus, non est logicus; probant antecedens, quoniā decē categoriæ, & omnia sub eis contenta res sunt, & nominibus primæ notionis significā tur, substantia enim, & corpus, & homo, & quā tum, & numerus, & linea, & qualitas, & eius species, & alia denique omnia, quæ in eo libro tractantur, sunt nomina rerum, & primæ notio nis, quòd eo quoq; argumento confirmatur, quòd de eisdem primus quoque philosophus loquitur, at non ageret nisi de rebus, & de primis notionibus, sunt igitur primę notiones.

Caput tertium, in quo dictæ aliorum sententiæ confutantur.

E HAEC alij, nemo tamen (ut ego arbitror) ueritatē attigit, quod ut manifestum fiat, illud in primis statuendum nobis est, ꝙ posterior illa secta demonstrauit, librū Categoriarum nō de secundis notionibus, sed de rebus esse, hoc enim uerissimè dicitur, & negari nō potest, nā substātia, quantū, & qualē, & reliqua summa genera, & omnes eorū species sunt res, non sunt secundæ notiones; quod etiam Gręci significarunt dicentes eū librum esse de uocibus res significantibus per conceptus medios, uoces enim rerum significatrices non sunt nisi uoces primæ notionis; vnde sequitur falsam esse cōmunem Latinorū opinionē ꝙ in eo libro agat Arist. de prima operatione intellectus, & de simplicibus terminis, è quibus enūtiatio conficiatur; Primū quidē quod dicitur logicū agere de tribus operationibus intellectus, non omnino uerum est, nisi sano modo intelligatur, quēadmodum supra declarauimus, operationes.n. intellectus nostri cognoscere nō est F officiū logici, sed cōsyderat logicus tres gradus secundarū notionum ex tribus illis operationibus exorientes, ut tres illas operationes ad regulas, & præcepta quædam redigat, quibus iuuetur intellectus ad rerum cognitionē assequendam; debet autem hęc logica consyderatio triū operationum intellectus esse talis, ut sit de secundis notionibus, nō de primis, quemadmodū in secunda quoque, ac tertia nemini obscurum est, syllogismus.n. est uox secūdę notionis significans tertiam operationē intellectus; enuntiatio uerò pars syllogismi significans secundam operationem est similiter secunda notio, ut rationi cōsentaneum, & omnino necessarium est, totū enim, & partes, quæ integrantes dicuntur, debent eiusdē esse ordinis, & naturę; & quum syllogismus sit secunda notio, enuntiatio quoque ipsius pars secunda notio esse debet. Eandē igitur rationē habere enuntiationē ad simplices terminos necesse est, vt ipsi quoque sint uoces

Sententia latinorum confutatio.

Quomodo tres operationes intellectus ad logicū pertineant.

ces secundę notionis, sic enim partes erunt enũtiationis, & ad logicã pertinebunt. Huiusmodi non sunt ipsæ categoriæ, ut dictum est; sed de simplicibus terminis primæ intellectus operationi respõdentibus, qui uerè partes enuntiationis sunt, agitur in principio libri de Interpretatione, & sunt nomina, & uerba, ex his dicit Aristoteles enuntiationẽ constitui, non ex substantia, quanto, & quali, vt patet legentibus totum librum de Interpretatione, in quo nulla unquã fit mentio substantiæ, uel quãti tanquàm partiũ enuntiationis, sed semper nominis, & uerbi. Verùm aliqui consyderantes ea, quæ de nomine, & uerbo diximus, ad hoc cõfugerunt, quod tractatio de simplicibus terminis duplex esse debuit, una quidem sine ullo respectu, & absoluta, altera cũ respectu ad enuntiationem, cuius pars est; nã & de enuntiatione duplicẽ tractationẽ fecit Aristoteles, unã in lib. de Interpretatione, ubi de ipsa agit simpliciter, & prout est enuntiatio, sic.n. ad syllogismum non refertur, neq; ad aliquod aliud; alterã in prioribus Analyticis, ubi eam consyderat ut partem syllogismi, & mutato nomine propositionem uocat, & de ea agendum proponit in eius libri exordio. Ita igitur de simplicibus terminis duplex tractatio esse debuit, una absoluta, quę fit in lib. Categoriarum, altera cum respectu ad enuñtiationẽ, quæ est tractatio de nomine, & uerbo in principio libri de Interpretatione; hęc enim tractatio in eodẽ lib. esse debuit, in quo de enũtiatione agitur, quemadmodum tractatio de propositione, quæ ad syllogismum refertur, est in eo ipso libro, in quo agitur de syllogismo.

Respon sio pro latinis.

Hęc omnia, si bene expendantur, inania, & falsa esse cognoscentur; Primùm quidẽ quod dicunt, id, quod alterius pars est, prius simpliciter consyderandum est, postea cum respectu ad totum, hoc concedi potest, si rectè intelligatur, quando enim de toto agimus, & ipsius structuram consyderamus, non possumus nõ eius partes consyderare in ea ipsa tractatione totius; quòd si partes etiam sine relatione ad totum sunt aliquid, & absolutam habent naturam, earum tractationem absolutam pręcessisse oportet tractationi totius, sic enim perfecta & partium, & totius cognitio habetur; syllogismi constructionem docet Aristoteles in Prioribus Analyticis, quare si ex propositionibus cõstat syllogismus, nulla alia esse potest syllogismi tractatio, quàm tractatio propositionum, ex quibus cõstruitur; hæc igitur consyderatio partium cum respectu ad totum non modò in eodem libro esse debet, in quo de toto agitur, sed & ita commista tractationi totius, ut eam non pręcedat, neque ab ea sit disiuncta neque in eodem libro, neque in alio, quia de partibus agere respectu totius est de toto ipso agere. Tractatio autem absoluta de partibus non prout partes sunt, disiuncta esse debet à tractatione totius, & eam pręcedere siue in eodem libro, siue in alio; propterea tractatio de enuntiatione pręcessit tractationẽ de syllogismo, sed non tractatio de propositionibus, hæc enim est ipsamet tractatio de syllogismo. Hęc si uera sunt, sequitur quòd tractatio nominis, & uerbi in principio libri de Interpretatione sit tractatio absoluta, & sine ullo respectu ad enuntiationem, quum pręcedat tractationẽ ipsam de enuntiatione, quanuis.n. in eodem libro fiat, nihil refert, sat est si disiuncta penitus sit à tractatione de enuntiatione. Hoc autem ipsa uocum significatio declarat, nomẽ enim, & uerbũ nullã significãt relationẽ ad enũtiationẽ, sed significationẽ habent absolutã, ut vel cæcus uidere posset; nec possum non mirari aliquem ausum esse asseuerare hæc respectũ notare ad enuntiationem. Sed ipsa quoque horum tractatio hoc apertissime ostendit, nã & ipsę definitiones nominis, & uerbi, & omnia, quę de ipsis dicuntur ibi ab Aristotele, omni respectu absoluta sunt, & nihil ibi dicitur, quod ad enuntiationem referatur. Sed quænam erit eorundem tractatio cũ respectu ad enuntiationẽ? hanc facile est inspicere in ipsa tractatione de enuntiatione, nam diximus tractationẽ partiũ respectu totius non esse disiunctã ab ipsa totius tractatione, quomodo enim de enuntiatione agi potest, nisi partium ipsam constituentium consyderatio fiat? partes autem eius sunt subiectum, & prędicatum, quę passim ibi nominantur, & consyderantur ab Aristotele; quę enim simpliciter sumpta dicuntur nomina, & uerba, ea respectu enuntiationis mutato nomine dicuntur subiectũ, & prædicatum, vt quã rationẽ enuntiatio ad propositionẽ habet, eandem habeant nomen, & uerbum ad subiectũ, & prædicatum, significant enim eandem rem tum simpliciter, tum respectu alterius consyderatam. Duplex igitur est tractatio de simplicibus terminis, una absoluta in principio libri de interpretatione, quãdo agitur de nomine, & uerbo; altera notans respectum ad enuntiatiõẽ, quando in ipsa enuntiationis tractatione vocantur subiectum, & predicatum, quo in loco nulla fit mentio nominis, & verbi, nisi quatenus in enũtiatione sunt subiectũ, & prędicatum, hac enim ratione referuntur, sed non quatenus nomina, & uerba sunt. Cur autem in uno, & eodem libro uoluerit Aristoteles de nomine, & verbo, & de enuntiatione agere, ratio in promptu est, quũ enim multa de nomine, & uerbo dici possint, eorum tamen magna pars ad Grammaticũ pertinet, pauca logico declaranda relinquuntur; Aristoteles igitur ea omnia missa faciẽs, quę de nomine, & verbo à Grammatico dicta sunt, & omnibus ad logicã accedẽtibus nota esse debent, pauca tantũ quędã de eisdẽ declarat, quæ ad logicã pertinẽt, propterea tractatio adeo exigua, & breuis fuit, vt integrũ librũ constituere apta non fuerit, ideò Aristoteles eam tractatio-

Confutatio responsionis.

De partibus, & de toto quomodo sit agendum.

ni de enũtiatione annectere voluit, ita tamẽ vt hęc ab illa disiuncta esse appareret, & eam pręcederet, quẽadmodũ diximus. Tractatio igitur de simplicibus terminis, quæ primæ intellectus operationi respondeat, nulla alia in logica habetur, quàm quæ de nomine, ac verbo fit; ideò non malè illi senserũt, qui initium logicæ à lib. de Interpretatione sumendum esse censuerũt, hoc enim quadam ratione verum est; non tamen ita, vt librum Categoriarum excludamus, vt quosdam eum exclusisse diximus, logicus.n. est, & ordine primus, vt mox ostendemus. Dicant quæso qui librum illum excludunt, cuiusnam scientiæ, vel disciplinæ partem ipsum esse arbitrentur; ad metaphysicam eum transferre non possunt, iã enim in libris metaphysicis tractatio alia de summis rerum generibus habetur, de quibus in eadem scientia bis loqui Aristoteles non debuit; imò, si benè consyderemus hanc categoriarum tractationem, ea ita leuis est, ac rudis, vt sit indigna nomine scientiæ speculatiuæ; ibi nanq; omnia dicit Aristoteles sine demonstratione, nullius rei causam docet, & sæpe id, quod apparet, sequitur potiùs, quàm id, quod reuera est; ad nullam igitur cõtemplatiuam sciẽtiam is liber pertinere potest; ad actiuam multò minùs, hæc enim rerũ omnium cognitione non indiget, non modò perfecta, & exquisita, sed neq; rudi, & imperfecta. Ad quid igitur eum librum scripserit Aristoteles non video, nisi propter logicam scripsit. Adest præterea omnium Græcorum interpretum testimonium, qui eum primum logicæ librum esse, & ab ipso Aristotele uniuersæ logicæ antepositũ fuisse existimarunt. Sed & illa, quæ in eo libro ab Aristotele de rerum generibus dicuntur, facilè declarare possunt eum propter logicã scriptum, & logicum librum esse, quandoquidem aliter philosopho de rebus loqui conuenit, aliter logico. Illud autem summopere animaduertere deberent illi, qui hũc librum à logica reijciunt, quomodo Aristoteles defendi possit, videtur enim iuxta eorum sententiam destitutus penitus, & indefensus manere, quum talem librum scripserit, qui tum nullius disciplinę pars esse potest, tum ipse per se facultatem aliquam cõstituere aptus non est, proinde inutilis prorsus, & abijciendus.

Sententiæ Balduini cõfutatio.

Liber categoriarum ad nullam disciplinã pertinere potest, nisi ad logicã.

Caput Quartum, in quo propria sententia de libro Categoriarum exponitur.

VT hac in re ueritas cognoscatur, illud in primis omnium dicendorum fundamentum statuendum est, quod superius demonstrauimus, res omnes in logica subiectum esse eo modo, quo ferrum in arte fabrili, & in arte medica humanum corpus. Tale autem subiectum quanuis non cognitionis, sed operationis gratia substetnatur, tamen non debet penitus esse incognitum, quoniam in subiecta materia penitus ignota nullus artifex aliquid efficere posset; debet enim faber aliquam ferri cognitionẽ habere, & medicus notitiã humani corporis, & partium eius, nõ quidem perfectã, & exquisitam, sed tãtam, quãtam operatio singulorum requirit; docet hoc Arist. in vltimo capite primi libri ethicorum, quando dicit, vt medico oculum curaturo necessarium est aliquam oculi cognitionem habere, ita morali philosopho animam sanaturo necesse est animę, & partium eius aliquam habere notitiam, non quidem exquisitam, sed tantam, quanta ad propositum finem consequendum sufficiat; propterea breuem facit ibi Aristoteles diuisionem partiũ animæ, & pingui Minerua, ac populariter de Anima loquitur, quia nõ est ibi finis animam cognoscere, sed eã virtutibus imbuere, vt bonas edat actiones; perfecta uerò animæ cognitio à philosopho contemplatiuo in libris de Anima traditur. Moralis igitur animam omnino ignorare nõ debet, neque etiam perfectam eius cognitionem requirit, sed quantam finis, ac scopus eius postulat. Sic etiam uidemus in arte medica tractationem fieri de partibus humani corporis, & de eius constructione non modo ex partibus instrumentalibus, & ex quatuor humoribus, verùm etiam ex quatuor elementis, quibus singulis singuli humores respondent. Hoc igitur omnibus operatricibus disciplinis contingit, ut licèt propositi subiecti cognitionem non quærant, tamen non omnino ignorare ipsum debeant, sed aliquatenus cognoscere; unde pro finium diuersitate discrimen quoddam inter eas exoritur, quoniam alius finis maiorem subiecti cognitionem poscit, alius minorem, ac leuiorem; sed in nulla tamen requiritur plena, & perfecta subiecti cognitio, hæc enim cõtemplatiuarum scientiarum propria est; moralis quidẽ philosophus leuissima animæ cognitione satis habet; medicus contra non potest plenè artem suam discere, vel exercere, nisi humani corporis, omniũq; partium eius magnam habeat cognitionẽ, nam præter primæ materiæ notitiam, ad quam ipse non peruenit, quia ea non eget, nulla alia humani corporis seu pars, seu causa relinquitur, cuius cognitionem habere non quęrat, ac debeat; quo factum est ut plures medici apparente, & inani argumento decepti non modò medicinam scientiam esse contemplatiuam, sed etiam in humani corporis cognitione philosophię naturali præferendam affirmare ausi fuerint; siquidem diligentior omniũ partium nostri corporis consyderatio fit à medico, quàm à philosopho; quamobrem dicũt philosopho necessariã esse medicã artẽ, ut perfectus fiat, & plenam rerum scientiã assequatur. Hanc sententiã si breuiter in præsentia reiecerimus, non ita, ut multi fortè suspicabuntur, propositos limites præ-

Subiectum operationis non debet esse prorsus incognitum.

In nulla arte requiritur perfecta subiecti cognitio.

Opinio medicorum de præstantia artis medicę.

Confutatio.

prętergrediemur, quandoquidē ad quæstionis nostrę de libro Categoriarū explicationē hæc consyderatio summopere conferet; illud enim à nobis omnino cōstituendum, & pro cōperto habendū est, q quemadmodū omnis disciplina operatrix aliquam sui subiecti cognitionem postulat, ita nulla plenam eius notitiam habet; quo fit ut philosophus contemplatiuus à nulla arte sumat rei alicuius cognitionem, sed potiùs ab ipso artes omnes; loquor autem de cognitione intellectuali per causas acquisita, hęc enim solius philosophi contemplatiui propria est. Dicimus itaque non modò medicinam totam non posse scientiam dici, sed neque illam eius partē, in qua de elementis, de humoribus, de partibus humani corporis, earumq; natura, & usu disseritur; idque ostendimus primùm quidem ratione scopi, ac finis illius tractationis, sit enim quātumuis diligens, & exquisita, non est scientia, quia non scientię gratia fit, sed operationis, ut corporis sanitatem uel conseruare, uel recuperare ualeamus. Quòd si quis dicat partem illam etiam sciendi tantùm gratia legi posse, non gratia medendi; tunc sequitur eam non ampliùs esse uocandam medicinę partem, sed pars erit scientiæ naturalis; satis est igitur, si quatenus est pars artis medicæ, eatenus scientia dici non potest. Sed præterea quocunque modo ea pars sumatur, etiam si sciendi gratia scripta esse dicatur, scientia dici nō potest, tum quia primas causas non declarat, quibus ignoratis aliæ propinquiores bene cognosci non possunt, ad primam enim materiam, eiusque naturam medicus non peruenit, neque fortasse ueram formam cognoscit, sed accidēs aliquod pro forma accipit, quū id ad artem illam & cognoscendam, & exercendam ei sufficere uideatur: tum etiam quia illa præcepta non seruat, quæ in omni scientia speculatiua pro uerę scientiæ adeptione seruanda sunt, ut Aristoteles in Posterioribus Analyticis docuit, ac demonstrauit, causę nanque effectibus æquandæ sunt, & affectiones subiectis, quorum sunt affectiones; nisi enim quod alicui attribuimus, ei per se, & primo, & quatenus tale est, competat, non habemus sciētiam, nisi eius, quod ex accidenti est, & sophisticam, inquit Aristoteles, quemadmodum si demonstremus triāgulum ęquilaterum tres angulos habere duobus rectis ęquales, vel hominem ex elementis constare, nam habere angulos æquales duobus rectis non soli æquilatero competit, neque quatenus est ęquilaterum; & ex elementis constare non soli homini, neque quatenus homo est. Huiusmodi autem esse totam ferè illam medicinæ partem nemo negare potest, docet enim hominem ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus esse constitutum; tractat de partibus humani corporis; ac de earum usu; quę omnia, uel eorum magna pars in bruris quoque animalibus inspiciuntur, quare homini primo, & prout

Nota cur nullo modo medicina possit vocari sciētia.

A homo est, non competunt. Nec propterea Galenum, aliosque medicæ artis scriptores damnandos esse arbitramur, quandoquidem non sciendi, sed sanandi hominis gratia ita scripserunt; quòd si cognitionis gratia, & ut scientiam aliquam componerent, ita docuissent, maxima reprehensione digni fuissent, totaque eorū tractatio de ijs, quæ ex accidenti esse dicuntur, & sophistica appellanda esset: Sed quoniam solùm sanandi hominis gratia ita docuerunt, admittenda, laudandaque est tota eorum doctrina, ut ad eiusmodi artem tradendam idonea, & accommodata. Qui verò artem medicam scientię naturali audent anteponere, ridiculi sunt, quia nihil est cognitu dignum in humano corpore, quod non à philosopho naturali cognoscatur; quòd si dicant diligentiùs hac de re Galenum scripsisse, quàm Aristotelem, ut hoc eis condonemus, nil tamen aduersùs naturalem philosophiam inde colligere possunt; ipsam enim per se philosophiam naturalem spectare debent, non eam solùm, quam tradidit Aristoteles, qui etsi tam multa nouit, & scripsit, ut miraculo omnibus hominibus fuerit, non tamen omnia nouit, neque omnia scripsit; propterea vanam equidem semper iudicaui multorum argumentationem, qui absurdum, ac nefas putant, si Aristotelis philosophiam aliqua in parte mancam, ac diminutam esse fateamur, aliquid enim probabilitatis habet huiusmodi argumentum, sed necessitatis nihil. Propterea si naturalem philosophiam non eam solùm sumamus, quæ scripta est, sed eam, quæ scribi potest, & quę rerum omnium naturalium perfectam cognitionem tradat, quantam homo proprio ingenio inuenire, & capere potest, illa nullo medicæ artis auxilio indiget pro rerum cognitione adipiscenda; sed contra potiùs medicus à philosopho naturali ea omnia sumit, quę pro cognitione partium humani corporis ab eo sanandi sunt ipsi necessaria. Propterea non possum non magnoperè commendare sententiam, ac iudicium Auicennę, qui in principio primæ partis primi libri inquit medicum debere philosopho naturali fidem adhibere de numero elementorum, & de humoribus, & hęc ita se habere absque ulla disputatione constituere; Galenum autem hæc exquisitiùs tractantem, quàm medico par sit, philosophum potiùs, quàm medicum in ea parte appellandum esse arbitratur; idque Galenus ipse ignorasse non uidetur, quū libellum quendam scripserit ad ostendendum non posse aliquem esse optimum medicum, nisi simul etiam philosophus sit. Iam igitur ad propositum redeundo manifestum est cur Aristoteles librum Categoriarum in ipso logicæ artis exordio scribere uoluerit; quum enim res omnes sint in logica subiectum operationis, sicuti humanum corpus in arte medica, necessaria logico fuit aliqua ipsarum rerum cognitio priusquàm eis secundas notiones imponeret, hę nanque

Philosophus naturalis nil à medico sumit, sed medicus multa à natura li.

Quomodo liber categoriarū ad logicā pertineat.

(B and C section markers appear in the inner margin of the right column.)

que nihil sunt, nisi primis innitātur; quemadmodum enim faber nihil posset efficere, si ferrum penitus ignoraret; & medicus, si nullam humani corporis cognitionem haberet; ita logicus secundas notiones, quę sunt instrumenta sciendi, fabricare non posset, nisi aliquam rerum notitiam haberet. Cognoscēs hoc Aristoteles constituit in principio logicæ rudem, ac leuem rerum omnium notitiam nobis tradere, & logicę vniuersæ fundamenta iacere, quæ sunt res omnes, & rudis earum cognitio.

Caput quintum, confirmatio eorum, quæ dicta sunt, ex primo Capite Libri de Interpretatione.

VALIDVM argumentum ad nostram hanc sententiam comprobandam sumitur ex primo capite libri de interpretatione, qno in loco & consiliū, & artificium Aristotelis à nemine hactenus declaratum est. Inscribitur liber ille de interpretatione à re cōsyderata, est enim interpretatio vox articulata alicuius rei significatrix, & amplectitur tā simplices terminos, nomen, & verbum, quàm enūtiationem, de quibus vtrisque loquitur in eo lib. Aristoteles, qui antequàm separatim de simplicibus terminis, ac de enūtiatione tractationem aggrederetur, conueniēs esse iudicauit de ipso horum cōmuni genere aliqua dicere, nempe de ipsa interpretatione, quod in primo capite facit, vbi docet quid sit interpretatio latè sumpta, & eam in species, de quibus postea locuturus est, diuidit; quid sit interpretatio tūc declarat, quando inqnit conceptus animi esse imagines rerum, voces autem esse signa conceptuum, per voces enim significantur res per medios animi conceptus; talis igitur vox dicitur interpretatio, quum sit veluti interpres animi nostri; hanc diuidit statim Aristoteles in simplicem, & complexam, quoniam enim conceptus ab ea significati alij simplices sunt, alij complexi, necesse est in vocibus quoque eos significantibus easdem inesse differentias; simplicem interpretationem diuidit in nomen, & verbum; complexam verò, quæ oratio dicitur, secat postea in plures species, quarum unam enuntiationem alijs omissis consyderādam sumit. Iam verò quis non videat uoces significantes conceptus rernm esse voces primæ notionis, de quibus locutus erat Aristoteles in libro Categoriarum? quo fit vt qui dicunt tractari in eo libro uoces significantes res per medios conceptus, rectè dicant, licèt eius, quod dicunt, rationem ignorent. Illud antem hac in re est animaduertendnm, quòd de vocibus res significātibus agere est de rebus ipsis agere; de his tum in libro Categoriarum agitur, tum etiam in philosophia tota; attamen in philosophia res potiùs consyderari dicimus, quàm uoces rerum significatrices; contra uerò in libro Categoriarum

Interpretatio quid sit.

Philosophi. & medici discrimen in uocū. ac rerū cōsyderatiōe.

D potiùs uoces rerum significatrices, quàm res; nam in philosophia rerū ipsarū cognitio quęritur, quòd si uocibus eas significātibus utimur, id facimus ut res cognoscamus, propterea Auerroes in ultimo capite Epitomes libri Categoriarum dicebat ipsa decem genera subiectum esse in scientijs contemplatiuis quatenus significant conceptus rerum existentium extra animā, res enim in scientijs cognoscere uolumus; logicus autem de rebus quidem agit, sed melius eius scopum attingimus si dicamus ipsum de uocibus agere significatricibus rerum, quia ipse cognitionem rerum pro fine non habet, sed secūdarum notionum fabricationem in rebus, hoc est in nominibus rerum; uocibus enim primæ notionis ipse alias secundas uoces impo nit, quod facere incipit in illo primo capite libri de interpretatione, ubi summo cum artificio librum illum cum libro Categoriarum con nectit, accipiēs uoces significatrices rerum iam

E consyderatas in libro Categoriarū, & in eis imponere incipiens secundas notiones à simplicibus exordiēs, quæ sunt nomina, & uerba, hoc enim manifestè facit dum declarat uoces esse rerum significatrices per medios cōceptus, deinde statim dicit harum aliàs esse simplices, ut nomina, & uerba, alias complexas, & ex his constantes, sic igitur & memoratos libros optimè connectit Aristoteles, & scopum libri Categoriarum manifestum reddit, qui est agere de uocibus rerum significatricibus, ut uocibus secundæ notionis tanquàm fundamenta substernerentur. Illud quoq; pro nostræ sententiæ comprobatione consyderandum nobis est, ꝙ si de simplicibus terminis in lib. Categoriarum ageret Arist. de secūda uerò operatione intellectus in libro de interpretatione, eum librū de enuntiatione potius, quàm de interpretatione inscribere debuisset, Enuntiatio enim est secūda operatio intellectus, sed interpretatio est genus

F amplectens primam, & secundam, est enim uox simul significans & primam, & secundam operationem; neque recipienda est illorum sententia, qui dicunt Aristotelem nomine interpretationis solam intellexisse enuntiationem; hoc enim & ipsius uocabuli significationi, & Aristotelis uerbis aduersatur; ipsum quidem uocabulum, interpretatio, significat omnē uocem interpretantem conceptum rei, tam simplicem, qnàm complexum, idque Aristoteles ipse in illo primo capite apertissimè testatur, quādo interpretationem diuidit in simplicem, & complexam; nec unquàm in eo libro interpretationem pro enuntiatione sumit, quòd si in inscriptione solam enuntiationem significare uoluisset, nonne in tam prolixa enuntiationis tractatione, ubi enuntiationem frequentissimè nominat, eam quandoq; debuisset interpretationem appellare? hoc tamen nusquàm facit. Omnino igitur dicere cogimur inscriptionem esse commu-

Scopus libri Categoriarum.

Interpretatio est quid cōmunius enuntiatione.

Liber de interpretatione & primus logicæ liber est, & non primus.

munem, quia in eodem libro & de simplicibus termeiois, & de eoūtiatioøe agitur, utraq; enim nomine interpretationis absq; dubio comprehenduntur. Ex his, quæ diximus, colligere possumus librum de interpretatione & primum logicæ librum dici posse, & non primum; primus enim liber est logicæ fabricatioois, quia Aristoteles ibi primùm incipit secundas notiones fabricare, & imponere primis. Sed quatenus liber Categoriarum vniuersæ logicæ fundamenta iacit, quæ iacere necessarium erat, ipse primus liber est, liber antem de interpretatiooe secūdum locum tenet; dum enim vniuersam tractationem logicam consyderamus, primus est liber Categoriarum; dum autem illos tantum logicos libros accipimus, io quibus secundæ notiones tractantur, horum primns est liber de interpretatiooe; qoa ratione liber Categoriarum oon est logicæ pars, sed fundamentū potiùs, & tanquàm totius logicę præludium; qnod videtur significasse Aristoteles oullum illi libro proœmium apponens; quasi is liber totus sit neluti totius logicæ proœmium qnoddā. Hanc de illo libro putamus Aristotelis, & Auerrois sententiam fuisse; si quis aliud inuenerit, & firma ratione comprobarit, non renuemus cognita veritate mutare sententiam.

Caput sextum, in quo contraria argumenta soluuntur.

ILLVD esse solet inuentæ ueritatis magnum indiciom, qnando ea cognita facilè omnia dnbia, & aduersantia argomeota soluuntur, quod nobis hac in re faciendum relioquitur.

Solutio argumē ti latinorum.

Primùm quidem illa Latinorum ratio, quæ à tribns nostræ mentis operatiooibus desumitur, iam pleoè soluta est, primę nanque operationi non, librum Categoriarum, sed tractationem de nomine, & verbo respondere diximus, idq; efficacissimis argumētis comprobauimus. Alij verò ea ratione utebantur, liber Categoriarum de rebus est, ergo non est logicus, sed metaphysicus; quam aduersus eos ita coouertere possumus, ars fabrilis consyderat ferrum, quæ est materia oaturalis, ergo ars illa docēs est pars scientiæ naturalis, qua eadem ratione omnes effectrices artes erunt partes naturalis philosophiæ; ad argumeotū igitur negandnm est consequēs, quemadmodū enim ars fabrilis, etsi materiam oaturalem tractat, nō est scientia naturalis; sed ars effectrix, quia non sciendi, sed operadi gratia in ea materia versatur; ita liber Categoriarum, quum res omnes consyderet non ut simpliciter eas cognoscat, sed ut in eis secūdas notiones efficiat, non est metaphysicus, sed logicus; quia oō omnis tractatio de rebus est scientia cootemplatiua, vel eius pars; sed tractatio facta sciendi gratia, non quæ operaodi gratia fit. Prę terea tractatio de rebus ad philosophū per-

Solutio argumēti Balduini.

Discrimē philosophi & artificis ī cō syderandis rebus.

A tinens debet esse diligens, & exquisita, qualis non est ea, quę in libro Categoriarum habetur, rudis enim, ac leuis est, quū ibi Aristoteles nullius rei causam afferat, & Categoriarū proprietates absque nlla demonstratione consyderet. Præterea in ea Categoriarum consyderatione id uidetur Aristoteles respicere, vt doceat earū aptitudinem ad secundas ootiones recipiēdas, docet enim quomodo apta sint prædicari, uel subijci, & tum genera, tum species, tum nomina, tum uerba oūcupari; propterea ea tractatio iure multorum animos torsit, dum enim animaduertūt eorum, quæ an Aristotele ibi dicuntur, alia rebus competere prout res sunt alia rebus prout secundas notiones recipiunt, ambigunt an liber ille sit logicus appellandus, oecne, quæ etenim (vt ipsi vocant) realia sunt, ad logicam noo pertinent, sed sola intentionalia. Nos autem totam difficultatem tolli putamus, si dixerimus totum librum illum logicum esse, B licèt tum realia, tum intentionalia tractet; realia nanq; tractanda à logico fuerunt, vt aliqua rerum notitiam haberetur, quæ intētionalium fundamenta sunt; & intētionalia, quia hæc sunt scopus, ac finis logicæ. Tota igitur tractatio logica est, quia tota propter logicam fit, nominanda est enim noo tantùm à re tractata, sed à scopo, & consilio authoris tractantis; vt si propter fabrilem operatiooē de ferro tractatio fiat, est qoidem ferrum res naturalis, ea tamen non est tractatio naturalis, sed potiùs fabrilis. Ita Categoriarum tractatio in logica est rerū tractatio, sed logico modo, & propter logicam, ideò logica est, non metaphysica. Alia quoque obiectio nobis soluēda est, nam aliqnos audiui ita argumentantes, si eo consilio uoluisset Aristoteles in ipsius logicæ exordio de summis rerum genenbus agere, vt rudem rerum omnium cognitionem, quæ ad logicam erat necessaria, oobis traderet, mancus, ac diminutus fuisset, quia nō C omnes res amplexus est, oam substantiæ à materia abiuoctæ io Categoria noo continentur. Argumentum hoc contra aduersarios cōuerti potest, imò eis maximè obest, nobis verò nequaquam; dicunt ipsi de termeiois simplicibus in eo libro tractari, cur ergo oon de omnibus? cur substantiæ à materia separatæ omittuntur? Sed & omnes ferè illorum decem generum species omittuotur, qoum tamen earum omnium mentio fieri debuerit nulla prætermissa, quia species vt terminus est enuntiationem constituēs, est quiddam distinctum, & diuersum à genere, quare noo satis est agere de genere, nisi de speciebus quoque tractatio fiat. Contra nos autem argomeotum nihil concludit, concluderet quidem si propositum Aristotelis esset in eo libro perfectam omnium rerum cognitionē tradere, runc enim nullam prætermittere debuisset. Sed quum satis ei sit pingui tantùm Minerua de rebus loqui, satis etiam fuit eas res com-

Cur in lib. Categoriarum & realia, & intentionalia tractantur.

Obiectio.

Solutio

complecti,quæ nobis notę,& in promptu sunt, nihil enim ibi dicere constituit, quod recondi tum sit,& demonstratione,uel magna speculatione indiget; idcirco sub genere substantiæ solas corporeas substantias complexus est, quia has solas sensu cognoscimus, aliàs ignoramus.

Caput septimum de ordine logicorum librorum.

IActis in libro Categotiarum uniuersæ logicę fundamentis incipit logicus secundas notiones fabricare, easq; imponere primis, ab ijs exordium fabricationis sumens,quæ maximè simplices sunt,nempè à nomine, & verbo in principio libri de interpretatione; deinde in eodem libro ad enuntiationem transit, quæ ex nomine,& uerbo fit,& secundæ intellectus operationi respondet; postea uerò in prioribus Analyticis agit de syllogismo, qui ex enũtiationibus constat, & tertiam intellectus operationem significat; horum igitur trium librorum ordo est manifestissimus, primus enim omnium logicorum librorum est liber Categoriarum, secundus liber de interpretatione, tertius liber Priorum Analyticorum. Ordinem hunc si consyderemus, certum est eum esse compositiuum, nimirum à nomine, & uerbo ad enunciationem,& ab hac ad syllogismum; vnde dubium non leue oritur aduersus ea, quę diximus aliàs in libro nostro de Methodis, ibi nanque ostendimus operatrices omnes disciplinas tradendas esse solo ordine resolutiuo, qui est à notione finis, eo ordine scripti sunt libri de moribus, nẽpè à fœlicitate, quæ est ultimus omnium agendorum finis; eodem in artibus omnibus utendum esse docet Aristoteles in cõtextu 23. septimi libri metaphysicæ, ubi dicit utrunq; ordinem in artibus seruari, priùs quidem resolutiuum in docendo, deinde uerò compositiuum in operando. Hoc si uerum est,& logica est disciplina quædam operatrix, in ea quoque decente uiderur seruandum fuisse ordinem resolutiuum, non compositiuum. Huius dubij solutio petenda est ex ijs, quæ antea de natura logicæ,& de ipsius, atque artium differentia docuimus; diximus enim logicam esse effectricẽ instrumenti intellectualis, artes uerò instrumentorum materialium,& corporalium; hæc causa est ut in artibus operatio à doctrina disiuncta sit, quoniam doctrina mentalis est, operatio autem corporalis; idcirco priùs necesse est ordine uti resolutiuo ad docendum,& ad principia inuenienda, deinde cõpositiuo ad efficiendum ex illis principijs ipsum materiale instrumentum, vt domum, vel nauim. At in logica illud mirabile euenit ob eius intellectualẽ naturam, ut doctrina ab operatione non disiungatur, dũ enim docet instrumentorum generationem, simul ipsa instrumenta generat, quia tàm operatio, quàm doctrina est intellectualis; quo factum est ut in logicæ traditione Aristoteles partim ordine compositiuo usus sit, partim resolutiuo; resolutiuum quidem doctrina artis logicæ postulauit; compositiuum autem generatio, & fabricatio logicorum instrumentorum; ideò uidemus Aristotelem & priores, & posteriores Analyticos scripsisse ordine resolutiuo, à definitione finis, & eius resolutione in sua principia; in libro autem de Interpretatione tum ipso per se, tum respectu priorum Analyticorum seruasse ordinem compositiuum. Sed obijcere adhuc aliquis posset, quòd falsum uidetur id, quod modò diximus, instrumenta fabricari in logica, quum solus philosophus instrumenta ipsa fabricet, quando ad rerum scientiam adipiscendam demonstrationes, ac syllogismos format; logicus verò non fabricat, quia nullum syllogismum facit, sed modo tantummodò fabricandi tradit; docet igitur, non generat, sed philosophus, dum utitur logica, tunc instrumenta efficit,& generat. Ad hæc dicimus aliud esse fabricationem instrumenti, aliud esse usum, quemadmodum in artibus instrumentorum effectricibus inspicere possumus, doctrina enim ædificatoriæ artis præcedit ipsam domus fabricationem, fabricatio uerò præcedit usum, quare fabricatio non est usus; imò usus ad ædificatorem non pertinet, nisi fortasse ex accidenti, sed ad alium, qui domo facta utatur. doctrina uerò, & fabricatio ad ædificatorem pertinent, nam quatenus est ædificator, eatenus & artem illam docet, & domum efficit; sed non quatenus est ædificator, eatenus domũ habitat. Tria hæc etiam in logicis instrumentis locũ habent, logicus enim tum eorum fabricationem docet, tum ea fabricat quatenus est logicus, nõ tamen utitur, sed philosophus utitur. Propterea aduertendum est ne apparentia quædam nos decipiat,& credamus usum logicorum instrumentorum esse eorum fabricationem; nam syllogismum à philosopho naturali, vel à mathematico formarum non uoco logicum instrumẽtum, sed syllogismũ naturalem, uel mathematicum, iam enim ostendimus logicam rebus applicatam,& in usu positam instrumentum non esse, sed esse philosophiam ipsam. At instrumẽtum uocamus habitum logicum in animo acquisitũ antequàm ad philosophandũ applicetur, hic enim est habitus instrumẽtalis, & instrũm ipsum, quod logica fabricare dicitur. Effici igitur in logica instrumenta dicuntur, quia dũ logicam discimus generatur in animo nostro habitus logicus, quam voco instrumenti fabricationem ab eiusdẽ doctrina non seiunctam; ideò quando hunc habitum iam adepti ad philosophiã accedimus,& in rebus naturalibus, vel Geometricis syllogismũ formamus, ea non est dicenda generatio instrumẽti logici, sed usus; tunc .n. non generatur in nobis habitus logicus, sed eũ habentes eo utimur. Hæc de cõi logicæ parte sufficiat.

Ordo logicorum librorum cur sit compositiuus.

Logica & compositiuum, & resolutiuum ordinem habet.

D

Dubium

E

Solutio

Distincta sunt inter se hęc tria doctrina, fabricatio, & usus.

F

Caput

Caput octauum de necessitate logicę particularis.

ALTERA verò pars, quæ particularis, seu propria dicitur, maiores habet difficultates; de hac duo nobis tractanda ptoponuntur, alterum est huius partis necessitas, reliquũ verò eius diuisio in partes, earumq; numerus, ac dispositio. Primum quidẽ dubitare aliquis posset, & suspicari partem hanc non esse necessariam, sed potius superuacaneã, quum in sola communi parte absolui tota facultas logica uideatur; postquàm enim de nomine, ac de verbo sermonem fecit Aristoteles, & ex his enũtiationem, ac demum ex enuntiationibus syllogismum, omniaque logica instrumenta constituit, nulla videtur compositio logica consyderanda relinqui, quum præter illas tres memoratas quarta intellectus operatio non detur, & tota ratiocinandi, ac quouis modo discurrẽdi ratio in Prioribus Analyticis tradita sit. Ad hoc nihil uideo ab alijs responderi, nisi quòd perfecta cuiusq; rei cognitio tunc habetur, qnando non solum genus, sed & species omnes, quæ sub eo sunt, cognouerimus; quum igitur in prioribus Analyticis de syllogismo, ac de omni argumentandi ratione agatur, alia quidem operatio intellectus præter argumentationem, & discursum non relinquitur, tamen diuersæ syllogismi species relinquuntur, quibus ignoratis plenam syllogismi cognitionem non habemus, ideò de his agere post libros Priores Analyticos necessarium fuit, uidelicet de syllogismo demonstratiuo, de Dialectico, & de sophistico, de quibus tribus speciebus agit Aristot. in tribus sequentibus libris, nempe Posteriorum Analyticorum, Topicorum, & Elenchorum Sophisticorum. Hęc responsio, etsi in ea omnes consentire uidentur, recipienda non est, quod enim dicunt perfectam rei notitiam tunc haberi, quando nõ solum genus, sed & species eius omnes noscãtur, verum quidem est, sed logicæ aptari non potest, & qui id faciunt, eo dicto abutuntur, quoniam illis tantùm disciplinis conuenit, quæ nil aliud, quàm cognitionem quærũt, cuiusmodi sunt solæ contemplatiuæ; in his enim perfectam scientiam habere non possumus, nisi & genus, & species eius omnes cognoscamus: sed in illis, quæ non cognitionem, sed operationem pro fine habẽt, & cognitionem nõ propter se, sed propter operationem quærunt, ratio illa locum non habet, quia cognitio in his non omnino exquisita requiritur, sed tanta, quãta ad propositum finem assequendum satis sit; idcirco si contingat vt cognitio generis ad operationem sufficiat, admittam quidem eam non esse perfectam scientiam sine cognitione specierum, attamẽ dicam notitiam specierum non requiri, & superuacaneam esse, si ad operationem non conferat. Responsio igitur, quæ ex cognitione sumitur, te-

Dubiũ.

Solutio aliorũ.

Confutatio.

Solutio uera.

A cta non est, quum ex operatione potiùs sumenda sit, & ex usu ipsius syllogismi, de eo nanque agitur in prioribus Analyticis tanquàm de instrumento, quo ad uerùm à falso discernẽdum utamur; propterea ostendendum est instrumentum illud adhuc non esse aptum, & idoneũ ad hunc vsum, & ad hunc finem, nisi de speciebus eius in logica disseratur; sic enim huius partis logicæ, quæ alioqui superuacua, & inutilis esset, necessitas egregiè demonstraretur. Nos itaque ut meliorem respõsionem adinueniamus, rem hanc in artibus consyderemus, quibus similem esse naturam logicæ declarauimus; sic enim sensilium rerum exemplo faciliùs ea, quæ sola mente comprehenduntur, percipere poterimus. Artium igitur, quæ materialia opera efficiunt ut instrumenta nobis ad uarios usus inseruientia, aliquæ sunt, quæ instrumentum ita rude producant, ut nisi ab alia arte expoliatur, & aptius ad usum reddatur, nõdum eo uti pos-

B simus, sed ineptum prorsus, & inutile sit; patet hoc in illis artibus, quæ in lana elaboranda versantur, ut ex ea uestes fiant, quibus humana corpora operiãtur, quędam enim ars lanam expurgat, alia net, alia texit, & pannum facit, qui adhuc ineptus est, nisi alijs artibus expoliẽdus, & magis elaborandus tradatur; tandem quũ prorsus est expolitus, eo indui non possumus, nisi sutori, qui vestem faciat, eum tradamus; pannum itaque, qui vsum nimis amplum, & cõmunem habebat, ad plurima enim uestium genera, ad plurimos diuersorum hominum scopos aptus erat, sutor coarctat, ac restringit, & proprium huius hominis indumentũ faciens ita usui proximum id instrumentum reddit. Hoc idem in rebus logicis per quãdam similitudinem inspicere possumus, quanuis enim longè diuersa sit logicorum instrumẽtorum natura, & conditio, ut fortasse alicui uideri possit non rectè hanc comparationem fieri; tamen tale quiddam in

C his euenit, quale in artefactis instrumentis consyderauimus; logica enim instrumentum fabricat, quo uerum à falso discernamus, quod quidem instrumentum est syllogismus (etenim nomine syllogismi alia omnia instrumenta logica comprehẽduntur) hic quatenus in prioribus Analyticis fabricatur, est adhuc rudis, & ab usu remotus; quare oportuit ipsum in alijs sequentibus libris magis elaborari, & usui idoneum, atque aptum reddi; nunquam enim syllogismo tali utimur, qualem in prioribus Analyticis discimus, & fabricamus, nempè simplici illa, ac nuda forma sine ulla materia; sed semper in aliqua materia syllogismum formamus, & propter aliquem finem; quum igitur diuersi sint scopi, ac fines ratiocinãtium, & pro finium diuersitate materias quoque diuersas accipere oporteat, ideò docendum omnino erat quę materia ad hunc scopum attingẽdum requiratur, & quæ ad illum; ut pro occasione, & opportu-

nitate

nitate diuersas syllogismorum species fabricare sciremus; aliam enim materiam sumere disputanti conuenit, aliam demonstranti; quemadmodum etiam in arte sutoria aliud panni genus pro regis veste, aliud pro rustico sumēdum est; & aliud pro cruribus, aliud pro vētre, ac pectore operiendis; hasque omnes differētias bonum sutorem nosse oportet, vt singulis scopis sciat proprias, & conuenientes materias accommodare. Ratione itaq; à fine, & ab vsu desumpta necessariæ fuerunt ad logicā perficiendam artes logicæ particulares, quia in sola communi parte rude nobis traditur instrumentum, & nimis ab vsu remotum, proinde nos parum iuuans ad rerum cognitionem consequendam.

Caput nonum, de partibus logicæ particularis.

Sententiæ diuersæ de numero librorum logicæ particularis. SED hæc omnia manifestiora reddentur, si harum partium numerū declarauerimus; de hoc non videntur interpretes Aristotelis consentire, nam plurimi dicere solent eas esse tres, artem demonstrandi, quæ in posterioribus Analyticis traditur, Dialecticam, quę in Topicis; & Sophisticam, quæ in libro Elenchorum sophisticorum. Simplicius autem in præfatione libri Categoriarum Rhetoricam adijciens quatuor ipsas facit. Sed Ammonius eodem in loco Poeticam quoque ijs annumerare videtur, cui videtur assentire Auerr. qui solet quinque artes logicas nominare, præsertim in fine sui proœmij in primū librum Posteriorū Analyticorum, vbi aperte & Rhetoricam, & Poeticam exprimit, & harum inter se comparationem faciens dicit artem demonstrādi ad alias quatuor eam habere rationem, quam dominus habet ad seruos, & finis ad ea, quæ sunt ante finem. Nobis hac in re difficilis, & ardua contemplatio proponitur, præsertim de duabus postremis, Rhetorica, atque Poetica; quòd enim tres illæ, quæ in organo continentur, sint partes logicæ, facilè erit demonstrare, quum id nemo unquàm negauerit; de Rhetorica uerò difficiliùs, quandoquidem illud compluribus incognitum fuit; sed de Poetica difficillimum, quum ars illa uix ad logicā reduci posse uideatur; qua de re nos illa dicemus, quæ in mentem uenire potuerunt, quum nihil ab alijs dictum, aut scriptum inuenerimus. Hunc autē ordinem seruabimus, priùs quidem de tribus illis partibus loquemur, in quibus manifestior res est, & ostēdemus quomodo sint partes logicę, & quomodo sub libris prioribus Analyticis ueluti species sub genere, seu filiæ sub communi matre contineātur; quomodo philosophiæ instrumenta sint; & quomodo demonstrandi ars aliarum domina, ac finis sit, & quę singularum sedes esse debeat; deinde verò hęc omnia in duabus reliquis, Rhetorica, & Poetica, in quibus maior difficultas inest, considerabimus.

D *Caput decimum de artis demonstratiuæ, & Dialecticæ, & Sophisticæ vtilitate.*

IAM in præcedentibus declaratum est vniuersam philosophiam tam actiuam, quàm contemplatiuam in cognitione versari; cum eo tamen discrimine, quòd contemplatiua solam cognitionem quærit, eamq; sibi finem proponit; actiua uerò cognitionem nō propter se, sed propter actionem, quia ipsius finis non est scire, sed agere. Nos autem rerū cognitionem indagantes non possumus statim perfectā scientiam adipisci, sed postquàm multum operæ, ac multum temporis in speculatione consumpserimus; quando enim nati sumus, anima nostra est ueluti tabella, in qua nihil est descriptum, vt in tertio libro de Anima docuit Aristoteles; omnium itaque rerum ignari, omnisq; cognitionis expertes nascimur, quo fit ut à summa ignorantia ad summam scientiam, & ab extremo (vt E dicitur) ad extremum transire sine medijs nequeamus; quare rudem priùs, & crassam notitiam accipiamus necesse est, quàm perfectam rei scientiam consequamur; talem methodum in libris suis Aristotelem seruasse comperimus, ut nos ad rerum scientiam duceret; quanuis.n. demonstratio perfectam rei sciētiam pariat, tamen Aristoteles non statim ad rei, quæ quæritur, demonstrationem accedit, hoc enim argumentationis genus quum intima rei penetret, difficile intellectu est, & magis obscurum, atque reconditum, quàm ut animus noster illud statim recipere, & comprehendere queat; primo igitur loco Aristoteles aliorum sententias in medium adducere, & expendere solitus est, postea leuioribus, & facilioribus argumētis ueritatem declarare, eiusque opinionem aliquam in animis nostris imprimere; demum demonstratione vti, per quam certa scientia potiamur. Vnde colligimus tres esse diuersos syllogismi F vsus, proinde tres oriri artes logicas particulares, quę his tribus vsibus accommodare syllogismum docent, prima est Sophistica, secūda Dialectica, tertia Demonstratiua; dum enim aliorum sententias perpendimus, necessaria est nobis cognitio artis Sophisticæ, per quam captiosa, & fallacia aliorum argumenta deprehendamus, ac soluamus; quemadmodum enim, si alicui iter facienti impedimenta aliqua obijcerentur, quæ pergere prohiberent, is progredi non posset nisi priùs illa impedimenta amoueret; ita in ipsa cognitionis uia non possumus ad ueritatis inuestigationem procedere, nisi priùs aliorum cauillationes, quæ nos in errorem ducerent, soluamus, ac refellamus; aliquam igitur esse oportuit logicam artem, quæ doceret quot modis possit aliquis syllogismo ad decipiēdum vti, non quidem vt eiusmodi fallacijs vtamur, sed vt utentibus alijs eas soluere, & nos ipsos tueri sciamus. Sequitur secundo loco vsus artis Utilitas artis Sophisticæ. Dialecticæ

Vtilitas Dialecticæ.

Vtilitas artis demõſtratiuæ.

Dialecticę utilitas duplex.

Djalecticę, quæ probabilius argumentis quodlibet problema confirmare docet, huiuſmodi enim rationes faciles, ac populares ſunt, & opinionem qnandam in animo gignunt rei poſtea demonſtrandæ, noſtrumq́, animum præparant ad uim demonſtrationis, qnæ firmam rei ſcientiam pariat, percipiendam. Ideò poſtremus omnium eſt vſus demonſtrationis, quæ, quum cauſas rei ſcrutetur, difficilior intellectu eſt; de hac loquitur Ariſtoteles iu poſteriotibus Analyticis, vbi docet quomodo ſyllogiſmo vtendum ſit ad ſcientiam rerum aſſequendam. Contingit autem quandoque vel propter noſtram imbecillitatem, qui cauſas penetrare nequeamus, vel propter ſubiectæ materiæ cõditionem, quæ demonſtrationis capax non eſt, vt demonſtratione uti non poſſimus; ideò tunc rationibus probabilibus vtimur, quæ demonſtrationis uices gerunt, quum nulla efficacior ratio extrui queat; itaque duplex eſt Dialecticæ facultatis vtilitas, aut enim demõſtrationis locum tenet, ant animum præparat ad ſequentem demonſtrationem percipiendam. Alias quoque eiuſdem utilitates commemorat Ariſtoteles in ſecundo capite primi libri Topicorum, ſed nos eius tantùm, quæ præcipua eſt, mentionem fecimus, qua facultas illa ad ſciẽtias, & ad cognitionem adipiſcendam conferat. Hæc igitur fuit ratio cur Ariſtoteles poſt logicæ partem vniuerſalem tres has particularis logicæ partes ſcribere uoluerit, ſcilicet vt nos doceret tres illos diuerſos ſyllogiſmi vſus, qui ad rerum cognitionem conſequendam pertinent.

Caput Vndecimum de trium memoratarum artium differentia.

Errorali orum in partibus logicæ diſtinguẽdis.

HAE tres diſciplinæ qnòd partes logicæ ſint manifeſtum eſt, ſingula nanq; ab arte communi ſumit commune illud genus, communẽ illam ſyllogiſmi formam, & docet cui materiæ applicanda ſit, vt proprio cuiuſque fine potiamur; ars enim demonſtrandi docere volẽs quomodo ſyllogiſmus ad ſcientiam pariendam utilis ſit, oſtẽdit materiam neceſſariam aſſumendam eſſe, nempe neceſſarias propoſitiones, quas declarat Ariſtoteles in primo libro poſteriorum Analyticorum. Dialecticus uerò ſyllogiſmum ad alium finem dirigẽs, vt ad diſputandum, vel ad opinionẽ quandam in animo generandam, materiæ probabili formam ſyllogiſmi aptat, non penitus ueræ, ac neceſſariæ, ſed participi veri, & falſi, talis enim materia tali ſcopo conueniens, & accommodata eſt. Demum Sophiſta ſyllogiſmo uti uolens ad decipiendum, ſumit materiam falſam. Propterea omnes, qui harum triũ artium differentiam declarare volunt, eam ex ſola materia deſumere ſoliti ſunt, dicentes demonſtratorẽ vti materia ſummè vera, deceptorem omnino falſa,

Differẽtia partium logicæ à fine ſumenda eſt.

Artes diſtinguũtur præcipuè ex fine, nõ ex materia.

A ſa, Dialecticum uerò medium materia contingente, quæ particeps eſt ueri, & falſi. Sed in eo decepti ſunt, quòd ſecundariam differentiam adducentes primariam prætermiſerunt, quæ à fine, non aliunde, petenda eſt; demonſtrator.n. à Dialectico, & à cauillatore diſtinguitur, quia ſcientiam quærit, quæ neutrius illorũ finis eſt; ita Cauillator ab alijs duobus diſſidet, quia decipere uult; ſic etiam Dialecticus quia uult diſputare, & utranque partem tueri poſſe vel propter victoriam, vel propter opinionem quandam in animo probabilibus argumentis generandam. Hoc diſcrimine hæ tres artes perpetuò diſcrepant, ſed non perpetuò in materia, nihil enim prohibet qnominus Dialecticus in materia neceſſaria argumentetur eam ſumens vt probabilem. Cauillator verò non ſemper in materia peccat, ſed quandoq; etiam in forma, & pro ſyllogiſmo paralogiſmum facit ueris utens propoſitionibus, non falſis. Hoc idem in
B artibus omnibus euenit, quibus ſimilem in eo eſſe logicã diximus, quòd ex fine pendet, quem efficere uult; in omni enim huiuſmodi diſciplina diſcrimen pręcipuum ex fine ſumitur, quod in ſcientijs contemplatiuis ſumitur à ſubiecto; uidemus enim plures artes eandem materiam habere, tamen ad diuerſos fines dirigi, quia tota talium diſciplinarum natura in ipſo fine conſtituta eſt, non in materia, niſi ſecundariò, & quatenus ad finem illum refertur. Propterea ſi quis petat quare demonſtrator materia neceſſaria utatur, hæc nna reſponſio afferri poteſt, quia ſcientiam habere uult; quòd ſi adhuc quærat cur ſcire uelit, nulla ratio afferri poteſt, quia hęc eſt prima cauſa; in arte enim demonſtratiua ſuppoſitio eſt, & principium indemonſtrabile, ſcientiam quęri; ideò Ariſtoteles in principio primi libri Poſteriorũ tanquàm principium conſtituit ſcientiam eſſe, & quid ſit; materiam autem neceſſariam ut ignotam
C inquirit, & inuenit ex notione finis. Quæ igitur ſit harum trium partium differentia, dictum eſt.

Caput Duodecimum, de ordine harum trium partium.

Dubiũ.

Opinio Io. Grã. & Auic. de lib. Top.

QVVM Ariſtoteles in his tribus logicæ partibus diſponendis primã ſtatuerit artem demonſtrandi, ſecundam Dialecticã, tertiã uerò Sophiſticam, dubium non leue ex ijs, quę diximus, cõtra Ariſtot. oritur, nam ſi primus omnium eſt uſus artis Sophiſticę, ſecundus Dialecticæ, poſtremus demõſtratiuę, hoc eodẽ ordine uidetur eas fuiſſe diſponendas, ut prima ſit Sophiſtica, ultima uerò demonſtratiua. Hęc ratio tantã efficaciam habuit apud Ioannem Grammaticum, & Auic. ut putauerint libros Topicos poſteriorib. Analyticis eſſe anteponẽdos, quia ratio Dialectica

facilior est ratione demõstratiua, sumitur enim ex communibus, id autem, quod magis cõmune est, nobis notius est; propterea quum semper à notioribus ad ignotiora progrediendum sit, rationibus Dialecticis priùs uti solemus, q̃ demonstratiuis, proinde Dialectica facultas librum de demonstratione præcedere debet. Hãc

Confutatio.

sentẽtiam Aristoteli aduersari manifestum est, quippe qui post libros priores analyticos statim posteriores Analyticos locauit, vt communis inscriptio, & commune prooemium, & communis Epilogus demonstrant; vtrosq; enim vocauit Analyticos; & in princ. primi libri Priorum commune ipsorum omnium prooemium fecit dicens scopum esse agere de demonstratione, sed priùs agendum esse de syllogismo, quod etiam in quinto eius libri capite asserit; illi autem prooemio respondet communis Epilogus propè finem secundi libri Posteriorum, vbi dicit se de syllogismo, ac de demonstratione satis esse locutum; quare eos libros Aristoteles ita

E

coniunxit, vt unus ferè liber esse uideatur. De

Solutio difficultatis.

Aristotelis igitur opinione dubitare non possumus, quam quum veram esse arbitremur, & rationi consentaneam, debemus tum argumentum aduersariorum soluere, tum rationem memorati ordinis adducere, quæ utraque egregiè præstat Auerroes in præfatione primi libri Posteriorum, dum ad Auicẽnæ rationem ipse pro Aristotele respondet; nobis itaq; satis erit sen-

Auerr.

tentiam verborum Auerrois exponere dimissa verborum ipsorum interpretatione, ea nanque obscurissima sunt, & à paucis intelligũtur. Vult significare Auerroes id, quod nos in præcedentibus declarauimus, Logicam, & singulas eius partes duobus modis sumi posse, videlicet in doctrina, & in usu, duplex enim est Logica, vna docens, altera rebus applicata, & in usu posita; in hoc solutio argumenti cõstituta est; nam (inquit Auerroes) libri posteriores Analytici, qui artem demonstrandi tradunt, ad omnes alios

F

logicos libros eam habent rationem, quam dominus ad seruos, & finis ad ea, quæ sunt ante finem, duplici tamen, ac longè diuerso imperij

Ars demõstrãdi est finis, ac domina omniũ aliarum partiũ logicæ, sed duobus modis.

genere; ars enim demonstrandi est alio modo finis, ac domina totius logicæ uniuersalis, quæ eam præcedit; alio modo cæterarũ logicarum artium particularium, quæ eam sequũtur; nam quando dicimus eam esse dominam, & finem artis uniuersalis, quæ in prioribus Analyticis, & alijs præcedẽtibus libris traditur, eam vt docentem intelligimus, non ut in usu positam, & philosophiæ applicatam; quemadmodũ enim non reperitur animal extra species suas, ita in scientijs nullus datur syllogismi usus sine ulla materia, & ut in prioribus Analyticis consyderatur; sic enim nullus ipsius reperitur usus, sed necesse est omnem syllogismum, quo in philosophia utimur, aut demonstratiuum esse, aut Dialecticum, aut Sophisticum. In logica autem

D

docente, & nondum in usu posita necesse est ut doctrina syllogismi doctrinam demonstrationis præcedat, & ad eam tanquàm ad finem dirigatur; itaq; liber de demonstratione dominus, ac finis est librorum omnium logicæ uniuersalis in logica docẽte, quia omnes illius gratia scripti sunt. Quum autem dicimus artẽ demonstrãdi dominam, ac finem esse reliquarum logicarum artium particularium, illud est intelligendum non in logica docente, sed in ea applicata rebus, & in usu posita, quando.n. in philosophia arte logica utimur, primùm quidem utimur Sophistica, postea Dialecticã, postremo loco demonstratiua, vt paulò ante declarauimus; usus igitur aliarum ad usum demõstrationis dirigitur tanquàm ad finem, & dominum. Quòd si nõ harum artium usum, sed solam earum doctrinam spectemus, ars demonstrandi neque finis, neque domina est Dialecticæ, ac Sophisticæ; sed sunt ueluti tres species æquales sub communi genere cõtentæ, seu filiæ sub eadem matre, quarum ea non est conditio, vt cognitio unius dirigatur, vel iuuet ad cognitionem aliarum; quemadmodum si post tractationem de animali agendum esset de leone, de boue, ac de asino, quamlibet harum specierum alijs duabus anteponere possemus, quum nullus doctrinę ordo cogat ut ab hac potiùs, quàm ab illa exordium tractationis sumamus. Aristoteles igitur post libros Priores Analyticos

Cur lib. Posteriorum fiat lib. Top. & Sophist. antepositi.

nulla ratione ex ordine doctrinæ sumpta coactus est posteriores potiùs Analyticos, quàm Topicos libros, vel Sophisticos alijs duobus anteponere, quia nullius cognitio ad aliorum cognitionem consequendam nobis prodest. Sed tamen alia ductus ratione, & ea duplici (vt Auerrois ait) à posterioribus Analyticis uoluit auspicari, primùm quidem ut ordinem nobilitatis seruaret, ars enim demonstrandi est omnium logicæ partium præstantissima, & aliarum omnium domina, ut dictum est; deinde verò quia ad artem demonstrandi pars logicę uniuersalis primariò dirigitur, & propter eam potissimùm scripta est, propter alias autem secundariò, & ferè extra authoris intentionem; patet hoc legentibus initium primi libri Priorum Analyticorum, ubi Aristoteles acturus de syllogismo profitetur scopum, ac intentionem suam esse agere de demonstratione, cuius gratia de syllogismo tractatio instituitur; fuit igitur conueniens vt post uniuersalem partem illa statim locaretur; cuius gratia ipsa uniuersalis pars scripta fuerat. Has ob causas libri posteriores Analytici Topicis antepositi sunt, non quòd doctrinæ ordo id postulauerit, quoniam neutrius libri cognitio ad alterius intelligentiam confert. Ad argumentum igitur Ioannis Grammatici, & Auicennæ dicimus per illud ostendi vsum syllogismi Dialectici præcedere usui demon-

Solutio argumẽti Ioan. Gram. & Auic.

stratio-

strationis, quod & nos concedimus, siquidem argumenta probabilia sunt inuentu faciliora, & animũ præparant ad uim demonstrationis percipiendam; sed de harum artium doctrina, & traditione nihil roboris habet, nam discere artem demonstrãdi possumus dum Dialecticam ignoramus; quòd si ab usu ad doctrinam argumentum transferatur, negãdum est consequẽs, non est enim eadem ratio, vt quem ordinem in harum artium usu seruamus, eundẽ in ipsarum traditione seruare teneamur; argumẽto nobis sint artes effectrices, in quibus hoc idem inspicere licet, in arte enim ædificatoria alius est ordo cognitionis, alius fabricationis, alius demũ fruitionis, seu usus; quemadmodũ igitur ita argumentari non licet, in tradenda cognitione artis ædificatoriæ lapides sunt ultimum, quod cognoscatur, ergo etiam in fabricatione, atq; in vsu postremum locum tenent; vana enim est ratio, ita non possumus dicere, vsus Dialecticæ præcedit vsum artis demonstratiuæ, ergo & doctrina doctrinam. Videtur autem ad argumentum Auicennæ aliam quoque posse afferri respõsionem, vt negemus rationes Dialecticas semper in philosophia demonstrationi antepo ni, interdum enim contingit vt postponantur, nam quando ratio demonstratiua per se intelligi potest, & præparatione nõ eget, solet quandoque Aristoteles eam primo loco adducere, deinde rationes Dialecticas afferre ad maiorem eiusce rei confirmationem. Attamen quia hoc rarius est, illud verò frequentissimum, vt rationes probabiles demonstratiuis præcedant, in priore solutione persistendum est; quia licèt admittamus eas in usu logicæ præferri, negamus tamen in artis logicæ traditione, & doctrina libros Topicos posterioribus Analyticis esse anteponendos.

Caput XIII. de Rhetorica, & Poetica quòd philosophiæ contemplatiuæ instrumenta non sint.

De arte quidem demõstratiua, de Dialectica, ac de sophistica satis ea sint, quæ hactenus dicta sunt; nũc ad duas reliquas Rhetoricam, atque Poeticam transeamus, quæ maiorem nobis difficultatem, ac laborem præbituræ sunt; quomodo enim partes logicæ, & philosophię instrumenta sint, nemo hactenus declarauit. Quum itaque onus hoc nobis integrum relictum sit, nitemur huiusce rei ueritatem ratione duce peruestigare. Has duas facultates certum est in secundis notionibus uersari, ut cuilibet eas legenti manifestum esse potest; unde colligimus eas esse instrumentales, aliàs enim demonstrauimus secũdas notiones per se cognitu dignas nõ esse, sed solùm vt instrumenta ad aliquid aliud conferentia; hoc tamen ad ostendendum eas logicas esse nõ sufficiat, quum etiam Grammatica in secundis notionibus versetur, & sit instrumẽtalis quædam facultas, & ad philosophiam utilis, nec tamen logicæ pars sit, quia non docet ratiocinandi, & argumentandi rationem, sed solam locutionis decentiam, & ornatum; unde sermocinalis facultas uocari solet. At logica, & quælibet eius pars est disciplina rationalis, non sermocinalis; propterea declarandũ nobis est quomodo Rhetorica, & Poetica sint rationales, & in usu argumentationis uersentur; hoc.n. omnino ostendendum est, si partes logicæ esse debeant; nam si essent sermocinales, ut alij putãt, nulla ratione nomine logicæ participarent. Sed ut in re ardua ordinatè progrediamur, & à notioribus, ac facilioribus ordiamur, hunc ordinem seruabimus, primùm declarabimus ad quid duæ hæ facultates utiles sint, & an uniuersæ Philosophiæ, an alicuius tantùm partis instrumẽta sint appellandę; deinde quomodo sub logicam tanquàm partes reducantur consyderabimus, & quomodo hæ quoq; seruæ ac ministræ dicantur artis demõstratiuę, ut Auerr. ait; demum rationem afferemus cur hę duæ non in eo uolumine locẽtur, quod organum dicitur, sed ab alijs logicæ partibus disiunctę alibi reponantur, & quisnam sit idoneus earum locus inuestigabimus. In primis illud certũ, atq; compertum esse debet, eas uniuersæ philosophiæ instrumenta non esse, quia non philosophię cõtemplatiuæ, hæc enim philosophiæ pars solã cognitionem quærit, & præterea nihil; ad cognitionẽ autem rerum consequendam tres illæ partes sufficiũt, Sophistica, Dialectica, & Demõstratiua; quum enim didicimus quomodo aliorum cauillationes soluendæ sint, quę nobis negotium facessere possent; & quomodo probabilibus argumentis rem leuiter comprobemus; ac demũ demonstrationem inueniamus, fatis, & quantum fieri potest logicis instrumentis muniti ad rerũ contemplationẽ accedimus, nec alio vllo logico instrumento indigemus. Sed si has quoque duas facultates spectemus, ad actionẽ potiùs, quàm ad cõtemplationem utilitas ipsarum pertinet, in agendis enim rebus uersantur, quæ est earũ subiecta materia, ut Aristot. de Rhetorica testatur in primo libro Rhetoricorum, & ut quisque totam artem Rhetoricam, ac simul Poeticam legens, & expendens facilè inspicere, & cognoscere potest.

Caput XIIII. quòd Rhetorica, & Poetica neque artium, neque moralis Philosophiæ instrumenta sint.

Ad effectionem autem certum est has duas facultates nõ conferre, sic enim seruæ, ac ministræ essent artium effectiuarum, & sordidarum, quod dicere nõ debemus, quãdoquidem hæ omnes artes ignobiles,

Margin notes: Rhetorica, & Poetica sunt instrumẽtales. — Rhet. & Poetic. nõ sunt instrumenta philosophię cõtemplatiuæ. — Rhet. & Poet. nõ sunt instrumẽ. artiũ.

& homine iogenuo indignæ ab omnibus esse censentur; contra verò hæ duæ facultates maximo in honore apud omnes gentes habentur, vt non modò principibus, regibusq; conueniant, verùm etiam eos mirificè exornent, ac potentissimos reddāt, præsertim ars Rhetorica, quod quidem non esset, si nulla earum esset utilitas, nisi ad sordidas artes, ita enim essent his artibus ignobiliores. Restat vt vel actiuæ tantùm philosophiæ instrumenta sint, vel ad nullam disciplinam sint vtiles; hoc quidem dicendum non est, quia si ad nihil conferant, inutiles omnino sunt, & nullo studio dignæ, & prorsus abijciendæ, nullo enim studio dignū illud est, quod neque per se dignitatem habet, neq; ad aliud aliquid conducit. Ad actionem igitur solam utiles, proinde solius actiuæ philosophiæ instrumenta esse cogimur confiteri. Sed quum ea philosophiæ pars adhuc in partes secetur, vidēdum est an earum omnium, an alicuius tantùm instrumenta sint; solet ea philosophiæ pars in tres partes diuidi, moralem, familiarem, & ciuilem; uel saltem in duas, si familiaris sub ciuili taoquàm pars sub toto contineatur, quemadmodum familia quoque pars ciuitatis esse dicitur, qua de re oon est in præsentia disputādum, sat est si duas dicamus esse eius philosophię partes, moralem, qua quisque seipsum booum reddere docetur, & ciuilem, qua alios. Si moralem spectemus, ad eam hæ duæ facultates nulla ratione utiles sunt, neque eoim ad cognitionem moralis disciplinæ conducunt, neque ad actionem, quæ sequi cognitionem illam debet; ad cognitionem certè oon conferunt, quia pro librorum moralium intelligentia si aliquo logico instrumeoto indigemus, illud satis superque à tribus illis logicæ partibus subministratur, sophistica, Dialectica, & demōstratiua, seu omnibus, seu earum aliqua; hæ nanque uniuersè dicendo ad cognitioneю omnem conferunt, siue sit insciendis rebus, siue in agendis, siue etiam in efficiendis; ideò si omnes morales Aristot. libros legamus, nulla alia præter has rtes Aristotelem usum esse comperiemus; nam si occurrāt aliorum sententiæ expendendæ, in quibus aliquid cauillationis insit, per artis sophisticæ cognitionem illud soluit; si autem comprobanda sit ueritas, id facit aut inductione, aut syllogismo, eaq; potest uocari ratio Dialectica, si subiectam materiam respiciamus, quæ quum necessaria non sit, sed uariabilis, firmā demōstrationem non recipit; potest etiam proportione quadam uocari demonstratio, quum enim in ea disciplina firmior alia ratio non detur, potest per similitudinem, & pro subiectæ materiæ capacitate demonstratio appellari; nam ea est Dialecticę argumeotatioois utilitas, ut non solum sit præparatio ad sequentem demōstrationem, uel confirmatio demonstrationis præcedentis; sed quandoq; etiam subeat locum demōstrationis,

Rheto. & Poet. nō sunt instrumenta discipli nę moralis.

Dialecticę vtilitas triplex.

D ubi uera demonstratio non datur. Doctrinam igitur, & cognitionem moralis disciplinæ spectando, ea nullo alio eget instrumento logico, quàm arte sophistica, & Dialectica, & modo quodam etiam demonstratiua; arte Rhetorica certè non eget, neq; Poetica, ut omnibus sana mente præditis per se manifestū esse puto. Sed neq; ad benè agendum his egemus, quis eoim unquàm arte oratoria ad semetipsum usus est, ut sibi persuaderet aliquid esse agendum? certè nullus; similiter neq; poemata scribit aliquis, ut ipse benè agat; imò nulla pars huius artificiosæ logicæ ad actionē aliquid confert, quia ut benè agamus non utimur logica artificiosa, sed oatu rali solùm. Quocirca id, quod in tertio capite septimi libri de moribus scribit Aristoteles, sano modo est intelligendum, dicit ibi præter cognitionem moralis disciplinæ, quæ uniuersalium est, alteram requiri cognitionem particularem extra libros morales, si bona actio sequi de-

E beat; in libris enim moralibus, sicuti in qualibet disciplina docente, non alia præcepta traduntur, quàm uniuersalia, & conclusiones oniuersales per syllogismos uoiuersales colliguntur; sed nisi post illam uniuersalē cognitionem, quam in libris de moribus accepimus, alteram particularē per syllogismum particularem habeamus, nondū benè agimus; oportet, n. ut coo clusio uniuersalis in libris de moribus collecta fiat postea maior propositio syllogismi particularis, cui minorem particularem adijciendo statim particularem conclusionem colligimus, cuius cognitionē statim actio sequitur; ut si in libris de moribus didicimus intemperanter agere malum esse, & cibus suauis nobis comedendus offeratur, oportet illi maiori minorem addere huiusmodi, hunc comedere est intemperanter agere, colligemus illicò, ergo hūc comedere est malum; hinc sumitor ratio cur multi te

F periantur philosophi, & in morali disciplina optimè eruditi, praui tamen, & uitiosi, hi nanq; in scientia morali uniuersalem tantùm propositionem didicerunt, cuius cognitionem nulla sequitur actio, nisi minor particularis illi subnectatur; ideò Aristoteles minorem hanc actionis dominam appellat; illi itaque cognitionem quidem habeot facultatis moralis, ea tamen cognitione non utūtur, quia uti est minorem particularem subijcere, quę sub illa maiore contineatur, quare propositio illa uniuersalis est quidem illis cognita, sed in eorum animis otiosa maoet, quia in agendo ea non utūtur, sed alia potiùs utuntur illi contraria, quæ est, quicquid delectat bonum est, sub hac minorem accipiunt actionis dominam, cibum hunc comedere delectabit, unde sequitur, ergo hūc comedere est bonum, quam conclusionē confestim actio sequitur. Quū igitur omnis actio nostra à consilio, & electione proueoiēs pendeat ex huiusmodi syllogismo particulari, non propterea

Omnis actio fit ex syllo gismo particu lari.

Cur dēperiantur mo rales philoso phi uitiosi.

exiſtimandnm eſt neceſſariam eſſe artis logicæ cognitionem ad benè agendum, ſiquidem ſyllogiſmom illnm faciamus nt logica naturali vtentes, non ut artificioſa; nnllius igitur partis logicæ artificioſæ cognitione egemus ad benè agendum. Cognoſcere autem, & intelligere moralem facultatem, imò etiam ſcientias contemplátiuas poſſumus ſine logica artificioſa, ſicuti antiqni philoſophi antequàm logica ars eſſet cōſtructa philoſophabantur; id tamen non eſſet ſine magno labore, ae difficultate, ideò logica arte egemus ad utranqne philoſophiæ partem meliùs, ac faciliùs intelligendam. ſatis igitur demonſtratum eſt Rhetoricā, & Poeticam moralis diſciplinæ inſtrnmenta non eſſe, quia neqne ad eius cognitionem confetunt, neque ad actionem.

Caput XV. quòd Rhetorica, & Poetica ſolius ciuilis diſciplinæ inſtrumenta ſint, & quomodo.

RELINQVITVR ſola ciuilis pars, cnius oporter inſtrumenta eſſe has duas facultates, ſi philoſophiæ inſtrumenta appellari debeant; hoc igitur quomodo ſe habeat declaremns. In ciuili facultate, ſicuti etiam in morali, duo cōſydetari poſſunt, cognitio, & actio; cognitio conſiſtit in politicorum librorum intelligentia, qnos vel Ariſtoteles, vel alius aliquis ſcripſerit, ad quam adipiſcendam ſi quo logico inſtrumento egemus, uel ſaltem adiuuamur, nullum profectò eſt præter eas tres logicę partes omni cognitioni inſeroientes, Sophiſticam, Dialecticam, & Demonſtratinam, quemadmodum de moralis quoque diſciplinę cognitione dictum eſt; ideò Rhetorica, & Poetica ad Politicorum librorum intelligentiam nihil conferunt; remanet ot ad actionem, quę cognitionem illam inſequitur, utiles ſint; qnod clarū fiet, ſi qualiſnam ſit ciuilis hominis actio declarauerimus; actio hominis ciuilis ab actione moralis in eo differt, qoòd moralis ipſe eſt, qui benè agit, cinilis uerò facit, ut alij benè agant; moralis enim uult ſeipſum bonnm reddere, ciuilis autem alios; quemadmodum igitur cognitio facultatis moralis principium eſt bonarum actionnm in ipſomet cognoſcente; ita cognitio facultatis ciuilis, quæ in ciuili homine eſt, & ciuitatem regente, principiū eſt actionum bonarum in ciuibus; quòd ſi ciuis aliquis ex cognitione moralis diſciplinę, quam ipſe habet, benè agit, id facit quatenus eſt moralis, nō qoatenus à ciuili homine regitur; quare ciues benè agere ex bono gubernantis regimine nihil aliod eſt, quàm eorum actiones pendere ex cognitione, quæ eſt in alio, nempè in ipſo ciuili homine gubernante. Sunt igitur Rhetorica, atq; Poetica facultates inſtrumentales, quibus homo ciuilis ad agendum utitur, ideſt

Actio hominis ciuilis ab actione moralis in qoo differat

Rheto. & Poet. ſunt inſtrumēta ad actionē ciuilis hominis conſerētia.

A ad cioes bonos efficiendos, cum hoc tamen diſcrimine, quòd arte Rhetorica per ſemetipſum ntitur, Poetica uerò per alios, ipſe enim artificioſa oratione perſuadet ciuibus ut boni ſint, in genere qoidem deliberatiuo perſuadet ea, quæ commoda, & honeſta Reipub. futura ſint; in iudiciali iudicibus perſuadet vt iuſtè iudicent; in demonſtratiuo autem bonos laudādo ad eorum imitationem alios compellit, & prauos uituperando ab eorum imitatione auditores retrahit. Poetica nerò arte per alios utitur, non per ſe, nam otator quidem eſſe debet, ſi ſit optimè gubernaturus, non tamen poeta, neque mimus; ſed leges ſtatuit quinam poetæ, & qualia poemata in cinitate recipienda, quæve reijcienda ſint; quæ nanque poemata ad morū conformationem conferūt, admittit, quæ uerò mores corrumpunt, ea abhorret, & reijcit; hac ratione per poetas, & per poemata mores ciuiū corrigit; poſſunt enim homines ad benè agen- B dum trahi tū uerbis, tum factis; verbis quidem trahuntur ab oratore perſuadente; factis autem à poeta, qui ficta eis facta proponit, fictaſque actiones, ut eas imitentnr, ſi bonæ ſint, caueant autem, ſi malæ. Verùm aduerſus hęc obijcere quiſpiam poſſet, non uidentut hæ duæ facultates hominis ciuilis inſtrumenta eſſe, quum ad ciuium bonitatem tanquàm ad finem non dirigantnr, nam ea eſt Rhetoricæ artis natnra, vt æqnè utranque partem perſuadere doceat, nt ait Ariſtoteles in 1. lib. de arte Rhetorica, ubi dicit nullam eſſe aliam diſciplinam, quę æqnè contraria reſpiciat, niſi has duas, Dialecticam, & Rhetoricam; ergo docet rationē perſuadendi tam bonum, quàm malum; itaque ſi ciuilis homo bonitatem, non prauitatem ciuium quęrit, Rhetorica eius inſtrumentum dici non poteſt, quum utranque perſuadere apta ſit. ſimiliter neque ats Poetica, nullus enim alius eſſe uidetur poematū ſcopus, quàm delectatio, quum C ab omnibus propter uoluptatem legantur, & audiantur, imò aliqua circunferuntur poemata ita obſcœna, ut mores maximè depraoare queant, tantum abeſt ut deprauatos corrigant: propterea Plato in libris de Rep. Poetas ut morum corruptores à ciuitate repellit, & acerrimè in eos inuehitur. Reſponſio ad hæc ex ipſis Platone, & Ariſtotele ſnmitur, nam Ariſtoteles in principio primi libri Rhetoricorum dicit Rhetoricam aptam quidem eſſe perſnadere tam bonum, quàm malum, proprium tamen, & germanum eius finem eſſe iuſta perſnadere, non iniuſta; ea nanque eſt Rhetoricæ artis natura, ut, ſimulatq; conſtituta eſt, ea nti poſſimus & ad bonum, & ad malum, hęc enim eſt conditio ab ea inſeparabilis, qnāuis inuenta ſit propter bonū, non propter malum; qnod idem inquir Ariſto. in alijs mnltis bonis euenire, ut in corporis robore, in ſanitate, & in dinitijs, bona enim ſunt, & bonū finem reſpiciunt, ea tamen eſt ipſorum

Dubiū.

Solutio

Finis Rhetoricæ eſt bonum perſuadere.

natura ut in malum quoq; usum uerti possint; D his enim vti possumus ad necandos homines, ad stupra, ad raptus, ad patriæ libertatem opprimendam: ita artifices arma, & gladios efficiunt, quæ tum ad bonum, tum ad malum trahi possunt, fiunt tamen propter bonum, non propter malum; ideò dicit Arist. eum, qui talibus vtatur ad malum, abuti potiùs, quàm vti. Ita qui arte Rhetorica vtitur ad persuadenda iniusta, abutitur illa arte, quia vera Rhetorica non respicit

Plato.

nisi bona & iusta. Hæc Platonis quoque sententia fuit, qui in Gorgia dicit Rhetoricæ artis vsum in ciuitate non esse alia ratione admittendum, quàm vt animos ciuium bonos, ac iustos reddat; deinde in fine eiusdem libri inquit, qui aliter vtitur arte Rhetorica, quàm vt animos ciuium meliores faciat, is non vera Rhetorica vtitur, sed adulatoria quadam arte. Idem de Poetica dicendum est, eius enim scopus naturalis est vtilitas, & morum correctio, & affectionū purgatio; sed adiecta est etiam delectatio, vt homines ad hanc utilitatem percipiendam allicerentur; ideò rectè poeta dixit § & prodesse uolunt, & delectare poetæ § quod ita intelligendū est, ut præcipuè spectetur utilitas, delectatio secundariò, & propter utilitatē, non propter se. Quoniam autem in poematibus delectatio cum vtilitate est commiscenda, hinc factum est vt multi arte Poetica abutētes poemata componerēt, quæ delectationem absq; vlla utilitate præberent; hi nanque adulterini poetæ prætermisso præcipuo huius artis scopo secundarium solum respiciunt, qui per se, & sine altero quærendus non esset.

Finis Poeticę est morū correctio.

Plato.

Hæc fuit Platonis opinio, qui in libris de Rep. Poetas ut morum corruptores à ciuitate reijciendos esse uoluit; contra uerò in Symposio eos laudibus ad cœlum fert, & prudentiæ, ac uirtutum genitores appellat: quum igitur dicendum non sit tantum philosophum sibi aduersari, fateri oportet eum de ueris poetis loqui dum eos uocat uirtutum genitores, hi nanque utilitatem spectatorum quę rentes eorum animos bonis moribus, & uirtutibus imbuunt; ubi uerò in eos inuehitur, & à ciuitate pellit, de falsis poetis loquitur, qui arte Poetica abutuntur, dum solam delectationem sine ulla utilitate respiciunt, moresq; auditorū corrumpunt. Idem significauit Aristoteles in libello de arte Poetica in definitione Tragœdiæ, dum dixit § Tragœdia est imitatio actionis illustris per misericordiam, & metum huiusmodi perturbationes purgans § exprimit enim finem, & scopū Tragœdiæ ijs uerbis § huiusmodi perturbationes purgans § quemadmodum autem Tragędię, ita & aliorum poematum scopus est affectiones animi purgare, & mores corrigere. Ad hunc igitur finem quū & ars Poetica, & ars Rhetorica dirigantur, rectè dictum est eas esse instrumenta, quibus homo ciuilis utitur ad ciues bonos efficiendos.

Aristoteles.

Caput XVI. Quòd Rhetorica, & Poetica sint partes logicæ.

RHETORICAM, & Poeticam esse instrumenta philosophiæ, & cuiusnam partis instrumenta sint ostendimus; at nondum manifestum est eas esse partes logicæ; nam si disciplinam aliquam esse instrumentalem constet, non continuò sequitur eam logicam esse. Hoc igitur, quod à nemine adhuc benè intellectum fuit, est à nobis cum diligentia declarandum. Iam abundè docuimus quid sit logica, & quæ sit ipsius natura, docet enim ratiocinari, & discurrere à noto ad ignotum; ideò dicta est λογική tanquàm à ratione, & discursu, non tanquàm ab oratione; & illi rectè faciunt, qui eam rationalem uocant, & distinguūt à sermocinalibus disciplinis, cuiusmodi est Grammatica; in errore tamē sunt dum Rhetoricam, & Poeticā inter sermocinales collocant, quum

Logica dicta est à ratione, non ab oratione.

E sint potius rationales, & partes logicæ; quod quidem de ipsa Rhetorica ita perspicuum est, ut mirandum profectò sit quomodo uiri in hac facultate uersatissimi hac in re lapsi sint. De Poetica uerò ita obscurum est, & explicatu difficile, ut equidem excusandos omnes esse censeam, quòd hoc cognoscere non potuerunt. Quum igitur demonstrandum à nobis sit has duas facultates esse rationales, in memoriam reuocandum est id, quod paulo ante docuimus, totam logicam in duas principes partes secari, unam communem, & uniuersalem, alteram uerò particularem, quarum utraque uocatur logica, quia normam ratiocinandi, ac discurrendi tradit; pars enim uniuersalis docet ipsam ratiocinationis formam, particularis uerò docet diuersos eius usus, ut ad alium, & alium scopum discursu uti uolentes sciamus cui materię, idest quibus propositionibus ea forma applicanda sit, ipsasq; propositiones, quando opus fuerit, F inueniamus, & in promptu habeamus. In hac logica particulari locandæ sunt Rhetorica, & Poetica, propterea quòd à parte uniuersali formam argumentationis sumentes docēt certum quendam eius usum per applicationem ad certam materiam; quemadmodum & ars demonstrandi, & Dialectica, & sophistica faciūt; quod quomodo se habeat in utraq; separatim demōstrandum est, priùs quidem in Rhetorica, deinde etiam in Poetica.

Rhet. & Poet. quomodo sint partes logicæ particularis.

Caput XVII. Quomodo Rhetorica sit pars logicæ, & in quo differat à Dialectica.

RHETORICAE facultatis natura in eo est cōstituta, ut doceat in omni re proposita omnia argumēta ad persuadēdum idonea excogitare, & inuenire; ergo si Dialectica non alia rōne est pars logicæ, q̄ quia docet certū quendam syllogismi usum, sumit. n. ex prio-

prioribus Analyticis syllogismum, eumque applicat ad disputandum in omni materia; si & ars demonstrandi, quia docet alium quendam syllogismi usum, docet enim quomodo in materia necessaria scientiam pariat; eadem prorsus ratione etiam Rhetorica est alia pars logicæ, quia docet alium quendam syllogismi usū, nempè quomodo per syllogismum materiæ ciuili applicatum persuadeamus alijs quicquid uoluerimus. Sunt igitur hæ omnes ueluti sorores, & eiusdem matris filiæ, ex qua sumunt singulæ communem illam argumentationis formam, eamque ad statutum cuique finem dirigendo, & conuenienti materię aptando ita argumentationibus uti docent. Quisque igitur sanæ mentis rem hanc diligenter consyderans non negabit Rhetoricam partem logicę esse, nam qui hoc inficietur; debet eadem ratione inficiari artem demonstrandi, & Dialecticam, & sophisticam logicæ partes esse. Sed aduersus hæc uideo obiectionem, quā adducere aliquis posset, & quæ alios in errorem duxit, dicūt enim Rhetoricam similem quidem logicè esse, at non partem logicæ, quum sit sermocinalis potiùs facultas, quàm rationalis, docet enim sermone ornato uti, & figuris locutionis, quòd à logica est prorsus alienum, & Grammaticę potiùs naturam sapere uidetur. Soluit hanc difficultatē Aristoteles in principio primi libri de arte Rhetorica, ubi dicit oratoriam artem in argumentationibus consistere, quas etiam ipsius orationis corpus esse asserit; Rhetores autem suorum temporum reprehendit, qui prætermissa parte argumentatiua ea solum docebāt, quæ extranea erant, & aliena ab huius artis natura, ut est elocutio, & perturbationum commotio, quæ quidem in orationibus admittenda non essent in ciuitate benè gubernata, quemadmodum in Areopago non admittebantur; admittuntur tamen propter mores hominum deprauatos. Quare apud Aristotelem sola argumentatio naturam oratorię artis cōstituit; affectionum autem commotio ab ipsa penitus aliena est, licèt in usu sit propter mores ciuitatum corruptos; elocutio autē est saltem accidentaria, & secūdariò respicitur; cuius ratio manifesta fiet, si discrimen inter Rhetoricam, & Dialecticam declarauerimus, de quo omnino dicendum no bis est, si Rhetoricæ artis natura sit plenè intelligenda. Hac de re dubitare aliquis posset, neque sine ratione, uidentur enim hæ duæ facultates in eadem materia uersari, uidelicet probabili, & contingente, quæ esse, & non esse potest, & Aristoteles in primo libro Rhetoricorum dicit Rhetoricam, & Dialecticam esse facultates, quę docēt in omni re proposita rationes excogitare; locis quoque argumentorum ijsdem utuntur; idcirco Rhetorica supernacanea esse uidetur, quum Dialectica eandem operam præstet, potest enim orator argumen-

Obiectio.

Solutio

Natura Rhetoricæ in argumētando cōsistit.

Rhetoricæ, & Dialecticæ discrimē.

D tis Dialecticis persuadere quicquid uult; quòd si hæc uocatur ars oratoria, in nominibus solūmodò discrimen est, itaque non erit Rhetorica alia logicę pars præter illas tres iam declaratas, quum reipsā à Dialectica non distinguatur. Complures rem hanc consyderantes dicere solent maiorem esse inter has duas artes similitudinem, quàm dissimilitudinem; nam in materia conueniunt, quia utraque in materia probabili uersatur, & apta est in utranque partem argumentari in omni re proposita, & utuntur ijsdem locis argumentorum: differunt autem quòd Dialecticus æquè in omni materia uersatur, orator uerò magis in materia ciuili, quàm in alijs; præterea Dialectica breuiter argumentationem absoluit, quia sine ullo uerborum ornatu, sine ulla amplificatione argumentum proponit; Rhetorica uerò adhibet elocutionis ornamenta, & argumentationem dilatat; quem enim syllogismum Dialecticus nudum E profert, eum orator amplum, ac dilatatum facit, ut forma syllogismi primo aspectu non cōspiciatur; quo fit ut eundem syllogismum ex eisdem propositionibus constantem & Dialecticum, & oratorium appellare liceat; Dialecticum, si nudus formetur; oratorium uerò, si auctum, & dilatatum proferamus; propterea Zeno harum facultatum conuenientiam, ac differentiam significare solebat manu clausa, & aperta; eadem enim est manus, quæ nunc clausa est, & ad paruum spatium restricta est, & quę mox aperitur, & extenditur. Hęc sunt, quæ de similitudine, ac dissimilitudine harum duarum artium ab alijs dicta inuenio; nemo tamē harum artium naturam, ac differentiam cognouit; quędam enim secundaria in medium afferunt, & primariam differentiam pretermittunt, quę non aliunde, quàm ex fine sumenda est, eā postea reliquę omnes consequuntur. Ego igitur discrimen in hoc puto esse constitutum, quod F Dialectica cognitionem respicit, Rhetorica actionem; Dialecticus enim argumentatur ut ille, qui audit, aliquid cognoscat, & credat, non ut agat; orator uerò ut auditores aliquid agāt; nam Dialecticus syllogismus instrumentum cognitionis est, oratorius uerò actionis; quo fit ut orator pręter argumenta ornatum quoque locutionis adhibeat, quod Dialecticus non facit, nō uult enim Dialecticus aduersarium oratione ad agendum compellere, sed uel aliquā rei opinionem in animum eius imprimere argumentando, uel ipsum uincere ut nequeat respondere, quod simplici syllogismo facit. Sed quando uolumus alicui persuadere ut aliquid agat, maiorem efficacitatem argumentationi addere oportet, idcirco ornatiore oratione utimur, ut auditores libentiùs audiant, & ea audiendi delectatione faciliùs persuasionem recipiant: ob eandem causam animaduertit orator ut omnia missa faciat, quę auditoribus tędio, ac fa-

Aliorū opinio.

Zeno.

Confutatio.

Opinio propria

Cur orator enthimemate utatur. ac fastidio esse possint, ideò solet non integro, sed truncato uti syllogismo, quod enthymema dicitur; ut plurimùm enim contingit vt nota sit altera propositio, quam omittit orator, quũ certò sciat auditorem mente illam subintelligere, fastidio enim afficit dum res notas commemorat, ut si hoc syllogismo uti oporteat, omnis homicida est interficiendus, hic est homicida, ergo hic est interficiendus, necessarium fermè est ut uel propositio maior, uel minor nota sit iudicibus, & concessa etiam ab aduersario, nam si aduersarius factum homicidium neget, maiorem admittit, in qua non est posita ulla altercatio; sed negat minorem, ideò sola minor ab oratore pronuntiatur, & corroboratur; quòd si factum confiteatur aduersarius, iustè tamen factum dicat, minorem concedet, maiorem negabit, scilicet omnem homicidam esse capite mulctandum; orator itaque maiorem exprimet, minorem silentio præteribit. Alia quoque est ratio cur frequentior fit apud oratorem usus enthymematis, quàm integri syllogismi, uult enim per alterius propositionis omissionem laudare auditores, & ab eis hac ratione beneuolentiam captare; eos nanque significat expertos, & eruditos uiros esse, & qui multa noscant, quæ ipsis enarrare non opus sit. Præterea *Propria Rhetoricæ est materia ciuilis.* si vult orator persuadere auditoribus vt aliquid agant, debet propositiones assumere eis cognitas, quia ex ignotis nulla fit persuasio; ideò propositiones accipit in rebus agendis, & in materia ciuili, non in materia naturali, vel mathematica, iudex enim scientiarum ignarus esse existimatur; at Dialecticus, quum aptus esse debeat ad disputandum cum omnibus tam ignaris, quàm eruditis in qualibet disciplina, nulli certæ materiæ est addictus, sed in omnibus æquè uersatur. Neque propterea prohibetur orator ne aliqua propositione utatur è scientijs contemplatiuis desumpta, si opus fuerit, & eam possit paruo negotio auditoribus explicare, ut intelligatur; quo fit ut tanto melior sit orator, quanto eruditior fuerit in pluribus, aut etiam omnibus disciplinis; sed raro id euenit, & ferè ex accidenti, & satis esse uidetur si in morali, & in ciuili facultate sit eruditus, & agendarum rerum multam habeat experientiam, in hac enim materia potissimùm uersatur, quia omnes causarum status in hac materia cõsistũt, in hac conclusiones omnes ad demonstrandũ proponuntur, quare ex eadem materia propositiones quoque, & argumenta sumuntur. Hac igitur differentia constituta inter eas duas facultates, quòd una cognitionem respicit, altera actionem, manifestum est ex ea una tanquã ex fonte reliquas omnes deriuari; ea uerò prætermissa, ut prætermittere alij uidentur, discrimen harum facultatum nondum cognosci; nã si quis ornato sermone, & amplificationibus utens aliquod naturale theorema communi-

D bus argumentis demonstraret, non propterea diceretur orator, sed potiùs Dialecticus, quia nullam actionem respiceret, scopus enim non esset ut illi, qui audiunt, agant aliquid, sed vt intelligant, & cognoscant; amplificationibus igitur, & ornamentis elocutionis uti non est at te Rhetorica uti, nisi præcipua differentia adsit, quæ ex fine sumitur; certum est enim sub nullo causæ genere eam orationem contineri, quæ in theoremate naturali demonstrando uersetur. Similiter si quis restricta, & simplici argumentatione utatur in senatu in aliqua cõsultatione, vel corãm iudicibus in accusatione, aut defensione, absque ullo sermonis ornatu, absque ulla amplificatione, non propterea diceretur Dialecticus, sed orator, & Rhetorica arte vtetur, quoniam actionem respiciet, non solam cognitionem. Patet igitur non esse necessariã, neque perpetuam inter has duas artes differentiam illam, quæ per manum clausam, & apertã significatur; sed eam esse præcipuam, & essentialem, quæ in fine, & scopo utriusque posita est, ex qua illa altera tanquàm secundaria deducitur; etsi enim orator simplici quoque argumentatione persuadere potest, tamen efficacior fit argumentatio si locutionis ornamentis, & uerborum apparatu fulciatur: Dialecticus uerò his ornamentis uti non prohibetur, attamen quum actionem non spectet, sed solam cognitionem, nullo eorum auxilio indiget; proinde hæc omnia tanquàm superuacanea negligens simplici, ac nuda argumentorum expositione uti satis habet. *Differentia à Zenone significata non est necessaria.* E

Caput XVIII. Confirmatio eorum, quæ dicta sunt, per ea, quæ dicuntur ab Aristotele in primo libro Rhetoricorum.

HAEc omnia, quæ de Rhetorica diximus, comprobari possunt testimonio, & authoritate Aristotelis in primo libro Rhetoricorum, ubi & similitudinem, & dissimilitudinem notat inter Rhetoricam, & Dialecticam ratione materiæ, dum dicit utranque aptam esse de omni proposita differere, & æquè in utranque partem argumẽtari; postea uerò materiam Rhetoricæ declarans inquit Rhetoricam constare ex logica, & ciuili facultate, nam ex logica formam sumit argumentationis, ex scientia autem ciuili materiam; itaque significat non simpliciter omnẽ rem propositam materiam esse Rhetoricæ, sed omnem rem propositã, quæ ad humanas actiones pertineat; qua in re ipsam à Dialectica differre certum est; Dialectica enim simpliciter de omni re proposita disputare apta est; Rhetorica verò de omni agenda re proposita, agendarum nanque rerum non unum est genus, sed plura, de quibus omnibus differere aptus est orator; hoc igitur dissimilitudinem quidem *Quòd Rhetorica in sola ciuili materia versetur.* F

notat

notat in materiei amplitudine, sed cum propor- A tionali quadam similitudine; illa enim de omni re proposita, hęc autem de omni re in agendis proposita disserere apta est; sed in modo sunt penitus similes, quia utraque in sua materia ita uersatur, ut sit æquè parata utranque partem tueri. Ex eo autem quòd Rhetorica in agẽdis rebus versatur, colligimus finem ipsius actionem esse, nam si cognitionem spectaret, non minùs in alijs rebus, quę sub cognitionem cadunt, uersaretur. Sed non obscurè finem hũc significauit Aristoteles, dum dixit scopum oratoris esse persuadere, eius autem officium esse apposité dicere ad persuadendum, nomen enim persuasionis ad actionem refertur, si benè eius uim perpendamus. Hinc sumi pòtest facilis solutio cuiusdam dubij, quod multis negotium facessit, nec tamen ab ullo benè soluitur, dubium est aduersus definitionem Rhetoricę ab Aristotele traditam in secundo capite primi libri Rhetoricorum, dicit enim Rhetoricam es- B se facultatem quandã inspiciendi in unaquaque re omnia, quę ad persuadendum cooferãt; quę quidem definitio uidetur esse uitiosa, quũ etiam Dialecticę cõpetat, ut Aristoteles priùs declarauerat: propterea non defuerunt qui dixerint Aristotelem ita has duas facultates ibi coniunxisse, ut ne in definitione quidem Rhetoricæ uoluerit eam à Dialectica separare, sed definitionem communem tradiderit. Quam sententiam nullo pacto admittere debemus; et si enim Aristoteles antea de earum similitudine plura dixerat, tamen eas semper ut duas nominauerat, non ut vnam, & eandem facultatẽ; & mox solius Rhetoricæ definitionem tradendam proponit nulla facta Dialecticæ mentione; quocirca ea definitio Dialecticam complecti non debet. Prçterea licèt Aristoteles in prçcedente parte de sola earum duarum facultatũ similitudine locutus fuerit, tamen earum quoque diuersitatem, ac dissimilitudinem tetigit, C quanuis eam non declarauerit, nempe in ipso eius libri initio quando dixit Rhetoricam Dialecticę ἀντίστροφον esse, quæ uerba proculdubio ad similitudinem solam declarandam ab Aristotele prolata fuere, omnia enim, quæ postea dicuntur, ad solam similitudinem pertinent; & ipsemet Aristoteles mox seipsum declarat, dum dicit Rhetoricam esse similitudinem Dialecticę, & subdit [ut priùs dictum est] significans initium libri, vbi eam ἀντίστροφον appellauerat; attamen hæc uox simul etiam dissimilitudinem notat, quicquid enim alicui simile dicitur, est simul dissimile, & aliqua in parte discrepans, nam si in nullo differret, idem potiùs uocaretur, quàm simile; dum igitur similem dicit, significat esse aliam, & ab ea diuersam facultatem; ideò rectè Alexander interpretatus est, ἀντίστροφον, idest ἰσόστροφον; rectè etiam M. Tullius dixit, ἀντίστροφος, hoc est ex altera parte

Oratoris scopus, & officiũ.

Dubiũ contra definitionem Rhetoricæ.

Solutio quorundam.

Impugnatio.

Cur Rhetorica dicatur ἀντίστροφος Dialecticæ.

respondens; Aristoteles enim significare uoluit quandam inter has duas facultates proportionalem conuenientiam, ut ex earum similitudine natutam Rhetoricę per Dialecticam declararet; ideò rectè etiam aliqui dixerunt ἀντίστροφον ibi significare ἀνάλογον, & proportione quadam respondentem, licèt hanc proportionem non cognouerint; ea autem est huiusmodi, quòd sicuti Dialectica cognitionem respiciens se habet in rebus omnibus, ita Rhetorica actionem spectans se habet in materia ciuili, & in omnibus rebus agendis; ut enim Dialectica in illis, ita Rhetorica in his de omni re proposita disserere, & vtram voluerit partẽ tueri apta est, illa quidem cognitionis gratia, hæc verò actionis, in his enim scopis ipsarum discrimen constitutum est: propterea potest in materia ciuili disputatio fieri, quę non oratoria, sed Dialectica nominanda sit; ut si aliqui contendant utrum sit maius malum intemperantia, an incõtinentia; seu utrum Imperatori Romano melius sit aduersus Turcas bellum gerere, an cũ ijs pacem inire; neque actionem vllam respiciant, quæ hoc certamen sequatur; non est oratoria disputatio, sed Dilectica; non enim ex sola materia ciuili dicitur argumẽtatio oratoria, sed ex fine, quando alijs persuadere volumus ut aliquid agant; neque diceretur Dialecticus de omni penitus re proposita, & in omnibus disciplinis posse disputare, nisi etiam in materia ciuili daretur Dialectica disputatio. Illud uerò in illa dictione ἀντίστροφος cõsyderandum est, quòd licèt ad similitudinem declarandam prolata sit ab Aristotele, tamen ipsa diuersitatem quoque significat propter illam particulã, ἀντί, quare nullam aliam similitudinem uult ibi significare Aristoteles, quàm proportionalem, hęc autem cum dissimilitudine, & diuersitate semper coniuncta est; Aristoteles autem ipsam discrepantiam non declarat, quia de sola similitudine loquitur, ut naturam Rhetoricę declaret; atqui certum est ea, quæ ita proportione, & analogia similia sunt, essẽtia, ac definitione unum esse non posse; non potest igitur definitio Rhetoricę Dialecticam complecti, nisi reprehensione digna, ac uitiosa sit. Hac ita que responsione reiecta ego dicendum puto per uerbum [persuadere] distingui Rhetoricã à Dialectica, proinde Dialecticam sub illa definitione non contineri; quoniam in illo uerbo insita est uis quædam, quę actionem respiciat; persuadere dicimus enim alicui esse persuasum, quãdo eò ductus est ut ita agere uelit; dialecticum uerò disputantem nõ dicimus uelle aduersario persuadere, quia non uult eum hortari ut agat, sed dicimus uelle uincere, uel opinionem quãdam rei in eius animo gignere; itaque persuadere est efficaci oratione ad agendum compellere, quod Oratoris est proprium, & Dialectico non conuenit. Probare autem id possumus per

Solutio propria.

Verbũ persuadere respicit actionẽ.

ea,

ea, quę ab Aristotele ibi dicuntur in ipsa persuasionis diuisione, dicit enim persuasionem tribus modis fieri, argumentis, morata oratione, & perturbationum commotione, at certum est moratam orationem, & affectionum commotionem non ita persuadere ut probent aliquid, & cognitionem rei pariant, sed quia ad id agendum inducunt, quod ab oratore desyderatur; persuasio itaque hoc respicit, ut alios ad actionem trahat. Sunt etiam maximè perpe dend a uerba Aristotelis in secundo capite primi libri Rhetoricorum, quando dicit Rhetoricam esse uelnti quoddam παραφυὲς Dialecticę, & politicæ disciplinæ; dicitur enim apud Græcos παραφυὲς uirgultum paruū arbori adnatum ex eadem radice; adnascitur itaqne Rhetorica Dialecticæ tanqnàm paruum virgultū arbori magnæ, quia Dialectica æquè materiam omnem complectitur, proinde magna arbor est; Rhetorica verò in sola ciuili materia versatur, ideò virgultum paruum dicitur habita materię ratione; propterea non est intelligendum, ut multi intelligunt, Rhetoricam ex Dialectica tanquàm ex matre nasci; sed ex eadem radice, & ex eadem matre exoriri, ex qua & dialectica nascitur, sic enim conueniens est Aristotelis comparatio, quæ illo modo intellecta incōgrua esset; virgultum enim ex arbore magna non nascitur, sed ex eadem radice & arbor magna, & virgultum paruum deriuatur. Communis igitur radix, & communis mater est logica vniuersalis, unde hæ duæ filiæ prodeunt, æqualés quidem participatione communis formæ, quam materiæ applicant; sed non ęquales ratione ipsius materiæ, quemadmodum diximus. Quoniam autem dixerat Aristoteles Rhetoricam esse virgultum adnatum Dialecticæ, & ciuili scientiæ, subiungit eam non esse propterea appellandam ciuilem, neque partem ciuilis disciplinę, ut denotaret Rhetoricam non sumere à ciuili nisi materiam, nominatio enim non à materia sumitur, sed à forma; quanuis igitur materiam ciuilem sumat, non est tamen ciuilis, ut quosdam dicit existimasse; sed est logica, quia formam habet logicam ex logica uniuersali desumptam, & ciuili materiæ applicatam: Ideò subiungit Aristoteles ipsam esse μόριον, καὶ ὁμοίωμα Dialecticę, ut eius naturam Dialecticę potiùs, quàm ciuili similem esse significaret; pars autem logicæ potiùs, quàm Dialecticæ dicenda est, nisi modo quodam ratione materiæ, quoniam materia Rhetoricę est pars eius materiæ, in qua versatur Dialectica; ideò Aristoteles quasi corrigens subiungit ξ καὶ ὁμοίωμα ξ est enim Dialecticæ similitudo potiùs, quàm pars, tum quia eius soror est, & vna ex partibus logicę, & eadem argumentandi ratione, ac forma utens, tum etiam quia similem habet naturam, & argumentandi potestatem, eique proportione quadam respondet, ut dictū

Rhetorica est παραφυὲς Dialecticæ.

D est. Quomodo igitur Rhetorica sit pars logicę, & à Dialectica differat, manifestum est; quòd autem ab alijs tribus memoratis logicæ partibus distinguatur, ita conspicuum est, ut declaratione non indigeat.

Caput decimumnonum, De Poetica quomodo sit pars Logicæ.

De Poetica uerò arduum negotium nobis proponitur, quomodo enim sit pars logicæ non modò nullus hactenus declarauit, sed res ipsa per se quā maximè difficilis explicatu est; Auerroes quidem, etsi inter partes logicę eam ponit, nullam tamen huius sententiæ rationem, vel declarationem adducit. Simplicius verò in præfatione sua in librum Categoriarum partes logicæ recensens nullam Poeticæ mentionem facit. Et Ammonius eodem in loco, licèt Poeticam

E inter logicas artes nominet, dubiè tamen, & ex aliorum potiùs, quàm ex propria sententia loquitur, nam eius uerba hęc sunt ξ &, ut aliqui uolunt, quæ de Poetica arte scribuntur ξ rē igitur dubiam, & difficultatis plenam esse cognouit. Ad hanc quæstionem uidetur fortasse posse responderi Poeticam eadem ratione logicā esse, qua Rhetoricam quoque inter logicæ partes collocauimus; sumit enim è logica uniuersali instrumenta logica, ijsque in poematibus utitur ut mores hominū corrigantur; nam interlocutores enthymemata, & exempla adducunt, ut persuadeant, quemadmodum & oratores; idque uidetur significasse Aristoteles in tertio libro de arte Rhetorica, quando dixit Poeticam priùs inuentam fuisse, quàm Rhetoricam, & ex ea Rhetoricam emanasse; eadem igitur, quam diximus, ratione utranque logicam esse oportet, quòd quemadmodum oratores, ita & interlocutores enthymemata, & argumentationes faciant. Hoc tamen minimè verum est, li-

Apparens opinio de Poetica quo modo sit pars logicæ.

F cèt uerisimile esse uideatur, non enim ex vsu syllogismi ars logica nominatur, sed ex regularum traditione ad usum syllogismi, & argumentationis pertinentium; omnes quidem scientię, & artes argumentationibus utuntur, nec propterea sunt partes logicæ, sed illę solùm, quę de constructione, ac de usu ipsius syllogismi regulas, & præcepta tradunt; at uerò ut ars Rhetorica arti Poeticæ, ita oratio poemati proportione respondet; oratio quidem non est ars logica, sed usus potius artis logicæ; illa nanq; est ars logica, quæ de oratione componenda regulas docet: igitur neque poema est pars logicæ, quum sit usus artis potiùs, quàm ars; sed illa, quę de scribendo poemate pręcepta tradit, & ars Poetica dicitur, rectiùs, & conuenientiùs pars logicæ artis nuncupari potest. De hac itaque difficultas integra manet quomodo logica dici possit, nam Rhetorica ideò logica est, quia de

Cōfutatio.

de usu enthymematis,& exempli in orationibus regulas tradit; sed Poetica nihil docet, quod ad constructionem,uel ad usum logicorum instrumentorum pertineat, quum eius natura nō in argumentatione, sed in imitatione consistere uideatur; quanuis igitur in poematibus argumentationes fiāt,ipsa tamen ars poetica nullam regulam de argumentationibus tradit,sed solùm de diuersorum hominum moribus, & affectionibus imitandis. Quòd verò Aristoteles dixerit Poeticam priùs inuentam fuisse,deinde ex ea eductā esse Rhetoricam,id de elocutione intelligendum est, priùs enim poetæ limata locutione, & figuris uti cęperunt, deinde oratores hęc ex poematibus desumpserunt;quod autem ad enthymematum locos, & ad argumētationes attinet,nihil prorsus ars Rhetorica à Poetica sumpsit; quare nulla adhuc ratio apparet cur Poetica possit logica, uel pars logicæ appellari. Dicam ego quid in re difficillima inuenire potuerim,idque alijs expendendum,& corrigendum relinquam. Duo sunt logica instrumenta, syllogismus, & inductio, quæ, dum ad actiones diriguntur, uocantur enthymema, & exemplum; dum enim syllogismo persuadere alicui uolumus ut aliquid agat, alteram propositionem dimittimus, & enthymema facimus, ut antea dictum est: exemplum autem est inductio imperfecta,ut Aristoteles docuit in secūdo libro Priorum Analyticorū, & ab inductione in eo differt, quòd inductio à singularibus ad vniuersale progrediens in ipso vniuersali cō quiescit; at exemplum à singularibus transiens ad uniuersale non desinit in vniuersali, sed ab eo descendit ad aliud singulare simile primis; quoniam igitur actiones sunt rerum singulariū, exemplum in agendis rebus magis locum habet,quàm inductio, quę ad uniuersalium cognitionem dirigitur. Horum duorum instrumētorum pręcipuum est enthymema,siue syllogismus; secundarium uerò, & minus efficax exemplum, siue inductio; propterea de illo plura, de hoc pauciora in libris Analyticis ab Aristotele dicuntur. In utriusque instrumenti usu uersatur Rhetorica,ideò manifestissimè logica est: Poetica uerò quum omisso instrumento præcipuo usum alterius doceat, exigua, & obscura logicæ pars est; nam dimisso enthymemate tota in usu exempli tradendo occupatur; nō equidem illa exempla intelligo, quæ ab interlocutoribus proferuntur, possunt quippe etiam enthymemata dicere, de quibus nulla præcepta in Poetica arte traduntur; sed hominum mores, & affectiones,& actiones, quę in poematibus introducuntur, exempla sunt, quæ imitanda, uel euitanda spectatoribus proponuntur, ficta quidem à poetis,tamen apta ad mores hominū corrigendos. Propterea alius est apud oratores, alius apud poetas exemplorum usus, nam oratores uerbo exemplis utuntur, poetæ verò non uerbo,sed re exempla ficta ob oculos spectantium ponunt,ut persuadeant bonos esse imitandos,prauos autem abhorrendos, ac fugiendos: itaque solum argumentationis assumptum à poeta proponitur non uerbis,sed factis; consequens autem ipsi auditores,& spectatores colligunt,quo ad benè agendum trahuntur; poetarum uerò, & interlocutorum uerba non sunt argumentationes, quæ debeant alios hortari ad benè agendum, sed sunt signa indicantia personarum mores, & affectiones,quas poeta imitatur, ut fictæ illæ affectiones,& ficti mores, & fictę actiones exempla sint, quæ alij vel sequantur, vel fugiant. De huiusmodi exemplorum usu in arte Poetica regulę, & pręcepta traduntur, ubi docemur quos homines, quos mores, quas actiones,& quomodo imitari in poematibus debeamus, ut hominum uitia, & animorū perturbationes expurgentur. Poetica igitur exiguam particulam è logica vniuersali sibi tractādam sumit, scilicet exemplum solum; per hoc tamen non stat quin pars logicę sit,quum exemplum sit species quædam argumentationis, & logicum instrumentum, & quum illæ omnes sint logicę artes appellandę, quæ à logica vniuersali instrumentum logicum sumentes in illius usu,qui ad statutum aliquem finem conferat,declarando occupantur.

Opinio propria · *Oratoris, & Poetæ discri-* · *men in usu exēpli.*

Caput XX. de discrimine Poeticæ, & aliarum partium Logicæ.

EX ijs,quę diximus,manifestum est quo discrimine ab alijs partibus logicæ Poetica discrepet;à tribus namque illis prioribus differt, quòd illę ad cognitionem diriguntur,hęc uerò, & Rhetorica ad actionē; ab ipsa autem Rhetorica, quoniam per illā homines à dicentis uoce persuadentur ut benè agant; per poeticam verò eos imitamur,uel fugimus,quos agentes intuemur. Videtur autem vt ars Rhetorica Dialecticæ, ita Poetica Sophisticæ quadam proportione respondere,nam & Poeta,& Sophista in materia falsa uersantur,siquidem ficta exempla à poeta proponuntur, sed inter eas illud interest, quòd quum Sophistica cognitionem,Poetica actionem respiciat, ars Sophistica tota ad fugam est inuenta, non ad usum; poetica verò & ad fugam,& ad usum; in cognoscendis enim rebus non debemus illud credere, quod falsum est; & ex falsis propositionibus nulla fit cognitio, sed deceptio, & ignorantia; tota igitur Sophisticæ artis vtilitas in fuga consistit,non in usu: At in agendo nihil refert an ueras, an fictas actiones imitemur, modò bonæ, ac studiosæ sint; idcirco quum poetica non cognitionem, sed actionem respiciat, sequitur vt, quanuis in materia falsa uersetur, sit tamen & ad fugam, & ad usum,prauas enim actiones fugere,& bonas imitari bonum est,siue illæ uerę sint,siue fictæ.

Similitudo quādā poeticæ cū arte Sophistica.

Caput

Caput XXI. Quomodo Rhetorica, & Poetica ad demonstrandi artem dirigantur tanquàm ad finem.

QVon antem Rhetorica, & Poetica seruæ sint artis demonstrandi, & ad eam ut ad finem dirigantut, facile est ostendere, si concesserimus totam actiuam philosophiam dirigi ad contemplatinam, qua de re non est in præsentia disputandum, sed sine ulla altercatione constituendum nobis est actiuam fœlicitatem tum apud Aristotelem, tum apud Platonem non esse ultimum hominis finem, sed contemplatiuam, quæ præstantissimus finis hominis est, ac summa eius perfectio, ad quam homo peruenire non potest, nisi animum uitijs, ac perturbationibus absolutum, ac liberum habeat, quod ei præstat actiua philosophia omnia hæc impedimenta expurgans, quæ hominem ad contemplationem animum attollere, & rerum cognitione potiri nō sinunt. E Itaque si tota actiua philosophia ad contemplatiuam tanquàm dominam, & tanquàm finem dirigitur, sequitur instrumenta quoque actiuæ philosophiæ modo quodam dirigi ad instrumenta contemplatinæ; quoniam eorum usus est propter usum istorū; instrumentum autem omnium præstantissimū, & ad scientiam comparandam proximè conferens est ipsa demonstrandi ars, hæc igitur ad Rhetoricam, & Poeticam habet eam rationē, quam finis ad ea, quæ sunt ante finem, & domi nus ad seruos; ut enim homines demonstratione vtendo res contemplari, & earum scientiam assequi possint, vitia priùs, & pturbationes expurgare oportet, quod quidem homo ciuilis p Rhetoricam, & Poeticam facit. Aliud imperij genus excogitari non potest, mea quidem sententia, quàm hoc, ad dictum Auerrois tuendū, nisi forte dicamus Auerroem illud solum respexisse, quòd ars demonstrandi aliarum omniū F logicæ partium nobilissima, ac præstantissima est, proinde domini, ac finis rationem habet; ꝙ enim cęteris omnibus eiusdem generis nobilitate antecellit, instar domini, ac finis respectu eorum omnium haberi solet.

Caput XXII. de loco duarum dictarum partium.

SEQVITVR ut de sede harūm duarum facultatum dicamus, de qua difficultas non parua ex ijs, quę diximus, oritur; nam si uerum est id, quod modò dicebamus, eas esse partes logicę, uiderentur alijs logicæ partibus esse adiungendę; quod tamen minimè factum est; quum enim ab Aristotele hæ duæ disciplinæ, & cæterę quoque omnes partes logicæ scriptę fuerint, tamen non simul omnes in uno, atque eodem uolumine collocantur; sed in eo uolumine, quod organum dicitur, in quo D alii omnes libri logici ordinatim positi sunt, hæ duæ non leguntur. Hac in re duo nobis declaranda sunt, alterum cur hæ duæ disciplinę aliis logicæ partibus annectendæ non sint; reliquū uerò quisnam sit proprius earum locus respectu librorum tam actiuæ, quàm contemplatiuę philosophiæ. Sciendum est igitur quod omnis disciplina instrumentalis illis omnibus, quarum instrumentum est, præcedere debet; propterea illæ omnes partes logicę, quæ cognitionis instrumenta sunt, vniuersę philosophiæ anteponi debuerunt, siquidem uniuersæ philosophiæ instrumenta sunt; ex his igitur illud uolumen conflatum est, quod simpliciter, & per excellētiam organum dicitur, in quo continetur tota logica uniuersalis, & tres illę particulares artes, Demonstratiua, Dialectica, & Sophistica; hæ nanque omnes cognitionis instrumenta sunt, proinde toti philosophiæ præcedere debuerūt.

In doctrina anteponi debet instrumētū illis, quorū est instrumētum.

Rhetorica uerò, atque Poetica, quum non sint E instrumenta cognitionis, quare neque totius philosophiæ, sed exiguę tantùm eius partis, cui soli inseruiunt, ideò neque simpliciter organa appellari, neque toti philosophiæ anteponi debuerunt; clara igitur est ratio cur in eo uolumine, quod organum dicitur, locatæ, & cęteris logicæ partibus appositę non fuerint. Quod uerò ad proprium earum locum attinet, certum est eas cum libris contemplatiuę philosophiæ rem habere non posse, quandoquidem in illis sola cognitio quæritur, hę verò cognitionis instrumenta non sunt; sed conuenientiùs actiuæ philosophię libris adiunguntur, sicuti etiam cum ijs imprimi solent; in illis tamen triplex esse potest harum duarum artium sedes, aut enim ante illos omnes, aut post omnes, aut in medio, uidelicet post morales, & ante ciuiles libros locandæ sunt, quod fortasse uidetur consentaneū esse rationi, si quidē solius ciuilis partis instrumenta sunt, & instrumentum præcedere debet F illi, cuius est instrumentum; hunc tamen ordinem à nullo unquàm seruatum esse conspicimus, ut reuera seruandus non est propter eam rationem, quam mox tangemus; seruatos tamē comperimus & primum, & secundum, nam in codice Gręco, in quo omnia Aristotelis opera continentur, hæ duæ facultates sequuntur statim libros ciuiles; in latino autem his annis emendato, & in lucem edito moralibus omnibus libris anteponuntur. Sed absque dubio cōuenientior est ordo in codice Gręco seruatus, quia si hę duæ disciplinæ essent instrumenta ad cognitionem moralis, vel ciuilis philosophię conferentia, omnibus certè moralibus, ac ciuilibus libris anteponendę fuissent; atqui ad earum cognitionem non conferunt, ut ostendimus, sed solùm ad ciuilis hominis actionem, quàm cognitio disciplinę ciuilis pręcedere debet; ideò legendi priùs sunt omnes morales, ac ciuiles libri, ad quorum intelligentiam hæ

Cur Rhetorica, & Poetica aliis logicis libris annectendæ non sint.

Locus uerus Rhet. & Poet. est post lib. ciuiles.

duæ

duę artes nihil conferunt;postea danda est opera Rhetoricę, atque Poeticæ, vt homo ciuilis iam disciplinæ ciuilis cognitionem adeptus eā per has duas facultates tanquàm per instrumēta exercere, & ea uti in ciuitatis regimine aptus fit. Adde quòd hę duæ artes, Rhetorica præsertim, in materia ciuili uersantur, quo fit ut multo meliùs ab eo & discantur, & exerceātur, qui ciuilis scientię cognitione sit præditus, quàm ab eo, qui illius prorsus ignatus sit. Rhetorica igitur, & Poetica statim post libros ciuiles collocandę sunt, eaque est ipsarum propria, & conueniens sedes.

Caput XXIII. in quo dubium quoddam proponitur, ac soluitur.

DVBITARE quispiam posset aduersus ea, quę de Rhetorica, & Poetica diximus, etenim utranque logicæ partem esse ostendimus, & esse instrumenta non cognitionis, sed actionis; quæ duo simul cōsistere nequeunt, si uerum est id, quod antea demonstrauimus, logicam totam instrumentum esse cognitionis, quo uerum à falso discernatur; nam si partes logicæ sunt, non sunt instrumenta actionis, sed cognitionis, vel si instrumenta sunt actionis, non sunt partes logicæ; vel ea non est logicæ vniuersę natura, vt dirigatur ad discernendum solum uerum à falso, sed bonum quoque à malo, quod quidem nos negauimus. Ad hoc dubium respondere possumus has duas disciplinas esse logicas ratione formę logicæ, sed ratione finis aliquantum à natura logicæ recedere, & ab eius scopo deuiare; quoniam non minùs, quàm aliæ tres, à logica uniuersali communem argumentationis formam accipiunt, quam ad statutum quēdam finem dirigunt, eaque uti docent ad illum finem assequendum; hac certè ratione omnes æquè sunt eiusdem matris filiæ, ut ante declarauimus. At si finem logicę spectemus, qui est instrumenta cognitionis fabricare, minùs propriè dicuntur logicę; nam & logicorum instrumentorum ea est natura, ut cognitionem parere apta sint, quare ad hunc tantummodo finē, non ad alium à logico diriguntur; hæ igitur duæ facultates propter alium finem hęc instrumenta tractantes uidentur à logicę fine deuiare, & minùs propriè logicæ definitione participare, quàm aliæ tres, quæ verè, & omnino sunt logicæ. Sed rem diligentiùs, ac profundiùs cōsyderantes dicimus has duas disciplinas etiam sine logicæ participare, logica nanque instrumenta secundùm propriam naturam uerum à falso distinguunt, & cognitionis instrumenta sunt, quo fit ut quomodocunque ijs vtamur, semper cognitionem aliquam pariant primariò, deinde secūdariò, & per cognitionem mediam actioni, uel etiam effectioni inseruire

Prima dubii solutio.

Secunda solutio.

A possunt. Orator igitur, vel Poeta nunquàm auditoribus persuadet ut aliquid agant tanquā bonum, nisi ipsi argumentis eius eò ducantur ut credant uerum esse id, quod ille dixit; propterea superiùs cum Aristotele dicebamus omnem nostram actionem pendere à syllogismo particulari, qui actionis dominus dicitur, non enim agimus aliquid tanquàm bonum, nisi tali syllogismo collegerimus uerum esse quòd illud sit bonum. In priuatis quoque admonitionibus hoc experimur, aliquando enim quispiā paterna admonitione filium reprehendit, vel amicus amicum, & ille ratione uictus respondet, uerum dicis, quia non priùs ei persuadetur ut à prauis actionibus ad benè uiuendum conuertatur, quàm ipse fateatur uerum esse quòd hoc sit bonum, & illud malum, imò in hoc persuasio ipsa consistit. Hac igitur ratione hę duæ disciplinæ natura, ac definitione logicæ participant, quemadmodum & aliæ, omnes enim B instrumenta logica propter cognitionem tractant, quæ est eorum effectus proximus, licèt aliquæ cognitionem hanc ad actionem tanquàm finem ultimum dirigant.

Caput XXIIII. quòd historia non sit pars logicæ, neque alia detur logicæ pars præter memoratas.

POSSET aliquis de historia dubitare an ipsa quoque inter partes logicæ numeranda sit; de qua illud idem dicere debemus, quod supra de poemate, ac de oratione diximus; poema enim, & oratio non sunt partes logicæ, sed ars ipsa Poetica, & ars oratoria, siquidem ut historia poemati, ita ars de historia scribenda, si qua extaret, arti poeticę ex altera parte responderet; ars tamen historica non modò ab Aristotele, sed à nemine hactenus scripta comperitur; nec fortasse digna est C in qua scribenda tempus conteratur; ea nanq; in simplici, ac nuda rerum gestarum narratione consistit, quo fit ut nihil nobis fingendum, aut excogitandum relinquatur, ad quod faciliùs inueniendum præcepta de historia scribenda tradere, ac in artem redigere operæpretium fuerit; ars enim non dicitur nisi eorum, quæ à nostra uoluntate pendent, & aliquo humano artificio fabricantur, cuiusmodi est logica tota, & quælibet eius pars, docet enim artificiosè aliqua inuenire, quibus tanquàm instrumentis ad contemplandum, uel ad agendū iuuemur; ita præcepta Rhetorica, & Dialectica in artem redacta esse asserit Aristoteles, ita poetica in artem redacta est, & cæteræ omnes. At historia nil huiusmodi tractat, sed est nuda gestorum narratio, quæ omni artificio caret, præterquàm fortasse elocutionis, quod quidem, & alia eiusmodi quisque sanæ mentis extranea, & accidentaria ipsi historiæ esse iudicaret; quicquid enim

Ars historica non datur.

 artificij

artificii in historia notari potest, illud omne uel à Grammatica, uel à Rhetorica, uel ab alia aliqua arte desumptum est. Itaque si nullum humanum artificium in historia locum habet, quod eius proprium sit, & ad eius naturam, essentiamque pertineat, nulla certè ars de historia scribenda tradi potest. Ex his autem omnibus, quæ diximus, manifestum est nullam aliam dari logicæ partem præter eas, quas memorauimus; Grammatica enim non est logica, ut ante ostensum est; Historica ars non datur; imò etiã si daretur, logicæ pars non esset, quia non in

D declarando alicuius argumentationis usu uersaretur; aliam uerò, quam logicam uocare possimus, non conspicimus, & ne excogitare quidem, uel somniare possumus; plures igitur non dari existimandum est, idque tueri optime possumus, dum diuisionem facimus omnium auxiliorum, quæ ab arte logica cuique philosophiæ parti subministrari possunt, quam quidem diuisionem quum facilè quisque ex iis, quæ hactenus dicta sunt, colligere queat, aliquem aliis quoque philosophandi campum relinquamus.

FINIS SECVNDI LIBRI.

ibi supra nu. 100. lin. 10. sic lege,

nus dicta sunt, colligere queat in præsentia missam faciemus, ut iactis, & satis superque firmatis fundamentis ueritatis aliquem aliis &c,

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE QVARTA SYLLOGISMORVM FIGVRA.

Caput Primum Proœmium Libri continens.

QVANVIS Aristoteles in Prioribus Analyticis firma ratione; solidisque fundamentis nixus tres tantùm posuerit syllogismorum figuras, tamē non defuere qui eum mancum, ac diminutum fuisse existimauerint, quòd quartam prætermiserit, quam inuenit Galenus, ut ei attribuit Auerroes in octauo capite primi libri priorum Analyticorum; in libris enim Galeni, qui nunc extant, nil de hac figura legimus, sed in alijs fortasse, qui desyderantur, & quos Auerroes legit, hac de re sermonem fecit Galenus. Quoniam autem credendum est tantum uirum non sine ualida ratione ausum esse aduersus Aristotelem hanc sententiam proferre, non defuere uiri eruditissimi, qui Galeni defendendi prouinciam susceperunt, & eius dogma contra Aristotelem tueri, validisque argumentis munire, & à rationibus Auerrois uindicare conati sunt. Quũ igitur hac de re inter uiros maximos controuersia sit, dignam esse iudicauimus quam cum diligentia consyderaremus, presertim quum occasionem nobis prębitura sit multa declarandi ad omnes figuras pertinentia, maximè quidem digna intellectu, sed paucis cognita, sine quorum notitia non benè de quarta figura loqui possemus. In hac autem contemplatione hunc ordinem seruabimus, primum quidem declarabimus quidnam sit hæc quarta figura, deinde omnia argumenta afferemus, quæ ad eam comprobandam pro Gale-

Ordo dicendorum.

A no adduci possunt; mox ad ueritatis explanationem accedemus, & argumenta Auerrois contra Galenum declarabimus, simulque responsiones medicorum expendemus, ut cognoscamus an satis Galenum defendant ab Auerrois argumentis, tandem rationes medicorum contra Aristotelem adductas soluemus.

Caput Secundum, in quo declaratur vnde nam figurarum numerus ortus sit.

ANTEQVAM figuram quartam declaremus, intelligendum est vndenam figurarum diuersitas exorta sit. In primis summoperè notandum est id, quod dicitur ab Auerroe in primo libro Priorum Analyticorum capite quinto, & octa-
B uo, & in Epitome eorundem capite primo; necnon ab Alexandro in principio secundæ figuræ; & ab ipsis quoque Galeni defensoribus cōceditur, ac ponitur, quòd syllogismus consyderatus ab Aristotele in libris Prioribus Analyticis est, qui constituitur super determinato quæsito, idest super certa aliqua, & statuta cōclusione, quæ proponitur per syllogismum colligenda; quod enim Gręci problema uocant, id uocat Auerroes quæsitum, quod mox facta ratiocinatione dicitur conclusio; volunt autem Alexander, & Auerroes significare nos non temerè ad ratiocinandum accedere, ignorando quidnam ostensuri simus; sed antequàm propositiones sumamus, propositum nobis esse certum aliquod problema, quod syllogismo colligere uolumus; hoc autem pro-

Problema, quæsitum, & conclusio idē sunt.

 blema,

blema, seu hæc conclusio ex duobus terminis constat, subiecto, & prædicato; subiectum solet appellari minus extremum; prædicatum uerò maius extremum, quæ uocantur ab Auerroe subiectum quæsiti, & prædicatum quæsiti: Postquàm igitur propositum nobis est tale problema syllogismo colligendum, statim quærimus alium tertium terminum nuncupatum medium, quem cum vtroque extremo propositi problematis connectentes faciamus duas propositiones, è quibus ipsum problema colligatur. Hic terminus medius quocunque modo adiunctus prædicato problematis, idest uel ei subiectus, uel de eo prædicatus, facit propositionem maiorem; cum subiecto autem problematis quomodocunque coniunctus facit propositionem minorem; ex quibus duabus propositionibus concludimus problema ab initio propositum, quod tunc mutato nomine uocatur conclusio. Hinc patet ratio cur libri Priores inscribantur Resolutorij, docent enim resoluere propositam conclusionem in sua principia ratione formę, docent quippe inuenite duas propositiones ad illam conclusionem colligendam; à conclusione autem proposita ad principia inuenienda procedere resoluere est, quia est ire à posteriore ad prius, & modo quodam ab effectu ad inueniendam causã.

Cur lib. Priorũ vocẽtur resolutorij.

Hæc quum ita sese habeant, Aristoteles ex diuersis modis complicandi medium terminum cum duobus extremis inuenit figurarum numerum, qui non aliunde sumitur, quàm à diuersis positionibus medij respectu extremorum, nam si medius prędicetur in propositionibus de utroque extremo, & ita sit positione supremus, & (vt vocat Aristoteles) primus, oritur secunda figura; si uerò subijciatur utrisque, & sit positione infimus, & (ut uocat Aristoteles) tertius, oritur tertia figura; quòd si positione medius sit, nempe de minore extremo prędicetur, & subiiciatur maiori, oritur figura prima. si quis autem quęrat cur in alijs duabus figuris appelletur terminus medius, quum mediam sedem inter extrema non obtineat; respondendum est eum posse duplici ratione uocari medium, aut enim ratione uirtutis, & efficacię inferendi conclusionem, qua ratione in omnibus figuris uocatur medius, quia per ipsum conclusio colligitur; aut ratione sedis, ac positionis inter extrema, qua ratione non est medius nisi in sola prima figura. Hęc est Aristotelis sententia de numero figurarum.

Ratio numeri figurarum.

Mediũ in syllogismo potest duplici ratione dici medium.

Caput Tertium, in quo figura quarta declaratur.

Quarta figura quid sit.

GALENVS verò quartam termini medii sedem, proinde quartam figuram inuenisse uidetur; est autem D quarta sedes, si medius ponatur minori extremo subiectus in propositione minore, & de maiore prædicatus in propositione maiore; quod ut intelligatur, afferamus exempla, sit talis conclusio colligenda, aliquod corpus est homo, & sumatur medius terminus animal, maior propositio erit hęc, omnis homo est animal, minor verò hęc, omne animal est corpus, unde per quartam figuram sequetur aliquod corpus esse hominem; nam si illa propositio, omne animal est corpus, pro maiore haberetur, illa uerò, omnis homo est animal, pro minore, sequeretur omnem hominem esse corpus, & esset figura prima, non quarta; sed dum conuerso modo propositiones sumuntur, non est amplius figura prima, sed quarta, qua conclusio conuersa colligitur, alia enim sedes quum sit, aliam figuram esse necesse est (dicunt Galeni sectatores) quæ numero quarta erit, in qua medius terminus neque medium E locum tenet, neque supremum, neque infimũ; sed simul supremum, & infimum, nam maiore superior est, & inferior minore. Similiter si conclusio proponatur negatiua, aliquod corpus non est homo, possumus in quarta figura ita ratiocinari per lapidem medium, nullus homo est lapis, quę est propositio maior, omnis lapis est corpus, quæ est propositio minor, ex quibus colligimus aliquod corpus non esse hominem; qui modus perpetuò talem conclusionem colliget, neque in alia figura locari potest, quàm in quarta. Videtur autem hęc quarta figura in eo esse similis tertiæ, quòd nunquàm colligit conclusionem uniuersalem, sed semper particularem tum affirmatiuam, tũ negatiuam, quemadmodum illa.

Modus negatiuus quartæ figuræ.

Caput Quartum, in quo multa argumenta pro quarta figura afferuntur.

PLVRIBVS argumentis ostendere possumus hanc esse quartam figuram utilem, & alijs tribus annumerandam, primùm quidem ex ijs, quę proximè dicta sunt, argumentum tale colligitur, datur quarta sedes termini medij respectu extremorum, ergo datur quarta figura utilis; antecedens iam fuit declaratum, consequens similiter manifestum est, quia nulla alia ratione Aristoteles figurarum numerum adinuenit, nisi ex diuersa positione termini medij respectu extremorum. Pręterea ille est bonus syllogismus, cui competit definitio syllogismi ab Aristotele tradita, at syllogismis quartæ figuræ ea definitio competit, ergo sunt boni syllogismi, minor probatur, quia syllogismus quartæ figurę est oratio, in qua duabus propositionibus positis conclusio ab eis diuersa ex necessitate sequitur propter ipsas, ut in exemplis patuit.

Primũ argumẽtum pro quarta figura.

Secũdũ argumẽtum.

Tertiū argumē tum. tuit. Præterea illi sunt boni syllogismi, qui perficiuntur, & comprobantur per reductionem ad primam figuram, huiusmodi sunt omnes syllogismi quartæ figuræ, boni igitur sunt, maior est Aristotelis, qui nō alia ratione uidetur ostendisse quòd syllogismi secundæ, ac tertię figuræ boni sint, quàm eos reducendo ad primam figuram; minor probatur, quia modus ille quartæ figuræ affirmatiuus, quem exposuimus, confirmatur per reductionē ad Barbara per solam propositionum transpositionem, & conuersionem conclusionis uniuersalis in particularem, ex hac enim maiore, omne animal est corpus, quę in quarta figura erat minor, & hac minore, omnis homo est animal, quæ in quarta figura erat maior, concludimus in Barbara omnem hominem esse corpus, ex qua conclusione infertur conuersa particularis, aliquod corpus est homo, quę erat conclusio in quarta figura. Alter quoque, quem diximus, modus quartæ figurę negatiuus reducitur ad Ferio per conuersionem maioris in uniuersalem, & minoris in particularem hoc modo, nullus lapis est homo, aliquod corpus est lapis, ergo aliquod corpus non est homo, quę fuit conclusio ipsa quartæ figuræ. Tandem possumus ita argumentari, Aristoteles nulla alia ratione iudicauit modos figurarum inutiles, quàm quia nihil certi concludūt, & ex eadem propositionum complicatione modò affirmatiua conclusio colligitur, modò negatiua; ast hoc de illis duobus modis quartæ figurę dicere non possumus, quilibet enim perpetuò, & in omni materia cōclusionem certam concludit, affirmatiuus quidem semper particularem affirmatiuam, nunquàm negatiuam; negatiuus uerò semper particularem negatiuam, nunquàm affirmatiuam; non sunt igitur inutiles, ergo boni, & utiles, ergo dandus est eis aliquis locus in figuris syllogismorum; at in nulla trium figurarū poni possunt ob diuersam medij positionem, est igitur eis tribuenda figura quarta ab alijs tribus distincta. Hæc sunt, quę ad Galeni sententiam comprobandam medici adducunt, uel adducere possunt.

Quartū argumē tum.

Caput Quintum de duplici logica, & duplici syllogismo, naturali, & artificioso.

CONTRA hanc quartam figuram pro Aristotele efficacissimè argumentatur Auerroes, sed ut eius argumenta intelligantur, multa priùs cognoscenda sunt ad omnes figuras pertinentia, quibus ignoratis neque huiusce rei ueritas, neque argumenta Auerrois benè intelligerentur. Illud in primis sciendum est, quod Aristoteles ipse profitetur in fine secundi libri Elenchorum sophisticorum, Aristotelem artis de syllogismo primum inuētorem, & cōstructorem fuisse, quam nemo ante ipsum

Aristot. primus logicæ inuētor

A scripserat, uel docuerat; hoc idem restatur Alexander in primo libro Priorum Analyticorum sectione secunda capite tertio dicens, syllogisticam methodum primus Aristoteles inuenit, quam ante ipsum nemo cognouit; huius autem formę inuentorem possumus uniuersę artis logicę inuentorem appellare, hęc enim est communis forma omnium methodorum, seu omnium logicorum instrumentorum, ut in libro nostro de Methodis fusè declarauimus. Quo autem modo Aristoteles artem logicam inuenerit, & construxerit, ex ijs, quę nos aliàs de natura logicę diximus, manifestum est; quum enim duplex sit logica, una naturalis, altera artificiosa, logicam quidem naturalem nemo unquàm inuenit, uel cōposuit, est enim innata quędam vis, & animis hominum insita, per quam etiam ignorantissimi homines syllogismos, & argumentationes faciunt, quum nullo studio, nulloque labore eam acquisiuerint; sed logica artificiosa ab Aristotele inuenta, & composita esse
B dicitur; ex logica namque naturali, qua alij solo ducti instinctu naturę utebantur, Aristoteles artificiosam logicam genuit, nimirum obseruans methodos, & progressus, quibus per logicam naturalem alij philosophabantur, omnesque ad pręcepta, & ad regulas artis redigens, quemadmodū in memorato loco exposuimus. Quoniam igitur Aristoteles artem de syllogismo construxit ex logica naturali, & ex syllogismo naturali, ideo nullum syllogismum consyderare uoluit, qui nō per uiam naturalem progrederetur, idest per illam uiam, per quam homines naturali instinctu ducti procedere solēt; imo & omnes syllogismos concludentes reducere uoluit ad syllogismos naturales, & eorum uim, ac necessitatem declarare per uim, ac necessitatem syllogismorū naturalium omnibus hominibus naturaliter cognitam; non possunt autem syllogismi artificiales ex naturalibus es-
C se deducti, & per eos confirmari, & corroborari, nisi eis similes, & eis conuenientes sint, nam si essent contrarij, vel dissimiles quomodo hi ex illis generari, vel quomodo hi per illos confirmari possent? Est autem aduertendum ne legendo Auerroem ob uocis ambiguitatem erremus, dum enim dicimus syllogismum artificiosum, duo possumus intelligere, uel enim intelligimus syllogismum artificiosum ductum ex naturali, & ei similem, quemadmodum diximus, quales sunt omnes syllogismi, de quibus agit Aristoteles in tribus figuris; dicuntur enim artificiosi, quia per artem desumpti sunt ex naturalibus; uel intelligimus artificiosum prout opponitur naturali, & est ei contrarius, quia non secundum uiam naturalem concluditur, sed secundùm artificium, & machinationē alicuius hominis; hoc modo artificiosos vocat Auerroes omnes syllogismos quartæ figurę, idest contrarios naturalibus, quia nō pro-

Logica duplex naturalis, & artificiosa.

Syllogismū artificiosū duobus modis intelligere possumus.

grediuntur per viam naturalem, per quam magna hominum pars progredi solet, vt infra declarabimus; at syllogismos ab Aristotele consyderatos vocat Auerroes naturales, idest imitantes naturam, & seruantes ordinem naturalem; quos eosdem possumus vocare artificioso quatenus ad artem redacti sunt, non recedendo tamen à via naturali, vt dictum est. Dubiũ. Ex his, quæ dicta sunt de syllogismo naturali, & artificioso colligitur solutio cuiusdam dubij, quod plerisque negotium facessit, Aristoteles enim in lib. Categoriarum, & in libro de Interpretatione sæpe ratiocinatur, & syllogismos facit, quum tamen nihil adhuc de syllogismo docuerit; quod quidem non rectè factũ videtur, quia non possumus instrumento uti priusquàm ipsum construxerimus, construitur autem syllogismus, & fabricatur in Prioribus Analyticis. Solutio Ad hoc dicimus ignorari quidem syllogismũ artificiosum ante libros Analyticos, sed non propterea tolli vsum syllogismi naturalis, quũ homines quoq; ignorantissimi eo vtantur sine ulla artis logicæ cognitione; potuit igitur Aristoteles ante libr. Analyticos vti syllogismo veluti instrumento naturali, sed non vt artificialiter fabricato, & nos ab eo doceri possumus propter insitam nobis ratiocinandi uim, licèt nondum calleamus artem de syllogismo.

Caput Sextum, Quòd dictum de omni, & dictum de nullo sint radices naturales omnium syllogismorum concludentium.

QVVM igitur syllogismos omnes arte constructos decreuerit Aristoteles è naturalibus syllogismis deducere, ob eam causam in primo capite primi libri Priorum proposuit dictum de omni, & dictum de nullo veluti syllogismos ipsos naturales, & radices omnium syllogismorum artificialium, quos in eo libro tractaturus erat; ideò rectè dicebat Auerroes in Epitome eorum librorũ capite primo, Dictum de omni est radix, & principium omnium syllogismorum concludentium; reuera enim ex dicto de omni originem ducũt omnes syllogismi affirmãtes, quemadmodum ex dicto de nullo omnes negantes, tanquàm ex duobus promptissimis, ac notissimis fontibus, è quibus etiam rudes homines absque vlla logicæ artis cognitione hauriũt syllogismos. (Syllogismi naturales.) Propterea magnopere cauendũ est ne cum multis tũ logicæ, tum philosophiæ professoribus arbitremur nil aliud esse dictum de omni, quàm propositionẽ uniuersalẽ affirmatiuam; & dictũ de nullo esse propositionem vniuersalem negatiuam in quibus vtrisque duo termini sint, alter de altero vniuersè prędicatus; hęc enim falsa est existimatio, quæ totũ destruit Aristoteles artificium in eo libro. (Dictũ de omni non est solũ propositio vniuersalis.) Sed duo illa dicta, sunt duo integri syl- D logismi tribus terminis cõstantes eo ordine secundum prædicationem dispositis, vt vnus sit terminus prædicatione supremus, & ordine primus, qui de secundo uniuersè prædicatur, affirmatiuè quidẽ in dicto de omni, negatiuè autẽ in dicto de nullo, vt hę dictiones ostendũt, omnis, & nullus; secundus verò terminus de alio tertio prędicatur, qui ultimus omniũ est, & prędicatione infimus, & sub secundo tãquàm subiecta pars sub toto continetur; ideo secundus ille terminus uocatur totum respectu infimi termini, & est medius terminus in syllogismo; supremus autem ille terminus, qui de toto prædicatur, est maius extremũ; infimus uerò, de quo totum prædicatur, est minus extremum. Dum igitur dictum de omni, vel dictum de nullo proferimus, & ipsorum uim declaramus, integrum dicimus syllogismum, nam duas propositiones ponimus, & ex eis conclusionem colligimus; dum enim supremum terminum de secũ- E do, quod totum dicitur, prædicamus uniuersaliter, facimus propositionem maiorem quæ semper est uniuersalis, sed modò affirmatiua, modò negatiua; dum autem sub toto partem sumimus, minorem propositionẽ subnectimus, quæ semper est affirmatiua, non enim totum, & partem haberet, si esset negatiua, quoniam totum de subiecta parte affirmatiuè prædicatur, nec diceretur pars eius, si ipsum negatiuè de ea prædicaretur, quippe quæ ab eo non contineretur; quum uerò subiungimus prędicatum illud supremum ita de parte prædicari, ut de toto prędicabatur, conclusionem colligimus, quę & affirmatiua, & negatiua, & vniuersalis, & particularis esse potest; nam in qualitate maiorem imitatur propositionem, quæ modò est affirmatiua, modò negatiua; in quantitate uerò minorem, quæ modò est uniuersalis, modò particularis, quia pars sub toto potest sumi & uniuersaliter, ut si dicamus, omnis homo est F animal, & particulariter, ut si dicamus, aliquis homo est animal. Hæc omnia Auerroi optimè cognita fuerunt, qui in fine primi capitis primi libri Priorum declarat differentiã inter dictum de omni, & propositionem uniuersalem affirmatiuam, & similiter inter dictum de nullo, & propositionem uniuersalem negatiuam: deinde in capite quinto inquit dictum de omni, & dictum de nullo duas necessariò postulare conditiones, vnam quòd maior propositio semper sit uniuersalis, alteram quòd minor semper sit affirmatiua; vult igitur hæc duo dicta integros significare syllogismos, non simplices propositiones: (Auerr.) in capite autem 10. & 24. eiusdem libri dicit Auerroes consyderationem totius, & partis in syllogismo concludente per dictum de omni, vel de nullo non habere locum nisi in propositione minore, proinde minorem semper esse affirmatiuam; in maiore autem propositione non esse totum, & partem, quum possit (Totũ, & pars sunt in propositiõe minore.)

esse

esse & affirmatiua,& negatiua; eam tamen sem per esse uniuersalem, nunquàm particularem, quia si esset particularis,non adesset ibi dictum de omni,vel de nullo;vocat itaque Auerroes to tum, & partem medium terminum, & minorem extremitatem, quæ sub medio accipitur tanquàm pars sub toto. Hoc autem,quod de toto,& parte diximus, sano modo est intelligendum,ne fortasse putaret quispiam semper speciem sub genere,vel indiuiduum sub specie accipiendum esse; sed lata, & ampla significatione totum, & partem sumimus, nulli nos obligantes materierum conditioni,vt quodcunque affirmatiuè de altero prædicatur, ad illud eam dicatur habere rationem, quã totum habet ad partẽ; in omni igitur propositione affirmatiua dicimus subiectum esse partem prædicati, vt si dicamus,omnis homo est risibilis, risibile pro to to habetur,& homo pro parte;si uerò dicamus, aliquod animal est homo, homo habetur pro toto,& animal pro parte;in prioribus enim A-B nalyticis materia nõ consyderatur,sed sola forma, & modus enuntiandi ; imo ita formam ab omnibus materiei conditionibus abstrahimus, vt ne ueritatem quidem, aut falsitatem propositionum respiciamus, sed solùm ut positæ,atq; concessæ sint ; quia neque illud consyderamus an conclusio vera,an falsa colligatur,sed solùm vt propositionibus positis ipsa ex necessitate sequatur, hoc enim est solam formam sine ulla materia consyderare; ueritas autem, & falsitas sunt conditiones ad materiam pertinentes. Ex his manifestum est quòd dictum de omni, & dictum de nullo solam primam figuram continent,quia in utroque necesse est ut medium sit positione medium; quum enim sit totum, debet de parte prædicari; debet etiam alij supremo termino subijci, quemadmodum declarauimus; unde quatuor modi oriuntur primæ figuræ, nec plures, nam in dicto de omni si pars sub toto uniuersaliter sumatur, oritur modus il le,qui uocatur Barbara; si uerò particulariter; oritur Darij:sic in dicto de nullo si pars sub toto uniuersaliter accipiatur, oritur Celarẽt;si autem particulariter, fit Ferio; plures his modi in prima figura non dãtur ob eam,quam diximus, causam. Aliæ autem figuræ sub dicto de omni, ac de nullo non continentur,nisi ad primam figuram reducãtur; quia terminum medium extra alios duos positum habent, ubi horum duorum principiorum uis, & efficacitas non conspicitur,ideò Auerroes in primo libro Priorum capite 24.inquit dictum de omni esse in prima figura actu, in alijs uerò non actu, sed potestate: & Aristoteles in capite de prima figura non alia ratione usus est ad modos utiles primę figuræ confirmandos, quàm dictis de omni, ac de nullo, per dictum enim de omni duorum affirmantium modorum efficacitatem ostendit,per dictum autem de nullo duorum negan

Veritas, & falsitas sunt cōditiones materiæ.

Dictū de omni, & dictum de nullo primā tãtũ figurā cõtinent.

A tium, quasi per syllogismos nobis naturaliter insitos declarans uim syllogismorum arte constructorum. Et quia nullum arte fabricatum syllogismum admittere Aristoteles uolnit, nisi per illas duas naturales radices posset ipsius efficacitas cõprobari, propterea alios omnes secũdæ,ac tertię figuræ syllogismos per reductionem ad primam figuram uoluit confirmare;sic enim in eis quoque conspicua fit duorum illorum naturalium principiorum efficacitas, quæ priùs non apparebat.

Caput Septimum, de reductione aliorum syllogismorum ad primam figuram.

NON est autem ignorandum quot modis hæc reductio fiat, & quamobrem fiat. Existimare fortasse quispiam posset eam ob causam syllogismos aliarum figurarum ad primam figuram reduci, ut necessarij, B & concludentes efficiantur,quod quidem minimè dicendum est,quandoquidem illatricem uim necessariam per se ipsos habent absq; ulla ad figuram primam reductione, hoc enim nisi esset, definitio syllogismi ab Aristotele tradita eis nulla ratione cõpeteret,in qua dicitur conclusionem ex propositionibus positis esse ex necessitate colligendam sine alicuius externi termini assumptione;& ea definitione Aristoteles omnes bonos trium figurarum syllogismos cõprehendi uoluit, quia syllogismum ita amplè definitum diuidit postea in syllogismũ primæ figuræ,quem uocat perfectum, & eum,qui fit in alijs figuris, quem imperfectum appellat. Secunda igitur,ac tertia figura nõ minus,quàm prima,necessitatem illationis habẽt, sed tamen non conspicuam,propterea quòd non eis aptatur dictum de omni, uel de nullo, unde euidentiam suscipiunt omnes boni syllogismi, idcirco ad primam figuram reducuntur, ut ea-C rum necessitas conspicua fiat, non vt necessitatem suscipiant ; significauit hoc Aristoteles in primo capite primi libri Priorum distinguens syllogismum perfectum ab imperfecto, dixit enim eum syllogismum esse perfectum, qui nullo indiget ut necessarios esse appareat, imperfectum uerò, qui eget reductione ad primam figuram ut eius necessitas appareat,& manifesta fiat; non enim dixit, ut fit necessarius, iam enim est, sed dixit, ut appareat esse necessarius, tunc etenim necessarius esse apparet, quando actu adeptus est uim dicti de omni, uel de nullo. Prima igitur figura per se habet tum necessitatem, tum necessitatis euidentiam ; aliæ autem duæ per se quidem necessitatem habent, non tamen per se apparentiam necessitatis,sed hanc suscipiunt per reductionem ad primam. Fit autem hæc reductio duobus modis,altero per conuersionem propositionum,quando conuerti possunt; altero per ductio-

Cur syllogismi aliarum figurarum ad primā reducātur.

Reductio ad primā figurā fit duobus modis.

ductionem ad impossibile, quando conuersione vti uon possumus; alteram quidem propositionem conuertimus, vt terminum medium, qui extra alios duos positus est, iu media sede collocemus, ideo in secunda figura illam propositionem conuertimus, quæ futura est maior in figura prima, volumus enim medium in maiore subijci, quod in secunda figura prædicabatur; iu tertia verò figura illam propositionem conuertimus, quę futura est miuor iu figura prima, quia volumus medium in minore prædicari, quod iu tertia figura subijciebatur; hac reductione utimur iu omnibus modis secundæ, ac tertiæ figurę duobus exceptis, qui uocantur Baroco, & Brocardo, iu quibus quum propositionum conuersione uti uon possimus, cōfugimus ad ductiouem ad impossibile, qua per primum modum primæ figuræ horum duorum modorum efficacitatem declaramus, negata euim ab aduersario couclusioue, & concessis ambabus propositiouibus accipimus oppositam conclusionis uniuersalem affirmatiuam, cui alteram concessam propositiouem uniuersalem affirmatiuam adnectimus, & ex ijs per Barbara colligimus oppositā alterius concessæ propositionis; itaque ad hoc aduersarium ducimus, vt asserat vel duas oppositas esse simul veras, vel tales ratiocinandi modos esse vtiles, & uim insetendi habere, quod declarandum erat: hac autem ductioue ad incommodū nou in ijs tantùm duobus modis vti licet, sed in alijs quoque secundę, ac tertiæ figuræ modis; attamen quum in alijs meliùs, ac faciliùs reductionem hanc facere possimus per conuersionem propositiounm, spernimus ductionem ad impossibile, vt quæ obliquior, ac difficilior est, quando enim recta uia ad aliquem finem progredi possumus, uon est opus per obliquam, & longiorem incedere.

Expositio sensilis. Vsus est etiā Aristoteles alia tertia ratione confirmandi syllogismos propria, & peculiari tertiæ figuræ, quam uocauit expositionem in capite de tertia figura; Auerroes autem, & Alexander sensibilem expositiouem appellarunt; tertia nanque figura tota particularis est, & sensilem conclusiouem colligit, & medium habet vtriq; extremo subiectum, sumimus igitur sub medio aliquod particulare seusile, in quo ipsa conclusio sensu cognoscatur, veluti exempli gratia si ita argumentemnr, omnis homo est bipes, omnis homo est risibilis, ergo aliquod risibile est bipes, possumus per sensilem expositionem ostendere huius illationis efficacitatem, sumendo aliquod singulare uotum sub homine, vt Socratem, qui cernitur & risibilis esse, & bipes, quare in eo manifestum est aliquod risibile esse bipes. Ex his dubium quoddā oritur, *An ex utraque singulari fiat syllogismus.* quod à uobis facile soluetur, uidetur euim ex utraque propositione singulari in tertia figura fieri syllogismum, qui perpetuò colligat conclusionem particularem affirmatiuam, si nanque D Socrates est bipes, & Socrates est risibilis, sequitur necessariò aliquod risibile esse bipes, qui ratiociuandi modus iu omni materia efficaciam habet, & potest etiam confirmari per reductionem ad primam figuram per ductionem ad impossibile, sumpta enim contradictoria conclusionis, uullum risibile est bipes, & ei adiūcta altera propositioue singulari coucessa, Socrates est risibilis, sequitur Socratem non esse bipedem, quæ est coutradictoria alterius concessæ propositionis; est enim iuter singulares oppositio contradictoria, quæ non est inter particulares; ideo Aristoteles rectè fecit statuens ex duabus particularibus uihil concludi; tamen uidetur in modis utilibus tertiæ figurę debuisse hūc numerare, qui est ex duabus singularibus, quū alia sit in particularibus ratio, alia in singularibus, particulare enim significat ad modum partis, & est uagum, quare iu eo locum habet ambiguitas, quouiam propositio affirmatiua E potest de aliquo uera esse, & uegatiua similiter uera de alio, quare nulla est inter eas oppositio, & syllogismus ex talibus uihil concluderet, quia quatuor terminis constaret propter medij ambiguitatem. *Particulare, & singulare in quo differant.* At singulare significat ad modum totius, & est signatum, quare nullam recipit ambiguitatem, & habet cōtradictoriam oppositionem, ideo ratio ex singularibus efficax est, quādo enim alicui certo subiecto duo prædicata insunt, semper sequitur affirmatio alterius de altero particulariter, siue subiectum illud sit uniuersale, siue singulare; est igitur eadem syllogistica uis in eo modo, qui fit ex utraque singulari, quæ est etiam in Darapti, vt cuique consyderanti patet. Ad hoc dubium ego respoudendum puto uegari uō posse eam rationem argumentandi ex utraque singulari efficacem, & concludentem esse, qui euim hoc negaret, sensu egeret; tamen Aristoteles eam nomine syllogismi dignandam esse nou censuit, ue F que inter syllogismos eam collocare uoluit, ubi euim est consyderatio tota singularis, & sensilis, in qua nihil est uniuersale, ibi uullus est vsus rationis, à qua syllogismus habet appellatiouem; nomen igitur ratiocinatiouis nou meretur, quum illa conclusio sensu potius cognita, quàm ratione collecta sit; & est alieua à dictis de omni, ac de nullo, in qnibus utriusque propositio uniuersalis continetur, ut manifestū est. Neq; ignorauit Aristoteles huiuscemodi argumeutationem, quum sit illa sensilis expositio, qua ipse ad modos tertię figurę confirmandos vsus est; cognoscens uanque esse potiùs sensitiuam cognitiouem, quàm ratiociuium, nou posuit eam inter syllogismos, sed maluit per ipsam tanquàm per testimonium sensus uim, & efficaciam syllogismorum tertiæ figurę declarare.

Caput

Caput Octauum, in quo exponitur argumentum primum Auerrois contra quartam figuram, quo ostenditur eam non esse naturalem.

HIs declaratis ad tres syllogismorum figuras pertinentibus accedamus ad quartam, de qua disputationem instituimus, & argumenta Auerrois cōtra eam expendamus, & videamus quæ alij pro Galeno Auerroi respondeant, & obijciant. Primùm quidem Auerroes in octauo capite primi libri Priorum Analyticorum aduersus Galenū ita argumentatur, syllogismi consyderandi in logica tales esse debēt, ut proposito certo quęsito cadat super eos cogitatio nostra naturalis, at super syllogismos quartæ figuræ non cadit cogitatio nostra naturalis, ergo in logica consyderandi non sunt, neque alijs syllogismis annumerandi; hac ratione & refutat Auerroes quartam figurā Galeni, & causam adducit cur Aristoteles eam neglexerit, & consyderare noluerit, aduersatur enim processui nostro naturali, proinde etiam consilio ipsius Aristotelis in tractandis syllogismis; iam etenim diximus Aristotelem sibi proposuisse in Prioribus Analyticis tractandos eos tantùm syllogismos, qui sunt consentanei naturę, non eos, qui contra naturam procedant. Non est autem existimandū Auerroem ideo dicere quartam figuram esse contrariam naturæ, quia concludat prędicationem non naturalem, veluti speciei de genere, uel subiecti de accidēte, ut si dicamus, aliquod animal est homo, uel, omne risibile est homo, talis enim innaturalitas, ut ita loquamur, est ratione materiæ, non ratione formæ, proinde tū ab Auerroe, tum etiā ab Aristotele in posterioribus Analiticis consideratur, ibi enim materia spectatur, non forma, quocircà hęc prædicatio uitiosa cēsetur, animal est homo, risibile est homo; sed in prioribus Analyticis nulla materiæ ratio habetur, neque ullum in materia uitium consideratur, sed nuda forma respicitur separata adhuc ab omni conditione materię; propterea defensores Galeni in hoc rectè dicūt quòd si Auerroes hoc pacto innaturalitatem intelligat, argumētum ipsius nihil roboris habet, nec magis contra Galenum, quàm contra Aristotelem procederet, nam illa conclusio non naturalis, omne risibile est homo, & illa, aliquod animal est homo, possunt in prima figura colligi, quare similiter sequeretur primam figuram nō esse naturalem; præterea Aristoteles pro reducendis syllogismi aliarum figurarum ad primā docuit conuersiones propositionum, quanquā certum est omnem propositionem, in qua fit prædicatio naturalis, fieri non naturalem dum conuertitur, quum enim naturalis sit hæc propositio; homo est risibilis, conuersa fit non naturalis, risibile est homo; sequitur itaque vel

Innaturalitas materię ā propositio. &c.

A nullam propositionem posse conuerti, vel alias quoque tres Aristotelis figuras aduersari naturæ, quorum neutrum dicere debemus. Talem igitur materię innaturalitatem Auerroes intelligere non potest, quia in Prioribus Analyticis hæc neque abhorretur, neque animaduertitur, sed ibi omnis propositio admittitur, quę sit cōcessa; imo neque an uera, an falsa sit attenditur; & miror quòd multi logicæ professores hunc sensum fatuum verbis Auerrois attribuerint, & argumentum Auerrois ita intellectum ipsi efficax, & ualidum esse putauerint, quo tamen nihil dici posset absurdius, si ita intelligeretur. Nos igitur dicimus aliam fuisse Auerrois mentem, qui loquens de uia in syllogismis naturali, uel non naturali, intellexit naturalitatē, & innaturalitatem ratione formæ, non ratione materiæ, non enim intellexit prædicationem naturalem, uel non naturalem in propositionibus, quum hęc ad materiam pertineat; sed in-

Error multorum in intelligendo argumēto Auerrois.

Naturalitas, & innaturalitas formæ

B tellexit naturalem, uel non naturalem illationē conclusionis ex ꝓpositionibus, nimirū quę fiat, uel non fiat secundùm ordinem inferēdi naturalem, nis enim illatiua in forma consistit, non in materia; ideo naturalitas, & innaturalitas illationis est naturalitas, & innaturalitas formę, & hāc intellexit absq; vllo dubio Auerroes. Hęc aūt naturalitas formæ tota in dicto de omni & in dicto de nullo constituta est, ut Auerroes ipse testatur in primo capite Epitomes in Priores Analyticos, dum ait ꝫ syllogismus, de quo sermo fit in his libris, est qui fit super determinato quęsito secundum uiam dicti de omni, quæ est uia naturalis ꝫ cū autem uiam dicti de omni nocet naturalē, ipse declarat in capite quinto primi libri Priorum, & aliis in locis, dicit enim esse uiam naturalem, quia talis illatio fit à maiore hominum parte secundùm naturalem cogitationem; syllogismos autem, qui à paucis tantùm hominibus fiunt non secundùm uiam

C dicti de omni, appellat Auerroes artificialiter, & contra naturam concludentes. Sed clara omnia erunt, si explicemus quænam sit in dicto de omni, & in dicto de nullo uia naturalis. Dicimus itaq; illam esse illationem naturalem, quādo id, quod in propositionibus prædicatur, manet etiam prædicatum in conclusione; & id, ꝙ in propositionibus subiicitur, manet similiter subiectum in conclusione; qualis illatio fit per dictum de omni, & per dictum de nullo; iam enim diximus tres in utroque terminos comprehendi, è quibus syllogismus naturalis constituitur, quorum supremus dicitur maius extremum, sub quo stat medius terminus, & sub medio stat infimus omnium tanquàm pars sub toto, quę dicitur minor extremitas; quum igitur maius extremum sit in propositionibus prædicatum tantùm, non subiectum; & minus extremum sit subiectum tantùm, non prædicatum, regula dicti de omni postulat ut ijdē duo termini

mini in concluſione eundẽ inter ſe reſpectum, (D) eandemq; poſitionem retineant, nempè vt colligatur prædicatio ſuperioris de inferiore, ideſt vt illud, quod in propoſitionib. prędicabatur, inferatur de illo prædicari, quod in propoſitionibus ſubijciebatur, & non è contrario; ſuperius autem, & inferius non ea intelligimus, quę in Categoria, & reipſa ſint eiuſmodi, vt cogamur corpus de animali prædicare, animal verò de corpore prædicare nequeamus; ſed intellimus ſuperius, & inferius ſecũdùm noſtram acceptionem in propoſitionibus, vt quod in eis ſuperiùs fuit, maneat ſimiliter ſuperius in concluſione, & quod fuit inferius, maneat inferius; hæc eſt illatio naturalis, quæ per dictum de omni manifeſtè ſignificatur, non enim dicimus, quod de aliquo omni prædicatur, ſubijcitur alicui eius parti; ſed dicimus, quod de aliquo omni prędicatur, prędicatur etiã de qualibet eius parte; quare per dictum de omni ſignificamus prædicatum in propoſitionibus manere prædi- (E) catum in concluſione. Quarta igitur figura contra naturam, & cõtra dictum de omni concluſionẽ colligit, proponebatur enim in quarta figura concludendum tale problema; aliquod corpus eſt homo, & colligebatur per medium animal hoc pacto, omnis homo eſt animal, omne animal eſt corpus, ergo aliquod corpus eſt homo, in propoſitionibus quidem ſupremum locum prędicatione obtinet corpus, infimum homo, nam corpus de animali ſumitur prædicari, & animal de homine, quare ſuperius eſt corpus animali, & animal homine, proinde & corpus homine; & corpus in propoſitionibus prædicatur tantùm, nõ ſubijcitur, homo verò ſubijcitur tantùm, non prædicatur; contra uerò in concluſione ſubijcitur corpus, prædicatur homo; ſic autem naturalis ordo illationis peruertitur, nec ſeruatur natura dicti de omni, cui hæc illatio recto tramite aduerſatur. Ideo dicit Auerroes quòd ſuper illam cõcluſionem non ca- (F) dit cogitatio noſtra naturalis, quilibet enim homo audiens illam propoſitionum complicationem, expectaret propter inſitam uim dicti de omni concluſionem naturalem, omnis homo eſt corpus; nam reuera ſyllogiſmus ille, quem dicunt eſſe in quarta figura, eſt in primo modo primæ figuræ, & minor propoſitio eſt antepoſita maiori, quam enim dicunt eſſe maiorem, illa eſt minor, & quam dicunt eſſe minorem, illa eſt maior; quòd autem concluſio illa ſequatur, aliquod corpus eſt homo, non negamus, ſed dicimus mediatam, & remotã eſſe hanc conſequutionem, & (vt ait Auerroes) artificialiter, & cum machinatione deductam; primariò namque, & immediatè ſequitur in Barbara concluſio uniuerſalis, omnis homo eſt corpus, poſtea ex hac uniuerſali affirmatiua ſequitur ſua conuerſa particularis, aliquod corpus eſt homo, hæc etenim non immediatè ex ijs duabus propoſitio- (D) nibus colligitur, ſed per mediam cõcluſionem uniuerſalem in prima figura collectam. Neque Ariſtoteli incognitus fuit hic argumẽtandi modus, quem iſti quartam figuram appellant; eius enim mentionem fecit in primo capite ſecundi libri Priorum oſtendens aliquos eſſe ſyllogiſmos in figuris, qui plures cõcluſiones colligãt, quanquàm ſingulus unam colligit primariò, & immediatè, aliàs mediatè, & ſecundariò, vt Barbara tres concluſiones colligit, præcipuè quidem uniuerſalem affirmatiuam; ſecundariò autem, & per eam duas particulares affirmatiuas, unam, quæ pars eſt illius uniuerſalis, alteram, quæ eſt eius conuerſa, ſi quis enim demonſtrauit omnem hominẽ eſſe animal, ſimul demonſtrauit aliquem hominem eſſe animal, & aliquod animal eſſe hominem; quia illam vniuerſalem hæ duę ex neceſſitate conſequuntur; nec tamen hæc cõcluſionum diuerſitas, quæ ex eiſdem propoſitionibus deducuntur, facit figura- (E) rum, vel modorum diuerſitatem; ſed unus eſt modus, qui unam primariò colligit per dictum de omni, alias ſecundariò, & per eam, & artificialiter. Similiter in Celarent quatuor concluſiones negatiuæ ex eiſdem propoſitionibus inferuntur, ſed una uniuerſalis primariò, & naturaliter per dictum de nullo, ſecundariò uerò, & artificialiter altera vniuerſalis negatiua cõuerſa, & duæ particulares negatiuæ, quæ ſunt partes illarum duarum uniuerſalium. Ille igitur modus affirmatiuus, quem dicunt eſſe quartæ figurę, poſitus eſt ab Ariſtotele tanquàm primę figurę, quia ſi ſpectemus ordinem terminorum in propoſitionibus, eſt prima figura; quoniam medium eſt poſitione medium, ſed obliquè, & artificialiter concludens, & eſt modus ille à latinis vocatus Baralipton, quem in prima figura ponunt, & vocant indirectè concludentem, ſic enim dicentes longè minus errant, quàm qui aſſerunt eſſe figuram quartam. Eſt igitur ualidiſ- (F) ſimum hoc primum Auerrois argumentum, quo probat quartam figuram non eſſe naturalem; & ueriſſimum eius dictum; quãdo inquit, ſi proponatur tale quæſitum in quarta figura colligẽdum, aliquod corpus eſt homo, & ſumamus has duas propoſitiones, omnis homo eſt animal, & omne animal eſt corpus, tunc ſumus inter duo, & ſuſpenſi ſtamus an dimiſſo quæſito illo propoſito ſolã inferamus concluſionem naturalem, omnis homo eſt corpus, ad quã nos trahit inſita nobis uis dicti de omni, & ita non colligimus quæſitum propoſitum à principio; an potius utranq; ſimul inferamus, nẽpè & concluſionẽ naturalẽ, & alterã propoſitam à principio; quaſi dicat Auerr. fieri non poſſe vt animus noſter nõ colligat concluſionẽ naturalẽ, quæ ex illis propoſitionibus deducitur per dictum de omni, natura.n. nos cogit auditis illis propoſitionibus eam cogitare, ideo uel hanc ſolam colligimus, uel alteram cum ipſa, & per ipſam.

Quomodo in quarta figura non ſit illatio naturalis.

Quarta figura nõ fuit incognita Ariſt.

Baralipton.

Caput Nonum, Responsio sectatorum Galeni ad primum Auerrois argumentum.

Responsio pro Galeno

AD hoc argumentum solent defensores Galeni respondere quòd si duæ illæ propositiones affirmatiuæ ita disponantur, vt seruent ordinem primæ figuræ, nempè vt illa, omne animal est corpus, antepo natur tãquàm maior, illa uerò, omnis homo est animal, postponatur tanquàm minor, vtique illa conclusio, aliquod corpus est homo, non sequitur nisi secundariò, & artificialiter, illa verò sola primariò, omnis homo est corpus. Sed si eædem duæ propositiones conuerso ordine disponantur secundùm quartam figuram, vt illa, omnis homo est animal, tanquàm maior anteponatur, illa verò, omne animal est corpus, postponatur tanquàm minor, tunc res aliter sese habet, nam illa conclusio, aliquod corpus est homo, sequitur immediatè, & naturaliter per quartam figuram; conuersa uerò, omnis homo B est corpus, sequitur secundariò, & artificialiter, & obliquè, quæ directè, & naturaliter per primam figuram sequebatur. Hæc omnia dicunt clara esse hoc fundamento constituto, quod earundem duarum propositionum trãspositio variat modum syllogismi, quare si ita dispositæ faciunt modum primæ figuræ, qui vocatur Barbara, necesse est ut transpositæ faciãt alium modum, & conuersam conclusionem colligant naturaliter; &, quum sedes medij mutetur, ad aliam figuram pertineant. Illud autem fundamentum confirmant testimonio ipsius Aristotelis, qui in secunda figura duos illos modos posuit, Cesare, & Camestres, tanquàm diuersos, ij tamen nullum aliud discrimen habent, quàm conuersum ordinem earũdem propositionum, proinde & conuersæ conclusionis illationem; postposita enim propositione affirmante fit Cesare, postposita uerò negante fit Camestres, & conclusio conuersa colligitur eisdem manenti- C bus propositionibus; ex his enim propositionibus, nullus lapis est animal, & omnis homo est animal, sequitur in Cesare nullum hominem esse lapidem, & est illatio naturalis; si uerò earundem ordine commutato dicamus, omnis homo est animal, & nullus lapis est animal, sequitur in Camestres nullum lapidem esse hominem, & sequitur naturaliter; non enim dicimus alteram cõclusionem naturaliter, alteram artificialiter colligi, & vnum esse modum, non duos; sed duos modos esse fatemur, & vtranque conclusionem respectu proprij modi esse naturalem, sicuti etiam vtraque respectu alterius modi est artificiosa, & obliquè collecta. Eadem prorsus ratio est in duobus modis tertiæ figuræ Disamis, & Datisi, ex ijsdem enim propositionibus contrario ordine dispositis hi duo diuersi modi constituuntur, & eorum altero conclusio conuersa colligitur conclusionis alterius, &

Ratio responsionis.

Confirmatio rónis.

A quæ in Disamis naturaliter, ac primariò colligitur, ea in Datisi colligitur artificialiter, ac secundariò; quemadmodum quæ in Datisi naturaliter sequitur, eadem sequitur in Disamis artificialiter, & ita utraque naturaliter, & vtraque artificialiter colligitur respectu duorũ diuersorum modorum. Quemadmodum autem earundem propositionum transpositio variat modum syllogismi, ita necesse est figuram quoque variari, si contingat mutari medij termini situm, quod in secunda, ac in tertia figura non euenit, euenit tamen in prima, & in quarta, vt patet. Nec obstare dicunt illud, quod pro Aristotele, & Auerroe dicitur, quòd ex eisdem propositionibus faciliùs, atque euidentiùs colligitur conclusio in prima figura, quàm in quarta; hoc enim concedunt, sed idem (inquiunt) contingit in duobus illis modis secundæ figuræ Cesare, & Camestres, faciliùs enim, & euidentiùs concludit Cesare, quàm Camestres; & ita faciliùs in tertia figura Datisi, quàm Disamis; quia ad primam figuram propriùs accedunt, & ad eam facilius reducuntur; nec propterea dicimus Camestres, ac Disamis non esse naturales, sed omnes dicimus esse naturales, licèt hic euidẽtiùs, ille minus euidenter concludat. Quid autem mirũ, si prima figura euidentiùs colligat, quàm quarta? certum est enim primam esse omnium euidentissimam, nec tamẽ eam solam dicimus naturaliter concludere, sed alias quoque. Illud quoque sibi non obesse dicunt, quòd quarta figura non cõcludat per dicta de omni, & de nullo, quandoquidem secunda quoque, ac tertia figura non habent dictum de omni, vel de nullo, quum non habeant medium inter extrema locatum; has tamen Aristoteles non reiecit vt non naturales, quia licèt non habeant actu dictum de omni, habent tamen potestatẽ, quatenus ad primam figuram reduci possunt; quod idem de quarta figura dicendũ est, potest enim ipsa quoque ad primam figuram reduci, quare habet potestate dictum de omni, etsi non actu; non est igitur minùs naturalis, quàm illæ duæ, licèt & hæc, & illæ sint minùs naturales, quàm prima, quæ quidem sola est verè naturalis, & maximè omnium euidens, à qua sumũt reliquæ euidentiam, & perspicuitatem. Est etiam (dicunt) quarta non minùs in vsu apud homines, quàm aliæ figuræ, imò nõ minùs fortasse, quàm prima; quòd autẽ in gymnasijs philosophorum soleat quarta figura censeri monstrosa, & innaturalis, causam esse inquiunt cõsuetudinem in disciplina Aristotelis, cuius reuerẽtia, & amor nos obcæcat ne ueritatem inspiciamus, & vt putemus conclusionem semper colligendam esse secundùm primam figuram, nunquàm secũdùm quartam; quòd si liberi essemus, nec iurati in uerba magistri, uideremus quartã quoque figuram esse naturalem, & alijs annumerandam ut quartam, non ut primam, quæ sit obli-

Obiectionis solutio pro Galeno.

Obiectionis solutio pro Galeno.

tem secūda, ac tertia figura esse naturales, quia plures homines in his naturaliter ratiocinātur non minus, quàm in prima fignra; & quanuis hæ non habeāt in propositionibus actu dictum de omni, quum non habeant medium in mediā sede collocatum, habent tamen potestate, vt supra declarauimus. Dupliciter nanq; possumus intelligere syllogismum uaturalem, aut enim eū intelligimus, qui habeat actu dictum de omni, proinde per se ipsum habeat euidentiā siue ope alterius, qua ratione prima tantùm figura est naturalis; secūda enim, ac tertia non sunt ita naturales, nisi dicamus naturales potestate, quatenus ad primā reduci possunt, quare neq; penitus naturales sunt, neq; sunt contrariæ naturæ, quia non aduersantur dicto de omni, sed medio modo se habent; &, quum nō aduersentur naturæ, sunt potestate naturales, quia habent potestate dictū de omni; aut naturalem syllogismum intelligimus illum, qui sit in vsu apud plures homines instinctu naturæ ductos, qua ratione omnes tres figuræ sunt æquè naturales, quia sunt omnes ęquè in usu apud magnā hominum partem.

Duob. modis dici potest syllogism' naturalis.

Dignum autem cognitu est, licèt à nemine hactenus declaratū, quòd quum ob insitam uim dicti de omni sæpe vulgares homines absque ulla artis cognitione syllogismos faciant, attamen non semper ipso dicto de omni utuntur exquisitissima ratione accepto, sed sæpe parùm obliquato, non tamen penitus peruerso, atque destructo; ideò non solùm in prima, sed in secunda quoque, ac tertia figura ratiocinantur; sunt enim & apud artifices materiales normæ quædam, ac regulę, quibus non semper utuntur exquisitè rectis, sed interdum à rectitudine aliquantum deuiantibus; nam propter materiā, ex qua materialia opera construenda sunt, sæpe cogūtur regula uti aliquantum obliquata, cuiusmodi erat regula illa Lesbia, cuius mentionem facit Aristoteles in quinto libro de moribus capite decimo, quæ plūbea erat, ut ad lapidum figuram flecteretur; non.n. semper materiam ipsi regulæ, sed quandoq; regulam materię accommodare oportet.

Cur illi, qui naturaliter ratiocinātur, nō semper in prima figura syllogismum faciant.

Regula Lesbia.

Vnde sumi potest solutio dubitationis, quæ multorum animos posset perturbare, uidetur enim secundam, ac tertiam figuram naturaliter in usu esse non debere, sed primā solam, quum enim omnes syllogismi secundæ, ac tertiæ figuræ ad primam reducendi sint, possunt igitur omnes formari statim in prima, ergo nō deberent formari in alijs ut statim reducantur ad primam, etenim frustra fit p plura, quod æquè, imò meliùs per pauciora fieri potest; melius est autem prima figura statim uti, quum id fieri semper possit, q̃ uti alijs, si ad primam reducēdę sunt; pręsertim quum prima alijs præstantior, & euidentior, & naturalior sit; itaq; aliæ figurę pręter primam in usu esse non deberent.

Dubiū aduersus secūdam, ac tertiam figurā.

Solutio

Ad hoc dicendū puto q regula dicti de omni nobis naturali-

A ter insita nos semper traheret ad ratiocinādum in prima figura, hęc enim omnium syllogismorum radix propriè figuram primā producit; attamen materia sępe nos cogit ut hac regula non exquisitè recta, sed aliquantum obliquata utamur, instar plumbeæ illius regulæ, quæ ad lapidum obliquitatem flectebatur; uolumus enim, quemadmodum & medici iubent, illud respicere, quod magis urget; quod quomodo se habeat, breuiter declarādum est; Certum est communem esse omnium ratiocinantium scopum ut ex notis quibusdā propositionibus aliquid colligant, & probent, quod ignotius est; in nobis enim hunc tanquàm naturalem instinctum inesse Aristoteles ipse uidetur testari in præfatione primi libri Physicorū inquiens innatam nobis esse hanc viam ut à notis progrediamur ad eam, quæ ignoramus; quòd si eum locum ad id, de quo loquimur, pertinere aliquis non admiserit, saltem nō inficiabitur Aristotelem hoc B significasse in ipsa definitione syllogismi, dum dixit { positis quibusdam } constat enim idem ualere positis, quod concessis, concedit autem nemo ea, quę non nouit; quare quisquis utitur syllogismo siue ad seipsum, siue ad alios, siue docendi, siue disputandi, siue persuadēdi, siue etiam cauillandi gratia, notas, & concessas accipiat propositiones oportet, alioquin inanis est omnis ratiocinatio pro colligenda cōclusione, quę semper incognita, & controuersa proponitur. Hác igitur ob causam nitimur semper quantum possumus notas propositiones assumere, & quę illicò sint cōcedendę, ex quibus postea conclusionem controuersam colligamus. Hinc fit ut quandoq; malimus aliquam propositionem sumere, per quam in secunda, uel in tertia figura ratiocinemur, quàm eius cōuersam, per quā in prima; illam enim magis in promptu, ac euidentiorē esse animaduertimus, hanc uerò ignotiorem; ueluti si probandum sit nullum homi- C nem esse equum, & medium occurrat risibile, promptior, atque conuenientior est hęc maior, nullus equus est risibilis, ex qua fit syllogismus in Cesare, quàm conuersa, nullum risibile est equus, ex qua fieret syllogismus in Celarent; ea enim est nobis loquendi consuetudo, ex ipsa fortasse rerū natura deriuata, vt substantijs proprietates attribuamus, non substantias proprietatibus, ideò magis dicimus nullum coruum esse album, quàm nullum album esse coruum. In illis autem modis, qui difficiliùs ad primam figuram reducuntur, uidelicet per transpositionem propositionum, uel per ductionem ad impossibile, adhuc efficacior est ratio cur non in prima, sed in alijs potiùs figuris argumētemur, nam si proponatur nobis in principio tale quęsitum colligendum syllogismo, nullus lapis est homo, & occurrat medius terminus animal, statim argumentum facimus in secunda figura in Camestres, quoniam per illud medium non

potest fieri statim syllogismus in prima figura, D de quęsito proposito, in prima enim cōcludere mus nullum hominem esse lapidem, nos autem hanc nō quærebamus, sed conuersam, nullus lapis est homo, hæc enim proponebatur: huiusce rei argumentum validissimum ex Aristotele desumimus, apud quem multis locis, quos hic commemorare non conuenit, obseruauimus ipsum usum esse syllogismo in secunda figura ex ambabus propositionibus affirmantib. qui prauus, & inutilis est ratiocinandi modus, validus tamē ratione materiæ, quia maior propositio potest simpliciter conuerti, & ita ratio fit in prima figura; maluit autem Aristoteles ea maiore uti, quæ promptior, atque euidentior erat, quàm conuersa, quæ erat occultior, & spernere formam propter materiam, quia hæc magis urgere uidetur. Natura igitur nos inducit ut regulam dicti de omni aliquantum obliquemus, & ab eius rectitudine declinemus propter materiam, cui hæc regula accōmodanda est; materia enim sunt propositiones, quibus ad ratiocinandum uti uolumus; propterea sæpe contingit ut in secunda, ac in tertia figura potiùs, quàm in prima argumentemur; nec tamen illæ ita recedunt à prima, ut non sint illi propinquæ, & ad illam reduci queant. Totius itaque difficultatis solutio in hoc est constituta, quòd omnes ratiocinantes quærunt naturaliter euidētiam, hæc autem duplex est, una materiæ, ut propositiones notę, ac concessæ sumantur; altera formæ, ut per dictum de omni ratiocinatio fiat, sic enim euidentissima est; idcirco si utranque simul euidentiam habere possunt, in prima figura absque dubio ratiocinantur, non in alijs; quòd si utranque simul assequi nequeant, euidentiam materiæ sectari malunt, quæ magis urgere uidetur, quemadmodum declarauimus. Hac ratione propter materiam declinamus aliquantum ab euidentia formæ, sed postea hanc quoq; adipiscimur per reductionem syllogismorum ad dictum de omni, & ad figuram primam. Quòd igitur secunda, ac tertia figura sunt naturales, & quomodo, & quòd aduersus eas argumentum Auerrois malè ab aduersarijs retorquetur manifestum est.

Cur sit usu paralogismus ex duabus affirmātibus in secūda figura.

Euidentia syllogismo duplex.

Caput Undecimum, quòd argumentum Auerrois contra solam quartam figuram sit efficacissimum.

Nunc ostendamus ipsum cōtra quartam solam figuram plurimum roboris habere, & uanam esse solutionem à medicis excogitatam, qui non uiderunt quartam figuram neque cum prima, neq; cum alijs duabus esse cōferendam; quia neq; illationem facit euidentissimè naturalem, ut prima; neque potestate euidētem, & naturalem, ut aliæ duę; sed in altero extremo constituta à natura remotissima est, & ei penitus aduersatur; quocirca iure uocatur ab Auerroe artificiosa, & ex machinatione concludens, & nihil habens illationis naturalis. Prima nanque figura habet in propositionibus dictum de omni manifestum, & iuxta ipsius legem conclusionem colligit; secunda verò, ac tertia non habent in propositionibus terminos dispositos secūdùm dictum de omni, & conclusionem colligunt si non euidenter per dictum de omni, saltem non ei repugnantem; sed quarta habet medium inter extrema locatum, proinde habet actu, & manifestè in propositionibus dictum de omni; tamen in conclusione facit illationem ipsi contrariam, & aduersantem naturæ; quum enim deberet colligere prædicationem supremi prędicati de subiecto infimo, ipsa è cōtrario infert infimum prædicari de supremo, quod est contra nostram naturalem expectationem; unde E patet vanam esse instantiam, quam faciunt de Cesare, & Camestres in secunda figura; & de Datisi, ac Disamis in tertia; quoniam comparatio non est conueniens, diximus enim duas esse rationes cur duorum extremorum terminorum alterum potiùs, quàm alterū appellemus maius extremum; prior quidem ratio est dispositio terminorum in propositionibus actu secūdùm dictum de omni; illum enim terminū, qui prædicatione supremus omnium est, maiorem uocamus, & propositionē, in qua est, propositionem maiorē; illum uerò, qui subijcitur cæteris, dicimus minorem, & illam propositionem minorem appellamus: altera ratio est ordo ipsarum propositionum, qui sumitur ex ordine duorum terminorū quæsiti ab initio propositi; quum enim ex ipsa terminorum prædicatione in propositionibus nullus possit ipsorum ordo desumi, quoniam duo extremi termini æqualem in eis obtinent situm, unde non possumus iudicare uter maior, utes minor uocandus sit, neque utra sit propositio maior, utra minor; ideò illam uocamus maiorem, quam priùs F protulimus; illam minorem, quā posterius, habita simul ratione quęsiti propositi à principio. Verùm harum duarum rationum prior lōgè efficacior, atque urgentior est, & dum illam habemus, non respicimus alterā; quando enim in propositionibus termini secundùm dictum de omni sunt dispositi, non consyderamus utra propositio antepośita fuerit, ut eā appellemus maiorem; sed maiorem uocamus illam, in qua terminus prædicatione supremus continetur, etiam si alteri propositioni postposita fuerit, ut sæpe in libris Aristotelis inuenimus minorem propositionem maiori esse antepositam; propterea syllogismum illum ex utraque uniuersali affirmatiua, quem in quarta figura esse dicūt, Aristoteles non iudicaret habere complicationem propositionum diuersam à primo modo

Solutio confirmationis adductę à Gale.

Duplex est rō, qua terminum maiorē, uel minorem esse iudicamus.

primę

primæ figuræ qui dicitur Barbara, quia quum adsit actu dictũ de omni, maior terminus semper vocatur ille, qui prędicatione supremus est, & illa propositio, in qua ille ineſt, semper dicitur maior, etiam si minor ante illam pronuntiata fuerit; quocirca inanis prorsus est aduersariorum excogitatio quòd transpositis in prima figura propositionibus modus, & figura uarietur; manet enim eadem figura, & idem modus, quia manet idem terminus maior, & idem terminus minor; ita enim in mentibus nostris imprimitur dictum de omni, vt quomodocunque propositiones disponantur nos semper pro maiore habemus illum, qui prædicatur de medio pro minore autem illum, qui subijcitur medio, idque est in animo cuiusque hominis sanę mentis secundùm instinctum naturalem. Ideò refellendum penitus est istorum figmentum quòd terminus ille, qui prædicatione supremus est, dicatur minor, qui verò infimus, dicatur maior; est enim artificiosa quædam excogitatio B alicuius hominis, non omnium, neque plurium, sine aliquo ordine naturali, imò contraria naturæ. De Cesare autem, & Camestres, ac similiter de Datisi, & Disamis alia, ac longè diuersa ratio est, in his nanque cessante priore ratione ad secũdam confugimus, quia quum non habeant actu in propositionibus dictum de omni, sed ambas extremitates habeant ęqualiter positas, prior ratio nullum ibi locum habet, nec possumus ratione prædicationis hanc potiùs, quàm illam appellare maiorem, vel minorem; tunc igitur secundam rationem respicimus, & possumus utram uolumus appellare maiorem, nihilo magis sic, quàm sic aduersantes naturę, & dicto de omni; quo fit, vt Cesare, & Camestres sint duo modi diuersi in secunda figura, sic etiam Disamis, & Datisi in tertia.

Solutio alterius confirmationis pro Galeno adductæ.

Quod etiam dicũt de modo illo negatiuo quartę figurę, vanum, & commentitium est, erat enim modus ille talis, nullus equus est homo, C omnis homo est animal, ergo aliquod animal non est equus; huic modo (aiunt) obijcere non possunt Aristotelici quòd sit in prima figura, & minorem propositionem habeat maiori antepositam, quemadmodum alteri modo affirmatiuo obijciebant, quia si minor ea esse dicatur, quę prior posita est, & syllogismum esse in prima figura, sequetur in prima figura minorem esse negatiuam, quod quidem esse non potest, quum in prima figura ex minore negatiua nihil colligatur; hic autem modus, quem exposuimus, est syllogismus concludens, quoniam igitur in prima figura locari non potest, multo minùs autem in secunda, uel in tertia, relinquitur ut sit proprius modus quartę figurę. Sed hęc, licèt aliquid habeant apparentię, nihil tamen ueritatis habent; legem enim perpetuam, & uniuersalem habemus quòd quandocunque medium inter extrema positum est, siue benè, siue malè id fiat, est prima figura, iudicatur enim prima figura non ex utilitate modi, sed ex situ medij; ideò Aristoteles in prima figura non solùm quatuor illos modos utiles nominauit, sed etiam alios omnes inutiles; omnino itaque dicendum est hunc syllogismum negatiuum, quem hi in quarta figura statuunt, esse in prima figura, inutilem tamen, & non concludentem, quum minorem habeat negatiuam; nam rectè, & naturaliter nihil concludit, quanuis ei accidat vt artificiosè, & obliquè certam quandam conclusionem colligat; sed eam non esse naturalem illationem quilibet sincerus, & sanæ mentis iudex diligenter consyderando cognoscere potest, semper enim dum medium ponitur inter extrema, propositio illa iudicatur maior, in qua terminus ineſt prædicatione supremus; illa uerò minor, in qua infimus; ideò naturalis omnium hominum cogitatio caderet super conclusionem conuersam, quilibet enim expectaret ex illis propositionibus talem conclusionem, in qua animal de equo prędicaretur, licèt modus non concludens, & inutilis sit; quare collectio conclusionis conuersę, aliquod animal non est equus, est contra omnem animi nostri expectationem, & cogitationem naturalem. Neque Aristoteli fuit incognitus modus hic negatiuus, ad quem isti confugere uidentur, de eo nanque locutus est in octauo capite primi libri Priorum Analyticorum, & est modus ille, qui à Latinis uocatur Fapesmo, vel Frisesomorum, si maiorem habeat particularem, quos duos modos Latini rectè in prima figura collocant, sed obliquè, ac contra naturam concludentes appellant: propterea Aristoteles nullam ipsorum mentionem facere uoluit in prima figura, quia in figuris non respexit nisi syllogismos naturaliter concludentes, alios omnes à figuris reiecit; attamen eos quoque extra figuras tetigit, ut in illo capite octauo de his uidere possumus, ubi hos ad primam figuram pertinere dixit, obliquè tamen concludere; & adiecit posse in alijs quoque figuris formari huiusmodi syllogismos obliquè concludentes, quod quidem nobis consyderandum reliquit, quia non sunt syllogismi naturaliter concludentes, nec digni quorum mentio ulla in figuris fiat. Nos igitur, qui Aristotelem defendimus, ratione mouemur, non consuetudine, vel amore magistri, ad sequendam eius opinionem quòd tres tantùm sint figurę naturaliter concludentes; nec aliquis esset eruditus, ac sincerus iudex, qui non censeret medicos potiùs, quàm philosophos iurasse in uerba magistri; ualidissimum enim est Auerrois argumentum, de quo hactenus sermonem fecimus, & ita firmis nititur fundamentis, ut solui non possit.

Figura iudicatur non ex utilitate modi, sed ex situ medij.

Fapesmo.

Caput Duodecimum, in quo secundum Auerrois argumentum exponitur, & contra medicos defenditur. D

Secundum argumentum Auerrois contra quartam figuram. ALTERO argumento usus est Auerroes contra quartam figuram, quod tale est, per quartam figuram concluditur prædicatio eiusdem de seipso, ergo est figura nugatoria, inutilis, & absurda, antecedens probatur, quoniam quando in quarta figura ita ratiocinatur, omnis homo est animal, omne animal est corpus, quilibet in mente sua naturaliter cogitaret ex his propositionibus illationem huius conclusionis, omnis homo est corpus; ipsi tamen conuersam conclusionem colligût, aliquod corpus est homo, ergo à primo ad ultimum colligitur corpus de corpore prædicari, fieri enim non potest ut qui audit illas propositiones, non cogitet conclusionem naturalem, quæ est, omnis homo est corpus; ipse postea audit conuersam, quam non expectabat, aliquod corpus est homo, ideo hanc illi subnectendo concluditur per primam figuram aliquod corpus esse corpus, quia si prædicatur de homine corpus, & homo de corpore, concluditur prædicari de corpore corpus, quæ est prædicatio, & illatio absurda. Ad hoc argumentû mihi uidentur medici tripliciter respondere, primùm quidem negant ꝙ cogitatio nostra naturalis cadat super illam conclusionem, omnis homo est corpus; dispositis enim propositionibus ut secundùm quartam figuram disponêdæ sunt dicunt colligi naturaliter illam, aliquod corpus est homo, & eam à quolibet esse expectandam, proinde non sequi prædicationem eiusdem de seipso. Secûdò dicunt quòd licèt colligatur corpus de corpore prædicari, non tamen accipitur ut idem, sed ut diuersum, quia non consyderatur an sit idem, an diuersum; quare si nô reipsa, saltem secundùm côsyderationem fit prædicatio de diuerso, nô de eodem, idq; ad absurditatem euitandam satis est. Demum dicunt, dato, nec tamen concesso ꝙ sit illatio eiusdem de seipso, illud esse quidem inconueniens in materia, sed non in forma, & ui illatrice, quâ solam in præsentia respicere debemus, sicuti Aristot. quoq; eam solam dimissa materia in Prioribus Analyticis consyderauit; nam etiam in prima figura si dicamus, omne risibile est homo, omnis homo est risibilis, sequetur omnem hominem esse hominê, & forma hęc syllogismi optima est, quam damnare non possumus, dum in solius formæ consyderatione uersamur. Huic postremæ solutioni potissimum inniti uidêtur defensores Galeni, & ita ad argumentum Auerrois negare consequentis absurditatem; & solutionem demum confirmant conuertendo idem argumentum contra Aristotelem, tum quia in alijs quoque figuris potest concludi idem de seipso, ut homo de homine per medium risibile in prima

Prima responsio medicorû.

Secûda responsio.

Tertia responsio.

Conuersio argumenti contra Auerr.

figura, quemadmodum modò dicebatur; tum etiam quia docens Aristot. conuersiones propositionum pro reductionibus aliorû syllogismorum faciendis ad figuram primam, similiter incidit in hoc absurdum, ut fecerit idem de seipso prædicari, hanc enim propositionem, omnis homo est animal, docuit conuerti in hanc, aliquod animal est homo, quam illi subnectendo colligimus in Darij aliquod animal esse animal; argumentum igitur Auerrois si contra Galenum ualet, non minus ualet contra Aristotelem; hęc illi. Ego verò etsi huic posteriori Auerrois rationi non tantum tribuo, quantum priori, quæ fuit efficacissima; attamen ut in hac quoq; Auerroem pro uiribus defendam, dico primam illorum responsionê non posse consistere, quia iam à nobis fuit vberrimè confutata, ostendimus enim quòd super conclusionem quartę figurę nô cadit cogitatio nostra naturalis, sed super eius côuersam, quę naturaliter per primam figuram colligitur; declarantes enim quę nam sit illatio naturalis diximus eam esse quando superius in conclusione est etiam superius in propositionibus, & inferius in conclusione est inferius in propositionibus; quod quidem licèt satis notum sit, & nulla probatione indigere uideatur, potest tamen côfirmari sumpta similitudine à naturalitate propositionis ratione materię, quę est naturalitas prędicationis; quemadmodum enim prędicatio naturalis tunc est, quando illud prędicatur, quod alteri extra animû inest, & illud subijcitur, quod extra animum alteri subest, ut quando genus, vel differentiam de specie, & accidens de subiecto prędicamus; ita naturalitas formæ, idest illatio naturalis tunc est, quando id prędicatur in conclusione, quod fuit prędicatum in propositionibus; & id in côclusione subijcitur, quod fuit subiectû in propositionibus; sicut enim in prędicatione naturali, quę dicitur naturalitas secundùm materiam, attenditur conuenientia propositionis cum re, ut eadem sit duorum terminorum positio, siue relatio ad se inuicem in propositione, quę est inter eosdem prout sunt res extra animum existentes; ita in illatione naturali, quę est naturalitas formę, attenditur conuenientia conclusionis cum propositionibus, ut duo termini conclusionis eundem inter se habeant respectum, quem in propositionibus habuere, qui si peruertatur, fit illatio contra naturam. Negare igitur non possunt quòd ex ea propositionum complicatione sequatur naturaliter illa conclusio, omnis homo est corpus, quemadmodum in prima Auerrois ratione fusissimè declarauimus; propterea si quid roboris habet hoc secundum Auerrois argumêtum, id habet ex altero priore, cuius uirtute, & efficacitate hoc quoque roboratur; idcirco si illud firmum manet, hoc quoque consequens rectè ab Auerroe deducitur, si per quartam figuram

E

F

Impugnatio primæ responsionis.

Nota comparationê naturalitatis materię cum naturalitate formæ.

gurâ ratiocinamur, colligimus prædicationem eiusdem de seipso; quod ipsi quoque aduersarij negari non posse cognoscentes ad secũdam responsionem confugerunt dicẽtes colligi quidem idem de seipso, non tamen vt idem, sed vt diuersum. Ego verò ostendo colligi idem vt idem, nam quilibet terminus in syllogismo vnus esse debet, & simplex, non multiplex, si n. esset multiplex, tunc ratiocinatio non in tribus, sed in pluribus terminis fieret, & nihil cõcluderet, dũ igitur concludimus corpus de corpore prædicatũ, necesse est vt intelligamus idẽ esse corpus in conclusione, quod fuit in propositionibus; & idẽ esse corpus, quod prędicatur, & corpus qđ subijcitur, secus vitiosus esset syllogismus, siquidẽ sola consyderationis diuersitas sufficit vt ratio ex quatuor terminis constet.

Impugnatio secundæ.

Hæc illi consyderantes ad tertiam responsionem se receperũt dicentes inconueniens non esse ratione formæ quòd idem de seipso prædicetur. Sed hæc quoque postrema solutio facilè refellitur, quanuis enim Aristoteles in prioribus Analyticis in sola forma siue materiæ con syderatione versetur, tamen formam consyderat propter materiam, & vt deinceps applicetur materiæ, quia nisi materiæ aptari posset, vana esset, & inutilis ipsa syllogismi forma, ergo similiter inutilis est illa argumẽtationis forma, quæ cuicunque materiæ aptetur, facit semper nugatoriam, & absurdam illationem, & idem de seipso prædicari colligit, vt euenit in quarta figura; sed non in prima, vt falsò aduersarij vtuntur argumentum contra primam figuram retorquere; quanuis enim possimus in prima figura cõcludere hominem esse hominem per medium risibile, non tamen semper in prima figura hoc absurdũ contingit; & tunc, quando contingit, non primæ figuræ vitium est, sed eius, qui prima figura prauè vtitur; tractantur nanq; figuræ syllogismorum ab Aristotele non vt postea ipsis materiæ aptatis abutamur, sed vt benè utamur. In quarta autem figura quum semper, & necessariò id cõtingat, est proprium ipsius figuræ vitium, non eius, qui vtitur; quare Auerrois ratio aduersus quartam figuram valida est, non aduersus primam. Non benè etiam retorquetur contra Aristotelem docẽtem conuersiones propositionũ, quia non est par ratio; Auerroes enim consyderat quòd per eiusdem syllogismi discursum ducimur ad inferendam prædicationem eiusdem de seipso, quæ est illatio absurda, & ratiocinantibus semper inutilis; sed hoc non contingit in reducendis aliarum figurarum syllogismis ad primam per conuersionem propositionum, quia si reducamus syllogismum factum in Cesare ad Celarent, maiorem propositionem conuertemus, sed nõ vtemur ambabus in uno, ac eodẽ syllogismo, nam in Cesare utemur illa, nullum B. est A. deinde eius conuersa, nullum A. est B. vtemur in Celarent; quod idem de alijs omnibus dicimus, quare nunquàm euenit vt per eundem syllogismum seu primæ, seu secundæ, seu tertiæ figuræ trahamur ad prædicandum idem de seipso, nisi ex accidẽti, & vitio utentis, vt dictum est; id enim si contingeret, vitiosus, & inutilis esset ille modus, sicuti ostendit Auerroes quartam figuram sua natura vitiosam, & inutilem esse. Quantum igitur roboris habeat secunda ratio Auerrois manifestum est, ex altera enim priore efficacitatem sumit, & ea sublata hæc satis debilis, & imbecilla esset; quare dicere possumus secũdum hoc argumentum esse corollarium quoddam, quòd ab Auerroe ex altero argumento ualidiore deductum est.

Impugnatio tertiæ.

Responsio ad retorsionem argumenti.

A B C

Caput Tertiumdecimum, in quo aduersariorum argumenta soluuntur.

DECLARATA, & comprobata huiusce rei ueritate superest ut argumẽta pro Galeno in principio huius contemplationis adducta soluamus; primum argumentum erat, datur quarta sedes medij, ergo datur quarta figura; ad hoc negãdum est antecedens, ostendimus enim eam nõ esse quartam sedem, sed esse illam eandem, quæ primam figuram constituit; quòd si dicant aduersarij esse quartam sedem quia medium nõ est inter extrema, sed potius extra vtrũque, quum sit superius maiore, & inferius minore, hæc est uana machinatio, quæ aduersatur naturæ, & uix cogitabilis est, maius nanque extremum de minore prædicatur, & eo superius est, & ipsi statuũt medium superius maiore, igitur multo superius est minore secundùm ordinem terminorum naturalem; tamen ipsi ponunt medium inferius minore, ergo idem eodem superius, & inferius est simul in uno, ac eodem syllogismo; id circo Aristoteles non debuit hanc quartam sedem consyderare, si modò est quarta sedes, quũ sit commentitia, & aduersetur naturæ, & implicet contradictionem; quare dato etiam, nec tamẽ concesso antecedente potest negari consequens, dato. n. quòd ea sit quarta sedes, non propterea datur quarta figura, quia sedes hæc repugnans naturæ, & commentitia nullam debet figuram constituere. Ad secũdum argumentum neganda est minor, videlicet ꝙ syllogismis quartæ figuræ competat definitio syllogismi ab Aristotele tradita, nam quando dixit syllogismum esse orationem, in qua quibusdam positis necesse est aliud quiddam sequi eò quòd illa sunt, intellexit conclusionem naturalem, idest quæ secundùm ordinem naturæ, & per dictum de omni colligitur, ut ea uerba benè consyderantibus manifestum est, aliud est enim conclusionem à nobis ex propositionibus colligi, aliud est conclusionem per seipsam quodammodo ex propositionibus deriuari, atque

Ad primum.

Ad secũdum.

F 3 desue-

defluere, quasi effectum, quod causam suam necessariò insequatur, & vi causę cogentis absque vllo nostro artificio exprimatur; quem sensum Aristoteles in ea definitione significare voluit, propositionibus enim benè compositis statim sequitur cóclusio naturalis ex ipsamet propositionum natura, & terminorum dispositione, non ex aliqua tantùm nostra artificiali excogitatione, qualis est per quartam figuram conclusionis illatio, quæ quidem dicitur potius à nobis cum artificio fieri, quàm ex earum propositionum natura, hanc enim reuera conclusio illa non sequitur recto, & naturali terminorum cursu, sed potiùs contra cursum naturalem. Aristoteles igitur in definitione syllogismi non dixit nos arbitratu nostro quamlibet conclusionem ex propositionibus positis colligere, sed dixit necesse esse positis propositionibus conclusionem propter eas sequi, significans conclusionem statim sequi ordine quodam naturali, & extra omne humanum artificium, & nobis E quoque non inferentibus, imò etiam inuitis.

Ad tertium. Ad tertium argumentum neganda est maior, nempè quòd omnis syllogismus concludens, & qui ad primam figuram reduci possit, in figuris locari mereatur, diximus enim Aristotelem in principio secūdi libri Priorum, & in octauo capite primi libri mentionem fecisse illorum syllogismorum obliquè concludentium, & ostendisse quomodo ad primam figuram reducantur; nec tamen dignatus est eos in figuris nominare; certum est enim omnem syllogismū concludentem siue rectè, & naturaliter, siue obliquè, & contra naturam, concludere uirtute dicti de omni, proinde ad primam figuram reduci posse, Aristoteles tamen decreuit in figuris eos tantùm collocare, qui naturaliter concludunt; non eos, qui contra naturam, & contra dictum de omni conclusionem colligūt; & apud homines naturaliter ratiocinantes in usu non sunt. Quando igitur dicunt, omnis syllogis- F mus, qui ad primam figuram reduci potest, debet in aliqua figura constitui, id negandum est, si simpliciter proferatur; quòd si hæc conditio addatur, modò naturalem illationē faciat, admittendum est; sed tunc minorem negabimus, syllogismi enim quartæ figuræ huiusmodi non sunt. Possumus etiam aliter respondere conce- D dendo totum argumentum, iam enim ostendimus eos omnes syllogismos, quos hi in quarta figura constituunt, esse reuera in prima figura, & Aristoteles eos ad primam figuram pertinere dixit, sed vt obliquè concludentes, ideo eorū mētionem fecit extra figuras, vt dictum est; omnis igitur syllogismus concludens, & qui ad primam figuram reduci potest, in aliqua figura statuendus est uel directè, uel obliquè; & hi, quos aduersarij ad quartam figuram referunt, sunt in prima obliquè concludentes, & ad eandem directè concludentem reduci possunt.

Ad quartum. Ad postremum argumentum dicimus syllogismum duplici ratione posse inutilem nūcupari, vna quidem quòd nihil certi concludat, quum ex eo quandoque affirmatiua, quandoque negatiua conclusio colligatur; huiusmodi syllogismos Aristoteles in singula figura consyderauit, & reiecit ut inutiles, videntur enim habere dictum de omni, sicut alij utiles, sed reuera nō habent, nisi apparenter. Alij verò alia ratione dicūtur inutiles, quia non sunt in usu apud maiorem partem hominū naturali instinctu ratiocinantium; quamuis enim certam conclusionem colligant, obliquè tamen, & contra naturam id faciūt, & regulam dicti de omni nec verè, nec apparenter obseruāt; hos Aristoteles in figuris ne nominare quidem voluit, propterea neq; admisit, neque reiecit, quoniam uia naturali neq; procedunt, neque procedere uidentur. Tales sunt syllogismi quartæ figuræ, qui priore quidem ratione non sunt inutiles, fatemur enim eos certam conclusionem colligere; sed secunda ratione inutiles sunt, quia sunt obliqui, & contrarij naturę, & apud plures homines in vsu minimè sunt; Hanc ob causam ab Aristotele in figuris commemorari non fuerunt, sed solum extra figuras, vt dictum est. Possumus etiam concedere hos esse syllogismos vtiles, prout contraponitur utilis inutili in priore significatione accepto, proinde in aliqua figura locandos, non tamen directè, sed obliquè; est enim rationi consentaneum ut sicuti obliquè conclusionem colligunt, ita etiam obliquè, & secundariò in figura constituantur; non est igitur necessarium adijcere quartam figuram, quoniam hi omnes sunt in prima figura ut obliquè concludentes.

Syllogismus potest duplici ratione uocari inutilis.

FINIS LIBRI DE QVARTA FIGVRA SYLLOG.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS LIBRI QVATVOR.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum Præfationem continens.

OMNEM ſcientiam, omnem artem, omnemque diſciplinam methodo aliqua tradi, & abſque methodo conſiſtere non poſſe manifeſtũ eſt; nullam enim facultatem benè docere aliquis poteſt, oiſi & in illius partibus diſponendis, & in ſingulis theorematibus declarandis, tradendaque rerum abſconditarum cognitione methodum aliquam ſeruet. Hinc ortum habuit logica diſciplina, quæ tota in methodorum traditione conſtituta eſt, proinde inſtrumentalis facultas iure ouocupatur, qooniam omnibus diſciplinis inſtrumenta, ideſt methodos præbet, quibus ad rerum notitiam adipiſcendam iuuemur. Propterea oulla ad logicum magis pertinens, nulla utilior tra B ctatio eſſe poteſt, quàm de methodis, de quibus dicere in præſentia conſtituimus. Scripſerunt quidem hac de re complures tum antiqoiores, tum poſteriores philoſophi, nec non & medici, dum occaſionem huius tractationis nis à Galeno ſumpſerunt in priocipio artis medicinalis. Qui omnes licèt in quibuſdam parui momeoti diſcrepare videantur, in eo tamen, qood præcipoom eſt, ita vnanimes, & concordes extitere, ut his temporibus nemo aliam ſententiam proferre, aut excogitare auſus ſit; quũ enim methodum latè ſumptam in methodum propriè acceptam, & ordinem partiantur, quatuor eſſe methodos dicuot, demonſtratinam, reſolutiuam, definitiuam, ac diuiſiuam; ordines autem tres, compoſitiuum, reſolutinum, definitiuum, authore Galeoo in eo loco. Quæ quidé

Methodorum & ordinũ numerus ſecũdũ alios.

A communis omnium ſeotentia ſi ita uera ſit, ut omni difficultate careat, nos de ea aliquid ſcribere operæpretium non eſſet, quandoquidem tam multa ab alijs ſcripta ad huios dogmatis declatationem comperiuntur, ut pręterea nihil nobis de eadem re dicendom relinqueretur; alienom autem a noſtro inſtituto penitus eſt illa commemorare, quæ apud alios multos ſcriptores legi poſſint. Verùm ego de hac cómuni opiniooe ſemper dobitaui, & eò magis dubitaui, qoò eam diligentiùs conſyderaui, atque aoimo uolni; tandem uerò quum in iuuentute logicam publicè profiteri, & logicos Ariſtotelis libros aſſiduè tractare cœpi, in aliam ſententiam deuenire coactus ſum, in qua uſque ad hodiernam diem perſeueraoi; falſum enim eſſe puto aliorum dogma de methodorum, atque de ordinum numero; in hoc autem ſi decepti B ſont, io cognoſcenda quoque tam methodi, quàm ordinis natura eos aberraſſe neceſſe eſt; cuius erroris (ni fallor) cauſa fuit, quòd profeſſores logicæ, qui in Ariſtotelis libris interpretandis uerſantur, rem hanc, quę ad eos maximè pertinebat, noo conſyderarunt, ſed penitus prætermiſerunt; medici verò, quorum id non intererat, ſoli hoc munus ſibi arrogarunt; quo factum eſt ut morborum, & pharmacorum conſyderatione impliciti, & librorum Ariſtotelis non ſatis memores logicam quæſtionem enodare nequioerint. Hac igitur de re ſtatui aliqua ſcribere, haud eqoidem altercandi ſtudio, neque quòd putem me unum in hac difficultate ſcopum attigiſſe, quem Galenus, & alii multi uiri Clariſſimi aſſequi non potueriot; ſed ſolo neritatis amore ductus; ita enim fiet ut uel alii in meam ſententiam

tiam ueniant, si ueram esse cognouerint; uel, si ego deceptus fuero, saltem ea dubia proferes, quæ hactenus me à Galeni, & aliorum sententia retraxerunt, aliquem excitem ueritatis amatorem, qui animum meum dubiis soluat, meque in errore diutiùs esse non patiatur; profiteor enim me non modò ueritatem toto animo amplexaturum, uerùm etiam ei, qui in me tale beneficium contulerit, plurimum debiturum; quemadmodum etiam de omnibus bonarum artium studiosis, iis præsertim, qui ingenuo animo præditi sunt, illud mihi ipse polliceor, si per me ueritatem cognouerint, aut saltem ad eam indagandam aliquid è meis scriptis auxilii, luminisque susceperint, eos mihi, laboribusque meis mediocres gratias esse habituros.

Caput Secundum. Quid sit methodus latè accepta.

DE methodis, atque ordinibus locuturi ante omnia quid sit commune horum genus Methodus intelligere debemus, nam, si uocis significationem spectemus, non modò illas, quas propriè methodos uocant, sed ordines quoque, quos à methodis separant, nominare methodos possumus, etenim niç quædam sunt, & transitus ab aliquo ad aliquod, quę est Græcę uocis μέθοδος propria significato. Hæc igitur amplè sumpta methodus nil aliud esse uidetur, quàm habitus logicus, siue habitus intellectualis instrumentalis nobis inseruiens ad rerum cognitionem adipiscendam; non enim omnis uia, & omnis transitus solet methodus appellari, sed quę à mente nostra fit scientiam rerum inuestigante.

Metho di definitio.

Quoniam autē Methodus est habitus logicus, non est ignorandum duplicem esse Methodū, quemadmodum & duplicem esse logicā aliàs declarauimus in eo libro, quem de Natura logicæ scripsimus, ex quo multa sumi possunt ad præsentem tractationem conferentia; ibi quidem logicam duplicem esse diximus, unam rebus applicatam, & iam in usu positam, alteram à rebus seiunctam; hanc scientiam non esse, sed scientiarum instrumentum, seu instrumentalem disciplinam demonstrauimus; illam uerò non amplius instrumentum, sed scientiam, fit enim scientia illa, cui dicitur applicata; eadem ratione methodum appellare possumus tum ipsum instrumentalem habitum nulli adhuc rei, seu disciplinę applicatum; tum etiam disciplinam ipsam, cui est applicatus; propterea Aristoteles multis in locis scientias ipsas, ac disciplinas methodos appellare solitus est, nam methodo utuntur omnes, methodoque consistunt, siquidem nihil aliud sunt, quàm logicæ methodi in usu positæ; nos autem in præsentia methodum non rebus applicatam, sed à rebus abiunctam consyderandam proposuimus; de methodo autem mathematica, vel naturali nec

Metho dus dupliciter sumitur

Cur sciētiæ uocentur methodi.

ba facere esset de rebus ipsis, ac de ipsarum scientiarum natura differere, quod sanè à nostro instituto esset prorsus alienum, qui solam ipsius methodi naturam volumus contemplari, ideò eam diximus esse habitum intellectus instrumentalem, quo ad rerum cognitionem consequendam iuuamur. Quum igitur methodus sit instrumentum, quā differentia ab omnibus corporeis instrumentis discrepet manifestum est, non est enim corporale instrumentum, sed intellectuale, & habitus quidam animi nobis inseruiens pro aliorum principalium habituum adeptione. Hinc colligitur etiam differentia maximè quidem propter illa, quæ dicenda sūt, à nobis notanda inter methodū, & aliud quiddam instrumenti genus, cuius mentionem fecit Aristoteles in principio libri de Interpretatione in capite de oratione, ubi hæc uerba leguntur; Est autem omnis oratio significatiua non sicut instrumentum, sed ex placito, & arbitrio humano; his uerbis carpit Aristoteles Platonem, qui putauit omnia nomina, & uerba, & ex his conflatam orationem esse instrumenta naturalia, idest à natura nobis tradita ad res significandas, prout cuiusque rei propria natura propriam, & sibi conuenientem appellationē postulabat. Aristoteles autem hoc negat, quia cuiusque rei propriam nominationem ex humano tantùm arbitrio, non ex natura rerum pēdere existimauit; possumus tamen fortasse hos philosophos conciliare, si dicamus uocem significatricem duas habere partes, vnam ueluti materiam, alteram ueluti formam; materia quidem est sonus, qui à natura est; forma uerò articulatio, quæ tota à nostro arbitrio pendet; sed an hoc Plato uoluerit non est in pręsentia consyderandum; utcunque enim hoc sese habeat, illud certum esse debet, Aristotelem non negare uoces articularas instrumenta esse significandi conceptus animi, sed negare esse instrumenta naturalia eo modo, quo arbitrabatur Plato; nam reuera instrumenta quędam sunt, quibus ea, quę animo concipimus, significamus, non tamen sunt methodi, neque instrumenta logica; nam methodus est habitus animi, non est uox articulata; & est instrumentum non ad significandum, sed ad scientiam comparandam inuentum; pręterea omnis methodus, & omne instrumentum logicum est uia, & processus ab aliquo ad aliquod, quæ sint eiusdem generis, seu eiusdem ordinis, ut à re ád rē, vel à conceptu ad conceptum, uel à uoce ad uocem, hęc enim omnia uerè dici possunt, logicus nanque discursus potest & in rebus, & in conceptibus, & in uocibus consyderari, isque momento temporis fieri non potest, sed cū aliqua mora, & in tempore. At dum per vocem significatur res, vel eius conceptus, non fit progressus inter illa, quæ sint eiusdem ordinis, sed à uoce ad rem, seu conceptum significandum, idque

Methodus nō est instrumētū significādi.

Vox significatiua cōstat ex materia, & forma.

idque fit ſubitò,& in temporis momento; ideò neque proceſſus,neque diſcurſus propriè dici poteſt,præſertim quum nõ ſit ab alio ad aliud, ſed potiùs ab eodem ad idem; licèt enim vox materialiter ſumpta differat à conceptu, forma liter tamen non differt,quia conceptum ipſum ſignificat, quare nullus poteſt eſſe progreſſus, à uoce ſignificante ad rem, uel conceptum ſignificatum. Quòd autem tale inſtrumentum ſignificandi conceptus non ſit inſtrumentum logicum, neque in talium inſtrumentorum fabricatione uerſetur, logicus, res per ſe clara, & perſpicua eſt, duas enim partes uocem habere diximus, ſonum ut materiam, & articulationẽ ut formam; de ſono logicus agere non debet, quia id eſt munus philoſophi naturalis; neque de articulatione ipſius, quia conſyderare an hoc, uel illo modo ſonus ſit articulandus pro ſignificatione rerum ad Grammaticum pertinet,vel ad nominum impoſitores; ideò Ariſtoteles in ipſo ſtatim logicæ artis initio accepit tanquàm notum quòd uoces ſint ſignificatrices conceptuum, neque conſyderauit an hoc, uel illo modo formandæ ſint,ſed ab aliquo alio artifice iam formatas ſumpſit,nec vllam ampliùs mentionem talis inſtrumenti in libris logicis fecit. Præterea ſciendum eſt omnem methodum eſſe habitum logicum, ſiue habitum intellectualem inſtrumentalem, & omnem talem habitum eſſe methodum, nec propterea perfectã eſſe definitionem methodi, ſi dicamus methodum eſſe habitum intellectus inſtrumentalem, quanuis hæc definitio ex genere,& differentiis conſtet,& cum definitio, ut dictum eſt, reciprocetur; nam docuit Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum Analyticorum accidentis definitionem non eſſe perfectam,etiam ſi eſſentialis ſit,& æqualis definitio,niſi cauſam externam exprimat, à qua accidens pendet; eſt quidem eſſentialis hęc definitio, eclipſis eſt priuatio luminis lunę, & cum eclipſi reciprocatur, ſed non eſt perfecta niſi addatur cauſa externa, quæ eſt obiectio terrę; quoniam igitur methodus inſtrumentum eſt, & cuiuſque inſtrumenti cauſa pręcipua eſt ipſe finis, idcirco in definitione methodi finalem cauſam adiecimus,quæ eſt rerum cognitio à nobis per methodum acquirenda, in hac enim conſiſtit tota methodi natura; quam reſpiciendo poſſumus non incõgruè methodos omnes appellare doctrinas, hoc eſt modos docendi, & tradendi omnes ſcientias,& artes,ut doctrinæ nomen finem ipſum methodi ſignificet. Sed aliqui fuerunt, qui doctrinam pro genere methodorũ, atque ordinum, imò & ſcientiarum,& artium omniũ acceperunt; hos enim omnes habitus conſyderarunt prout docentur, ideſt prout à doctore eos habente diſcipulis traduntur, ut ſi quis doceat alios ſcientiam naturalem ex eius habitu, quem ipſe habet, ſcientia naturalis uocabitur

Opinio aliquorum de genere methodi.

doctrina; quare ſi præceptor habens habitum logicæ doceat alios uiam ipſam procedendi, nempè ordines, ac methodos, ita ordines, ac methodi appellabuntur doctrinæ, quia traduntur diſcipulis à præceptore; propterea in definitione ordinis,& methodi doctrinam pro genere acceperunt: quam ſententiam ego nulla ratione probare poſſum,quandoquidem huiuſmodi conſyderatio particularis, & accidẽtaria penitus eſt; & perinde faciunt, ac ſi de hominis natura tractationem inſtituentes hominem vt ambulantem, uel loquentem, uel alba ueſte indutum conſyderarent,atque eiuſmodi accidentia in definitione hominis acciperent; methodi quidem,& ordinis natura ea eſt, ut ſint habitus animi ad ſcientiarum, & artium traditionem nobis inſeruientes, ſeu omnino ad cognitionem capeſſendam; quòd autem aliquis habitu logico prǽditus alios logicam doceat,& alijs eoſdem habitus tradat, accidentale eſt,& ab ipſa logicæ natura alienum; quemadmodũ arti ædificatoriæ accidit ut ille, qui eius habitum habet,eam doceat alios; hic enim non eſt ſcopus illius artis, ſed domum efficere; poteſt enim eam artem aliquis habere, qui nullum alium doceat; eadem ratione poteſt logicus habere hos inſtrumentales habitus,& nemini eos tradere,ſed ipſe per eos ſcientiam rerum inueſtigare, uel aliis ſcientias tradere; aliud enim eſt logicam docere, aliud eſt ſcientias, & artes docere per habitum logicæ; genus igitur methodi non aliud ſumendum eſt, quàm habitus mentis, differentia verò, inſtrumentalis, finalis autem cauſa cognitio rerum ſiue ab eodem acquirenda, ſiue alijs tradenda; hęc fuit abſque dubio mens Galeni in principio artis medicinalis quando dixit § Tres ſunt doctrinæ, quæ ordini innituntur; de ordinibus enim loquens ſignificauit tres eſſe modos ordinatè docendi ſcientias omnes,& artes,ſed non conſyderauit quòd ordines dicantur doctrinæ, quia præceptor logicus tres ordines doceat diſcipulos, hoc enim ſi reſpexiſſet, ipſe quoque reprehenſione non vacaret ob eam, quam diximus, rationem; ſimiliter Ariſtoteles in principio primi libri Poſteriorum Analyticorum dicens omnem doctrinam ex præcedente cognitione fieri, nomine doctrinæ non ipſius logicæ,ſed ſciẽtiarum traditionem intellexit; illud igitur ſemper animaduertere debemus dum hos habitus uocamus doctrinas, ut nomen doctrinæ nõ ad logicam docentem referamus, ſed ad ipſam in uſu poſitam, nempè ut intelligamus aliarum diſciplinarum doctrinam per habitum logicæ tanquàm per inſtrumentum factam, hic enim eſt logicæ finis. Hæc autem, quæ modò diximus, hoc argumẽto demonſtrari poſſunt, quicquid alicui rei eſſentiale eſt, & in eius definitione accipitur ſiue ut genus, ſiue ut differentia,id ab ea re eſt prorſus inſeparabile, vt non

Confutatio.

Quid Galenus per tres doctrinas ſignificauerit.

poteſt

potest esse homo qui non sit animal,& qui non D sit rationalis;sed potest esse tum ordo, tum methodus tanquàm habitus in animo alicuius, quos ille neminem unquàm doceat datur igitur ordo, ac methodos, quibus nomen doctrinæ ita acceptum non conuenit; ergo doctrina neque est eorum genus, neque differentia, proinde in eorum definitionibus secundùm eam significationem accipienda non est. Semper tamen sunt instrumenta, seu habitus mentis instrumentales, quia licèt in uoce, vel in scriptura ordo, uel methodus sumi possit, nihilominus ab habitu deriuatur, & habitum significat, quia uoces, & literę sunt signa conceptuum, quos in animo habemus. Hęc de methodo amplè sumpta sufficiant, nunc ad eius species transeamus.

Caput Tertium de diuisione Methodi latè accepta.

DIVIDITVR methodus ita latè accepta in ordinem, & methodum propriè dictam, & nomine sui generis appellatam, eaque satis trita est, & uulgata diuisio, quam unà cum differentijs diuidentibus, quibus alii utuntur, accipiendam, & approbandam esse censemus; hanc igitur breuiter, & sine ulla disputatione referemus. Quum methodus sit habitus logicus docens procedere ab hoc ad illud cognitionis adipiscendæ gratia, duplex esse potest ipse processus, aut enim res ipsas tractãdas disponimus, ut priùs de hac, postea de illa agamus; aut à cognitione huius ducimur in cognitionem illius; aliud enim est hanc rem priùs esse cognoscendam, quàm illã, aliud est ex hac re nota nos duci in cognitionẽ illius ignotæ; hoc quidem methodi propriè sũptæ munus est, illud autem ordinis; ordo enim nullam facit illationem huius rei ex illa, sed solùm disponit ea, quæ tractanda sunt, ut si dicamus ordinem doctrinę postulare ut priùs de cœlo, quàm de elementis agamus; methodus uerò non disponit scientiæ partes, sed à noto ducit nos in cognitionem ignoti inferens hoc ex illo, ueluti quando à motatione substantię ducimur in cognitionem primæ materię; & quando ex æterno motu uenimus in cognitionem æterni motoris immobilis, vel ex æterno motore immobili demonstramus æternum motum; propterea dicunt proprium esse ordinis disponere, methodi autem notificare. Hoc discrimine methodus propriè accepta ab ordine dissidet, id autẽ fiet manifestius postquàm de vtrisque diligenter locuti fuerimus. De ordine quidem priùs dicendum est, postea uerò de methodo, nam author etiam quilibet scientiam aliquam, uel artem scripturus, seu traditurus consyderat ante omnia quo ordine eius disciplinę partes disponẽdæ sint, postea in singula parte methodum quærit, quæ ex notis ducat in cognitionẽ eorum, quæ ignorantur, & quęruntur; ueluti

Differẽtia inter ordinẽ, & methodum propriè acceptum

Ordo ẽ prior, & uniuersalior methodo.

priùs decernit de animali generaliter agendũ esse, mox de speciebus singulis; postea verò de animali cõmuni tractationem aggrediens methodos quęrit, quæ ad animalis naturam, si lateat, & ad eiusdem accidentia cognoscenda nos ducat; similiter quum de homine, & singulis aliis speciebus est locuturus. Videtur etiam ordo uniuersalius quiddam esse, & latiùs extendi, quàm methodus; nam in ordine scientiam uniuersam respicimus, & eius partes inter se cõferimus; methodus uerò in unius rei quæsitæ inuestigatione consistit sine ulla partium scientiæ inter se comparatione; quare omnino de ordine priùs, quàm de methodo differendum est; & primùm de ordine uniuersè sumpto.

Caput Quartum, in quo definitio ordinis ab alijs tradita, & difficultas contra eam exorient exponitur.

E VIDENTVR omnes, qui de ordine locuti sunt, in hac ordinis definitione ferè consentire, Ordo doctrinæ est habitus instrumentalis, seu instrumẽtũ intellectuale, quo docemur cuiusque disciplinæ partes conuenienter disponere; De hac tamen definitione ego semper dubitaui, etsi.n. falsa esse non uidetur, manca tamen, & imperfecta est, quum in ea animus non conquiescat, sed dubius maneat, & aliud quidpiam desyderet, quod in ipsa non exprimitur; in ea enim dicitur ordinem esse, quo partes scientiæ conuenienter disponuntur, sed non exprimitur undenam ratio sumatur ita scientiam aliquam disponendi, ut benè, & conuenienter dicatur esse disposita; proinde quænam sit ista conueniens dispositio nondum cognoscimus; non est enim dicendum eam dispositionem à nobis temerè, & absque vlla ratione, & penitus arbitratu nostro fieri, vt quencunque ordinem seruantes, & quocunque modo partes disciplinæ disponentes, nel transponentes dicamur ordinẽ F seruare; ita enim fieret ut ordo non esset ordo, sed omni artificio, & utilitate carens inordinatio: Propterea non rectam esse eorum sententiam arbitramur, qui putant quanlibet scientiã, & artem posse à nobis quocunque uoluerimus ordine tradi, & explicare, uelnti artem medicã arbitrio nostro æquè scribi posse ordine compositiuo, resolutiuo, atque definitiuo; de quorum errore postea vberiùs loquemur, & eius rationẽ adducemus, quum particulatim de singulis ordinibus sermonem faciemus. Nunc satis est si dicamus neminem sanę mentis inficiari posse dandam esse necessariò aliquam certam rationem, seu certam normam, à qua semper sumatur hæc dispositionis rectitudo, & conuenientia, ut hæc dispositio dicatur conueniens, illa uerò non conueniens; hanc autem normam vnam esse necesse est, nisi enim una esset omnis ordinis ratio, ex qua ordo quilibet dicatur esse conue-

Ordinis definitio secundũ alios.

Errant qui dicũt quã libet disciplinam quolibet ordine tradi posse.

conueniens, non esset ordo uox uniuoca, sed ambigua, de qua ut de re una sermo haberi nō posset; quo fieret ut omnes aliorum de ordinibus tractationes vitiosæ essent, quia omnes in ambiguo laborassent.

Caput Quintum, Quid alij ad hanc quæstionem dicere uideantur.

DIFFICULTAS hæc ab iis, qui de hac re scripserunt, non admodum fuit animaduersa, uel enim de ea nihil dixerunt, uel si quid ex eorū dictis colligi potest, id ab eis inconsyderatè prolatum fuit; quicquid enim statuerunt esse rationem rectè ordinandi omnes disciplinas, id tamen in definitione ordinis non expresserunt, quū omnino fuerit exprimendum, ut ipsius ordinis natura benè declaretur. Aliqui uidentur existimare eam esse huius conuenientiæ rationem, ut omnia, quæ in qualibet scientia consyderātur, ab uno aliquo pendeant, & ad illud referātur, quod quum esse possit uel unum principium, uel unum medium, uel unus finis, hinc exoriri dicunt tres ordinis species, compositiuum, resolutiuum, definitiuum. Sententiam hanc diligenter expendere non possumus, nisi de speciebus ordinis loquamur, idcirco ad alium locum eam consyderandam remittemus, ubi ostēdemus pendentiam hanc ab uno neque ordinis naturam declarare, neque omni ordini cōpetere.

Aliquorū opinio de ratione bene ordinādi.

Lib. 2. ca. 2. & 3.

Multi uidentur illi sententiæ adhęrere, quam fusè aliqui philosophi explicarunt, dum prefationem primi libri Physicorum Aristotelis interpretarentur; ibi nanq; Auerrois opinionem refellunt, qui dicit Aristotelem proponere in naturali philosophia ordinem seruandum esse ab uniuersalibus ad particularia, propterea quòd uniuersale est nobis notius, quàm particularia, & à notioribus nobis semper est progrediendum. At dicunt hi deceptum fuisse Auerroem, qui id attribuit ordini, quod potiùs methodo, ac uiæ tribuendum est, proprium enim est uię, seu methodi ut à notis progrediatur ad ignota, quia finis methodi est facere ex notis cognitionem eius, quod ignoratur; ordo autē non requirit ut à notioribus auspicemur, sed solùm ut ea anteponantur, quæ natura priora sunt. Horum igitur sententiam si sequamur, ratio, ac norma benè, & conuenienter omnem disciplinam disponendi non alia est, quàm ipse naturalis ordo rerum consyderandarum, ut illa sit partium alicuius scientiæ conueniens dispositio, quæ rerum in ea tractatarum naturalem ordinem imitetur, & sequatur, ut quum ordine naturę elementa præcedant mistum, ordo doctrinæ rectus, & cōueniens ille est, quo priùs de elementis agitur, quàm de mistis; quòd si priùs de mistis ageretur, praua esset dispositio, quia ordini ipsarum rerum naturali minimè esset consentanea. Sententiam hanc testimonio Aristotelis confirmant, qui scientiam naturalem auspicatus est à tractatione de primis principijs, quæ tamen occulta, & incognita erant, & cognitu maximè difficilia, ipsisque composita multò notiora erant; non possumus igitur dicere Aristotelē priùs egisse de principiis, quòd notiora fuerint, id enim est manifestè falsum; itaque confiteri cogimur ipsum de principiis agere primùm uoluisse ea tantùm ratione ductum quia principia sunt, principia enim quatenus sunt principia, natura priora sunt compositis, & effectis; ratio igitur ordinandi omnes disciplinas uidetur esse ipse naturalis ordo rerū consyderandarum.

Cuiusdā philosophi opinio q ratio ordinādi sumatur à natura rerum.

Argumentū pro illa opinione.

Caput Sextum, in quo dicta sententia refellitur, & ostenditur rationem ordinandi non ab ipsa rerum natura, sed à nostra cognitione desumi.

EGO uerò existimo sententiam hanc admittendam non esse, sed ueram, & firmis nixam fundamentis esse opinionem Auerrois, quam illi reiecerunt; reuera enim non ex ipsa rerum consyderandarū natura sumitur ratio ordinandi scientias, & disciplinas omnes, sed ex meliore, ac faciliore nostra cognitione; non enim scientiam aliquam hoc potiùs, quàm illo modo disponimus, quòd hic sit rerum consyderandarum naturalis ordo prout extra animum sunt; sed quia ita meliùs, & faciliùs ab omnibus ea sciētia discetur. Quā quidem ueritatem comprobare, & contrariam opinionem euertere non erit difficile tum ratione duce, tum multis Aristotelis testimoniis. Primum quidem si admitteremus conuenientem ordinem in singula disciplina desumi ab ordine naturali rerum consyderatarum, sequeretur nullum dari alium ordinem, quàm compositiuum, consequentia manifesta est, in omnibus enim simplicia, & principia sunt natura priora compositis, & effectis, erit igitur semper à simplicibus inchoandum, & ab iis ad composita progrediendum in omnibus disciplinis; unus igitur dabitur ordo compositiuus; sed hoc cōsequens falsum est, & ab Aristotele, & à Galeno, & à communi omnium consensu reprobatum, Galenus enim tres ordines statuit, compositiuum, resolutiuum, & definitiuum, quam sententiam alij omnes, qui posterioribus temporibus de hac re scripserunt, secuti sunt. Aristoteles autem de ordine resolutiuo locutus est in contextu 23. septimi libri Metaphysicorum dicens artes omnes effectrices tradendas esse ordine resolutiuo, qui est à notione finis, ut si tradenda sit ars ædificatoria, primum eius artis discendæ principium erit pręcognitio finis, idest ipsa defintio domus ædificandæ, à qua transitus fit ad fundamenta, parietes, tectum, & ab

Dictæ sententiæ refutatio, & cōprobatio propriæ.

Primum argumentum.

his

his tandem ad lapides, lateres, cœmenta, & ligna, quæ prima, & simplicissima illius artis elementa sunt; in quibus desinit ars ipsa docens, & à quibus postea ars operans exorditur. Idem uidetur significare in capite octauo septimi libri de moribus, quando inquit finem in rebus agendis principium esse, quemadmodum in mathematicis suppositiones; in omnibus enim disciplinis, quæ ad finem aliquem tendunt, finis ipse, licèt reipsa postremus sit, est tamen totius cognitionis principium; significauit autem ijs uerbis Aristoteles morales disciplinas ordine resolutiuo esse tradendas, quo quidem ordine qui non uidet Aristotelem scripsisse libros de moribus, cæcus est, nam à fœlicitate, quæ est ultimus rerum agendarum finis, auspicatus est, de qua in toto primo libro pertractauit, mox in secundo ad uirtutem transiuit, quæ secundùm naturam prior est fœlicitate, est enim fœlicitas apud Aristotelem actio ex uirtute, non uirtus ipsa. Libros quoque Analyticos tum priores, tũ posteriores ordine resolutiuo scriptos esse manifestum est, in illis nanque à definitione syllogismi, in his à definitione scientię, ac demonstrationis exordium sumitur, & ab his ad principiorum inuestigationem proceditur. Patet igitur scriptas esse ab Aristotele multas disciplinas ordine resolutiuo, attamen hic ordo non sequitur ordinem rerum naturalem, imò est ei cõtrarius, ut apertè asserit Aristoteles in illo 23. cõtextu septimi metaphysicorum; ergo falsum est id, quod illi dicunt, rationem ordinandi omnes disciplinas sumi ab ordine naturali rerum considerandarum. Præterea si aliquam scientiam scribendam nobis proponamus, ut scientiam naturalem, dato, nec tamen cõcesso quòd eius partes non ex nostra cognitione, sed ex ordine rerum naturali disponendæ sint, adhuc perplexi sumus, adhuc non cognoscimus quo ordine scientiã naturalem scribere debeamus, quoniam ordo naturæ non unus est, sed multiplex, uel saltem duplex, non solùm enim simplicia sunt natura priora compositis, sed etiam cõposita simplicibus, ut ex Aristotele colligimus in primo capite secundi libri de partibus animalium; si nanque ordinem naturæ intelligamus habita ratione generationis naturæ, elementa sunt priora misto, mistum animali, animal homine; quòd si ordinem naturę intelligamus ordinem perfectionis, seu ordinem scopi, & intentionis naturę, homo est natura prior animali, animal misto, & mistum elemẽtis; quũ igitur utroque contrario ordine utentes dicamur ordinem naturæ seruare, non possumus ab ipsa rerum natura certum ordinem desumere, quo scientiam naturalem disponamus; uel ad id confugiemus ut dicamus naturalem scientiã posse arbitratu nostro utrouis ordine tradi, quod tamen falsum est, & Aristoteli aduersatur, qui in procemio primi libri Physicorum ostendit

Lib. morales, & lib. Analytici traditi sunt ordine resolutiuo.

Secundum argumentum.

Ordo naturæ duplex, unus generationis, alter intentionis.

D non posse res naturales benè cognosci, nisi ex primorum principiorum cognitione; horum igitur sententia ambiguitatem habet, dum dicunt rationem ordinandi omnes disciplinas sumendam semper esse ex ordine ipsarum rerum naturali. Possumus etiam eos proprio ipsorum argumento ad ueritatis confessionem compellere, si priùs ex Aristotele in Posterioribus Analyticis sumamus illam esse ueram cuiusque rei rationem, & causam, quam habẽtes desinimus quærere ampliùs cur sit; contra uerò illam non esse ueram rei causam, quam habentes adhuc quærimus cur sit; quum itaque Aristoteles in procemio primi libri Physicorum dicat se in tractatione rerum naturalium uelle à primis principiis auspicari, si nos rationem percontemur quare à primis principiis exordiri uelit, ipsi certè respondebunt, quia uult seruare ordinem naturæ; at hanc non esse uerã rationẽ eius, quod quæritur, manifestum est, propterea quòd in E hac responsione animus non quiescit, adhuc enim quærimus, quare uult ordinem naturæ seruare? ad quam interrogationem ipsi, uelint nolint, coguntur respondere, ut optimam rerũ naturalium cognitionem consequamur; adeptio igitur perfectæ scientiæ est prima causa, & uera ratio illius ordinis, quæ si primo loco adducta fuisset, ita satisfecisset quæstioni cur sit, ut non opus fuisset ampliùs eandem quæstionẽ repetere; à principiis enim exordiendum fuit, quoniam ex principiorum cognitione perfectã assequemur scientiam rerum naturalium; hæc enim reuera est causa finalis omnis ordinis, in qua animus noster absque ullo dubio conquiescit; & hanc ipsam affert ibi Aristoteles, tractationis enim de primis principiis non hanc rationem affert, quam illi dicunt, nempè quòd sint principia, & secundùm naturam prima, sed quia perfecta rerum naturalium cognitio pendet ex primorum principiorum cognitione; F nullo igitur alio medio ostendit eius ordinis rationem, quàm nostra cognitione, hanc uult ibi Aristoteles esse rationem ordinandi omnes disciplinas, quare locus ille apertissimè fauet nostræ opinioni. Sed res hæc magis est manifesta, quàm ut pluribus argumentis indigeat, traduntur enim disciplinæ non ut in rebus ipsis ordo statuatur, eum enim iam natura ipsa constituit; sed ut nos discamus; eo igitur ordine utimur, quo meliùs, ac faciliùs discamus, hæc est uera ratio ordinandi, ad quam & res ipsa nos ducit, & ipsa quoque uocum significatio, appellatur enim à cunctis ordo doctrinæ, non ordo naturæ. Sed causa, ut puto, erroris multorum fuit, quoniam quandoque hæc duo simul sunt, contingit enim ut eadem scientia & naturæ ordinem seruet, & ordinem melioris cognitionis, ideò opinantur talem seruari ordinẽ ea ratione, qua est ordo naturæ, non quatenus per eum melior cognitio habẽda est, quemadmodum

Tertiũ argumentum.

Quartũ argumentum.

Causa erroris illorũ.

modum qui putant aliquam figuram habere tres angulos æquales duobus rectis quatenus est æquilatera, non quatenus est triangularis, quoniam contingit eandē figuram triangulum esse, & æquilaterum; quando igitur euenit ut in scientia ordo naturæ generantis seruetur, id non fit quatenus est ordo naturę, sed quatenus est ordo melioris nostræ cognitionis, unde etiā appellationem suscepit, uocatur enim ab omnibus, quemadmodū diximus, ordo doctrinæ.

Caput Septimum, in quo ex quorundam apud Aristotel. locorum obseruatione idem demonstratur.

HORVM, quæ diximus, efficacissima confirmatio sumi potest ex plurium locorum obseruatione, in quibus Aristoteles ordine naturæ neglecto uoluit ordinē nostræ melioris cognitionis seruare; quemadmodum .n. quando ordo cognitionis est etiam naturæ ordo, magna datur occasio errandi, quū non appareat utrum duorum authot ipse respexerit; ita quando disiuncti, atque etiam cōtrarij sunt, nempe si cōtingat ordinem naturę non esse ordinem melioris cognitionis, tota rei ueritas clara nobis, & perspicua redditur, dum uidemus spretū ordinem naturæ, & solum ordinem cognitionis seruari. Protulit hanc sententiam Aristoteles, eamque in suis libris exequutus est; nam in principio quinti libri Metaphysicorum clara uoce testatur nō semper in disciplinis principium cognitionis esse etiam principium rei, sed id, unde faciliùs discamus. In primo quoque libro de moribus capite quarto inquit dubiū esse an ea moralis disciplina tradenda sit ordine compositiuo, quem uocat à principijs, an resolutiuo, quem uocat ad principia, qua de re ait Platonem rectè dubitasse; postea quæstionem dissoluens dicit nil aliud esse respiciendum nisi ut à notis incipiamus, non consyderando an sint principia rei, neone; quare iubet ordinē cognitionis semper seruari, non semper ordinem naturæ; miror autem ꝙ aliqui eum locum interpretantes dicāt illa uerba ad uiam doctrinæ, non ad ordinem pertinere, ꝙ conditio methodi sit, non ordinis, ut à notioribus nobis progrediamur, eo fortasse argumento ducti quòd ibi Aristoteles non nominet ordinem, sed dicat ὁδὸν, quæ uia est; quod quidem argumentū nullius est roboris, quum possit & ordo, & methodus communi appellatione uocari ὁδὸς, quare uox quoque composita μέθοδος sæpe pro ordine accipitur, ut multis in locis apud Aristotelem, & alios Græcos authores obseruare possumus; reuera enim si ipsius uocis significationem spectemus, nō minus ordinē significare potest, quàm illā, quæ propriè methodus dici solet, nā & hæc, & ille uia quędam est, & quidam progressus ex hoc ad illud; distinctio autem uocabulorum non ex ipsa uo-

5. Metaphy. 1. — *1. Eth. cap. 4.* — *Prædicti loci praua quorundam interpretatio.*

cum proprietate desumpta est, sed ad euitandam ambiguitatem, & obscuritatem inuenta fuit; ratio itaque illorum friuola est; quòd autem Aristoteles ibi de ordine loquatur, non de methodo, manifestum est si eius uerba perpendamus, dicit enim dubium esse an à principijs, an ad principia uia tenenda sit; at certum est, si de methodo hæc intelligantur, significari his uerbis duas species demonstrationis, esset igitur quæstio Aristotelis utra demonstrationis specie uti debeat, an ea, quę est à priori, an ea, quæ à posteriori; quæ certè uana esset dubitatio, & contraria ijs, quæ ante in tertio capite dixerat, ubi protestatus erat se nulla usurum esse demonstratione, sed argumentis tantum communibus, & uulgaribus, qualia materia subiecta requirit; itaque non potest in quarto capite dubitare utra demōstrationis specie uti debeat; idque rationi consentaneum est, quia si in tertio capite de methodo uerba fecerat, quā ad res ignotas declarandas in ijs libris seruaturus erat, postea in quarto capite non debuit iterum de methodo loqui, sed de ordine, ut significat uerbum illud {incipere} quod non uię doctrinæ, sed soli ordini conuenit ob eam rationem, quam in sequentibus declarabimus. Plures etiam apud Aristotelē loci notari possunt, in quibus ipse ordine naturæ præterito ordinem facilioris doctrinæ sectatus est, in libro enim Categoriarum relationem qualitati anteposuit propter faciliorem doctrinam, quia in capite de quantitate relationis mentionem fecerat, tamen ordine naturæ qualitas anteponenda erat, quia absolutum est natura prius respectiuo. Porphyrius quoque caput de specie anteposuit capiti de differentia facilioris doctrinę gratia, quum tamen differentia sit natura prior specie. Et Aristoteles in secundo libro de anima in tractatione de quinque externis sensibus à uisu exordiū sumpsit, ultimo autem loco de tactu locutus est; tamen ordine naturæ tactus pręcedere debuit, tanquàm omnium sensuum imperfectissimus, & communissimus; ordinem igitur naturę spreuit propter faciliorem doctrinam; quum enim in singulis sensibus cognoscenda fuerint obiecta, & media, & organa, ut cognosceremus operationem fieri ex actione obiecti in organum per medium transferens speciem ob obiecto ad organū, animaduertit Aristoteles ita esse incognita, & obscura in tactu organum, & medium, ut si à tactu incępisset, iure dubitare potuissemus an quilibet sensus organum, & medium habeat; ideò à uisu auspicari uoluit, in quo ea omnia maximè dilucida, & distincta erant, ut quum in uisu, & alijs sensibus nobilioribus cognitum esset operationem fieri ex translatione speciei ab obiecto ad organum per mediū, illud idem in alijs quoq; sensibus, in quib. obscurissimū erat, fateremur, uidelicet in gustu, & in tactu, quos ibi Aristoteles

Cap. 8. sequente. — *Lib. Categoriarum.* — *Porphyrius.* — *2. lib. de anima tract. de sensib.*

les in postremo loco posuit: esse autem difficilia cognitu organa, & media horum duorum sensuum declarat ipsa Aristotelis tractatio, ex qua nihil certi de his desumi potest, quum ipse nihil exprimat, quod in ijs duobus sensibus organum, aut medium dici possit, sed hæc leuiter tangat, & sicco pede prætereat: Hæc fuit vera ratio illius ordinis, alijs adhuc incognita, omnes enim vnà cum Auerroe decepti nullam aliam afferre solẽt eius ordinis rationem, quàm quòd Aristoteles seruare uoluit ordinem nobilitatis; scilicet si à tactu exorsus esset, non minùs idoneam eius quoque contrarij ordinis rationem allaturi erant, dixissent enim ipsum ordine naturæ generãtis uti uoluisse, natura enim ab imperfectis ad perfecta progredi solet, dum generat; igitur quencunque uoluit ordinem seruare Aristoteles potuit, siquidem pro eius excusatione ratio aliqua illius ordinis nobis non erat defutura, quo nihil ineptius dici posse demonstrabimus in sequentibus. At uerò si

E

eos percõtaremur, quare in tractatione de sensibus uoluit Aristoteles ordinem seruare à nobiliore, in tractatione autem de partibus animæ non seruauit eundem ordinem, sed potius contrarium, qui est ab ignobiliore? nullam huius diuersitatis rationem, quam adducerent, haberent; nos autem horum omnium rationem optimam afferimus dum dicimus ordinem utrobique seruatum esse facilioris, ac melioris doctrinæ, hæc enim postulauit vt à parte animæ ignobiliore, & à nobiliore sensu tractationis exordium sumeretur. Simile quiddam pro huius ueritatis cõfirmatione apud Aristotelem legere possumus in primo de historia animalium capite sexto, & in secundo de partibus animalium capite decimo, quibus in locis proponit dicendum priùs de partibus hominis, quàm de partibus aliorum animalium, quia nobis, qui homines sumus, promptiores, ac notiores sunt, ex quarum cognitione in noti-

Primo de hist. animal. capit. 6. 2. de partib. ani. cap. 10.

F

tiam partium aliorum animalium faciliùs uenire poterimus; certum est autem Aristotelem ibi de ordine doctrinæ loqui, non de uia, ordinem tamen dicit esse seruandum à notioribus, neque dicit ab homine auspicandum esse ut à nobiliore, sed ut à notiore. Libros quoque de animalibus anteposuit Aristoteles libris de plantis, ut ipse testatur in fine libelli de longitudine, & breuitate uitæ, idque non ob aliam causam, quàm propter nostram faciliorem cognitionem, multa enim sunt in animalibus, quibus quædam in stirpibus proportione respondent, quemadmodum radix, quæ instar oris est, & alia eiusmodi, quæ omnia faciliùs cognoscentur in plantis, si priùs in animalibus cognita fuerint, in quibus distinctiora, & euidentiora sunt.

Lib. de plantis.

D

Caput Octauum, in quo argumentum aduersariorum soluitur, & ostenditur quomodo ordo doctrinæ sit à notioribus nobis.

REFVTATA eorum opinione, qui dicunt rationem ordinandi non sumi à nostra cognitione, sed à rerum tractandarum natura facile est ipsorum argumentum soluere, quod ex primo Physicorum libro sumebatur, dicimus enim eos falsum accipere quum dicunt Aristotelem à principiorum tractatione auspicari uoluisse non quatenus notiora sint, sed quatenus sunt principia, proinde secundùm naturam anteponenda; iam enim diximus Aristotelem nõ hac ratione demonstrasse ordiendum esse à principijs, quia sint natura priora effectis, sed quia aliorum cognitionem assequi non possumus nisi ex principiorum cognitione, itaq; ex nostra cognitione rationem illius ordinis accepit, non ex natura rerum. Ve-

E

rùm quia aduersarij in eo argumento sumpsere prima principia rerum naturalium non esse nobis notiora cõpositis, & effectis, sed potiùs multò ignotiora, quo fit ut minimè uerum esse uideatur id, quod nos cum Auerroe diximus, non solum uiam doctrinæ, sed ordinem quoq; esse à notioribus nobis; ideò ut omnem penitus tollamus difficultatem, declarare debemus quonam modo ordo doctrinæ dicatur esse à notioribus nobis. In primis notãda est distinctio illa uulgata, cognitio nostra duplex est, una imperfecta, quã cõfusam uocãt, altera perfecta, quam uocant distinctã, quę adhuc duplex est, aliqua .n. est simpliciter perfecta, aliqua uerò non simpliciter, sed solum in genere perfecta dicitur. i. pro cõditione, ac natura illius disciplinę, ut exẽpli gratia philosophus naturalis debet habere plenã, & simpliciter perfectã cognitionẽ omniũ metallorum, ut in eis nihil ipsi maneat cognoscendum, sin minus, imperfectam ipsorum noti-

Cognitio alia cõfusa, alia distincta, & hæc alia simpliciter alia in genere.

F

tiam habere dicitur; faber autẽ ęrarius nõ tenetur tãtam habere æris cognitionẽ, quantam habet philosophus naturalis, sed satis est si tantam habeat, quanta illi ad opus, & ad artẽ suam exercẽdam sufficiat; hæc igitur simpliciter perfecta æris cognitio non dicetur, sed tamen perfecta erit in illo genere. i. pro illius artis conditione. Pręterea uerò quoniã dictio illa § notius § cõparatiua est, & refertur ad aliud, quod ignotius dicitur, est ẽt sciendum ꝙ duobus modis contingit aliquod esse altero notius, aut .n. ita illo notius est, ut ad illius cognitionem adipiscẽdam conferat; aut ad illud cognoscẽdum nihil confert, vt triangulũ est nobis notius primo motore ęterno, nihil tamen ad primi motoris cognitionem cognitio trianguli conducit; quod quidẽ membrũ est à nobis prorsus dimittendũ, quoniam, ut omnes concederent, neque in ordine, neque in methodo locum habet hæc acceptio notioris. Illud autẽ notius, quod ad alterius ignotioris

Notius est aliud alio duobus modis.

tioris

tioris cognitionem cõducit, in tria membra diuidi potest, aliquod enim est notius aliquo tanquàm causa cognitionis illius, quia huius cognitio facit nos assequi illius cognitionem siue distinctam, siue confusam, idest ut sit medium, per quod alterum potest syllogismo colligi, & fieri notũ, vt generatio est nobis notior, quàm prima materia, & est causa cognitionis ipsius materiæ tanquàm mediũ nobis notius: aliquod autem est notius altero non ut causa faciens cognitionem illius, sed ut necessarium pro illius cognitione consequenda, quare uocari potest causa sine qua non, veluti animal est notius equo, quia necessaria est cognitio animalis pro cognitione equi saltem distincta, cõfert igitur cognitio animalis ad equum cognoscendum, quia nunquàm equus perfectè cognosceretur, ignorato animali, & species ignorato genere, attamen non facit genus cognitionẽ speciei, ex genere. n. nõ infertur species. Aliquod demum ad alterius notitiam cõferre dicitur non quòd eius cognitio sit causa cognitionis illius, neq; etiam causa sine qua non, idest ut sit necessarium ad illius habendam cognitionem ipsum cognoscere; sed solùm quia est vtile, eo. n. cognito faciliùs consequimur cognitionem alteriùs; hac ratione animalia dicuntur nobis notiora, quàm stirpes, licet ex animalibus nihil possimus inferre de stirpibus, neq; necessariũ sit animalia cognoscere ad stirpium cognitionem adipiscendam, possunt. n. stirpes cognosci, etiam distincta cognitione, animalibus ignoratis, quia sunt duæ distinctæ species eiusdem generis planta, & animal, quarum neutram necessarium est cognoscere pro cognitione alterius; attamen faciliùs plantas cognoscimus, si prius animalia cognouerimus, ob eam, quam supra tetigimus, rationem; similiter potest cognosci sensus tactus sine cognitione uisus, magna tamen cũ difficultate; at uisu, alijsq; sensibus cognitis cognitione tactus facilius adipiscimur. Ex his tota ordinis natura manifesta fit, necnõ differentia inter ordinem, & methodũ propriè sumptã, quæ uia doctrinæ nominari solet; methodus. n. est progressus à notioribus iuxta primã acceptionem notioris, nempe ex quibus inferantur illa ignota, quæ quæruntur; ordo autem est processus à notioribus iuxta secundam, ac tertiã acceptionem, non iuxta primam, nisi ex accidenti, ut infra declarabimus; in ordine enim illud semper animaduertimus ut ab ijs incipiamus, quæ uel necessarium, vel saltem utile est cognoscere, ut alia, quæ cognoscenda manent, meliùs, & faciliùs cognoscantur; in ordine igitur nullam facimus illationem, nullam argumẽtationem, sed solam dispositionem rerum tractandarum, vt hanc prius tractemus, illam uerò posterius; vnde aliud discrimen oritur inter ordinem, & methodum, uterque enim est processus ab hoc ad illud, sed quia methodus est processus illatiuus, ideò tota tractatio nominatur ab eo, quod quæritur, non ab eo, ex quo infertur, hoc enim non propter se, sed illius gratia sumitur, ut in primo lib. Physicorum Aristoteles inuenit materiam primam methodo resolutiua, nam ex generatione, quæ est effectus posterior, collegit esse necessarium dari ipsam primam materiam; tractatio illa non dicitur esse de generatione, & de materia, sed tota de materia, de generatione enim non agitur ibi propter se, sed propter materiam, idcirco Auerroem errasse credimus, qui in commentario 57. primi libri Physicorum numerauit eum librum inter libros tractantes de generatione, dicens Aristotelem in eo agere de generatione amplissimè sumpta, quæ est unius ex uno, in libro autem de ortu, & interitu considerare eam generationem, quæ est vnius ex pluribus; attamen generatio non dicitur tractari nisi ubi per se ex suis causis cognoscenda proponitur, & ubi definitur, quare primus liber, in quo Arist. de generatione amplissimè sumpta loqui incipiat, est liber de ortu, & interitu, vt ex illius libri exordio cognoscere possumus; & in definitione generationis, quæ ibi ab Aristot. traditur, manifestum est Aristotelẽ de illa loqui, quę est vnius ex uno, & de hac multa dicere antequam de mistione loquatur; primus autem liber physicorum non dicitur liber de generatione, sed de principijs solum, generatio enim ibi sumitur ut leuiter, & confusè nota, ut ex ea ducamur in principiorum cognitionem. In ordine autem quũ ab hoc ad illud sine illatione progressio fiat, nominatio fit ab vtroque, ut si prius agatur de elementis, postea de mistis, non dicetur tota tractatio esse de mistis, sed illa de elemẽtis, hęc uerò de mistis, ambo. n. tractari seorsum dicuntur, & ambo propter se, elementa. n. per se cognoscẽda sunt, nõ solum propter mista; sed anteponitur tractatio de elementis, quia necessaria est ad cognitionem mistorum consequendam. Euenit autem aliquando ut illa, quę ordinantur, sint eiusmodi, ut illatio fieri possit unius ex alio, propterea quòd reciprocantur, id tamen ex accidenti est respectu ipsius dispositionis, hæc. n. nulla illationem facit quatenus est dispositio, ut Aristot. uoluit prius agere de natura, postea de motu, & ex natura potest motus inferri, nulla tamen illatio in illa ordinatione consyderatur, sed solum, ut prius de natura agatur, quàm de motu; nam sępe contingit, ut quod prius tractatur, sit genus, quod uerò posterius, sit species, ubi neq; consyderatur, neque fieri potest illatio ulla. In ordine autem resolutiuo ex notione finis uidetur illatio fieri eorum, quæ ad finem ducunt; tamen resolutiuus id non habet quatenus est ordo, oportet. n. omnem ordinem esse eiusmodi, sed potius quatenus est talis ordo, et non peculiaris conditio ordinis resolutiui; sed de hac re loquemur inferiùs; satis est in præsentia discrimẽ inter

Marginal notes: dinem, & methodũ. — Error Auerro. — Alio modo ordo, alio methodus est à notioribus. — Ordo resolutiuus illationem habet nõ quatenus ordo, de hoc uide secũdo lib. cap. 18. — Nota aliud discrimẽ inter or-

inter ordinem, & methodum declarasse, quia est essentialis conditio methodi ut huius rei ex illa faciat illationem, ordinem uerò, quatenus ordo est, dicimus non esse argumentationem, & nullam alicuius rei ex alia re illationem facere secundùm propriam ipsius ordinis naturam.

Caput Nonum, in quo & ordinis, & methodi utilitas declaratur, & clariùs exponitur quomodo ambo sint à notioribus, ad plenam argumenti contrarii solutionem.

EX his, quæ dicta sunt, possumus tam ordinis, quàm methodi utilitatem, finémque colligere, cuiusque enim instrumenti natura in fine, & utilitate consistit; methodi quidẽ utilitas, & finis est notificare, idest cognitionem facere eius, quod ignoratur, facit igitur methodus ut discamus, quia aperit illud, quod absconditum erat; ordo autẽ hanc uim non habet, nam si res tractandas recto ordine disponeremus, nec aliqua uteremur methodo, vel argumentatione, nihil disceremus, & nullam cognitionẽ adipisceremur; sed utilitas ordinis est ut per eũ meliùs, & faciliùs doceamur; ut enim materiam primam, & elementa, & mista cognoscamus, methodus nobis præstat, non ordo; ab ordine autem habemus ut meliùs, uel faciliùs hæc omnia discamus; meliùs enim ea cognoscimus, si priùs agamus de materia prima, mox de elementis, postea de mistis; quia nisi hunc ordinẽ seruemus, fieri non potest ut perfectã, & distinctam horum scientiã habeamus: similiter quòd sensum uisus, & sensum tactus cognoscamus, methodo, non ordini acceptum ferimus; ut autem faciliùs horum cognitione potiamur, ordo præstat; significauit hoc Aristoteles in principio quinti libri metaphysicorum, quãdo de ordine loquens dixit principium doctrinæ nõ semper esse principiũ rei, sed unde aliquis faciliùs discat, hoc enim ordinis propriũ est, quia ordinatè discendo faciliùs discimus. Diuersis igitur modis ordo, & methodus ad cognitionem conferunt, ideò ambo debuerunt esse progressus à notioribus, alio tamen, & alio modo, ut declaraui mus. Id uerò est hac in re summoperè animaduertendum, quòd quum ambo nostrã cognitionem tanquàm finem respiciant, non tamen eandẽ, methodus enim tam ad confusam, quã ad distinctam nostram cognitionem dirigitur, ut tunc clarum erit, quum de methodis locuti erimus, ideò methodus est à notioribus nobis tum cognitione distincta, tum etiam cognitione confusa: ordo uero distinctam nostram cognitionem semper respicit, nunquàm confusam; distinctam intelligo uel simpliciter, uel saltem in genere, & pro uiribus illius facultatis, quæ disponenda est; ita nanque cuiusque disciplinæ partes sunt disponendæ, ut optima earum rerum cognitio habeatur, quantum in ea disciplina haberi potest. Ordo igitur semper sequatur

Vtilitas methodi.

Vtilitas ordinis.

Methodus respicit eandẽ cognitionem nostrã tam distinctam, quã confusam, ordo uerò solam distinctam.

D naturà notioribus nobis secũdùm nostram distinctam, & in eo genere perfectam cognitionem; illa enim, quę ad aliorũ distinctam cognitionem necessariũ est cognoscere, priùs tractanda sunt, quia ijs ignoratis non possent alia cognosci, nisi fortasse imperfectè, & confusè; ob hanc rationẽ necessariũ est priùs de genere tractare, quàm de specie, quia distincta, & pfecta speciei cognitio tunc habetur, quando eius definitio cognoscitur, in hac autem necesse est accipere genus distinctè cognitum, quare tractationẽ de genere tractationi de speciei præcedere necesse est. Contingere autẽ potest ut duo talem inter se respectum habeant, ut neutrum sit necessarium cognoscere ad habendam cognitionẽ alterius, quum utrunlibet distinctè cognosci possit etiã altero ignorato, quod contingit in speciebus, quę æquè sub eodem genere cõtinentur; tamen alterũ, si priùs cognoscatur, alterius cognitionẽ faciliorem reddat; ut cognitio partium hominis faciliorem reddit cognitionem partium aliorum animalium; & cognitio sensuum perfectiorum faciliorem reddit cognitio nem aliorũ imperfectiorum, qui difficillimi cognitu sunt, ideò tunc quoque illud anteponere debemus, quod ad aliorũ cognitionem confert tanquàm utile, etsi non confert tanquàm necessarium. His igitur duabus dictionibus {meliùs} & {faciliùs} totam ordinis utilitatem exprimimus, ratio enim ordinandi sumitur è nostra cognitione vel meliùs, vel faciliùs acquirenda; meliùs quidẽ, quando alter disponendo cognitio optima in eo genere haberi non potest; facilius uerò, quando potest quidem optima acquiri cognitio etiam illo ordine non seruato, at magno cũ labore, ac difficultate. Duplex igitur est ratio ordinandi omnes disciplinas sumpta ex nostra cognitione tanquàm ex causa finali; cuiusque enim disciplinæ partes, quę rectè sint ordinatę, uel propter perfectæ, & distinctę sciẽtiæ necessitatem, uel propter maiorẽ doctrinę facilitatẽ ita dispositę sunt; prior quidem ratio est magis præcipua, & ubi ea locum habet, altera nõ considerantur; at si illa desit, adsit autẽ secunda, hæc attendi debet; quod si neutra locum habeat in quibusdam, in arbitrio authoris positum est à quo cunq; uoluerit exordiri, tunc autem solet ordinem seruare nobilitatis, uel aliud quippiã eiusmodi; nullum tamen horum attenditur, quãdo ratio ordinandi potest ex nostra cognitione desumi altero duorum modorum, quos declaraui mus. Fecit autẽ horum duorum modorum mentionem Aristoteles, nã in proœmio primi libri Physicorum tetigit priorem rationem, quando dixit perfectam rerum naturalium scientiam haberi non posse primis principijs ignoratis, è quorum cognitione pendet perfecta aliorum cognitio, proinde à primis principijs auspicandũ esse; quis autẽ nõ uideat Arist. ibi rationẽ eius ordinis sumere à pfectæ nostrę cognitionis necessitate?

Nota in quibus non sit necessarius ordo, & de hoc uide 1. li. Apol. c. 5.

E

Duplex ordinãdi ratio.

F

cessitate? Alterius rationis meminit in principio quinti Metaphysicorum, dum dixit in disciplinis non semper principium doctrinæ esse principium rei, sed quandoque esse id, vnde quispiam faciliùs discat. Tetigit etiam utrâque rationem Auerroes in primo capite primi libri Meteorologicorum, ut eo in loco uidere possumus. Ex his patet eos errasse, qui putarunt omnem scientiam, & omnem artem posse diuersis ordinibus pro scriptoris, seu doctoris arbitrio tradi, ac disponi, reuera enim usus est, non plures, in singula disciplina tradenda ordo melioris, ac facilioris doctrinę, qui si peruertatur, certè ea facultas benè ordinata dici nō potest, quia sic vel perfecta cognitio acquiri nequit, vel difficiliùs acquiritur; ideò cui compositiuus ordo benè aptatur, illi resolutiuus competere non potest, & è cōuerso; sed hac de re fusiùs loquemur, quum de singulis ordinibus sermonem faciemus. Ad argumentum igitur aduersariorū clara est responsio, quæ omnem difficultatem tollit; dicebant enim, Aristoteles à principiis exorditur, quæ maximè incognita sunt, & composita, & effecta sunt iis multo notiora, ergo nō est ordinis conditio vt fit à notioribus nobis: Inest in hoc argumento fallacia à secundùm quid ad simpliciter, nam principia esse nobis ignotiora effectis verum est secundùm nostram confusam cognitionem; simpliciter tamen ignotiora non sunt, quia secundùm ordinem cognitionis distinctę sunt notiora, & omnino prius cognoscēda, quàm effectus, quia magis cognoscibilia sunt; possunt enim distinctè cognosci absque distincta effectuum cognitione; at effectus non possunt distinctè cognosci, nisi habita priùs distincta cognitione principiorū; cognitio enim effectus pendet à cognitione causæ, sed cognitio causæ non pendet à cognitione effectus. Itaque si ratio ordinandi sumeretur à nostra cognitione confusa, utique ratio ipsorum aliquid roboris haberet; sed quum à sola distincta sumatur, uana prorsus est, & fallax, quemadmodum diximus.

Ratio cur una disciplina uno tantùm ordine tradi possit.

Solutio contrarii argumenti.

Caput Decimum, quomodo etiam uerè dicatur rationem ordinandi sumi semper ab ipsa rerum natura.

Id autem non est silentio prętereundū, quòd horum sententia, si sano modo sumatur, quē ipsi certè non respexerunt, uera esse potest; quum enim dicimus rerum naturam, duo possumus intelligere, aut ipsam rerum naturam prout extra animam, & extra omnem nostram cognitionem sunt, qua ratione non est uerum quòd ratio ordinandi ipsas disciplinas sumatur ab illo ipso ordine, quem res habent secundū naturam; aut intelligamus rerum naturam ut à nobis cognoscendarum, & prout ad nos cognoscentes referuntur, quo quidem modo non negamus ex natura rerum disciplinarum ordinē desumi, talis enim est rerum ut cognoscendarū natura, ut aliæ sint nobis notiores, aliæ ignotiores; aliæ faciliores cognitu, aliæ difficiliores; & alię ad aliarum cognitionem conferant, contrà uerò hæ ad illas neqnaquàm. Hic autem ordo non semper est idem et ordo, quem res secundū se habent, sed contingere potest hunc illi contrarium esse, ut alius sit ordo rerum naturalis prout secundum se considerantur, alius uerò earundem ut optimè, & facillimè à nobis cognoscendarum; ideò quum talis sit natura nostrum cognoscentium, ut ab iis exordiri uelimus, ac debeamus, quorum cognitio ad aliorū perfectam cognitionem necessaria, aut saltem utilis est; & quum disciplinę propter nos tradantur, ut nos eas cognoscamus, sequitur in iis omnibus ordinandis posteriorem hunc rerum ordinem semper attendi, non alterum priorē: in hoc igitur sensu uerum est quòd ratio ordinandi omnes disciplinas sumitur ex natura rerum; uerum est etiam quòd ea semper sumitur à nostra cognitione, hæc enim duo in eundem sensū cadunt, ut considerātibus manifestū est.

Naturā rerū possumus accipere duobus modis.

Caput Vndecimum, in quo definitio ordinis ex iis, quæ dicta sunt, colligitur.

Per hæc, quæ hactenus demonstrauimus, conspicua facta est ordinis utilitas, & finalis causa; quoniam igitur ordo instrumentum nostræ cognitionis est, & omnis instrumenti natura in fine, & utilitate consistit, ideò si finem hunc in ipsa ordinis definitione exprimamus, perfecta erit, & omnibus numeris absoluta definitio, quæ alioquin est manca, & imperfecta, qualis ea fuit, quam alii attulerunt. Nos igitur dicimus ordinem doctrinæ esse instrumētalem habitum, per quem apti sumus cuiusque disciplinæ partes ita disponere, ut quantum fieri possit optimè, ac facillimè illa disciplina discatur. Quòd hęc definitio optima sit multa testantur, primùm quidem rei definitæ naturam egregiè declarat, ac dilucidam reddit, quum exprimat ueram; & uniuersalem rationem ordinandi omnes disciplinas, quæ quidem est finis, & utilitas ipsius ordinis. Omnes etiam difficultates soluit, & aliorum errores, errorumque causas aperit; alii nanque non expresserunt quæ nam sit uera ordinandi ratio; quòd si aliquam significasse uidentur, in ea falsi sunt, quum dixerint rationem ordinandi ex ipsa rerum natura desumendam esse; quę quidem sententia tantum abest ut dubia soluat, ut potiùs in plurimas, easque maximas difficultates aliorum animos traxerit; quum enim in disciplinis ab illustribus authoribus traditis modò ordinem rerum naturalem, modò ordinem contrarium naturali, vel saltem ab eo diuersum seruatum esse vi-

Definitio ordinis doctrinæ.

deamus, nullam huius varietatis rationem adducere possumus, dum illam sententiam sequimur, & magnis, atque insolubilibus difficultatibus urgemur; at nostra opinione recepta omnes difficultates soluũtur, semper enim ostendere possumus ordinem seruari nostrę melioris, uel facilioris cognitionis, ad quam dum cõfugimus, causam omnis dispositionis facilè reddimus; siue enim ordo naturæ, siue huic contrarius, siue alius quilibet seruetur, is semper est ordo nostrę melioris cognitionis. Denique hæc definitio causam affert omnium eorum, quæ ordinem ueluti accidentia quædam consequuntur; solent omnes dicere, ordo docet, quêadmodum enim confusio, siue inordinatio obscuritatem, & ignorantiam, ita ordo perspicuitatem, & doctrinam parit; huius autem dicti hæc una ratio afferri potest, quia illa priùs tractantur, quę ad aliorum cognitionem conferunt; dum igitur rationem ordinandi ex nostra cognitione desumimus, causam facilè assignamus cur ordo doceat, eaque negata nullam aliã adducere possumus, cui animus acquiescat. Prętereà undenã collegit multis in locis Aristoteles ordinem doctrinæ postulare ut ab uniuersalibus ad particularia procedatur? certè non aliũde, quã ex tradita à nobis ordinis definitione, nẽpe ex nostra meliore cognitione; quoniam enim cognitio uniuersalium est necessaria ad perfectã cognitionem particulariũ, & cognitio generis ad cognitionẽ specierũ, ideò semper iussit de genere priùs agendum esse, quàm de speciebus, & tractationem vniuersaliũ anteponendam esse tractationi particularium; certè Aristoteles in proœmio primi libri Physicorum non alia ratione probauit esse ab vniuersalibus ad particularia progrediẽdum, quàm quia uniuersale, quod de multis prædicatur, est nobis notius particularibus, & ita notius, ut necessaria sit ipsius cognitio ad particularium cognitionẽ perfectã adipiscendã. Auerroes quoque in præfatione sua in libros illos, nec nõ in sua prefatione in posteriores Analyticos tres rationes adducit cur vniuersalia sint anteponenda particularibus in omni doctrina, quæ omnes ex nostra meliore, ac faciliore cognitione desumũtur, vt in memoratis locis legere possumus, non est enim operęprecium ea omnia, quæ ibi dicuntur ab Auerroe, in pręsentia recensere, quum locos ostendisse satis sit.

Ordo docet.

Caput Duodecimum, quòd procedere ab uniuersalibus ad particularia non sit proprium solius ordinis compositiui.

PER hęc manifestus fit error illorum, qui putant processum ab vniuersis ad singula proprium esse ordinis compositiui; nam si ratio huius processus est sola nostra melior cognitio, hęc autem finis est, & communis conditio omnium ordinum, igitur processus hic naturam ordinis quatenus ordo est consequitur, proinde omni ordini competit, non soli compositiuo. Patet autem Aristotelem non modò in scientia naturali, quę ordine compositiuo tradita est, ab uniuersis ad singula processisse; verùm etiam in libris moralibus, & in Analyticis, in quibus seruauit ordinem resolutiuum; in moralibus enim priùs de uirtute in uniuersum locutus est, postea de uirtutibus singulis; in Analyticis autem posterioribus priùs notione finis inuenit medium demonstrationis esse causam, propter quam res est, nomine causę generaliter accepto in toto primo libro, & in principio etiam secundi; postea uerò in eodem secundo distinxit nomen causę in quatuor genera causarum, ut doceret quomodo eorum quodlibet in demonstratione potissima medium esse possit. Medicus quoque proponens sibi unumquenque morbum curandum, priùs uniuersales remediorum conditiones inuestigat, deinde ad particulares descendit; ut si ei proponatur tradenda curatio morbi calidi, & sicci, priùs decernet utendum esse remedijs frigidis, & humidis, deinde ad species frigidorum, & humidorum descendens consyderabit quæ conueniant, & quæ non conueniant. Verùm medici hanc nostram appellationem non probant, quod enim nos uniuersale uocamus, ipsi remedium uocandum esse dicunt, ut frigidum; quod verò particulare nominamus, ipsi materiam ipsius remedij appellandam aserũt, ut lactucam. Attamen ut nos eorum appellationem non reprehendimus, ipsi quoque nostram reprehendere nõ deberent, species enim remedij frigidi lactuca est, de qua frigidum in casu recto prædicatur; quę etiam non incongruę materia illius remedij dicitur, quandoquidẽ uniuersale, ut Aristoteles ait in primo libro de Cœlo, significat formam, particulare uerò formam in materia; non debet igitur negare processum illum à frigido simpliciter ad lactucam esse ab uniuersali ad particulare, quam communem omnis ordinis conditionem esse diximus. Sed res hæc magis declarabitur quum de singulis ordinibus sermonem faciemus; hæc uoluimus breuiter hoc in loco annotare, ut pateret communem esse omnis ordinis proprietatem ab uniuersalibus ad particularia progredi, non solius compositiui, ut aliqui arbitrantur.

Quid sit id, quod medici remedium, & quid materiam uocant, & id, quod remedium materiam.

Caput Decimumtertium, in quo dubium quoddam proponitur contra ea, quæ proximè dicta sunt.

CAETERVM aduersus ea, quæ modò diximus, dubitare non absque ratione quispiam posset, uidetur enim nõ esse ordinis proprium ut ab uniuersalibus ad particularia progrediatur, siquidem apud probatos authores cõperimus quãdoque spe-

speciem generi,& particulare vniuersali in tractatione fuisse anrepositum; Euclides quatuor elementorum libros quinto antepofuit, in illis tamen de lineis tātùm,ac superficiebus agit, in quinto autem de magnitudine amplissimè sumpta,quæ & lineas,& superficies,& solida quoq; complectitur; vnde colligitur Geometriam,& Stereometriam non duas esse scientias omnino distinctas,sed duas eiusdem scientiæ partes, in qua magnitudo latissimè sumpta subiectū constituatur; quintus igitur ille elementorum liber quum utranque partem sua communitate comprehendat, & in ipso supremo genere subiecto versetur, primus omnium esse debuit,si necessaria omnis ordinis conditio est vt ab uniuersalibus ad particularia progrediatur. Aristoteles quoque in tractatione de rebus viuētibus non videtur vniuersalia particularibus anrepofuisse; priùs enim de corpore viuente debuit genèralitet,& cōmuniter loqui,deinde de eius speciebus, nempè Animalibus,& stirpibus;tamen primo loco de Animalibus egit, omnium enim de vinentibus librorum primi sunt libri de Historia animalium, postea libri de partibus animalium,qui certè animalium proprij sunt;post eos egit de anima in uniuersum in libris de Anima, quę quidē tractatio omnia uiuentia complectitur;quare tractatio particularis fuit antepofita uniuersali. In ijsquoq; libris, qui parui naturales vocantur, idem inspicere possumus, aliqui enim,qui ad sola animalia pertinent,aliquibus sunt anrepositi animantia omnia complectentibus;priùs enim egit Aristoteles de sensu,& sensilibus,de memoria, & reminiscentia, de morte animalium,quàm de uita,& morte, & de longitudine,ac breuitate uitæ, de iuuentute,& senectute,quę communia accidentia sunt omnium animatorum;aut igitur Aristoteles,& Euclides non rectè fecerunt,aut non est necessarium in disponendis cuiusque disciplinæ partibus procedere ab uniuersalibus ad particularia.

Dubiū ex Euclide. *Dubiū ex Aristotele.*

Caput Decimumquartum,in quo dubij solutio exponitur.

DIFFICVLTAS hęc ad plenū solui non potest,nisi & de rebus mathematicis, & de ijs,quę ad animantia pertinent, multa dicamus,quę fortasse limitum tractationis logicæ transgressio alicui esse videbitur; attamen animaduertere quisq; debet nos de rebus logicis ita tractationem instituisse, vt non modò logicam à rebus abiūctam,quam docentem uocant,sed applicatam quoque rebus, ac disciplinis nobis consyderandam proposuerimus; eius enim, qui logicas regulas plenè cognosciturus sit,non parum interest tum ea,quę de rebus logicis docuit Aristoteles,consyderare; tum etiam quomodo & Aristoteles, & alij

A probati anthores in disciplinarum traditione præceptis logicis vsi fuerint, diligēter obseruare; res igitur naturales, uel mathematicas, vel medicas declarare consilium nostrum non est; sed tamē ipsam dispositionem, ac methodum, quæ in his disciplinis seruata est,cum quadam moderatione consyderandam à nobis esse censemus,ubi eam ad rerum logicarum intelligentiam prodesse alijs posse iudicauerimus. Dicimus igitur vniuersale particularibus in doctrina esse anteponendum non quia sit uniuersale, sed melioris doctrinæ gratia, quoniam cognitio particularium ex uniuersalium notitia pendet; igitur si quandoque contingat vt propter cognitionem melius sit anteponere particulare uniuersali, absque ullo dubio uniuersale ob eandem rationem postponēdum est; ideò prçceptum illud Aristotelis,quòd tractatio uniuersalium debeat præcedere tractationi de particularibus, intelligendum est ut nerum in pluri

Quādo que particulare anteponitur vniuersali.

B mis,aliquando enim contingit (quannis raro) nt facilioris doctrinæ ratio cogat ordinem hūc aliquantulum perturbare. Quomodo autem, & quam ob causam id eueniat, consyderādum est. In omni re proposita duo sunt,quæ cognoscere uolumus, primùm quidem essentia, siue natura ipsius rei; deinde propria eius accidentia;ideò quando decernimus agendū esse priùs de genere,postea uerò de specie,ipsius generis naturam, & accidētia primo loco declaramus, deinde naturam,& accidētia speciei; ipsa enim natura speciei non potest cognosci, dum natura generis ignoratur; declaraturus igitur naturam hominis debet priùs animalis naturam declarasse; hinc colligimus quòd si fortè contingeret ut tum generis,tū speciei natura, uel saltem sola natura generis esset res per se nota, & nulla egeret declaratione, tunc necessarium non esset genus speciei ordine doctrinæ anteponere,nisi cognitio proprietatum id postularet.

C Accidentium autem propriorum tum generis, tum speciei ea est differentia, quòd aliquando proprietas speciei est species proprietatis generis, aliquando non est eius species, ut motus est proprietas corporis naturalis, motus autem à medio est proprietas corporis leuis, & quemadmodum corpus leue est species corporis naturalis,ita motus à medio est species quędam motus; calor autem est eiusdem corporis leuis proprietas,quæ non est species motus; ita aptitudo ad ridendum in homine non est species sensus,qui animalis proprius est;huius autem differentię ea est ratio, quòd propria speciei natura tum proprias edit operationes,& accidentia propria distincta ab accidētibus proprijs generis;tum etiam ipsas generis proprietates coarctat, & sibi ęquales reddit, ut motus animalis alio modo in aue coarctatur, alio in pisce, & alio in terrestri animali; sic etiam alio modo in homine, & alio in brutis; propterea proprius

Accidētiū propriorū duo genera.

proprius hominis motus est species illius, qui animalis proprietas est. Quādo igitur accidentia generis conferimus cum accidentibus speciei, quæ illorum species sunt, certum est accidentia generis priùs esse cognoscenda, quàm accidētia speciei, motum enim elementorum, & motum animalium benè cognoscere nō possumus, nisi priùs motum vniuersè acceptum cognouerimus vt proprietatem corporis naturalis; sic etiam de generatione simpliciter sumpta priùs agendum est, quàm de generatione animalium. Quòd si accidentia speciei non sint species accidentium generis, nulla doctrinę necessitas cogit vt ante de accidentibus generis, quàm de speciei accidentibus disseramus; potest quidem substantia generis, si aliqua declaratione indigeat, postulare vt priùs de genere, quàm de specie tractatio fiat, sed si substantia rei non consyderatas solas affectiones spectemus, nulla certè necessitate compellimur ad accidentia generis priùs tractāda, quàm accidentia speciei; nisi fortè facilitate doctrinæ ducamur, solent enim accidentia generis faciliora cognitu esse, quàm accidentia speciei, quando utraque sensilia sunt; tunc enim priùs, & faciliùs accidentia generis, quàm accidentia speciei sentiuntur; in talibus igitur quando distinctam cognitionem quærimus, à facilioribus, proinde à communioribus exordiri solemus; verùm si neutra sensilia sint, non modò nulla doctrinæ necessitas, sed ne ipsa quidem facilitas postulat ut accidentia generis priùs declaremus, quàm accidentia speciei; quod quidem in rebus mathematicis, vt mox declarabimus, potissimùm contingit. Ex his omnibus, quæ dicta sunt, hoc elicimus, in quo tota propositę dubitationis solutio consistit, quòd si eueniat vt natura generis sit per se nota, & nulla declaratione indigeat, & accidentia speciei non sint species accidentium generis, non est necessariū pro nostra meliore cognitione ut priùs de genere, quàm de specie agatur; nam de ipsa generis substantia agendum non est, quum sit per se nota, eius autem accidentia non conferunt ad cognoscenda accidentia speciei; ordo quidem naturalis ipsarum rerum requireret vt priùs de accidentibus generis ageretur; sed si ordo facilioris doctrinæ postularet vt speciei accidentia præmitterentur, hic certè seruādus esset relicto ordine naturali. Euenit hoc in sciētijs mathematicis, Geometria enim prout Stereometriam tanquàm partem continet, subiectum habet magnitudinē latissimè acceptam, sed mente ab omni sensili materia abstractam, cuius quidem ita acceptę substantia, & essentia per solam nominis declarationem tota exprimitur, & ab omnibus intelligitur, est enim simplex quoddam accidens, ad cuius essentiam significandam sola uocabuli declaratio sufficit, proinde nominalis dicta definitio ab essentiali

Solutio prioris dubij de Euclide.

D definitione non differt; neq; perfectior ibi datur definitio, quàm nominalis, ideò rectè dicebat Auerroes in commentario secundo primi libri Posteriorum declarationes nominum rerum mathematicarum effici perfectas in eo genere definitiones. Geometra igitur tales definitiones tanquàm principia profert, quia simulatque audiuntur, intelliguntur, & sunt per se notæ; quandoque etiam eas non profert, quia sine ulla expressione sunt omnibus notissimæ, qualis est definitio magnitudinis latè sumptæ, omnes enim norunt magnitudinē esse id, quod aliquà sit dimensum; propterea acturus de magnitudine Euclides in quinto elementorum libro eius definitionem exprimere neglexit, sed nomina tantùm quorundam eius accidentium demonstrandorum declarauit; totus igitur ille quintus liber est de accidentibus magnitudinis amplè acceptæ, de ipsius autē substantia, & natura nihil dicitur. Species autem magnitudinis similiter sunt per se notæ, & earū definitio-
E nes per se intelliguntur, exprimendę tamē fuere, vt earum discrimen nosceretur, quod in dimensionum diuersitate consistit. De his igitur tractaturus Euclides potuit à speciebus magnitudinis tractationem auspicari, quoniā ad earum essentiam intelligēdam nulla generis declaratio requirebatur, quum sit per se notum, & nullibi ab Euclide declaretur; accidentia verò specierum magnitudinis non sunt species accidentium generis, quare demonstrari, & cognosci possunt etiam ignoratis accidētibus generis, videmus enim nullam esse demōstrationem in quatuor anteriorib. libris Euclidis, quæ supponat aliquam earum demonstrationum, quæ in quinto libro fiunt; sicuti neque ulla demonstratio quinti libri pēdet ex aliqua earum, quæ in illis quatuor libris factæ fuerant; vnde patet nullā doctrinæ necessitatem coegisse Euclidem aut à primo, aut à quinto libro exordi-
F ri; poterat enim ab utrolibet sumere tractationis initium; sed tamen propter maiorem facilitatem à primo libro incipere uoluit, non à quinto, non quòd primi libri cognitio faciliorem reddat cognitionem quinti, sed quia demonstrationes primi libri sunt simpliciter intellectu faciliores; quæ uerò in quinto fiunt, difficiliimæ; certum est enim & accidentia magnitudinis uniuersim sumptæ, & accidentia linearū, ac superficierum, quæ in ijs libris demonstrantur, omnia insensilia esse, & nobis penitus incognita non modò cur fiut, sed etiam quòd sint; ideò tanto difficiliora intellectu sunt, quanto uniuersaliora, & abstractiora à suppositis, quia non ita possunt illæ demonstrationes per materialia exempla ob oculos poni, siquidem exemplo linearum proposito non statim apparet ita esse in superficiebus, ac solidis, nisi aliqua mentis adhibita consyderatione. Quoniam igitur scientiæ mathematicæ illa tempestate pueris

ante

ante solidiores aliàs disciplinas proponebātur tanquàm faciliores, vt cōtemplationi assuescerent, & in illis demonstrationibus exercerentur, ideò uoluit Euclides à faciliore Geometrię parte auspicari; & usque adeò facilitatem doctrioę sectatus est, vt Geometricorum librorum seriē interpositis Arithmeticis libris interrūmpere uoluerit, nam post sex elementorum libros Geometricos septimum, octauum, & nonum Arithmeticos posuit, io qoibus de numeris agit, postea io decimo libro ad magnitudines reuertitur, & totam Geometriam alijs pluribus libris absoluit, oam Geometriæ nomine Stereometriam quoque comprehendimus, de qua postremi elemētorum libri scribuntur. Ex libris igitur Euclidis magna sententiæ nostræ confirmatio desumitur, siquidem per eos ostendimus totam ordinandi rationem à nostra meliore, seu faciliore cognitione accipiendam esse, semper enim attenditur doctrinæ facilitas, dommodò perfectæ in eo genere cognitionis necessitas io contrarium non urgeat; hac autem urgeote seruatur ordo perfectioris doctrinæ, etiam si ordiui rerum naturali cōtrarius sit.

Solutio alterius dubij. Ad alterum dubium de libris Aristotelis de animalibus dicimus non omnino peruersum esse in ijs libris ordinem ab uoiuersalibus ad particularia, sed leuem quādam mutationem suscepisse propter eas causas, quas modo declarabimus: certum est enim tres esse debuisse distinctas tractationes, primam quidem de corpore uiuente latè sumpto, secundam de animalibus, tertiam uerò de plātis; eorum enim, quę uiuentibus competunt, alia aoimaliom propria sont, alia propria stirpium, alia utrisque commonia, quæ quidem alijs omnibus erant anteponēda; tamen Aristoteles propter meliorem, ac facilio rem doctrinam noo tres tractationes fecit, sed duas, una de animalibus, alteram de plātis, sed cum tractatiooe de animalibus commiscuit illam, quæ est de communibus; in animalibus nanque tom illa, quæ animalium propria sunt, tum illa, quæ sont eis communia cum plaotis, coosyderare constituit; non quòd hæc communia attriboat animalibus ut aoimalia sunt, perinde enim esset ac demoostrare triangulum æquilaterum tres habere angulos æquales duobus rectis; sed ea animalibus tribuit quatenus uiueotia sunt, proiode uoiuersam uiuentis naturam in animalibus cootemplatur; qoemadmodom medici, qui homani corporis anatomen faciunt, hunc quidem hominem inspiciont, sed ea, quæ inspiciunt, ut hominis coosyderant, oon ut huius hominis: mouit autem Aristotelem ad hoc faciendum ipsa doctrinæ facilitas, quandoquidem multa sunt animalibos, & plantis cōmuoia, quæ faciliùs in animalibus cognoscuntur, io stirpibus difficilius, ideò in animalibus fuere priùs declaranda, ut postea in stirpibus faciliùs nóscerentur: Talis autem

Ordo librorum de animalibus.

A de animalib. tractatio certè ordinatissima fuit, nam cuiusqoe rei cognitio optima traditur, si priùs eius rei naturam, atque substantiam, dein de eiusdem propria accidētia declaremus; etenim si substantia rei ignorata ab accidentibus exordiremur, nunquàm eorum scieotia potiremur, qoia causas ignoraremus; atqui substantia cuiosque naturalis corporis ex materia, & formā coostituitur, ideò sunt priùs cognoscendæ hę duę essentiales partes, deinde affectiones ab eis prodeuntes, hoc ordine osus est Aristoteles in tractatione de corpore oaturali communi in libris Physicorū, priùs enim eius principia materiam, & formam in duobus prioribus libris, deiode eiusdem accidentia in sex posteriorib. consyderauit: hoc idem io corporibus animatis faciendum fuit; est autem animati corporis forma anima ipsa, propria uerò materia suor ipsæ partes instrumētales, io qoibus inest anima tanquàm in materia, & quibus utitur ad edendas B operatiooes uitę; de hac materia priùs agēdum fuit, quàm de forma, dirigitur eoim materia ad receptiooem formæ, & ad formæ cognitiooem necessaria est, quia uires, ac facultates animę noo benè cognosci possunt sine cognitione par rium instrumentalium, in quibus exercentur. Cæterum dum corpus animatū commune coosyderamus, de ipsius quidem forma loqui possumus, ea enim est anima nutritiua, qoa & animalia, & stirpes participāt, & eędem in his omnibus sūt huius animę facultates, nutritioa, accretiua, & generatiua; attamē de materia nihil commune dicere possumus, quia non eisdem instrumeotis in animali, & in stirpe hęc anima utitur; quum enim & animalis temperaturam, & partes ipsas non modò ad dicta muoera, sed ad sentiendum quoque natura direxit, aliud in animalis corpore, aliud in stirpe organorom genus esse debuit; nulla igitur tractatio de cōmuni materia potoit anteponi; propterea Aristote C les à propria animaliom materia exorsus est, quę sunt ipsę animaliū partes, de quibus priùs pingui Minerua, & sine causarum traditiooe lo qui uoluit io libris de historia animalium, deinde accuratiùs in libris de partibus animaliū, ut à facilioribus ad difficiliora progrederetur; cognita materia se contulit ad consyderatiooē formę in libris de Aoima, in qoa tractatione or dinem ab unioersalibus ad particularia optimè seruauit; quoniam enim aliqua consyderari po terat communis anima stirpiū, & aoimaliom, ab hac uoluit exordiri, deinde de propria animalium anima, quę sensitiua dicitur, taodem de hominis anima sermooem fecit, ad harum omnium aoimę partiom notitiam satis fuit cognitio materię tradita in libris de animalium partibus, io his enim omoes dictarum partium aoimę operatiooes exercentur. Poterat autem Aristoteles cum tractatione de Anima uegetali tractationem coniuogere de communibus

acci-

accidentibus animati corporis, deinde ad pro- D
priam animalium animam, eorumque propria
accidentia transire; maluit tamen ob doctrinæ
facilitatem cõtinuata oratione de omnibus ani
mæ partibus in vno, ac eodem libro disserere
absque vlla tractatione de accidentibus, pro-
pter similem earum omnium naturam, & essen
di modum, quod etiam ab Auicẽna notatur in
procemio sexti naturalium, est enim omnis a-
nima actus primus corporis naturalis instru-
mentalis; quòd si in tractatione de Anima vi-
deatur esse intermista consyderatio aliquorum
accidentium, & operationum animæ, ignorare
non debemus hæc non propter se tractari, sed
propter cognitionem partium, & facultatum
ipsius animæ, cuius gratia ibi consyderatur; per
se autem de his agit postea Aristoteles in libris
illis, qui parui naturales vocantur, quemadmo-
dum ipse testatur in primis verbis libri de sen-
su, & sensilibus, vbi asserit se de sola anima
sermonem fecisse, de accidentibus autem pro- E
ponit in alijs sequentibus libris tractandum.
Dum igitur tractationem spectamus de ipsa vi
uentium corporum substantia, ordo ab vniuer-
salibus ad particularia nõ est perturbatus, quũ
enim cognitio essentiæ cuiusque rei magis in
cognitione formę consistat, quàm in cognitio-
ne materiæ, non possumus negare Aristotelem
priùs declarasse substantiam viuentis corporis,
quàm substantiam animalis; id solum obijci po
test, quòd materiam particularem pręmiserit
formę vniuersali, sed hoc melioris doctrinę gra
tia factum est, nõ poterat enim forma benè co-
gnosci sine cognitione materiæ, præsertim quũ
ea materia sit corpus actu existens, & sensile,
proinde multò notius forma; quoniam igitur
nulla tractatio de communi materia præmitti
poterat, quia nullæ sunt instrumentales partes,
quas easdem habeant animalia, & stirpes, nisi
proportione quadam, ideo censuit Aristoteles
melius esse aliquam consyderare materiam, F
quàm nullam, quum etiam propria animalium
materia satis conferat ad cognitionem omnis
animæ adipiscendam. Quòd verò de paruis na
turalibus dicebatur, leuis momenti est, in illis
enim de accidentibus viuẽtium corporum agi-
tur, ordo verò ab uniuersalibus ad particularia
potissimùm propter essentię cognitionẽ solet
esse necessarius, nisi enim cognitio substantiæ
hominis cognitam postularet substantiam ani-
malis, possent ignoratis accidentibus animalis
accidentia hominis perfectè cognosci, nisi eo-
rum species essent; igitur pari ratione dum &
animalis, & hominis natura cognita est, nulla
nos necessitas cogit ut priùs accidentia anima-
lis, quàm accidentia hominis demonstremus;
sed uel doctrinę facilitas attenditur, vel si hęc
non urgeat, aliquid quippiam respicitur; quem
admodum in illis paruis naturalibus cernere
possumus; nam si Aristoteles totam de corpore

D uiuente latè sumpto tractationem seorsum à
tractatione de animalibus, & de stirpibus absol
uere voluisset, in ea certè omnes quoque com-
munes operationes, & affectiones uiuentium
tractari oportuisset ante omnes de animalibus
libros; sed quũ decreuerit in eodem libro con-
tinuata oratione agere de forma & uiuentis, &
animalis, & hominis nulla de accidentibus tra
ctatione interposita, manserunt postea consy-
derandę affectiones omnes tum uiuentis, tum
animalium proprię, vt ipse testatur in principio
libri de sensu, & sensilibus; de his igitur omni-
bus tractationem aggrediens post cognitam na
turam & viuentis, & animalis, nulla certè neces
sitate coactus fuit ad priùs declaranda viuentis
accidentia, quàm animalis, quum neq; species
illorum hæc sint; restabat igitur ut facilitatem
cognitionis spectaret; sed neque hęc ibi locum
habuit, quia neque communium accidentium
cognitio confert ad propriorum notitiam faci-
E liùs assequendam, neque hęc ad illam; propria
quidem animalium est tractatio de sensu, &
sensilibus, de memoria, & reminiscẽtia, de som
no, & uigilia, de motu animaliũ, ac de ipsorum
generatione; communis autem omnibus uiuen-
tibus ea, quę est de iuuentute, & senectute, de
longitudine, & breuitate vitę, de uita, & morte,
de sanitate, & morbo; at quomodo horum co-
gnitio faciliorẽ reddat illorum cognitionem,
aut è conuerso illa ad hęc conferant, uix imagi
nari aliquis potest, Aristoteles igitur neque ne-
cessitate, neque facilitate ulla doctrinę coactus
aliud quiddam in ijs libris disponendis obser-
uare uoluit, & proprias animalium affectiones
communibus anteponere constituit, ut ipse ui-
detur polliceri in primis uerbis libelli de sen-
su, & sensilibus, quę sunt hęc ǁ Postquàm de ani
ma dictum est secundùm seipsam, dicendum
est de animalibus, & uitam habentibus omni-
bus, quę sint proprię, & quę communes opera-
F tiones ipsorum ǁ prius enim nominat anima-
lia, quàm uiuẽtia omnia, & prius proprias ope-
rationes, quàm communes; illius autem ordi-
nis ratio hęc fuit, iam diximus Aristotelem con
stituisse in animalibus declarare tum acciden-
tia propria animalium, tum communia uiuen-
tibus omnibus, quoniam igitur in animalibus
hęc omnia contemplabatur, ideo in ijs decla-
randis eum ordinem seruare uoluit, quem ha-
bent respectu naturę ipsius animalis, itaq; illa,
quę animali magis essentialia erant, priùs con-
syderare uoluit, quæ uerò minus essentialia, po
steriùs; maximè quidem omnium essentialis est
animali sensus, siquidem necessarius ei est vt
sit, animal enim per sensum est animal; post sen
sum motus, hic enim animalibus, quę ex se mo
uentur, est necessarius non ut sint, sed ut serua-
ri usq; ad perfectam ætatẽ possint, nã si homo,
uel equus absq; pedibus nasceretur, esset qui-
dem aliquãdiù homo, uel equus etiam sine pe-
dibus,

dibus, sed quum victum sibi quærere non posset, breui interiret, nemo enim ipsi cibum afferret, nemo enim ipsi cibum afferret, si omnes essent huiusmodi; succedit motui generatio, quæ neque necessaria est animali ut sit, neque ut indiniduum ipsum seruetur, sed solùm ut seruetur species, nā si omnibus hominibus, qui nunc uiuunt, auferretur vis generandi sibi simile, illi adhuc homines essent, & eorum plurimi possent diutissimè uiuere, sed tamen humana species post eorum interitum deleretur; Aristoteles igitur primo loco de sensu & sensilibus agere uoluit, & de memoria, & alijs operationibus ad sentientem facultatem attinentibus; postea de motu animalium; deinde uerò de generatione; adde quòd generatio simpliciter sumpta est operatio animæ negetalis, licèt à propria animalis natura ad hanc speciem restringatur, quæ dicitur animalium generatio, ideo remotior est ab ipsa essentia animalis, quàm sensus, & motus. Post generationem animalium consyderauit Aristoteles operationes communes omnibus viuentibus, non quidem vt ad animalia restrictas, sic enim essent animaliū propriæ, sed ut communes, quæ adhuc remotiores sunt ab animalis natura, quum non hanc, sed aliam communiorem naturam, quæ in animali inest, consequantur; hæ autem sunt inuentus,

A senectus, longitudo, & breuitas vitæ, vita, & mors, sanitas, & morbus; inter has tamen posuit Aristoteles tractationem de respiratione, licèt animalium propria sit, eorumq; non omnium, facilioris doctrinæ gratia, ut ipse in eo loco testatur, dicit enim respiratione vitam animalium conseruari, & sine hac ne modicum quidem tempus durare posse, proinde coniungendam esse tractationem de respiratione cum tractatione de uita, & morte, tandiù enim animalia uiuunt, quandiù possunt respirare. Sed nimium fortasse digressi sumus; in his autem & Euclidis, & Aristotelis de animalibus libris seriem tractationum consyderare uoluimus non ut res naturales, vel mathematicas doceremus, sed ut hęc tanquàm exempla ob oculos studiosorum ponēdo, uiam, ac modum eis tradamus, quo aliàs omnes eiusmodi difficultates facilè soluere, & rationem omnis ordinis à quolibet probato authore seruati intelligere queant; à

B nostra enim meliore, uel faciliore cognitione rationem sumentes nunquàm errabunt; vbi uerò neutra ratio attendi potest, liberum esse intelligent disponentis arbitrium, licèt hoc rarum admodum sit, & non in totius disciplinæ dispositione, sed in aliqua tantùm eius parte locum habeat.

FINIS LIBER PRIMVS DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS.

Liber Secundus.

Caput Primum, de speciebus ordinis aliorum sententia.

POSTQVAM de Ordine in vniuersum disseruimus, ad eius species descendendum est, in quibus duplex nobis offertur difficultas, vna quidem de ipsarum specierum numero, altera verò de differentijs, per quas ordo in eas species diuidatur; si vtranque dissoluerimus, nota simul fient singulorum ordinum propria officia, propriæq; naturæ; nam cognitis differentijs, per quas genus in species diuiditur, specierum quoq; definitiones manifestæ fiunt. Arduũ nobis certamen subeundum est cũ ijs omnibus, qui hactenus de hac re scripserunt, præsertim cum medicis, qui magistri sui Galeni sententiam declarare, ac defendere voluerunt; Galenus enim in principio libri de arte medicinali tres ordines ponit, compositiuum, resolutiuum, ac definitiuũ, quam sententiam omnes medici ad vnum secuti sunt, ita enim iurarunt in verba magistri, vt solius Galeni authoritate freti nullam illius dogmatis rationem inuestigauerint, quasi nefas esse arbitrantes tanti viri sententiam in dubium reuocare, & eius rationem expetere; propterea multos vidi eam sententiam profitentes, ipsam tamen non satis intelligentes, ex quibus si quis rationem exquireret, nihil, quod dicerent, haberent. Nos verò Galeni quidem authoritatem, vt par est, magni faciamus, sed tamen rationem ne contemnamus, eamque Galeno præferre ne vereamur, si ab ipsa Galenum dissentire inuenerimus; non solum enim si scopum attigerimus, aut propè ad ueritatẽ accesserimus, verum etiam si aliquantum ab ea nos aberrare D contigerit, nihilominus laudandi erimus; præstat enim ueritatis amore ductos in aliquem errorem incidere, quàm Galeno addictos in sola ipsius authoritate acquiescere sine rationis indagatione; illud nanq; ingenuum, ac philosophicum animum præsefert, hoc uerò seruilem.

Caput Secundum, de differentijs ordinem doctrinæ diuidentibus secundum aliorum opinionem.

OMNES medici, qui hoc Galeni dictum consyderauerunt, illud verum esse statuẽtes, ac fermè pro axiomate habentes, id tantũ declarare aggressi sunt quibus differentijs hi tres ordines à seinuicem discrepẽt, eas enim differentias, ac totam ipsorum cõtemplationem ad Galeni sententiam accommodare maluerunt, quàm veritatem liberè inuestigando cum ea Galeni dictum conferre, & videre an consonet. Quod autem plurimi hac in E re dicere solent, hoc est, ordinem cõpositiuum esse illum, qui à primis principijs, & à simplicissimis in eo genere incipiens transit ad composita, quæ ex illis principijs producuntur; resolutiuum uerò, qui ab vltimo, & à fine, & à composito exordiens pergit ad simpliciora, donec ad prima, ac simplicissima principia perueniat; quocirca contrarius videtur ordo resolutiuus compositiuo; denique definitiuum esse illum, qui neque à primo, neque ab ultimo, sed à definitione auspicatur, cuius singulas partes tractando donec omnes absoluantur seruari dicitur ordo definitiuus, qui propterea diuersus apparet à compositiuo, & à resolutiuo. Verum alii qui diligentius hæc omnia perpendentes, & hanc sententiam magis declarare volentes dicunt ex definitione ordinis doctrinæ colligi id esse

Ratio rectę dispositionis secundù aliquos. officium ordiois, ut omnia per ipsum coouenięter dispona ntur, rectam autem dispositiooẽ esse quando ad uoum omnia referantur, & ab uno pendeaot; quum igitur illud uoom possit esse triplex, tres ordinis species oriũtur, uel enim est ooum priocipium, uel unus finis, uel vnus mediom, à quo cuiusque disciplinæ exordium sumitur, & ad qood alia omnia referuntur; vnum quidem principium si fuerit, a quo somatur exordiom, & a quo tota scientia pendere dicatur, oritor ordo compositiuus; si uerò uous finis, fit ordo resolutioos, qui ab ultimo fioe auspicatur, & trãsit ad ea omoia iouestigãda, quæ ad finem ullum ducere possiot, illa semper ad ipsũ fioem priùs cognitum referendo; si uerò sit uoum medium, est ordo definitiuus, hic eoim quũ a definitiooe, quæ totam artem complectitur, exordiatur, uidetur qoodammodo auspicari a centro, a quo omoes lioeæ ad circunferentiam ductæ origioem trahoot, nam progressus ad siogulorum coosyderationẽ donec omnes eios defioitioois partes tractatę fuerint, est veluti a ceotro ad circunferẽtiam per omnes lioeas transire, & quemadmodum lioeæ omnes modo quodam in centro contioeri dicuotur, ita etiam tota ars in illa definitione, a qoa ipsius exordium sumitur; ordo igitur definitiuus ab una definitione tanquàm ab ono medio auspicatur, ad quam reliqoa omnia referuntur, & à qua pendent. Itaq; sufficiẽs est ordiois partitio io has tres species, quia quum ordioata doctrina illa fit, quę ab uno incipit, illud onum ooo potest esse nisi onum priocipium, oel vnnm mediom, uel unus fiois; qoare nec plures ordinis species dantur, nec pauciores.

Caput Tertium, in quo dictæ differentiæ confutantur, & ostenditur non esse ordinis conditionem ab uno incipere.

HAEC omnia, quæ ab his dicuntur, polchra qoidem sunt, & iogeniosè excogitata, at si diligenter expendãtur, plurimum in se difficultatis habent, quum ab eis multa gratis, & sioe ulla ratione dicaotur, multa etiam, quæ apertè repugnant veritati. Primùm qoidem illud consyderandum est, quod dicunt ordioatam esse doctrinam si ab uno omnia pendeaot, a quo tractationis exordium sumatur; huius quidem dicti nollam ipsi rationem attulerunt, qoom per eorum uerba non appareat cur, si a pluribus initiom doctrinę somatur, ordinata ea doctrioa appellari noo possit; at certè si res ita sese haberet, in eo saltem esseot repreheodendi, quòd tandem cõditionem io definitione ordinis doctrinæ non expresserunt, ooo fuit enim prætermittenda, si est essentialis, & oecessaria ordiois cõditio, sed definitio deboit esse talis, ordo doctrinæ est habitus instrumentalis, quo docemur to-

Dictæ rationis confutatio.

tam disciplioam ita disponere, ut ab ono initiũ tractationis sumatur, ad quod reliqoa omoia referaotur; sic enim expressa esset io definitione rectitudo illa dispositioois, qoæ ipsam ordiois essentiam coostituit, unde postea differentias illas, quibos ordinem io species partiũtur, haurire potuissent. Verontamen ea conditio in ordine doctrinæ non requiritur, sed est ei accidentalis, in ordine enim compositiuo non est necessarium ut ab uoo principio exordiũ scientiæ sumatur, quum a pluribus sumi queat, vt patet in scientia naturali ab Aristotele tradita, ordioe compositiuo, incipit enim non ab vno rerum naturalium priocipio, sed a pluribus, & res ipsæ oaturales ooo ad uoum priocipiũ, sed ad plura relationem habeot; ideò Aristoteles in primo Physicorum libro tractationem de principiis in plorali oomero proponit, non in singulari; similiter in toto illo primo libro, & in procemio primi Meteorologicorũ prima principia nomioat io nomero plurali; in primo quoque libro de moribus capite quarto ordinẽ cõpositiuum significare uolens ooo dicit a principio, sed a principiis; huius autem ratio sumitur ex iis, quæ dicuntur ab Aristotele paulò ante fioem primi libri Posteriorum Analyticorũ, ibi nanqoe docet ooitatem scieotiæ ex unitate subiecti pendere, ooo ex unitate primi principii, imò dicit affectionum, uel principiorum, vel specierum multitudinem non impedire scientiæ unitatem, dommodò unum sit genus subiectum, a qoo taoquàm a cõmuni radice omoia prodeant; oon est igitur necessarium ut sciẽtia auspicetur ab uno principio, quum unius subiecti plura prima principia esse possint: hæc autem subiecti unitas nollom ordinem cõstituit, oeque compositiuum, oeque resolutiuum, neque aliquem alium, qoia subiectum totã scientiam capit, vnde etiam solet uocari adæquatum, oon est igitur magis primum, quàm vltimum, oec scieotia ab eo auspicari dicitur, quum in oulla scientiæ parte quæratur, adsit tamen omoibus partibus, quatenus omnibus, quæ io scientia tractantur, sufternitur; à subiecto igitur, & ab eius unitate nullus ordo desumitur, priocipium autem ooum, uel unum accideos subiecti esse oon est oecessarium, quum possint esse plora, ergo non datur aliquod unũ in sciẽtia, a quo exordiũ sumendo cõpositious ordo constituatur. Illod quoque non rectè dicitur omnia, quæ in scientia consyderantur, relationem habere ad unum primum principium, dato enim quòd hniusmodi priocipiũ primom in scientia unum sit, non tameo uerũ est quòd aliorũ omnium eateous cõsyderatio habeatur, qnateous ad illud referuntur, principia enim subiecti coosyderantur cum relatione ad ipsum, & propter ipsum, oon è coouerso subiectũ propter ipsa, neque cum relatione ad illa; quia priocipia sobiecti quateous principia sũt, respe

ctum habent ad id, cuius ſunt principia, ut principia corporis naturalis ad ipſum corpus naturale; at ſubiectum ipſum nullam habet relationem ad principia, ſed omni reſpectu abſolutũ eſt. Quæ igitur ab illis dicuntur, nullam in ordine compoſitiuo ueritatem habent; uidentur autem magis competere reſolutiuo, hic enim non modò à fine, ſed ab uno fine tractationis exordium ſumit; attamen non ideò ab uno fine auſpicatur, quia ordo, & recta partiũ diſpoſitio id requirat, ſed quia artis unitas poſtulat unitatem finis, nam unitas finis ad ordinem, ac diſpoſitionem nihil confert, ſed ad artis unitatem, ordo enim reſolutiuus poteſt tam ab uno, quàm à pluribus finibus incipere, attamen ſi à pluribus, plures erunt artes, non una; eſt igitur ordinis reſolutiui conditio auſpicari ab uno fine, tamẽ non quatenus uno, ſed quatenus fine. Ab uno igitur incipere non eſt eſſentialis conditio ipſius ordinis, quum in ordine compoſitiuo minimè uera ſit; in reſolutiuo autem locum quidem habeat, non tamen per ſe, ſed ex accidenti, quia neque quatenus eſt ordo, neque quatenus eſt ordo reſolutiuus, ſed ſolum quatenus ars illa una eſſe debet. Quum igitur hæc non ſit eſſentialis conditio ordinis, ſed accidens, idq; ſeparabile, manifeſtum eſt eos per differentias accidẽtales, & quę cõſtituere ſpecies nequeũt, diuiſionem ordinis feciſſe, perinde ac ſi dixiſſent animalium alia ſedere, alia currere, alia ſtare; tales itaque differentiæ reiiciendæ ſunt.

Caput Quartum, in quo definitiuus ordo refellitur.

Illa quoque mihi ſemper maximè dubia uiſa ſunt, quæ ab his de ordine definitiuo dicuntur, is enim mihi uidetur non eſſe admittendus, licèt eum Galenus tanquàm tertium ordinem, & ab aliis duobus diſtinctum poſuerit; qua propter ea quoque, quæ ad huius ordinis declarationem, & comprobationem ab aliis dicuntur, uana, & commentitia eſſe puto, & quæ paruo negotio refelli poſſint. Afferam igitur in medium ea omnia dubia, quæ me aduerſus hanc ſententiam mouere potuerunt, ſummopere ob ueritatis amorem deſyderans aut alios cognita ueritate in meam ſententiam uenire, aut me, ſi ipſe hac in re fallor, errore meo perſpecto mutare ſententiam; nam, ſi ratio mihi perſuaſerit, palinodiam canere non uerebor. Ante omnia, quum ordinem definitiuum eum eſſe dicant, qui à definitione exordium ſumit, uidendum eſt quænam, & cuiuſnam rei ſit ea definitio, ut non illa tantùm, quę ab his dicuntur, ſed alia quoque omnia, quę dicere poſſent, reiiciendo, omnemq́ue ſubterfugij locum de medio tollendo oſtendamus nos pro huius ordinis defenſione nihil inuenire potuiſſe.

Confutatio pluriũ

Non eſt credendum eos quamlibet definitionẽ intelligere, ut quęcunque ſit ea definitio, à qua exordium doctrinæ ſumatur, ordo ab ea nominetur definitiuus; etenim hoc admiſſo ſequeretur ſolùm dari ordinem definitiuum, & eo uno ſcientias, & artes, & diſciplinas omnes traditas eſſe, & tradi poſſe, omnes. n. à definitione auſpicãtur, ut reuera auſpicari debent, quia præceptũ eſt Platonis in Phædro ut de aliqua re dicere aggreſſuri eius rei definitionẽ in primis proponamus; idem præcipit Ariſtoteles in primo libro de moribus capite ſeptimo, & alijs in locis; quod etiam in omnibus ſuis libris obſeruauit, librum enim de Interpretatione auſpicatus eſt à definitione nominis, & uerbis, & orationis, & enuntiationis; librum Priorum Analyticorum à definitione ratiocinationis; librum Poſteriorum à definitione demonſtrationis; ſcientiam naturalem totam à definitione naturæ, & corporis naturalis. Scientiæ quoque mathematicę à definitionibus exordiuntur; ſed quid opus eſt in re manifeſta tempus conterere? cuncti uidere poſſunt omnium diſciplinarum principia eſſe definitiones; non igitur omnem definitionem illi, qui ordinem definitiuum excogitarunt, intellexere. Quænam igitur eſt ea definitio, cui hanc prærogatiuam tribuamus ut ab ea ordine ordine dicamur uti definitiuo? rationi conſonum uidetur eam alicuius rei, quæ in illa facultate tractetur, definitionem eſſe; quũ enim de eo ordine nunc ſermo nobis inſtitutus ſit, qui inter res in diſciplina aliqua tractatas ſeruatur, aliqua earum eſſe uidetur, cuius definitio toti diſciplinæ antepoſita ordinem faciat definitiuum; attamen cuiuſnam rei conſyderatæ ea definitio eſſe poſſit equidem non uideo, nam alicuius primi principij ea eſſe nõ poteſt, quoniam à primis principij ordientes facimus ordinem compoſitiuum; neque definitio ſubiecti ſcientiæ uniuerſæ, ea nanque ex primis ſciẽtię principijs conflata eſt, proinde compoſitiuum ordinem conſtituit; ut in ſcientia naturali exordium ſumitur à definitione naturæ, quæ eſt ſubiectum; id eſt formalis ratio ſubiecti totius naturalis philoſophię, imo & poſt definitionem naturæ affert Ariſtoteles ipſam naturalis corporis definitionem; ea tamen ſcientia non dicitur ſcripta ordine definitiuo, ſed compoſitiuo; ſed neque definitio ultimi finis, ſic enim fieret ordo reſolutiuus, non definitiuus, ordo nanque reſolutiuus eſt à notione finis, at nil aliud eſt à notione finis incipere, quàm ab ipſius finis definitione, ut declarat Ariſtoteles in 23. contextu ſeptimi libri Metaphyſicorum; & ut uidere poſſumus in omnibus diſciplinis traditis ordine reſolutiuo. Relinquitur ut ea ſit definitio alicuius medii inter prima principia, & ultimum finem, quod quidem eſt ipſorum dictis ualde conſentaneum, quandoquidem in ordine definitiuo aſſerunt neque à primis principijs exordium ſumi, is enim eſſet ordo cõpoſitiuus; nec ab ultimo fine, eſſet enim

Modorum accipiẽdi ſentẽtiã de ordine definitiuo.

enim resolutiuus,sed à medio aliquo; nam si ambiguè non loquuntur, & eiusdem rationis apud eos est acceptio primi,& ultimi,& medii, medium talem,quod inter prima, & ultima po situm sit,intelligant necesse est, ueluti si diceremus in tradenda ordine compositiuo arte ædificatoria esse ordiendum à lapidibos, ab his transeuodum ad fundamenta, & parietes, & tectum,ab his demum ad domum totam;ordine autem resolutiuo incipiendum esse à definitione domus, quæ est finis, inde transeundū ad fundamenta, & parietes, & tandem peroeniendum ad prima principia, & elementa, vt ad lapides; in eadem autem tradenda ordioe definitiuo esse auspicandum à definitione alicuius medij, ueluti fundamentotum, uel parietis. Quo quidem modo si dicant ordinem definitiuum exordiri à medio, eorum sententia risum potiùs, qoàm confutationem mereatur,is enim processus erit semper ab ignoto ad notum, quia necessum est omnis medii talis B perfectam cognitiooem peudere uel ex cognitione primorum principiorum, uel ex cognitione ultimi finis; aot igitur prima, aut oltima erunt illo medio notiora,& ad eius cognitiooē necessaria,proinde priùs tractāda,quàm ipsum medium; ad id nanque omnino coofiteodum ratio nos ipsa compellit, ab eorum tractarione auspicandum esse, quorum notitia ad aliorum perfectam cognitionem acquirendam necessaria sit; ab huiosmodi igitur medio ounquàm iocipiendum erit, sed semper uel à primis priucipijs,uel ab ultimo fine. Ex his manifestum est nullius rei consyderatæ esse posse definitiooem illam, à qua exordiendo dicitur ordo seruari definitiuus. Reliquum est ut dicant eam esse definitionem ipsiusmet scieotiæ,uel disciplinę traditam ex ipsis rebus consyderandis, atqoe hæc fuit,ut mihi uidetur, eorum de ordine definitiuo sententia, dicuot enim hunc ordinem tunc seruari, quum io principio scientię ipsa scientiæ defiuitio ex omnibus tractādis rebus C conflata proponitur, mox enim singulas ordinatim declarando donec omnes tractatæ sint, quæ in ea defiuitione expressę fuerant,ordo dicitur seruari definitiuus, ueluti si scribenda sit naturalis scientia ordine definitiuo, ante omnia erit proponeuda hæc,uel alia similis definitio, scientia naturalis est cognitio priucipiorū, & accidentium omnium corporis naturalis, pri mùm quidem uniuersè, deiode speciatim simplicium corporum,& mistorum tum animatorum, tum auima expertim usque ad ulrimas eo rum species; hac definitione proposita incipiēdum erit à tractatiooe primorum priucipiorū, & communoium affectiouum rerum omnium naturalium, deinde de simplicibus corporibus agendum, postea de mistis, priùs quidem generatim,deiode speciatim osque ad species ipsorum infimas; sic enim absoluta erit tractatio

Quomodo sit intelligenda sententia de ordine definitiuo.

A omnium earum rerum, quę in illa definitione acceptæ fuerant,& scieutia naturalis tradita dicetur ordine definitiuo, quemadmodum his tēporibus scripta,ac in locem edita est à quodam eruditissimo oiro conterraneo, atque amico meo, qui nisi immatura morte preręptus fuisset, magno spleodori sibi,ac patrię nostræ futurus erat: hoc ipso ordine scripsit artem medicinalem Galenus, proposuit enim in primis talē artis medicæ definitionem, Medicina est scientia salubrium,insalubrium,& neutrornm,deinde hanc definitionem in partes dissolueus cœpit agere de salubribus, mox de insalubribos, tandem de neutris; quibus omnibus absolutis dicitur tota definitio esse declarata,& ars medica tradita ordine definitiuo; propterea non incongruè aliqui talem ordinem dixerunt posse etiam in hoc sensu uocari resolutinū,quia procedit à resolutioue definitionis in omnes suas partes; dicunt eriam aliqui huoc ordioem esse ueluti progressum à medio,& à centro ad circūferentiam, quemadmodum enim in ceotro circuli sunt uirtute quadā omnes lineæ ab eo prodeuntes,ita io definitione artis est ueloti in indiuisibili ars ipsa tota, postea per singularū definitionis partium explicationem fit quodammodo transitus à medio ad circunferentiā. Hæc omnia si benè consyderentur, pulchra potiùs apparebunt, quā uera, primùm enim uana redditur ea ordinis diuisio, quam aliqui fecere dicentes ordinem esse, in quo sumitur exordium aut ab uno principio, aut ab uno fine, aut ab vno medio; nam ęquiuocè medium accipiunt, ui si io eodem sensu medium intelligant, io qoo & primum, & ultimum acceperunt, nempè medium tale, quod inter eiusmodi primum,& ultimum sit collocatum; quum igitur primum,& ultimum accipiantur pro rebus consyderatis, medium quoque pro aliqua re consyderata sumi debuit; attamen ipsi μεταφορικῶς medium ac ceperūt in quadam ualde impropria, & cōmentitia significatiooe, quare ipsorum diuisio oon est necessaria, quum membra diuidentia non possint propter ambiguitatem redigi ad cōtradictoria,contradictio enim est oppositio omni carēs ambiguitate; dum igitur ordinem ita partiuntur,periude faciunt ac si quis diceret omue coloratum esse aut album, aut nigrum, aut dulce,uana enim,& æquiuoca dici solet huiusmodi diuisio,& imperfecta, quia rem diuisam uoo adimplet. Præterea si benè cognoscamus quidnam sit definitio ipsius scientiæ, uel artis, & quomodo ea definitio ad partes eius disciplinę referatur, nulla ratiooe ordinem hunc definitioum admittemus, qooniam inter definitionem alicuius scientiæ,& partes eiusdem nullus potest ordo consyderari; ut igitur hoc cognoscatur, scire oportet omuem disciplinam, cui proœmium sit appositum, diuidi solere in proœmiū, & tractationem, tractatio quidem pręcipua est,

Galeni ars medicinalis.

Dictæ sententiæ cōfutatio.

Nota differētiā inter proœmium,

H 2 imo

& tractationem.

imo sola est necessaria, & est corpus ipsum, vt
ita dicam, illius disciplinæ; procemium verò nõ
est ipsius disciplinæ propriè dicta pars, neque
est necessarium, quum sine ipso tractatio, & di-
sciplina integra maneat, sed ab authoribus ap-
poni solet ad lectoris docilitatem, solent enim
in prooemijs proponere res consyderandas, &
quandoque etiam ordinem, quo consyderandę
sunt, nihil tamen ibi consyderatur, nihil tracta-
tur, sed vbi incipit author aliquid consyderare,
ibi tractatio incipit, quæ à prooemio distingui-
tur; vnde patet posse à quauis disciplina aufer-
ri prooemium ea integra manente, quum non
ob necessitatem, sed propter maiorem commo
ditatem soleat disciplinis prooemium apponi.
In principio igitur alicuius sciẽtiæ si eius scien-
tiæ definitionem ex omnibus rebus consyde-
randis constitutam afferamus, nil aliud est ea
definitio, quàm prooemium, in quo res omnes
tractandæ proponuntur, discrimen, si quod est,
est solùm in modo loquẽdi, nulla est enim eius-
modi definitio, quam nõ possimus proferre ad
modum prooemij; & è conuerso nullum tale
prooemium, quod non possit in modum defini-
tionis proponi; nam vbi Galenus dicit, Medici-
na est scientia salubrium, insalubrium, & neu-
trorum, eandem sententiam his uerbis referre
possumus, Artem medicam tradituri sumus, in
qua de salubribus, & insalubribus, & neutris
differemus. Aristoteles verò in principio primi
libri Meteorologicorum prooemium facit, in
quo proponit res omnes in ea scientiæ natura-
lis parte consyderandas, quam totam senten-
tiam possumus leui negotio in illius disciplinę
meteorologicę definitionem conuertere dicen
do; Meteorologia est scientia causas declarans
flammarum omnium in sublimi apparentium,
& cometarum, & lacteæ uiæ, & reliquorum om
nium, quæ ibi nominantur ab Aristotele; quid
igitur? si per talem Meteorologiæ definitionem
Aristoteles eundem illius prooemij sensum re-
tulisset, vel si nos prooemium illud in eiusmodi
definitionem uerteremus, factusne esset statim
ordo illius scientiæ definitiuus, quum in parti-
bus tractationis, & in earum serie nulla esset fa
cta mutatio? certè risu dignum hoc est, neq; ra-
tionis capax ille est, qui hoc dicat; simili nanq;
ratione possemus totam sciẽtiam naturalem ab
Aristotele scriptam consyderare, & ne syllaba
quidem tractationi ipsius adiecta, uel deleta,
nullaq; in parte ordine illius mutato, ordinem
tamen mutare, & ex compositiuo facere defini
tiuum, qua quidem re nihil absurdius excogitá
ri potest; scriptam enim esse eam scientiam or-
dine compositiuo nemo est, qui ignoret; illi au-
tem Aristot. prooemium apposuit, in quo qui-
dem non expressit res omnes in tota scientia
consyderandas, sed in ijs tantùm libris de natu
rali auscultatione, quorum respectum ad reli-
quas eius sciẽtię partes significare satis habuit,

D nam omne proęmium est omnino arbitrarium,
& potest author vel ipsum prorsus omittere, vel
aliqua tantùm pręcipua dimissis reliquis in eo
proponere, vt ibi proposuit Aristoteles tracta-
tionem faciendam de primis principijs, sine
quorum cognitione non possunt alia benè co-
gnosci, nos autẽ fingamus Aristotelem ibi ple-
nius fecisse prooemium, & in eo res omnes in to
ta scientia naturali consyderandas proposuisse
hunc in modum, naturalem scientiam scripturi
de primis principijs primo loco dicemus, quo-
niam absque eorum cognitione cætera cogno-
sci nõ possunt, deinde ordinatim de rebus om-
nibus naturalibus differemus, primùm quidem
de simplicibus, mox de mistis, & de his priùs
generatim, postea speciatim quousque ad infi-
mas species peruenerimus; hoc prooemio eius
scientię constituto, in quo apparent res omnes
in tota illa scientia tractandæ, si tractatio tota
sequẽs integra, & immutata seruetur, & eadem
E serie, qua eam scripsit Aristoteles, quonam or-
dine scripta dicetur? nonne compositiuo? pro-
culdubio; at prooemium illud in definitionem
totius scientię conuertamus, quę eundem sen-
sum retineat, & dicamus, scientia naturalis est,
quæ consyderat prima principia rerum natura-
lium, & simplicia corpora, & mista tum in gene
re, tum species singulas, corpora tum animata,
tum inanima usque ad vltimas eorum species;
tractatio uerò eadem sequatur, quæ nunc extat,
dicat, quęso, Galenus, & illi, qui eum sequun-
tur, quonam ordine tractatio illa scripta esse di
cetur? si definitiuo, quid potest enunciari absur
dius? eadem enim tractatio est, eadem serie di-
sposita, quę antè dicebatur scripta ordine com-
positiuo, ne syllaba quidem in ea est mutata,
vel transposita, quomodo ergo potest in ea a-
lius ordo esse genitus, si idem, qui priùs erat, or
do seruatur? si uerò dicant esse adhuc ordinem
compositiuum, vt reuera esset, ipsi proprium
F suũ dogma euertunt de ordine definitiuo, nam
ordini scientię naturalis aptabitur definitio ab
eis tradita ordinis definitiui, & conditiones e-
ius omnes, nec tamen erit definitiuus; erit qui-
dem primo loco proposita totius scientiæ de-
finitio sumpta à rebus omnibus in ea consyde-
randis, quæ postea ab authore in partes om-
nes resoluitur, quum agat primùm de primis
principijs, postea de simplicibus corporibus,
deinde de mistis, & denique de alijs omnibus
ordinatim, prout in ea definitione fuerant di-
sposita; cur ergo non erit ordo definitiuus? fa-
teantur uel inuiti ordinem hunc commentum
esse, & nulla ratione in speciebus ordinis nume
randum. Ex his colligimus in errorem manife-
stum lapsos esse nonnullos, qui inani argumẽ-
to decepti putarunt Auicennam, quòd in artis
medicę traditione ab eius definitione auspica
tus est, eam artem scripsisse ordine definitiuo.
Quę sententia neq; uera est, neque uerisimilis,
siqui-

Error dicẽtium Auicennã scripsisse artem medicã ordine definitiuo.

siquidem ea quoque apparente defensione destituti sunt, ad quam huius ordinis sectatores, vt mox consyderabimus, confugere videntur, quum dicunt proprium ordinis definitiui esse breuiloquium, quale seruat Galenus in arte medicinali;sed Auicena cum magna sermonis prolixitate artem illam scripsit;ideo cur definitiuo ordine tradita dicatur equidē nullam neq; veram, neque apparentem rationem video; quòd enim à definitione incæperit, id nihil est,quoniam omnes disciplinæ, vt præximus, à definitionibus exordium sumūt, nec ob id ordine definitiuo omnes scriptæ sunt; quòd autem non à quacunque definitione, sed à definitione artis medicæ inceperit Auicenna, id ordinem illum reddere definitiuum nō potest; dicant enim (quæso) an ablata illa medicinæ definitiones ars illa Auicennæ integra,& perfecta maneat,ita ut legi,& intelligi possit, necne; hoc quidem si inficientur,non est quòd aduersus eos,qui res manifestas negant, disputare velimus; iam enim scientiæ naturalis exemplo ostendimus cuiusque disciplinæ definitionem æquè posse apponi, & auferri integra manente ipsa disciplina;hoc autem si uerum est,ut certè est verissimum,auferamus illam Auicennæ definitionem, ars igitur integra manens quonam ordine scripta dicetur? si dicant definitiuo, ridiculi sunt,nam si absq; definitione datur ordo definitiuus, etiam absq; anima rationali dabitur homo, si autem alio,ergo neq; cum illa definitione est ordo definitiuus. Horum autem omnium ratio ea est,quam paulò ante exponere cœperamus,quoniam eiusmodi definitio ipsius disciplinæ est instar proœmij,neque est tractationis pars ylla, proinde neque ipsius disciplinæ,propterea nullus ordo potest consyderari inter illam disciplinæ definitionem,& ipsam tractationem, sed totus ordo in sola tractatione, & in rerum consyderatarum serie comprehenditur,non in earum propositione, quam author in proœmio facit; est enim ordo respectus quidam conueniens partium cuiusque disciplinę inter se,partes illas intelligendo, quę res illius disciplinę tractant, & sunt verè partes, nimirum partes tractationis; ordo enim totus penes harum seriem attenditur,non penes proœmium, in quo nihil author tractat, sed solùm quę sunt tractanda proponit: idcirco ordine alicuius scientię constituto nulla est eius scientię definitio, quę toti scientię antepositta possit ordinem uariare, ea enim non est pars necessaria ipsius disciplinę, sed extraneum quoddam, & arbitrarium, à quo, seu à cuius relatione ad tractationem nullus potest desumi; sed solùm à relatione, & respectu partium tractationis ad seinuicem. Propterea etiam liber Galeni de arte medicinali aliquo ordine prĉter definitiuum scriptus est, uel nullum penitus ordinem habet, quia definitio illa medicinę non est tracta-

A tionis pars, sed proœmij locum habet,nam primum eius libri caput proœmium quidem est, sed nimis commune, & logicum potiùs, quàm medicinale, & cuilibet alij disciplinæ aptari posset; definitio autem medicinę, quę ponitur in principio secundi capitis, proprium est eius artis proœmium, quod, quemadmodum diximus, nullum ordinem potest constituere; quis autem ille ordo sit,quo Galenus in ea tractatione usus est, posteriùs dicemus, quum enim definitiuus ordo non detur,is uel compositiuus est,vel resolutiuus, vel nullus, si prĉter hos duos alius ordo non reperitur.

Caput Quintum, in quo defensiones quædam aduersariorum reijciuntur.

PEr hęc satis demōstratam esse puto definitiui ordinis uanitatem,sed ut aduersarijs nullus, ad quem cōfugiant, locus

B relinquatur, tollenda est quędam respōsio, qua ipsi uti uidentur;quum enim nos dicamus non dari ordinem definitiuum, siquidem in omni facultate, quę hoc ordine tradita esse dicatur, aliquis alius ordo inspici potest;ipsi ut definitiuum ordinem cōfirment, & ita ab alijs ordinibus separent, ut cū illis non appareat esse commistus, dicunt ordinis definitiui proprium esse breuiloquium,& propriam eius utilitatem esse ut ad memoriam conferat, quo fit ut liber Galeni de arte medicinali propter eius breuitatē non dicatur alio ordine esse dispositus, quàm definitiuo; scientia uerò naturalis, quam tradidit Aristoteles,dicatur ordinem habere compositiuum, non definitiuum, etiam si talem ei apponamus definitionem, qualem antea diximus, nam propter librorum multitudinem, & totius scientię prolixitatem non posset ille ordo dici definitiuus, etiam si à tali definitione exordiretur; scientia uerò naturalis, quę nu-

C per edita est ordine definitiuo, non dicitur tradita ordine compositiuo, sed potius definitiuo propter eius breuitatē, quę ad memoriam maximè confert, quod quidem de illa, quam Aristoteles composuit, dicere minimę possumus. Verùm hi, qui hęc dicunt, si ea diligenter consyderarent, ab hac puerili defensione desisterent,nos enim non inficiamur breuiloquio maximè iuuari memoriam, sed quòd breuitas, & prolixitas sint essentiales differentię, quę diuersitas ordinis species constituere aptę sint, nemo eruditus uir deberet enunciare, siquidem id à ratione, & ab ipsa ordinis natura est prorsus alienum; est enim ab his petendum an huius ordinis definitiui natura in breuiloquio sit constituta, an in definitione disciplinę tali, qualem supra declarauimus; si in breuiloquio, ergo etiam fine illa definitione erit ordo definitiuus,quod absurdissimum est, nam vnde vocabitur definitiuus, si à nulla definitione

Defensio quædam ordinis definitiui.

Impugnatio.

tione auspicabitur? præterea sequeretur quòd quocunque ordine, imò & quacunque inordinatione de aliqua re breuiter tractantes diceremur ordinem seruare definitiuum, quod quidem nemo, ne puer quidem, assereret; si verò in definitione, & quod & rationi, & appellationi magis cōsentaneum est, ergo etiam sine breuiloquio patetit esse ordo definitiuus. At certè neque in definitione, neque in breuitate, neq; in prolixitate orationis ipsa ordinis natura consistit, sed in rerum cōsyderatarum serie, earumque ad se inuicem respectu, & relatione; hinc hauriendæ sunt differentiæ, quibus ordo diuidatur, & diuersæ eius species cōstituantur; nam si propositam habeamus eandē scientiam easdem res, & eadem serie dispositas tractantem, à duobus authoribus scriptam, sed ab altero breuiter, ab altero uerò prolixè, non est dicendum eam alio, & alio ordine ab ijs duobus traditam esse; sed idem est ordo ab utroq; authore seruatus; quemadmodum dicere debemus de naturali philosophia ab Aristotele prolixè tradita, & de eadem his tēporibus scripta, vt multis videtur, ordine definitiuo; in hac enim idem ordo seruatur, quem seruauit Aristoteles, quare compositiuus est, non definitiuus. Quum autem omnis ordo quatenus ordo est disciplinā faciliorem reddat, & ad memoriam conferat, contra uerò inordinatio faciat vt res difficulter memoriæ mādentur, magis tamen memoria retinemus ea, quę breuiter dicta sint, quàm quę cum sermonis prolixitate; quia faciliùs est pauca recordari, quàm multa; sed in hoc non est constituenda alicuius ordinis natura, accidens enim est, quod æquè cuilibet ordini competere potest, quare nulla ordinis species per hoc ab alijs ordinib. distinguenda est.

Alia defensio. Quòd si quis dicat proprium esse ordinis definitiui vt nō solùm ipsius disciplinę definitio ante omnia proponatur, sed res quoque omnes, quæ in ea tractantur, per proprias definitiones explicentur; Confutatio. id similiter non rectè dicitur; ad methodum enim potiùs, quàm ad ordinem pertinere videtur; præterea hoc idem in philosophia naturali ab Aristotele tradita ordine cōpositiuo animaduertere possumus, etenim nihil ferè in ea comperiemus, cuius definitionem aut expressè, aut saltem implicitè Aristoteles nō adducat, omnium enim & substantiarum, & accidentium perfecta cognitio consistit in cognitione quid est, ut mox, quum de methodis loquemur, declarabimus.

Alia defensio. Aliquos etiam audiui dicentes proprium esse ordinis definitiui trāsire ab vniuersalibus ad particularia, quoniā Galenus tradita illa artis medicæ definitione diuidit statim salubria, & insalubria in corpora, signa, & causas, quare hæc sub illa definitione tanquàm species sub genere continentur. Confutatio. Sed hanc esse non posse huius ordinis constitutricem differentiam ex ijs, quæ

D generaliter de ordine diximus, manifestū est, ostendimus enim communem omnis ordinis cōditionem esse ut à communibus ad propria transitus fiat; quare etiam in scientia naturali tradita ordine compositiuo hūc ordinem conspicere possumus, nam licèt in libris Physicorum agat Aristoteles de primis rerum naturalium principijs, tamen subiectum in ijs libris est corpus naturale latissimè sumptum, quod postea ab Aristotele in principio primi libri de cœlo diuiditur in simplex, & mistum; & omnia aliorum librorum naturalium subiecta sub naturali corpore tāquàm species sub genere comprehenduntur. Sed nonne errorem, ac cæcitatem suam detegunt qui hæc dicunt, dum ordinis definitiui conditionem, & naturam aliunde, quàm à definitione desumunt? ea enim certè in sola definitione, à qua etiam appellationem hic ordo accepit, collocanda esse uidetur.

E Alia defensio. Atqui propriam ne esse ordinis definitiui conditionem asserent vt à definitione disciplinæ non ex ipsis rebus cōsyderandis, sed ex earum genere tradita exordium sumatur, qualem eam Galeni definitionem esse diximus? Confutatio. hoc autem, si benè expendatur, puerile est; dicant enim, quæso, si in ea definitione Galenus corpora, & signa, & causas expressisset dicens, medicina est scientia salubrium, insalubrium, & neutrorum, tum corporum, tum signorū, & causarum, fuisset ne ampliùs ordo eius libri definitiuus? id certè negare uanissimum est, & omni ratione carens, cur enim in definitione artis ipsum potiùs commune rerum tractandarum genus, quàm species ipsas nominare conuenit? & cur ab illa potiùs definitione per genus tradita, quàm ab ea, quę per species tradatur, constituitur ordo definitiuus? igitur si æquè hoc modo, atque illo esset ordo definitiuus, nullus relinquitur processus ab uniuersalibus ad particularia, quem eius ordinis proprium esse comminiscuntur.

F Alia defensio. Dicunt etiam aliqui proprium esse ordinis definitiui incipere à principijs cognitionis, vt per hoc distinguatur à compositiuo, qui est à principijs rei; Confutatio. nec uident hanc quoque esse communem omnium ordinū conditionem, imò in hac una totam ordinis naturam, quemadmodum ostendimus, esse constitutam; ordo enim ab ijs auspicatur, quorum cognitio ad aliorum cognitionem confert, hoc autem est à cognitionis principijs auspicari; idq; in omni ordine uidere possumus, nam ordo compositiuus est à principijs rei quatenus sunt etiā principia cognitionis, vt asserit Aristoteles in principio primi libri Physicorum, & præter principia rei habet etiam quælibet scientia propria cognitionis principia: in ordine autem resolutiuo exordium sumitur à fine non ob aliam rationem, quam quia finis est principium totius cognitionis, non enim est principium rei; nulla igitur inter ordinem definitiuum, & alios duos

duos differentia manet, nisi aliqua propria conditio afferatur, quæ declaret quænam sint hæc principia cognitionis, à quibus auspicari proprium sit ordinis definitiui; hęc autem quęnam sint non uideo, nisi ipsam disciplinæ definitionem dicant, à qua ordo vocatur definitiuus, nam reuera in hac vna persistere deberent, & ab ea sola propriam huius ordinis naturam desumere; Quid igitur? dicent'ne ordinis definitiui naturam in hoc esse cõstitutam, vt incipiat à tali principio cognitionis, nõ ab alio, scilicet ab ipsa disciplinę definitione? Sed hæc quomodo cognitionis principium dicatur non apparet, nisi dicamus quatenus admonet nos quęnam sint res in ea disciplina considerandę; sed hoc cognitionis principium appellare ridiculum est, ex eo enim in nullius rei ignotæ cognitionem ducimur; idque etiam proœmium omne, in quo author dociles auditores reddat, præstare manifestũ est, nec propterea dicimus disciplinam omnem tale proœmium habentem scriptam esse ordine definitiuo. Reuera enim neque proœmium, neque disciplinæ definitio potest cognitionis principium appellari, quum tractationis pars minimè sit, & arbitratu nostro deleri, atque amoueri possit integra manente ipsa disciplina; sed principia cognitionis illa esse dicuntur, ex quorum cognitione aliorum omnium cognitio pendet, & quibus sublatis totam illam disciplinam corruere necesse est.

Alia defensio.

Confutatio.

Caput Sextum, in quo propria sententia de diuisione, ac de speciebus ordinis exponitur.

HACTENVS aduersus alios de diuisione ordinis, ac de ordinum numero satis superq; disputauimus; nunc nitendum nobis est veras inuenire differentias, quibus ordinem in species diuidamus, neq; dubitandum nostram hac in re sententiam adducere, etsi nouam, & post Aristotelem nemini, vt videtur, ad hæc vsque tempora cognitam. Diximus finẽ omnis ordinis esse nostram meliorem, ac faciliorem cognitionem, in hoc tota ordinis natura, & essentia posita est, ab hoc igitur sunt sumendæ differentiæ ordinem diuidentes, per quas ordinũ numerus declaretur; Quoniam enim ordine utimur non ob aliã causam, quàm ut cognoscamus, scopus hic in duos diuiditur, aut enim cognitionem propter seipsam quærimus, & eam adepti quiescimus, nec aliquid præterea quærimus, quod euenit in solis scientijs contemplatiuis; aut ipsam nõ propter se quęrimus, sed ut acquisitam ad operationem dirigamus, quod in alijs omnibus disciplinis contingit, quæ contemplatiuæ non sunt, nempè in morali philosophia, & in artib. omnibus, cunctisq; alijs facultatibus, quę excogitari possint, in his enim cognitio quidem quæritur, sed operatio, cuius gratia cognitio quæritur, ultimus est, ac pręcipuus finis; operationem autem intelligo earum rerum, quæ ab homine per liberum suæ voluntatis arbitrium gigni, ac fieri possunt, quemadmodum fusè declarauimus alias in libro nostro de Natura Logicæ. Quoniam igitur aliæ disciplinæ solam rerũ tractandarum cognitionem pro fine habẽt, in alijs verò finis aliquis proponitur à nobis producendus, qui à rebus tractandis, & ab earum cognitione diuersus est; ex his duabus disciplinarum naturis, duobusq; earum diuersis scopis duo diuersi ordines oriuntur, nam si ipsam propter se rerum scientiam quærimus, oritur necessitas ordiendi à primis principijs; si uerò non propter se, sed propter operationem, & alicuius finis adeptionem, cogimur ab illius finis notione auspicari, & ad prima principia inuestiganda procedere, à quibus operationem postea incæpturi sumus, duo igitur soli ordines dantur, qui ex ipsa rerum cognoscendarum natura prout à nobis cognoscendæ sunt, deducuntur, unus est compositiuus, qui à primis principijs inchoando progreditur ad posteriora principia, & ad ea, quæ ex principijs constant, & à simplicibus ad composita, vt perfecta rerum cognitio tradatur; alter est resolutiuus, qui proposito ultimo fine agendo, vel efficiendo à nobis, progreditur ad prima principia indaganda, per quæ finem illum postea producere, & comparare possimus; propterea scientiæ contemplatiuæ alio ordine tradi nequeunt, quàm compositiuo, ipsisque resolutiuus ordo nulla ratione aptari potest; artes uerò, ac disciplinæ aliæ omnes solo resolutiuo tradi possunt, minimè uerò compositiuo, qua in re omnes uideo fuisse deceptos, qui de hac re scripserunt, existimantes naturalem philosophiam posse alio ordine tradi, quàm compositiuo; artem autem medicã non minùs cõpositiuo, quàm resolutiuo; hæc autem omnia ita facilè est demonstrare, ut mirandum profectò sit tot uiros in philosophia, atque in medica arte præclaros hanc ueritatem non cognouisse, quam nobis res ipsa declarat; nos enim non aliunde, quàm ex ipsa rei natura argumentum sumpturi sumus ad ea omnia, quæ diximus, comprobanda.

Differentiæ ordinem diuidentes.

Ordo compositiuus.

Ordo resolutiuus.

Caput Septimum, in quo ostenditur scientias contemplatiuas non posse alio ordine tradi, quàm compositiuo.

QVOD scientijs contemplatiuis alius ordo non conueniat, quàm compositiuus ratio Aristotelis demonstrat, quam legimus in ipso statim initio primi libri Physicorum, quem locum quotidie philosophi tractant, nec tamen quæ sit uis uerborum Aristotelis benè perpendunt; ostendere ibi uult Aristoteles in tradenda scientia naturali esse auspicandum à primis rerum naturalium

turalium principijs, quod quidem nihil aliud est, quàm eam scientiam esse disponendam ordine compositiuo, ad hoc autem demonstrandum sumit argumentum à fine, finis enim cuiusque scientiæ speculatiuę est sola cognitio, ac perfecta rerum scientia, hæc autem haberi non potest nisi cognitis primis principijs, idest primis in eo genere, ex quibus cætera omnia eiusdem generis conflantur, & constant; res igitur naturales cognosci non poterunt nisi cognitis primis ipsarum principijs, quæ elementa propriè dicuntur, ab horum itaq; tractatione exordiendum est; ea enim in disciplinis anteponenda sunt, quæ ad aliorũ cognitionem adipiscendam vel necessaria, vel saltem utilia sunt; at primorum principiorũ cognitio est necessaria pro rerum naturalium perfecta cognitione, ergo cogimur primo loco de principijs primis agere, qui est ordo compositiuus. Qui igitur dicunt scientiam naturalem posse tradi etiam ordine resolutiuo, si authoritati Aristotelis non acquie- E scunt, ad ipsius argumentum, si possunt, respondeant, nam si res naturales alio ordine cognosci possent, quàm compositiuo, ratio illa Aristotelis uana esset, & maiorem propositionem falsam haberet, ea tamen non modò uera est, sed axioma notissimum, est enim ipsa scientiæ definitio ab Aristotele tradita in principio primi libri Posteriorum, & omnium hominũ consensu comprobata, quæ ut in scientia naturali, ita in alijs omnibus contemplatiuis scientijs locum habet, in omnibus enim eadem ratio uiget; ideo non benè maiorem illam intellexere illi, qui existimarunt dictionem illam § methodos § in ea propositione positam latissimè patere, & ad omnes penitus disciplinas extẽdi; hoc enim si admitteretur, sequeretur Aristotelem ea ratione probare omnes disciplinas scribendas esse solo ordine compositiuo, nam in arte ædificatoria dantur aliqua prima principia, & elementa, è quibus alia conflantur, & constant, F ergo si ex eorum cognitione cognitio aliorum penderet, sequeretur in ea arte tradenda à lapidibus auspicandum esse, Aristoteles tamen contrarium asserit in contextu 23. septimi libri Metaphysicorum, vbi dicit in arte ædificatoria tradenda à domo, quæ finis est, incipiendum esse, & ita ad principia progrediendum, non à principijs; manifestum est igitur maiorẽ illam non esse intelligendam nisi de sciẽtijs contemplatiuis, quas solas significauit Aristoteles dicens, methodos, non quòd aliæ non possint uocari methodi, sed quia propositio illa restringitur ab illis verbis, cognoscere, & scire, tũ quia propriè sumpta scientia locum non habet nisi in contemplatiuis, vbi res æternæ, & necessariæ tractantur, quum reliquæ disciplinæ versentur in contingentibus, quæ à nobis fieri, & non fieri possunt; tũ etiam quia in cęteris scopus non est cognitio, sed operatio, dum igitur id, quod

Declaratio propositionis Aristot. in initio. 1. Phy.

D in eis præcipuum est, respicimus, illę cognitionem non quærunt, sed hoc speculatiuarum est proprium, quare modus ipse loquendi significat Aristotelem ibi de illis tãtum methodis loqui, quę finem habent præcipuum scientiam, ut sensus sit, in omnibus disciplinis, quarũ scopus sit cognitio, & scientia, & quę habeant aliqua prima, ex quibus alia constent, cognitio ipsa, & scientia non acquiritur nisi ex illorum primorum cognitione, quod quidem prędicatum de alijs disciplinis ab Aristotele non pronunciatur, quoniam illæ sub subiecto illius propositionis non continentur. Ratio igitur hęc Aristotelis est efficacissima ad demonstrandum quod scientiæ speculatiuę solo ordine cõpositiuo tradi possint. Idem cõfirmare possumus argumento sumpto ab ordine resolutiuo, qui sciẽtijs speculatiuis nullo pacto aptari potest, hic enim à fine auspicatur, ut omnes concedere uidentur, ab omnibus enim hic ordo uocatur à notione finis; sed in scientijs speculatiuis quisnam finis præter subiectarum rerum cognitionem proponitur? certè nullus, at ipsa rerum scientia non est finis talis, qui possit ordinem resolutiuum constituere, qua in re decepti sunt nonnulli, scientia enim à rebus ipsis sciendis reipsa non differt, sed idem est, quod duobus modis sumitur, nempe uel in animo secundùm esse cognitum (ut ita loquamur) uel extra animum secundùm esse reale, quare nullus ordo potest consyderari à scientia ipsa ad res; sed neque à desyderio nostro sciendi ad ipsius scientię adeptionem, seu constitutionem, ut aliqui finxere, qui speciem quandam ordinis resolutiui inuenerunt à fine ad totam artem, & à tota arte ad partes, eamque philosophię naturali accommodare ausi sunt, quam sententiam equidem figmento similem esse semper existimaui, quandoquidem id, quod dicunt cupiditatem cognoscendi res naturales, quas intuemur, nos mouere ad F scientię naturalis constitutionem, non rectè dicitur, neq; uerum est, nisi sano modo intelligatur, nã quando trahimur desyderio cognoscendi res naturales, tunc ipsarũ cognitionem nondum habemus, quare optamus quidem earum scientia adipisci, sed artem constituere, siue disciplinam, in qua earum cognitionem alijs tradamus, id certè non possumus desyderare antequàm nos ipsi ea cognitione potiamur; sed ea potiti trahi possumus desyderio iuuandi alios, & talem facultatem scribendi, uel docendi; vbinam igitur locũ habet hic nuper inuentus ordo resolutiuus? primùm quidẽ dum nos ipsi discimus laborando, & contemplãdo, qua utamur resolutione non uideo, quòd enim à sciendi cupiditate ad res ipsas contemplandas moueamur, id nihil aliud est, quàm nos à rebus ipsis sciendis moueri ad earum contemplationem, ut eas sciamus, ipsę igitur sunt & finis, & subiectum totius nostrę cõtemplationis, in quo

Confirmatio sumpta ab ordine resolutiuo.

Error aliquorũ fingentium, ordinem quẽdã resolutiuũ in scientię naturalis traditione.

uersa-

versamur & in principio scientiæ, & in medio, & in fine; quare est progressio à fine ad finem, ab eodem ad idem, quia in omni nostræ cōtem plationis parte sciētiam aliquam adipiscimur; hæc igitur non est resolutio, quia tunc resoluimus, quando à fine progredimur ad alia quædā ab eo diuersa, & ipso priora, quod quidem hic ne fingere quidem possumus. Sed ipsa quoque appellatio hunc errorē declarat, ordinem enim resolutiuum omnes vocant ordinem à notione finis, finem ergo ante omnia notum esse oportet, deinde progressum fieri ad alia præter finem; hic autem nullum præcognoscimus finem, quia res ipsæ sciendæ sunt finis, has autē ignoramus, & ignoratio est causa appetitus. quo modo igitur procedimus à notione finis? quòd si dicant præcognosci nomen hoc, scientia, hoc certè nihil est, hæc enim est præcognitio logicæ, à logica autem ad philosophiam, & ab intentionibus ad res procedere non est ordine vti resolutiuo, neq; omnino ordine aliquo, ordo enim B est quidā respectus inter ea, quæ sunt eiusdem generis, vt à principijs rerum naturalium ad effectus ipsos naturales; & à sanitate ad causas, per quas cōseruari sanitas queat, vel amissa recuperari; proinde ordo est à re tractanda ad aliam rem tractandam, seu ab intentione ad intentionem, nam etiam in disciplinæ logicæ traditione aliquem seruari ordinem dicimus; sed ab intentione ad rem progredi non est ordo, de quo nobis tractatio proposita est; non est enim ordo, quo disciplina ipsa disponitur, sed potiùs progressus quodammodo à proœmio ad tractationem ipsius disciplinæ. Postquàm autem nos ipsarum rerum cognitionem adepti sumus, vt rerum naturalium, & desyderio mouemur scribendi naturalem sciētiam ad aliorum utilitatem, adhuc non uideo ordinem hunc resolutiuum à fine ad totam scientiam, & à tota scientia ad partes; ille enim, qui iam rerum cognitionem in animo habet, quando uult eam C cum alijs hominibus communicare uel per uocem, vel per literas, statim consyderat quo ordine res ipsas tractandas disponere debeat; quòd autē à desiderio alienæ utilitatis trahi ad scientiam scribendam sit ordine uti resolutiuo, quēadmodum isti comminiscuntur, mihi quidem ridiculum esse videtur, & confutatione indignissimum, siquidem ordo, de quo nobis in præsentia sermo est, logicum instrumētum est, quod ad res meliùs cognoscendas confert, & quo eruditi, ac literati viri vtuntur, à fine autem ad aliquid agendū moueri non modò omnium hominum, sed brutorū quoq; animalium est, imò & stirpium, & rerum quoque omni anima carentium, lapis desyderio naturali inferi loci ductus deorsum fertur, quid igitur? vtitur ne lapis ordine resolutiuo? quòd autem aliud sit ordinem seruare resolutiuum, omnis operatio tum naturæ, tum artis ostendit,

A naturam enim in rerum productione ordine vti compositiuo manifestum est, siquidem à simplicibus ad composita progreditur, tamen quicquid agit, agit propter finem; ædificator quoq; domum construens agit propter finem, sine enim aliquo mouetur, ordine tamen compositiuo vtitur dum ædificat, nec aliquis unquàm dixit in ipsa naturæ, & artis operatione commistum esse cum ordine compositiuo alterum ordinem resolutiuum, quòd fine moueamur; quia ordinem seruare dicimur in ijs, quæ agimus, vel producimus, at moueri à fine non est aliquid producere, vel operari; sed quando agere incipimus propter finem, tunc in nostra operatione ordinem aliquem seruamus, dum hoc priùs facimus, vel tractamus, postea uerò illud; ordo igitur resolutiuus non seruatur quando à fine mouemur, sed quando de fine priùs agimus, postea uerò de ijs, quę sunt ante finem, moueri enim à fine non est de fine agere, & potest ille, qui à fine mouetur, tractationem incipere à primis principijs, vltimo autem loco finem producere, vt patet in arte, & in natura quando agunt, & producunt aliquid. Vanus est igitur ille ordo resolutiuus à fine ad totam artem, & à tota arte ad partes, neque enim à tota arte ad partes aliquis unquàm procedit, quū enim totum non sit nisi partium collectio, ars tota nihil est quando partes adhuc non extant, quare nullus alius fit progressus, quàm à parte artis ad partem, partibus autem omnibus iam compositis, tunc tota ars extare dicitur. Sed ut admittamus etiam totam artem ante suarū partium traditionem modo quodam in animo authoris scientis existere, tamen ab ea ad partes progredi nō est resoluere, sed diuidere potiùs, & disponere, scientiam enim naturalem traditurus cogitat in primis in quot partes tractationem illam diuidere debeat, & quo ordine partes illæ sint disponendę; talem authoris pręmeditationem an liceat ordinem appellare resolutiuum à tota arte ad partes, quisque rationis compos consyderare potest, nam mihi superuacaneū esse videtur hac in re ampliùs morari: satis igitur constat in scientijs contemplatiuis nullum alium finem proponi, quàm scientiam rerum tractādarum, & hunc non posse ordinem resolutiuum constituere, cognitio enim vbi sola scopus, ac finis est, cogit ordinem seruare compositiuum, ut ratio illa Aristotelis demonstrat, quam in ipso primi Physicorum initio legimus, & cuius uim paulò ante perpendimus. Restat ut aliquis dicat posse scientiam speculatiuam disponi ordine resolutiuo, si ordo seruetur compositiuo contrarius, ut si scientiam naturalem auspicemur ab ultimis effectis, & ab his ad proxima principia progrediamur, deinde ad remota, & tandem in remotissimis, ac primis desinamus, à quibus incipit ordo cōpositiuus, ut si ordiamur à tractatione ultimarum

Aliud est moueri à fine, aliud est agere de fine.

Alius modus ordinis resolutiui in traditione scientiæ naturalis.

rum specierum, veluti hominis, bouis, asini, & aliarum omnium, mox trãseamus ad partes hetereogeneas, deinde ad homogeneas, ab his ad tractationem de quatuor elementis, & tandem perueniamus ad primæ materiæ, & formæ consyderationẽ, à qua auspicatur scientia naturalis ab Aristot. tradita ordine compositiuo.

Confutatio.

Sed qui tali ordine resolutiuo putant naturalem scientiam tradi posse, ignorare videntur quid sit ordo resolutiuus, hic enim (vt ipsi quoque confitentur) est à notione finis, at infimæ species possunt quidem uocari ultimum, sed non finis, quia non omne ultimum est finis, ut docet Aristoteles in secundo libro Physicorum;

Species infimæ nõ possunt dici finis scientię naturalis.

res autem hæc ut intelligatur sciendum est totam naturalem philosophiam ab Aristotele traditam eum ordinem seruare, qui est ab uniuersis ad singula, quemadmodum ipse protestatur in procemio primi libri Physicorum; primùm enim in octo libris Physicorum consyderat corpus naturale in sua maxima amplitudine acceptum, eiusq; principia, & affectiones declarat, postea in libris de cœlo sumit consyderandum corpus simplex, quæ est prima species corporis naturalis, deinde corpus mistũ latè sumptum, mox eius species ordinatim usque ad ultimas; propterea multi ab eo, quod primo aspectu apparet, decepti crediderunt ultimarum specierum cognitionem esse ultimum finem philosophi naturalis, quum generum cognitio propter specierum cognitionẽ quæri uideatur. Verùm non ita se res habet, ut enim admittamus ipsas species esse talem finem, qui possit ordinem resolutiuum constituere, quod quidem minimè uerum est, tamen dicimus eas in tota naturali philosophia tractari, nec magis in calce, quàm in principio illius scientiæ, tota enim in eis uersatur, non sola ultima ipsius pars; genera nanque non reperiũtur extra species suas, sed sunt ipsæmet species, quę sub ratione communi consyderãtur, animal enim consyderare quatenus est animal nihil aliud est consyderare, quàm hominem, equum, bouem, & alias species sub hac communi cõceptione quatenus animalia sunt; idcirco tractari in libris de naturali auscultatione corpus naturale quà naturale est, nil aliud est, quàm tractari hominem, equũ, ignem, aerem, aurum, ęs, & alias omnes species corporis naturalis sub hac communissima consyderatione ut naturalia corpora sunt, similiter in libris de ortu, & interitu tractari de misto est tractari de ultimis speciebus quatenus sunt corpora mista; quod idem de alijs inferioribus generibus dicendum est; postrema omnium est earundem specierum tractatio secũdùm proprias singularum naturas, quibus unaquæq; ab alijs discrepat; hanc igitur ultimam tractationem si spectemus, ea est quidem ultima, nõ tamen est finis respectu pręcedentium, quia illæ quoque fuerunt de eisdem speciebus, licèt sub conceptibus communioribus, qui nõ minùs sunt per se digni cognitu, quàm proprij ipsarum specierum conceptus; quòd si totam, & perfectam specierum tractationem accipiamus, hoc est secundùm omnes ipsarum conceptus, hęc quidem finis est philosophi naturalis, qui uult species corporis naturalis perfectè cognoscere, sed ipse non minùs ab his incipit, quàm in his desinit, quia ubique de his speciebus agitur secundùm diuersos conceptus; hoc intellexit Auerroes in sua pręfatione in primum librum Physicorum, quando dixit intentionem philosophi naturalis esse cognoscere causas specierum sensilium, & causas accidentiũ, quæ sunt in eis, non enim intellexit proprias tantum specierum causas, & propria singularum accidentia, sed omnes causas, & omnia accidentia ipsarum, etiam quę eis tribuuntur ratione superiorum conceptuum. Sed utcunq; se res habeat, species corporis naturalis non sunt talis finis, qualem intelligere debemus quum de ordine resolutiuo loquentes dicimus eum esse à notione finis; etenim finem aliquem extra nostrã cognitionem, & ab ea diuersum intelligimus, qui quum nondum sit, fieri tamen à nobis liberè operãtibus potest. Res autem naturales, & aliæ, quæ in reliquis scientijs speculatiuis tractantur, aut semper sunt, aut factę sunt, uel fiunt à natura, aut ab aliqua alia causa, non à nobis, quare in his contemplandis non habet locum ille progressus, qui uocatur à notione finis, sed sola earum cognitio finis noster est, quem quidem finem talem esse diximus, ut necessariò ordinem compositiuum requirat; qui igitur dicunt scientiam naturalem tradi posse ordine resolutiuo, decipiuntur, & propriam huius ordinis naturam, & conditionem ignorant.

Caput Octauum, quod neque ad scientiæ speculatiuæ inuentionem conferat ordo resolutiuus.

Quorũdã opinio.

Aliqui fuerunt, qui putarunt scientiam naturalem alio quidem ordine, quàm compositiuo, tradi non potuisse, tamen inuentam fuisse ordine resolutiuo, proinde resolutiuum nõ ad ipsius traditionem, sed ad inuẽtionem utilem extitisse; Aristoteles nanque eam scientiam scripsit ordine compositiuo, sed ad causarum abscõditarum inuentionem resolutione usus est, & ab effectis posterioribus ad causas priores processit, nam in primo libro Physicorum argumento sumpto à generatione duxit nos in primæ materiæ cognitionẽ, & in octauo libro ex ęterno motu demonstrauit dari primum æternum motorem;

Confutatio.

sed hi, ut alij bene animaduerterunt, in ambiguitatem manifestam lapsi sunt, quũ pro ordine methodum acceperint, quòd enim ad inuentionem principiorum naturalium opus fuerit resolutione uerum est, ea tamen est methodus resolutiua,

tiua, & demonstratio ab effectis, de qua postea loquemur, non est ordo resolutiuus; & miror quomodo nõ uiderint ea, quæ ferè ab omnibus dici solent in interpretatione procemii primi libri Physicorum, tritum est enim', & uulgatum omnium dictum eo in loco quòd aliud est ordo doctrinæ, aliud uia doctrinæ, quæ methodus propriè dicitur. Alii uerò fuere, qui in alio sensu dixerunt ordinem resolutiuum fuisse utilem ad naturalis scientiæ inuentionẽ, illi enim, qui primi eam scientiam composuerunt, uidentur primo loco ipsam hoc ordine inuenisse, primùm quidem eis occurrerunt species ultimæ corporum naturalium, & desyderio ducti sunt cognoscendi ipsarum naturas, & causas, & affectiones, postea cęperunt proximas singulorum causas consyderare, & ab illis ad remotiores ascendere donec tandem ad primas, & remotissimas peruenerunt, à quibus exordium sumpsit traditio scientię naturalis ordine compositiuo; inuẽtio igitur sciẽtiæ naturalis præcessit per ordinem resolutiuum, mox eam subsecuta est ipsius traditio per compositiuum. Nequaquàm tamen uerum est id, quod isti comminiscuntur, primùm enim dubitare non absque ratione possumus an illa prima rerum consyderatione, quam ipsi inuentionem scientię uocant, is ordo seruetur, quem arbitrantur, quum enim in ultimis speciebus omnium superiorum generum naturæ contineantur, proinde species ipsę nobis cognoscendæ proponantur sub diuersis conceptibus & magis, & minus communibus, quemadmodũ diximus, rationi consentaneum esse uidetur ut priùs nobis offerantur, & desirium cognoscendi in nobis excitent sub conceptu communiore, siquidem id, quod magis uniuersale est, priùs, & faciliùs à nobis cognoscitur, q̃ minùs uniuersale, idq; tã secũdùm distinctæ, quàm secundùm confusæ cognitionis ordinẽ, priùs.n. cognouimus equum ut corpus, q̃ ut animal, & priùs ut animal, q̃ ut equũ à boue, & ab asino distinctum, faciliùs enim ea, quæ multis communia sunt, inspicimus, & cognoscimus, quàm quæ singulorum sunt propria; eo igitur ordine, quo res primùm à nobis confusè cognitæ fuerunt, credendum est eas desyderium nostrũ distinctæ cognitionis excitare; atqui si corpora naturalia primùm nos mouent ut corpora, sequitur nos primùm excitari ad indagandam corporis naturam, deinde animalis, & hominis, corporis autem naturam quà corpus est inuestigare est corporis principia quętere, at principia corporis naturalis quà corpus naturale est sunt prima omnium rerum naturalium principia, de quibus agitur in libris de naturali auscultatione; uidetur itaque hæc scientiæ inuentio procedere ordine compositiuo, non resolutiuo. Verùm ut eis condonemus eum ordinem tunc seruari, quem ipsi imaginantur, id tamen certissimum nobis esse debet eam non posse

Aliorũ opinio.

Confutatio.

A scientiæ naturalis inuentionem appellari; quid enim, quęso, est scientia naturalis, nisi perfecta, & distincta rerum naturalium per suas causas cognitio? confusa nanque, & imperfecta cognitio scientia dici non potest; uideamus igitur an per hunc ordinem scientia naturalis inuẽta sit, dicunt isti priùs offerri cognoscendas ultimas species, deinde earum causas proximas, postea remotiores, tandem primas, ac remotissimas, in quo processu si intelligant nos à cognitione specierum, & ultimorum effectuum uenire in cognitionem proximarum causarum, & ex bis duci in cognitionem causarum remotiorum, in ambiguitatem incidunt, methodus enim ea est, non ordo, illationem enim habet ignoti ex noto; ergo si ordinem, non methodum dicere debeant, necesse est ut ita intelligant, priùs quidem ipsarum specierum cognitionem quæri, ac de ijs priùs tractari; postea uerò agi de proximis ipsarum causis, & earum cognitionẽ quęri;

B deinde de remotis; demũ de remotissimis principijs; sed haec nullo pacto potest uocari scientia, neque scientiæ naturalis inuentio, quia tota illa cognitio confusa est; dum enim prima, & remotissima principia ignoramus, nullũ aliorum possumus perfectè cognoscere, qualis igitur erit tractatio de homine, uel de equo, dum remotiores omnes causæ ignorantur? certè confusa, & rudis. Pręterea in illa prima rerum consyderatione, quam isti inuentionem scientiæ uocãt, cognoscimus ne in ipsis reb. aliquid, an nihil? si nihil, igitur per eam nihil scimus, quare nullius scientiæ inuentio est; si aliquid, quodnam est illud? ut quando primo loco hominem, & alias species consyderamus, quidnam in homine cognoscimus? substantia quidem hominis ex forma, & materia constat, nempè ex anima, & corpore, attamen nõ potest nobis esse cognitum quòd cognitio naturæ humanæ cõsistat in cognitione materiæ, & formæ, quia ex materia,

C & forma constare non est hominis proprium, neque ipsi cõpetit quatenus est homo, sed corpori naturali quatenus corpus naturale est; dũ igitur ignoramus hanc esse omnis corporis naturalis essentialem conditionem, nõ possumus cognoscere quòd ad humanam naturam perfectè cognoscendam requiratur cognitio materiæ, & formæ; sed neq; corpus, & anima cognosci possunt dum formæ naturam communiter ignoramus, necnon primam materiam, ex qua omnes aliæ secundæ materiæ constitutæ sunt. Alia quoque multa absurda hanc sententiam consequuntur, quæ quisq; consyderare potest. Certum itaque, atque compertum esse debet, quisquis sit ille ordo, qui in illa meditatione seruatur, eum penitus ineptum esse non modò ad scientiæ naturalis traditionem, sed etiam ad eiusdem inuentionem. Est etiam maximè rationi consonum eodem prorsus ordine traditam esse à philosophis scientiam naturalem, quo ab eis

Eodem ordine traduntur

tur sciẽtiæ, quo inuentæ sunt.

eis inuenta prius fuit, nam si solo ordine compositiuo sciẽtia naturalis tradi potuit, quia perfecta rerum naturalium cognitio alio ordine non potest comparari, sequitur primos quoque huius scientiæ inuẽtores alio ordine perfectam rerum naturalium scientiam inuenire, & consequi non potuisse; quod etiam de methodo asserendum est, qua enim methodo Aristotel. perfectam nobis tradidit scientiam naturalem, necesse est eadem ipsum quoque ad rerum naturalium perfectam cognitionem ductum fuisse, & eadem fuisse inuẽtam scientiam naturalem; fraudasset quippe nos Aristoteles, vel quisquis alius naturalis scientiæ primus inuentor fuit, si eo ordine, eaque methodo dimissis, quibus ipse utens scientiam naturalem inuenit, & rerum naturalium cognitionem optimam consequutus est, alium ordinem, & aliam methodum in ea nobis tradenda seruasset, quibus vel non ita perfectam, vel difficilius rerum naturalium cognitionem adipisceremur. Quod autem de naturali sciẽtia diximus, id de omnibus alijs contemplatiuis scientijs existimandum est, eadem enim in omnibus ratio uiget. Manifestum est igitur scientijs contemplatiuis tum tradendis, tum inueniendis solum conuenire ordinẽ compositiuum, eadem enim sese offert rerũ cognoscendarum natura & illi, qui contemplando, ac laborando earum scientiam inuenire uult, & illi, qui eam alijs tradere constituit. Illa autem, quam aliqui inuentionem vocabant, certum est neque inuentionem scientiæ, neq; traditionem esse, sed præcedentem quandam consyderationem, & præmeditationem, dum rerum cognoscendarum desyderio, atque amore mouemur, antequàm ipsarum cognitionem indagare incipiamus.

Caput Nonum, quòd artes, & disciplinæ aliæ omnes præter contemplatiuas solo ordine resolutiuo tradi possint.

CONTRA verò se res habet in artibus, ac omnibus alijs disciplinis, quæ non scientiam quærunt, sed finem aliquem à nobis agendum, uel efficiendum; hæ nanque alio ordine tradi non possunt, quàm resolutiuo; ratio autem ex ipsa talium disciplinarum natura hunc in modum colligitur. Certum est duo in unaquaque arte esse, quæ in consyderationem cadunt, unum quidem, & præcipuum est finis ipse acquirendus, siue producendus à nobis, alterũ uerò principia, ex quibus ipsum producamus, quæ possunt etiam appellari media ad finem illum ducentia, vt in arte ædificatoria finis est domus ipsa, principia uerò lapides, lateres, ligna, & alia eiusmodi; domus enim si iam existens, aut facta à natura, vel ab aliquo alio agente nobis proponeretur, nullis certè lapidibus, nullave alia materia pro ea con-

D struenda egeremus, sed absque ullis medijs fine optato potiremur; verùm quia domus neque est, neque fit ab alio, sed à nobis, ideo materia indigemus, ex qua ipsam efficiamus, ars enim solam artificialem formam gignere in materia potest, materiam generare nequit, sed eam à natura genitam accipit. Ordo igitur generationis, ac operationis in omni arte est ex necessitate compositiuus, nempè à principijs ad finem, à simplicibus ad composita, conditio nanque est perpetua, & lex necessaria omnis generationis siue à natura, siue ab arte, siue à quouis alio agẽte factæ, vt ordinem seruet compositiuum; ideò Aristoteles in contextu 23. septimi Metaphysicorum loquens de ordine artis operantis solum ei tribuit compositiuum, qui est à principijs. Sed ordo artis docentis est ex necessitate contrarius ordini artis operantis, nam finis ipse nunquàm proponitur ignotus, nunquàm quæritur, nec vnquàm de fine fit aliqua

In omni genere, ratione à quocunque agente fiat, seruatur ordo compositiuus.

E consultatio, ut docet Aristoteles in tertio capite tertij libri de moribus; sed semper proponitur finis aliquis certus consequendus, vt finis exercitus est uictoria, de qua nunquàm fit consultatio an quærenda sit, necne; sed certum, & cõstitutum in omnium militum animo est uincendum esse; disceptatio autem tota consultatio est de medijs, quibus victoria acquiri possit; obsidentium ciuitatem finis certus est expugnatio, consultatio autem est de modo, & de medijs ad eius expugnationem cõferentib. Quum igitur in omni arte finis notus proponatur, si media quoque ad illum ducentia, & principia, ex quibus constituendus est, per se nota sint, nulla arte docente opus est, sed sola arte operante; artis enim doctrina ad operationẽ dirigitur, ideò ubi omnia sunt nota tum principia, tum finis, tota disciplina superuacanea est, iam enim quisque finem illum consequi desyderans potest per se ipsum aggredi ex

F principijs notis operationem; si est igitur ars aliqua docẽs, aliquid esse ignotum oportet, quod discendum proponatur, is non potest esse finis, erunt igitur principia, è quibus constituendus est; atqui ab ignotis ordiri non possumus, sed semper à notis, vt antea uniuersè de omni ordine demonstrauimus, & vt asserit Aristoteles in quarto capite primi libri de moribus; à fine igitur in omni arte docente inchoandum est, & ad principiorum inuentionem progrediendum. Hoc idem de omni alia disciplina confiteri cogimur, cuius natura non in contemplando, sed in operando cõsistat, eadem enim in omnibus ratio locum habet, & alio ordine tradi non possunt, quàm resolutiuo; quod mihi quidem uidetur rei naturã consyderando ita perspicuum esse, ut mirandum profectò sit quomodo alij in aliam sententiam inciderint, artis enim docentis nullus alius est scopus, quàm media inuenire, quæ ad propositum finem perducant, quæ si

nota

nota essent, tota artis doctrina superuacanea fo A ret; quum autem sint ignota, ex ijs progredi o- perando non possumus, nisi beneficio artis do- centis illa per resolutionem finis priùs inuene- rimus, & cognouerimus; quoniam enim nō sim pliciter eorum cognitio quæritur, sed solùm vt ad talem finem conferentium, & is proponitur notus, sequitur ea ex sola collatione cum ipso fine posse manifesta fieri, ideò in eorum cogni- tionem non peruenimus nisi ex notione finis; ex ipsa igitur talium disciplinarum tradenda- rum natura ortum habet necessariò ipse ordo resolutiuus; est igitur ex necessitate contrarius ordo artis docentis ordini artis operantis, quia necesse est in ijs desinere artis doctrinā, à qui- bus operatio incipit; & ab ijs doctrinæ exordiū sumi, in quibus operatio desinit.

Caput Decimum, confirmatio dictæ sententiæ ex Aristotelis, Galeni, Auicennæ, & Auerrois dictis.

B

SENTENTIAM hanc apud Aristotelem le- gimus in contextu 23. septimi Metaphysi- corum sæpe à nobis memorato, vbi verita- tem pulchrè declarat vtens exemplo artis ædi- ficatoriæ, inquit enim in lapidibus, ac primis e- lementis desinere artis eius doctrinam, & ab ijsdem incipere operationem; quemadmodum ab eodem fine doctrinæ initiū sumitur, in quo acquisito desinit operatio; vnde colligit quòd mundo quodam domus domū facit, nempè do- mus præcognita, domus mentalis domum ma- terialem; quum enim priùs à domo præcognita ad elementa cognoscēda, deinde ab his inuen- tis ad domum realem efficiendam progredia- mur, manifestum est totum simul progressum doctrinæ, & operationis à domo esse ad domū; hoc modo censuit Aristoteles locum habere in artibus utrunque ordinem, in doctrina qui- dem resolutiuū solum, in operatione uerò com C positiuum. Quòd siquis arti illi ędificatoriæ tra dendæ, aut scribendæ ordinem compositiuum aptare contenderet, quem eundem in opera- tione seruari necesse est, ipsemet si rationis compos esset, ex ipsa re facilè intelligeret, quàm uanum, ac inutile opus aggrederetur, nec enim quid quæreret, nec ex quibus ad il- lud progrederetur effari potis esset. Præterea in quinto capite sexti libri de moribus, & in ca pite octauo septimi inquit Aristoteles finem in actionibus esse principium, sicut in mathe- maticis suppositiones, ut enim in mathemati- cis suppositiones demonstrari non possunt, sed eas præcognosci necesse est, ut reliqua ex ip- sis manifesta fiant, ita in actiuis disciplinis debet finis esse totius cognitionis principium, & in artibus omnibus similiter; propterea tradidit Aristoteles moralem facultatem ordi- ne resolutiuo, à fœlicitate, nanque exor- dium sumpsit, quæ est operatio ex uirtute pro- ueniens, & est ultimus omnium agendorum finis, hanc in primis dari constituit, deinde ip- sius definitionem assignat, postea in secundo li bro incipit agere de uirtute; de Aristotelis igi- tur sententia dubij esse non possumus, ex eius enim lectione vel cœcus inspicere potest quid ipse senserit. Hoc idem & Galenus fassus est in libro de artis medicæ constitutione, nam in primo, & vltimo, & penultimo capitibus asserit artem medicam constitui à notione finis, quia est de numero artium effectricium, quæ omnes à finis sui notione cōstituendæ sunt; quare non arbitrarium vult in artibus esse ordinem resolu tiuum, ut alio quoque ordine pro scribentis ar bitrio tradi possint, sed necessarium, vt nullum alium constitutio alicuius artis recipiat, hanc- que dicit ueterum philosophorum sententiam extitisse; itaque in eo libro declarat modum tra dendi medicam artem ordine resolutiuo; sunt etiam qui dicant Galenum ibi non solùm mo- dum ostendere tradendi artem medicam, sed ipsam quoq; artem eo ordine tradere; sed qua ducti ratione hoc asserant non uideo, quum ex eius libri lectione falsitas huius opinionis facil- lè deprehendatur. Auicenna quoque artem me dicam scripsit ordine resolutiuo, non composi tiuo, ut medici arbitrantur, idq; nos deinceps apertissimè demonstrabimus; aut enim Gale- nus, & Auicen. huiusce rei ueritatem non igno rarunt, aut saltem ab ipsa artis natura, quæ alium ordinem non patitur, ad eum seruādum tracti, atque coacti fuere. Galenus quidem in libro de artis medicæ constitutione uidetur ueritatem, eiusque rationem non ignorasse, attamen dum artem suam medicinalem respi- cio, nescio quid de ipso dicam, nam in ea simi- liter ordo seruatur resolutiuus, ut mox demon- strabimus, ipse tamen alium ordinem esse pu- tat, nempe definitiuum, quem antea reiecimus; propterea an liber ille Galeni fuerit, necne, nō possum non magnopere dubitare. Auerroes autem in suo libro, qui inscribitur Colliget, non modò artem medicam tradit ordine resolu tiuo, sed & eius ordinis conditiones ita egregiè declarat, ut in illius artis natura cognoscenda, & in ea artificiosissimè disponenda significet se exquisita logicę cognitione præditum fuisse, & in ea tam Galeno, quàm Auicennæ longè esse præferēdum; potest enim liber ille uocari idea ordinis resolutiui, quum eum exactè tum ser- net, tum declaret ibi Auerroes, ut mox osten- demus.

Galen.

Auicen na.

Auerr.

Caput Vndecimum, in quo declaratur in artis medi- cæ traditione conditio ordinis resolutiui.

QVONIAM autem ex artis medicæ traditione pulcherrimū exemplum sumi potest ordinis resolutiui, non

erit ab re si eam aliquantũ cõsyderemus, quan- D quàm enim medici non sumus, neque de re medica, sed de rebus logicis in præsentia nobis sermo institutus est; attamen si eius artis exemplo quid sit ordo resolutiuus, & quomodo seruetur docuerimus, non paruum certè operæprecium fecerimus; logica enim omnium disciplinarum instrumentum est, & quemadmodum Aristoteles ex ipsis disciplinis, quas sapientes uiri tradiderant, logicam artem desumpsit, atq; construxit, ita nobis quoque licebit ex alijs disciplinis, à quibus logica ortum habuit, rerũ logicarum declarationem depromere, tanquàm per logicam in usu positam præcepta artis logicæ explicantibus: Et quemadmodum Galenus in libro de artis medicæ constitutione vnius morbi exemplo proposito totius artis constitutionem declarat, ita & nos sumpto medicinæ exemplo ordinem, quo artes omnes tradendæ sunt, explicare commodè poterimus. Hac autem in re hunc ordinem seruandum esse duximus, priùs E enim artis huius naturam contemplantes consyderabimus ratione duce quem ordinem in traditio illius artis requirat, & undenam sumendum sit cognitionis eius initium, deinde eundem ordinem in Auerrois, & Auicennæ, & Galeni traditionibus seruatum esse ostendemus.

Illud in primis à nemine literato uiro, & in arte medica mediocriter erudito ignoratum fuisse arbitror, artem illam necessariò postulare ut à cognitione humani corporis exordium doctrinæ sumatur, nempè ut omnes ipsius partes tam homogeneæ, quàm heterogeneæ, & singularum naturæ, ac temperies, necnon & officia, & operationes ante omnia cognoscantur; hoc quidem medicis incognitum fuisse non uidetur, at huius rationẽ an benè nouerint nescio; ratio autem duplex est, & utranque apertè declarat Auerroes in suo colliget; utranq; etiam uisus est significare Galenus in capite undecimo libri sui de artis medicæ constitutione; una F est, quam tetigimus in libro nostro de Natura Logicæ, dum de libro Categoriarum sermonem haberemus; ob eandem enim rationem, ob quam uoluit Aristoteles in principio logicę de Decem summis generibus agere, debet etiam medicus artem docens à partibus humani corporis tractationem exordiri; humanum enim corpus est subiectũ, in quo medicus uult efficere, uel conseruare sanitatem, nullus autem artifex potest operari in subiecto penitùs incognito, sed tantam eius debet habere præcognitionem, quantam ars illa, & opus eius exposcit, quemadmodum testatur Aristoteles in 26. contextu secundi libri Physicorum; & clariùs in capite ultimo primi libri de moribus, ubi hoc ipso exemplo utitur, sicuti medicus oculum curaturus debet ante omnia aliquam oculi cognitionem habere, quam illa curatio postulat, ita moralis philosophus animam sanaturus debet in primis aliquam animæ, saltem leuem, habere notitiam, & partes animæ pingui Minerua cognoscere. Toti igitur arti medicæ tam operanti, quàm docenti necessaria omnino est præcognitio humani corporis, & omniũ eius partium cum proprijs singularum officijs, & operationibus; quomodo enim uitia, & morbos humani corporis, & partium eius rectè curabit medicus, nisi partes ipsas cognoscat? ut rectè Galenus dicit in capite 11. libri de Artis medicæ constitutione. Hac ratione cogitur omnis ars docens tradere ante omnia proprij subiecti cognitionem aliquam, postea in eo rationem, & modum operandi docere, nisi contingat ipsum subiectum artis ita esse per se conspicuum, ut à nemine tanta eius notitia non habeatur, quantam ars illa requirit; hoc enim si eueniat, spernitur huiusmodi tractatio, quia superuacaneis non est immorandum; tale autem profectò non est humanum corpus, & eius partes, harum enim quamplurimæ internæ, & ab- E sconditæ sunt; quæ uerò sunt externæ, pingui Minerua ab hominibus uulgaribus noscuntur, harum enim naturas, ac temperies, quas cognoscere medico necessarium est, cuncti prętet eruditos uiros ignorant, prior itaque ratio hæc est, quæ à subiecto medicæ artis desumitur. Altera est ratio, quæ sumitur à fine, maximè quidem cõsyderatione digna, sed alijs, ut uidetur, prorsus incognita, hęc enim medicum omnino cogit in artis medicę traditione ab humano corpore, ac eius partibus declarandis auspicari; nã secus facere minimè potest, si est usurus ordine resolutiuo à notione finis; etenim præcognoscendus est finis duplici præcognitione, quemadmodum & de subiecto scientiæ docet Aristoteles in primo libro Posteriorum Analyticorum, ut enim subiectum in scientia est præcognoscendum & quòd sit, & quid sit; ita finis in arte prænosci debet tum quòd esse, seu fieri possit, tũ quid sit; nisi enim esse posset, frustra quę- F rerentur media pro eius generatione; si uerò quid sit ignoremus, nulla ratione inuenire illa media possumus principio ad eorum inuẽtionem idoneo destituti, quod unum est definitio finis, ex hac enim una duci possumus ad mediorum, seu principiorum cognitionem; docet hoc Aristoteles in contextu illo 23. septimi Metaphysicorum dicens artium omnium doctrinam fieri à notione finis, nilq; aliud esse notionem finis, quàm ipsius finis definitionem; Est autem finis artis medicæ sanitas tũ conseruanda, si adsit, tum recuperanda, si lapsa fuerit; debet igitur medicus ante omnia prænoscere sanitatem amitti, & recuperari posse, quod quidem notissimum omnibus est: deinde etiam quid sit sanitas, & in quo consistat, hoc enim si ignoret, quomodo remedia pro sanitate tuenda, uel recuperanda poterit indagare? sanitas autem nihil aliud, quàm bona totius corpo-

Margin notes:

Prior ratio cur ars medica incipiat à cognitione humani corporis.

Altera ratio.

Finis est præcognoscẽdus duplici præcognitione.

corporis habitudo, & conoenieos singularum partium temperies; constat enim aliam esse elementorum misturam in carne, aliam in neruo, aliam in osse; & aliam in sanguine, aliam in bile; proinde diuersos esse io singulis partib. primarum qualitatum grados, diuersasque temperaturas; in quarum cōseruatione cum quadam latitudine sanitas est constituta; nam si omnes homogeoeæ partes propriam retineant naturalem temperaturam, heterogeneæ, quæ ex his cōstant, muneribus suis optimè fungētor, dummodo adsit etiam debita singularum partium figura, & situs, & magnitudo tum simpliciter, tum ipsarum inter se comparatione; hoc certè, uel tale aliquid sanitas est, diligentem enim, & exquisitam ipsius definitionem constituere non est præsentis contemplationis; satis nobis est in præsentia ostendisse qoòd sanitas non potest benè cognosci, nisi omoes humani corporis partes, earumque naturæ, & temperies, & officia, & operationes cognoscantur. Vnde manifestum est tantum abesse vt ars medica tradita ab Auicēna seruet ordinem compositiuum, vt omoes putant, quum ab elementis incipiat, & ab humoribus, alijsqoe corporis humaoi partibus, ut potiùs hac ipsa ratione dicatur scripta ordine resolutiuo; est enim propria, & essentialis conditio ordinis resolutiui, ut ante omnia præcognoscatur tum finis, qui efficiendus est, tum subiectum, in quo est efficiendus; quę quidem præcognitio in alijs artibus magis, in alijs minus exquisita requiritur pro earum diuersis cōditionibus, & naturis; ars certè medica eam ualdè exactam postulat, nā quid sit sanitas non satis pro ipsius conseruatione, uel recuperatione intelligere possumus, nisi causas & materiales, & finales omnium partium humani corporis cognoscamus, fioales quidem causæ sunt singularum officia, & operationes; materiales uerò qoatuor prima corpora, quę elemēta uocantur, ex quorum dioersis commistionibus partes nostri corporis singulæ diuersas, & proprias tēperaturas adipiscuntur; ad primam autem materiam, & substantialem formam medicus non peruenit, quia harum cognitione nō eget, propterea medicina cadit à perfectiooe scientiæ speculatiuæ, ot alio io loco demonstrauimus. Videtur autem duplici uia medicus uti ad cognoscendas humani corporis partes, una quidem per sensum, & per anatomen, qua fine causarum cognitiooe rem ita esse cognoscit; altera uerò per ratiooem, quam ex naturali philosophia desumit; sic eteoim Aristotelem quoque de animalium partibus disseruisse cōspicimos, tem nanqoe uarietatis, ac difficultatis pleoam esse cognoscens operæprecium fore duxit si harum rerum historiam præmitteret, in qoa fine causarum redditiooe id solum, quod experientia ipsa ostendere potuit, de animaliom partibus doceret; deinde uero in libris de partibus

Ars medica scriptā est ab Auicenna ordine resolutiuo.

Duplici uia medicus utitur ad noscendas partes humani corporis.

A animalium rationem reddit eorum omnium, quæ simplici enarratione in libris de historia exposuerat; ea oanqoe est ingenij nostri imbecillitas, ut non statim integram rei notitiam capessere ualeamus, sed gradatim progrediamur, & à cognitione quòd sit, quam confusam uocant, ad cognitionem cur sit, quæ distincta dicitur, transeamus. Galenus igitur, & Auicenna ab ordinis resolutiui conditione oon recesserunt, dum in arte medica constituenda à cognitione humani corporis, & eius partiū inchoandum esse censuerūt, hoc enim est exordiri à cognitione sanitatis, quæ finis est. Non possum aurem hac in re Auicennę iudicium non magnopere probare, qui in hac partium humani corporis consyderatione dicit credendum in multis esse philosopho naturali, neque esse exquisita ratione omnia inuestiganda, ueluti numerum, & naturas elemenrorum, de quibus medicus disputare minimè debet, sed ea sumere ut declarata fusiùs à philosopho naturali; idcirco Galenum hęc accuratiùs tractātem, quàm medico par sit, censet ut philosophum potiùs, quàm ut medicum in ea parte legendum esse; nec mirum, propria naoque Græcorum fuit uerbositas, ac orationis prolixitas, quam pauci admodum inter eos uitare potueront, ast ij pauci naturę miracula tum priscis temporibus habiti sunt, tum ad hæc usque tempora habentor. Illud quidem omnino credere, & confiteri debemus, omnium naturalium rerum, suarumque causarum cognitionem ad naturalem philosophiam pertinere, è qua hauriri dicitur quicquid in aliis disciplinis de natura corporum naturalium dicitur; quod uidentur medici omoes confiteri, dum primam haoc medicinæ partem φυσιολογικὴν, appellant, quasi non propriè medicinalem, sed è naturali philosophia desumptam, licèt non ampliùs naturalis, uel scientialis ea tractatio dici possit; quum enim philosophus naturalis de elementis tractationem scientialem faciat, nempe oon ut materia humani corporis sunt, ea enim oitiosa, & sophistica esset consyderatio in scientia speculatiua, sed ut materia mistorum omnium, necnon de partibus homogeneis, & heterogeneis prout aoimaliū partes sunt, non prout hominis tantùm, ut propositiones sint per se, & uniuersales, & oeram scientiam patiant; medicus io solo humano corpore, non in aliorum animalium corporis conseruare, & efficere sanitatem oolens, eam totam doctrinam humano corpori accommodat, quæ non quidem scientialis, sed potiùs artificialis, & scopo, finique medici idooea nuncupanda est; hinc fit ut multa paucis uerbis à medico sint perstringenda tanquàm fusiùs declarata in philosophia naturali, & à medici operatione remotiora, ot quæ ad elementa pertineot; multa etiam fusiùs tractanda, oeloti propriè partium tēperaturę,

Cognitionem partiū corporis accipit medicus à philosopho naturali.

turæ, & membrorum singolorum functiones, & munera, his enim maximè vsurus est medicus; propterea quæ de his naturalis philosophus docuit in animalibus, debet medicus repetere in homine, nixus semper fundamentis naturalis philosophiæ, è qua hæc omnia desumens, ea ab vniuersali, & scientiali consyderatione ad particularem, & artificialem transferre dicitur, quippe operandi gratia, non sciendi; ideo rectè annotauit Auerroes in secundo libro colliget capite primo tractationes medicorum non esse scientiales, neque demonstratiuas, quia propositiones, quibus vtuntur, non sunt per se, & vniuersales, attribuunt enim res vniuersales subiecto particulari. Ex his satis puto esse demonstratum qualisnam sit prima illa medicæ artis pars, quæ physiologica dicitur, in ea enim & subiecti, & finis præcognitio traditur, quæ accipitur ex naturali philosophia, ideo nulla ibi medicus vtitur propria demonstratione, sed ipsam rei veritatem absque vlla probatione proponit; aut si maioris declarationis gratia demõstratione aliqua utatur, eam sumit à philosopho naturali, vt dictum est. Si hæc est præcognitio finis, facile est ostendere quomodo ars medica tradatur ordine resolutiuo, ab hac enim cognitione ad remedia ascendere, quæ sunt principia conseruantia, vel recuperantia sanitatem, est finem resoluere in sua principia, à quibus operatio medici postea incipit; hoc autem quomodo fit, mox in ipsis medicorum traditionibus faciliùs declarabimus, nec idem frustra repetere cogemur. Vt autem à notioribus ordiamur, primo loco de Auerroe loquemur, qui manifestissimè, & pulcherrimè seruauit ordinem resolutiuum; secundo loco de Auicenna; postremo de Galeno, de quo tum propter ipsius dicta, tum propter aliorum sententias maximè dubia res est, quomodo non vbique uideatur artem medicam hoc uno ordine tradidisse.

Tractationes medicorum nõ sunt scientiales.

Caput Duodecimum, in quo declaratur ordo resolutiuus ab Auerroe seruatus in medicæ artis traditione.

AVERROES in suo libro, qui dicitur colliget, non modò vsus est ordine resolutiuo exquisitissimo, sed ipsum quoque ordinem declarauit, & ostendit se non temerè, & ab ipsa rei natura coactum eum ordinem seruasse, sed scientem, & optimè præditum logicæ disciplinæ cognitione, quam tenuera alij medici non benè calluerunt, vt ipse ibi significare videtur; ideò in præfatione eius libri protestatur Auerroes eos, qui non sint in arte logica, & in naturali scientia cruditi, non esse intellecturos librum illum, & artificium, quo est conscriptus. In primo igitur capite primi libri Auerroes medicam artem ar-

D tificiosè dispositurus, & non ignorans alium ordinem artibus, alium scientijs conuenire, ante omnia fundamentum hoc statuere voluit, medicinam non esse scientiam, sed artem effectricem, & reprehendit definitionem medicinæ à Galeno traditam in principio artis medicinalis, in qua sciẽtiam accipit vt medicinę genus, quum potius artem accipere debuerit, qua de re nos loquemur inferiùs, quãdo Galeni libros consyderabimus. Hoc fundamento constituto statim proponit Auerroes ordinẽ, quo ars medica disponenda est, quem dicit omnibus artibus effectricibus cõpetere quatenus artes sunt, quare manifestè asserit artibus omnib. nullum alium ordinem conuenire, quàm resolutiuum, quia ex natura artis hunc ordinem sumit, vt nos quoque superiùs fecimus, quod autem alicui naturale, ac essentiale est, id inseparabile, & immutabile esse debet. ordinem igitur medicinę talem statuit, quemadmodum & artium E omnium effectricium, dicit eam in tres tractationes esse diuidendam hoc ordine dispositas, vt in prima de subiecto agatur, in quo est operandum, nisi enim artifex aliquam sui subiecti cognitionem habeat, vt medicus humani corporis, nil efficere, uel docere potest. In secunda verò de fine tractetur, quem vult artifex in subiecto illo efficere. In tertia demum inquirantur instrumenta, quibus finem illum in eo subiecto efficere possimus, hæc autem sunt ipsa principia, ex quibus, seu per quæ artifex operatur, in quibus doctrina artis desinit, & à quibus operatio incipit: quare absque dubio tribuit artibus omnibus ordinem resolutiuum, qui à notione finis tendit ad inuestiganda principia pro illius finis consequutione. Tria hæc capita ab Auerroe posita possumus nos ad duo redigere, quorum alterum complectatur principia artis docentis, quæ sunt principia cognitionis; alterum uerò posterius F contineat ea, quæ locum habent conclusionum, quarum collectio est finis ipsius artis docentis; principia cognitionis sunt cognitio subiecti, & cognitio finis; conclusiones uerò, quæ ex hac cognitione inuestigantur, sunt ipsa principia rei, à quibus operatio incipit, hic enim est ordo resolutiuus à finis notione ad inuenienda principia, ex quibus, seu per quæ finis ille à nobis effici possit. Non est autem prætereundum id, quod in illo primo capite doctissimè consyderat Auerroes, dicit enim principia cognitionis non posse in arte sua demonstrari, sed uel esse per se nota, uel sumit vt declarata in alia aliqua disciplina, quod euenit in medicinæ principijs, nam partes subiecti sunt per se notę, idest per se cognosci possunt, sensu namque per humani corporis sectionem cognoscuntur, finem autem dari nemo ignorat, omnes enim sciunt humana corpora sana esse, & ægra; quid autem sit sani-

Artis medicę tres partes.

Principia cognitionis non possunt in arte sua demonstrari.

tas,

tas,& quid ęgritudo, videtur quidem omnibus A notum esse cofusa quadam cognitione per nominalem quandam descriptionem, sed nõ definitione perfecta, quæ ex causis constat,& quæ necessaria est pro tuenda, vel recuperanda me- dicis auxilijs sanitate; hoc autem sumit medicus à philosopho naturali, qui dat ei & cognitionem quatuor elementorum, & primarum qualitatum,& temperierum, quæ in mistis prodeunt ex elementorum commistione; itaque & humorum naturas,& membrorum, eorumq́ue officia sumit medicus à philosopho naturali, ideò in tota illa parte omnis redditio causæ, & omnis demonstratio per causam materialem, vel per finalem tradita sumitur ex naturali philosophia. Priorem igitur partem ad principia cognitionis attinentem tractauit Auerroes in tribus libris, primo, secundo, ac tertio, sed magno cum artificio, priùs enim cognitionẽ subiecti tradit in primo libro, deinde cognitionem finis in secundo, ac tertio, quam distinctionem neque à Galeno, neque ab Auicenna factam comperimus, etsi enim ambo ab hac tractatione auspicati sunt, attamen subiecti declarationem à declaratione finis non seiũxerunt, quod pulcherrimè facit Auerroes, in primo enim libro tractat anatomen totius humani corporis, & docet diligenter singulas ipsius partes sine vlla declaratione temperietũ, vel officiorum, solum enim exponit ex quot partibus totũ corpus,& singulum membrũ constet, sine ulla redditione causæ; corpus aũt,& partes eius sunt subiecti in quo medicus est effecturus sanitatẽ; tota hæc cognitio à sensibus sumitur per humani corporis sectionem,& pertinet ad cognitionem subiecti, ut ibi asserit Auerroes. In secundo libro tradit nobis Auerroes cognitionem finis, nempè sanitatis, ideo in procemio totius operis, dum facit diuisionẽ librorum, dicit eum appellari librum sanitatis,& in principio illius secundi libri ponit definitionem sanitatis dicens sanitatem esse bonam temperaturã in singulis partibus corporis humani, cum qua potest edere suas naturales operationes, & proprijs muneribus fungi, deinde in toto illo libro declarat bonam, & naturalem temperaturam tum corporis totius, tum singularum partium, & earum propria munera, & proprias operationes; naturalem autem cuiusque partis temperaturam dicit ubique esse illius partis sanitatem, confundit enim nomen sanitatis cum nomine temperaturæ naturalis, quæ proculdubio idem significant, si idem est definitio, ac definitum, sanitatis enim definitionem hanc esse dixerat, sanitas est bona temperatura, per quam omnes partes propria possunt officia exercere. Acturus autem in eo libro de singularum partium tẽperaturis incipit in primo capite à quatuor elementis, quia temperatura nil aliud est, quàm forma complexionalis (ut ait Auerroes)

Quæ sumat medicus à naturali.

1. libro Auerr.

2 libro Auerr.

Sanitas idẽ est ac propria tẽperatura.

prodiens ex commistione quatuor elementorum, quare necessaria est cognitio elemẽtorum & qualitatũ primarum ad temperaturam totius corporis, ac singularum partium cognoscendam, proinde ad cognitionem sanitatis; tractatio igitur de elementis est pars tractationis de sanitate, & pertinet ad notionem finis. Cum secundo libro coniungendus est tertius, qui est de ægritudine, nam is quoque pertinet ad notionem finis, ut Auerroes ipse in primo capite primi libri asserit, eadẽ enim est cognitio contrariorum, & qui nouit sanitatem, ægritudinem quoque cognoscat necesse est, ut benè Auerroes in primo capite illius tertij libri declarat, est enim ægritudo mala temperies lædens operationem ipsius membri, quæ definitio colligitur, ut Auerroes ibi ait, ex definitione sanitatis; unde manifestum est ęgritudinem in arte medica habere locum finis; est enim finis medici sanitas tuenda, uel recuperanda, quem fen- B sum alijs uerbis eundem exprimimus, si dicamus finem esse ægritudinem uitandam, uel repellendam. In quarto libro agit Auerroes de signis sanitatis,& ægritudinis, hæc autem sunt accidentia consequentia bonam, & malam partium temperiem, quæ diuersa ratione à medico, & à philosopho naturali consyderantur, philosophus enim naturalis quemadmodum sanitatem, & morbum, & ipsorum causas cognoscere uult tanquàm accidentia naturalia uiuentium corporum, ita etiam uult cognoscere alia accidentia posteriora, quę ex illis prioribus prodeunt, medicus uerò qui cognitionem accidentium naturalium pro fine nõ habet, sed operationem, quæ non est nisi in rebus particularibus, ita his accidentibus utitur, ut ei ad operandum inseruiant; operatio autem est in hoc, & illo homine sanitatem tueri, uel inducere, seu ægritudinem uitare, uel repellere; id autem præstare non potest, nisi in singulis homi- C nibus sanitatem, & ægritudinem, & ægritudinis speciem internoscat; ijs igitur accidentibus utitur tanquàm signis sensilibus causas occultiores, nempè sanitatem, & morbum, indicantibus, accidentia enim tunc uocantur signa, quando causis suis notiora sunt, & per ea media ducimur in causarum cognitionem. Pars hæc de signis sub primam partem, quæ de principijs cognitionis dicitur, reduci potest, pertinet enim ad tractationem de sanitate, & morbo, & ad eorum in singulis hominibus cognitionem; quia postquàm uniuersè sanitatis,& ægritudinis naturam, causasque cognouimus, si uniuersalem morbum curare, & uniuersalem hominem sanare oporteret, nulla certè signorum cognitione opus esset, iam enim certa morbi natura proponeretur, cui contraria remedia inquirenda, & adhibenda essent; Præterea quum particularis morbus, & particularis homo sanandus proponatur, si statim

3. libro Auerr.

4. libro Auerr.

Quæ dicantur signa.

morbus,& morbi genus internoſceretur,& ipſe per ſe ſenſilis eſſet, ſimiliter ſuperuacanea eſſet tota hæc de ſignis tractatio; at quia ſanitas,& morbus in hoc, vel illo homine à medico non diſcernuntur ſenſu, ideo ſignis ſenſilibus opus eſt,quibus à ſanitate morbus,& morbi ſpecies dignoſcatur. Manifeſtum eſt igitur quòd ſi nullus alius eſſet medicæ artis ſcopus, quàm à notione finis inuenire principia, eaq; cognoſcere, de ſignis agere non oporteret, ſed quia ultimus, ac præcipuus ſcopus non eſt cognoſcere, ſed ex cognitione remediorum operari, neceſſaria fuit tractatio de ſignis propter artis medicæ vſum, & operationem, non propter inuentionem principiorum,ad hanc enim nihil confert. Quam autem ob dictam rationem debuerit medicus agere de ſignis ſanitatis,& morbi,nullus fuit cōuenientior locus huius tractationis in arte medica, quàm ſtatim poſt ipſam tractationem de ſanitate,& morbo, quum ex ipſa ſanitatis, ac morbi natura ſigna hæc tanquàm effectus à cauſis ſuis deriuentur; ars enim vniuerſalia præcepta docens à cauſis ad afferēdam ſignorum rationem progreditur inſtar philoſophiæ naturalis,ex qua hęc omnia ſumuntur; contra verò ars operans à ſignis ad cognoſcendam ſanitatem, & ęgritudinem progreditur in hoc,vel illo homine ſanando. Quatuor igitur priores libri totam partem ad principia cognitionis attinentem complectuntur, eamque ita perfectam,& omnibus numeris abſolutam,& optimo ordine diſpoſitam,vt nihil prorſus in ea deſyderari poſſe uideatur. Tribus autem poſterioribus libris altera pars continetur,in qua à propoſito fine ad cauſas conſeruantes,& reſtituentes ſanitatem aſcenditur, quarum inuentione abſoluitur ordo reſolutiuus;in his quoque ordinem ſeruat Auerroes cōuenientiſſimum, nam primo loco loquitur in quinto libro de naturis, & viribus tum ciborum, tum medicamentorum, & priùs quidem uniuersè, deinde ſpeciatim, vt exempli gratia priùs loquitur de natura medicamentorum indurantium,& mollientium, & aperientium, & aliorum huiuſmodi, poſtea tranſit ad nominandas ſingillatim medicamentorum ſpecies, quibus hę facultates inſunt. Sed medici priorem partem appellandam cenſent de remedijs, poſteriorem verò de materia remediorum, ut alias notauimus;quam ſententiam nos quidem non reprehendimus, attamen ipſe Auerroes noſtra potiùs utitur appellatione, nam in eo quinto libro in calce capitis 30. & in principio 31. priorem partem uocat uniuerſalem tractationem de cibis,ac de medicamentis,poſteriorem uerò dicit eſſe ſpecialem; quare proceſſum illum à generibus ad ſpecies eſſe exiſtimauit,ut reuera eſt. Sic etiam Ariſtoteles in ſecundo capite primi libri Poſteriorũ Analyticorum à definitione demonſtrationis progreditur ad quaſdam uniuerſales principiorum conditiones inueniendas, & declarandas; poſtea uerò in quarto capite declarat quænam ſint illæ propoſitiones, in quibus illæ omnes conditiones reperiuntur. Demum Auerroes in duabus poſtremis libris docet modum operandi per illa principia, uidelicet per cibos, & per medicamenta,in ſexto enim libro docet quomodo ſanitas conſeruetur,deinde in ſeptimo quomodo amiſſa recuperetur;itaque conuenientiſſimo ordine hanc de principijs medendi tractationem diſpoſuit, priùs enim in quinto libro eorum naturas ſimpliciter conſyderauit,deinde in ſexto, & ſeptimo de eiſdem locutus eſt cum relatione ad finem propoſitum,ad ſanitatē, & ægritudinem; propoſita nanque naturali temperie docet remedia,quibus conſeruetur; & propoſita qualibet intemperie,& ægritudine docet remedia, quibus expellatur. Alia quædam notatu digna de artificio Auerrois conſyderanda manēt,quæ mox opportuniore loco expendemus, nunc ſatis ſit in ipſa Auerrois tractatione docuiſſe conditiones ordinis reſolutiui, quem in illo libro exactiſſimè ſeruauit Auerroes. Poſſumus autem apud eum quinque illas medicinæ partes inſpicere, φυσιολογικὴν, παθολογικὴν, σημειωτικὴν, ὑγιεινὴν, θεραπευτικὴν, quas medici ſemper in ore habent, tamen cur in has partes ars medica diuidatur,& cur eo ordine diſponendę ſint,nemi nem uideo cognouiſſe, niſi ſolum Auerroem, qui eas in ſuo libro ordinatiſſimè, ac diſtinctiſſimè tractauit, & ipſarum tū neceſſitatem, tum conuenientem diſpoſitionem nō aliunde ſumpſit,quàm ex ipſa ordinis reſolutiui natura, dū arti medicæ tradendæ, ac diſponendæ is ordo applicatur; quod quum facilè ex ijs,quæ modò dicta ſunt,colligere quiſque poſſit,in eo declarando non morabimur.

Tractatio medici de ſignis ad quid pertineat.

5. libro Auerr.

6. libro Auerr.

7. libro Auerr.

Quinque partes artis medicæ.

Caput Decimumtertium, *in quo oſtenditur quomodo Auicenna medicam artem tradiderit ordine reſolutiuo.*

EVndem ordinem, licèt cum paruo diſcrimine, apud Auicennam quiſq; obſeruare poteſt; illud enim diſcrimen ipſam reſolutiui ordinis naturam nulla ex parte labefactat. Primus quidem Auicennæ liber in quatuor partes diuiſus eſt,quarum duę priores priorem artis medicę partem, quæ eſt de principijs cognitionis,complectitur, in ijs enim & ſubiecti,& finis,& ſignorum cognitio traditur; illæ igitur duæ quatuor prioribus Auerrois libris proportione reſpondent; duæ uerò poſteriores poſteriorem eius artis partem continent, quę eſt de auxilijs, in qua & de tuenda ſanitate,& de expellēda ægritudine pręcepta traduntur, his igitur ſextus, ac ſeptimus libri Auerrois reſpondent;ſed tamen Auerroes tractationē de auxilijs priùs ſeparatim fecit in quinto, quàm

Comparatio librorum Auicennæ cum libris Auerr.

quàm in ſexto, & ſeptimo de ualetudine tuenda, uel recuperanda loqueretur; Auicenna uerò cum his duabus partibus tractationem de auxiliis commiſcuit. Et quoniam ibi Auicenna de auxilijs non egetat, niſi generaliter, & confusè, quemadmodum etiam Auerroes in prima parte quinti libri; ideo ſtatim ſecundum librũ adiecit, in quo egit particulatim de omnibus ſimplicibus medicamẽtis, de quibus Auerroes in ſecunda parte illius quinti libri tractauit. Hic igitur Auicennæ ordo eſt abſque dubio reſolutiuus, quia eſt ab humani corporis, & ſanitatis, & morbi præcognitione ad auxilia, & ipſorum uſum, tanquàm à notione finis ad medicæ artis principia. Auicenna uerò quoniam in primo libro de anatome humani corporis, & de ægritudinibus, earumque curatione uniuerſaliter, & confusè locutus erat, ideo in tertio, & quarto libris de his omnibus particulatim, ac diſtinctè diſſerere conſtituit, ut doctrinam confuſam, & imperfectam, & ab uſu aliquantò remotiorem perficeret, & medicæ operationi proximam redderet; in tertio quidem libro de ſingularum partiũ ſtructura, proprijſque morbis, in quarto uerò de febribus, atque harum omnium curatione diligentiſſimè locutus eſt, in quibus libris notare poſſumus ipſum ab ordinis reſolutiui conditionibus nunquàm receſſiſſe, præmittit enim cuiuſque membri anatomen; deinde eius temperiem naturalem, quæ ſanitas ipſius dicitur, declarat; mox morbi naturam; tandem uerò auxilia, & curationem docet; quare in ſingulo morbo ſpeciatim tractando procedit à notione finis, eſt enim finis ipſe morbus expellendus, & tranſit ad principia, ad remedia, per quæ expellatur. Demum in quinto libro loquitur de medicamentorum compoſitione. Poſſumus igitur inter Auerroem, & Auicennam diſcrimen hoc notare, quòd Auerroes totam conſyderationem anatomes humani corporis in uno, atque eodem primo libro abſoluit, ut etiam totam de ægritudinibus tractationem in tertio libro fecit, totamque de ſanitate, ac naturali temperie in ſecundo; Auicenna uerò in prima, & ſecunda primi libri partibus perfectam horum tractationem non expleuit, ſed eam confuſam, & uniuerſalem reliquit, poſtea uerò in tertio, & quarto libris accuratè, & ſingillatim omnia explicauit. Huius autem diſcriminis rationem eam eſſe puto, quòd Auicenna fuſiùs, ac prolixiùs, Auerroes uerò breuiùs, ac ſtrictiùs, & ueluti per compendium medicam artem tradere conſtituit; quoniam enim prolixè, & ſumma cum diligentia ſcribere artem illam uoluit Auicenna, ideo ſatis habuit in primo libro totam artem confusè nobis ante oculos ponere, & totius artis uniuerſalem habitum in mente noſtra generare, ne ſingulorum exquiſita, & particulari declaratione, proinde nimia ſermonis prolixitate nos tedio, ac faſti-

Diſcrimen inter Auerroē, & Auicennā.

A dio afficeret antequàm ad optatum, & expectatum finem nos perduceret, nempe ad auxiliorum cognitionem, quæ tota ultimo loco tradenda erat, quod quidem Auerroes propter breuitatem ueteri minimè debuit; hãc igitur ob cauſam Auicenna particularem, & diſtinctam omnium tractationem ad tertium, & quartum librum remittere uoluit, ob artis perfectionem, & complementum. Propterea dicere poſſumus in totius artis traditione Auerroem ſemel uſum eſſe ordine reſolutiuo, Auicennam uerò pluries, ſemel quidem in primo libro, cum quo etiam ſecundus coniungatur; ſępius autem in tertio, & quarto, nimirum toties, quot ſunt morbi, quorum curationem docet. Præterea uidebatur in tractatione Auicennę quintum librũ ſecundo ſtatim adiungendum eſſe, ut ſermonẽ de ſimplicibus medicamentis ſtatim de ipſorũ compoſitione tractatio ſequeretur, tamen faciliorís doctrinæ gratia Auicenna ad eum poſtremum locum librum illum reiecit, quum ea B medicamentorum compoſitio non uideatur benè intelligi potuiſſe, niſi priùs ſingularum partiũ temperies diſtinctè cognitæ fuiſſent; poſſumus autem tum hac in re, tum in alijs, quæ de diſpoſitione Auicennę diximus, illud inſpicere, quod ſupra, quum de ordine generaliter loqueremur, annotauimus, ſępe in diſciplinis euenire ut propter noſtram faciliorem cognitionem uarietur aliqua ex parte is ordo, quem ipſa rerum tractandarum naturam poſtulabat; per hanc tamen uariationem non ſtat quin ſcientiæ omnes ordine compoſitiuo ſcriptæ dicantur, artes uerò omnes reſolutiuo; nam & in artis medicę traditione nullum alium ordinem ab Auicẽna ſeruatum fuiſſe oſtendimus, quàm reſolutiuum. Ex his manifeſtus factus eſt omnium medicorum error in declarando ordine ab Auicenna ſeruato, quoniam enim ab elemẽtis auſpicatur, & ab his tranſit ad humores, dein C de ad alias corporis partes natura poſteriores, proinde à ſimplicibus ad compoſita, putant omnes ordinem ab eo ſeruari compoſitiuum; ſcilicet nullum eſt aliud ibi Auicennę conſiliũ, quàm ſcientiam ſcribere naturalem, & nobis cognitionem fabricę humani corporis tradere; nam ſi hic ſolus ipſius ſcopus fuiſſet, utique ab elementis inchoando uſus eſſet ordine compoſitiuo, eiuſmodi tamen tractatio nõ ampliùs artis medicæ pars fuiſſet, ſed ſcientię naturalis, Quum autem is non fuerit Auicennę ſcopus in ea parte, ſed ſcopus fuerit à cognitione humani corporis, & partium eius, & ſanitatis, & morborum omnium progredi ad inuenienda remedia, per quæ à medico operante ſanitas præſens conſeruari, & amiſſa recuperari queat; ideo tractatio de elementis, & de humoribus, & de partibus, & de temperiebus partium humani corporis eſt tractatio de ſubiecto, & de fine artis medicæ, quorum cognitio ad auxiliorum inuẽtionem,

Error omniũ medicorum in iudicando ordine Auicennæ.

tionem, & ad operationem, quemadmodum diximus, necessaria est; est igitur ordo resolutiuus, quia est à notione finis ad principiorum inuentionem. Certè huiusce rei ueritas clarissima est, & miror quòd medici omnes ex sola resolutiui ordinis consyderatione eam non inspiciant; hunc enim ordinem esse à notione finis, & ad principia procedere ipsi non inficiantur, at quum principii nomen respectum notet ad aliquid, principium enim est alicuius principium, cuiusnã rei principia sunt illa, ad quæ inuenienda progredimur ordine resolutiuo? nonne principia finis propositi, idest per quæ illum producere possimus? ergò à sanitate ad principia sanitatis progredimur, quando ab eius notione ad inuestigãda remedia transimus; causę nanque, & principia, per quę medicus efficit sanitatem, sunt ipsa remedia, non quatuor elementa; nam illa principia ab arte docẽte inueniuntur ordine resolutiuo, à quibus incipit operatio ordine compositiuo, ut ait Aristoteles in contextu 23. septimi metaphysicorum à nobis sępe memorato; medicus autem per remedia operatur, non per elementa ut humanum corpus constituentia; elementorum igitur consyderatio non est tractatio de principijs respectu finis ipsius artis medicæ, sed potiùs est pars tractationis de ipso fine, quia sanitas cognosci nõ potest sine cognitione naturalis temperiei, imo hæc est sanitas ipsa, neque naturalis temperies sine cognitione primarum qualitatum, & elementorum.

Tractatio de elementis in arte medica ad quid pertineat.

Dubiũ.

Sed dubitare quispiam posset an uerum sit illud, quod modò dicebamus, medicum operantem à remediis exordium sumere, uidetur enim incipere à consyderatione signorum, & ab his ad naturam morbi cognoscendam procedere, deinde ultimo loco remedia adhibere.

Solutio

Dubium hoc facilè tolletur, si in arte medica operationem à cognitione dignoscamus, nec unam cum altera cõfundamus; est igitur sciendum talem esse medicæ artis naturam, ut quum operationem pro fine habeat, duas cognitiones operationi pręcedere necesse sit, unam uniuersalem, quę in arte docente traditur, & de qua nos sępe locuti sumus, alteram particularem, quę statim cuiusque morbi curationem pręcedit; quũ enim ad aliquem ægrum curandum medicus primùm accersitur, necesse est ut antequàm efficere aliquid aggrediatur, morbi propositi naturam, genusque cognoscat, quo modo enim curare sciet, si non cognoscat? morbi igitur naturam inquirit tum per causas pręcedentes, tum per signa consequentia utens methodo resolutiua; inuenta morbi natura, in qua tamen cognoscende sępe decipitur, seu potiùs nos medicorum errore decipimur, iterum utitur methodo resolutiua à morbo ad remediã, quę ipsum expellere apta sint, progrediens, quem quidẽ processum medici indicationem nominare solent: hactenus medicus nihil efficit, nihil operatur, sed in sola cognitione adipiscenda uersatus est, ut sequenti operationi, quæ finis ultimus est, debitam, & necessariam cognitionem pręmittat; adhibitio igitur remediorum est quidem finis respectu pręcedentis cognitionis, sed est tamen principium medicæ effectionis, à quo ad sanitatẽ progressio est ordo cõpositiuus artis operantis, medicus enim per remediorum admotionẽ efficit sanitatem; unde patet in arte medica cõtrarium semper esse ordinem operationis ordini cognitionis, ubi enim cognitio desinit, inde incipit operatio, siue uniuersalem, siue particularẽ cognitionem spectemus, utraque enim in remediis desinit, à quibus initium operationis sumitur.

Duæ cognitiones præcedunt operationem medici.

Indicatio.

Debemus autem ex iis, quæ dicta sunt, distinctionem hãc colligere, ac memorię mandare, quę omne dubium soluit, & aliorum errorem declarat, duo principiorum genera in medicina consyderantur, elementa quidem sunt principia respectu humani corporis, remedia uerò sunt principia respectu sanitatis, quę est medicinę finis, ab his igitur ratio sumitur ordinis resolutiui, qui dicitur esse ad principia respectu finis, non respectu subiecti, illa enim sunt principia operationis, quemadmodum diximus, quod etiam Galenus significauit in libro suo de arte Medicinali, ubi de causis salubribus, & insalubribus sermonem faciens remedia ipsa causas salubres, idest sanitatis causas appellat; de elementis autem nihil dicit, quia horum consyderatio in medicina non est penitùs necessaria, quum possint supponi ut declarata à philosopho naturali, & continetur in tractatione de principiis cognitionis medicę artis, ut antè declarauimus.

Duo principiorũ genera in arte medica cõsyderantur.

Caput Decimumquartum, in quo ostenditur Galenum in artis medicæ traditione alium ordinem non seruasse, quàm resolutiuum.

QVOD uerò ad Galenum attinet, si uera sunt ea, quę de Auerroe, & de Auicenna diximus, satis facile nobis erit ostendere eũdem ordinem non modò in libro de artis medicę cõstitutione, sed in arte quoque medicinali à Galeno fuisset seruatum. Priùs quidem, ut à notioribus ad ignotiora progrediamur, consyderãdus est ordo ab eo traditus in libro de artis medicę constitutione, quem certum est esse resolutiuum, in primo enim & ultimo, & penultimo capitibus eius libri dicit medicinam esse ex numero artium effectricium, earumque omnium cõstitutionem esse à notione finis, quam dicit priscorum philosophorum sententiam fuisse. Quum igitur ibi Galenus profiteatur se ordinem seruare resolutiuum, uideamus qualisnam ille ordo sit, quo medicam artem constituit, atque disponit; & à quibus-

Lib. de artis medicæ cõstitutione.

quibusnam incipiat,& in quibus desinat; inci- A pit ab humani corporis consyderatione, omniumque eius partium declaratione, & inquit omnes corporis nostri partes ante, omnia cognoscendas esse,necnon singularum naturas,& operationes,& magnitudines,& situs; hoc igitur vult esse exordium a notione finis, quum enim in hac tractatione versetur vsque ad caput vndecimum, in eo capite Epilogum facit omnium, quæ dixerat, vnde colligit finem medicinæ esse sanitatem tuendam, vel recuperandam,& subiungit ad sanitatem tuendam, eiusque labes curandas necesse esse omnes corporis partes,earumq; naturas, & officia cognoscere,idque esse exordium a notione finis; in capite autem Decimo præcedente declarauerat ex illis,quæ ante dixerat,quæ nam sit bona corporis constitutio,quæ sanitas dicitur, & quę mala, quæ dicitur ægritudo,seu insalubritas; prius autem in capite octauo locutus erat de elemētis; in principio igitur artis medicæ asserit Galenus B de elementis agendum esse, nec propterea putat talem ordinem esse compositiuum, sed resolutiuum a notione finis, quia tractationem de elementis vult esse partem tractationis de sanitate, quę consistit in bona primarum qualitatum commistione, & temperie. In capite autem duodecimo uolens Galenus a sanitate iam declarata progredi ad inuentionem principiorum, per quæ sanitas conseruetur, & amissa recuperetur, dicit in principio illius capitis quòd curādi ratio a sanorum, & ægrorum corporum affectione auspicatur,& transit ad inuestiganda remedia singulis morbis contraria, quæ sunt principia operationis. Has igitur duas partes in illa artis medicæ dispositione conspicimus, unam; in qua de principijs cognitionis agitur, nempè de cognitione subiecti,& finis,alteram, in qua fit trāsitus ad principia rei, ad remedia, quæ sunt causæ sanitatis, hic enim reuera est ordo resolutiuus. In eo quoque libro, quem scri- C psit Galenus de ordine librorum suorum, eandem sentētiam protulit, inquit enim ante alios esse legendos Anatomicos libros; idem significauit in libro illo, qui inscribitur, Quòd optimus medicus cognitione philosophiæ præditus esse debeat. Hæc quum ita sese habeant, negare non possumus artem quoq, medicinalem eodem resolutiuo ordine esse dispositam, in eo nanque toto libro de salubribus, & insalubribus agitur, primùm quidem de corporibus, deinde de signis, demum de causis; atqui salubritas, & insalubritas corporum est artis medicæ finis, causæ uerò salubres remedia ipsa sunt, quæ sanitatis principia esse diximus, in quibus definit ordo resolutiuus; hic itaque est ille ipse ordo, quem diximus Auerroem in suo libro seruasse, primo enim loco de humano corpore, ac de ipsius salubritate, atque insalubritate disseruit, vltimo loco de remedijs, proinde de

Gal. ars med. ciualis.

causis sanitatis tuendæ, & recuperandę, medio autem loco de signis tum sanitatis, tum morbi; cur igitur apud Galenum hic ordo non est resolutiuus, si ille idem & apud Auerroem, & apud Galenum ipsum in libro de artis medicæ constitutione est ordo resolutiuus? ductus certè fuit Galenus ad hunc ordinem seruandum ab ipsa artis natura, quę alio ordine se tradi nō patitur, tamen insciens, ut videtur; quum enim proposuisset tradendam artem medicinalem ordine definitiuo, quem a resolutiuo diuersum esse dixerat, tamen ab ipsa rei natura coactus incidit in ordinem resolutiuum; vnde patet error multorum, qui putant ordinem illius libri reduci ad compositiuum, quantum enim hi à ueritate absint, satis ex iis, quæ hactenus diximus, manifestum est; sed Galeno quoque aduersari uidentur, qui definitiuum ordinem ab alijs duobus distinxit, quare si putauit eum librum a se traditum esse ordine definitiuo, non potuit existimare eundem ordinem esse compositiuum. Ipsum autem Galenum, si eum librum scripsit, quomodo defendere, aut excusare possimus equidem non uideo, eum enim ordinem seruat, quem in libro de artis medicæ cōstitutione seruandum esse dixit in artibus omnibus, qui est ordo resolutiuus, ipse tamē alium ordinem esse putat, quem uocat definitiuum. Sed neque reprehensione uacat ipsa per se Galeni definitio, cuius inuentor licèt non ipse, sed Herophilus fuerit, vt alio in loco Galenus confitetur, attamen definitione uitiosa uti non debuit, prȩsertim dum eam ut fundamentum totius medicæ artis construendæ proponit. Mihi quidem leuis, & parui momenti esse videtur hanc definitionem obiectio illa, quòd medicinam inter scientias collocet, quum non scientia sit, sed ars; ad hanc enim satis ipse Galenus respondere uidetur, dum ait se nomen scientiæ non propriè, sed latè uocabulo accipere pro quacunque cognitione, haud enim falsò dicitur medicinam cognitionem quandam esse. Sed illud in ea definitione vitium magnum inest, quòd rei definitæ naturā, & essentiam non exprimit, ars enim omnis in cognitione quidem alicuius rei versatur, sed tamen ipsius natura non in cognitione, sed in operatione, ad quam cognitio tota dirigitur, consistit, de ipsa tamen operatione in ea definitione nihil dicitur; propterea longè melior est definitio tradita ab Auicenna, qui dicit quidem medicinam esse cognitionem humani corporis prout sanitati, uel morbo subijcitur, quę verba ad artis cognitionem pertinent, sed statim præcipuam definitionis partem subiungit, id est causam finalem, cuius gratia cognitio quæritur, dum dicit, vt sanitas præsens conseruetur,& amissa recuperetur, quibus postremis uerbis anima (ut ita dicam) medicinę continetur, & sine illis natura ipsius non exprimitur; patet

Reprehensio definitionis medicinæ a Galeno traditæ.

Definitio Auicennæ melior.

patet autem definitionem traditam a Galeno esse priorem partem definitionis Auicennæ dimissa parte posteriore, quę præcipua est, & omitti non debuit; nec satis est si quis dicat eã subintelligi, præcipua enim definitionis pars expressè proferenda est, non tantùm subaudienda; Et multo meliùs faceret qui dimissa parte priore solam posteriorem sumeret dicens medicinam esse artem conseruandi sanitatem sanis corporibus, & eandem ægrotantibus restituendi. Idcirco optima est definitio tradita ab Auerroe in primo capite primi Libri, Medicina est ars operatrix exiens a principijs veris, in qua quæritur conseruatio sanitatis corporis humani, & remotio suæ ægritudinis. Definitio autem Galeni, si benè consyderetur, ad philosophum naturalem potiùs, quàm ad medicum pertinet, philosophus enim naturalis res omnes naturales cognoscere vult, earumque accidentia omnia, etiam sanitatem, & morbum, & horum signa, & causas, ut ante dicebamus, ideo Aristoteles libellum scripsit de sanitate, & morbo, cuius paruum fragmentum tantummodò habemus, reliqua desyderantur, quem librum non debemus medicum appellare, sed naturalem, quia cognitio cuiuscunque rei naturalis, quæcunque illa sit, ad naturalem philosophum pertinet, dum nulla nostra operatio cognitionē illam consecutura est; sed cognitio alicuius rei naturalis, quæ ad aliquam nostram operationē dirigatur, non ampliùs ad naturalem philosophiam, sed ad artem aliquam pertinet; cuiusmodi discrimen inter scientiam naturalem, & artem medicam in cognitione sanitatis & morbi declarat doctè Auerroes in primo capite primi libri de arte medica; hanc autem differentiam facilè inspiceremus in definitionibus sciētiæ naturalis, & cuiusque artis, nam in definitione artis exprimitur operatio, in definitione autem scientiæ naturalis sola cognitio ponitur; ideo si quis acciperet illam naturalis scientiæ partem, quam scripsit Aristoteles de sanitate, & morbo, & eius definitionem assignare vellet, nulla certè alia definitio afferenda esset, quàm illa, quæ a Galeno medicinæ tribuitur, quia illa scientiæ naturalis est scientia salubrium, & insalubrium, & neutrorum, tum corporum, tū signorum, tum causarum; quare non rectè aptatur medicinæ hæc definitio, sed omnino oportuit vel operationem, vel saltem nomen artis in ea exprimere, siquidem artis nominatione operatio significatur, est enim ars habitus recta cum ratione effectiuus. Vna remanet Galeni excusatio, quæ quantum roboris habeat alij consyderent, dicere possumus Galenum consultò, & data opera artem operantem omisisse, quum enim sibi proposuisset compendiariam tractationem facere artis medicinalis, solam artem docentem voluit ea definitione complecti dimissa breuitatis gratia arte operante, quum clarum, atque compertum omnibus sit finem illius artis esse sanitatem seruare, vel recuperare, eruditis saltem, qnibus potissimùm illud compendium scribitur. Hanc fuisse Galeni sententiam ipse videtur in eo capite significare, quum enim distinxisset salubre, & insalubre in corpora, & signa, & causas, subiungit nomine salubris, & insalubris causas præcipuè significari, deinde verò corpora, & signa, quod quidem dictum de arte tantùm docente verū est, cuius scopus, ac finis est per resolutionem inuenire causas seruantes, & recuperantes sanitatem, finis enim semper dicitur principem locum obtinere; at de tota arte falsum esset, quãdoquidem præcipua est corporum salubritas, quæ est vltima medicinæ finis, & cuius gratia salubrium, & insalubrium causarum cognitio quæritur; quod quidem Galenus in eodem capite confitetur, dicit enim in operatione primum locum corporibus tribui, quorum seruanda, uel recuperanda sanitas est; in cognitione autem primus locus tribuitur causis, hæ nanque sunt totius medicę doctrinæ scopus, & finis.

Defini tio Auerrois optima

Galeni defensio.

Caput XV. in quo ex ijs, quæ dicta sunt, ordinum numerus colligitur, & Aristotelis, atque Platonis authoritate comprobatur.

HAec in arte medica, & eius partibus diligentissimè consyderare voluimus; vt in ea naturam resolutiui ordinis plenè declararemus; quæ autem de hac arte diximus, alijs omnibus artibus aptanda sunt; quanuis enim in aliis exquisitam illā partium distinctionem non inspiciamus, tamē satis est si in iis duas illas partes consyderemus vnam priorem, in qua de principiis cognitionis agitur, idest de fine, eiusque notione, nec non etiam de subiecto, si opus fuerit; alteram verò de principiis rei, nempe de illis, a quibus operationem auspicando possimus finem illū consequi, uel producere, Manifestum igitur est nullum dati alium ordinem, quo aliqua disciplina tradi possit, quam compositiuum, & resolutiuum, vt ex duplici disciplinarum natura demonstrauimus, in contemplatiuis enim, quę solam cognitionem pro fine habent, necesse est ordinem seruare compositiuum; in aliis autem omnibus, quoniam cognitionem ad finem aliquem a nobis producendum dirigunt, necessarium omnino est a notione finis ad principia progredi, qui est ordo resolutiuus; itaque si tertium disciplinarum genus præter ea duo non datur, sequitur non dari præter duos illos aliū ordinem, quo aliqua disciplina scribi, uel tradi possit. Sententiam hanc Aristoteles sectatus est, qui nullum unquàm alium ordinem seruasse comperitur, quàm compositiuum, & resolutiuum; & nullius mentionem usquàm fecit, nisi horum duorum, nam in proœmio primi

Aristo.

mi libri Physicorum, & primi Meteorologicorum significat ordinem scientiæ naturalis compositiuum in contextu autem 23. septimi Metaphysicorum, & sexto libro de moribus capite quinto, necnon capite octauo septimi libri loquitur de ordine resolutiuo, qui artibus, & morali disciplinę conueniens est; de ordine autẽ definitiuo, vel de aliquo alio ne verbum quidẽ fecit vnquàm Aristoteles. Sed apertissimè sententiam suam profert in quarto capite primi libri de moribus, & significat eiusdem sententię

ato

fuisse Platonem, inquit enim (ne lateat autem nos differre eos sermones, qui a principiis sunt, & eos, qui ad principia, rectè nanque etiam Plato de hac re dubitabat, & quęrebat utrum a principijs, an ad principia uia tenenda sit, quẽadmodum in stadio ab Athlothetis ad metam, an è contrario) duos igitur Plato, & Aristoteles ordines posuerunt, compositiuum, quem vocarunt à principijs, & resolutiuum, quem ad principia tendere dixerunt; quòd si alium præter hos duos ordinem dari existimassent, non rectè dubitassent, neque recta ipsorum quęstio fuisset, quia peccassent ob insufficientem ordinum enumerationem. Res quoque ipsa declarat alium pręter hos non dari doctrinę ordinem, vbi enim multa ordinatè tractanda sunt, quorum alia sunt aliorum principia, nullus alius videtur conueniens ordo seruari posse, quàm uel a principijs ad vltima, vel ab ultimo ad principia; quod etiam illa Aristotelis comparatio significare videtur, in stadio enim si quis velit totum spatium ordinatè pertransire, nõ potest nisi vel a munerariis ordiendo progredi ad metam, vel contra à meta ad munerarios. Aduertendum autem ne repugnantiam in dictis Aristotelis esse suspicemur, qui eo in loco ordinem resolutiuum dicit esse ad principia, sed in quinto capite sexti libri, & in octauo septimi cõtrarium asserere videtur dicens in actionibus finem esse principium, sicut in mathematicis suppositiones, ergo ordo resolutiuus, quum a fine exordiatur, à principiis est, si finis est principium.

Dubiũ

At non sibi aduersatur Aristoteles, quando enim ordinem resolutiuum ad principia esse dicit, principia rei significat, a quibus sumitur postea operationis initium; quando autem finem dicit esse principium, cognitionis principium intelligit, quia a notione finis ad principia rei inuenienda, & cognoscenda progredimur. Quòd si etiam finem diceremus esse principium rei, nil sequeretur absurdi, causæ nanque sibi inuicem causæ sunt, satis est si dicamus Aristotelem, quando ordinem resolutiuum inquit esse ad principia, principiorum nomine non intelligere causam finalem, sed materialem, uel effectricem, nam a notione finis ad talem causam inueniendam procedimus ordine resolutiuo.

Solutio

Ex his colligimus posse in hoc sensu admitti nonnullorum sententiam, qui dicunt dari ordinem resolutiuum a priori, quandoquidem finis, quatenus est causa, est secundùm naturam prior iis, quæ ipsius gratia sunt, ordo igitur resolutiuus, quatenus à fine exordium sumit, potest dici à priori; in hoc tamen sensu non rectè illi loquuntur, dum dicũt dari aliquem ordinem resolutiuum, qui est à priori, quum potiùs dicendum sit omnem ordinem resolutiuum hoc modo esse à priori; verùm hi, qui dogma hoc excogitarunt, quum in alio sensu à priori esse hunc ordinem intellexerint, & aliud causæ genus, quàm finem, respexerint, in magnum, & grauissimum errorem lapsi sunt, quid enim sit ordo resolutiuus se prorsus nescire declararunt; horum autem, & aliorum plurium errores diligentiùs considerare, & expendere operę pretium non est; satis est ipsam rei veritatem diligẽtissimè declarasse; ea enim cognita poterit per se quisque paruo negotio aliorum errores deprehendere.

Aliquorum sententia

de ordine resolutiuo a priori

Caput XVI. in quo definitio ordinis compositiui ex dictis colligitur.

VTriusque ordinis natura, quæ a diuersis disciplinarum conditionibus emanat, satis per ea, quæ diximus, declarata esse uidetur, ut facile sit ipsorum definitiones colligere, & priùs quidem ordinis compositiui, quem diximus esse logicum instrumentum, quo cuiusque contemplatricis scientiæ partes ita disponimus, vt à primis rei principijs exordiendo, & ad secunda transeundo tandem ad proxima perueniamus, vt quantum in eo genere fieri possit optimè, & facillimè rerum tractandarum scientiam adipiscamur. Est quidem omnis ordinis communis conditio facere vt facillimè, & optimè discamus, sed ad scientiam tanquàm ad vltimum finem dirigi proprium est ordinis compositiui, qui ab ipsa contemplatiuarum scientiarum natura deriuatur.

Definitio ordinis cõpositiui.

Porrò hic processus à primis principijs ad secunda, & ab his ad tertia nullam significat ratiocinationem, sed solam ordinatam tractationem omnium causarum rei, qui necessariò est processus à magis uniuersalibus ad minus uniuersalia, etenim agere de aliqua re in scientia contemplatiua est agere de eius principijs, & agere de principijs rei est de illa re agere, cuius sunt principia; vt in scientia naturali agere de corporibus naturalibus est agere de principijs, & de affectionibus corporum naturalium, quemadmodum etiam agere de principijs, vel de affectionibus corporum naturaliũ est de ipsis corporibus naturalibus agere; principia verò alia remotiora sunt, alia propinquiora, ut animalium principium remotissimum est materia prima, elementa verò principium propinquius, ac veluti secunda materia, deniũ partes instrumentales sunt materia proxima, de

de principiis rei agere, est de ipsa re agere, & è conuerso.

Nota ordinẽ totius sciẽtiæ naturalis, quo modo & cõ-

his

positiuus sit, & a communioribus. his ergo principijs ordinatè tractare est procedere à magis vniuersalibus ad minùs vniuersalia, idest à genere ad species, nam prima materia est quidem materia hominis, & equi, non tamen quatenus est homo, & quatenus est equus, sed quatenus naturalia corpora sunt, ideo eam materiam consyderare est uersari in subiecto corpore naturali amplissime accepto, à quo & homo, & equus, & alia corpora naturalia tanquàm species a genere continentur; deinde consyderatio elementorum prout sunt secunda materia, est tractatio de corpore misto, cuius principia sunt; & ita deinceps donec ad principia proxima peruenerimus, quorum consyderatio est animalis consyderatio quatenus est animal, vel hominis quatenus est homo, & sic de alijs; hic igitur idem processus, dum subiectum ipsum respicimus, est a magis vniuersali ad minùs vniuersale, & à genere ad species, à corpore naturali ad mistum à misto ad viuens, à viuente ad animal, ab animali ad hominem, & hunc significauit Aristoteles in quat

Declaratio 4. context. pri. lib. Phy. ro contextu primi libri Physicorum; dũ autem principia subiecti spectamus, est a primis, ac remotissimis ad minùs remota, & secunda, deinde ad tertia donec ad vltima, & propria, quę cuiusque speciei propria sunt, perueniamus; in qua dispositione consistit ordo compositiuus, qui est a simplicibus ad composita, ut a materia prima, quæ simplex est, ad materiam secũdam, quæ constat ex prima; & à prima forma, quæ simplex est, ad secundam, quæ est modo quodã

De Claratio 1. context. pri. lib. Phy. composita, ut air Auerroes in primo commentario primi libri Physicorum; hanc ordinatam causarum tractationem secundùm ordinem cõpositiuum significauit Aristoteles in ipso initio primi Physicorum, dum dixit à primis principijs auspicandum esse, quia ex eorum cognitione omnium aliorum cognitio pendet, hoc enim dicere est ordinem constituere a causis remotis ad proximas, qui est ordo compositiuus; sunt etiam qui putent Aristotelem clarius hunc ordinem in causarum cõsyderatione ibidem significasse, quando dixit (tunc arbitramur cognoscere unumquodque, quando prima principia, & primas causas nouerimus, & vsque ad elementa) quasi principiorum nomine prima principia intellexerit, nomine autem causarum secunda principia, & nomine elemẽtorum principia proxima; siue per principia, & causas intellexerit prima principia, per elementa verò vltima, & proxima; qua in re Auerroes, & alij complures decepti sunt, ea enim nõ est mens Aristotelis, qui in toto illo contextu tribus illis vocabulis eandem rem intelligit, nempè prima, ac remotissima principia, quæ & primæ causæ, & maximè propriè etiam elementa appellantur. Hoc demonstrare in præsentia intempestiuum esset; aliàs rem hanc diligentissimè declarauimus, dum locum illum publi-

D cè interpretaremur, & ostendimus nullum in eo cõtextu verbum ab Aristotele proferri, quod proximas causas significet; sed primas tantùm, ac remotissimas expressit; secundæ, ac tertiæ non exprimuntur, sed tamen subintelliguntur; dum enim dicit esse primo loco agendum de primis principijs, quæ elementa uocantur, significat ab his postea ad secunda, ac tertia esse transeundum. Ad declarandam igitur ordinis compositiui naturam hæc, quæ hactenus dicta sunt, sufficiant.

Caput XVII. in quo definitio colligitur ordinis resolutiui.

ORDO autem resolutiuus est instrumentum logicum disponens, quo à notione finis, qui ab homine liberè operante produci, & generari queat, progredimur ad inuenienda, & cognoscenda principia, Definitio ordinis resolutiui. E ex quibus operationem postea inchoantes pro ducere, & generare finem illum possimus. Est quidem omnium ordinum communis conditio vt ad cognoscendum aliquid conferat, sed ad cognitionem conducere, quæ postea in operationem tanquàm vltimum finem dirigatur, proprium est ordinis resolutiui, quandoquidẽ ex operatricibus disciplinis hic ordo exoritur, & ex earum conditione natura huius ordinis deriuatur. In hoc quoque ordine ab vniuersalibus ad particularia proceditur, alia tamen ratione, quàm in ordine compositiuo; semper enim quando de aliqua re agendum est & ratione communi, & ratione propria, ratio communis rationi propriæ anteponenda est, vniuersale nanque est nobis notius, & cognitu facilius, quàm particularia; ideo quando per ordinem resolutiuum fit progressus a fine noto ad inuenienda principia ignota, priùs uniuersali cognitione principia inueniuntur, & commu- quomodo resolutiuus sit ab vniuersalioribus. F nes quædam ipsorum conditiones in lucẽ prodeunt, deinde particularem, atque distinctam eorum cognitionem acquirimus, vt in tradenda arte ędificatoria ex pręnotione domus priùs quædam communes materiei conditiones inueniuntur, ueluti quòd dura esse debet, quę resistat æstui, & imbri; postea particularem eius notitiam indagantes inuenimus talem materiã esse lateres: ita medicus priùs docet curationem febris moliendam esse per remedia frigida, & humida, postea ad particularia descendens declarat quænam sint ea frigida, & humida, quibus vti debeamus. Sic Aristoteles in libris de moribus postquàm docuit fœlicitatem esse actionem ex virtute, ad tractationem de virtute se contulit, & priùs egit de virtute generaliter, postea de virtutibus singulis. Ita in posterioribus Analyticis ex definitione scientiæ, ac demonstrationis priùs docuit quasdam uniuersales principiorum conditiones in capi-

te secundo primi libri, deinde in capite quarto ad alias magis particulares descēdit; & priùs docuit in primo libro principia esse causas, postea in secundo libro distinxit genera causarū, & ostendit quomodo singulum in demonstratione medium accipi possit. Priùs itaque a notione finis communem quandam, & confusam concipimus principiorum notionem, postea distinctiùs, & particulariùs ipsorum principiorum notitiam adipiscimur.

Caput XVIII. in quo dubium quoddam soluitur de ordine resolutiuo.

CAETERVM non leue dubium oritur ex iis, quæ de ordine resolutiuo dicta sunt, cuius etiam antea, quum de ordine in vniuersum loqueremur, meminimus; ibi nanque ordinem a methodo seiungentes diximus in ordine nullam fieri illationem alicuius ex aliquo, sed methodi id proprium esse, hoc tamen falsum esse videtur, quia in ordine resolutiuo fit ex necessitate illatio, & ratiocinatio, ex fine enim præcognito colliguntur ea, quæ ad finem conferunt, vt in primo libro posteriorum Aristoteles ex definitione demonstrationis colligit per syllogismum qualia debeant esse demonstrationis principia; sic medicus ex definitione sanitatis colligit quibus remediis eius conseruatio, uel recuperatio molienda sit. Ad hoc respondere possumus differētiam inter ordinem, & methodum non in eo esse constitutam vt methodus sit semper ratiocinatio, ordo verò nunquàm; sed in hoc quòd methodus necessariò, & essentialiter ratiocinatur, & illationem facit, hæc enim est methodi natura; ordo autem non semper, neque necessariò; non tamen ita, ut ei repugnet, satis est igitur si non omnis ordo sit cum illatione, compositiuus enim nullam illationem facit, quòd si resolutiuus ex notione finis aliquid colligit, id prouenit ex propria natura ordinis resolutiui, nō ex natura ordinis, quemadmodū esse risibile competit homini ex propria hominis natura, non ex natura animalis, quæ in eo inest; animali tamen generi risibilitas non repugnat, proinde neque omne animal est risibile, neq; etiam nullum. Aliam tamen possumus afferre responsionē, quam ego magis probo, multa sunt, quæ pro diuersis consyderationibus diuersas naturas præseferunt, ut homo, quatenus est homo, sub genere substātię collocatur; idē quatenus est albus est in genere qualitatis; at quatenus est pater est in numero eorū, quæ dicūtur ad aliquid; quod quidem euenit propterea quòd substātia alias categorias coniunctas habet. Sic dicimus de ordine resolutiuo, methodum enim necessariò habet coniunctam, & alia ratione dicitur ordo, alia ratione methodus; facit quidem illationem quatenus est methodus, cuius

(Margin: ũ. — lutio or. — Solutio posterior. — Ordo resolutiu' habet illationé quatenus est)

A est proprium ratiocinari, at quatenus est ordo nil aliud facit; quàm dispositionem; quòd enim priùs de fine agatur, postea de iis, quæ ad finem ducunt, id ei competit quatenus est ordo resolutiuus, quòd verò ex fine colligantur illa, quæ ad finem conferunt, competit ei ratione methodi, quæ cum eo est coniuncta, quæ qualisnam methodus appellanda sit, postea in tractatione de methodis consyderabimus. Hanc autem differentiam animaduertere possumus in libro Auerrois, qui dicitur colliget, ab eo doctissimè declaratam, dum separatim & ordine resolutiuo, & methodo illa vtitur, quæ cum eo connexa esse solet; nam a notione finis ad remedia ascendens voluit priùs in quinto libro de ipsis remediis secundū se tractationem facere, & de ciborum, ac medicamentorum natura disserere sine ulla illatione ex fine; dum igitur librum illum cum præcedentibus comparamus, dicimus Auerroē priùs B de fine locutum esse, postea de principiis absq; vlla illatione horum ex illo, quod quidem est ordine uti absque aliqua methodo; in duobus autem sequentibus, ac postremis libris vsum methodi adhibet; quemlibet enim morbum expellendum, uel sanitatem conseruandā proponens colligit quænam remedia adhibenda sint; priùs igitur Auerr. ordinem seruat, dū prius de fine agit, postea de medicamentis; deinde verò methodum, quando hæc ex illo colligit, quare nullum est logicum artificium, quod in libro illo Auerrois non inspiciatur. Quæ igitur Auerroes reipsa distinxit, nos in aliorum libris ordine resolutiuo scriptis, si reipsa distincta nō sint, ratione distinguamus, & dicamus eundem processum alia ratione ordinem esse, alia ratione methodum, sic enim omne dubium, ni fallor, sublatum erit.

(Margin: in eo aliqua methodus.)

Caput XIX. de ordinum inter se comparatione.

C QVærere aliquis posset uter duorū ordinū utilior, & uter nobilior, seu præstātior sit, nā & alii, qui de his tractationē instituere, huiusmodi ordinum collationem fecerunt. Attamen nos absurdam esse hanc comparationē, & hāc quæstionē arbitramur, & rationi minimè consentaneam; nam locum quidē ea quæstio haberet apud eos, qui dicunt unā; & eandē disciplinam ordines omnes admittere, sic enim quæri posset an in tradenda scientia naturali vtilior hic ordo sit, an ille, & vtor prę̄stantior sit; sed quum ordo compositiuus solis scientiis contemplatiuis conueniat, resolutiuus autem solis operatricibus disciplinis, certè comparatio hæc absurditate non caret, quemadmodum si quis quæreret verū sit nobilius, vel vtilius instrumentum serra fabri; an malleus ędificatoris; siue uter eruditior fuerit, Auerroes, an Bartholus; dum enim scientias

contemplatiuas consyderamus, dicere non possumus ordinem compositiuum resolutiuo vtiliorem esse, sed dicendum est compositiuum vtilem esse, resolutiuum autem prorsus inutilē; contra verò in aliis disciplinis resolutiuum solū esse vtilem, compositiuum inutilem; quare pro portione quadam æquè vtiles dici possunt, vt enim ad contemplatiuarum scientiarum traditionem compositiuus, ita ad aliarum disciplinarum resolutiuus vtilis est. Ordinum autem nobilitatem aliunde, quàm ex ipsarum disciplinarū nobilitate desumere ridiculum est; nā secūdùm se nullam maiorem præstātiam hic ordo habet, quàm ille, sed quateons scientiæ contemplatiuæ alijs omnibus disciplinis nobilitate præstāt, eateous ordo compositiuus resolutiuo præstantior est. Videtur tamen id quoq; posse consyderari, quòd ordo compositiuus nunquàm ad resolutiuum dirigitur; resolutiuus autem sempee est propter compositiuum, tanquàm propter finem, proinde nobilior est compositiuus, finis enim iis, quæ sunt ante finem, præstantior est; quòd autem resolutiuus ad compositiuum dirigatur manifestum est, ducit enim ad principiorum cognitionem, à quibus postea operatio incipiat, quæ procedit ordine compositiuo; sed reuera hic non est ordo ille compositiuus, de quo in præsentia loquimur; ordo enim, de quo sermonem habemus, est instrumentum intellectuale ad cognitionem conferens, quare ordo compositiuus siue artis, siue naturæ operantis ad nostram consyderationem non pertinet, nisi quatenus ipsius mentionem facere coacti sumus ad declarandam resolutiui ordinis naturā. Dum igitur & compositiuum, & resolutiuum ordinem accipimus prout instrumenta logica sunt ad disciplinarum traditionem, proinde ad cognitionem conferentia, nec ordo compositiuus est propter resolutiuum, nec resolutiuus propter illum compositiuum, de quo in præsentia sermo est; remanet igitur illa una ordinum comparatio, quæ in ipsarum disciplinarum inter se comparatione consistit.

Ordinū nobilitas.

quomodo ordo resolutiuus dirigatur ad compositiuū, non è cōuerso.

Caput X X. de ordine uniuersali, & particulari.

NON est autem silentio prætereundū aliud esse ordinem vniuersalē, aliud esse ordinem particularem, vniuersalem illum uocamus, quo totam disciplinam disponimus; particularem verò eum, qui in aliqua disciplinæ parte seruatur; nos quidem de uniuersali tantùm ordine loquuti sumus, quia de ordine particulari nulla certa præcepta tradi possunt præter id, quod de ordine uniuersè diximus, nempe illa esse anteponenda, quorum cognitio ad reliquorum cognitionem necessaria sit; euenire autem potest in parte alicuius scientiæ traditę ordine compositiuo ut ordo aliquis seruetur, qui per se non sit compositiuus;

D & in parte alicuius artis traditæ ordinē resolutiuo aliquis ordo seruetur, qui non sit resolutiuus; quam quidem rem exemplis facilè declarabimus: Si totam scientiam naturalem spectemus, eam dicimus scriptam esse ordine compositiuo, quoniam a primis principijs auspicatur, & in ultimis, ac proximis desinit; si verò partem aliquam eius scientiæ consyderemus, vt octo libros Physicæ auscultationis, eamque ad totum referamus, adhuc dicimus eam ordine compositiuo scriptam esse, quum enim hic sit totius scientię ordo, est etiam ordo omnium partium prout totius partes sunt, & totū ipsum constituunt. At si ipsam secundum se partem sumamus sine relatione ad totum, alia ratio est; possumus quidem in libris illis dicere ordinem seruari compositiuum quatenus de principijs corporis naturalis prius agitur, postea de ipsius accidentibus; Sed si primum solum librum accipiamus, in quo de primis principijs agitur,
E ille ordinem quidem habet compositiuū, quatenus est prima pars, & initium ordinis compositiui, at per se sumptus neque compositiuum, neque resolutiuum ordinem habet, quia in eo non plures tractationes, sed una tractatio fit, quæ est de primis principijs; plura quidē theoremata declarantur attinentia ad ipsa prima principia, & i illis hic ordo seruatur, quòd priùs theoremata magis confusa, & uniuersalia, deinde magis distincta, & particularia explicantur; sed hic non magis est ordo compositiuus, quàm resolutiuus, quum in utroque a confusis ad distincta, & ab uniuersalibus tum rebus, tum quæstionibus ad eandem rem attinentibus ad particulares progressio fiat, qui potest uocari ordo compositiuus, quando est pars ordinis compositiui, & resolutiuus, quando est pars resolutiui: Eadem ratione si quis quærat an liber octauus Physicorum sit scriptus ordine compositiuo, an resolutiuo, inanis quæstio est, nam compositiuus, vel resolutiuus ordo seruari dicitur,
F quando multæ res tractantur una post aliam; sed in eo libro non de pluribus rebus, sed de ona re agitur, de æterno motu, ad quem uouum demonstrandum plura theoremata discutiuntur ab Aristotele, quæ ita disponuntur, ut confusa distinctis anteponantur, quemadmodum etiam de primo libro diximus; ibi itaq; qualisnā sit methodus Aristotelis annotare possumus; methodus enim est instrumentum partis, sed ordo est instrumentum totius, quia est ordinata multarum rerum tractatio in tota disciplina; vnius autem rei tractatio ordinem eatenus habere dicitur compositiuum, vel resolutiuum, quatenus ad alias refertur tum priùs consyderatas, tū posteriùs consyderandas. Aliqua etiam in scientia naturali pars est, in qua ordinatim multa tractantur, tamen nec ordo compositiuus est, nec resolutiuus, ut inter libros Physicæ auscultationis illi, in quibus agitur de communibus acci-

Methodus est instrumentū partis, ordo verò totius.

accidentibus corporis naturalis, scilicet de motu, de loco, ac de tempore, prius enim de motu sermo fit, postea de loco, ac de tempore, deinde iterum de motu; locus enim est natura prior motu, tempus autem est posterius, quare quum motus loco, & tēpori tum anteponatur, tum postponatur, nullus certus ordo seruatur, nisi facilioris nostræ cognitionis; hoc autem adhuc euidentius est vbi plura eiusdem subiecti accidentia tractantur, quorum nullum est natura prius alio, neque vnum ex alio pendet, eorum enim dispositio nō potest vocari ordo compositiuus, neq; resolutiuus secundùm se, tamen respectu totius scientiæ est ordo compositiuus, quia est pars quædam ordinis compositiui totius naturalis philosophię. In artibus quoq; idem possumus annotare, ars enim medica tradita est ordine resolutiuo, sed prima eius pars, quę physiologica dicitur, si ipsa secundùm se consyderetur, non solùm non habet ordinem resolutiuū, sed potius contrarium compositiuū, quod multos in eum errorem traxit, ut crediderint artem medicam traditam esse ab Auicenna ordine compositiuo; sed non animaduerterunt aliud esse artem medicam consyderare, aliud esse primam illam partem secundùm seipsam sumere absque vllo respectu ad alias medicinæ partes; ars enim medica traditur ordine resolutiuo, & pars eius physiologica ordinem habet resolutiuum, quatenus totius artis pars est, & respicit alias partes, ipsamq; artem totam, est enim pars prima, & initium ordinis resolutiui tradens nobis notionem finis, quemadmodum antea declarauimus; at si secundùm se pars illa consyderetur, non prout est illius artis pars, & alias partes respicit, ordinem quidem habet compositiuum, sed non est ampliùs ars medica, neque ipsius pars, sed scientię naturalis, quia contemplari humani corporis fabricam sine ullo respectu ad curationem, vel aliam operationem, ad quam illa contemplatio dirigatur, officium est philosophi naturalis. Videmus etiam in

Rō cur multi putauerint Auicen. tradidisse artē medicā ordine cōpositiuo.

A arte medica processum fieri ab vniuersalibus ad particularia, à confusis ad distincta, vt in quinto Auerrois libro ostendimus, & in secundo Auicennæ, qui secundùm se non est ordo resolutiuus, neque compositiuus, quum in vtroque ordine locum habeat; tamen respectu totius artis est ordo resolutiuus, idest pars ordinis resolutiui. Hæc volui annotare propter nonnullos, qui nondum in scirpo quærunt, & putant necessarium esse tum in tota disciplina, tum etiam in qualibet eius parte ordinem seruari talem, qui sit aliqua ordinis species, nimirum vel compositiuus, vel definitiuus, vel resolutiuus; quasi necessarium sit, si totus homo est animal, oculum quoque hominis animal esse; atqui oculus est quidem animal quatenus est pars hominis, qui verè est animal, at ipse per se non est animal: ita omnis artifex totam aliquam disciplinam traditurus certo quodam ordine res in ea tractandas disponit, qui B uel compositiuus ordo est, uel resolutiuus, in singula autem parte non semper ordinem seruat compositiuum, vel resolutiuum, sed ordinem tamen seruat, dum ea priùs declarat, quę ad aliorum declarationem priùs cognouisse oportuit, quæ est omnis ordinis conditio, & ille dicitur ordo compositiuus, vel resolutiuus habita ratione totius, cuius pars est; participat enim cōditione ordinis ut ordinis pars, non ut ordo integer. Sic etiam oculus sensu participat, in quo tota animalis natura consistit, nec tamen sequitur oculum per se animal esse, non est enim animal, neque species animalis ulla, quia conditione animalis participat ut animalis pars, nō ut animal totū. Quemadmodum igitur datur aliquod sensu prædirum, quod nō est animalis species aliqua, ita datur in disciplinis aliqua dispositio, quæ nec est ordo compositiuus, nec resolutiuus, est tamen pars aut huius, aut illius. Hæc de ordinibus dicta sint, nunc ad methodos transeamus.

FINIS LIBER SECVNDVS DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS Liber Tertius.

Caput Primum, De differentia ordinis, & methodi.

Qvo discrimine methodus ab ordine discrepet iam in præcedentibus declaratum est, quum enim ambo sint instrumenta logica, & processus à noto ad ignotum, ordo tamen, quatenus ordo est, vim colligēdi non habet, sed disponendi solùm; methodus verò uim habet illatricem, & hoc ex illo colligit. Ad hoc discrimen declarandum videntur illa aptari posse, quę dicuntur ab Auerroe in primo commentario primi libri Posteriorum Analyticorum de præcognitionibus, inquit enim pręcognitionū demonstrationi necessariarum duo esse genera, alia nanq; est pręcognitio dirigēs, alia verò agens; dirigens illa dicitur, sine qua conclusio non colligeretur, sola tamen ad collectionem faciendam non sufficit, ueluti præcognoscere quòd subiectū sit, & quid eius nomen, & quid nomen affectionis significent, nā si vna aliqua istarū desit, nihil potest demonstrari, ex his tamen solis nihil demonstratur. Præcognitio autem ueritatis propositionum est pręcognitio agens, quia iam agit, & infert necessariò cōclusionem. Dicere igitur in præsentia possumus tam ordinem, quàm methodum esse progressū a notioribus, ordinem quidem a notioribus cognitione tantùm dirigente ad aliorum notitiā, methodum verò a notioribus etiā cognitione agente, quæ uidentur esse propria methodi differentia, qua methodus ab ordine separatur, in qua significatione methodum accepit Arist. in cōtex. 4. & 5. primi lib. de aīa. Propterea rectè illi dixere, qui statuerūt methodū esse instrumentū notificans, idest iam faciens cognitionē ignoti, ordinem verò esse instrumentum disponēs partes enim disciplinæ ita disponit, ut ea anteponat, quorum cognitio nos dirigat, & nos iuuet ad ea, quæ posteriùs tractantur, cognoscenda. De hoc quū abundè locuti fuerimus, & de methodo agendum relinquatur, propriè sumendo nomen methodi prout ab ordine distinguitur, primo loco ipsam methodi naturā uniuersè cōsyderabimus, deinde ad species descendemus.

Præcognitio alia agēs, alia dirigēs.

Caput Secundum, in quo definitio methodi ponitur, & declaratur.

Ex ijs, quæ dicta sunt de methodi, atq; ordinis differentia, hæc methodi definitio colligi posse uidetur, Methodus est intellectuale instrumentum faciens ex notis cognitionem ignoti; intellectuale instrumentū genus methodi est, quod ordinem quoq; complectitur; facere autem ex notis cognitionem ignoti est differentia, qua methodus ab ordine separatur, quemadmodum alij quoq; dicūt proprium esse methodi notificare; hanc differentiā si benè consyderemus, dicere cogimur eam nil aliud significare, quàm illationis necessitatem, ut quādo talis est progressus, quo aliquid ex aliquo necessariè colligatur, ea propriè methodus appelletur; hoc nanq; nisi dicamus, nullum amplius inter ordinē, & methodū discrimen remanet, quū uterq; sit progressus quidam a notis ad ignota; nam si ab eiusmodi notis progrediamur ex quibus ignota non inferantur, sed quorum cognitio præparet solùm nos ad rerum ignotarum cognitionem, & hanc methodum esse dicamus, methodum cum ordine confundimus, quoniā ordo quoq; est pgressus talis; methodus igitur, ut ab ordine distinguatur, uim illatiuam ha-

Definitio methodi.

habeat necesse est, qua aliqnid ex aliquibus per A necessariam consequntionem colligatur. Praeterea quisquis hoc negat, negat methodum esse methodum, nam vox hęc, μέθοδος, significat uiam ex aliquo in aliquod, duos igitur terminos habeat omnis methodus necesse est, vnum, à quo, alterum, ad quem; & terminum ad quem, esse ignotum, fieri autem notum beneficio termini à quo, ex quo in huius cognitionē ducimur, nam si terminus ignotus per methodum non innotesceret, quomodo methodus esset instrumentum notificans, vt omnes concedere videntur? notificare autem rem ignotam non potest sine illationis necessitate, diximus enim aliud esse dirigere nos ad alicuius rei notitiam, idest nobis auxiliari, & prodesse vt aliquid cognoscamus, aliud esse eius rei cognitionem facere; potest enim aliquid nobis prodesse ad rem aliquam cognoscendam, quod tamen prò eius notitia parienda non sufficiat, ideoq; eius cognitionem non faciat; at facere alicuius B rei cognitionem illud dicitur, cuius notitiā cognitio illius rei necessariò consequatur; itaque si natura methodi ea est vt sit uia notificans id, quod erat ignotum, necesse est vt habeat illationis necessitatem, quia sine hac non diceretur notificans. Nec possumus de hoc dubitare dum methodum cum ordine conferimus, & vtrinsq; officium consyderamus, ordo enim totam scientiam respicit, methodus verò non totam, sed problemata ipsius singula; singulum enim problema dum ignoramus, & inquirimus, sumimus aliqua nota, ex quibus in eius cognitionem ducamur; propterea supra dicebamus ordinem non tradere nobis aliquā rei ignotae cognitionem, sed solùm facere, vt meliùs, ac faciliùs eorum, quae inquirimus, notitiam consequamur, sed hanc sola methodus nobis tradit; hinc factum est vt illi, qui res logicas tractant, dum de instrumentis cognoscendi sermonē faciunt, solas methodos complecti videantur nulla facta de ordinibus mentione, nā Aristoteles quoque in logicae artis traditione solas methodos consyderauit, de ordinibus autem nihil docuit; quocirca ab eius cōsilio recessisse non uidentur, dum in logicis eius libris versantes, & de instrumentis sciendi disputationē instituentes methodos tātùm propriè acceptas instrumenti nomine comprehenderunt. Quae igitur sit methodi natura manifestum est.

Ordo totam sciētiā respicit methodus uerò problemata singula.

Caput tertiū, quòd inter methodum, & syllogismum, proinde inter definitionem methodi, ac definitionē syllogismi uel nulla, uel parua est differentia.

Methodus est syllogismus.

SI ea, quae modò diximus, vera sunt, nil aliud videtur esse methodus, quàm syllogismus, & definitio methodi a definitione syllogismi non differt; dixit enim Aristoteles syllogismum esse orationem, in qua quibusdam positis necesse est aliud quiddam sequi eò quod illa sunt, nolens per hæc necessitatem consequentiae significare, quęest a propositionibus ad conclusionem, hæc enim est propria syllogismi conditio; sed in hoc methodi quoque naturam constitutam esse diximus, quid igitur prohibet ne methodum dicamus esse syllogismum ipsum ab Aristotele definitum? nam si methodus est progressio cum illationis necessitate, sequitur methodum esse orationem, in qua quibusdam positis necesse est aliud quiddam sequi eò quòd illa sunt; in eo tantùm videtur differre methodus a syllogismo, quòd in definitione methodi hae duae dictiones ponuntur, notum, & ignotum, quas Aristoteles in definitione syllogismi non protulit; ratio autem est quoniam quilibet syllogismus duos ex necessitate fines habet, vnum generalem, qui nullam materiam requirit, alterum particularem, qui non est sine propria materia; finis quidem generalis est ipsa necessaria collectio conclusionis ex positis, quem Aristoteles in eius definitione expressit; finis autem alter particularis est vel scientiae adeptio, quae materiam necessariam postulat; vel opinio, siue uictoria, quae probabili materia satis habet; vel persuasio, quae fit in materia ciuili; vel deceptio, quae fit in materia falsa; vel aliquis fortasse alius; de syllogismo quidē ut generalem finem respiciente Aristot. egit in Prioribus Analyticis, vbi aliorum particularium finiū nulla mentio fit, quanuis enim de syllogismo loquatur praecipuè propter scientiam, quam parit in materia necessaria, de qua in posterioribus Analyticis docturus erat, attamen noluit ipsum ita restringere, vt ad alios quoque fines accommodari non posset, sed ipsum in sua amplitudine consyderare voluit nulli adhuc fini particulari, nulliqne materiae addictum; hoc igitur quum ipsius consilium fuerit, nullam debuit in definitione syllogismi mentionem face- C re noti, & ignoti, hęc enim cognitionis adeptionem respiciunt, & syllogismi consyderationem ita coarctant, ut librus tantùm Posteriores Analyticos respiciat; ob hanc causam maluit in ea definitione dicere ex positis, quàm ex notis, quia ad conclusionem colligendam satis est si propositiones positae, & concessae sint. Nomen autem methodi aliquanto arctius est syllogismo, significat enim syllogismum ut ad cognitionis adeptionem directum, & est commune genus omnium instrumentorum sciendi, de quibus agit Aristoteles in posterioribus Analyticis, idem enim penitus esse arbitramur instrumentum sciendi, & methodum, proinde apertissimè deceptos esse, quamplurimos, qui putarunt Aristotelem nullibi in logica de methodis locutum esse, quum nullus alius sit eius scopus in posterioribus Analyticis, quàm de methodis agere. Syllogismi autem Dialectici,

Quilibet syllogismus duos habet fines.

Nomē methodi ē aliquanto arctius syllogismo.

lectici,& oratorij non propriè dicuntur methodi, quia solam habent methodi formam, at materiam conuenientem pro scientiæ adeptione non habent, neque cognitionem vt finem respiciunt, qui omnium methodorum finis est; ideò ratione suæ formæ possunt appellari methodi, sed non ratione finis, neque ratione materiæ; quemadmodum ensis ligneus potest ratione formæ ensis vocari, at si materiam, & finem ensis spectemus, non est ensis, quia in illa materia finem, & operam ensis non præstat. Si quo igitur discrimine methodus à syllogismo dissidet, id non aliud est, quàm illud, quod modò exposuimus; quare manifestum est syllogismum esse commune genus, & communem formam omnium methodorum, proinde posse vocari methodum, idest methodum formalem, in quo tota illationis necessitas posita est; nam quatuor dicuntur esse logica instrumenta, de quibus loquitur Aristoteles in prioribus Analyticis, syllogismus, enthymema, inductio, & exemplum, enthymema quidem truncatus syllogismus est, qui nisi perficiatur, nihil ex necessitate colligit, si uerò perfectus fiat, iam est syllogismus, propterea tunc uim habet illatiuam; exemplum est inductio imperfecta, quę nihil ex necessitate concludit, ut docet Aristoteles in calce secundi libri priorum Analyticorum; inductio autem si perfecta fit, vim habet necessariam colligendi, sed per syllogismũ, ea enim ratione concludit, qua vim syllogismi habet, & ad bonum syllogismum redigi potest, vt ibidem declarat Aristoteles in capite de inductione; neque erit ab re si ipsius verba in principio illius capitis posita referamus, quę sunt hęc ‖ Quoniam autem non solum Dialectici, & demonstratiui syllogismi per prædictas efficiuntur figuras, sed etiam oratorii, & simpliciter quæcunque fides, & secundùm quancũque methodum, nunc dicendum est; omnia enim credimus aut per syllogismum, aut ex inductione ‖ in quibus verbis duo sunt maximè notanda, vnum est quòd ibi testatur philosophus omnem methodum, quæ fidem aliquam faciat, formam habere syllogismi, & necessariò ad aliquem modum utilem trium figurarũ reduci; & è contrario nil roboris habere, & nullam facere fidem, si ad formam boni syllogismi reduci nequeat; alterum est quòd omnia instrumenta logica apud Aristot. sub syllogismo cõtinẽtur, a quo habẽt totam consequentiæ necessitatem; quũ enim enthymema sit syllogismus, exemplum uerò sit inductio, illa quatuor ad duo rediguntur, ad syllogismũ, & inductionẽ, ideò Arist. omnia credi ait uel per syllogismum, vel per inductionẽ, nec uult aliquo alio instrumẽto fidem fieri posse præter hæc duo; sed postea statim probat etiam inductionẽ merito syllogismi habere uim faciendæ fidei; ideò rectè colligit id, quod prius dixerat, nullã esse vim illatiuã ni-

Sub syllogismo omnia logica instrumẽta cõtinentur

D si in syllogismis utilibus triũ figurarũ, ad quos methodi omnes fidem aliquam facientes reducuntur; quomodo autem inductio perfecta in bonum syllogismũ uertatur, ita ostendit, inductio perfecta illa est, in qua sumũtur omnia particularia, sed hæc suo uniuersali æqualia sunt, & cum eo reciprocantur, ut omnes indiuidui homines cum homine communi, ideò si per illos ostendere uelimus omnem hominem esse risibilem, hęc erit inductio, hic homo, & hic, & ille, & singulus alius est risibilis, ergo omnis homo est risibilis, quæ in syllogismũ primæ figuræ cõuertitur, si homines indiuidui in mędio collocentur, omnes enim simul sumpti de specie sua prædicantur, & ei ęquales sunt, ut ibi docet Aristoteles, quare inductio perfecta uim syllogismi habet; itaq; omnis necessitas illationis in syllogismo cõsistit, & omnis methodus uim habens inferendi syllogistica est. Eandem sententiam significauit Arist. in primo libro Priorum

E Analyticorum in fine sectionis secundæ, ubi loquitur de uia diuisiua, qua utebatur Plato, inquit enim ‖ diuisio est parua quædam particula dictę methodi ‖ & nomine methodi intelligit syllogismum, ut ibi exponit Alexander, imò & Aristoteles sese ipse interpretatur subiungens ‖ est enim diuisio velut imbecillus syllogismus ‖ imbecillum uocat, idest in praua forma cõstructum, quę nihil ex necessitate colligit, vt ipse postea declarat; uia igitur syllogistica apud Aristotelem fuit norma, qua methodos utiles ab inutilibus internoscere deberemus, nã uię diuisiuæ efficacitatem cognoscere uolens, eam ad syllogisticam formã redegit, & uidens prauũ syllogismum ex ea fieri, inutilem esse iudicauit, uiam diuisiuam ad rem ignotam ex aliquo noto notificandam, propterea ipsam vocauit paruam particulam methodi syllogisticæ, & imbecillum syllogismum. Alexander quoque in præfatione sua in primum librum To-

F picorum tale testimonium profert de Aristotelis opinione, dicit enim Dialecticam apud Platonem nil aliud fuisse, quàm viam diuisiuam, quod vnum instrumentum quum uidea tur cognouisse Plato, totam artem logicam in bene diuidendo consistere arbitratus est; Aristoteles autem (inquit Alexander) & qui ab eo profecti sunt, non ita vtuntur nomine Dialecticæ, sed aiunt eam esse uiam, & rationem quandam syllogisticam; significat itaque Alexander Aristotelem nullas methodos, nullaque instrumenta tractare in logica voluisse, nisi quæ uim haberent syllogisticam, reliquas vias spreuisse, & tanquàm inutiles reiecisse, quum non habeant consequentiæ necessitatẽ. Philoponus quoque interpretans contextum 176. primi libri Posteriorum dicit Aristotelem primum, & solum logicas methodos tradidisse, nec de aliqua methodo loquitur, sed de omnibus, quia in plurali numero, & cũ articulo

Alexander.

Philoponus.

inquit

inquit τὰς λογικὰς μεθόδους, articulus enim eam dem vim habet, quam nota uniuersitatis, & perinde est ac si dixisset, πάσας; omnes autem logicas methodos tradidit, & inuenit Aristoteles, quoniam syllogisticam formam primus inuenit, quæ est commune genus, & communis forma omnium methodorum; nam etiam Alexander in memorato loco primi libri Priorum Analyticorum asserit Aristotelem primum syllogismi inuentorem fuisse. Sed & ipse Aristoteles hoc profitetur in calce secundi libri Elenchorum sophisticorum, dũ inquit se de syllogismo nihil ab alijs traditum habuisse, sed proprium ipsius inuentũ fuisse postquàm multo tempore laborauerat. Satis igitur demonstratum est syllogismum esse commune genus omnium methodorum, & instrumẽtorum logicorum, proinde methodum appellari posse, & instrumentum generaliter acceptum, quod omnia logica instrumenta complectitur, vt vocat ipsum Alexãder dum syllogismi definitionem B interpretatur tum in principio primi libri Priorum, tum in principio primi Topicorum.

Caput Quartum, in quo vera sententia de numero, ac differentijs methodorum breuiter exponitur.

POSTQVAM de Methodo vniuersè locuti sumus, sequitur vt ipsius diuisionẽ faciamus in species, ac de ijs singulis disseramus; qua in re quum difficultas magna, & arduum cũ alijs omnibus certamen nobis proponatur, hunc ordinem facilioris doctrinę gratia seruare statuimus, primùm quidẽ ipsam rei veritatem paucis verbis exponemus, deinde aliorum placita, ac dubia, quæ nos ad ea refutanda traxerunt, referemus; postmodum ad ueram sententiam reuertentes eam fusiùs, ac diligentiùs explanare, & comprobare nitemur. Dictum à nobis est methodi nomen scientiam vt finem respicere, est enim via ad scientiæ adeptionem ducens, nomine autem scientię quanlibet certam cognitionem intelligimus; ita videtur methodũ accepisse Eustratius in sua præfatione in librum secundum posteriorum Analyticorum, quando de methodorum numero, atque vtilitate loquens dixit quatuor esse methodos, quibus omnis disciplina scientialis acquiritur. Quoniam igitur methodus est uia, & forma syllogistica, certum est hanc non posse scientiam alicuius rei parere, nisi materiei necessariæ applicetur, hoc est nisi ex propositionibus necessarijs cõstet; necessarias autem propositiones Aristoteles illas esse docuit, quæ sint de omni, per se, & uniuersales, ad quarum conditionum declarationem nos librum scripsimus de propositionibus necessarijs, in quo ostendimus nullam propositionem hoc modo necessarium esse posse, nisi essentialẽ prædicati cum subiecto connexionem habeat, & nullam prę-

A dicati cum subiecto connexionem essentialem esse posse, nisi alterum alterius causa sit. Hinc fit ut in omni syllogismo sciendi gratia cõstructo necesse sit uel à causa ad effectum, uel contrà ab effectu ad causam progressum fieri, aliud genus scientifici syllogismi, & ex propositionibus eo modo necessarijs constituti non inuenio; quum enim in propositione maiore medium, & maior extremitas collocẽtur, & necessum sit alterum alterius causam esse, medium quidem maioris causa si fuerit, syllogismus est à causa ad effectum; si uerò maior extremitas sit causa medij, est ab effectu ad causam; duæ igitur scientificæ methodi orinntur, nõ plures, nec pauciores, altera per excellentiam demonstratiua methodus dicitur, quam Græci κυρίως ἀπόδειξιν, uel ἀπόδειξιν τοῦ διότι uocant, nostri potissimam demonstrationem, uel demonstrationem propter quid appellare consueuerunt; altera, quæ ab effectu ad causam progreditur, resolutiua nominatur, huiusmodi enim progressus resolutiuus est, sicuti à causa ad effectum dicitur compositio, methodum hanc uocant Greci συλλογισμὸν τοῦ ὅτι, uel διὰ σημείων, nostri demonstrationem quia, uel syllogismum à signo, uel secundi gradus demonstrationem. Has duas methodos in Aristotelis disciplina reperio, demonstratiuam, & resolutiuam, aliàs nec posuit Aristoteles, nec ratio uidetur admittere, quod cùm ex ijs, quæ modò dicta sunt, facilè colligi potest, tum ex ijs, quæ dicenda manant, fiet manifestissimum; nos autem fortasse non incongrua appellatione uteremur, si demõstratiuam uocaremus compositiuam, quum enim compositio fit uia contraria resolutioni, necesse est ut quemadmodum progressus ab effectu ad causam dicitur resolutio, ita eum, qui est à causa ad effectum, liceat appellare compositionem; sub resolutiuam methodum reducitur inductio, ut postea declarabimus. Præter C has nullam dari aliam sciẽtificam methodum, nullumq; aliud sciendi instrumentum ego constanter existimo, quod mihi & ipsa ratio, & Aristotelis authoritas persuasit; omnino enim credere, atque confiteri debemus pręcipuum eius scopum in logica fuisse methodorum traditionem, hæc enim instrumenta sciendi sunt, unde logica uocatur instrumentalis; non est igitur asserendum aliquam methodum ab Aristotele omissam fuisse, de qua non docuerit; attamen nullam aliam methodum tradidit, nisi demonstratiuã, & resolutiuam; demonstratiuam quidẽ primariò, quum ad eam omnes logici libri dirigantur; resolutiuam autem secundariò, cuius rationem in sequentibus declarabimus; ad maiorem enim ueritatis comprobationem decreuimus huic nostræ de methodis tractationi disputationem annectere de Aristotelis consilio in Posterioribus Analyticis, in iis enim credimus Aristotelem diligentissimè, atq; artificiosissimè

Nota unde methodorum numerus hauriatur.

Duæ methodi.

Inductio.

sissimè de methodis disseruisse; fortasse enim & nostra contemplatio non paruum lumen libris illis intelligendis allatura est, & uicissim ipsa Aristotelis sententia dogma nostrum mirificè confirmabit. Nunc quid alii de numero methodorum sentiant exponamus.

Caput Quintum, in quo Aliorum de methodis sententia declaratur.

Quatuor methodi secundum alios.

EST hac tempestate cõmunis omnium sententia quatuor esse methodos, demonstratiuam, & resolutiuam, quas diximus, & præter has etiam definitiuam, ac diuisiuam; uidetur autem & antiquorum fuisse hæc opinio quum apud Græcos Aristotelis interpretes eam sæpe legamus; sed eam apertè ponit, ac fusè declarat Eustratius in sua præfatione in secundum librum Posteriorum Analyticorum, ubi & numeri necessitatem, & singularum methodorum utilitatem ostẽdit; scopum quidem methodi definitiuæ dicit esse rei essentiam declarare, demonstratiuæ accidentia, quæ per se insunt, nota facere; diuisiuæ autem utilitatem esse ut methodo definitiuæ materiam subministret, genera enim, & differentiæ sunt materia, ex qua definitio constituitur, quæ materia per diuisionem suppeditatur; randem methodi resolutiuæ scopus est à particularibus ad uniuersalia progredi, & à posterioribus ad priora. Has methodos inter se conferens Eustratius dicit definitiuam, ac demonstratiuam principem locum tenere, & magis definitiuam, quæ omnium præstantissima est, quum substantiam rei declaret; duas autem reliquas secundarias esse, & illis duabus ministrantes, ac seruientes; nam diuisiua materiam methodo definitiuæ suppeditat, genera, ac differentias; resolutiua quoque est ministra definitiuæ, quoniam à particularibus ad uniuersalia, ex quibus definitio omnis est constituenda, progreditur; eædem inseruiũt etiam methodo demõstratiuę, quia demonstratiua sine definitiua esse non potest, quum absq; definitione non possit esse demonstratio; nec tamen definitiua dicitur ministra demonstratiuæ, quauuis ei medium terminum suppeditet, quia definitiua est etiam sibi sufficiens absque demonstratiua, quum ad substantiam declarandam à demonstratiua nõ pendeat, & nulla alia methodo egeat; sed post substantiæ declarationem prodest etiam methodo demonstratiuæ, quod quidẽ est potiùs imperare, quàm ministrare, at diuisiua, & resolutiua, si earum ad definitiuam utilitas amoueatur, redduntur prorsus inutiles, tota enim earũ utilitas in hac ministratione consistit. Principem igitur locum tenet methodus definitiua, secundum demonstratiua, postea duæ reliquæ. Quòd autem plures his quatuor non dentur, neque pauciores, ita probat Eustratius, duo ad summum sunt illa,

Eustratius.

D quę scire uolumus, substãtia, & accidentia, quæ ipsam consequuntur, ad substantiæ cognitionẽ necessaria est methodus definitiua, siquidem absq; definitione substantia non cognoscitur; ad accidentia uerò cognoscenda utimur methodo demonstratiua; at definitio cõstitui non potest, nisi partes, ex quibus constituenda est, uempe genera, & differentię in prõptu habeantur, has autem uenari possumus uel à prioribus progrediendo, uel à posterioribus; à prioribus quidem per diuisionem, dum à summo genere ordientes ad propinquiora genera, differẽtiasque descendimus; à posterioribus uerò per methodũ resolutiuam, quæ à posterioribus ad priora, ex quibus definitio constare debet, progreditur. Quatuor igitur methodi necessariæ sunt, duæ ut primariæ, duę uerò ut secundariæ, & illis duabus inseruientes. Hanc eandem de methodis sententiam apud Ammonium legimus in suis commentariis in prẽfationem Porphyrii. *Ammonius.*

E Posteriores quoque omnes, qui hac de re scripserunt, hanc opinionem sequuti sunt, nec de methodorum numero aliquis unquàm dubitare uisus est, quanquàm complures, ut aliquid è proprio penu depromere, & proprio ingenio inuenisse uiderentur, nõnulla adiecerũt ad harum quatuor methodorum necessitatem, atque utilitatem pertinentia, nec sine magna inter ipsos altercatione, quam quoties considero, nõ possum equidem pugnæ cęcorum, quam aliquando in foro spectaui, non recordari, non est autem hic omniũ, quæ ab eis dicuntur, mentio facienda, multa enim puerilia sunt, & prorsus indigna, quę in medium afferantur; multa etiam satis erit postea inter contemplandũ considerare, & singulatim expendere; illud in præsentia omittendum non est, eos non modò diuisiuam, ac definitiuam pręter demõstratiuam, & resolutiuam, quas nos posuimus, in methodorum numerum retulisse; sed etiam resolutiuam methodum longè aliter accepisse, quàm nos supra declarauerimus; nam sub demonstratiuam methodum omnes demonstrationis species reduxerunt, illam quoque, quę à signo ad causam progreditur, quã nos diximus esse methodum resolutiuam; nomine autem methodi resolutiuę aliud quiddam intellexere, nempè processum diuisioni cõtrarium, ut quemadmodum à summo genere ad inferiora descendere diuidere est, & methodus diuisiua, ita ab infima specie ad superiora genera, ac differentias ascendere sit resoluere, & methodus resolutiua; ideo aliqui declarare uolentes id, quod Eustratius dixit, diuisiuam, ac resolutiuam methodos seruas esse methodi definitiuæ, dixerunt hoc ita esse intelligendum, ut quando alicuius superioris generis definitionem uenari uolumus, methodo utamur resolutiua ab inferioribus ad superiora; quũ uerò infimę alicuius speciei definitionem inquirimus, tunc diuisiua

Resolutiua methodus quid sit secundum alios.

F

metho-

methodus partes definitionis nobis ordinatim suppeditet. Hæc de aliorum sententia breuiter retulimus, nunc ad eam diligenter examinandam accedamus, à diuisiua methodo exordientes.

Caput Sextum, Quid sit diuisio, & cur sit appellanda methodus secundum alios.

Diuisionis multa genera. Ante omnia non est ignorandum, quum diuisionis multa genera sint, non omnem diuisionē appellari methodum diuisiuam, fit.n. sæpe diuisio tū uocis, tū orationis ambiguę in multas significationes; diuiditur etiam totum quantum in partes, quæ integrantes dicuntur; diuiditur liber aliquis in capita, vel tractationes, diuiditur species aliqua in partes suas essentiales, vt homo in corpus, & animam, & quodlibet naturale corpus in materiam, & formam, quæ diuisio uocatur etiam resolutio; solet etiam diuidi res aliqua per accidentales differētias, vt si quis dicat equos alios esse nigros, alios albos, alios rubeos, & alios misti coloris; nulla tamen harum diuisionum vocatur ab aliquo methodus diuisiua; sed omnes, qui de hac methodo locuti sunt, nil aliud intellexere, quàm diuisionem generis in species per essentiales differentias, vt quando animal per rationale, & irrationale in hominem, & bruta diuidimus; huius methodi duæ feruntur esse vtilitates, vna, quam solam tetigit Eustratius, ad venandas partes definitionis ignotas, & colligendam definitionem; altera, quam alij adijciunt, ad cognoscēdum numerum specierum, qui antea ignorabatur, nam si numerum specierum animalis cognoscere uoluerimus, eum certè inueniemus, si animal per omnes suas differentias diuiserimus donec ad vltimas peruenerimus; quam utilitatem veluti finalem diuisionis causam aliqui in definitione methodi diuisiuæ expresserunt dicentes eam esse methodum, qua per notas differentias progredimur ad cognoscendum quotuplex res sit; sed quum methodum hanc ita definiuerint, non uideo cur postea eādem in duas species diuiserint ratione duorum memoratorum finium, quando dixerunt aliam ducere ad cognoscendum numerum specierum, aliam dirigi ad inueniendagenera, ac differentias, ex quibus definitio constituatur; videtur enim uel utrunque finem in ea definitione exprimendum fuisse, uel neutrum, sed aliquid commune sumendum, quod vtrosque complecteretur; vel saltem si alterius tantùm finis expressione methodum diuisiuam ad alteram solam speciem restrinxere, non potuerunt postea methodum diuisiuam in duas illas species partiri, quū altera sub illa definitione non contineatur, quando enim per diuisionem partes definitionis uenamur, non quærimus quotuplex res sit, sed solùm quid sit, partes

Duę vtilitates diuisionis secūdum alios.

Aliquorum error.

A nanque definitionis in definitione non sumuntur vt plures, sed ut ad unam rei essentiam constituendam, siue declarandam concurrunt; attamen literatos, atque eruditos uiros eos esse constat; aliud fortasse intellexerunt, quod ego animaduertere non potui; mihi quidem uidetur satis explicatam fuisse diuisionis naturam; si dixissent diuisionem esse processum à genere noto ad species ignotas per differentias notas, species nanque ignorari possunt vel quot siur, vel quid sint, ideo rectè postea diuiditur hæc methodus in duas illas species habita duorum finium ratione. Sed utcunque res sese habeat, & quicunq; methodi diuisiuæ finis esse statuatur, illud certum esse debet, quod etiam illi, qui talem methodum ponunt, negasse non uidentur, aliquem esse in ipsa diuisione terminum, à quo, notum, & aliquem ignotum, ad quem, & demum illationem aliquam huius ex illo, hoc enim omnino dicere cogitur quisquis diuisionem methodum esse asserit, quādoquidem B methodus omnis est processus à noto ad cognitionem ignoti cum illationis necessitate; hæc igitur quomodo in diuisione locum habeant consyderandum est.

Caput Septimum, in quo eorum sententia refellitur, qui dicunt diuisionem esse methodum utilem ad venandas partes definitionis ignotas.

Qvvm duo fines methodi diuisiuæ ab alijs statuantur, si respectu vtriusque ostenderimus diuisionem esse prorsus inutilem ad aliquid ignotum notificandum, satis erit demōstratum ipsam inter methodos non esse collocandam; priorem igitur illam utilitatem consyderemus, qua dicitur diuisio ad partes definitionis notificandas conferre, & uideamus quisnam sit terminus notus, à quo, & quis terminus ignotus, ad quem, & C denique qualis uia ab illo ad hunc; certè nil aliud dicere possumus, nisi quòd summum genus, à quo diuisionis exordium sumitur, est terminus notus, à quo; differentiæ uerò sunt termi nus ignotus, ad quem; nam hæ quæruntur pro definitionis constitutione; processus verò à genere ad differentias est methodus ipsa diuisiua, sic enim uidetur Aristoteles in primo libro Priorum Analyticorum in calce secūdæ sectionis viam diuisiuam Platonis intellexisse; Vt itaque rem meliùs explicemus, & veritatem claram reddamus, tali exemplo vtamur, sit hominis definitio inuestiganda per methodum diuisiuam, accipiendum est in primis aliquod superius genus notum, sit illud corpus, etenim notum est hominem esse corpus, quod deinde diuidendum est per proximas ei differentias, vt per animatum, & inanimatū; deinde corpus animatum per sensibile, & insensibile; mox sensibile, quod animal est, per rationale, & irrationale,

nale, unde accepto ratiooali colligitur hominis definitio, quæ est, animal rationale, uel, corpus animatum sensibile rationale, quod idem est, si hoc modo intelligatur uia diuisiua, oullam habet illationis necessitatem, neque ex noto notificat aliquid ignotum, quare methodus appellanda oon est; ad hoc ostendendū eo ipso argumēto utor, quo usus est Aristoteles in memorato loco primi libri Priorum Analyticorū, ubi deridet, ac spernit tanquàm inutilem uiam hanc diuisiuam inquiens {Diuisio est quædam parua particula dictæ methodi, est enim diuisio imbecillus syllogismus} quod ipse postea declarat, videns enim nullam posse fieri illationem nisi per syllogisticam formam, hanc diuisioni applicat, & facit ex diuisione syllogismum, & ostendit enm vel prauum esse, & nihil concludere, vel si bonus, & cōcludens fiat, non colligere id, quod erat colligendum; sic enim est debilis syllogismos, quia vel est prauus, & nihil coocludens, uel non concludens propositum, & ita inutilis; hæc omnia cum Aristotele sic ostendo; si ab ipso genere fit processus illatiuus ad differentias, quæ homini competant, inuestigādas, est ergo corpus medius terminus notus, & differētiæ sunt maior extremitas ignota, quam quęrimus, homo uerò minor extremitas, cui ostendere volumus eas differētias inesse; sumatur igitur io primis hæc minor propositio nota, homo est corpus, & quia primæ differentiæ, per quas diuiditur corpus, sunt animatum, & inanimum, oos autem eligere uolumus animatum vt homini competēs, & reijcere inanimum, ideò animatum est maior extremitas, quam quærimus, ergo si maiorem propositionem ex corpore, & aoimato constituere uolumus, maior erit una ex tribus, vel, omne corpus est animatum, vel, aliquod corpns est animatum, uel, omoe animatum est corpus; si primam sumamus, ea falsa est; si secundam, erit syllogismus ex maiore particulari, qui prauus est, & nihil concludit in prima figura, si tertiam, erit syllogismus in secunda figura ex duobus affirmantibus, qui similiter prauus est, & nihil concludens; nulla igitur ratione per eam diuisionem colligere possumus hanc differeotiam homini competere, uanaque est omnium sententia, qui putant diuisionem nobis talem notitiam tradere. Quòd si in ijs terminis bonum syllogismum facere uolumus, debemus in maiore extremitate utranque simul differentiam sumere, non alteram solam, & dicere, omne corpus est animatum, uel inanimum, at homo est corpus, unde in prima figura sequitur, ergo omnis homo uel animatus est, uel ioanimus, qui boous quidem syllogismus est, sed noo colligit propositum, uolumus eoim colligere solum animatum homioi competere reiecto inanimato. Hac ratione utitur ibi Aristoteles ad ostendeodam diuisionis inutilitatem ad differentiarum, si latuerint, inuentionem; idque reuera cuilibet manifestum esse deberet, quando enim hominis definitionem, idest differētias in ipsius definitione accipiēdas inquirimus, & aliqnod superius genus notum accipimus, ut corpus, & ipsum diuidimus per animatum, & inanimatum, ut altera differentia reiecta reliquam homini tribuamus, tunç uel est per se notum quòd homo sit animatus, uel ignotum; si per se ootum, accipitur statim animatum relicto inanimato, non tamen quòd ex ipsa diuisionis ui illud elucescat, sed quia est per se notum; si uerò sit per se ignotum, diuisio ad id notificandum non sufficit, & facta diuisione corporis per animatum, & inanimum adhuc ignoratur utra differentia homini tribuenda sit; uerùm quia res per se nota est hominem esse animatum, ideò data est multis occasio errandi, & existimandi eam per diuisionem fieri notam, quum tamen non diuisionis beneficio, sed per seipsa sit oota; quod quidem manifestè inspiciemus, si eo exemplo dimisso aliud aliquod sumamus definitionis per se ignotæ, & in controuersia positæ, ueluti si quęramus definitionem Zoophyti, quod nō satis est clarum an uitam animalis uiuat, an stirpis; quia an sentiat, necne, non omnioo cognoscitur; sumamus genus notum corpus, certum est enim Zoophytum esse corpus, primùm qoidem si diuidamus corpus per animatum, & inanimum, his differentijs propositis apparet illico Zoophytom esse animatum, nō inanimum, tamen non quòd id nobis diuisio præster, sed quia per se notum est Zoophytum sumere alimentum, & outriri; postea uerò quādo accepto animato corpore ipsum diuidimus per sensibile, & insensibile, per hanc diuisionem non apparet magis Zoophytum esse sensibile, quàm insensibile, quia ubi in proposita re neutra differētia per se cognoscitur, diuisio nullam prorsus notificandi uim haber; tunc igitur nisi ad aliquam methodum cōfugeremus, quę illatricem uim haberet, nullam nobis cognitionem diuisio ipsa præstaret; confugere autem possemus ad aliquod accidens sensum consequens, & methodo uti resolutiua, ueluti si ostenderemus Zoophytum dolere quando pungitur, ex eo enim dolore colligeremus Zoophyto sensum inesse, quod ipsa diuisio osteodere haudquaquàm potest, idq; mihi uidetur ita esse manifestum, ut oulla probatione indigeat.

Via diuisiua non habet illationis necessitatem.

D

E

F

Caput Octauum, in quo dubium quoddam soluitur, & declaratur quidnam sit per se notum, & quid per se ignotum.

Caeterum adnersus hoc obijcere aliquis posset, uidētur enim plurimæ definitiones per solam diuisionem notificari, quæ aote diuisionem ignorabantur, ueluti definitio hominis, definitio circuli, nam si

rusticum

rusticum percontemur quid est homo? quid est circulus? nullam sciet definitionem assignare, sed facta diuisione, & nulla alia methodo adhibita vtranque cognoscet; diuisio itaque notificat illud, quod per se ignotum erat, nam si omnes partes definitionis hominis fuissent per se notæ, rusticus certè etiam ante diuisionem eas cognouisset; declaratio igitur definitionis ignotæ tota diuisioni attribuenda est. Hanc difficultatē facilè soluemus, si intelligamus quid nam *Quid sit per se ignotū.* dicatur per se notum, & quid non per se notū, .i. per se ignotū; nam, vt docet Auerr. in comm. 25. secundi libri Poster. Analyticorum, illud dicitur per se ignotum, siue naturaliter ignotū, quod lumine proprio, & propria euidentia à nobis cognosci nō potest, sed opus habet ostendi per aliud, proinde per syllogismum notificatur, vt hæc propositio, triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, ipsa enim per se nunquàm nota fieret neq; per longam mentis consyderationem, neq; per diligētem trianguli inspectionem, quoniam illa trianguli affectio minimè sensilis est; propterea ad aliud notius confugiendum est, illudque est medium in syllogismo, per quod eam demonstramus; de hoc per se ignoto si loquamur, certissimum est id per diuisionem minimè notificari, vt ait eo in loco Auerroes, imo & Aristoteles; per se autem notum, seu naturaliter notum duplex est, *Per se notum duplex est.* ut ex ipso Aristotele passim in Posterioribus Analyticis colligimus, nō solùm enim illud, quod omnibus euidentissimum est, dicitur per se notum, sed illud quoque, quod etiam si non sit cognitum, tamē, si proponatur, vel statim, vel post aliquam eiusdem consyderationem absque ullius medij ope cognoscitur; Aristoteles enim in secundo capite primi libri Posteriorum Analyticorum inter principia immediata, & indemonstrabilia non sola ponit axiomata, quæ per se nota sunt discipulo; antequàm ea audiat ex ore magistri, sed etiam definitiones, ac suppositiones, quę non sunt discipulo cognitæ antequàm à doctore exprimantur; vt enim per se nota dicantur, satis est si non probentur per aliud, sed ipsa per se, quando proponuntur, credantur; postea uerò in tertio eiusdem libri capite postquàm in secūdo species principij immediati distinxerat, incipit eorum sententiam refellere, qui nihil sciri posse asseuerabant, necnon eorum, qui omnia per demonstrationem sciri posse arbitrabantur, & ostendit utrunq; errorem ex eo processisse, quòd qualis nam sit primorum principiorum cognitio non aduerterunt, putarunt enim principia quoque, si sciri debeant, per aliud esse demōstranda, quod omnino negat Aristoteles, sed dicit prima principia non ex alio, sed ex seipsis nota fieri; nec de solis dignitatibus loquitur, sed de omnib. principijs, quæ priùs inter species principij indemonstrabilis numerauerat; omnia igitur vocat A per se nota, vnde colligimus duplex esse per se notum, aliqua enim dicuntur per se nota, quia sunt omnibus actu per se cognita; aliqua uerò quia, licèt non sint actu cognita, sunt tamen per se cognoscibilia, si proponātur, ueluti definitio circuli rustico non est actu cognita, si tamen ipsi proponatur, statim absque ullo medio eam intelliget; sic definitio hominis, etsi nō est actu cognita rustico, tamen, simulatque ipsi proponitur, ab eo cognoscitur per se, non per aliud; hoc autem facilè uidere possumus, si singulas definitionis partes homini rustico sine ulla diuisione, imo etiam sine ullo ordine proponamus; nam si rusticum percōtemur, est ne homo rationis particeps? annuet proculdubio; similiter si interrogemus an sit sensibilis, an sit animatus, an sit corpus; hæc nanque omnia rustico notissima sunt; quoniam igitur ea, dum sine diuisione proponūtur alicui, statim cognoscuntur, sequitur quòd etiam quando cum diuisio- B ne dicuntur, non per diuisionem nota fiūt, sed per se ipsa cognoscuntur; illa verò, quæ per se non cognoscuntur, ignota manent, siue cum diuisione, siue absq; diuisione proferantur; nam diuisio ad ea notificanda est prorsus inefficax.

Caput Nonum, aduersus eos, qui dicunt diuisionem esse methodum vtilem ad notificandum, numerum specierum ignotum.

RELINQVITVR alter error confutandus eorum, qui dicūt per methodum diuisiuam inueniri numerum specierum ignotum; primùm quidem hi in eo mihi uidentur errasse, quòd numerus specierum in quæsitis scientialibus non numeratur, nam Arist. in principio secundi libri Poster. Analyticorum dixit quatuor ad summum esse illa, quæ quæri, ac sciri possunt, an sit, quid sit, an insit, cur insit, non adiecit quot sint species sub gene- C re; si uerò totam Arist. philosophiā legamus, videbimus ipsum nūquàm proponere numerum *Numerū specierum in scientijs quæritur.* specierum inuestigandum, uult quidem in philosophia naturali cognitionem nobis tradere specierum corporis naturalis, scilicet ut earum naturas, & accidentia cognoscamus, at quot illæ sint nunquàm declarauit, parum enim refert cognoscere an species animalis sint mille, an bis mille, sed sat est si ipsarum specierum naturas, & accidentia noscamus; hác notitiam adepti possumus species, si uolumus, numerare; quòd si numerare eas nolimus, non propterea imperfecta, uel diminuta scientia nostra nuncupanda est. Videtur autem hæc cognitio numeri esse quiddam consequēs ipsarum specierum cognitionem siue distinctam, siue confusam, nam ex cognitione quid sint numerū ipsarum colligere possumus, quem nunquam perfectè cognoscimus dum earum naturas ignoramus; sed cognitionem etiam specierū imperfectam conse-

consequitur numeri quoque cognitio imperfecta, quando enim solùm quòd sint, non quid sint, cognoſcimus, debilem quoque numeri notitiam habemus, quia dum earum naturas ignoramus, poſſumus ſæpe dubitare an duæ aliquæ ſpecies ſint reuera duæ, an vna, & eadem, vt aſinus, & mulus, quod in multis auibus, atq; in multis piſcibus contingere facilè poteſt; cognitio igitur numeri ſpecierum nō eſt ſeiuncta à cognitione an ſint, & à cognitione quid ſint, ſed cum eis ex neceſſitate eſt coniuncta, & eas conſequitur; propterea huiuſmodi quæſtionis nullam fecit mētionem Ariſtoteles, & in ſcientijs nunquàm numerus ſpecierum quęritur, vel aliarum rerum, niſi dū quæritur an ſint, & quid ſint, quemadmodum in primo libro Phyſicor. notare poſſumus, etenim quærit ibi Ariſtoteles quot ſint principia rerum naturalium, cui quęſtioni nō per diuiſionem ſatisfacit, ſed probando quòd ſint, & quid ſint, poſtquàm enim oſtenſum eſt prima omnium principia eſſe duo contraria, & vnum ſubiectum, factus eſt manifeſtus principiorum numerus abſq; ulla diuiſione; fit quidem diuiſio quædam ab Ariſtotele in contextu ſexto illius libri, ſed per eam proponitur ſolùm quæſtio, non explicatur; quod in alijs quoque illius libri locis notare poſſumus, quandoquidem, vt antea dicebamus, diuiſio nil ignotū notificat quando nullum membrum eſt per ſe notum, ideo qui dicit principia vel plura eſſe, vel unum, &, ſi plura, vel finita, vel infinita, &, ſi finita, vel tria, vel quatuor, vel in alio aliquo ſtatuto numero, non propterea numerum principiorum declarat, ſed ſolùm quæſtionem proponit de numero principiorum, quoniam nullum ex ijs membris eſt per ſe notum; facta autem quæſtione Ariſtoteles non eam ſoluit per diuiſionem, ſiquidem vel cæcus videre poſſet diuiſionē ad hoc munus idoneam nō eſſe, ſed per methodum reſolutiuam, etenim inductione probat omniū rerum principia eſſe duo contraria, deinde oſtendit dari primam materiam per demōſtrationem ab effectu; itaque demonſtrando quòd ſint, & quid ſint principia numerum quoq; principiorum conſequēter declarat, & nulla ibi notari poteſt oſtenſio numeri ſeiuncta à declaratione quòd ſint, & quid ſint; quare nulla methodo numerus ignotus declarari poteſt, niſi illa eadē, qua vel eſſentia, vel ſaltem exiſtentia declaretur. Qui igitur dicunt methodo diuiſiua numerum ſpecierum ignotum inueniri, commentum dicunt, quod ne excogitari quidem meo iudicio poteſt, quandoquidem ſi earum ſpecierum exiſtentia nota eſt, numerus quoque cognoſcitur; ſi uerò etiam eſſentia, adhuc magis cognoſcitur numerus, neque opus eſt ut per diuiſionem inueſtigetur; quòd ſi & eſſentia, & exiſtentia ignoretur, vana eſt numeri indagatio per diuiſionē, is enim nunquàm inuenietur, niſi eſſentia, vel

D ſaltem exiſtentia nota fiat, at neutra poteſt per diuiſionem oſtendi, ergo neq; numerus. Duos igitur errores illi commiſere, vnum quidem, quoniam quæſtio numeri ſeiuncta à quęſtione an ſit, & à quæſtione quid ſit, nō eſt in uſu apud philoſophos; alterum uerò quia eo modo, quo eſt in uſu, nimirum coniuncta cum altera memoratarum quæſtionum, diuiſio ad eam quæſtionem diſſoluendam, & numerum quæſitum declarandum nihil roboris habet. Verùm luce clariorem huius dogmatis falſitatem inſpiciamus, conſyderemus quiſnam ſit in eo progreſſu terminus notus, & quis ignotus, & qualis illatio huius ex illo. Neceſſe eſt ut qui numerum ſpecierum per diuiſionem notificari dicunt, fateantur tres tantummodo terminos hic poſſe conſyderari, genus differentias, ſpecies; uel igitur proceſſus eſt à genere ad differentiás, uel à genere ad ſpecies, uel à differentijs ad ſpecies cognoſcēdas, quorum nullum dici poſſe oſten-
E demus; non eſt à genere ad differentias, quoquoniam ex genere nō poſſunt colligi differentiæ, id enim ſi eſſet, ultimæ naturaliū corporum differentiæ non ignorarentur, hæ tamen ſunt ignotæ, licèt genera cognoſcantur; quòd ſi quis dicat hanc cōſequentiam ualidam eſſe, eſt animal, ergo eſt rationale, uel irrationale, proinde ex genere poſſe differentias inferri; reſpondemus ad differentiarum cognitionem nos non duci ex cognitione generis, nam ſi ignoraremus differentias animalis eſſe rationale, & irrationale, dicere non poſſemus, eſt animal, ergo uel eſt rationale, uel irrationale; alio igitur medio ducti ſumus in harum differentiarum notitiam, nimirum aliquo ſigno, uel effectu poſteriore, ſiue per ſenſum, at certè non per genus; differentijs autem iam cognitis eas ex generis poſitione licet inferre, quum enim cognoſcamus eas eſſe animalis differentias, & inter illas nullum dari medium, certi etiam ſumus quic-
F quid eſt animal, illud uel rationale eſſe, uel irrationale; igitur ex genere cognito ad differentiarum notitiam per neceſſariam illationem duci non poſſumus; ſed neque ex genere in cognitionem ſpecierum, eadem enim ratio uiget, quia ubi notæ ſunt ſpecies omnes alicuius generis, ualida eſt conſequentia à genere ad eas omnes cum diſiunctione prolatas, ueluti ſi dicamus, eſt triangulum, ergo uel æquilaterum, uel æquicrus, uel ſcalenum, quia iam nouimus alias trianguli ſpecies præter has tres non dari; aſt ubi ſpecies omnes notæ non ſunt, quamuis notum ſit genus, ea illatione uti non poſſumus, notum enim nobis eſt genus animal, tamen ex eo numerus ſpecierum inferri non poteſt, quum plurimæ ſint nobis ignotæ; quare ſi dicamus, eſt animal, ergo uel homo, uel bos, uel equus, uel aliquod aliud nobis notum, ratio eſt prorſus inefficax, quia eſſe poteſt aliqua alia animalis ſpecies ex earum

Ex genere nō poſſunt differētiæ notificari.

nume-

numero, quas ignoramus; genus igitur non est tale notum, ex quo numerus differẽtiarum, vel specierum ignotus colligi, ac notificari possit. Superest vt dicant in methodo diuisiua processum fieri à differentijs ad species tãquàm à noto ad ignotum, ut ex differẽtijs notis ducamur in cognitionem numeri specierum ignoti; sed neque hoc dici potest, in tali enim processu fieret petitio principij manifesta, quoniam talis illatio fieri non potest nisi hoc fundamento constituto quòd numerus specierum ignotus inferatur ex numero differentiarum noto, hoc autem est inferre idem ex seipso, quia differentia est ipsamet essentia speciei, nec potest unquàm esse cognita dum species ignoratur; propterea Aristoteles in secundo libro Posteriorum Analyticorum, vbi docet è demonstratione definitionem extrahere, inquit illa tantùm posse demonstrari, quæ causam habent externam, sic enim aliud ex alio demonstratur; at non illa, quorum causa interna est, & in ipsorum essentia comprehenditur; ideò sola accidentia demonstrantur, quoniam ipsorum causę extra eorum essentiam sunt; at substantiarum nõ est demonstratio, quia causa, qua sunt, est ipsa earum essentia, causa enim, qua homo est homo, est ipsa forma, ac differentia propria hominis, quæ non est extra hominis essentiam, sed ipsa essentia, & natura hominis est; quare si hominẽ demonstraremus per rationale, peteremus illud idem, quod ostendere uellemus, rationale nanque nil aliud est, quàm homo ipse, neq; cognosci nunquàm potest dum homo ignoratur, eaque est sententia clara Auerrois, & Eustratij in eodem loco, & Alexandri referente Eustratio, asserunt enim omnes quòd demonstrando speciem per propriam differentiã petitur id, quod in principio quærebatur. Præterea species proprijs differentijs semper notiores sunt, quia cuiusque rei confusa cognitio distinctam ex necessitate vel præcedit, uel saltem subsequi nullo modo potest; cognitio autem differentiæ nil aliud est, quàm cognitio distincta speciei; ergo si species omnes sunt suis differentijs notiores, & priùs cognitæ, nunquàm euenire potest vt ex numero differẽtiarum cognito ducamur in cognitionem numeri speciерũ ignoti, sed priùs species ipsas nouimus, postea differentias, quibus discrepant, indagamus, dum ipsarum essentiam noscere contendimus; idque nemo sanæ mentis inficiari deberet, quia res ipsa loquitur, & in ipso uocabulo ueritas apertè conspicitur, differentia enim non est aliquid per se ipsum consistens, sed alteri inexistens, nempè id, quo res differt ab alijs, quomodo igitur cognoscere, uel cogitare differentiam aliquam possumus sine specie ipsa differente? idcirco nemo unquàm diceret animal aliud rationale esse, aliud irrationale, nisi priùs aliquam nosceret animalis speciem rationis cõpotem,

Species ex differentijs notificari non possũt.

Species cognitę sunt ante differentias.

A & aliquam rationis expertem; sic dicimus animalium alia terrestria esse, alia volatilia, alia aquatilia, quia iam nouimus has species, quibus hæ differentiæ competunt, nullam enim harum differentiarum pronũciaremus, nisi speciem, cui inest, nosceremus, quia differentia extra speciem neque est, neque cognosci potest; quòd si fieri posset ut speciebus omnibus ignoratis has differentias cognosceremus, & ipsis vteremur, cur non etiam quartam differentiam adijceremus dicentes alia animalia in terra, alia in aquis, alia in aere, alia in igne degere? attamen hanc non addimus, quia priùs nouimus nullam esse animalis speciẽ, quæ in igne viuat; nunquàm igitur differentias, per quas genus diuiditur, pronunciamus, nisi species, quibus competant, & in quibus existant, saltem aliquas cognoscamus; non est igitur verum id, quod illi dicunt, ex numero differẽtiarum nos duci posse in cognitionem numeri specierum

B ignoti; quod in ipsa quoque diuisione manifestum est, quãdo enim genus per differentias diuidimus, nullam illationem facimus, nullo vtimur ratiocinio à differentijs ad species procedendo tanquàm à notis ad ignotas, non enim dicimus rationale, ergo homo, irrationale, ergo brutũ, sed propositas differentias speciebus vt priùs cognitis applicamus, dicimus enim, animal aliud est rationale, aliud irrationale, rationale quidem est homo, irrationale verò per alias differentias diuiditur, quæ singulę speciebus notis tribuuntur, nunquàm species vt ignotæ ex eis deducuntur; nullus igitur processus illatiuus in diuisione apparet, neq; enim à genere ad differẽtias, neq; à genere ad species, neq; à differentijs ad species; quare nulla ratione eorum sententia admitti potest, qui dicunt methodo diuisiua nos duci ad cognoscendum numerum specierum ignotum. Sed huius erroris

C causa fuit quòd non cognouerũt non posse numerum specierum ignotum declarari, nisi ipsarum essentia, vel saltem existentia nota fiat; diuisio autem quum nullã habeat uim declarandi essentiam, vel existentiam ignotam, numerum quoq; specierum notificare non potest; quòd autem diuisio essentiam ignotam nõ declaret, priùs ostendimus dum de definitionis venatione per diuisionem locuti sumus; quòd uerò neque existentiam, nunc demonstrauimus, quoniam ex necessitate priùs est cognita speciei existentia, quàm differentiæ. Hæc igitur sententia rationi consentanea non est; sed & antiquorum philosophorum authoritati aduersatur, Aristoteles enim quãdo Platonis de diuisione opinionem recenset, nil aliud ipsi attribuit, nisi quòd dixerit eam esse idoneam methodũ, per quam partes definitionis ignotas inuestigemus; de numero autem specierum per diuisionem indagando nihil prorsus dixit Aristoteles, neq; ab alijs dictum commemorauit.

Caput Decimum, de vtilitate diuisionis.

IN diuisione nullam esse notificandi vim satis est in præcedentibus demonstratum, núc declarandum est quænam sit diuisionis vtilitas, ne quis fortè suspicetur nos eá vt prorsus inutilem reiecisse. Dicimus igitur diuisionis vtilitatem non in notificando, sed in disponendo potiùs esse constitutam, proinde ipsam ordinis potiùs, quàm methodi conditiones, & naturam præseferre; nam ad partes totius disciplinæ rectè disponendas non parùm iuuat diuisio rerum consyderandarum, vt in naturali philosophia credendum est Aristotelem diuisione vsum esse ad eius scientiæ partes benè ordinandas, quum enim subiectum ipsi proponeretur consyderádum corpus naturale generaliter acceptum, huius diuisionem fecit in simplex, & mistum latè sumptum, deinde misti in imperfectum, & perfectum, deinde misti perfecti in homogeneum, & heterogeneum, postea homogenei in lapides, & metalla, & heterogenei in animalia, & stirpes, & horum omnium in species vltimas, vt primo loco de corpore naturali communi tractationem faceret, postea de simplici, postea de misto communi, deinde de speciebus iam memoratis vsq; ad infimas; qualem diuisionem uidetur etiam tetigisse Aristoteles in principio primi libri de cœlo dum corpus naturale partitur in simplex, & mistum, vt de simplici corpore tractationem aggrederetur; necnon in primo capite primi libri Meteorologicorum, vbi omnia tum dicta, tum dicēda commemorat; in hac autem diuisione illud inspicere possumus, quod antea de ordine declarauimus, quemadmodú enim ordo nihil ignotum notificat, sed solùm disponit, ita dú diuisionem facimus corporum naturalium, nullam réignotam declaramus, sed diuidendo res naturales disponimus; mox autem methodis vti incipimus in singularum partium tractatione, quibus à noto ducimur ad cognitionem ignoti. Eadem est diuisionis utilitas in definitionum assignatione siue definitionis partes per se notæ, siue ignotæ fuerint; quando enim sunt per se notę, idest saltem per se absq; alio medio cognoscibiles, vt partes definitionis hominis respectu rustici, túc diuisio facit ut ordinatè omnes proferantur, & genus differentijs omnibus anteponatur, & differentię superiores inferiorib. quod nisi fieret, nugatio cómitteretur; si uerò uel omnes partes, vel aliquæ sint naturaliter ignotæ, & inuestigatione, atque probatione indigeant, diuisio facit ut ordinatè inuestigentur, vt si assignanda esset hæc hominis definitio corpus animatum sensibile rationale, & nullam harum esset per se notum homini inesse, proinde singulæ demonstrandæ essent, primùm quidē demonstrandum esset hominem esse corpus, deinde esse animatú, & ita deinceps, quæ partium

Diuisio est potius ordo, quā methodus.

Diuisio est utilis ad totam scientiā benè ordinandam.

E

F

Diuisio utilis est ad definitionem

D ordinatio commodè per diuisionem fit, sine qua possemus nugationem committere demonstrando priùs hominem esse rationalem, deinde esse animatum; sed quum diuisionem summi generis per differentias facimus, ordinatè procedimus, & quādo in aliquam partem non per se cognoscibilē incidimus, ad methodum aliquam confugimus, & probationem adhibemus, quoniam diuisio uim probandi nō habet, vt supra dicebamus; methodus igitur partes definitionis ignotas notificat, diuisio uerò non notificat, sed solùm disponit. Est igitur diuisio ordo potiùs, quàm methodus, & ordo quidē modò vniuersalis, modò particularis; vniuersalis quidē in totius disciplinæ dispositione facienda; particularis verò in partibus alicuius definitionis in aliqua disciplinæ parte benè ordinandis. Sic etiam dicere possumus diuisionem ad numerum specierum ignotum notificandum nihil prodesse, tamen conferre ad species iam

E cognitas ordinatè, & distinctè numerandas, vt quæcunque dicatur esse diuisionis utilitas, eam non in notificando, sed solùm in disponendo constituamus. Si uerò cuipiam uideatur non propriè diuisionem uocari ordinem, id saltem ille inficiari non debet, diuisionem ministram quandam ordinis esse, quum.n. duo sint præcipua instruméta logica, ordo, & methodus, non est necessarium ut omne, quod logicus docet, & quo philosophus utitur, ordo sit, uel methodus, sed satis est si ad hæc duo, reliqua omnia uel tanquàm partes, uel tanquàm principia, uel tanq̃ ministrátia redigantur; nam præter hanc viam diuisiuá, de qua núc loquuti sumus, nonne apud philosophos in vsu est etiam diuisio quanti in partes, quę integrantes dicútur? nonne diuidút sæpe philosophi vocem ambiguam in suas significationes? ea tamē diuisio neq; ordo est, neq; methodus, sed horú ministra; nam de aliqua re sermonem habituri, vel aliquam

F rem demonstraturi debemus ante omnia vocis ambiguitatem tollere, & eius significationes distinguere; tamen huiusmodi diuisionem indignam esse arbitramur, quæ instrumentum logicum appelletur, & malumus ministram, & seruam logicorum instrumentorú nominare. Nos igitur talem putamus esse diuisionis naturá, ut ordinis potiùs códitiones, quàm methodi pręseferat, proinde vel ordo, vel ordinis pars, vel saltē ministra dicenda sit. hanc sentētiam Arist. fuisse non est dubitandum, ipse nanq; in logica sibi proposuit de methodis, atq; instrumétis notificantibus, non de ordinibus agere, propterea de diuisione nusquàm locutus est, nisi eam reijciens, & eius inutilitatē ostendēs, ut legere possumus in libris Analyticis tum prioribus, tú posterioribus; at si diuisio instrumētum notificandi esset, certè reprehendendus esset Aristot. qui de huiusmodi instrumentis diligentissimè in logica locuturus uiam diuisiuá omisisset, quum

Diuiso uel est ordo, uel ordinis ministra.

de

de ratione benè diuidendi aliqua omnino dicere debnisset. Quòd igitur de uia diuisiua nō sit locutus Aristoteles, nisi eam refellendo, ea causa fuit, quia ipse de ordinibus nihil docere in logica nnluit, sed de methodis solùm, diuisio autem ordo quidam est, nō methndus, & quando Arist. eam impugnat, non alia utitur ratione, quàm ꝙ uim syllogisticam nō habet; qua in re uidetur carpere Platonem, qui diuisionem ut methodum accipere uolens, non solùm ut ordinem, ipsam sufficere arbitratus est ad venandas partes definitionis ignotas, quod omnino negauit Arist. sic autem manifestum est ordinē quoque omnem inutilē esse, quatenus ordo; nempè ad notificandum, utilis tamen est ad disponendum, qualem ipsam quoq; diuisionem esse diximus. De hac re potest quisq; Aristot. legere in primo libro Priorum Analyticorum, in calce sectionis secundæ, & in 2. Poster. in 23. & in 73. contextu, alijsq; sequentibus, & ipsius dicta benè consyderando ex eis hác, quam exposuimus, sententiam desumere.

Caput Vndecimum, in quo methodus definitiua refellitur.

Reiecta methodo diuisiua sequitur vt de definitiua sermonem faciamus, quam refellere multò facilius nobis erit, quandoquidem in diuisione uia quædam inest, & processus ab hoc ad illud, vt non absq; ratione plurimos hæc similitudo decipere potuerit, ut crediderint diuisionem methodū esse, quum reuera non sit. At in definitione nihil tale conspicimus; definitio enim est simplex quædam essentiæ expressio, vna, & indiuidua, in qua nullum processum ab aliqua re ad aliam rem notare queamus; ideò per magnū errorem ab omnibus fuit inter methodos collocata, & summoperè semper miratus sum quo modo in mentem tot clarissimorum uirorum cadere tantus error potuerit, quòd definitio sit methodus, quæ ex noto ducat in cognitionem ignoti, & dicatur methodus definitiua ab alijs methodis distincta. Huius sententiæ falsitas satis demonstrari potest per ea, quæ antea dicta sunt de natura methodi, ac de eius definitione, diximus enim methodum esse processum syllogisticum, & habere illationis necessitatem, cuiusmodi certè non est definitio, quare methodus uocari nō potest, quum formam illam, quę in omni methodo requiritur, non habeat. Sed ut clariùs ueritatem demonstremus, & omnem fugæ locum aduersarijs auferamus, singillatim omnia consyderare oportet, quæ ipsi hac in re dicere, aut imaginari possunt, quum enim omnes usque ad hodiernam diem sententiam hanc secuti sint, eaque in eruditorum uirorum mentibus ita sit radicata, ut opinio nostra primo ipso aspectu fortasse παράδοξος uideatur, necessarium esse duximus ad inueteratum aliorum errorem eradicādum, & nouum dogma introducendum, omnia diligentissimè expendere; prestat enim ut multi dicant librum nostrum prolixitate orationis laborare, quàm vt uerborum inopia, & obscuritate fiat ut nostræ sententiæ ueritas, & alterius falsitas non benè à multis percipiatur.

Caput Duodecimum, quòd in definitione neque ab una parte ad aliam processus fiat, neque à definito ad definitionis cognitionem ducamur.

Qvi igitur dicunt definitionē esse methodum ducentem nos à noto ad cognoscendum ignotum, ostendere debent quisnam sit in hac definitiua methodo terminus ignotus, ad quē; & quisnam terminus notus, à quo; ut qualisnā ab hoc ad illum uia sit consyderemus; quatuor ad summum inuenio, quæ responderi possint, eaq; omnia uana, & absurda esse demonstrabimus; vel enim dicunt in methodo definitiua processum fieri à parte definitionis nota ad aliam partem ignotam; uel à re definita ut notiore ad definitionem ut ignotiorem, quum Aristoteles dicat in proœmio primi libri Physicorum nomen rei definitæ esse nobis notius definitione; uel dicunt (quæ potiùs uidetur eorum esse sententia) methodum definitiuam esse processum ab ipsa definitione ad essentiam, siue (vt aiūt) quidditatem rei definitæ cognoscendam; vel demum dicunt, ut aliqui dicere uisi sunt, methodū definitiuam esse processum à partibus definitionis præcognitis ad totam definitionem, quæ ex earum compositione colligitur. Primum quidem minimè dici potest, quum manifestum sit nullum esse in definitione processum illatiuū à parte ad partem, sed totam definitionem cōtinuata locutione pronūciari tanquàm unū, non tanquàm multa; quāuis .n. in definitione multę sint partes, tamen non ut plures proferuntur, sed ut unum, quemadmodū admonuit nos Arist. in libello de interpretatione; ideò naturæ definitionis repugnat dictio coniunctiua, quę multitudinem prę sefert, non enim coniungimus nisi ea, quæ ut plura proponuntur; ob eādem rationem illatio in partib. definitionis nulla esse potest, quia non minùs multitudinem significat, quemadmodum .n. idem cum seipso non coniungitur, ita neq; ex seipso infertur; partes autē definitionis, etsi plures sunt, tamen non ponuntur ut plures, sed ut ad constituēdam naturam, & essentiam unam conueniunt; quatenus alia pars potestatem dicit, & determinatur, alia uerò determinat, & significat actum; sed rem hanc diligentiùs explicare ad nos non pertinet; satis est per hæc ostendisse in definitione nullū fieri discursum à parte definitionis ad partē. Præterea genus in definitione differentijs sem-

In definitione non fit illatio partis ex parte.

Partib. definitionis non cōuenit dictio cōiunctiua.

per anteponitur, dicimus enim animal rationale esse hominis definitionem, ergo si processus aliquis illatiuus fieret à parte præcedente ad subsequentem, esset vtique à genere vt noto ad differentias vt ignotas, tamen hæc illatio nihil roboris habet, & est penitus inefficax, quia non possumus dicere, est animal, ergo est rationale, quare nunquàm possumus ex parte præcedente inferre partem sequentem in definitione, quum pars præcedens sit semper vniuersalior sequente; fatua igitur sententia est, si intelligant definitionem ita esse methodum, quia in ea fiat processus à parte præcedente ad sequentē cum illationis necessitate. Si verò dicāt in definitione progressum fieri à re definita vt nota ad definitionem vt ignotam, multa sequuntur absurda, primùm quidem erit progressus ab eodem ad idem, definitio namq; idē est, ac definitum; sequeretur etiam definitū esse definitionis partem, quod quidem minimè dicendum est, nam si ipsa definitio est via, & methodus quædam, oportet in ipsa definitione comprehendi terminum notum, à quo, & terminum ignotum, ad quem, vt in ipsa methodo transitus ille consyderetur nullo extrinsecus assumpto; itaque res definita pars erit methodi definitiuæ, proinde etiam definitionis, quum apud illos definitio sit methodus ipsa definitiua; erit igitur repugnantia magna in hac positione, quia dum dicitur hāc uiam esse à definito ad definitionem, definitum extra definitionem ponitur; quatenus verò definitū dicitur esse terminus, à quo, in methodo definitiua, sic definitionis pars esse dicitur. Sed quid in re manifesta pluribus opus est uerbis? certum est ex cognitione rei definitæ nos nō duci per necessariam illationem in cognitionem definitionis ignotæ, hoc enim si ita se haberet, facile esset omnia definire, qualibet enim re proposita, statim ex ea inferretur, & in lucē prodiret ipsius definitio, quemadmodum ex fumo, quem intuemur, inferimus ibi ignem esse; attamen id non contingit, multas enim res cognoscimus, quarum definitiones ignoramus: quoniam igitur ex sola cognitione rei definitæ nō ducimur in cognitionem definitionis ignotæ, sequitur processum hunc à definito ad definitionem nō esse methodum, quum methodus sit uia syllogistica cum necessitate illationis ignoti ex noto, & ipsius ignoti notificatione. Neque nobis obest dictum Aristotelis in proœmio primi libri Physicorum q. nomen rei definitæ est nobis notius definitione, notius enim est, non tamen tale notius, ex quo possimus duci in cognitionem definitionis ignotæ, quia iam diximus duas esse præcognitiones, quibus iuuamur ad cognitionem rerum ignotarum adipiscendam, vna dicitur præcognitio dirigens, altera verò agens; dirigens dicitur illa præcognitio, quæ est quidem necessaria ad illius rei notitiam comparādam, tamen ad eam notificādam non sufficit, vt præcognitio significationis nominis eclipsis est necessaria, si ipsius eclipsis cognitionem consequi debeamus, attamen ex ea sola in cognitionem eclipsis non ducimur; quia hæc non habet processum syllogisticum; at præcognitio agens illa est, quæ per necessariam illationē potest in nobis illius rei notitiam parere, vt cognitio fumi facit ignem cognosci, quia ex hac præcognitione fit syllogisticus processus, quē possumus methodum appellare; concedimus igitur definitum notius esse definitione, hoc enim nil aliud significat, quàm quòd cognitio cuiusque rei cōfusa priùs, & faciliùs, acquiritur quàm distincta, nam cognitio nominis rei definitæ est cognitio confusa, cognitio autem definitionis nō est alterius rei cognitio, sed est eiusdem rei cognitio distincta; & potest quidē cognitio rei confusa nos dirigere, ac iuuare ad acquirēdam distinctam, quam non habemus, tamen eam in nobis parere potens non est.

Quòd nō fiat progressus à definito ad definitionē.

Præcognitio alia dirigens, alia agens.

Caput Decimumtertium, quòd processus à definitione ad essentiam definiti declarandam non sit methodus definitiua.

QVi verò dicunt in eo esse cōstitutam methodi definitiuæ naturam, vt sit processus à definitione ad essentiam, & quidditatem rei definitæ ignotam declarandam, in eorum sententiam incidere uidētur, qui dicunt definitionem esse instrumētum sciendi quid est, idem.n. est methodus, atq; instrumētum sciendi; quum igitur vtrunq; dogma in unum, & eandem sensum cadat, eadem erit vtriusq; confutatio. In primis cognoscendum nobis est quid sit definitio, & quid sit id, qd Græci τὸ τί ἐστι, nostri quid est, seu quidditatem appellare consueuerunt, vt uideamus quid intersit inter definitionē, & quidditatem, hoc.n. cognitio non difficile erit uidere qualisnam sit ille processus, quē aliqui imaginantur, à definitione ad quidditatem, & quem putant esse methodū definitiuam. Discrimen inter definitionem, & quidditatem sumi potest ex ijs, quæ dicuntur ab Arist. in primo capite libri de interpretatione de nomine, conceptu, & re, dicit.n. conceptum esse imaginem in animo existentem rei extra animum positæ, nomen uerò esse signum conceptus, siue signum rei per medium cōceptum, postquàm.n. imaginē rei mente concepimus, eā alijs per vocē significamus; definitio igitur ad quidditatem habet eandem rationem, quam nomen habet ad rem, res.n. nobis proponitur cognoscenda, & cōcipienda vel ut totum quiddā cōfusum, uel ut in essentiales partes distributa, ut omnes distinctè conspici possint; illud quidem dicitur res ipsa, hæc uerò dicitur essentia, seu quidditas rei; ideo conceptū rei possumus utroq; mō formare; aut enim totam

Quòd definitio non sit īstrumētum sciēdi.

Discrimen inter definitionem, & quidditatem.

totam confusam concipimus, & ita dicimur rei conceptum in animo habere; aut in essentiales partes diuisam, & ita dicimur conceptum habere quidditatis rei, quidditas enim ab eo, cuius est quidditas, reipsa non differt, sed sola ratione, ut dictum est; possumus igitur etiam in uoce hoc idem discrimen notare, nam si rem ipsam confusè conceptam significare uolumus, nomine utimur, & dicimus, homo; si uerò eandem distinctè conceptam, idest ipsius quidditatem, utimur definitione, & dicimus, animal rationale; ideò Aristoteles in proœmio primi libri physicorum dicit definitionem in singulas essentiales partes rem distribuere, quæ per nomen tota confusa significabatur; nomen igitur à definitione non differt, nisi ut idem confusè acceptum à se distinctè sumpto, quale est discrimen inter illa, quæ ab utrisq; significantur, res enim ut totum quoddam cõfusum significatur à nomine, eadẽ ut distinctè sumpta est id, quod per definitionem significatur; hinc fit ut definitio nomen unum esse non possit, sed semper sit oratio, ideò Aristoteles in definitione definitionis eam dicit esse orationem, est enim oratio ueluti genus definitionis, propria autem differentia, qua ab alijs orationibus definitio separatur, est significatio quidditatis rei, omnis enim oratio est alicuius rei, uel aliquarum rerum significatrix, at sola definitio est significatrix quidditatis. Hæc omnia ita sunt manifesta, ut à nemine negari possint. Ex his colligamus magnam propositi dogmatis absurditatem, dicentes enim definitionem esse instrumentum sciendi quidditatem rei, siue methodum, qua ad quidditatis cognitionem ducimur, dicunt processum esse à definitione tanquàm nota, & termino, à quo, ad quidditatem tanquàm terminum ignotum, ad quem; qua quidem sententia nil potest esse absurdius, quãdoquidem definitio, & quidditas non discrepant nisi ut significans, & significatum, nõ potest igitur definitio esse nota, dũ quidditas ignoratur, quomodo enim notam habere possumus hominis definitionem, & quidditatem hominis ignorare? tamen si dogma illud uerum esset, oporteret definitionem esse notam dum est ignota quidditas, ut à definitionis cognitione ad cognoscendam quidditatem duceremur; quod an dici, imò an excogitari possit, quisq; rationis compos consyderet, sic enim dicitur idem notũ esse, & ignotum, & progressum fieri ab eodem in idem. At rei ueritas hæc est, quòd definitio est ipsa quidditas, quia significat quidditatẽ, ideò definitionem intelligere est quidditatem intelligere; & quidditatem ignotam dicere est dicere definitionem ignorari; quidditatem quæri est definitionem quæri; & inuenta definitione nil aliud nos assecutos esse dicimus, quàm cognitionẽ quidditatis; nulla igitur methodus est à definitione ad quidditatem tanquàm à noto

A ad ignotum, & uana est eorum sententia, qui hoc modò putant definitionem esse instrumentum ducens ad cognitionem quid est. Quod autẽ eos fefellit, fuit ambiguitas huius uocis, instrumentum, ignorarunt enim quomodo definitio sit instrumentum, & quænam sint illa instrumenta, in quorùm traditione logicus uersatur, & quæ possunt appellari methodi, est enim definitio instrumentum quidem, nõ tamen notificãdi quidditatem ignotam, sed solùm significãdi; non enim per discursum à noto ad ignotum dicitur definitio notã facere quidditatem rei, sed quia eam significat eodem modo, quo nomen significat rem per cõceptum medium, neque ullum inter hæc discrimen assignari potest, si enim res ignota sit, nomen quoque eam ignotam significabit, nõ eam notificabit, & ita ipsum quoq; ignotũ dicitur; sic quando quidditas est ignota, definitio eam significat ignotam, proinde ignota ipsa definitio dicitur, neq; B rem notificabit; est igitur definitio instrumentum significãdi quidditatem rei, sicuti nomen est instrumentum significandi rem confusè acceptam; at non huiusmodi sunt instrumenta logica, quorum fabricatio in logica quæritur, sed sunt instrumenta notificandi ignotum ex noto per discursum à noto ad ignotũ, & illationem necessariã huius ex illo, quæ dicitur tertia mentis nostræ operatio; at conceptio definitionis ad primam pertinet operationẽ, quæ simplicium apprehensio dicitur; ideò Aristoteles in contextu 14. & 79. primi libri Posteriorum negat definitionem enuntiare, quare si secundam operationem non habet, multo minus habet tertiam, quæ non est sine secunda; non est igitur Logicum instrumentum, omnia nanque instrumenta logica sunt discursus à noto ad ignotum. Aliqui uerò, qui dicunt aliqua dari instrumenta logica ad primam, non ad tertiam mentis operationem pertinentia, & eiusmodi esse ipsam definitionem, quid sit instrumentum logicum penitùs ignorare uidentur; quum enim logica ἀπὸ τοῦ λόγου dicta sit non tãquàm ab oratione, sed tãquàm à ratione, & discursu, dicere instrumentum logicum sine discursu, est dicere λογικὸν ἄνευ λόγου, & calidum sine calore: logicę igitur artis officiũ, ut nomen ipsum logicę significat, nullum aliud est quàm docere modum ratiocinandi, & transeundi à noto ad ignotum, hic autem discursus uocatur, & tertia mentis operatio; quod ipsa quoq; Aristot. tractatio declarat, de simplicibus enim terminis, nomine, & uerbo, quibus prima mentis operatio significatur, breuissimè locutus est in logica, neq; ut de instrumentis cognoscendi, nihil enim ab Aristotelis mente, & à ueritate alienius est, quàm aliquod eiusmodi simplex uocare instrumentum logicum; sed ut de partibus, ex quibus enunciatio postea constituenda erat; nam hæc quoque non ut instrumentũ cognoscendi consyderatur

Omne instrumẽtum logicũ est discursus.

in logica, sed ut principium instrumenti, nempè ut materie, ex qua syllogismus constare debet; instrumenta verò sciendi illa tantùm sunt, quæ sub syllogismo tanquàm sub communi genere continentur, nec ob aliam causam Aristoteles in Posterioribus Analyticis de methodis, atque instrumentis sciendi locuturus constituit Priores Analyticos ijs anteponere, & in ijs agere de syllogismo latissimè sumpto, quàm verè priùs de genere omnium methodorum, quàm de speciebus ipsis loqueretur, est enim syllogismus commune genus, & communis forma omnium logicorum instrumentorum, ut antea declarauimus; hinc fit ut, quum omne instrumētum logicum sit progressus à termino ad terminum, hi termini eiusdē ordinis, & eiusdem rationis esse debeant, nempè vel ambo in voce, vel ambo in re, vel ambo in conceptu animi sumantur, sic enim dicimur ab uno duci in cognitionem alterius, qui est uerè discursus logicus; at à voce ad conceptum, vel à voce ad rem nullus est logicus discursus, quia statim sine ullo discursu, sine ullo ratiocinio vox significat rem per medium conceptum; definitio igitur, quum sit vox, non potest eatenus dici methodus, & instrumentum logicum, quatenus significat conceptum quidditatis rei; & qui hoc dicunt, debent eadem ratione confiteri omnem orationem, & omnem uocem esse methodum, & instrumentum logicum, omnis enim oratio, & omne nomen aliquam rem significat; id tamen asserere absurdissimum est, ut aduersarij quoque ipsi concederent; ideò si aduersus eos tali argumento uteremur, quidnam ad illud responsuri essent nō uideo, eadem est ratio definitionis ad quidditatem ab ea significatam, & nominis ad rem, quæ ab ipso significatur, ergo si definitio est methodus, & instrumentum logicum notificās quidditatem, nomen quoque methodus erit, & instrumentum rem ipsam notificans, hoc tamen nemo assereret, quia est manifestè falsum, ergo neq; definitio est logicum instrumentum, sed instrumentum tantùm significandi; omnis enim vox significatiua siue simplex, siue complexa, instrumentum est ab hominibus inuentum ad rem aliquam, siue conceptum significandum, in quarum uocum numero est ipsa definitio; ideò definiens eam Aristoteles dixit esse orationem significantem quid est, rectè enim dixit significantem, quia non est instrumentum, nisi significādi; similiter primæ propositiones, & dignitates, dum ore proferuntur, sunt voces significantes rem per se notam, nec tamen dicuntur esse logica instrumenta aliquid notificantia, idq; si admitteremus, res omnes dicerentur per se ignotæ, ac demōstrabiles, etiam illæ, quæ per axiomata significantur, per uoces enim earum significatrices notificaremus res omnes, tanquàm ignotum ex noto per logica instrumenta probantes, hoc tamen nemo sanæ mentis assereret. Hæc nostra sententia absq; ullo dubio Aristotelis fuit, ut apertissimè in libro sequente demōstrabimus, in quo tractationem de methodis ab Aristotele in Posteriorib. Analyticis factam declaraturi sumus; nunc satis sit alium locum apud Aristotelem perpendere, qui est contextus quartus, & quintus primi libri de Animā, quærit ibi Aristoteles an sit aliqua communis methodus inuestigandi quid est in omnibus substantijs, methodos etiam aliquas nominat, subiungit enim an sit demonstratio, an diuisio, an aliqua alia methodus; at verò si definitio, vel methodus definitiua esset proprium instrumentum, & propria methodus, qua notificatur quid est, uana certè esset quæstio Aristotelis eo in loco, non enim opus erat dubitare, & ad alias methodos confugere, quum in promptu fuisset communis methodus inuestigandi omnes rerum quidditates, nempe definitio, seu methodus definitiua; igitur uidit Aristoteles definitionem non esse methodum, uel instrumentum notificandi quid est, sed esse illud, quod per methodum notificatur, quando latet; nam quærere quid res aliqua sit est definitionem eius quærere; proinde definitio quando est ignota, finis est methodorum, non methodus; quando autem nota est, notum est quid res sit, nec methodo eget, qua inuestigetur; propterea ibi Aristoteles non ipsam definitionem, sed alias methodos nominat, nempè diuisionem iuxta Platonis sententiam, & demonstrationem secundùm propriam opinionem, Plato nanq; definitiones ignotas per diuisionem uenabatur, Aristoteles uerò putauit demonstrationem esse methodum, qua omnes accidentium definitiones inuestigentur, substantiarum autem definitiones inquiri methodo resolutiua, quam significauit dum dixit [uel aliqua alia methodus] sed de his postea accuratius disseremus. Nunc animaduersione dignum est, ne quis ea, quæ diximus, perperam accipiat, definitionem inuestigari, quando est ignota, & per logica instrumenta, seu logicas methodos inueniri, ideò si eas methodos uellemus à fine nuncupare definitiuas, nil sequeretur absurdum, non enim ita definitiuam methodum refellere uolumus, ut methodum omnem, qua definitio ignota inuestigetur, de medio tollamus; sed solum ut ostendamus definitiuam methodum ab alijs distinctam non dari; quum enim definitio ignota possit & per demonstratiuam, & per resolutiuam methodum inuestigari, harum utranlibet si quis habita ratione finis definitiuam appellare uelit, non prohibemus, dicimus tamen eam, quam ille definitiuam nocabit, esse reuera demonstratiuam, uel resolutiuam, aliæ nanque præter has duas methodi non dantur.

[Margin notes: 1. lib. de anima contex. 4. & 5. — Nota quomodo dicatur methodus definitiua.]

Caput

Caput XIIII. quòd processus a partibus definitionis ad totam definitionem non sit methodus definitiua.

CONsyderádum superest an in progressu à partibus definitionis ad totam definitionem methodi definitiuę natura constituatur; huius membri confutationem sumere possumus ex ijs, quæ traduntur ab Auerroe in commentario primo primi libri posteriorum Analyticorum, ubi ab ipso multa doctè dicuntur ad definitionem, & ad id, de quo in præsentia loquimur, pertinentia; ostendit enim nullum esse posse discursum a partibus definitionis ad totam definitionem tanquàm à noto ad ignotum, ita ut ex partibus pręcognitis definitio per necessariam illationem colligatur, & innotescat; id enim si esset, definitiones naturaliter ignotæ non egerent syllogismo, quo notificarentur, satis enim ex partibus suis tota definitio nota fieret; quomodo autem definitio B ignota per syllogismum colligatur, accuratè in sequentibus declarabimus; nunc satis est ad sententiam Auerrois declarandam, & ad id, quod proposuimus, demonstrandum, si dicamus tum partes definitionis, tum etiam totam definitionem respectu rei definitę posse duobus modis consyderari, aut enim cognoscuntur solùm vt pręedicata illi inexistentia, aut cognoscuntur etiā vt essentialiā; & prædicata in eo quod quid est; quatuor igitur membra consyderanda nobis proponuntur, vt distinctè omnia declaremus, primum quidem sunt partes definitionis prout prędicantur de definito, idque vocemus A. secundū uerò eædem partes prout sunt partes definitionis, & prædicata in eo quod quid est, & uocetur B. tertio autem loco tota definitio, non ut definitio, sed ut prædicatum quoddam, quod appellemus C. Demum ipsa definitio prout est eius rei definitio, & ipsius quidditatem significat, & vocetur D. Partes quidem non C possunt esse cognitę dum definitio est ignota, quia totum non differt a suis partibus simul collectis, eo igitur modo cognita est definitio, uel incognita, quo sunt cognitę, uel incognitæ partes, non est igitur cognitum A. sine C. neque est cognitum B. sine D. sed cognitio A. est cognitio C. & cognitio B. est cognitio D. qui enim cognoscit partes singulas de illa re prędicari, ille cognoscit totam definitionem de eadem re prędicari, nondum tamen prout est eius definitio; qui verò cognoscit partes singulas de illa re in eo quod quid est prædicari, cognoscit etiā totam definitionem esse illius rei definitionē; quare nullus fit discursus a partibus ad totam, tanquàm a notis ad ignotam, partes enim notas in unum colligere non est per necessariam illationem procedere a noto ad ignotum, sed ab eodem ad idem, & a noto ad notum, erat enim actu cognita definitio in partibus suis vel

Definitio tota & eius partes possunt respectu definiti cōsyderari duobus modis.

Totum non differt a suis partibus simul sū ptus.

A vt definitio, si illæ sint cognitæ ut prædicata in eo quod quid est; vel ut prædicatum quoddā, si illæ sint notæ solùm ut prædicata, non ut prędicata in eo quod quid est. Potest tamen A. esse cognitum ante B. quare & C. ante D. prius enim cognoscuntur hęc prędicata ut illi rei cōpetentia, postea ut essentialia, & eius definitionem constituentia; qua igitur methodo ducimur a cognitione A. ad cognitionem B. seu (quod idem est) a cognitione C. ad cognitionem D? certè nulla, ut Aristoteles optimè ostēdit in 2. lib. Poster. Analyticorum, nullo enim syllogismo colligere possumus hoc illi competere in eo quod quid est, seu esse illius definitionem, nisi petatur illud idem, quod ostendere volumus, ex eo enim quòd hoc illi inest, possumus quidem colligere aliquid alicui inesse, sed non possumus colligere quòd insit in quid, nisi in propositionibus assumatur medium minori inesse in quid, hoc autem est eiusdem rei B definitionem ut notam assumere, cuius quærimus definitionem, quæ est petitio principii, quum vnius rei vna tantum sit definitio; postquàm igitur cognouimus hæc de illa re prædicari, nullo syllogismo, proinde nulla methodo probare possumus quòd prędicentur in quid, & quòd ex eis definitio illius rei constituatur; restat itaque ut hoc per seipsum nobis consyderantibus innotescat, quando per aliud ostendi non potest; neque res hæc dubia uideri debet, quandoquidem in sensu quoque hoc idem euenire manifestum est, aliqua enim primo aspectu non uidentur, quæ postea, dum magis oculorum aciem intendimus, intuemur; pruna quoque cineribus abscondita non cernitur, postea verò motione, & tractatione aliqua cinerum, seu ipsius prunę facta inspicitur, & per se ipsa uisum mouet; simile quiddam menti nostræ contingere non est dubitandum, aliqua enim prima ipsa mentis inspectione non appre C henduntur, quæ postea per diligentem ipsorūmet consyderationem nota fiunt, proinde non per aliud, sed per seipsa notificantur; quòd igitur quæ alicui rei competere nouimus, sint ei essentialia, & ei competāt in eo quod quid est, non per aliud ostendimus, sed res ipsa per se in lucem prodit, dum in eām oculos mentis efficaciter infigimus; talia nanque attributa benè consyderando, & cum ipsa re conferendo cognoscimus ei essentialia esse, & ex eis definitionem constituimus; hoc euenire solet in illa inductione, quam Auerroes uocat demonstratiuam, in qua non omnia particularia sumuntur, quia dum aliqua pauca enumerare incipimus, statim apparet prædicatum illis essentiale esse, ideò dimissa reliquorum enumeratione colligimus uniuersale, quod enim per se prędicatur, de omni prędicatur; connexio igitur essentialis ipsa per se, non per aliud, menti rem consyderanti elucescit; hinc fit ut per diuisionē

Multa ignota notificā tur non p aliud, sed per seipsa.

Inductio demōstratiua.

inuo-

innotescere partes definitionis uideantur, quasi prius ignotæ fuerint, non est tamen diuisio, quæ nobis eam cognitionem præstet, sed quia diuidendo per prædicata essentialia transimus, proinde datur nobis occasio ea animo tractandi, & considerandi, ideò facilè nobis innotescit ea essentialia esse, atque in definitione illius rei sumenda; nota quidem etiam ante diuisionem erant, non tamen ut essentialia; hoc autem sine discursu nobis manifestum fit, dum ea siue per diuisionem, siue etiam absque diuisione intentè consyderamus. Non est igitur methodus definitiua processus ille ab A. ad B. siue à C. ad D. quia ubi res per se ipsa cognoscitur, ibi nulla illatio fieri dicitur; sed est processus a cognitione einsdem rei imperfecta ad perfectam per eiusmet diligentem inspectionem; propterea rectè dicit Auerroes tales definitiones modica egere declaratione siue per diuisionem, siue per indnctionē, siue aliquo alio modo, quo in ipsarum consyderatione mentis aciem inten-E damus, sic enim fit processus ab A. ad B. & à C. ad D. Hoc igitur modo fit notum B. & D. quando priùs cognoscebatur A. & C. Sed quando A. quoque ignoratur, tunc utique aliqua methodo id indagare oportet, quando enim partes definitionis aut omnes, aut aliquas non modò quòd sint partes definitionis, sed etiam quòd omnino inexistant huic rei ignoramus, syllogismo opus est ad eas colligendas, in hoc enim tota syllogismi efficacitas posita est vt probet hoc huic inesse eò quòd illud illi inest, semperque τὸ ὅτι ostendat, sed non τὸ διότι: ad has igitur definitiones extrahendas diuisio est prorsus inutilis, quia non potest ostēdere quòd hoc illi insit, vt antea demonstrauimus; sed ad resolutiuam methodum confugere oportet, quod quomodo fiat, in sequenti libro declarabimus; nunc satis sit ostendisse nullam dari methodum definitiuam a partibus definitionis ad totam definitionem; quia si ignotum sit A. F & C. non possumns illud ostendere nisi methodo vel demonstratiua, vel resolutiua, vtraque enim uim habet syllogisticam, & potest ostendere hoc illi inesse; si uerò sit notum A. & C. nulla potest esse illationis necessitas in progrediendo ad B. & D. si enim eo quod inest aliquid alicui, ac de eo prædicatur, liceret colligere, ergo prædicatur in eo quod quid est, eadem ratione dicere possemus, albedo inest homini, ergo inest in eo quod quid est; id igitur non per aliud, sed per seipsum innotescit, vt dictnm est, quare nulla datur methodns definitiua, quoniam ipsum quid est non potest vllo instrumento formaliter notificari, sed facta aliorum quæsitorum notificatione in lucē prodit per seipsum, ut dictum est.

Quid ē nullo īstrumēto formaliter notificatur.

D *Cap. XV. Solutio obiectionis ex primo capite sexti libri Topicorum desumpta.*

NOnnulli eam sententiam tueri volentes quòd definitio sit methodus, & sciendi instrumentum, existimarunt ualidum pro ea argumentum ex Aristotele sumi in primo capite sexti libri Topicorum, vbi dicit omnem definitionem assignari rei cognoscendæ gratia, propterea ex prioribus & notioribns assignandam esse, quemadmodum in demonstrationibus, & in omni doctrina, ac disciplina res sese habet; fatetur itaque Aristoteles definitionem esse instrumentum cognoscendi, quum per eam res cognoscatur; & procedere a notioribus ad ignotiora; & talem esse methodum, qualis est demonstratio. Qui argumentum hoc efficax esse putant, si id respicerent, quod maximè respiciendum est, vtique cognoscerent ipsum ita debile esse, ut nullam nobis difficultatem facere possit; nos enim fortasse satis superque difficultatem hanc solueremus dicentes rationem hanc ex Topicis libris esse desumptam, quandoquidem Aristoteles aliter ut Dialecticus, aliter ut demonstratiuus de definitione loqueretur; nam Dialecticus definitionem sumit ut orationem quandam, quæ de definito uerè prædicatur, & ei æqualis est, quare eam non consyderat prout idem est, quod res ipsa definita, idem enim de seipso non rectè prędicaretur; at demonstrator, qui res potiùs, quàm uoces respicit, sumit definitionem vt orationem significantem illam ipsam rem, quam etiam nomen significat, propterea definitionem nunquàm enuntiat de re definita, dum eam sumit ut definitio est; & dicit eam non significare quòd sit aliquid, vel non sit, sed solùm quid sit; maximè igitur Dialectico cōuenit dicere definitionem ex causis rei esse, proinde ex prioribus, & notioribus secundùm naturam; causa enim, quatenus est causa, non est idem quod effectus; neque idem est natura prius, ac notius seipso; ideò in secundo libro Posteriorum Analyticorum, quum ostendisset Aristot. in 37. contex. quòd definitio ut definitio est non potest de definito per demonstrationē concludi, quia oportet eiusdem rei definitionem in propositionibus assumi, cuius definitio quæritur, quæ est petitio principii; postea in 38. eiusmodi syllogismum admittit ut Dialecticum, quem ut demonstratiuum refutauerat, & uitiosum esse dixerat; nam, ut ibi notat Auerroes, apud Dialecticum nòn est inconueniens quòd eiusdem rei duæ ponantur definitiones, & altera per alteram ostendatur sine petitione principii; huius autem ratio ea est, quam diximus, quia Dialecticus consyderat definitionem in enuntiatione positam, & prędicatam de re definita, quare non ut idem, quod illa, hoc quum ita sit, quid mirum si Aristoteles in Topicis

prior solutio.

De definitione aliter loquitur Dialecticus, aliter demonstratiuus.

picis diceret in definitione processum quen-
dam fieri a noto ad ignotum notificandum ?
altera solutio — Veruntamen hoc prætereamus,& propositi lo-
ci sententiam expendamus, & videamus an no
bis officiat,necne, In primis dicere debent
aduersarij quid putent se hoc argumento de-
monstrasse, aut enim arbitrantur Aristotelem
constituere methodum ipsam definitiuam in
progressu a partibus definitionis ad totam defi
nitionem,aut in progressu a definitione ad rem
definitam declarandam ; illud quidem dici nõ
potest, quia Aristoteles non dicit partes defini-
tionis esse priores , & notiores tota ipsa defini-
tione,sed ipsa re definienda, hanc enim cogno
sci dicit per definitionem , sed non definitionẽ
ipsam per cognitionem partium ; pro eodem
igitur habet totam definitionem, & eius partes,
& non minus totam, quàm partes vult esse prio
res,& notiores ipso definito,quod per definitio
nem videtur innotescere. Hunc igitur sensum
quum Aristotelis uerba non recipiant, an alte-
rum habere possint consyderemus, is enim for-
tasse nobis non aduersatur,neque absurdus est,
si sano modo intelligatur; certum est aliud esse
rem aliquam per aliam rem notiorem notifi-
cari, aliud esse nomen per alterum nomen de-
Nota quomodo definitio fit ex notiorib⁹. — clarare ; res enim ignora ex alia re nota notifi-
cari non potest, nisi per methodum, proinde
cum illationis necessitate , ut quando ex fumo
notificatur ignis,& ex obiectione terræ eclipsis
lunæ ; at nomen per alind nomen , vel per alia
nomina declaratur , & notificatur absque vllo
discursu,absque illatione , absque methodo ; si
quis enim petat, quid est merum ? & alter re-
spondeat, est uinum, notificat quidem significa
tionem meri per significationem uini notioré,
sed nulla tamen utitur methodo , methodus
enim est via a re nota ad cognitionem rei igno
tæ,hic autem est processus a nomine ad nomé,
non a re ad rem ; nomina autem ex arbitrio hu
mano posita sunt, quare in hoc processu nulla
fit probatio rei ignotæ; idem penitus de notifi-
catione definitionis dicendum est , quoniam
enim idem est homo, atq; hominis quidditas,
ideo nomen hoc,homo,non modò rem ipsam,
sed & eius quidditatem significat , confusè ta-
men,& obscurè ; ideò is, qui petit quid homo
sit,petit sibi declarari significationem illius vo
cis per aliam uocem , vel per alias voces notio-
res , quę clariùs illam quidditatem significent ;
definitio igitur constat ex partibus notioribus
nomine ipso rei definitæ,proinde notificat , &
declarat significationem illius nominis ; defi-
nitio quidem,quæ nominalis dicitur , notificat
significationem nominis confusam , quando
ignoratur etiam quid eo nomine confusè si-
gnificetur ; definitio autem essentialis declarat
etiam distinctè significationem nominis , quæ
solùm confusè cognita erat. Ad argumentum
igitur respondẽdum est Aristotelem dicentem

A partes definitionis esse notiores,& priores defi-
nito, & eius cognitionẽ facere , aut intellexisse
processum hunc tanquàm a re nota ad rem i-
gnotam,quasi definitio significet quoddam di-
stinctum a re definita ; aut tanquàm ab eadem
re ad eandem rem , sed a uocibus notioris si-
gnificationis ad declarandam significationem
ipsius nominis ignotiorem ; illud quidem si in-
tellexit, Dialecticè loquutus est, & eius dictum
vt Dialectici admittendum est, alioqui falsum,
& reiiciendum ; si autem posteriorem sensum
significare voluit, is omnino verus est, sed no-
bis non obest , est enim processus a uocibus ad
vocem , qui solam notificat vocis significatio
nem, & nihil ignotum probat, hæc autem noti-
ficatio nil aliud est, quàm significatio, de qua
superiùs loquebamur ; nam vera notificatio ,
quæ non fit nisi per methodum, ea est , quæ rei
ignotæ per aliam rem notiorem fit ; hæc autem
est veluti rei per seipsam notificatio,quæ simpli
B ci quadam expressione,& sine vlla methodo fit,
nam si partes definitionis ad ipsam quidditatẽ
referamus, illam potius significant, quàm noti-
ficent , sicut antea demonstrauimus ; si verò ad
ipsum nomen rei definitæ referantur , notificãt
quidem eius significationem, sed adhuc simpli
citer, & absque methodo , nisi methodus dica-
tur etiam illa notificatio, qua nomen illud, me
rum, per uinum declaratur ; at certè a nomine
ad nomen non est methodus, quia nulla fit illa-
tio huius ex illo,& nominis declaratio pro pro-
batione nunquàm habetur, sed potiùs pro prin-
cipio ; ideò etiam ille, qui rem per suam defini
tionem declarat, in principijs adhuc versatur,
& nondum aliquid ignotum ex principiis no-
tis deducit. Quomodo igitur definitio ex no-
tioribus, siue ex præcognitis sit manifestum est,
ex notioribus enim est , ex quibus nulla fit illa-
tio ; & per definitionem doctrina , ac discipli- — Aliqua ignota discuntur per seipsa , non per aliud.
na non fit per medium , sed res potiùs per se
C ipsam, quàm per aliud discitur ; quòd enim si-
ne medio aliqua discamus, quæ priùs ignoraba
mus, testatur Aristoteles in primo capite primi
libri Posteriorum Analyticorum ; imò etiam si-
ne ipsius testimonio manifestum est tum in iis,
quæ sensu, tum etiam in iis, quæ mente per se-
ipsa discuntur. Hæc est Aristotelis sententia in
illo primo capite sexti libri Topicorum , nec-
non in contextu 48. primi Metaphysicorum .
Quòd autem vtroque in loco definitionẽ cum
demonstratione compareт dicens definitioné
ex notioribus esse, sicut etiam demonstratio, id
nobis non officit, non enim vult Aristoteles eo-
dem modo definitionem, ac demonstrationem
ex notioribus esse, nimirum cum illatione igno
ti ex notis, id nanque si ipse assereret , eius sen-
tentiam deserere, ac refutare non ueremur ;
Sed solùm in hoc communi uult earum simili-
tudinem consistere , quòd utraq; ex notioribus
constat, alio tamen, & alio modo ; demonstra-
tio

tio enim est ex notioribus, quoad esse, definitio verò est, ex notioribus, non quoad esse, sed solum quoad significationem; quo fit ut altera quidem sit methodus, & instrumentum sciendi, altera verò nequaquàm, eamque Aristotelis sententiam fuisse nos in libro sequente apertissimè demonstrabimus.

Caput XVI. in quo aliorum sententia confutatur de methodo resolutiua.

Diuisiua, ac definitiua methodis refutatis duæ relinquuntur, quas nos antea posuimus, demonstratiua, & resolutiua; methodum tamen resolutiuam alij non rectè accepisse videntur, ideo non erit abre si eorum de hac methodo sententiam breuiter expendamus. Duo resolutionis modi ab alijs statuuntur, vnus ab Ammonio in suis commentariis in procemium Porphyrii, alter ab Eustratio in præfatione sua in secundum librum Posteriorum Analyticorum; posteriores verò vtrunque modum recipientes in has duas species methodum resolutiuam diuidendam esse censuerunt. Ammonius inquit methodum resolutiuam esse quando hominem in caput, brachia, pedes, & alia membra dissoluimus, hæc rursus in partes homogeneas, carnem, ossa, neruos, deinde harum singulam in quatuor elementa, & hæc demum in materiam, & formā; posteriores verò hanc vocant resolutionem a notione finis, homine enim proposito, & eius operationibus, & officijs consyderatis colligimus eorum gratia fuisse hæc membra homini necessaria; quare per notionem finis hominē in membra, & eadem ratione hæc in humores, & homogeneas partes resoluimus, & ita deinceps. Eustratius verò nullam ponit aliam resolutionem, quàm illam, quæ est ab indiuiduis ad infimas species, deinde ad genera proxima, mox ad remotiora donec tandem ad summum genus peruenerimus; quam quidem resolutionis speciem constat esse directè contrariam diuisioni, in eadem enim categoria a summo ad ima descendendo diuisionem facimus, ab imis verò ad summum ascendendo resolutionem; vtilem autem esse ait methodum hanc ad definitiones uenandas, quoniam enim definitiones ex genere, & differentiis constituuntur, per quæ & diuidendo, & resoluendo transimus, ideò ad eas indagandas modò diuisione, modò resolutione utimur. Nonnulli uerò finem omnis resolutionis eundem fermè statuunt, quem & diuisionis, nempè numerum cognoscere, nam (dicunt) diuisione numerum inferiorum, resolutione verò numerum superiorum, ac priorum inuestigamus; idcirco differētiam hanc in ipsius methodi resolutiuæ definitione expresserunt. Alia quoque multa ab aliis de hac re dicuntur, quæ consultò missa facimus.

Duo resolutionis modi secūdū alios.

Ammonius.

Eustrat.

D Nos verò duas quidem resolutionis species his similes in sequentibus statuemus, tamen neutram ab aliis benè intellectam fuisse arbitramur; quum enim quatuor sint, quę hac in re in consyderationem veniunt, terminus, à quo, terminus, ad quem, uia ab illo ad hunc, ac demum finis, atque vtilitas huius uiæ, ipsi in his duobus posterioribus maximè hallucinati sunt, præsertim in priore illa resolutionis specie, quæ principem locum tenet; quando enim resolutionem compositi faciunt in partes essentiales, petendum est ab eis an partes illę antè resolutionem sint notę, an ignotæ; si notę, nulla opus est resolutione, siquidem finis huius resolutionis est partium, seu principiorum inuentio, vt mox ostendemus; si uerò sint ignotæ, uia hæc nihil habet efficacitatis ad eas notificādas, quod in eo ipso exemplo declarari potest, hominem enim in membra resoluimus, & hæc in carnem, ossa, neruos, quia hæ omnes partes E sensiles sunt, & per se notæ, quare non ex ipso homine concreto partium harum cognitionē consequimur tanquàm a noto ad ignoti notitiam procedentes, sed sensu partes illæ omnes cognoscuntur, sensus autem illa, quę percipit, statim, & sine medio percipit, ergo nulla ibi methodus est, cuius beneficio ignotum ex noto notificetur; idque adhuc clarius est ubi partes per se ignotæ, & insensiles sunt, vt prima materia, & forma, in quas omne corpus naturale resoluitur, ex ipso enim naturali corpore in materię primæ, ac formæ notitiam non ducimur, nec dicere licet, ignis ibi est, ergo prima materia, dum ipsam materiam primam ignoramus; ipsum igitur compositum non sufficiat ad partes suas essentiales notificandas, quando absconditæ, & insensiles sunt. Huiusce autem rei ratio ex ijs, quę antea diximus, colligitur, nulla enim via est, quę ex noto faciat rei ignotæ cognitionem, nisi uia syllogistica, ut Aristoteles F clamat in calce secundi libri Priorum Analyticorum; syllogismus autem omnis ex tribus terminis constat, ex duobus nullus fit syllogismus, quando igitur corpus naturale in partes essentiales resoluendum proponitur, duos tantum terminos habemus, corpus ipsum notum, & partes ignotas, ergo in his nulla potest illatio fieri, quum tertius terminus desit, scilicet terminus medius, nam duo illi, quos habemus, solam conclusionem constituunt, quę est, omne corpus naturale ex materia, & forma constat; ideo qui dicunt ex composito noto nos duci per methodum resolutiuam ad primæ materię ignotæ cognitionem, dicunt conclusionem naturaliter ignotam posse seipsam notificare, & solum subiectum propositionis posse notificare prędicatum quocunque ipsi attribuatur, quę quidem falsa, & absurda sunt; medius igitur terminus præter hos duos accipiendus est, nēpe aliquod accidens in ipso corpore naturali cau-

Cōfutatio primi modi.

Nota quō sit intelligenda methodus resolutiua.

causas illas consequens, ut generatio, & interitus, hoc enim est medium idoneum ad partes illas essentiales notificandas, quo vsus est Aristoteles ad primam materiam in omni corpore naturali demnnstrandam. Hoc modo sumenda est methodus resolutiua, & sic eam intellexit Auerroes interpretans tertium contextum primi libri Physicorum, quum enim Aristoteles ibi dicat ad primorum principiorum cognitionem progrediendum esse a confusis vt notioribus, confusa intelligens ipsa naturalia corpora, quæ composita nunc a philosophis nostris appellantur, Auerroes uerba declarans inquit {possibile est ex rebus compositis, idest ex consequentibus earum cognoscere causas} deinde in commentario quinto clariùs eundem sensum referens dicit {species compositę apud nos sunt notiores suis causis, & ex istis speciebus procedimus ad cognitionem causarũ mediantibus accidentibus existentibus in eis} quę verba profert Auerroes ad declaranda ea, quæ dixerat Aristoteles in contextu tertio; ideo peccant ij, qui uiam illam doctrinæ resolutiuam intelligunt a compositis ad principia absque accidentium consyderatione; peccant etiam illi, qui eo in loco confusa intelligunt sola accidentia, non corpora ipsa composita; ipsa enim corpora propriè dicuntur confusa vt ex diuersarum partium confusione constantia; accidentia verò possunt quidem dici confusè cognita, quando ipsorum causæ ignorantur, at, quum simplicia sint, non rectè confusa appellantur; sed per se clara res est, ad inuenienda principia opus esse vtraque præcognitione, scilicet, & subiecti, & medii, Aristoteles enim demonstrat in corpore naturali materiam primam inesse ex generatione, & interitu tanquàm ex medio nobis conspicuo; a compositis igitur ad principia inuenienda per resolutionem procedimus per accidentia media, quæ in ipsis sunt; quémadmodum enim qui lignum aliquod in partes secare uult, eget gladio, uel alio ferreo instrumento, quo ipsum secet; ita humana mens volens compositum in principia ipsum constituẽtia resoluere, eget accidentibus euidẽtioribus, per quæ hanc resolutionem perficiat. Hæc si ita se habent, manifestum est methodum hanc resolutiuam esse ipsam demõstrationem a signo, siue ab effectu, ut in eo prooemio ait Auerroes, idque omnino, uelint nolint, coguntur omnes confiteri. Propterea non rectè faciunt illi, qui hanc demonstrationem sub demonstratiua methodo collocant, aut enim una datur methodus demonstratiua, si hanc quoque uocemus demonstratiuam; aut, si propriè demonstrationis nomen sumentes resolutiuam methodum ab ea distinguere uelimus, non alia est methodus resolutiua a compositis ad simplicium inuentionem progrediens, quàm demonstratio ab effectu. Quod autem aliqui dicunt metho-

Declaratio cõtex. 3. & 1. libro phy.

Demõstratio ab effectu est methodus resolutiua.

A dum hanc resolutiuam esse a notione finis, id fortasse in artibus concedi potest, ut mox consyderabimus; at in scientiis cõtemplatiuis nulla ratione admittendum est, quando enim inquiunt ex officiis, & operationibus singulorũ humani corporis membrorum ostendi quòd necessarium fuerit hominem iis membris præditum esse, hæc non est methodus resolutiua, sed demonstratiua, est enim potissima demonstratio facta per causam finalem, de qua in libro nostro, quem de medio demonstrationis scripsimus, copiosè disseruimus; extruitur autem talis demonstratio quando cognoscimus tum illum effectum esse, tum a tali effectrice causa fuisse productum, ut talia membra homini a natura data esse, & quærimus cur illud efficiens effectum illum produxerit, sic enim finalem causam quęrimus in iis, quæ nos cognoscere solùm, non producere possumus; sic autem hominem in membra non resoluimus, nec in-

B uenire uolumus quot illa sint, sed quũ ea priùs cognoscamus, rationem singulorum quęrimus, eamque ex operationibus, & muneribus singulorum adducimus tanquàm ex causa finali.

Quòd si aliquod animal nobis antea incognitum offeratur, in quo an insit membrũ aliquod, ut pulmo, ignoremus, illudque ex operatione, ueluti ex ipsa respiratione inueniamus, ab effectu argumentari ducimur, non ampliùs a causa finali, quia membrum illud ignoramus, & an sit quęrimus, est igitur demonstratio ab effectu, & methodus resolutiua; cuius scopus est inuenire, & cognoscere aliquam rem esse, quæ ignorabatur; at quando pulmonem inesse cognoscimus, & ipsum ex respiratione demonstramus, non est Demonstratio inuentionis, sed demonstratio per causam finalem, & methodus demonstratiua. Methodi autem resolutiuæ nunc declaratæ scopus quòd non sit cognoscere numerum partium constituentium, vt

C aliqui dicunt, sed solùm cognoscere quòd sint, tum manifestum est ex iis, quæ superius aduersus methodum diuisiuam diximus, tum etiam ex iis, quę mox de hac methodo dicturi sumus, manifestius fiet. Altera quoque resolutionis species, quæ est ab inferioribus ad superiora in eadem categoria, mihi uidetur non plenè ab aliis fuisse intellecta, siquidem quænam in ipsa illatio fiat non declararunt; imò secundùm eorum sententiam nulla illatio fieri uidetur, mẽs enim nostra, quæ patibilis dicitur, primo loco indiuidua, quæ sibi a sensibus offeruntur, intelligit, deinde externo lumine adiuta naturam uniuersalem in illis intuetur; ibi autem duo processus consyderari possunt, unus est quando mens ab indiuiduorum ad uniuersalium intellectionem transit, alter quando plura uniuersalia ordine quodam contemplatur; prior quidem progressus nullam illationem habet, quia mens non dicit, est socrates, ergo est homo,

Confutatio secundi modi.

mo, sed ordinem potiùs, quàm methodum ſeruare videtur, dum priùs hunc hominem, deinde humanam naturam in hoc homine intelligit, hanc enim ex illo non colligit, ſed hãc poſt illum contemplatur. In altero autem progreſſu non modò idem dicẽdum eſt, ſed etiam ſi concedamus eam eſſe methodum, eſt potiùs à ſuperioribus ad inferiora, quàm è contrario, quod enim priùs à mente noſtra cognoſcitur, eſt magis vniuerſale, à quo ad minùs vniuerſale tranſitum facit; primo igitur loco naturam corporis in ſocrate conſpicatur, deinde viuentis, poſtea animalis, tandem hominis, hic igitur proceſſus neque eſt ſyllogiſticus, neq; ab inferioribus ad ſuperiora, ſed ordo quidam in contemplatione vniuerſalium tranſiens à ſuperioribus ad inferiora. Sed quænam eſt huius reſolutionis, qualem iſti fingunt, vtilitas? an ex inferioribus numerum ſuperiorum inuenire, vt aliqui dicunt? at verò mirabile dictu hoc eſt, quod equidem intelligere nequeo, ab inferioribus nanque ad ſuperiora aſcendẽdo ad vnitatem potiùs, quàm ad numerum ducimur, ſemper enim multa in vnum colligimus, & tandem ad ſummum genus peruenimus, quod ex neceſſitate unum eſt omnia inferiora complectens. Qui uerò methodum hanc ad uenandam definitionem utilem eſſe dicunt, rectiùs ſentiunt, imò rectiſſimè, ſi eius illationis, ac uenationis modum declaraſſent; nam à particularibus ad uniuerſalia progreſſio fit nõ ut ipſa vniuerſalia genera, vel ſpecies cognoſcantur, ſed potiùs ut aliquid ineſſe alicui uniuerſali colligatur eo quòd illud idem omnibus particularibus ineſt, vt ſi omnem hominem bipedem eſſe oſtendamus propterea quòd ſinguli homines bipedes eſſe inſpiciuntur; hæc igitur reſolutio nil aliud eſt, quàm inductio, quam Ariſtoteles in ſecũdo libro Poſteriorum Analyticorum compoſitionem uocat, quia aſcendendo multa componimus, & in unum colligimus; de hac nos inferiùs loquemur; nunc pauca hæc contra aliorum ſententiam de methodo reſolutiua dicere noluimus, vt ſano modo hæc methodus intelligatur.

Magis vniuerſale cognoſcitur à nobis priùs, quã minus vniuerſale.

Inductio eſt methodus reſolutiua.

Caput XVII. in quo oſtenditur duas methodos ad res omnes cognoſcendas ſufficere.

QVOD autem ad res omnes cognoſcẽdas duæ methodi ſufficiant, demonſtratiua, & reſolutiua, facilè oſtendi poteſt, nam omne, quod cognoſcendum proponitur, aut eſt ſubſtantia, aut accidens, ſubſtantia quidem tunc plenè cognoſcitur, quando perfecta ipſius definitio habetur, hæc ſi nota ſit, nulla eget methodo vt inueſtigetur; ſi uerò ignota, per aliquam methodum venanda eſt, per demonſtrationem quidem venari eam non poſſumus, ut ait Ariſtoteles in contextu 42. ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum, ea enim ſola à priori, & per cauſam notificari poſſunt, quorum eſſentia pendet ab aliqua externa cauſa, at eſſentia ſubſtãtiæ à nulla externa cauſa pendet, nulla igitur cauſa datur, per quam definitio ſubſtantiæ, ſi ignota fuerit, demonſtrari poſſit; relinquitur eam non poſſe, niſi à rebus poſterioribus, & ab effectu aliquo notiore declarari, quæ eſt methodus reſolutiua. Accidens autem aliud proprium eſt, aliud commune, commune quidem ſub ſcientiam non cadit, proprium verò ſemper habet certam aliquam externam cauſam, à qua pendet, proinde per eam poteſt demonſtrari; externam dico non quòd loco, & ſubiecto ſemper ſeiuncta ſit, ſed ratione eſſentiæ ipſius accidentis, extra quam neceſſarium eſt eam eſſe; at quicquid talem cauſam habet, nulla ratione ſciri poteſt, niſi per illam demonſtretur, omne igitur accidens demonſtrabile eſt, & nulla uia eſt, quæ ad ipſius perfectam ſciẽtiam ducere poſſit, niſi methodus demonſtratiua. Quum itaque ſubſtantias omnes definitione cognoſcamus, earum autem definitiones ignoras per ſolam reſolutionem inueſtigemus; accidentia uerò per ſolam demonſtrationem innoteſcant, hæ duæ methodi ad rerum omnium cognitionem comparandam ſufficiunt, nec alio ullo logico inſtrumento indigemus ad probandum, & colligẽdum ex noto ignotum; egemus quidem ad diſponendum, quia methodus non diſponit, ſed probat, & notificat ſingillatim ea, quę conuenienti ordine diſpoſita ſint; ideò neque ſolus ordo, neq; ſola methodus perfectam rerum ſcientiam præbere poteſt, ſed ambo requiruntur, ordo enim ſolus nihil docet, methodus uerò ſine ordine docet quidem, ſed perfectam ſcientiam non parit, vel cum ſummo diſcentis labore, & ſumma cum difficultate; nã ſi philoſophus naturalis propria animalium accidentia per proprias cauſas ante demõſtrare niteretur, quàm de ijs, quæ corpori naturali communiter competunt, & poſtea de elementis, & de miſtis generaliter diſſeruiſſet, uanum certè opus aggrederetur, rebus enim uniuerſalioribus ignoratis nunquàm animalium perfectam cognitionem aſſequeremur. At ſi conueniente ordine res omnes tractandæ diſpoſitæ fuerint, methodus in ſingularum declaratione operam ſuá egregiè præſtat, perfectamq; ſcientiam parit, in qua diſcentium animus conquieſcit; propterea diuiſione quoq; aliquando methodus eget, quia diuiſio ordinatio quędam eſt, quæ rectam rerum probãdarum ſeriem methodis ſubminiſtrat. Ex ipſa igitur rerum cognoſcendarum natura clarum eſt duas illas methodos ad tradẽdam rerum omnium cognitionem ſufficere. Idem ex ipſo methodi progreſſu oſtenditur, quemadmodum antea dicebamus, omnis enim à noto ad ignotũ ſcientificus progreſſus uel à cauſa eſt ad effectũ, uel ab effectu ad cau-

Omne accidẽs propriũ pendet ab externa cauſa.

Ordo eget methodo, & methodus ordine.

ad causam, illa quidem est methodus demonstratiua, hęc autem resolutina; alius processus, qui certam rei notitiam pariat, non datur; nam si ab aliquo ad aliquod progrediamur, quorum neutrum alterius causa sit, non potest inter illa esse connexus essentialis, ac necessarius, quare nulla certa cognitio illum progressum consequi potest; patet igitur nullam dari scientificam methodum præter demonstratiuam, & resolutiuam.

Caput XVIII. in quo utriusque methodi definitio ponitur.

HARVM duarum methodorum definitiones colligere ex iis, quæ diximus, non difficile erit, si prius de utriusque fine, atque vtilitate quædam pauca dixerimus, natura enim, & essentia cuiusque instrumenti in ipso fine, & usu potissimum constituta est. Dictùm est antea communem vtriusque methodi finem esse rei ignotæ cognitionem, res autem ignota, quam in scientiis quæri contingat, duplex est, aut enim est causa, aut effectus, prǽter hæc duo nil uideo in scientiis quæri, immò ne consyderari quidem; Aristoteles quoque in contextu septuagesimotertio primi libri posteriorum Analyticorum in duo tantùm ea omnia secat, quæ in scientis tractantur, nempe in principia, & ea quæ ex principiis pendent, hoc modo trimembrem a se prius factam diuisionem ad bimembrem redigens; nam antea dixerat tria esse, quæ in scientia consyderantur, principia, subiectum, & affectiones, postea principiorum nomine subiectum quoque comprehendens duo esse dicit, principia, & affectiones illa consequentes. Ad hæc duo, si lateurint; cognoscenda duæ nobis methodi inseruiunt, vt dictum est, nam affectiones demonstratione cognoscimus per propria principia, ipsa uerò principia, si ignota fuerint, per resolutionem uenamur; hinc fit ut methodus resolutiua sit serua demonstratiuę, & ad eam dirigatur, non enim finem talem resolutio habet, quo innento quiescamus, sed a quo inuento exordium compositionis sumamus, principia enim ideò per resolutionem indagamus, ut per ea cognita effectus consequentes demonstremus, ultimus enim finis & scopus omnium, qui in scientiis speculatiuis uersantur, est per methodum demonstratiuam duci a principiorum cognitione ad scientiam perfectam effectuum, qui ab illis principiis prodeunt; & certum est, si nos ad aliquam scientiam accedentes principia omnia nota haberemus, superuacuam ibi resolutionem fore, quia statim methodo de-

Methodus resolutiua è serua demõstratiuæ.

A monstratiua a principiis notis ad effectus, qui semper secundum naturam sunt ignoti, absque resolutionis vsu progrederemur, quod in mathematicis euenit, proinde in ipsis locum non habet methodus resolutiua; nam resolutio illa mathematica, qua post factas omnes demonstrationes retrocedimus, & posteriora theoremata in priora, & hæc denique in prima principia resoluimus, est potiùs quædam eruditorum exercitatio, quàm methodus resolutiua, de qua in præsentia loquimur, est enim processus ab ignotioribus ad notiora, qui cuilibet rudi ad eam scientiam capessendam accedenti esset prorsus inutilis, quia nullam cognitionem pareret, nos autem de illa resolutiua methodo sermonem facimus, quæ rerum ignotarum ex notioribus cognitionem parit, & in aliis scientiis locum habet, præsertim in scientia naturali; quum enim propter ingenii nostri,

Resolutio mathematica qd sit.

B viriumque nostrarum imbecillitatem ignota nobis occurrant principia, ex quibus demonstrandum est, ab ignotis autem progredi non possimus, ideò necessitate coacti ad secundariam quandam viam confugimus, quæ est methodus resolutiua ad principiorum inuentionem ducens, vt ex eis inuentis postea effectus naturales demonstremus, quare methodus resolutiua secundaria est, & ministra demonstratiuæ; quam sententiam apud Aristotelem legere possumus in proœmio primi libri Physicorum, in ipso enim eius libri initio methodum seruandam proponit demonstratiuam, qua præcipuè vti vult, dicens res naturales ex principiorum suorum cognitione esse cognoscendas; deinde videns non esse nobis nota illa principia subiungit vtendum esse alia secundaria methodo a notioribus nobis ad principia notiora natura, quæ est methodus re-

C solutiua, ad quam certè non confugisset, si principia rerum naturalium statim nobis nota occurrissent. Ex his colligere possumus finem methodi demonstratiuæ esse perfectam scientiam, quæ est rei cognitio per suam causam; methodi autem resolutiuæ finem esse inuentionem potiùs, quàm scientiam; quoniam enim resolutione causas inquirimus ex effectis, vt postea ex causis effecta cognoscamus, non vt in ipsarum causarum cognitione quiescamus, ideò inuentionem causarum dicimus finem esse methodi resolutiuæ, idque plurium bonorum interpretum testimonio comprobari potest. Auerroes in Epitome logica in capite de demonstratione loquens de demonstratione a signo eam nocat demonstrationem inuentionis. Themistius de eadem loquens in calce primi contextus secundi libri posteriorum dicit signa posteriora esse quidē principia inuentionis

Finis methodi demonstratiuæ. Finis methodi resolutiuæ.

Auerr.

Them.

quum per ea causas inueniamus, tamen non D esse veras causas rei, quæ demonstratur. Idem in contextu 93. primi libri Posteriorum Analyticorum dicit, resoluere conclusionem in sua principia est conclusione uera proposita inuenire principia, ex quibus colligatur, quare finem resolutionis in inuentione constituit.

Eustrat.

Eustratius quoque in sua præfatione in secundum librum dicit demonstrationem ideò uocari resolutionem, quia eius principia per resolutionem inueniuntur, postea exemplo hanc resolutionem declarans facit demonstrationem ab effectu, per quam dicit inueniri causam ignotam. Hæc de fine vtriusque methodi in præsentia sufficiant, nam in libro sequente declarantes tractationem Aristotelis de methodis fusiùs de eodem loquemur; nunc ad colligendas harum methodorum definitiones satis sint ea, quæ modò diximus. Methodus quidem demonstratiua, in qua declaranda præcipuè E versatur Aristoteles in Posterioribus Analyticis, ab ipso etiam ibidem definitur, nam proposita in primis tali demonstrationis definitione per causam finalem tradita, demonstratio est syllogismus scientiam pariens, ex ea inuestigat materiam demonstrationis, scilicet principiorum conditiones, quibus inuentis hæc assignari potest perfecta, & omnibus numeris absoluta definitio; Methodus demonstratiua est syllogismus scientiam pariens ex propositionibus necessariis, medio carentibus, notioribus, & causis conclusionis; quæ quidem definitio obscura esse non potest iis, qui Posteriores Analyticos Aristotelis intellexerint, ideò ipsius declaratione in præsentia supersedebimus; præsertim quum in aliis libris logicis, quos de rebus ad demonstrationem attinentibus conscripsimus, has principiorum conditiones satis abundè declarauerimus.

Definitio methodi demonstratiuæ

Methodus autem resolutiua est syllogismus ex propositionibus necessariis constans, qui a rebus posterioribus, & effectis notioribus ad priorum, & causarum inuentionem ducit; esset quidem declarandum quomodo hæc methodus ex propositionibus necessariis constet, sed tum hac de re, tum de aliis multis ad hanc methodum attinentibus satis superque dictum est a nobis in libro nostro de speciebus demonstrationis, necnon in libro de propositionibus necessariis, ideò inde omnia petenda sunt; nunc an hæ duæ methodi aliquam diuisionem recipiant consyderemus.

definitio methodi resolutiuæ.

Caput XIX. de speciebus methodi resolutiuæ, & earum differentiis.

NATVRA utriusque methodi declarata consyderandum manet an hæ in species diuidantur; sed methodus quidem demonstratiua, quum sit sola illa demonstratio, quæ potissima dicitur, nullam diuisionem admittit, nisi fortè illam, quæ ex diuisione generum causarum deriuatur, hæc autem ad præsentem consyderationem parùm pertinere videtur, sed de ea dictum a nobis est in libro de medio demonstrationis. Methodus autem resolutiua in duas species diuiditur efficacitate inter se plurimum discrepantes, altera est demonstratio ab effectu, quę in sui muneris functione est efficacissima, & ea utimur ad eorum, quę ualdè obscura, & abscondita sunt, inuentionem; altera est inductio, quæ est multò debilior resolutio, & ad eorum tantummodò inuentionem usitata, quæ non penitus ignota sunt, & leui egent declaratione. Vtranque esse resolutiuã methodum, & sub tradita a nobis definitione contineri manifestum est, vtraque enim est uia syllogistica, & a posterioribus ad priora, & ad principiorum inuentionem progreditur tanquàm ad proprium finem; de demonstratione a signo nemo dubitare potest, est enim syllogismus procedens ab effectu ad inuentionẽ causę, quare propriũ eius munus est inuentio causæ ignotæ. Inductionem uerò esse syllogismũ docet Aristot. in secundo libro Priorum Analyticorum in capite de inductione, sicuti nos supra declarauimus, non enim necessitatem colligendi haberet, nisi in bonum syllogismum verti posset; quod autem inductio sit instrumentum cognoscendi principia Aristoteles multis in locis testatur, in calce secundi libri Priorum F Analyticorum in capite de inductione, in contextu 134. primi Posteriorum, & in ultimo capite secundi, & capite tertio sexti libri de moribus; in his enim omnibus locis asserit Aristoteles proprium inductionis officium esse ut per eam principia confirmentur; Est autem inductio processus a posterioribus ad priora, quia uniuersale est natura prius particularibus, & habet rationem causæ; ideò a particularibus ad uniuersale progredi est a posterioribus ad priora procedere, idque dicit clarè Aristoteles in capite de inductione in secundo libro Priorum Analyticorum.

quòd inductio sit methodus resolutiua.

Est autem inter has duas resolutiones magnum discrimen, quia inductione non inueniuntur nisi illa principia, quę sunt nota secundum naturam, & leui egent comprobatione; at demonstratio a signo est multò efficacior, per eam enim illa principia inueniuntur, quæ secundum naturam sunt ignota, ad quorũ inuentionẽ inductio est prorsus inutilis;

Discrimen inductionis, & demonstrationis ab effectu.

hæc

hęc autem differentia clara erit si intelligatur A quidnam sit notum, vel ignotum secundùm naturam; de hac quidem re superiùs aliqua diximus, aliqua etiam hic dicenda sunt; notum secundùm naturam illud dicitur, quod sensile est, eiusmodi autem sunt non ea solùm, quę singularia sunt, sed ea quoque vniuersalia, quorum singularia sensu percipi possunt, hominem enim rem sensilem esse dicimus, non quòd hominem vniuersalem sensus cognoscat, sed quia singuli indiuidui homines sensiles sunt, propterea hęc propositio, homo est bipes, dicitur nota secundum naturam, quia quocunq; indiuiduo homine oblato statim cognoscit sensus eũ esse bipedem; hæc autem iure uocantur nota secundùm naturam, quia proprio lumine cognoscuntur, neque egent alia re notiore, per quam mediam demonstrentur. Contrà verò ignotum secundum naturam illud dicitur, quod in suis singularibus sensile non est, ideò eget alio medio notiore, per quod demonstretur, & quum ipsum proprio lumine non cognoscatur, per alterius lumen innotescit, veluti prima materia, quæ quũ sensum penitus lateat, per se nũquàm cognosceretur, nisi per generationem notificaretur; ita hæc propositio, triangulum habet tres angulos duobus rectis æquales, dicitur ignota secundum naturam, quia eius prædicatum sensu discerni non potest, sed innotescit per aliud, ex longa enim trianguli inspectione nunquàm cognosceremus tres illos angulos esse duobus rectis æquales, sed ratio id nobis demonstrat; itaque notum secundum naturam idem significat ac per se notum; ignotum autem secundum naturam illud est, quod per se ignotum dicitur, & cognoscitur per aliud, quemadmodum declarat Auerroes in 25. & 29. commentariis secundi libri Posteriorum Analyticorum, & Aristoteles in secundo Priorum in capite de petitione principij. His igitur differentiis inuicem dissident inductio, & demonstratio ab effectu, vtraque enim est methodus resolutiua a rebus posterioribus ad principia progrediẽs; sed duo principiorum genera nobis offerũtur, alia quidem naturaliter nota sunt, ideò nullo egent instrumento logico, nisi inductione, qua sola notificantur; omnis enim nostra cognitio a sensu originem ducit, nec potest aliquid a nobis mente cognosci, quin priùs sensu cognitum fuerit, proinde inductione omnia eiusmodi principia nobis innotescunt, nec propterea demonstrari, seu probari dicuntur, ea nanque propriè dicuntur probari, quæ demonstrantur per aliud; inductio autem non probat rem per aliam rem, sed modo quodam eã per se ipsam declarat, uniuersale enim a singulari teipsa non distinguitur, sed ratione solũ; & quia res notior est ut singularis, quàm ut uniuersalis, quoniam sensilis dicitur ut singularis, non vt vniuersalis, ideò inductio est processus ab eodem ad idem, ab eodem ea ratione, qua euidentius est, ad idem cognoscendum ea ratione, qua obscurius est, atque latentius; propterea non modò principia rei, sed etiam principia scientię, seu principia cognoscendi, quæ dicuntur indemonstrabilia, inductione cognoscuntur, vt videre possumus apud Aristotelem in contextu undecimo primi libri Physicorum, & in omnibus antea memoratis locis, pręcipuè verò in ultimo capite secundi libri Posteriorum Analyticorum. Alia uerò principia sunt naturaliter ignota, quia insensilia, ideo ad eorũ inuentionem inductio nihil penitus efficacitatis habet, sed egent demonstratione a signo, qua per effectum notiorem inueniantur, ac notificentur, quum ipsa per se nequeant innotescere, ut prima materia, quę est principium methodi demonstratiuę, per eam enim tãquàm per causam demonstrat Aristoteles plures effectus naturales, ut in primo libro de ortu, & B interitu generationis possibilitatem, & eiusdem æternitatem; sed quia materia naturaliter ignota proponebatur, non potuit Aristoteles ea vt principio ad aliquid demonstrandum vti, nisi priùs ex effectu notiore ipsam demonstrasset: ita primus motor æternus est causa, per quam ęternus motus demonstratur in octauo libro Physicorum, sed quia naturaliter ignotus ipse primus motor nobis offerebatur, priùs ipsum inuenit Aristoteles per demonstrationem ab effectu. Principia igitur methodi demonstratiuæ resolutiua methodo inueniuntur, alia quidem sola inductione, alia uero demonstratione a signo. Hanc differentiam etiam in illa definitione, quę scientiæ principium est, notare possumus, eius enim partes alię sola inductione cognoscuntur, aliæ verò, quæ non possunt nisi per aliud notæ fieri, egent demonstratione ab effectu, quod significauit Aristoteles in contextu undecimo primi libri de anima dicens ac C cidentia plurimùm conferre ad cognoscendas substantiarum definitiones. Sed de definitionibus omnibus quomodò per methodos innotescant, & ad eas methodi dirigantur, docuit egregiè Aristoteles in posterioribus Analyticis, idque nos in libro sequente declarare statuimus.

notũ & ignotũ secũdũ naturã.

princi-piorum duo genera.

uniuersale a singulari nõ distinguitur re.

Caput XX. Solutio difficultatis de ordine resolutiuo.

Posteaquam differentias omnes, ac naturas methodorũ declarauimus, nõ erit ab re si dubiũ quoddam soluamus tactum a nobis antea quũ de ordine resolutiuo loqueremur; dicebamus enim cum illo ordine methodũ quandam esse coniunctã, ut alia ratione dicatur ordo, alia ratione methodus, quatenus.n. priùs de fine agitur, postea de iis, quę sũt ante finẽ, ordo seruari dicitur resolutiuus; quatenus autem ex fine præcognito colligitur per

 neces-

necessariam, & syllogisticam illationem ea, quæ ad finem ducunt, eatenus methodus quædam est, hæc enim non est dispositio, sed ignoti ex noto declaratio, & notificatio; quærere igitur non absque ratione quispiam posset qua lisnam ea methodus sit, an demonstratiua, an resolutiua, nam pro vtraque parte argumenta non desunt, primùm quidem finis respectu eorum, quæ sunt ante finem, causæ locum habet, dicitur enim, causa finalis, quæ causa causarum nuncupari solet; quoniam igitur finis in qualibet arte notus proponitur quatenus est finis, & ab eo proceditur tanquàm a fine, methodus videtur esse demonstratiua a causa finali ad effectum, nam ex causa finali potissimam demonstrationem fieri posse docuit Aristoteles in secundo libro Posteriorum Analyticorum; videtur etiam huic sententiæ fauere Aristotel. ipse in capite octauo septimi libri de moribus, quando dicit finem in actionibus esse principium, sicut in mathematicis suppositiones.

Qualis sit ea methodus, quæ cum ordine resolutiuo coniuncta est.

E

Ex altera verò parte videtur esse methodus resolutiua, quoniam a fine proceditur ad inueniendum principia ad ipsius generationem, & productionem idonea, ergo est processus a fine potiùs vt ab effectu, quàm vt à causa; & ad principia quatenus principia sunt, ex quibus producatur, non quatenus habeant locum effectus, quare est methodus resolutiua ab effectu ad causas. Pro huius dubii solutione sciendum est quòd quando de methodis loquimur, scientias contemplatiuas respicimus, quarum finis est scire, methodi nanque scientiam terum ignotarum pariunt, quare scientiarum speculatiuarum instrumenta sunt, in his enim scientia propriè dicta locum habet, non in artibus, & aliis operatricibus disciplinis, quæ in rebus contingentibus versantur, & actionem, vel effectionem, non scientiam quærunt; in his igitur propriè dicta methodus non datur, sicuti neque propriè dicta scientia, neque vera necessitas; si quam enim necessitatem habent, eam tantùm habent, quæ dicitur ex suppositione finis, vt si hic homo sanandus sit, necessarium est talibus remediis vti, simpliciter autem iis vti non est necessarium; scientia igitur propriè dicta ibi locum non habet, sed cognitio quædam rei non necessariæ, nisi ex suppositione finis, & ipsa non per se quæsita, sed propter operationem. Quoniam igitur methodi sunt instrumenta acquirendi certam scientiam, ideò huiusmodi disciplinis propriè non competunt, aptari tamen illis aliquo modo possunt per similitudinem pro subiectæ materiæ conditione, quemadmodum etiam scientiæ nomen impropriè acceptum ipsis quandoque tribuitur; nam, vt ait Alexander in principio commentariorum suorum in primum librum Priorum Analyticorum, logica philosophiæ instrumentum est, & propter eam tradita, non

Methodi locum haberet propriè in scientiis contemplatiuis.

D

propter alias disciplinas; attamē postquàm scripta fuit inuenta est aliis quoque disciplinis prodesse posse, ideò aliæ non prohibentur logica vti eo modo, quo possunt. Dicimus itaque in disciplinis vtentibus ordine resolutiuo nullam dari demonstrationem neque a causa; neque ab effectu, nam vtraque scientiam parit immutabilem rei simpliciter necessariæ; dantur tamen in illis syllogismi ignotum ex noto colligentes, qui quum propriè loquendo non sint demonstrationes, in illis tamen facultatibus locum habent demonstrationum, siquidem efficaciores demōstrationes ibi non dantur; non est igitur mirū si huiusmodi syllogismi aliquando & demonstrationis potissimę, & demonstrationis a signo conditiones præseferunt, quū solum similitudine, & proportione quadam, non simpliciter dicantur demonstrationes; idque causa fuit præsentis dubitationis, nam processus a fine artis ad colligenda principia partim videtur posse appellari demōstratio potissima, partim demonstratio ab effectu, neutra tamen propriè, sed vtraque per similitudinem; mihi tamen videtur eam potiùs esse uocandam methodum resolutiuam cum ordine resolutiuo coniunctam, quàm demonstratiuam; quam quidem rem meliùs intelligemus, si hanc demonstrationem cum aliqua philosophi naturalis demonstratione ex causa finali facta contulerimus, & ipsarum discrimen consyderauerimus, data est animalibus uis coquendi alimentum propter nutritionem tanquàm coctionis causam finalem, & hæc omnia sunt simpliciter necessaria, animalia nutriri, & habere uim concotricem alimenti, neque in nostro arbitrio est constitutum facere ut animalia nutriantur, vel non nutriantur, & ut uim coctricem habeant, uel non habeant, ergo si per nutritionem demō stremus animalia vim habere coctricem alimenti, erit potissima demonstratio per causam finalem facta, & propositiones erunt simpliciter necessariæ, quia in ipsa re necessitas inest, non ex nostra tantùm constitutione; ideò nutritio nt causa tantùm sumitur, non ut effectus, quia nos efficere ipsam non possumus, ideò proposito effectu noto, ipsa vi coctrice a natura animalibus tradita, demonstratio illa non habet pro fine inuentionem facultatis coctricis, hæc enim iam cognita proponitur, neque ad eius effectionem, siue ad effectionem nutritionis dirigitur cognitio illa, quam per eam demonstrationem quærimus, quandoquidem hęc facere nos minimè possumus, sed ad solam facultatis coctricis cognitionē per suā causam finalem, quare non est alia methodus, quàm demonstratiua. At quando in arte medica demōstramus, si talem febrem curare, & sanitatē recuperare uelimus, talibus remediis utendū esse & ita ex febre remedia colligimus, non proponitur nobis sanitas ut existens, sed potiùs vt nō exi-

quæstionis solutio.

Nota quomodo ex fine demōstrare modò sit per causam, modò sit per effectū demonstrare.

F

existens, & vt à nobis recuperanda, & efficienda, quare potiùs ut effectus, quàm vt causa nobis proponitur; quum enim duo ibi consyderanda sint, cognitio remediorum ex illius finis præcognitione, deinde illius finis productio per illa remedia, certè hoc posterius longè præcipuum est, nam remediorum cognitionem propter effectionem sanitatis quærimus; hanc igitur effectionem ab initio concipientes ad remedia cognoscenda progredimur potiùs ut ab effectu, quàm ut a causa; Quòd si medicam artem solùm ut cognoscentem, non vt operantem spectemus, fortasse sanitas locum habet causæ finalis, per quam cognoscimus illa remedia; attamen quum tota illa cognitio ad operationem dirigatur, sanitas uidetur non ut causa, sed ut effectus consyderari, & progressus ille potiùs dicēdus est methodus resolutiua, quàm demonstratiua; adde quòd demonstratio per causam finalem facta non demonstrat ex fine causam effectricem, sed effectum a causa effectrice productum, ut alibi declarabimus, quare non uidetur ille processus posse uocari demonstratio a causa finali, sed potiùs ab effectu. Præterea ordo resolutiuus ideo appellatur resolutiuus, quia est a posteriori ad prius, ergo si qua

3. li. de medio dem. cap. 2.

methodus cum eo coniuncta est, ea est rsolutiua, proinde ab effectu, non à causa, nam omnis causa quatenus causa est, prior est effectu, finis igitur quatenus est causa finalis non est posterior iis, quæ sunt ante finem, sed prior. Solemus etiam dicere in arte medica remedia inueniri ex præcognitione sanitatis, & morbi, vti mur igitur nomine inuentionis, & fatemur illam esse demonstrationem, quæ est methodus resolutiua, nam methodum demonstratiuam non admodum solemus demonstrationem inuentionis nominare; etenim inuentionis nomen solam respicit cognitionem an sit, methodus autem demonstratiua consistit in declaratione quamobrem sit; illa igitur methodus ad resolutiuam potiùs, quàm ad demonstratiuam uidetur esse redigenda. Ad Aristotelem autem in septimo libro de moribus dicentem finem esse principium dicimus ipsum intelligere principium cognitionis, non principium rei; vel, si admittamus etiam principiū rei significari, id non propriè dicitur, sed solùm per quandam similitudinem, nam ille processus speciē quandā habet methodi demonstratiuę, sed multo tamen magis resolutiuæ, ut dictum est.

Finis in operatricibus è cognitionis principium, non rei

FINIS LIBRI TERTII DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE METHODIS.

Liber Quartus.

Caput Primum, aliorum sententiæ de consilio Aristotelis in Posterioribus Analyticis.

POSTEAQVAM rationē duce de methodis, earumque numero, ac differētiis uerba fecimus, non erit ab re si eam methodorum traditionē, quam Aristoteles in Posterioribus Analyticis conscripsit, aliquantum pro occasione declarauerimus; quum enim nullum aliud ibi consilium eius fuisse arbitremur, quàm de methodis agere, idq; optimè, & artificiosissimè ipsum præstitisse non dubitemus, nostram de methodis sententiam testimonio tāti uiri mirificè comprobatam iri speramus; præterea uerò in considerando Aristotelis de methodis tractatione occasio nobis dabitur de singularum methodorum utilitate, ac fine multa dicendi, quæ maximè digna cognitu sunt, & in præcedentibus dicta non fuere, ea nanque faciliores doctrinæ gratia ad sequentē contēplationem remittenda esse censuimus. Quoniam autem uerum collatione falsi meliùs conspici, firmiusq; cognosci solet, primo loco sententias aliorum de Posterioribus Analyticis referemus, eorūq; errores detegemus, deinde quę nā reuera sit in iis libris intentio Aristot. declarabimus, totumq; eius artificiū in tractatione de methodis explanabimus. Duę circunferūtur hac de re interpretum opiniones, una est latinorum omnium excepto Linconiense, & Gręcorum præter Themistium, quā his temporibus pauci sequuntur; altera quā omnes ferè posteriores tuētur, & Auerroi, ac Themistio attribuūt. Latini dicunt intentionem Aristot. in iis libris hāc vnam esse, agere de demonstratione, & in primo lib. tractari de principiis eius cōplexis, de propositionibus, earumq; conditionibus, in secūdo autem de principio simplici, nempè de medio, ac de facili eius inuentione. Posteriores uerò putant in primo quidem libro agi de demonstratione, in secundo autem nō ampliùs, sed de definitione tanquàm de altero instrumento sciendi reipsa distincto a demonstratione, proinde duo instrumenta in iis libris tradi, demonstrationem, qua accidentia, & definitionē, qua substantię cognoscantur; quibus autem argumētis utraque secta nitatur considerandum est.

Prior opinio latinorū, & Græcorum. Posterior opinio recētiorum.

Caput Secundum, in quo prioris sectæ argumenta exponuntur.

LAtini, & Græci sententiam suam probant multis argumentis, quorum aliqua præcipua in medium afferemus. Primum quidem dicunt demonstrationem esse instrumentum sciendi traditū propter usum, propterea eius tractationem has duas partes postulasse, unam, in qua de eius constructione sermo fieret, alteram, in qua modus facilè construendi traderetur, non enim satis est docere ex quibusnam propositionibus demonstratio extruenda sit, sed modus quoque declarandus est, quo eiusmodi propositiones facilè inuenire possimus, quando demonstrare aliquid uoluerimus; talis fuit tractatio Aristotelis de syllogismo in primo libro Priorum Analyticorum, prius enim egit de ipsius generatione, postea de facili eiusdem generatione, vt ipse testatur in principio secundæ, ac tertiæ sectionis eiusdem libri; facilis autem constructio syllogismi consistit in facili inuentione medii, ex quo propositæ conclusio per necessariam illationem colligatur,

Primū argumētum.

ligatur. Quoniam igitur demonstrationis A quoque tractatio talis esse debuit, & Aristoteles in primo Poster. priorẽ libro tãtùm partem prosequutus est, egit enim ibi de generatione, & constructione demonstrationis, dum conditiones omnes docuit illarum propositionum, ex quibus demonstratio construenda est, ergo sequebatur vt de facili eiusdem generatione loqueretur, quod quidem facit in secundo libro docens facilem inuentionem medij; hoc enim si negemus, sequitur Aristotelem in tractatione de demonstratione mancum, &
2. arg. diminutum fuisse. Secundo argumento idem confirmant, medium in demonstratione pars præcipua est, & principem locum tenet, ergo in libris de demonstratione fuit omnino agendum de medio, imò præcipuè de medio, ergo Arist. vel de medio egit in primo libro, vel in secundo, non in primo, quia in eo egit de propositionibus, quæ sunt principia complexa, medium verò est principium simplex, quod non B est propositio, ergo in secundo, quare secundus
3. arg. liber est de medio demonstrationis. Tertio loco ita argumentantur, certum est Aristotelem in secundo Posteriorum libro agere de Definitione, at definitio duobus modis consyderari potest, vel prout est definitio, vel prout est medium demonstrationis; prout est definitio non à logico, sed à primo philosopho cõsyderatur, vt videre possumus in septimo, & octauo metaphysicorum, ergo in secũdo Posteriorum non consyderatur nisi ut est medium demõstratio-
4. arg. nis, quare ille secũdus liber est de medio. Quarto argumento vtuntur aliqui, nunquàm Aristoteles in Posterioribus Analyticis de definitione loquitur, quin eam referat ad demonstrationem, dicit enim omnem definitionem aut esse demonstrationis principium, aut cõclusionem, aut demonstrationem positione differentem, ergo non vult definitionem in ijs libris aliquo modo consyderare nisi cum relatione ad de- C monstrationem, & propter demonstrationem, proinde tota vtriusque libri tractatio est de demonstratione, quia omnia propter demonstrationem tractantur; igitur quando in secundo libro agit Aristoteles de definitione, eam consyderat prout ad demonstrationem dirigitur, ergo prout est medium; propterea videmus Aristotelem in secundo libro de definitione loquentem semper demonstrationis mentionem facere, quia omnia tractat propter demonstra-
5. arg. tionem. Quintum argumentum addere volumus quo utitur contra Alexandrum Eustratius in principio libri 2. Posteriorum, dicebat enim Alexander illum secundum librum de definitione esse, aduersus quam sententiam hunc in modnm ab inscriptione argumentatur Eustratius, libri illi à re consyderata inscribuntur resolutorij, quia sunt de demonstratione, quæ est resolutio; at si secundum librum de definitione esse dicamus, illi ea inscriptio non aptabitur, quia definitio non potest vocari resolutio, sed potiùs ille liber definitiuus, quàm resolutiuus appellandus erit; attamen Aristoteles vtrunq; vocauit resolutorium, ergo secundus quoque est de demonstratione, nõ de definitione; non potest autem alia ratione dici de demõstratione, nisi quia est de medio demonstrationis, & de definitione quatenus est mediũ, igitur non est de definitione, sed de medio. Alia quoque argumenta adducere possemus, quæ consultò omittimus, quia ex horum, quæ attulimus, solutione omnium aliorum solutio facilè desumetur; videntur autem argumenta omnia ad secundum librum dirigi, siquidem de primo nulla fuit apud alios altercatio, licèt etiam quid in primo libro agatur non omnino intellexerint.

Caput Tertium, Prima dicta sententia impugnatio.

SENTENTIAM hanc falsam esse, & ab Aristotele alienam possumus duplici ratione demonstrare, quando enim de intentione authoris in aliquo libro, seu de eius libri materia controuersamur, è duob. fontibus argumenta haurire possumus ad veritatem declarãdam, aut enim eum librum intentè legendo consyderamus quid reuera author ille tractet, aut ratione duce quid agere debeat indagamus; primũ igitur ex ijs, quæ ab Aristotele in primo libro Posteriorum dicuntur, argumẽtum sumemus; deinde ex ijs, quæ in secundo; demum ratione ex natura rei sumpta demonstrabimus quid in his libris Aristoteles agere debuerit. In primis quando aduersarii dicũt Aristotelem in secundo libro agere de medio demonstrationis, & ipsum medium esse definitionem, petendum est ab eis an intelligant medium ibi tractari vt pariens scientiam propter quid est, an vt pariens scientiam quid est; ipse enim in principio secundi libri asserit ab eodem medio utranq; nobis præberi cognitionem, vt per terræ interpositionem cognoscimus & cur Lunę insit eclipsis, & quid sit ipsa eclipsis, quã sententiam postea fusiùs declarat in eodem libro à contextu 36. vsque ad 47. Si dicant medium tractari vt pariens scientiam quid est, sequitur tractari medium prout est definitio, quod ipsi negant, dicunt enim definitionem potiùs tractari vt medium, quàm mediũ vt definitionem; quum enim nominatio sumenda sit à modo consyderandi, sequeretur tractationem non de medio, sed de definitione appellandã esse; consequentia uerò clara est, quoniã tradere cognitionem quid est, est proprium definitionis officium, igitur tractari ut faciens cognitionem quid est, nil aliud significat quàm tractari vt definitionem. Si uerò dicant tractari medium in secundo libro, ut pariens scientiam propter quid est, contra ita argumentor, de medio Aristoteles

hac ratione in primo libro satis superq́ue locutus est, vt nihil ampliùs de eo dicendum maneat, ergo superuacuum est de eodē eadem ratione in secundo libro tractare; antecedens ita probatur, ibi agitur de medio vt pariente scientiam propter quid est, vbi declarantur cōditiones omnes, quæ in ipso ad talem scientiam pariendam requiruntur, at hæ omnes in primo libro declarātur, ergo in primo agitur de medio vt patiente scientiam propter quid est; maiorem propositionem nemo sanę mētis negaret, minor probatur, tres conditiones in medio requiruntur vt talem scientiam præstet, prima vt sit notius, secunda vt sit causa illius rei, quam quærimus, tertia ut sit causa prima, idest proxima, & æquata, certum est nullam aliam conditionem postulari, quia si hæ tres adsint, scientiā perfectam acquirimus propter quid res sit, vt consyderantibus manifestum est, & vt Aristoteles testatur in contextu 95. primi libri Posteriorum, quando dicit § scientia propter quid est fit per primam causam § nam cui dubium, si medium sit causa proxima rei quæsitæ, & præterea etiam notior, quòd scientiam tradet præstantissimam, quæ dicitur propter quid est? hæ autem omnes conditiones tractantur ab Aristotele diligēter in primo libro, vt videre possumus in secundo capite, & in memorato contex. 95. & alijs sequentibus; at respondebunt aduersarii tractari quidem in primo libro eas cōditiones, non tamen ut conditiones medij, sed vt principiorum complexorum; ego verò ostendo eas tractari vt conditiones medij, nam in principio illius secundi capitis definiens ipsum scire Aristoteles dixit § scire est causam cognoscere, propter quam res est § nomine autem causæ omnes intelligunt medium, quare in ea definitione exprimitur mediū vt causa, propter quā res est, idest ut faciens scientiam propter quid est; deinde ex ea definitione colligit principiorum conditiones, inter quas nominauit duas illas præcipuas, principia esse prima, seu immediata, & esse causas, idest esse causas immediatas rei, quę demonstratur; quas cōditiones certum est medio primùm cōpetere, deinde propositionibus propter medium, imò ne intelligi quidem in propositionibus possunt, nisi priùs in ipso medio intelligantur; ideò Aristoteles medium præcipuè respexit, etenim nomen causæ potest ibi multa significare, quia propositiones possunt esse causæ inferendi, possunt esse causæ cognoscendi; possunt denique esse causæ essendi; quonam igitur modo intellexit Aristoteles principia esse causas? nonne his omnibus simul, potissimum verò essendi? hoc certè omnes fatentur; atqui causæ, quibus res sunt, non sunt propositiones, sed sunt res simplices, ut Deus, cœlum, materia, forma, hæ nanque res aliarum rerum causæ sunt; nomen igitur causæ non competit nisi medio termino, propositionibus autem tribuitur ratione medii, quoniam ex eo utraque propositio constatur, ideò rectè ait in commentario undecimo eius libri Auerroes § principia sunt causæ, quia mediū est causa maioris extremi § quod ipse quoque Aristoteles ibi significauit, declarans enim eam conditionem subiunxit § causas quidem esse oportet, quia tunc scimus, quum causam cognoscimus § singulari nanque numero medium significauit, & per medium, quod est causa, declarauit principia esse causas. In contextu autem 95. discrimen statuere uolens inter sciētiam propter quid, & scientiam quòd est, ex altetius conditionis defectu, eas nominat in singulari numero, quia in medio ipsas consyderat, nam in principio illius capitis dicit fieri tunc scientiam solùm quòd est, sed non propter quid est, quando non sumitur prima causa, deinde addit § scientia enim propter quid est fit per primam causam § per hanc autem conditionem ibi separat demonstrationem propter quid ab illa demonstratione quòd, cuius medium est causa remota, quod facere non posset, nisi priùs in demonstratione propter quid eam conditionem declarasset; at nullibi id fecit nisi in secundo capite, quare ibi tradens conditiones principiorum tradit cōditiones medii, per quas postea distinguit demonstrationem propter quid à demonstratione quòd. In contextu etiam 99. declarans Aristoteles eam demonstrationem, quæ fit per causam remotam, in singulari numero nominat causam primam, & causam non primam, quam inquit esse medium distans, & remotum à maiore extremo; quare dubitare minimè debemus Aristotelem conditiones omnes medii termini in primo libro declarasse; quod ex eo quoque manifestum esse potest, quòd de illis ne uerbum quidem in secundo libro facit, attamen eas esse conditiones in medio requisitas inficiari nemo potest, quòd enim principia cōplexa debeant esse immediata, & causæ concedimus, at nonne etiam medium debet esse immediata causa eius, quod quæritur? igitur si agere de principijs nō fuit agere de medio, debuit Aristoteles non solùm de principiis, sed etiam seorsum de medio eas conditiones declarare; ergo si secundus liber de medio est, vbi nam in secundo libro docet Aristotel. medium esse causam immediatam? certè nullibi; secundus igitur liber non est dicendus de medio, si conditiones, quæ in medio sunt penitus necessariæ, in secundo libro non declarātur. Verùm erroris istorum causa fuit quòd principia complexa à medio distinguere uoluerunt, quæ Aristoteles in posterioribus Analyticis nunquàm distinxit, in iis enim materia demonstrationis, non forma consyderatur, materiam autem siue ipsum medium esse dicamus, siue propositiones, idem dicimus, ex medio enim cōstat utraque propositio, & præter medium nihil habet nisi

Tres cōditiōes medij demonstrationis.

Mediū est tribus modis causa.

Materiam demōstrationis dicere medium, & ...

dicere propositiones, idē est dicere. nisi terminos conclusionis; discrimen autem A inter medium,& propositiones est solùm penes formam logicā, quia medium est vox simplex, vel saltem conceptum significat simplicē, principia verò sunt enūciationis verùm, vel falsum significantes; quæ quidem forma in libro de interpretatione, & in prioribus Analyticis considerantur, sed non in posterioribus, vbi sola materia demōstrationis respicitur; quo fit, quemadmodum diximus, vt de principijs loquens Aristoteles de medio loquatur,& de medio loquens loquatur de principijs, hæc enim absq; dubio in libris confundit, vt videre est in 48. & 49. contextibus primi libri, quum enim proposuisset ostendendum principia demonstrationis esse necessaria, probat medium esse necessarium; idem legere possumus in contex. 51: sic etiam in 54. ostendit principia demonstrationis esse per se, & vniuersalia, deinde id declarans,& concludens in 56. dicit medium tertio,& primum medio per se inesse, significans B nil aliud esse principia ponere per se, quàm dicere medium terminum per se cum vtroq; extremo connexum esse; nam conditiones medij quatenus est medium sunt conditiones principiorum, quia vox ista, medium, relationem habet ad extrema, medium enim aliquorum est medium,& nisi extrema sint, medium esse non potest, sicuti medio existente necesse est extrema quoque actu esse; præsentibus autem extremis,& medio, iam propositiones actu adsunt: quoniam igitur cōditiones principiorum complexorum consistunt in relatione terminorum ad se inuicem,& conditiones medij consistunt in relatione ad extrema, necesse est vt cōditiones principiorū sint conditiones medij,& conditiones medij sint conditiones principiorum; ideò Aristot. in primo libro conditiones principiorum consyderans modò in plurali numero loquitur, modò in singulari, falsum est igitur id, quod latini dicunt, Aristotelem distingnere C tractationem de principijs complexis à tractatione de medio,& in primo libro ita de principijs loqui, vt non de medio,& in secundo ita de medio, vt non de principijs, hæc enim, si rectè consyderentur, pugnantia sunt, quæ simul consistere nequeunt. Notare etiam possumus Aristotelem in contextibus 73. 74. 75. primi libri de præcognitis loquentem, & dicentem principia esse præcognita, nomine principiorum non modò propositiones, sed etiam subiectum comprehendisse, tamen subiectum non est principium complexum; non est igitur verum quòd ita separauerit tractationem de principijs complexis à tractatione de simplicibus, vt in primo libro de complexis tantùm, in secundo de simplicibus tantùm agere constituerit.

Caput Quartum eiusdem sententiæ impugnatio secunda.

Possvmvs etiam illa spectando, quæ in secundo libro Posteriorum tractantur, eius sententiæ falsitatem ostendere; Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum Analyticorum declarat quomodo vna,& eadem causa, vnum, & idem mediū satisfaciat omnibus quæstionibus, quæ de eadem re fieri possunt, siue an sit, siue quid sit, siue an insit, siue cur insit, quo fit vt omnis quæstio sit vnius medij quæstio, vt ipse ibi colligit; postea de definitione tractationem aggreditur, in qua vsq; ad contextum 47. eius libri versatur. Videamus igitur an illa parte definitionem consyderet quatenus est medium, an potiùs mediū quatenus est definitio, hoc autem facilè dignoscemus, si intelligamus quidnam sit medium consyderari vt medium, & medium ut definitionem,& definitionem ut medium, & definitionem ut definitionem; officium definitionis est significare quid est, officium autem medij est alterius in altero inhærentiam declarare, medium enim extremorū est medium; quare per ipsum, quatenus est medium, non ostenditur nisi extremorum connexio,& alterius in altero inhærentia; quando autem medium est uera causa illius inhærentiæ, declarat etiam cur alterum alteri inhæreat, vt euenit in demonstratione, quæ dicitur propter quid; itaq; medij quatenus est medium nulla est alia uis, & natura, quàm vt declaret quæstiones complexas, quòd est,& propter quid est, est enim ueluti mediator quidam inter duos, qui eos componit, atque coniungit; quòd si medium alterius extremi essentiam,& quidditatem declaret, id nōn præstat quatenus mediū, sed quatenus est definitio; officium enim definitionis, vt omnes norunt, est declarare quid res sit, & quæstioni simplici satisfacere, quare definitio, vt est definitio, nō est media inter duo; quemadmodum medium, respicit duo extrema,& quæstionibus tantùm complexis satisfacere potest; definitionem igitur sumere ut definitionē est eam consyderare ut declarantem quid res sit; eandem autem sumere ut medium, est eam consyderare ut notificantem propter quid inest hoc in illo; similiter sumere medium ut medium est ipsum consyderare ut faciens scientiam propter quid est; at sumere ipsum ut definitionem est ipsum consyderare ut declarans quid est, quòd si Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum dicit quæstionem quid est esse quæstionem medii, non propterea uult medium, quatenus est medium, præbere cognitionem quid est, de medio enim demonstrationis loquitur, & ostendere uult quòd vnum,& idem medium largitur cognitionem propter quid,& quid, at nō eadem ratione, prēstat enim scien- tiam

Quid sit consyderari vt mediū, & quid ut definitionē.

tiam propter quid quatenus est mediũ demonstrationis, declarat autem quid est quatenus est definitio, vel pars definitionis, nõ quatenus est medium, seu pars demonstrationis, quandoquidem eadem oratio, vt inquit Aristoteles, alio modo dicitur demonstratio, alio modo definitio, vt nos infra declarabimus; igitur non ad modum consyderandi ipsum medium, sed ad medium, & ad rem ipsam sunt referenda verba illa, & sententia Aristotelis, idem enim medium dat nobis cognitionem propter quid, & quid, alia tamen, & alia ratione. His omnibus declaratis, quæ ex ipsorum vocabulorũ significatione manifesta sunt, falsitas illius sententiæ facillimè demonstratur, nam Aristoteles postquàm declarauit omnes quæstiones esse vnius medij quæstiones proponit in fine illius primi capitis inuestigandum quomodo veniamus in cognitionem quid est, an per demõstrationem, an per aliquam aliam uiam, & in hoc declarando versatur vsque ad 47. contextum; Vt igitur concedamus Aristotelem in tota illa parte agere de medio, hoc enim nos quoq; asseueramus, tamen clarum est de medio ibi agi non prout est medium, sed prout est definitio, quare si à modo consyderandi tractationi nomen imponere conuenit, liber ille de definitione potiùs vocandus est, quàm de medio, quia de medio agitur vt docente ad cognitionem quid est, proinde quatenus est definitio, non quatenus est medium. Præterea triplicem esse definitionem docet ibi Aristoteles, alia nanque est principium demonstrationis, alia est demonstrationis conclusio, alia demũ est ipsamet demonstratio positione differens à demonstratione; dicant igitur aduersarii, si in ea parte de definitione ageretur quatenus est mediũ, de quanam definitione ageretur? certè respondere coguntur, de illa, quæ est principium demonstrationis, idẽ enim est principium dicere demonstrationis, & medium demõstrationis, nec alia ratione definitio principium demonstrationis esse dicitur, nisi quatenus est ipsius medium; id tamen est manifestè falsum, & Aristoteli aduersatur, qui in illa parte in contex. 42. asserit se non loqui de illa definitione, quæ est immediata, & demonstrationis principium; & totam illam partem legentibus manifestum est Aristotelem consyderare definitionem, & ipsum quid est, prout est ignotũ quoddam, quod sub quæstionem cadit; illa verò definitio, quæ est medium, est principium notũ, & indemonstrabile. Sed utcunque res hæc sese habeat, hæc enim omnia in sequentibus diligentiùs expendẽtur, illud certum esse debet, Aristotelem in tota illa parte loqui de ea definitione, quæ est demonstratio positione differens, non de illa, quæ est demonstrationis principium; & hęc quidem est principium ante demõstrationem cognitum, illa uerò est naturaliter ignota, & D quæritur, & ex facta demonstratione extrahitur, & innotescit, quare non ad demonstrationem dirigitur, sed potiùs demonstratio ad ipsam; qui igitur dicunt agi in ea parte de definitione prout est medium, & prout dirigitur ad demonstrationem, decipiuntur, & illam Aristotelis tractationem non intelligunt.

Caput Quintum, Eiusdem sententiæ impugnatio tertia.

VERUM non modò quid egerit Aristoteles, sed etiam quid agere debuerit consyderando possumus aduersus eam sententiam argumentari; ars logica, vt perfecta dici possit, tradere nobis debet instrumenta, siue methodos, quibus ad omnium eorum, quæ quæri, ac sciri possunt, cognitionem perueniте possimus; quæruntur autem sæpe rerũ definitiones ignotæ, imò inquit Aristoteles multas definitiones vsque adeò esse ignotas, vt demonstratione indigeant, qua innotescant, propterea etiam in principio secundi libri Posteriorum Analyticorum inter illa, quæ in scientiis ignorari, & quæri solent, nominauit quæstionem quid est; ergo nisi in libris logicis doceat Aristoteles methodũ aliquam, quæ ducat in cognitionem ipsius quid est, quando ignoratur, absque dubio logicam artem mancam, atque imperfectam tradidit; quod quidem absurdum sententiam eorum sequitur, qui dicũt Aristotelem in secũdo posteriorum libro non agere de definitione nisi prout est mediũ demonstrationis, nam medium quatenus est medium non prętat nobis aliam scientiam, quàm quòd hoc insit in illo, & quamobtem insit, sed non quid sit; hoc enim si pręstet, id facit quatenus E est definitio, non quatenus est medium; ergo si de definitione agat Aristoteles ea tãtùm ratione, quã est medium demonstrationis, non consyderat eam nisi vt nos ducit in cognitionem F quæsitorum complexorum; igitur instrumentum, quo ducamur ad cognitionem quid est, desyderatur, & ab Aristot. fuit pretermissum; quod absurdum ausus est confiteri Albertus in suis commentariis in Porphyrium tractatu primo capite quinto, dicens definitionem à primo quidem philosopho cõsyderari, sed tamen alia ratione etiam à logico esse consyderãdam, nempe quatenus tradit cognitionem quid est, quam tractationem neque ab Aristotele, neq; ab ullo alio antiquorum factam reperiri, proinde desyderari tractationẽ logicã de modo definiendi; unde fit ut Aristoteles logicam artem imperfectam, & mancam tradiderit, & partem eius ualdè præstantem, & præcipuam pretermiserit. Cognouit itaque Albertus tractandũ fuisse in logica de definitione etiam quatenus est definitio, sed deceptus est dum putauit tractationem hanc ab Aristotele prætermissam fuisse,

Confes-sio Alberti de definitione.

se, ut nos postea demonstrabimus. Videotur etiam latini solam accidentium cognitionem respexisse, dum solam demonstrationem in Posterioribus Analyticis tractari asseruerunt, demonstratione enim sola accidentia cognoscimus, non substantias; tamen substantias quoque ignorari, & quæri contingit, quare ipsæ quoque instrumento logico egent, quo innotescant. Ratio igitur nos fateri compellit tractanda esse in logica instrumenta declarantia non modò quæstiones complexas, sed etiam quæstionem quid est; & non solùm ad accidentium, verùm etiam ad substantiarum cognitionem conferentia; attamen si eorum sententiam admittamus, nó tradidit Aristoteles instrumentum ducens ad cognoscendum quid est, neque instrumentum idoneum ad substantias notificandas, sed solùm ad accidentia, & ad solas quæstiones complexas.

Caput Sextum, in quo posterioris sectæ argumenta proponuntur.

ALTERAM sententiam plurimi posteriores sequũtur, quam Auerrois fuisse profitentur, & eam videtur sequi Linconiensis in principio secundi libri Posteriorum Analyticorum; hi dicũt duo esse instrumenta sciendi, quæ tractantur ab Aristotele in duobus libris Posterioribus Analyticis, demonstrationem, quę in primo, & definitionem, quæ in secundo libro consyderatur, eaque esse instrumenta re distincta, nam demonstratione accidentia, definitione uerò substantias cognoscimus; & quia demonstrationem in primo libro tractari nemo unquàm negauit, sed tota difficultas manet in secundo an in eo tractetur definitio vt instrumentum substantiæ cognoscendæ re distinctum à demonstratione, ideò hanc partem pluribus argumentis comprobare nituntur. Primùm dicunt, in vnaquaque re 1.arg. duo sunt ad summum, quæ nobis cognoscenda proponuntur, substãtia ipsius rei, & accidentia propria, quæ in re insunt, vt significat Aristoteles in tertio cõtextu primi libri de Anima, ergo si ars logica debet esse perfecta, debet instrumenta tradere, quibus utrunque cognoscamus, at certum est substantiam demonstratione non innotescere, sed accidentia solùm; substantiam autem nullo alio instrumento cognosci, quàm definitione, ergo de definitione vt de instrumento substantiæ cognoscẽdæ debuit omnino Aristoteles agere in logica; at nullus est alius liber, in quo id agatur, nisi secundus posteriorum, & id negando dicimus Aristotelem in logica fuisse diminutum. Præterea logi 2.arg. ca est facultas instrumentalis, quia instrumenta sciẽdi tradit, ergo quicquid à logico tractatur, instrumentum sciendi est, & tractatur vt instrumentum, atqui tractatur in secundo libro Posteriorum definitio, & lõgo quidem sermone, igitur tractatur vt instrumentum sciendi. Præterea definitio potest duobus modis consyderari, vel vt est essentia rei, vel vt est instrumentum tradens cognitionem quid est, primo quidem modo cõsyderatur à diuino philosopho; secundo autem modo vel ab eodem consyderatur, uel à logico, alius enim præter hos duos qui id facere possit, non manet, sed à primo philosopho ea ratione cõsyderari non potest, quia sequeretur diuinam scientiam esse facultatem instrumẽtalem, ergo à logico, qui est artifex instrumentalis, proinde in secundo libro Posteriorum. Confirmant hanc sententiam authoritate Auerr. multis in locis in suis magnis commentariis in Posteriores Analyticos, præsertim in sua magna præfatione, & in principio secundi libri, vbi asserit primum librum esse de demonstratione, secundum de definitione; sed ui detur apertissimè hanc sententiam protulisse Auerroes in commentario 42. septimi libri Metaphysicorum, vbi dicit definitionem consyderari à logico quatenus est instrumentum dirigens ad cognoscendum quid est, à metaphysico autẽ quatenus est essentia, & quidditas rei. Alia quoque pro hac opinione comprobanda possent argumenta adduci, quæ quum & apud alios legi, & cognita veritate facilè solui queãt, missa facere uoluimus. 3.arg. 4.arg.

Caput Septimum, in quo ea sententia & ratione, & Aristotelis authoritate refellitur.

HVIVS sententiæ falsitas ex ijs, quæ ante de methodis diximus, manifesta est, ostendimus enim definitionem logicum instrumentum non esse; nunc autem demonstrabimus eam secundùm Aristotelis, & Auerrois placita falsam esse, & omnino reprobandam. In primis quando dicunt definitionem esse instrumentum substantiæ cognoscendæ, uidendum est quid nomine substantiæ intelligant, substantia nanque duobus modis accipi solet, quandoque significat primam categoriam ab alijs omnem distinctam, quandoque latiùs pro omni essentia sumitur tam substãtię, quàm accidentis, quemadmodum usus est hac uoce Aristoteles in declaratione primi modi dicendi per se, quando dixit substantiam trianguli ex linea constare, & substantiam lineę ex puncto; nomen igitur substantiæ si latè pro essentia sumant, non separant, ut ipsi separare uolunt, scopum definitionis à scopo demonstrationis, quia si in eo sensu definitio est instrumentum cognoscendi substantiam, idest essentiam tam substantiæ, quàm accidentis, eorum ratio nihil roboris habet, quãdo ex eo quòd in rebus duo sunt cognoscenda, substantia, & accidens, colligunt duobus instrumentis re distinctis ad eorum notitiam acquirendam opus esse; dicam enim 1.arg. Substantia sumitur duobus modis.

enim duo quidem esse cognoscenda, utraque tamen unico instrumento cognosci definitione, quare demonstratio superuacua erit. Si uerò substantiam strictiùs accipiant pro substantia, ut uocant, prædicamentali distincta à nouem generibus accidentium, vt definitio dicatur instrumentum, quo substantiam cognoscimus, demonstratio uerò instrumentum, quo accidentia, primùm quidem in hoc dogmate hęc absurditas notari potest quòd ita substantiam definitione cognosci aiunt, vt inficiari nideantur accidētia definitione cognosci posse, quod omnino falsum est, traduntur enim in scientijs non minus accidentium, quàm substantiarum definitiones; neque definitio his limitibus arctanda, & includenda est, ut solis substantiis tribuatur, nam si libros Aristotelis naturales scrutemur, videbimus plurima accidentia definitione declarari, inquirit enim quid sit motus, quid locus, quid tempus, quid generatio, quid mistio, quid putredo, quid coctio, & alia complura accidentia naturalia, quæ uidentur ab Aristotelę non demonstratione, sed definitione declarari; sunt tamen naturaliter ignota, & aliqua etiam cognitu difficillima, ut locus, tempus, putredo, & alia multa, quę si aduersarii benè consyderarent; certè inextricabili nodo se implicitos esse animaduerterēt. Propterea ego distinctionem illam uitiosam esse semper existimaui, qua dicitur definitione substantiam cognosci, demonstratione accidentia, dum sumitur substantia prædicamētalis appellata, quę contra nouem accidentium genera distinguitur; quemadmodum id verissimè dicitur, si substātia latissimè pro cuiusq; rei essentia accipiatur, sic enim sensus est quòd dum rei essentia secundùm se cōsyderatur, ea per definitionem declaratur, siue de substantia, siue de accidente loquamur; demonstratione uerò accidentia cognoscimus non prout secundùm se consyderantur, sed prout accidentia sunt, idest prout alteri vt subiecto inhærent, quid enim sit generatio definitione significamus, vtrum autem in corporibus naturalibus insit, vel cur insit, demonstratione; hæc etenim accidentium scientiam tradit prout alteri accidunt, definitio uerò eorum essentiam declarat prout simpliciter proponuntur, ideò rectè dicitur definitionem quæstioni simplici satisfacere, demōstrationem verò complexæ. Præterea si in secundo Posteriorum libro de definitione ageretur tanquàm de altero instrumento re distincto à demōstratione, liber Posteriorum non esset vnus liber, quia duas haberet subiectas materias, seu duos diuersos scopos, quorum neuter ad alterum dirigeretur; nam demonstratio ad definitionem substantiæ nihil confert, definitio uerò substantiæ quatenus ad substantiæ cognitionem refertur, nil confert ad demonstrationem, confert quidem dum ad accidentia refertur tanquàm

Quomodo sit intelligendū substantiā definitione cognosci, & accidentia demonstratione.

6. arg.

D ipsorum causa, sed dum substantiam cognoscendam respicit, eo vno munere fungitur declarandi quid sit substantia ipsa definita, in cuius muneris functione nullum habet cum demonstratione commercium. Ad hāc obiectionem aliqui respondere uolentes, vt libri unitatem tuerentur, dixerunt demonstrationem, & definitionem reipsa non differre, sed solo terminorum situ, & ordine, vt Aristoteles ipse asserit, quare ita duo instrumenta sunt, vt sit etiam vnum. Sed qui hoc dicunt, proprium dogma euertunt, & pugnantia dicunt; priùs enim dixerant demonstrationem, ac definitionem esse duo instrumenta re distincta, postea uerò dicunt esse vnū re. Præterea non sunt boni Auerroistæ, vt se esse hac in re profitentur, neque ea, quæ ab Aristotele in secūdo libro Posteriorum dicuntur, intelligunt, Auerroes enim in primo commentario sexti libri Metaphysicorum clara voce testatur eam definitionem, quæ est de-
E monstratio positione differens, non esse substantiæ definitionem, sed accidentis; & hæc est Aristotelis sententia in secundo Posteriorum manifestissima; quare de definitione substantię haudquaquam verùm est, imò ne excogitabile quidem quòd sit demonstratio positione differens, & idem re quod demonstratio, quum penitus distinctæ sint, siquidem substantiæ non est demonstratio; differunt autem & ratione finis, & ratione formæ, & ratione materiæ; ratione finis, quia illius definitionis finis est cognitio substantiæ, finis autem demonstrationis est cognitio accidentis; ratione formę, quia forma demonstrationis est syllogismus, quę definitioni non conuenit, quia definitio ne enunciatiua quidem est, tantum abest ut sit ratiocinatiua, ratione autem materię, quia demonstrationis materia est terminus medius, vt Themistius, & Aristot. asserunt in contextu 48. secundi libri Posteriorū, ex eo enim ambæ propositiones constant;
F materia uerò definitionis sunt partes ipsæ, quæ in definitione sumuntur, at non per eādem causam mediā accidentia demonstrātur, per quam substantia definitur, vult enim Auerroes medium demonstrationis rarò esse definitionem subiecti, & vt plurimùm esse alterum accidens, quod alterius accidētis causa est; ex eadem igitur materia non conflatur definitio substantiæ, ex qua fit demonstratio accidētis; in omnibus igitur differunt, quare eorum solutio vana est. Alij uerò Auerroistæ alio pacto respondere conati sunt, dixerunt enim duo quidem instrumenta esse, demonstrationem accidentis, & definitionem substantiæ, ea tamen fieri unū quatenus sub uno cōmuni genere, quod analogum uocant, continentur, est enim commune utriusque genus instrumentum sciēdi, sic autem una est intentio Aristotelis docere instrumentum perfectæ scientiæ acquirendæ, quod postea in duas species diuiditur, in demonstrationem, & defi-

Responsio aliorum.

Impugnatio.

Definitio substantiæ, & demōstratio maximè differunt.

Alia responsio.

definitionem. Hæc quoque responsio uana, & A
commentitia est, quoniam Aristot. nullum con
sydet auit demonstrationis genus, nisi syllogis-
mum, vt patet legẽtibus initinm primi lib. Prio
rum Analyticorum, & initium capitis de prima
figura in eodem libro; in secundo etiam capite
primi lib. Posteriorum in definitione demõstra
tionis non accepit instrumentum loco generis,
sed syllogismum; & in secundo libro definiens
definitionem sumpsit pro genere orationẽ, non
instrumentum; erat tamen accipiendum in-
strumentum in utriusque definitione, si vtra-
que vt species instrumenti consyderatur; sed
reuera commune omnium logicorum instru-
mentorum genus apud Aristotelem est syllogis
mus; vt antea demonstrauimus, & ut ex defini
tione demonstrationis manifestè colligimus,
quum igitur sub eo genere definitio non conti
neatur, non est instrumentum logicum; ideò
Aristoteles in contextu centesimo secundi libri
Posteriorum Epilogo colligens omnia, quæ in B
libris Analyticis docuerat, nullam fecit defini-
tionis mentionem, sed solùm syllogismum, &
demonstrationem nominauit, tanquàm genus,
& speciem; quòd si in eo secundo libro de de-
finitione tractasset tanquàm de specie instru-
menti distincta a demonstratione, eam quoq;
exprimere in illo Epilogo debuisset, imò &
ipsum commune vtriusque genus instrumentũ,
de quo etiam aliqua priùs tractanda erãt, quàm
ad species accederet, quemadmodum etiam
priùs de syllogismo egit, quàm de demonstra-
tione. Sed certè demonstratio, & definitio nul
lum habent commune genus, nisi remotissi-
mum, orationem, vt significant verba Aristote
lis in contextu 45. secundi libri Posteriorum,
de qua etiam aliqua dixit Aristoteles in princi-
pio lib. de interpretatione; quare si instrumen-
tum sciendi putasset esse earundem proximum
genus, multo magis de ipso, quàm de oratione
loqui debuisset, genus enim proximum princi- C
palius est, quàm remotum; & oratio non solùm
a logico, sed etiam a Grammatico tractatur, at
instrumentum sciendi a logico solo consydera
ri potest; propterea mihi certissimum, atq; com
pertissimum est nullum esse apud Aristotelem
logicorum instrumentorum genus, nisi syllogis
mum, de quo ipse diligẽtissimè scripsit in Prio-
ribus Analyticis; ratio igitur nostra non parum
roboris habet, quum enim definitio species syl
logismi non sit, certè, si ut instrumentum scien
di consyderaretur, eius tractatio tractationi de
demonstratione non benè cohæreret, quare
librum unum constituere non possent.

demonstratio, & definitio nullum habent commune genus, nisi orationem.

3. arg.

Præterea reprehensione dignus esset Aristote-
les, qui in secundo illo libro sibi proponens de
definitione agẽdum tanquàm de altero instru-
mento penitus distincto a demonstratione, sæ-
piùs in eo libro ad tractationem demonstratio-
nis reuertitur, & has tractationes confundit,
postquàm enim longo sermone egit in secun-
do lib. de definitione ad demonstrationẽ redit,
& docet quomodo ipsius mediũ possit esse qd-
libet ex quatuor generibus causarũ; deinde ite-
rum ad definitionem reuertitur, postea iterũ ad
demonstrationem; debuisset. n. in 1. lib. totũ de
demonstratione sermonem absoluere, deinde
in secũdo seorsum de definitione loqui, si duo
distincta instrumenta sunt, quemadmodum il-
li dicunt; quam difficultatem non effugiũt nõ-
nulli, qui dicunt definitionem tractari in 2. li-
bro vt instrumentum re distinctum a demon-
stratione, non tamẽ ut instrumentum substãtiæ
tantùm cognoscendæ, sed simpliciter ut instru-
mentum cognoscẽdi quid est siue substãtiarũ, si
ue accidẽtium; hi nanq; multo minùs peccant,
sed tamẽ ipsi quoq; decipiuntur, quia definitio
ut instrumentum cognoscendi quid est in eo li
bro nõ consyderatur, ut argumentum modò fa-
ctũ, & alia priùs adducta demonstrãt. Sed huius
sentẽtię falsitas non potest clariùs, & efficaciùs
ostendi, quàm totum illum secundum librum
percurrendo, & singulas partes breuiter expen
dendo, nam si nullum in eo libro locum inue-
netimus, in quo Aristot. de definitione agat vt
de instrumento ducente ad cognitionem quid
est, boc uno argumento ea seniẽtia satis super-
que confutata erit; Aristot. ab initio eius libri
usq; ad contex. 47. diligentem tractationẽ facit
de definitione, & de via ducẽte ad cognitionẽ
quid est, consyderandum igitur est quænã sit il
la uia, & de quanam definitione loquatur in ea
parte Aristot. certè uel cęcus inspicere posset to
tam illam tractationẽ esse de definitione acci-
dentiũ, non de definitione substantiarũ, uiam
aũt ducentem ad eiusmodi definitionẽ nõ esse
aliã, quàm demonstrationem potissimã, hæc. n.
in definitionem ipsius accidẽtis demõstrati cõ-
uertitur, & ita nos ducit ad cognoscendũ quid
est accidẽs unũquodq; qua de re postea fusiùs
C loquemur; ergo in ea parte Aristot. non loqui-
tur de definitione substãtiæ, imò eius consyde-
rationem reiicit in contextu 42. & in 47. di-
cens eam esse principium indemonstrabile,
quare, si ignoretur, non potest per demon-
strationem indagari, sed aliqua alia uia, quam
ipse ibi non consyderat, quia in ea parte lo-
quitur solùm de illa definitione, quæ per de-
monstrationem innotescit, hæc autem est de-
finitio affectionis, vt in ea parte manife-
stissimum est, & ut asserit etiam Auerroes
in primo commentario sexti libri Metaphy-
sicorum; similiter clarum est uiam ducentem
ad cognoscendum quid est in accidentibus
non esse definitionem, sed demonstrationem,
in fine enim primi capitis proponit Ari-
stoteles declarandum quomodo per demon-
strationem declaretur quid est, & in conte-
xtu quadragesimoseptimo epilogum faciens
colligit se declarasse quomodo sit demõstratio

quorundã opinio de 2. li. posteriorũ

confutatio.

4 arg.

Series eorum, quæ tractantur ab Aris. in 2. li. poster.

ipsius quid est, & quomodo quod quid est monstretur; sed totam illam partem legentibus manifestum est Aristotelē nil aliud docere, quàm qnomodo demōstratio ducat ad cognitionem ipsius quid est; non est igitur definitio instrumentum ducens ad cognoscēdum quid est, sed demonstratio. Deinde Aristoteles in contextu 48. incipit tractationē de generibus causarum, & docet eorum quodlibet posse in demonstratione medium esse; & in ea causarum consyderatione versatur vsq; ad contextum 68. qnæ tota tractatio absq; nllo dubio de demonstratione est, quia nihil ibi dicitnr de definitione. Postea in contextu 69. incipit declarare viam venandi prædicata essentialia, qnæ prædicantur in eo quod quid est, & constituunt illam definitionem, quę est principinm indemonstrabile; nec magis est definitio substantiæ, quàm accidentis, prædicata.n. qnæ uocantur quidditatiua, nō pnssunt demōstrari de illo, de quo in eo

Predicata quidditatiua non possunt demōstrari.

[E] quod quid est prædicantur, siue substantias, siue accidentia definienda cōsyderemus, quemadmodum.n. non possumus per causam demōstrare hominē esse rationalē, vel esse animal, vel esse corpus; ita neq; albedinem esse colorem, uel esse qualitatem, neque eclipsim esse priuationem luminis, neque tonitru esse sonum; possumus quidem per causam demonstrare priuationem luminis de luna subiecta, sed nō de eclipsi; & accensionem de sanguine cordis, sed non de ira, nisi idem de seipso demonstremus. Quū igitur ea, quæ prædicantur in quid tam in genere substantiæ, quàm in genetibns accidentium, demonstrari non possint, tamē ignota esse contingat, docet ibi Aristoteles qua uia debeant inuestigari, an uia diuisiua, ut censuit Plato, an aliqua alia methodo; quare tota illa tractatio est de illa definitione, quam Aristoteles antea in contextu 42. reiecerat dicens eam esse principium per se notum in scientia, vel, si ignorari [F] contingat, non posse per demonstrationem innotescere, sed per aliquam aliam methodnm, quam in ea parte quærit; instrumentum igitur idoneum ad uenandum quid est, non est ipsa definitio, quandoquidem hæc ignota proponitur, & quæritnr instrumētum, quo inuestigetur; sed instrumentum est ipsa uia diuisiua, vel via compositiua, per quam docet ibi Aristot. quomodo eiusmodi prædicata venari debeamus, & horum uenatio est uenario ipsius definitionis ignotæ, quia uenari ipsnm quid est, & venari definitionem idem significāt; qnare nihil vanius est, nihil ab Aristot. alienius, quàm dicere definitionem esse methodū, & instrumentum, quo ipse in ea parte docet venari prædicata in quid, ut patet tum legentibus verba Aristot. in eo loco, tum rem ipsam per se consyderātibns; ego in ea quoque parte, qnæ à contextu 69. vsque ad 84. protenditur, manifestnm est tū Aristotelem non loqui de sola definitione substan-

[D] tiæ, tum etiam non consyderare definitionem ut methodum, & instrumentum, quo uenemur ipsum qnid est. Hinc sequitnr nullū esse locum in eo secundo libro, in quo Aristoteles de definitione substātiæ seorsum loqnatur; & nullnm etiam esse locum, in quo consyderet definitionem ut instrumentum ducens ad cognitionem ipsius quid est; quia post illum contextum 84. vsque ad finem libri nil amplius dicit de definitione, ibi enim ad demonstrationem reuertitur, & loquitur de scientia ipsius propter quid est per cognitionē causæ nsq; ad centesimū context. in quo Epilognm facit & dicit se de syllogismo, ac de demonstratione docuisse, de definitione autem nihil dicit, quia reuera omnia, quæ nsq; ad illum locum docuerat, ad demonstrationem pertinuerant, ut mox clariùs ostendemus. Demum in postremo capite eius secundi libri loqnitur Aristoteles de principijs, ac de [E] eorum cognitione, & declarat qua uia sit in nobis acquisita primorum principiorum notitia, & uiam dicit esse inductionem. Falsa est igitur, & ab Aristotele alienissima sententia eorum, qui dicunt in secnndo illo libro cōsyderari definitionem nt instrumentum cognoscendi substantiam, uel cognoscendi qnid est generaliter accepti, nullus enim in eo libro locus apparet, in quo id fiat, hoc enim & ipsius Arist. testimonio, & rationibus ex ipsins tractatione desumptis apertissimè, ni fallor, demonstratnm est.

Caput Octauum, in quo ostenditur eam sententiam Auerroi quoque aduersari.

POSTEAQVAM dogma illud de definitione ab Aristotele alienissimum esse demonstrauimus, nunc ab Auerroe quoque alienum esse ostendamus; sententia Auerrois est in multis locis quòd primus poste- [F] riorum liber ad secūdum dirigatur, & demonstratio propter definitionem tractetur, vt legere est in comment. undecimo primi posteriorū, & in 38. secundi, & in Epitome logices in capite de demonstratione, & in quæstionibus logicis quæstione decima; atqui demonstratio ad definitionem substantiæ non dirigitur, quum ad eam nihil penitus conferat, quandoquidem ad solam accidentium cognitionem condncit; sed potiùs è contrario definitio snbstantiæ ipsi demonstrationi inseruit, & ad eam dirigitur tanquàm eius principium; itaque hunc in modnm argumentemnr, illa definitio in secundo libro Posteriorum tractatur, ad quam dirigitur tractatio de demonstratione in primo, sed ad substantię definitionem non dirigitur demonstratio, ergo secundus liber nō est de definitione substantię, sed est potiùs de definitione accidentis, ad hanc enim dirigitnr demonstratio, tamen re ipsa ab ea non distinguitur, quia differūt sola terminorum positione; quum

igitur

igitur neque ad definitionem substantiæ dirigatur demonstratio, neque ad definitionem latè acceptam, quæ & definitionem substantiæ, & definitionem accidentis complectatur, sed ad solam accidentis definitionem, sequitur quòd Auerroes non existimauit tractari in eo secũdo libro definitionem ut instrumẽtum cognoscendæ substantiæ, neque ut instrumentum cognoscendi quid est, generaliter sumendo quid est tam substantiarum, quàm accidentium; neque ut instrumentum distinctum re à demonstratione, quia definitio accidentis re non distinguitur à demõstratione; imò si dictos Auerrois locos legamus, uult Auerroes ipsam potius demonstrationem esse instrumentum ducens ad cognoscendum quid est, quàm definitionem; nisi dicamus definitionem ipsam accidẽtis eatenus esse instrumẽtum, quatenus est idem re, quod demonstratio, sic autem non duo erunt instrumenta, sed unum, quemadmodum infra declarabimus. Verum ad hoc argumentum aliqui respondẽt non esse ita, ut nos putamus, intelligenda Auerrois uerba, quando dicit demonstrationem dirigi ad definitionem, non enim significare uoluit tractationem demonstrationis esse gratia definitionis, sed demõstrationem esse instrumentum definitione præstãtius; quãdo enim plura in aliqua disciplina tractantur, quorum unum est nobilius cæteris, dicere solemus id, quod aliorum præstantissimum est, instar finis esse respectu aliorum, licèt aliorum tractatio non sit propter tractationem ipsius. Quæ responsio quàm uana sit clarum est legentibus, & benè consyderantibus uerba Auerr. in omnibus memoratis locis, non solum enim dicit definitionem esse demonstratione nobiliorem, sed dicit demonstrationem quæri propter definitionem, quæ ex ipsa educitur, & illa, quæ de demonstratione in primo libro dicuntur, dici propter illa, quæ dicuntur in secundo de definitione; & id, quod reuera quærunt, ac desyderant illi, qui demõstrationem cõstruũt, esse extractionem definitionis, & cognitionem quid est; clara igitur sunt Auerrois uerba, & ipsius sententiam ab eorum dogmate alienissimam esse demonstrant. Præterea in sua præfatione in primum librũ Posteriorum Auerroes rationem reddens cur Aristoteles in uno, & eodem libro de demonstratione, ac definitione tractauerit, inquit non esse inter eas magnum discrimen, quod diuersos, ac separatos tractatus postulauerit; sed hoc Auerrois dictum de definitione substantiæ minimè uerum est, hæc enim, ut antea ostendimus, est diuersa penitus à demonstratione, ergo hæc non est illa definitio, de qua putat Auerroes Aristotelem agere in secundo posteriorum, neque etiam putat tractari in eo libro alterum instrumentum re distinctum à demõstratione, sed potius idem re, differens autem solo terminorum situ. Alia

Quorũdam interpretatio.

Impugnatio.

A quoque uerba sunt in eo proœmio Auerr. expendenda, quando dicit, postquàm Aristoteles in prioribus Analyticis egit de forma demonstrationis, uult in posterioribus agere de eius materia, materia autem demonstrationis sunt propositiones veræ, quæ quidem & in primo, & in secundo libro Posteriorum Analyticorum consyderantur, alia tamen, & alia ratione, in primo quidem quatenus ducunt hominem ad verificationem perfectam, in secundo autem quatenus sunt definitiones, & ducũt hominem ad perfectam formationem; est autem uerificatio apud Auerroem cognitio quæsitorum complexorum, quæ per demonstrationem, quatenus demonstratio est, innotescunt; formatio verò est conceptio naturæ, siue quidditatis, quæ per definitionem significatur; sententia igitur Auerrois est quòd propositiones veræ, idest necessariæ tam in primo, quàm in secundo Posteriorum libro tractentur, sed in primo quatenus

B ducunt ad cognitionem propter quid est, in secundo autem quatenus tradunt etiam cognitionem quid est. Dicant ergo hi Auerroistæ an Auerroes intelligat propositiones necessarias tractari in eo secundo libro prout sunt definitiones subiecti, an accidentis; si subiecti, aduersantur Auerroi, qui in primo libro Posteriorũ commentario vndecimo, & in quæstione sua de medio demonstrationis cõfutat eorum sententiam, qui dicunt medium esse definitionem subiecti, & probat esse definitionem semper, & ex necessitate maioris extremi, non minoris, nisi rarò, & ex accidenti; atqui dum dicimus propositiones demõstrationis, dicimus terminum medium, vt supra contra latinos ostendimus, & vt isti quoque Auerroistæ contra eosdem disputando confitentur, & sumunt; reuera enim præter maius, & minus extremum nihil est in propositionibus, nisi medium, ergo quærere an propositiones sint definitio maioris, an minoris

C extremi, nil aliud est, quàm quærere an mediũ sit definitio huius, vel illius, quando igitur Auerroes dicit propositiones, quæ materia demõstrationis sunt, consyderari in secũdo libro Posteriorũ prout sunt definitiones, & ducũt ad cognoscendũ quid est, intelligit accidentis, non subiecti; ergo non est verum quòd in eo secundo libro secundùm Auerr. tractetur definitio vt est instrumentũ substantiæ cognoscendæ, neq; generaliter cognoscendi quid est, quia definitionem substantiæ nulla ratione respexit Auer. in declarando Aristot. scopo in illo secundo libro, sed solam definitionem accidentis; non est etiam uerum quòd Auerr. putet definitionem ibi tractari vt instrumẽtum re distinctum à demonstratione, quum enim dicat easdem propositiones demonstrationis ducere ad cognoscendum & propter quid est, & quid est, dicit unum instrumentum esse, quod vtranq; cognitionem præstat, & uocatur tum demonstratio,

tum definitio; ut ipſe quoque Ariſtoteles aſſerit in contextu 45. ſecundi Poſteriorum, & vt nos poſtea declarabimus.

Caput Nonum, quodnam ſit Ariſtotelis conſilium in Poſterioribus Analyticis.

POSTQVAM aliorum ſententias reiecimus, ad ueritatis declarationem accedendum eſt, ut tum per ea, quę de methodis docuimus, ad cognoſcendam Ariſtotelis mentem ducamur; tum uiciſſim tractatione Ariſtotelis intellecta ſententiam noſtram de methodis tāti uiri teſtimonio mirificè comprobemus; etenim ea inſtrumenta ſciendi tractauit Ariſtoteles, quæ tractare debuit, & eo modo, quo debuit. Iam oſtendimus duas tantum dari methodos, ſeu duo inſtrumenta ſciendi, methodum demonſtratiuam, & methodum reſolutiuam, quę ſerua eſt methodi demonſtratiuę, quoniam reſolutio fit propter compoſitionem, ut illi principia ſubminiſtret; optimè igitur fecit Ariſtoteles, qui in Poſterioribus Analyticis duas tantum methodos tradidit, demonſtratiuam, & Reſolutiuam, demonſtratiuā quidem primariò, reſolutiuam autem ſecundariò, & prout pendet à demonſtratiua; propterea dum pręcipuum Ariſtotelis ſcopum ſpectamus rectè dicimus vnam eſſe vtriuſque poſteriorum libri ſubiectam materiam, demonſtrationem potiſſimam; ideò Ariſtoteles in principio primi libri priorum Analyticorum proponere nobis volens finem omnium librorum Analyticorum, vnicum propoſuit, demonſtratiuam methodum; & in Epilogo in calce ſecundi Poſteriorum eam vnam collegit; de methodo autem reſolutiua nihil dixit, quia eam ſecundariò cōſyderauit, quatenus dirigitur ad demonſtratiuam, quo fit vt appellatione demonſtratiuæ reſolutiua quoque comprehēdatur, ſiquidem perfecta tractatio de methodo demōſtratiua ea omnia complectitur, quæ ipſi demonſtratiuæ methodo inſeruiūt, ac neceſſaria ſunt. Quanuis igitur non vnam methodum tractet Ariſtoteles in Poſterioribus Analyticis, vnus tamen eſt eorum librorum ſcopus, quatenus aliæ methodi ad vnam diriguntur, & ab vna pendeut, à qua nomen vniuerſæ tractationi iure impoſitum eſt. Propterea Græci omnes rectè dixerunt, quum de ultimo fine totius logici negotij loquentes eum unum eſſe aſſeruerunt, demonſtrationem potiſſimam, vt Alexander in præfatione tum primi libri Priorum, tum primi Topicorum, & Ammonius, & Simplicius in præfatione libri categoriarum; Auerroes quoque in multis locis dixit potiſſimam demōſtrationem eſſe primariò intentam in libris Analyticis, quod nō dixiſſet, ſi putaſſet definitionem quoque vt inſtrumentum ſciendi conſyderati, ea enim eſſet inſtrumentum demonſtratio- D ne præſtantius, vt etiam Auerroiſtæ omnes aſſerere uidentur.

Demonſtratiuā methodus tractatur primariò, reſolutiua uerò ſecundariò.

Caput Decimum, in quo ratio conſilij Ariſtotelis exponitur.

CAETERVM vt tum horum omnium rationem habeamus, tum ea, quæ dicenda manent, intelligamus, ſciēdum eſt quòd potiſſima demonſtratio optimam nobis rerum ſcientiam tradit, ſeriem enim rerum naturalem imitatur, & facit nos ita res cognoſcere, vt ſunt, & vt cognoſcendæ ſunt; ea eſt rerum ſeries naturalis vt cauſa prior ſit effectu, natura enim ex cauſis effectus producit; ex cauſarum igitur cognitione ſi effectunm ſcientiam conſequamur, methodo vtimur rerum naturę conſentanea, & à notis ad ignota ſecundùm naturam progredimur, quia cauſæ, vt cauſæ ſunt, naturaliter notæ ſunt, effectus uerò, vt effectus, E naturaliter ignoti; illud enim dicitur ſecūdùm naturam notum, quod vt cognoſcatur non pendet ex alio, ignotum autem ſecūdùm naturam cuius cognitio pendet neceſſariò ex cognitione alterius; res nanque ita debent cognoſci, vti ſunt; quare illa, quæ ut ſint non pendent ex alio in cognitione quoque ex alio non pendēt, huiuſmodi ſunt ipſæ cauſæ quatenus cauſę ſunt; cauſa enim quatenus eſt cauſa, non pendet ab effectu vt ſit, quare nec ut cognoſcatur, ipſa enim ex ſua natura cognoſcibilis eſt, non ex effectu: effectus uerò quatenus ſunt effectus, à cauſis ſuis pendent vt ſint, ideò etiam ut cognoſcantur, nunquàm enim perfectè cognoſci poſſunt, niſi ex cognitione cauſarum, ſicuti neque eſſe ſine cauſis ſuis poſſunt; igitur ignoti ſecundùm ſuam naturam dicuntur; nec perturbare nos debet quòd uideamus cauſas ſępe nobis eſſe incognitas, effectus uerò ſenſiles, & notos, hęc enim effectuum cognitio abſq; cauſarum F cognitione debilis, & imperfecta eſt; & plurimum intereſt qualiſnam ſit noſtra cognitio, & qualiſnam eſſe deberet, eſt quidem imperfecta dum in ſtatu ignorantię ſumus conſtituti, & effectus ſine cauſis cognoſcimus; ſed tamen ita affecti eſſe deberemus, vt priùs cauſas, quàm effectus cognoſceremus, & à cauſis ad effectus naturam imitando progrederemur; ideò quando dicimus cauſas eſſe naturaliter notas, effectus uerò naturaliter ignotos, non intelligimus neceſſarium eſſe ut id ſemper eueniat ut priùs cauſas, quàm effectus, & ex cauſis effectus cognoſcamus; ſed ſolam ſpectando perfectam, & diſtinctam cognitionem ſignificare uolumus talem eſſe cauſarum naturam quatenus cauſæ ſunt, & effectuum quatenus ſunt effectus, vt priùs, & magis cauſas, quàm effectus cognoſcere deberemus, quæ eſſet optima, & maximè perfecta ſcientia, ipſiq; rerū naturę cōſentanea, ſiquidē diſtincta cauſarum cognitio à diſtincta effe-

Cauſa ut cauſa, eſt nota ſecūdum naturā.

Notū, & ignotum ſecūdum naturā quid ſit.

Effectus ut effectus, eſt ignotus ſecūdū naturā.

effectuũ cognitione non pẽdet, sed effectuum distincta cognitio haberi non potest, nisi prius causæ ipsorum noscantur. Aristoteles igitur tradere nobis volens methodum, & instrumẽtum, quo ad rerum cognitionem duceremur, perfectam cognitionem primariò respexit, & primariò docere voluit instrumentum illud, quod naturalem rerum ordinem imitando perfectam nobis scientiam traderet, qua ita res cognosceremus, ut cognoscendæ sunt; in qua sua primaria tractatione non respexit ingenij nostri imbecillitatem, qui causas, à quibus progrediendum esset, sæpenumerò ignoramus, sed solùm quęnam sit methodus perfectam scientiam tradens consyderauit. Hanc sententiam optimè expressit Themistius in declaratione illorum verborum secundi capitis primi libri Posteriorum {Priora uerò, & notiora dupliciter.} videns enim Aristotelem facta illa prioris, & notioris distinctione non subiunxisse utro dnotum modorum principia demonstrationis priora, & notiora esse uelit, an nobis, an natura, hoc ipse explicare uoluit inquiens principia notiora esse debere non nobis, sed natura; quoniam autem obijcere aliquis poterat, ergo ab ignotis progrediemur, quod tamen dicendum esse non uidetur, quandoquidem demõstratio instrumentum est nostri gratia inuentum, vt nos per eam cognoscamus, non ut natura cognoscat, natura enim neque demonstrat, neque cognoscit, sed nos sumus, qui demonstrationem extruimus, vt scientiam adipiscamur; ad hoc respondet Themistius demonstrationem non ingenij nostri infirmitatem, sed solam ueritatem respicere, proinde scientiam rerum parere prout rerum natura requirit; quæ Themistij sententia, etsi aliquibus dura esse uidetur, mihi tamen summopere probatur, & doctissima ac uerissima esse uidetur; & Aristoteli maximè consentanea, qui quum notiora distinxerit dicens alia nobis, alia natura notiora esse certè alterũ membrum reiecto altero accipiendum esse uoluit; atqui illud minimè sumendum est, quòd sint priora, & notiora nobis, non natura, siquidem principia debẽt esse causæ; ergo alterum, quòd natura, non nobis. Voluit igitur significare Themistius quòd Aristoteles docens instrumẽtum, quo res ignotas indagare, & scire possimus, nõ respexit quomodo nos affecti simus, sed quomodo affecti esse deberemus; neque ideò negat principia nobis nota esse debere, quia uelit ea nobis esse incognita; sed negat ea nobis notiora esse ut in statu imperfectionis, & ignorantiæ constitutis, & uult esse nobis notiora ut naturam imitantibus in rerum cognitione peruestiganda; hac autem ratione totã cognitionem nobis tribuit Aristot. non naturę, ut illius distinctionis hic sit sensus, alia dicuntur notiora non secundùm naturam, sed nobis, alia uerò natura, non nobis, idest non nobis ut ordini naturę aduersantibus, sed nobis ut naturam imitantibus, & res cognoscentibus eo modo, quo sunt cognoscendę; id autem est quando ab ijs rebus, quarum ea est natura, ut ex se sint cognoscibiles, ad eas progredimur, quarum ea est natura, vt non cognoscantur nisi ex alio, hoc est à causis ad effectus. Hæc igitur est ratio cur Aristoteles in posterioribus Analyticis primariò de methodo demonstratiua tractauerit, quę à causis ducit ad cognitionem effectuum. Eadem est ratio cur primaria Aristotelis tractatio in his libris sit de instrumento, quo accidentia cognoscantur, non de instrumento, quo cognoscantur substantię; accidentium enim ea est natura, ut per se sint ignota, quia ab externis causis pendent, idest extra eorum essentiam positis, proinde sciri non possunt nisi ex causarum cognitione; substantia uerò ab externa causa non pendet, quum essentiam à causa essentię distinctam non habeat, ut asserit Aristoteles in contextu 42. secundi libri Posteriorum, ideoq; dixit definitionem substantię non posse demonstrari, quia quod causam non habet, nõ est demonstrabile; substantia igitur secundùm naturam, & secundùm essentiam suam nota dicitur, quia ab externa causa non pendet; propterea Aristot. in toto primo Posteriorum libro, quando de definitione substantię loquitur, semper eam numerat in principiis per se notis, quę secundùm naturam demonstratione non egent; itaq; uanissima est eorum sententia, qui præcipuum Aristot. scopum esse arbitrantur docere instrumentũ cognoscendę substantię, quandoquidem dum pręcipuum eius scopum respicimus, substantia proponitur, ut principiũ notũ, & nullo instrumento eget, ut cognoscatur. Sed quanuis substantia secundum propriã naturam instrumento non egeat, tamen habita infirmitatis, & ignorantię nostrę ratione sępe contingit ut ad eam cognoscendam instrumẽto egeamus; ideò Arist. cuius pręcipuum cõsilium fuit loqui de potissima demonstratione, quæ est instrumentum eorum scientiam tradens, quę secundum suam naturam sunt ignota, nõ omnino spernere uoluit consyderationem nostrę infirmitatis, sed ad humani ingenii imbecillitatem oculos conuertens uoluit etiam secũdaria tractatione docere nos uiã, qua in eorũ notitiã ducamur, quę licèt secundum propriã naturam sint nota, nobis tamẽ ignota esse contingit, ideò de methodo quoq; resolutiua loqui uoluit, quę nos ad principiorũ cognitionẽ perducit; nã de demõstratione ab effectu in primo libro ita locutus est, ut eã tractationẽ secundariã esse significauerit, eam. n. conferens cum demõstratione potissima, & ostẽdens quantũ ab eius perfectione declinet, separare potius eã à potissima demonstratione, q̃ de ipsa primariò sermonẽ facere uidetur; nam qui modũ tradit perfectè sciendi, de modo quoq; imperfectè cognoscẽdi age-

Demonstratio non respicit ingenij nostri infirmitatem.

Accidẽtium cognitio in lib. Poster. primario respicitur quia sũt ignota secũdũ naturã.

Cognitio substantiæ respicitur secũdario.

te debet, secundaria tamen intentione, & potissimæ demonstrationis vsus penitus necessarius est ijs, qui scientiam consequi volunt, at vsus methodi resolutiuæ non est simpliciter necessarius, sed solùm constituta nostra ignorantia, & imbecillitate. De inductione autem egit Aristoteles in vltimo capite secundi libri Posteriorum, & ostendit quomodo per eam ad primorum principiorum cognitionem ducamur; quam tractationẽ secundariam esse nemini dubium est, quum eam fecerit Aristot. post communem Epilogum omnium Analyticorum librorum, postquàm enim in contextu cẽtesimo eius secundi libri omnia collegerat, quæ in libris Analyticis docuerat, vt significaret se ea omnia tractasse, quæ in proœmio primi libri Priorum pollicitus fuerat, proponit in capite vltimo declarandum modũ, quo principia cognoscuntur, quasi extra primariã intentionem caput illud in calce libri collocans, tãquàm secundaria tractatione ad artis perfectionem, & ad doctrinæ abũdantiam adiectum. De eadem locutus est etiam in eodem secũdo libro, quando modum docuit venandi ea, quæ prædicantur in quid, & definitionem essentialem constituunt, vt mox declarabimus. Hæc dicuntur ab Aristotele in posterioribus Analyticis de vtraque methodo resolutiua; reliqua omnia, quæ tũ in primo, tum in secũdo libro tractãtur, ad demonstratiuam methodum pertinent, quæ in vtroq; libro primaria est, vt memoratum proœmium, & Epilogus manifestè declarant.

Nota de capite ultimo 2. libri Posteriorum.

Caput Vndecimum, Solutio dubij de noto, & ignoto secundùm naturam.

Dubiũ.

ADVERSVS ea, quæ diximus, dubium non leue oritur, antea enim quum discrimen inter demonstrationem ab effectu, & inductionem declararemus, diximus illa principia inductione cognosci, quę sunt nota secundùm naturam, hoc est quæ ex seipsis, non ex alio cognoscibilia sunt; demonstratione autẽ ab effectu illa principia declarari, quæ ignota secundùm naturam sunt, & per alia demonstrantur, quoniam sensilia non sunt, nec ex se possunt innotescere; itaque aliqua principia esse asseruimus, quæ sunt ignotæ secundùm naturam; nunc verò contrarium pronunciasse videmur dicẽtes omnia principia, & omnes causas esse secundùm naturam nota quatenus principia, & causæ sunt, nam quod alicui competit quatenus est tale, omni competat necesse est; quomodo igitur aliqua possunt esse principia ignota secundùm naturam? soluitur dubium hoc distinguendo id, quod dicitur secundùm naturam notũ, vel ignotum, aut enim intelligimus secundùm propriam rerum naturam, non consyderando conditionem, & naturam nostrum cognoscentium, qua quidem ra- D tione omnes causæ, omniaq; principia dicũtur secundùm propriam non quatenus principia, & causæ sunt, quoniam ab alio non pendent vt cognoscantur, quemadmodum neq; vt sint; ita intellexit Aristoteles in secundo capite primi libri posteriorum, & proœmio primi Physicorum, quando notiora secundùm naturam dixit esse notiora simpliciter, hoc est sine vllo respectu uiriũ humani ingenij, sed ipsam secundùm se rerum naturam consyderando, hæc enim est significatio illius uocis, simpliciter. Aut intelligimus secundùm naturam nostrum cognoscentium, seu secundùm naturam rerum ipsarum respectu conditionis humani ingenij, qua ratione causæ aliquæ dicuntur nobis ignotæ secundum naturam, quia insensiles sunt; quum enim ea sit nostra naturalis conditio, ut omnis nostra cognitio à sensu originem ducat, illud omne, quod sensu cognosci non potest, etiam si principium, & causa aliqua fuerit, ignotum nobis E secundùm naturam dicitur, & ex alio cognoscitur, licèt simpliciter, & secundũ propriam naturã à nullo pẽdeat, & ex se cognoscibile sit. Eundem sensum alijs verbis referemus, si distinguamus cognitionem nostram distinctã, & confusam, distincta enim cognitione omnia principia sunt nota secundũ naturam, quãuis abscondita, & insensilia sint; & omnes effectus secundum naturam sunt ignoti, etiam si sensiles sint; At si de confusa nostra cognitione loquamur, quæ in sensus perceptione consistit, aliqui effectus sunt noti secũdum naturam, & aliquæ causæ secundum naturam ignotę.

Solutio

Notum vel ignotũ secundũ naturã potest sumi duobus modis.

Caput Duodecimum, quomodo definitio à primo Philosopho, & quomodo à logico consyderetur.

QVONIAM autem in Posteriorib. Analyticis multa ab Arist. de definitione dicuntur, declarãdum nobis est quonam consilio id egerit, & quomodo F ad eos libros, & ad tractationem de methodis definitio pertineat, hoc.n. declarato plenè cognita erit ipsa methodorũ natura. Quòd igitur in ijs libris tractetur definitio omnes utriusque sectæ interpretes cõcessere, sed de ratione huius tractationis, ac de intentione Aristot. dubium est, quum alij eam ut demõstrationis medium, alij ut instrumentum sciendi à demonstratione distinctũ tractari existimauerint; tractari etiam à primo philosopho definitionẽ manifestum est, cuius tractationis differentiam cognoscere oportet, ut hanc ab illa discernamus. Videntur omnes concedere quòd definitio ea ratione à metaphysico cõsyderetur, quatenus significat quidditates rerũ, idq; apud Auer. apertè legimus in comm. 42. 7. libri Metaphysic. est igitur cognoscendum quidnã sit definitionem cõsyderari ut significatricem quidditatis; mihi quidem uidetur nil aliud esse, quàm consyderari ut definitio est, nam definitio ab Arist. ita

Quomodo definitio à Metaphysico cõsyderetur.

defi-

definitur, definitio est oratio significans quid quare si à metaphysico consyderatur ut significans quidditates rerum, certè consyderatur vt est definitio; quoniam autem definitio est oratio significans quid est,& oratio omnis, quemadmodum & omne nomen, & omne verbum, est instrumentum, quo conceptiones animi significamus, sequitur quòd definitio ut est definitio,& vt est oratio significans quidditatem, est instrumentum significandi quidditatem, quam animo concipimus; & definitionem consyderari à primo philosopho vt significantem quidditates rerum, est eam consyderari ut instrumentum significandi ipsas quidditates; nec propterea diuina scientia est instrumentalis, non enim ab huiusmodi instrumentis disciplinæ uocantur instrumentales, & logicæ, sed ab instrumentis ratiocinantibus, & discurrentibus a noto ad ignotum, hæc enim sunt instrumenta logica, vt antea demonstrauimus; diuinus quidem philosophus agere vult de quidditatibus rerum, & docere in quonam cuiusque rei quidditas consistat, at de quidditate loquēs non potest non definitionem consyderare, qua ipsam quidditatem significet; ideò docere in quonam quidditas rei consistat, est docere ex quibusnam definitio constituenda sit; quippe philosophi omnes, dum in rerum contemplatione uersantur, uocibus utuntur res ipsas significantibus; sic philosophus naturalis per uoces significat res naturales, tanquàm per instrumenta significandi conceptiones animi, nec tamen est artifex instrumentalis; dicimus itaque definitionem consyderari à metaphysico prout est instrumentum significans rerum quidditates, neque hoc dicentes in absurditatem ullam incidimus. Hac igitur eadem ratione si etiam a logico definitionem consyderari dixerimus, absque dubio logicam cum metaphysica consyderationem confundemus, quod minimè faciendum est. Sed neque dicere possumus eam a logico consyderari ut instrumentum notificādi rem ignotam, a metaphysico autem ut instrumentum significandi quidditatem, quandoquidem definitionem instrumentum notificandi non esse iam in præcedentibus fusè demonstrauimus. Quoniam igitur non consyderat logicus nisi instrumenta notificandi, & tale instrumentum non est definitio, relinquitur eam nulla ratione posse a logico consyderari, nisi prout ad logica instrumenta relationem aliquam habet, uel ad eorum cognitionem, uel traditionē aliqua ratione confert; quum enim logica sit disciplina instrumentalis, nil debet consyderare, nisi instrumenta sciendi, vel ea, quæ ad instrumenta sciendi aliquo modo referantur; atque pertineant; id autem Aristoteles ipse manifestissimè pronuntiauit tum in primo, tum in secundo posteriorum libro, quando dixit omnem definitionem aut principium esse demon-

quomodo definitio cõsyderetur a logico.

A strationis, aut conclusionem demonstrationis, aut ipsammet demonstrationem solo terminorum situ ab ea discrepantem; nullam igitur definitionem in iis libris consyderare voluit, nisi cum respectu ad demonstrationem, idque ex vtriusque libri lectione manifestè colligitur, nam in fine primi capitis secundi libri quando proponit Aristoteles se diligentem tractationē de definitione facturum, proponit inter cætera declarandum quomodo definitio ad demonstrationem pertineat; postea in contextu 47. Epilogum faciens dicit se docuisse quomodo definitio ad demonstrationem referatur. Qualis autem sit hæc relatio facilè intelligemus, si & instrumenti logici, & definitionis naturam consyderauerimus; logicum enim instrumentum est progressus,& discursus ab hoc ad illud tanquàm a noto ad ignotum; definitio verò simplex quoddam est, ac indiuiduum, quod omni discursu caret; igitur eam rationem habet

quomodo definitio ad instrumenta logica referatur.

B bet ad logica instrumenta, quam punctum habet ad lineam, & terminus indiuiduus ad id, cuius terminus est, etenim in linea partes notare possumus, & progressum ab una ad aliam, punctum verò indiuiduum est, & partibus caret,& est vel principium, vel finis lineæ; sic definitio vel principium, uel finis logicarum methodorum dicenda est, principium quidem quando est nota, finis verò quando est ignota, & per logica instrumenta inuestigatur, nam quærere quid res sit, nil aliud est, quàm eius definitionem indagare: quomodo autem hæc omnia sese habeant manifestum fiet, si omnes definitionis species singillatim consyderauerimus,& singularum respectum ad demonstrationem,& ad logicas methodos declarauerimus.

Caput Decimumtertium, qua ratione definitio substantiæ in libris Analyticis consyderetur.

C VT hac in re a rebus definitis tāquàm a notioribus progrediamur, omne, quod definitur, aut est substantia, aut accidens, ut nomine substantiæ illa omnia complectamur, quæ in scientiis ut alteri substrata, & subiecta consyderantur; & nomine accidentis ea, quæ consyderantur ut alteri inhærentia, quæ solent uocari passiones, siue affectiones; propterea magnitudines, & numeri, quæ in scientiis mathematicis habent locum subiecti, de quo affectiones demonstrantur, licèt simpliciter accidentia sint, tamen substantiæ nomine comprehendērur; ideò Aristoteles in contextu 178. primi libri Posteriorum unitatem, & punctum substantias vocauit, quia in toto eo libro ea semper ut alteri subiecta, non ut accidentia nominauerar. Vt autem a definitione substantiæ exordiamur, huius duplex est in posterioribus Analyticis consyderatio, una primaria, altera secun-

Definitionis substantiæ du-

plex est cōsyderatio in lib. post. secundaria, primaria quidem prout est principium notum methodi demonstratiuæ, secūdaria verò prout est finis ignotus methodi resolutiuę; quum enim primaria tractatio sit de potissima demonstratione, definitio substantiæ ad hanc non refertur, nisi ut eius principium notum, nam hæc definitio non traditur ex causis extra rei definitæ essentiam positis, sed ex internis, quæ essentiam ipsam constituunt; propterea Aristoteles indemonstrabilem talem definitionem esse dixit in contextu 42. secundi libri posteriorum, definitur enim substantia per formam, & materiam, & eius definitionis nulla causa afferri potest, quia illa forma in materia inest sine vlla media causa, siquidem ipsa est & essentia rei, & causa, qua res esse dicitur; ideò secundùm ipsam rerum naturam hæc definitio locum habet causæ non pendentis ab alia causa, proinde habet locum principii noti secundùm propriam naturam; propterea in primaria Aristotelis tractatione hæc definitio non consyderatur nisi ut principium demonstrationis per se notum, ut patet legentibus Aristotelem in primo posteriorum libro, ubi passim definitionem hanc numerat in principijs demonstrationis per se notis, & indemonstrabilibus. De hac definitione latini rectè sentiunt, quum dicunt eam non consyderari nisi vt medium demonstrationis, dicentes enim prout est medium dicunt prout est principiū, nam quomodo est principium demonstrationis, nisi quatenus est medius terminus in syllogismo demonstratiuo? in eo tamē decepti sunt, quòd putarunt hanc definitionem prout est medium in secundo tantùm posteriorum libro tractari, quum hac ratione consyderet eam Aristoteles in toto primo libro, nec video quomodo hoc inficiari audeant, quum Aristoteles in primo libro non alia ratione eam consyderet, quàm ut principium demonstrationis; in contextu etiam 42. secundi libri dixit hanc definitionem esse immediatam, & indemonstrabilem, & habere locum principij per se noti, vel suppositi. Auerroistæ quoque decepti fuerunt dum dixerunt hanc definitionem consyderari vt instrumentum cognoscendæ substantiæ, quū enim definitio subiecti duos habeat respectus, vnum ad subiectum, cuius est definitio, alterū ad affectiones subiecti, quarum est causa, Aristoteles hoc tantum secundo modo eam in libris Analyticis consyderauit, nimirum prout est medium demonstrationis, quod nobis perfectam accidentium scientiam præbet; sed respectu subiecti non consyderatur in iis libris definitio, si quidem longè diuersus est hic respectus ab eo, quem ad affectiones subiecti habet; affectiones quidem declarat per discursū eas notificando, naturam verò, & quidditatem subiecti declarat non notificando, sed significando, sicuti nomen quoque rem significare

Error latinorū de tractatione definitionis.

Error Auerroistarum de cōsyderatione definitionis

D dicitur; quæ quidem consyderatio non ad logicum, sed ad metaphysicum pertinet, quemadmodum ostendimus. Dum igitur primariam Aristotelis tractationem, & intentionem spectamus, non alia ratione definitionem substantiæ consyderauit, quàm ut principium notum methodi demonstratiuæ, hoc est vt medium potissimæ demonstrationis, ut benè latini dixerūt, eaque tractatio tota de demonstratione nominanda est, non de definitione, quia quum aliquid vt alterius principium, & eius gratia tractatur, de illo altero tractatio esse dicitur, vt Aristoteles testatur in principio libri duodecimi metaphysicorum dicens ⁅ de substantia est contemplatio, quoniam substantiarum principia, & causæ quæruntur.⁆ Primaria igitur huius definitionis tractatio non alia est, quàm ea, quā diximus. Dum uerò secundariam in iis libris tractationem respicimus, in qua Aristoteles viā tradit, qua ad principiorum notitiam, si latuerint, ducamur, definitio substantiæ consyderatur ut finis ignotus methodi resolutiuę, & de

E hac loquitur Aristoteles in secundo libro posteriorum Analyticorum a contextu 69. usque ad 84. ibi nanque docet qua uia eam definitionē uenari debeamus, quæ est principium indemōstrabile, & refutat opinionem Platonis, qui diuisione definitionem uenabatur, non quidem quòd penitus reiiciat diuisionis usum, sed quia solam non sufficere arbitratur, ut eam, quę uim syllogisticam non habet; ipse igitur pręferrt viā compositiuam, quę uim habet illatricem ignoti ex noto, si enim proponatur inuestiganda definitio generis, vt animalis, uult Aristoteles spectandas esse species omnes illius generis, & ea, quæ de ipsis speciebus essentialiter prædicantur, his nanque prædicatis omnibus collectis, exceptisque illis, quæ singularum specierum propria sunt, reliqua generis definitionem constituent; simili ratione si speciei definitionem quæramus, indiuidua consyderare debemus, & sumere omnia, quæ de ipsis prædicantur in eo quod quid est, ex iis enim speciei definitionem conflabimus; hanc uiam uocauit Aristoteles compositiuam, quia ex specierum collectione, & attributorum compositione definitionem generis colligimus, & ex indiuiduorum collectione definitionem speciei; attamen si benè rem cōsideremus, hęc uia resolutiua potius est, quàm compositiua, quia ab inferioribus ad superiora procedere est a posteriori bus ire ad priora, ut antea demōstrauimus; quare nil aliud est uia hęc, quàm inductio, ex eo.n. quòd illa prædicata omnibus speciebus competunt, colligimus eadem competere generi; & ex eo quòd omnibus indiuiduis competunt, probamus ea competere speciei; hęc igitur uia compositiua uim inductionis habet, & uoluit Arist. significare neque sola diuisione utendum esse; neque sola uia cōpositiua absque diuisione in

uia compositiua quid sit.

Nota quō uia cōpositiua egēt diuisione.

in venandis definitionibus,quia si absque diui sione vtamur via compositiua,illa omnia prędi cata inordinatè,& confusè colligemus, facit enim diuisio vt tectum ordinem in partibus definitionis exponendis seruemus; sed ratione efficacitatis probandi id,quod quęritur,pręfert Aristoteles uiam compositiuam, primasque ei tribuit,quum enim uim syllogisticam habeat, totam rei ignotæ declarationem ipsi acceptam ferimus,a diuisione verò nullam probationem, sed solam partium dispositionem habemus;itaque si definitionem ita venemur, vt diuisione utendo singulas definitionis partes ordinatè sumamus,easque rei definiendæ inesse, eò quòd omnibus particularibus competant, ostendamus per inductionem, optimus erit modus venandi talem definitionem,qui Aristoteli mirifi cè placuit. De demonstratione autem a signo quòd ad venandas partes definitionis utilis sit, nihil in ea parte dixit Aristoteles,satis enim ha buit se de illa in primo librò locutum esse; at in ea parte ostendere volens infirmitatem uiæ Platonicæ diuisiuæ, satis eam declarauit, ostendens diuisionem ad eas definitiones venandas inutilem esse, quæ secundùm naturam notæ sunt,& leuiore indigent instrumento logico; si nanque ad has venandas diuisio ineffi cax est, multò minùs ad eas indagandas, quæ sunt naturaliter ignotæ, efficax erit: sed quòd demonstratione quoque ab effectu demonstrētur partes definitionis naturaliter ignotæ, testatur ipse Aristoteles in contextu undecimo primi libri de Anima dicens accidentia plurimū conferre ad cognoscendum quid est, nam ex iis,quæ rei definiendę accidunt, duci in cognitionem eorum, quę eius rei essentiam constituunt,est ab effectibus ea uenari,& demonstrare a posteriori. Ex his patet definitionem substantiæ nulla alia ratione consyderari ab Aristotele in libris Analyticis,quàm vt principium methodi demonstratiuæ, & vt finem methodi resolutiuę,si eam ignotam esse, & quæri contingat; prior quidem illa consyderatio primaria est,hęc autem secundaria, quod significauit Aristoteles in contextu 42. libri secundi Posteriorum de hac definitione loquens,quando dixit eam esse principium,notum,uel, si ignorari contingat, non demonstratione, sed alia via manifestam fieri; de qua alia uia sermonem po stea facere voluit in ea parte,quę inscribitur de uenatione definitionis. Has duas tractationes de definitione substantiæ in iis libris inuenio, & præterea nullam; in quarum neutra dicere possumus definitionem vt instrumentum substantiæ cognoscendę consyderari ab Aristotele,sed solum ut principium, vel ut finem instru menti; quando.n. eam consyderat ut principiū demonstrationis,non ad substantiæ,sed ad acci dentis cognitionem ipsam dirigit; quando autem docet uiam uenandi prędicata essentialia,

nota de tractatione demonstrationis a signo.

A & partes definitionis, non uidemus Aristotelē dicere definitionem esse methodum,uel instrumentum,quo talia prædicata uenemur, id.n.si dixisset, ridiculum se omnibus prębuisset; sed viam diuisiuam, & uiam compositiuam ut instrumenta huius uenationis consyderauit, definitionem uerò non ut instrumentum, neque ut uiam,sed ut finem uiæ,nam quęrete ea, quæ in eo quod quid est prædicantur, est ipsam definitionem quęrere, ut sępius dictum est in præcedentibus.

Caput Decimumquartum. Quotuplex sit definitio accidentis.

Accidentis autem definitio multiplex est,alia enim est perfecta, & omnibus numeris absoluta, quæ est demonstratio positione differēs, alia imperfecta, & manca,quæ tum conclusio, tum principium B demonstrationis esse potest; quæ omnia facilè intelligentur, si quænam sit perfecta accidentis definitio declarauerimus, quod enim in quoque genere summum, perfectúmque est, norma esse solet,qua cętera eius generis dignoscun tur. Accidentia omnia per formam, & materiam definienda sunt, quemadmodum substātię, alia tamen ratione, nam accidentis genus formæ locum tenet, proprium autem subiectū est loco materiæ,& in definitione pro differentia sumitur,ut definitio tonitrus est,sonus in nu be,& sonus quidem est genus, & forma, quia omne accidens forma quædam est, nubes autem est subiecta materia, quę tanquàm differētia sumitur separans tonitrum ab aliis sonis; cō tra quàm in substantijs accidat, in quibus genus habet locum materiæ,differentia uerò formæ; & in substantijs materia interna est, ex qua res constat; in accidentibus verò externa, in qua inhęrent. Definitio hæc ex materia, & C forma constans dicitur essentialis,siue quidditatiua,quia tota accidentis essentia per eam exprimitur, scilicet per genus restrictum a subiecto proprio fungēte officio differentiæ, etenim quidnam aliud est eclipsis,quàm priuatio quędā luminis lunę? quid aliud est tonitrus, quàm sonus quidam in nube factus? Sed aliud est magni momenti discrimen inter hanc acciden tis definitionem, & definitionem substantiæ, quod ad propositam nobis contemplationem maximè pertinet, quòd definitio substantię per materiam, & formam perfecta est, & nihil ei deest,hæc enim hominis definitio, animal rationale, & essentialis est, & perfecta definitio, quia essentiam hominis ita declarat,ut nil quęrendum maneat, huius autem ratio est quoniā illa forma inest in illa materia sine medio, neque ab ulla externa causa pendet, sed est simul essentia, & causa rei. At illa accidentis definitio, quam diximus, essentialis quidem est, non

quō accidētia definiātur.

Discrimen inter definitionē substantię,& definitionem accidētis.

non tamen perfecta, quia essentia accidentis pendet ab externa causa diuersa ab ipsa essentia, ideò quando ad quæstionem quid est respõderetur talis definitio essentialis, animus quærentis non conquiescit, præsertim animus viri sapientis, vt doctissimè notauit Auerroes in calce sexti commentarij libri secundi posteriorum, quando enim quidditas pendet ab alia externa causa, animus in cognitione quidditatis nõ quiescit, nisi causam quoque noscat eius quidditatis; propterea vt definitio accidentis perfecta reddatur, tertia particula præter formam, & materiam requiritur, nempe causa inhærentiæ illius formæ in illa materia; perfecta igitur definitio eclipsis est, priuatio luminis in luna ob terræ interpositionem; & perfecta tonitrus definitio est, sonus in nube propter extinctionẽ ignis, si modò hæc ipsius causa sit, ut supponit Aristoteles. Ob hanc igitur rationem in contextu 42. & 43. secundi libri posteriorum dicit Aristoteles definitionem accidentis quidditatiuam demonstrabilem esse, non quòd tota definitio de definito demonstretur, vt si colligatur eclipsim esse priuationem luminis lunæ, & tonitrum esse sonum in nube, quem sensum multi perperam accipiunt; sed quòd altera definitionis pars de altera parte demonstretur, nempe forma de materia per aliam tertiam partẽ adiectam, quæ est causa inhærentiæ formæ in materia; de luna enim demonstratur priuatio luminis per mediam terræ interpositionem, & de nube sonus per mediam ignis extinctionem; idcirco hæc perfecta accidentis definitio apud Aristotelem est ipsamet demonstratio, & solo terminorum situ ab ipsa demonstratione discrepat, quia ex iisdem tribus terminis demonstratio accidentis, & eiusdem definitio constituitur, genus quidem accidentis est in demonstratione maius extremum, subiectum est minus extremum, causa verò medius terminus.

tres accidentis definitiones. Hæc perfecta definitio in duas imperfectas diuiditur, vt notat Auerroes in commentario 64. primi libri Posteriorum, quarum altera est principium demonstrationis, altera verò conclusio; vt enim vtraque simul sumpta facit integram demonstrationem, quia simul conclusionem, & principia continet; ita si in duas diuidatur, altera erit principium demonstrationis tantùm, altera verò erit solùm conclusio; illa enim, quæ traditur per solam causam, est principium demonstrationis, vt si dicamus, eclipsis est interpositio terræ, quę quidem impropriè dicitur definitio, quum dicat potiùs propter quid, quàm quid, ideò uocatur definitio *Definitio causalis.* causalis, & ad demonstrationem refertur non alia ratione, quàm ut eius principium, ut asserit etiam Themistius interpretans contextum 46. secundi lib. Posteriorum, est enim principium, quia est demonstrationis medium; ideò quando Aristoteles dicit aliquam definitionem esse principium demonstrationis, intelligit quidem præcipuè definitionem subiecti, sed ad illud membrum redigitur illa quoque affectionis definitio, quæ vocatur causalis, vt uult eo in loco Themistius. Altera uerò perfectæ definitionis pars, quæ formam, & materiam sine causa continet, illa est, quę dicitur demonstrationis conclusio, vt si dicamus, eclipsis est priuatio luminis lunæ, tonitrus est sonus in nube, & vocatur conclusio, quia quum extra se causam habeat, demonstrari potest; hanc diximus vocari quidditatiuam, siue essentialem, siue etiam formalẽ definitionem; internam enim rei naturam, & essentiam exprimit; hanc eandem Aristoteles in 44. contextu secundi libri Posteriorum nominalem definitionem appellauit, quia essentiam ab externa causa pendentem proferens sine expressione causæ non benè ipsam essentiã declarat, id enim, quod causam aliquam habet propter quam est, non benè cognoscitur, nisi per illam; vt igitur hanc distingueret ab illa, quæ essentiam cum essentię causa declarat, & est perfecta definitio, eam uocauit nominalem, *Definitio nominalis* quia nominis tãtum significationem exprimit, essentiam verò non benè declarat; postea verò in contextu 46. ex iis, quæ prius dixerat, colligens omnes definitionis species eam uocat cõclusionem demonstrationis, quia causam extra se habet, per quam demonstrari potest. Tot igitur numero sunt accidentis definitiones.

Caput Decimumquintum, De aliorum erroribus in ea definitione, quæ est demonstrationis conclusio.

NON sunt hìc silentio prætereundi duo aliorum errores in intelligenda illa definitione, quæ secundùm Aristotelem est demonstrationis conclusio; unus error est quòd multi putant definitio *1. error.* nem hanc non esse eandem, quam Aristoteles in contextu 44. eius libri nominalem uocauerat, quum tamen ea ipsa sit, ut patet legentibus totam illam partem, & vt nos alio in loco opportuniùs demonstrabimus; alter autem error est, *2. error.* & is quidem maximus, in quem omnes penitus interpretes & antiquiores, & posteriores inciderunt, uno Auerroe excepto, & fortasse etiam Themistio, quòd non intellexerunt quomodo *de definitione quæ est conclusio, opinio aliorum.* ea definitio dicatur ab Aristotele demonstrationis conclusio, putarunt enim eam definitionem totam in conclusione prædicari de definito, ut demonstrationis conclusio talis sit, ergo eclipsis est priuatio luminis in luna, ergo tonitrus est sonus in nube; sic etiam definitionem iræ, quam materialem uocant, de ipsa ira demonstrant per alteram iræ definitionem formalem, nam per appetitum uindictæ demonstrant iram esse accensionem sanguinis in corde,

de, ut in conclusione accensio sanguinis in corde sit prædicatum, ira verò subiectum; qua quidem sententia nihil absurdius, nihil ab Aristotele alienius excogitari potest; sic enim ponitur modus ille demonstrandi definitionem, quem prorsus reiecit Aristoteles in cōtextu 36. & 37. secundi libri Posteriorum, nam definitionem demonstrare de definito unum penitus est, & naturæ demonstrationis repugnantissimum, quod multifariam ostendere possumus; primùm quidem id nobis constituendum est; tum de subiecto demonstrationis, tum de affectione demonstranda præcognoscendum esse quid nomen significet, & significationem nominis intelligi non posse nisi cognito genere aliquo illius rei vel propinquo, vel saltem remoto, quomodo enim nomen eclipsis intelligemus, nisi sciamus eclipsim significare priuationem quandam luminis? quomodo intelligemus nomen tonitrus, nisi noscamus esse sonum quendam? dum igitur demonstramus eclipsim esse priuationem luminis Lunæ, eclipsim facimus in ea demonstratione subiectum, ergo præcognoscimus eclipsim significare priuationem luminis, idem igitur demonstramus, quod præcognoscimus, quod certè absurdissimum esse quilibet sanæ mentis assereret, nam significatio nominis eclipsis nulla alia ē, quàm priuatio luminis in luna, ideò si hanc præcognitam esse oportet, eadem demonstrari non potest, nisi idem de seipso demonstretur, quum nihil aliud sit eclipsis, quàm priuatio luminis Lunæ; similiter non est demonstrandum iram esse accensionem sanguinis in corde, neque tonitrum esse sonum in nube, quia hæc est significatio nominis penitus indemonstrabilis de ipso nomine; neque aliquid roboris habet id, quod multi dicunt, definitionem de definito non demonstrari ea ratione, qua est definitio, sed quatenus est quæsitum ignotum, hoc enim ridiculum est, quia si est quęsitum ignotum, significatio igitur nominis subiecti ignota est, quomodo igitur demonstrare aliquid possumus de subiecto, cuius nomen non intelligimus? quòd si dicant præcognosci quidem quod eclipsis significat priuationem luminis, non tamen eam, quæ est in luna, & hoc esse id, quod demonstratur, in aliud absurdum incident non minùs graue, sic enim subiectum demonstrationis erit ipsum accidens, ut eclipsis, prædicatum verò, quod quæritur, erit subiectū accidentis, in illa enim demonstratione nihil manebit ignotum, quod dicatur quæri, nisi luna; hoc autem est inconueniens, debet enim accidens de subiecto monstrari, ut sit prædicatio naturalis, non subiectum de accidente.

Definitionem demonstrare de definito unū est.

Prima ratio cōtra alios

2. ratio. Præterea certum est eam esse potissimę demonstrationis conditionem ut medium sit causa inhæreotiæ maioris extremi in minore, ut rationale est causa ut risibile inhęreat homini, & interpositio terrę est causa ut lunæ insit eclipsis; hoc tamen in illa pnerili demonstratione non uidemus, nam interpositio terræ non est causa ut eclipsi competat priuatio luminis lunæ, sed potiùs ut priuatio luminis insit lunæ; sic appetitus uindictę non est causa ut irę insit accensio sanguinis cordis, sed potiùs ut sanguini cordis insit accensio; siquidem propria uocis significatio ei sine causa competit, nulla enim est causa cur eclipsis sit priuatio luminis, vel cur ira sit accensio sanguinis; illi itaque, qui ita demonstrant, non demonstrant conclusionem per suam causam, quoniam eiusmodi conclusionis nulla causa afferri potest. Nos igitur dicimus alia ratione definitionem illam esse conclusionem demonstrationis; non enim quæ tota definitio de definito prędicetur, sed quòd altera definitionis pars de altera, nempe forma de materia concludatur, Aristoteles talem definitionem conclusionem demonstrationis esse dixit; per mediam enim interpositionem terræ demonstramus in luna esse priuationem luminis, & per medium appetitum uindictæ demonstramus in sanguine cordis fieri accensionem; quare hę definitiones sunt conclusiones demonstrationis, priuatio luminis in luna, & accensio sanguinis in corde; si etenim has demonstremus, uerè causam conclusionis afferimus, idest causam inhærentię prædicati in subiecto; & quia conclusio illa formam, & materiam accidentis continet, subiectum enim est materia, prædicatum autem forma, ideò est illa definitio imperfecta, & demonstrabilis, quę causam rei non continet; ipsi igitur si causam addamus, conclusioni medium terminum addimus, & definitionem perfectam facimus, quæ reipsa a demonstratione non differt, sed solo terminorum situ; hęc est sententia Aristotelis, si benè eius verba perpendantur in secundo libro Posteriorum a contextu 36. usque ad 47. eaque rationi maximè consona est, nam hęc imperfecta definitio ad conclusionem demonstrationis eam rationem habere debet, quam perfecta definitio habet ad demonstrationem totam, ut enim hæc dicitur integra demonstratio, sic illa dicitur demonstrationis conclusio; sed perfecta definitio idem est re quod demonstratio, modo autem, & ratione differt a demonstratione, & differentia in duobus consistit, vt inquit Auerroes in commentario 45. libri secundi posteriorum, in forma, & in ordine terminorum, nam demonstratio formam syllogismi habet, quæ definitioni non conuenit; & quum ex iisdem tribus terminis utraque constituatur, alio tamen, & alio ordine in hac, & in illa dispositi sunt, nam in definitione primùm profertur genus, ultimo loco causa, dicimus enim, eclipsis est priuatio luminis lunæ ob terræ interpositionem; at in demonstratione nunquàm à genere auspicamur, imò postremum

de definitione quæ est conclusio, opinio uera.

mom est, quia est id, quod quæritur, ideò si mi norem propositionem anteponamus, primo loco subiectum dicimus, deinde causam, postremo genus; quòd si anteponamus maiorem, à causa incipimus, deinde genus, tandem subiectum proferimus; omnino igitur alius est in definitione perfecta, alius in demonstratione ordo, ac situs terminorum; idem dicendum est de illa imperfecta definitione, & de conclusione demonstrationis, sunt enim idem re, quia ex iisdem duobus terminis constant, genere, & subiecto, ratione autem differre debent, idest & forma, & ordine terminorum, forma quidē quoniam conclusio ex necessitate est enuntiatio affirmans, vel negans, definitioni verò forma enuntiationis minimè conuenit, sicuti neque forma syllogismi, definitio enim, ut ait Aristoteles, neque rem esse, neque non esse dicit, sed solùm quid sit; ordine autem terminorum, quoniam in conclusione necessarium est subiectum anteponere generi prædicato; in definitione autem necesse est anteponere genus subiecto locum differentiæ obtinenti, hæc enim est definitio, priuatio luminis in luna, hæc autem conclusio, ergo in luna est priuatio luminis; ita hæc est definitio, accensio sanguinis cordis, hæc autem conclusio, igitur in sanguine cordis fit accensio, & sic de cæteris; oportet enim easdem voces alio modo proferre vt definitionem, alio modo vt enuntiationem, & conclusionem demonstrationis. Sententiam hanc legere possumus clarè apud Auerroem in commentario 41. secundi libri Posteriorum, ubi dicit potissimam demonstrationem esse potestate definitionem, quom vnam partem definitionis nominalis demonstret alteri parti inesse per causam externam, quæ est perfectio, & complementum definitionis, quo fit ut tota demonstratio in definitionem perfectam accidentis conuertatur, quæ est ultimus, ac præstantissimus demonstrationis finis. Hæc itaque & Aristotelis, & Auerrois sententia est, & uera; qui verò aliter sentiunt, crassa nimis ignorantia, ac cæcitate laborant. Quærere hic aliquis posset, cur in maiore extremo demonstrationis non ipsum affectionis nomen posuerimus, ut eclipsim, sed potiùs eius genus, priuationem luminis; Verùm ne nimia cum prolixitate in præsentia digredi, & a proposito recedere uideamur, id in alio in loco seorsum expendendum relinquemus. Non est autem hic prætermittendum, sed summoperè annotandum quòd definitio illa affectionis, quæ dicitur esse demonstrationis conclusio, est etiam alia ratione principium demonstrationis, idque ut primo aspectu mirabile fortasse uidetur, ita, si benè intelligatur, verissimum esse comperietur, aliud nam que est cognoscere rem esse, aliud est quid nomen significet intelligere, definitione quidem nominali quid significet nomen affectionis apprehendimus, sed non propterea ipsam esse cognoscimus; ideo Aristoteles inter præcognitiones demonstrationi necessarias illam nominauit, qua & subiecti, & affectionis quæsitę cognitionem habemus quid vtriusq; nomen significet; tota igitur conclusio præcognita est, quia ante demonstrationem debet esse intellecta, licèt ipsius veritas nondum cognoscatur, ut si eclipsim dari ignoremus, eamque demonstrare velimus, necessarium nobis est antequàm demonstremus intelligere quid nomen eclipsis significet, significat autem priuationē luminis Lunę, sed licèt hoc pręcognoscamus, attamen an detur in luna hęc luminis priuatio adhuc non cognoscimus, idque per demonstrationem ostendere volumus. Quoniam igitur omne, quod ante demonstrationem præcognoscendum est, principium demonstrationis uocari potest, definitio hęc nominalis tanquàm nomen affectionis demonstrandæ declarans, & tanquàm conclusio antequàm demonstretur intellecta, principium quoddam est demonstrationis; non est tamen principium scientiam agens, sed potiùs ad scientiam dirigens, non enim in propositionibus demonstrationis assumitur, sed ante demonstrationem pręcognoscitur, quia sine illo vana esset demonstrationis extructio. Quum igitur eadem sit definitio nominalis, & conclusio demonstrationis, ea quatenus est definitio nomen affectionis declarans, præcognoscitur, quatenus uerò est enuntiatio dicens inhęrentiam alterius partis in altera, eatenus est conclusio ignota, quę per demonstrationem innotescit.

uide li. de conuer. dē. in defi.

definitio, quę est conclusio demonstrationis, est & ctu mirabile etiā aliquo modo principium

Caput XVI. *Quomodo omnis definitio accidentis ad demonstrationem referatur, & ad demonstratiuæ methodi traditionem pertineat.*

Ex his, quæ diximus, facile colligere possumus quomodo omnis definitio affectionis siue perfecta, siue imperfecta ad demonstrationem pertineat; ea enim, quæ imperfecta est, vel est principium, uel conclusio demonstrationis; quę uerò perfecta, & ex iis duabus conflata, demonstratio ipsa est solo ab ipsa differens terminorum situ; hæc ut finis præcipuus demonstrationis, atque ut demōstrantium ultimus scopus ab Aristotele consyderatur in secundo libro Posteriorum ab initio libri vsque ad 47. contextum; quia reuera finis ultimus demonstrantium est è demonstrationē colligere omnibus numeris absolutam, & quiescere in cognitione quid est; ueritatem hanc docet in ea parte Aristot. proponit enim in principio eius libri inuestigandum instrumentum ducens ad cognoscendum quid est, quando est naturaliter ignotum, cuiusmodi est definitio omnium affectionum, quoniam ipsarum essentia pendet ab externa causa; postea ostendit, non

consiliū Arist. in principio 2. lib. post.

non alio instrumento nos duci ad hanc cognitionē, quàm illo eodem, quo ducimur ad scientiam propter quid est, nempe demonstratione, ad quod declarandum voluit in 1. capite hoc fundamentum constituere, quòd idem est cognoscere quid est, & propter quid est, hinc .n. fit ut demonstratio, cum faciat cognitionem propter quid est, tradat simul cognitionē quid est; declarat etiam modum Aristotel. quo per demonstrationem ducimur ad cognoscendā accidentium quidditatem, & ostendit nō posse definitionē de definito demonstrari, in lucē tamē prodire per demonstrationē, quatenus tota demonstratio in definitionem perfectā accidentis conuertitur, neq; alia via, quàm demōstratione, posse talem definitionem innotescere. Debemus autem eo in loco notare summum Aristotelis artificium, qui vt ostenderet idem esse demonstrationem, ac definitionem; utitur ratione commutata, & demonstrationi tribuit officium definitionis, & definitioni officium demonstrationis, est enim definitionis officium significare quid est, demonstrationis verò notificare propter quid est; nam si demonstratio declarat etiam quid est, id facit quatenus est definitio, non quatenus est demonstratio; & definitio si declarat propter quid est, id facit quatenus demonstratio, non quatenus definitio, hæc autem manifesta sunt ex ipsa vocabulorum significatione. Aristoteles in contextu 42. & 45. asserit demonstrationem ostendere quid est, deinde in 45. definiens definitionem dicit eam esse orationem significantem propter quid est, & orationem demonstrantem, perfecta enim definitio significat quidditatem cum causa quidditatis; sunt autem in illis locis benè perpendenda Aristotelis verba, qui artificiosissimè locutus est ad denotandum demonstrationem esse methodum, & instrumentum logicum, definitionem verò nequaquàm, sed potiùs finem methodi, & instrumenti logici; quamuis enim demonstratio, & definitio reipsa sint idem, tamen ratione formæ logicæ distinguuntur, definitio enim omni discursu, omnique enuntiatione caret; demonstratio autem & enuntiationem, & discursum habet, quoniam igitur instrumentum logicum non est nisi cum hac forma logica, cum ratiocinio, sic enim dicitur methodus, quæ ab hoc ad illud progreditur, hinc fit ut demonstratio sit logicum instrumentum, & methodus, definitio verò neque instrumentum, neque methodus dici possit, sed finis methodi, sicuti punctum est finis lineæ, & sicuti quies grauium, & leuium in suis locis est finis motuum ipsorum ad eadē loca; demonstratio enim motus quidam est intellectualis, in quo tria notare possumus, vnum subiectum, & duo contraria, alterum a quo, uel reliquum ad quod fit motus; definitio verò est simplex essentię conceptio cum quiete, & sine vllo animi motu, cuius quietis gratia extruitur ab omnibus demonstrantibus demonstratio; hæc omnia significauit ibi Aristoteles dum munus definitionis demonstrationi attribuit, & munus demonstrationis definitioni, tribuit enim demonstrationi vt ostendat, & notificet ipsum quid est, tanquam methodo, & instrumento, nam ostendere, & notificare quid est significat motum, & discursum a noto ad ignotum, quę est propria logici instrumenti conditio; in contextu autem 45. tribuit definitioni officium demonstrationis, non tamen ampliùs cum discursu, & motu, sed cum quiete. dicit enim, definitio est oratio significans propter quid, non dicit, notificans, sed significans, notificare enim est cum discursu, significare autem sine discursu. Voluit igitur denotare Aristot. demonstrationem esse instrumentum cognoscendi quid est, idest extrahendæ definitionis, definitionem verò esse fructum, & finem illius instrumenti; accidentium enim causas adducere est eorum demonstrationem afferre, ex causis autem cognitis definitionem cōstituere est definitionem educere è demonstratione, ac veluti lineam retrahere, & redigere ad punctum, & ex re diuidua facere conceptum simplicem, & indiuiduum, id enim totum, quod per discursū inuenimus, postea ut simplex, & omni discursu carens comprehendimus.

Definitio, licet idē sit quod demonstratio, non tamen est logicū instrumentū.

Demonstratio ē motus quidā.

A, B, C

Cap. XVII. in quo ea, quæ dicta sunt, confirmantur ex multis Auerrois, atque Aristotelis locis.

SEntentiam hanc, quam exposuimus, apertè legimus apud Auerroem in pluribus locis, nam in commentatio vndecimo primi libri Posteriorum dicit potissimam demonstrationem potestate complecti quæstionem quid est, quæ est definitio, quam naturaliter desyderamus, & propter eam quęrimus cognitionem causarum, dicit igitur demonstrationem ducere nos ad cognoscendum quid est, hoc est ad definitionem, & hanc esse vltimum omnium demonstrantium finem, cuius gratia causas rerum quærunt, & demonstrationes construunt. In commentatio etiam 38 secundi libri dicit demonstrationem esse potestate definitionem, & ideò quicquid in 1. libro dictum est de demonstratione, dirigi ad illa, quæ dicuntur in secundo de definitione. In Epitome quoque in capite de demonstratione, & in decima quęstione logica sæpe eandem sententiam profert Auerroes quòd finis demonstrationis, & præcipua intentio demonstrantiū est eductio definitionis, quęrunt enim propter quid est, ut tandem inuenta causa cognoscant quid est. Et in prefatione sua in primum librū posteriorum, cuius uerba etiam ante perpendimus, inquit Auerroes easdem propositiones demonstrationis considerari ab Aristotele,

O & in

& in primo, & in secundo posteriorum libro, in primo quidem vt ducant ad cognitionẽ propter quid est, in secundo autem ut tradãt cognitionẽ quid est, idẽ igitur instrumentum demonstratio secundùm Auerroem docit ad cognoscẽdum propter quid est, & quid est. Hoc idem in tota Aristo. naturali philosophia obseruare possumus, plurimorum enim accidentium naturaliũ definitiones inuestigãdas proponit, vt quid motus, quid locus, quid tempus, quid generatio, quid mistio, quid putredo, quid coctio, & alia eiusmodi; dicant igitur Auerroistæ, Si demõstratio est proprium instrumentum, quo accidentia cognoscantur, nonne debuit Aristo. eorum accidentium demonstrationem potiùs indagare, quàm definitionem? quid ipsi ad hoc respondere possint non video; nos autem dicimus definitiones illas esse demonstrationes situ differentes, & in omnibus ijs locis Aristotelem è demonstratione definitionem colligere; quum enim demonstratio satisfaciat omnibus quatuor quæstionibus de accidente factis, vltima tamen, & omniũ præcipua est quęstio quid est, quæ non potest declarari, nisi alię omnes declarentur; hanc igitur sæpe proposuit Aristot. & ei per demonstrationem satisfecit, putredinis enim definitionem inuenire volens, sciensq; eam non esse perfectam nisi cum causæ cognitione, causam priùs eius accidentis inquirit, quod nil aliud est, quàm demonstrationem inquirere, nam causam rei adducere, quatenus causa est, demonstrare rem est; ex causæ autem cognitione definitionem constituere, est è demonstratione definitionem extrahere, quod in definitione illa putredinis ostendere possumus, Aristoteles enim primo loco definitionem nominalem putredinis accipit, quę ante omnia cognoscenda est, dicens eam esse corruptionem proprij, & innati caloris in corpore humido; mox causam putredinis quærit, eamq; dicit esse calorem ambientis; allata causa dicitur demonstratio allata esse, nam per calorẽ ambientis tanquàm per medium terminum possumus demonstrare cur in vnoquoque humido corpore fiat corruptio proprij, & innati caloris, & ita definitio nominalis fiet demonstrationis conclusio; ex hac igitur demonstratione Aristoteles perfectam putredinis definitionem educit dicens, putredo est corruptio proprij, & innati caloris in vnoquoque humido a calore ambientis; alias quoque accidentium naturaliũ definitiones consyderare possemus, in quibus omnibus illud inspiceremus, nempè definitionem nominalem traditã ex genere, & subiecto accidentis, & causam inhærentię illius in hoc, quare omnes tales definitiones sunt demõstrationes situ terminorum differentes; ut autem alij apud Aristotelem hoc non animaduertant causa est quòd non uident ab eo formatum syllogismum demonstratiuum, quem Aristoteles,

Definitiones accidentium naturaliũ sunt demõstrationes.

D si cum pueris tantùm, ac tironibus sermonem haberet, vtiq; ad formam redigere semper deberet; sed eruditioribus satis esse debet inuestigatio, & allatio causæ, hæc enim demonstratio ipsa est, quam leui negotio potest quisque ad syllogismi formam redigere, quemadmodũ in putredine declarauimus. Sunt etiã summopere perpendenda verba Aristotelis in proœmio primi libri Priorum Analyticorum, & alia eis similia in Epilogo in calce secundi posteriorũ, necnon verba Auerrois in vtriusque loci interpretatione; Aristoteles in eo proœmio quęrit circa quid, & cuius sit consyderatio, quam quæstionem Auerroes ita intelligit, circa quid tanquàm circa rem consyderatam; & cuius. i. cuiusnam finis gratia; ideò quum postea Aristoteles ad vtranque quæstionem respondens ait, circa demonstrationem, & scientię demonstratiuę gratia, Auerroes putat philosophum nobis proponere tum instrumentum, in quo est versaturus, tum fructum, & vtilitatem, quam ex illo instrumento sumus percepturi; instrumentum quidem unicum proponitur Demonstratio, finis autem illius instrumenti scientia demonstratiua, idest perfectissima, & absolutissima, verba autem Auerrois in huius partis declaratione sunt hæc; & dicamus etiã quod vtilitas, quæ nobis ex demõstratione proueniet, erit, vt assequamur cognitionem demonstratiuam de omni re, quantum potest homo naturaliter cõsequi; si ergo ab Auerroistis petamus quænã sit hæc pręstantissima cognitio, quam per demõstrationem assequimur, certũ est eos esse responsuros illam, quæ in duabus quæstionibus complexis constituta est, quòd est, & propter quid est; at non sunt boni Auerroistæ, imò neque boni Aristotelici, quandoquidem Auerroes in omnibus antea memoratis locis clarè dicit vltimum finem, & supremam perfectionem demonstrationis esse extractionem definitionis, & cognitionem quid est; igitur cognitio propter quid est non est ea tota, & absolutissima cognitio, quam à demonstratione consequi possumus, sed potius cognitio quid est; Aristoteles quoque in principio secundi libri posteriorum ostendit, quòd idem demonstrationis medium tradit nobis cognitionem & propter quid est, & quid est, quò fit ut demonstratio ducat nos ad cognoscendum quid est, vt ipse in eo libro postea declarat. Ergo secundùm Auerroem, & Aristotelem dicere cogimur scientiam præstantissimam, quam ex demõstratione percipimus, esse cognitionem omniũ quatuor quæsitorum, præsertim autem ipsius quid est, in quo summa demõstrationis perfectio, & utilitas consistit, quia quæstio hæc est finis omnium aliarum quæstionum; hanc igitur intellexit Auerroes quando dixit vtilitatem demonstrationis esse scientiam præstantissimam de omni re quantum potest homo naturaliter con-

Declaratio verborũ Arist. in principio 1. lib. Priorum.

E

F

Declaratio Epilogi in calce 2. lib. poster. consequi. Similiter quando in calce secundi posteriorum in Epilogo colligit Aristoteles se de syllogismo, ac de demonstratione, ac demonstratiua scientia tractasse, scientiam demonstratiuam intelligit Auerroes scientiam quæsitorum, quę in scientijs speculatiuis locum habēt, nec dicit aliquorum quæsitorum, sed simpliciter quęsitorum, omnia igitur quęsita intelligit, quæritur autem in sciētijs etiam quid est, imò hæc est maximè præcipua quæstio, quare hanc quoque complectitur Auerroes nomine scientiæ demonstratiuę. Ex his colligimus definitionem non esse instrumentum sciendi apud Aristotelem, & Auerroē, qui tametsi de definitione plura dixerunt, tamen solam demonstrationem ut instrumentum nominarunt, quia definitionem finem potiùs, atque utilitatem instrumenti esse arbitrati sunt; idcirco eam nomine demonstratiuæ scientię comprehenderunt, finē.n. demonstrationis præcipuum esse diximus cognitionem definitionis, quę è demonstratione colligitur; propterea inquit ibi Aristoteles demonstrationem, ac scientiam demonstratiuam idem esse, quoniam idēm reipsa est definitio, ac demonstratio, solùm in forma discrimen est, quæ forma, quum sit logicorum instrumentorum conditio necessaria, facit ut demonstratio sit instrumētum logicum, minimè uerò definitio, nisi impropriè, & per translationem loquamur, & quod demonstratiuus est, tribuamus definitioni, sic enim definitionem instrumentum appellare possumus ea ratione, qua est idem re quod demonstratio; attamen non erit instrumentum à demonstratione distinctum, sed idem; dum igitur definitionem consyderamus quatenus à demonstratione distinguitur, finis est ultimus instrumenti, non instrumentum; dum verò ipsam sumimus quatenus idem est re, quod demonstratio, instrumentum uocari potest, siquidem demonstratio instrumentum est, nec propterea duo sunt instrumenta, sed unum, quod quum actu sit demonstratio, nocatur etiam definitio, quia potestate est definitio; dummodò enim ipsam rei ueritatem intelligamus, hæc omnia uera sunt, neque ullis aliorum cauillis perturbari possumus.

Caput Decimumoctauum, Quomodo uniuersæ logicæ finis definitio sit, & omnis methodus possit appellari definitiua.

MANIFESTUM est igitur unicum esse logicum instrumentum, quod præcipuè ab Aristotele in libris Analyticis consyderatur, methodum demōstratiuam, cuius gratia reliqua omnia tractantur, & ad quam omnia referuntur. Quòd si definitionis gratia omnia tractari in logica, & definitionē esse uniuersi logici negocij finem asseramus,

A necnon methodum omnem esse definitiuam, idq; sano modo accipiamus, nil falsi, vel absurdi dicemus; omnia nanq; logica instrumenta ad definitionem ducunt, quoniam omnium rerum cognitio in definitione consistit, quælibet enim res tunc plenè cognoscitur, siue substantia fuerit, siue accidens, quando perfecta ipsius definitio habetur, vt ait Ammonius in principio suæ præfationis in libellum Porphyrij, & Auerr. in comm. 97. secundi libri Posteriorum; atqui methodo demonstratiua definitiones accidentium venamur, methodo autem resolutiua definitiones substantiarum; omnium igitur methodorum finis est definitio, proinde totius logicę finis est, non quidem vt instrumentum, sed ut finis logicorum instrumētorum; sumpta igitur nominatione à fine potest omnis methodus uocari definitiua, quatenus ad definitionē ducit; quare hęc vtraq; simul vera sunt, omnem methodum esse definitiuam, & nullam dari me

B thodum definitiuam, nulla enim datur pręter demonstratiuam, & resolutiuam.

Caput XVIIII. de ordine seruato ab Aristotele in methodorum traditione.

EX his, quæ hactenus dicta sunt, manifestum est nō aliud fuisse Aristotelis consilium in Posteriorib. Analyticis, quàm de methodis agere, ipsumq; id optimè præstitisse, quum & naturam, & utilitatē methodorum diligentissimè declarauerit; relinquitur ut pauca quędam dicamus de ordine, quo eam tractationem disposuit, huius enim declaratio ad plenam consilij Arist. intelligentiam plurimum conferet. Illud in primis in memoriam reuocandum est, quod supra declarauimus, primatiam esse in ijs libris tractationem de methodo demonstratiua, secundariam uerò de resolutiua; hinc factum est ut totā tractationis ordinatio-

C nem sumpserit Arist. à methodo demonstratiua, quam solam in procemio proposuit consyderandam, & quam solam in Epilogo collegit declaratā fuisse, patet.n. tum in procmio, tum in Epilogo iā memoratis nullam factam esse mentionem methodi resolutiuę, quoniā igitur huius consyderatio nō fuit principalis, sed potiùs ut connexa methodo demonstratiuæ, & ab illa pendens, tota tractationis, omniumq; theorematum dispositio sumenda fuit à methodo demonstratiua. Dicimus itaque methodi demonstratiuę traditionem scriptam esse ab Aristotele ordine resolutiuo, neq; alio ordine scribi potuisse, ut manifestum est tum ex ijs, quæ supra de ordinibus diximus, tum etiam ex iis, quæ alias de natura logicæ scripsimus; certum est enim Aristotelem auspicatum esse à notione finis, & ab eo ad principiorū inuentionē per resolutionē processisse, finis autē duplex ei proponebatur, vnus internus, ipsa demōstratiua methodus, In lib. Poster. seruatur ordo resolutiuus. Finis duplex, internus, & externus.

dus, alter externus, nempe huius instrumẽti vti litas, quam in proœmio 1. lib. Priorum dixerat esse demonstratiuã scientiam; sic etiam ædificatori duo huiusmodi fines proponuntur, domus quidẽ ut instrumentum ab ipso fabricandum, proinde ut internus finis, habitatio verò, siue cõseruatio suppellectilis tanquàm externus finis, & utilitas illius instrumẽti; ab vtriusq; igitur finis prænotione exordiendum fuit, quod quidem ipse Arist. fecit, nam in primo capite 1. libri sine ulla probatione constituit tum scientiã dari, tum dari per demonstrationem; deinde in principio secundi capitis etiam quid sit & sciẽtia, & demonstratio declarauit; ex qua finis notione ad conditiones principiorum demonstrationis indagandas ascendit, & in ijs declarandis per satis longam, ac diligentem tractationẽ versatus est; non sunt autem in præsentia ipse principiorum conditiones declarandæ, quandoquidem non sententias Aristotelis explanare, sed solum ordinem ab eo seruatum expendere constituimus; credimus autem de principiorum conditionibus Aristotelem egisse vsque ad contextum 56. primi libri, quo in loco agere incipit de proprietatibus, quæ ipsa principia inuenta, & demonstrationem ex iis constructam consequuntur, de quibus agit in tota reliqua eius libri parte, idque egregiè animaduertit Auerroes in commentario centesimo secũdi libri Posteriorum; inter ipsas autem demonstrationis proprietates principem locũ tenere videtur ipsa demonstrationis utilitas, quam declarat Aristot. partim in primo lib. partim in secundo; quum enim utilitas ea sit, quã superius diximus, nimirum omnibus quæstionibus de eadem re factis satisfacere tum complexis, tum simplicibus, de complexis quidem loquitur Aristoteles in primo libro declarans quomodo per talem demonstrationem ex talibus principiis constructam assequamur scientiam non solùm quòd sit, verùm etiam propter quid sit; simulque in ea parte declarat imperfectionem illius demonstrationis, quę ob alicuius conditionis defectum non declarat, propter quid, sed solum quòd; ideò ibi manifestum est quomodo Aristoteles agat secundariò de methodo resolutiua, omnes enim conditiones tribuit primariò demonstrationi potissimæ tanquàm eius proprias; demonstrationi autem a signo non tribuit eas nisi per quandam participationem, participat. n. quibusdam conditionibus potissimæ demõstrationis, sed nõ omnibus; uidetur itaque Aristot. de hac sermonem facere potiùs vt eam separet a potissima demonstratione, quàm per se; vel per se quidem, sed secundariò. Sed ne credamus summam demonstrationis perfectionem, totamq; eius utilitatẽ cõsistere in declarando propter quid est, ideò in principio 2. libri quęstiones omnes, & omnia ea, quæ sub scientiam cadunt, enumerat, ut no-

methodus resolutiua consyderatur secundariò.

D minatione quęstionis quid est, occasionem sumat declarãdi quonam instrumento ducamur ad cognoscendum quid est, quando est naturaliter ignotum; deinde lõga facta disputatione, in qua omnia, quæ excogitari possunt, instrumenta refellit, tanquàm inutilia ad declarandũ quid est, inter quæ reiicit & demonstrationem, & definitionem, incipit postea ex animi sententia loqui, & ipsam rei ueritatem declarare, & ostendit quòd, etsi non potest demonstrari ipsum quid est, tamen in lucem producitur per demonstrationem, quando primam definitionis partem inesse in secunda demonstramus per tertiam, quemadmodum antea declarauimus; ea autem tractatio de demonstratione est tanquàm de instrumento, de definitione verò tanquàm de summa ipsius instrumenti utilitate, atq; vltimo fine. Est autem animaduertendũ quòd quando cum Auerroe dicimus Aristotelem in secundo posteriorum libro consyderare demonstrationem ut instrumentũ ducens ad cognitionem ipsius quid est, non totam 2. lib. tractationem intelligimus, sed primam tantum, & præcipuam eius libri partem, quandoquidem alia quoque multa præter hoc tractãtur ab Aristotele in eo secũdo libro, is enim liber in duas principes partes diuisus est, quarum quæ prior est, ad contextum usq; 47. extenditur, in qua docet Aristoteles quomodo demonstratio in definitionem conuertatur, & ducat ad cognoscendum quid est; eamque dicimus esse præcipuam eorum librorum partem, & scopum ultimũ totius Analyticę tractationis, quum in ea Aristot. ad apicem usque scientiæ perfectæ, & ad supremam demonstrationis utilitatem cognoscendã nos perducat. In reliqua uerò eius libri parte quædam alia consyderat ad perfectam demonstratiuæ methodi traditionem necessaria, quia in re videtur egregios pictores imitari, qui prius totam figuram depingere uolunt, postea ad singulas eius partes meliùs consyderandas redeũt, vt siquid omissum fuit, aut siquid imperfectum mãsit, instauretur, ac perficiatur; ipse etenim totam demonstratiuam disciplinam continuato sermone perscribere uoluit, & ad apicem usq; ipsius peruenire, declarans tum demõstrationis naturam, tum totam utilitatem, quam ex ea sumus percepturi, quod quidem facit in 1. libro, & in secundo usque ad 47. contextum; postea consydetans plura a se antea fuisse omissa consultò, & data opera, ne nimis prolixa digressione tractationem pręcipuã interrumperet, reuertitur ad quædã aliqua declaranda, quę ad doctrinæ illius necessitatem, uel abundantiam explicanda erant; primo quidẽm loco animaduertit sed de demonstratione loquentem dixisse eã fieri ex proxima rei causa, ob quã res esse dicitur, & per quã assequimur perfectam rei scientiam tum propter quid sit, tum etiam quid sit, sed nomen causæ communiter, ac generaliter acce-

Scopus tractationis de causis in 2. li. post.

E

F

accepisse sine vlla causarum distinctione, vt in mentibus nostris dubium manere possit an omne causæ genus, an aliquod solùm ad tradendam nobis perfectam illam cognitionem idoneum sit; ideò genera causarum distinguere constituit, & ostendere quomodo singulū in potissima demonstratione medium esse queat; sic enim ab uniuersali ad particularia progredi tur, a causa latè accepta ad singula causarum genera; ibique multa de causis dicit, quæ in primo libro, vel in prima parte secundi absq; tractationis interruptione dicere non poterat. Deinde loquitur de modo venandi illam definitionem, quam dixerat esse indemonstrabilē, & demonstrationis principium, primaria enim consyderatione hæc vt per se nota usque ad eum locum habita fuerat, ibi verò vult secūda riam quoq; facere eiusdem tractationem, quatenus eam a nobis ignotari, & quæri contingit. Eiusmodi sunt reliqua omnia, quę in calce eius libri tractantur ab Aristotele, pertinent enim ad maiorem eorum, quæ in primo libro dicta erant, intelligentiam, ut per se quisq; cōsyderare potest; nobis enim in præsentia satis est methodum, & artificium Aristotelis, atque eorum librorum fabricam exposuisse, ut tractatio illa Aristotelis de methodis pro præsenti occasione optimè intelligatur.

Caput XX. Solutio argumentorum prioris sectæ Græcorum, & Latinorum.

Declarato consilio Aristot. in Posterioribus Analyticis reliquum est ut alio rum argumenta expendamus, & quā tam roboris habeant cōsyderemus; & priùs quidem argumenta Latinorum, & Græcorum quibus ostendere nitebantur Aristotelem in secundo libro posteriorum Analyticorum agere de medio, & de definitione prout est medium demonstrationis; primum horum argumentorum sumptum fuit ex tractatione de syllogismo in primo libro Priorum, quemadmodum enim ibi Aristoteles docet & constructionem ratiocinationis, & facilem inuentionem propositionum ad ratiocinandum, ita etiam in posterioribus Analyticis agere debet tum de constructione demonstrationis, tum de facili inuentione, constructionem quidem docet in primo libro, facilem autem constructionem in secundo, dum docet facilem inuentionem medij, medio nanque inuento facilis est demonstrationis constructio. Ad hoc dicimus illud quidem uerissimum esse, quòd Aristoteles, ut de syllogismo, ita, & multo magis de demonstratione debuit & constructionem, & facilem principiorum inuentionem docere, neutrum tamen asserimus in secundo libro factum esse, sed vtrunq; in primo, quam ueritatē ante nos nemo cognouit præter Themistium,

[margin: ad 1.]

[margin: nota ubi egerit Aristot. de abundātia propositionum demōstratiuarū.]

In secundo quidem libro quòd Aristoteles nō tradiderit facilem principiorum inuentionem manifestum est eum locum consyderantibus, nam tractatio, quæ est ab eius libri initio vsque ad 47. contextum, adeò obscura est, & intellectu difficilis, ut a nemine post Auerroem tum sententia, tum intentio Aristotelis in ea parte fuerit intellecta, credimusq; nos primos hac tempestate locum illum uera interpretatio ne illustrasse; igitur si in ea parte facilem medij inuentionē reddere noluit Arist. spe, atq; opinione sua egregiè frustratus est, quippe quum difficillima sit medij inuentio, si in illius partis intellectione constituta est. Sed dicāt, quæso, latini quonā modo putēt Arist. ibi facilem medij inuentionem docere, mihi quidem dicere videntur Aristotelem id facere docendo mediū esse definitionem, sed hoc quomodo facilem reddat medii inuentionem equidem nō video, facilis enim fit inuentio medij quando cōditio aliqua maximè aliarum conspicua declaratur, per quam reliquæ ignotiores inueniuntur, quemadmodum si in magno hominum numero vnum aliquem nobis de facie nō cognitum quæreremus, & aliquis diceret; ille, quem quæritis, est uir sapiens, prudens, iustus, temperans, hic certè illius inuentionem facilem nobis nō redderet, quoniam conditiones abscondi tas nobis proponeret; at si ætatem, colorem, ac formam faciei, aliasq; corporis conditiones declararet, facilem utique nobis eius inuētionem redderet: medium autem demonstrationis notius nobis est vt causa, quàm ut definitio, ipsum enim esse proximam rei causam satis in primo libro Posteriorum nouimus, & Aristoteles ex hoc quòd medium est causa declarans propter quid est, ostendit in secundo libro ipsum esse definitionem, & notificare etiam quid est; conditionem igitur ignotiorem ex notiore deducit, neque ullam nouam conditionem euidētiorem in medium affert, per quam facilis nobis fiat ipsius medij inuentio; cuius rei argumentum manifestū ex tota Aristotelis philosophia desumere possumus, quando enim alicuius accidentis cognitionem nobis tradere vult, & eius demonstrationem extruere, non quærit ante omnia medium, quod sit definitio, quod quidem secundùm latinorum opinionē facere deberet, postea uerò ex tali medio inuento demonstrationem construere; sed contra quærit primùm ipsam causam rei, ex qua inuenta demonstrationem facit, postmodū causa rei cognita definitionem assignat, in qua animus noster conquiescit; postremum igitur, qđ cognoscimus, est quòd mediū sit definitio rei, tantum abest ut sit conditio, per quam facilis nobis reddatur inuentio medij antequā demōstremus. Sed ipsimet latini satis superq; dogmatis sui falsitatē declarant, qūo enim medium sit definitio adhuc nemo ipsorum plenè intel-

figere potuit, vt in libro nostro de medio demõ D strationis fusè demonstrauimus, fuit nanq; inter eos altercatio maxima qualisnam definitio sit ipsum medium, & vtrius extremi sit definitio, eaque controuersia inter eorum sectatores ad hæc usque tempora perdurat, vt adhuc sub iudice lis esse uideatur; quomodo igitur Aristoteles facilem nobis reddidit inuentionem medij, dum docuit ipsum esse definitionem, si nõdum per eius verba cognoscimus quam definitionem pro medio sumere debeamus? non est igitur secundus ille liber de inuẽtione medij, sed potiùs primus, quanquàm ante me nemo id uidit, nisi Themistius, cuius uerba me ad hoc inueniendum excitarunt, & illuminarunt. Cre-

cõsiliũ Arist. in 4. cap. 1. li. post.

do itaque Aristotelem de constructione demõstrationis egisse in secundo capite primi libri; de facili autem principiorum inuentione, seu de abundantia propositionum in capite quarto, alijsq; duobus sequentibus usque ad contextum 56. in secundo enim capite docuit con- E structionem demonstrationis, dum tradidit cõditiones principiorum, ex quibus construenda est demonstratio, neque aliæ conditiones pręter illas requiruntur, ut fiat prestantissima demonstratio, quia si demonstremus ex principijs ueris, primis, medioq; carentibus, & prioribus, & notioribus, & causis conclusionis, ea est potissima, & omnibus numeris absolutissima demonstratio, in qua nulla ampliùs conditio desyderari possit; quando igitur Aristoteles in quarto capite, & alijs sequentibus docet principia demonstrationis debere esse de omni, per se, & vniuersalia, non profert has tanquàm alias conditiones, quæ in demonstratione requirantur prętter illas antea memoratas, quandoquidem illæ sine his esse non possunt, proinde ad demonstrationem prestantissimam construendam illas nominasse satis fuit; sed has in medium affert tanquàm conditiones euidẽtiores, & ad facilem illarum inuentionem, & ad pro- F positionum abundantiam pertinentes; propterea pars illa secundę sectioni 1. lib. Priorum pro portione respondet, & utraque cum primo lib. Topicorum, imò cum omnibus Topicis libris comparari potest; vt enim in illa secunda se-

abundãtiã facere ꝓpositionũ est earũ locos declarare.

ctione agit Aristoteles de abundantia propositionum ad simpliciter ratiocinandum; & in libris Topicis de abundantia propositionum ad disputandum; ita in illa parte primi libri Posteriorum loquitur de abundantia propositionum ad demonstrandum; fit autem nobis alicuius rei copia, & abundantia, quando locus ostenditur, vbi ea res posita est, ut optimè dicebat M. Tullius in principio Topicorum suorum declarans eorum librorum inscriptionem, & utilitatem, cuius verba sunt hęc: Vt earum rerum, quę absconditæ sunt, demonstrato, & notato loco facilis inuentio est; sic quum peruestigare argumentum aliquod uolumus, locos nosse debemus, sic enim appellatę sunt ab Aristotele hę quasi sedes, è quibus argumenta promuntur: de abundantia igitur propositionum loqui nil aliud est, quàm locos declarare, vbi inueniri possint quãdo ijs uti uoluerimus; ideò Aristoteles in tertio capite primi lib. Topicorũ de locis argumentorum tractationem instituẽs asserit eam ad abundantiam syllogismorum pertinere; & in secunda sectione 1. libri Priorum proponens se locuturum de abundantia propositionum declarat locos, unde propositiones sumendę sunt; ita in quarto capite primi Posteriorum docet locos propositionum demõstratiuarum, qui sunt primus, atque secundus modus dicendi per se, ut nos aliàs declarauimus dum librum illum publicè interpretaremur, cuius loci clara est similitudo cum secunda illa sectione primi libr. Priorum, ut enim ibi Aristoteles locos syllogismorum docet regulas tradens de ijs, quæ simpliciter prędicantur, & E subijciuntur, sic enim facilis fit medij, & propositionum inuentio, ita hic locos propositionum demonstratiuarum declarat per regularum traditionem de ijs, quæ essentialiter prędicantur, ac subijciuntur; sed manifesta res est consyderantibus verba Aristotelis in fine contextus 28. quibus illam de locis tractationem proponit, nam similibus uerbis usus est in tertio capite primi Topicorum proponens tractationem de locis, & de abundantia argumentorum; Themistius autem in eorum uerborum declaratione clarè dicit Aristotelem ibi agere de abundantia propositionum demonstratiuarum; & Auerroes ibidem ita loquitur, vt ostendat se huiusce rei ueritatem saltem sub nube uidisse; sed ea nos alijs consyderanda, & expendenda relinquimus.

Ad 2.

Ad secundum argumentum dicimus Aristotelem & in primo, & in secundo Posteriorum libro agere de medio, de principijs enim agere est de medio agere, ut ante o- F stendimus; sed in primo libro consyderatur medium, eiusque conditiones inueniuntur, prout ducit ad scientiam propter quid est; in secundo autem declaratur quòd idẽ medium, & eisdem conditionibus pręditum tradit etiam cognitionem quid est; in hoc igitur sensu non negamus secundum librum esse de medio, quemadmodum illi negare non deberent primum quoque librum de medio esse; hanc autem differentiam indicat Aristoteles in primo capite secundi libri dum docet quæstionem propter quid, & quæstionem quid unius, & eiusdem medij esse, propterea quòd unum, & idem medium, una, & eadem causa utrique simul quęstioni satisfacit; sic enim primum librum cum secundo connectit, in primo enim de medio egerat ut tradente scientiam propter quid est, in secundo autem de eodem medio demonstrationis acturus est ut ducente etiam ad cognitionem quid est.

Ad 3.

Tertium argumen-

tum

tum peccat ex insufficiente enumeratione, nã definitio non solùm potest consyderari vt definitio, & vt medium demonstrationis, verùm etiam vt finis demonstrationis; a primo quidẽ philosopho consyderatur vt est definitio, & oratio significans quidditatem; alijs autem duobus modis a logico, in secundo enim Posteriorum libro consyderatur præcipuè vt est demonstrationis finis, ut autem est medium, seu principium demonstrationis consyderatur tum in primo libro, tum in secundo, medium enim est definitio causalis, quæ ducit nos ad definitionem accidentis perfectam, quæ est finis demonstrationis, & demonstratio positione differens.

Ad 4. Similiter ad quartum dicimus uerum esse id, quod ipsi sumunt, definitionem non consyderari a logico nisi prout ad demonstrationem refertur; at relatio hæc potest esse duplex, aut enim ut serui ad dominum, aut ut domini ad seruum, nam potest definitio dirigi ad demonstrationem, nempè quando ut medium demonstrationis accipitur; potest etiam demonstratio ad definitionem dirigi, quæ est pręcipua definitionis consyderatio in secundo libro, quod isti ignorauerunt; ideò Aristoteles quando hãc relationem significare uoluit, non solùm dixit definitionem esse demonstrationis principiũ, sed etiam conclusionem, & demonstrationem situ terminorum differentem; his nanque omnibus modis definitio ad demonstrationem refertur, non solùm ut medium. Iure itaque Aristoteles de definitione agens in secundo libro etiam demonstrationis sępe mentionem facit, ibi nanque de demonstratione agit prout est instrumentum ducens ad talia definitionis eductionem.

Ad 5. Ex vltimo autem argumento, quod fuit Eustratij aduersus Alexandrum, colligimus Alexandri fuisse eam sententiam, quam nos in pręsentia sequimur; argumentum autem ab inscriptione eorum librorum sumitur, quos dicit Eustratius inscribi resolutorios a re consyderata, a demonstratione, quæ est resolutio, vnde infert secundum librum non esse de definitione, vt putauit Alexander, sic enim illi ea inscriptio non competeret, quandoquidem definitio non est resolutio. Sed facile est ad hoc argumentum pro Alexandro respondere, primùm quidem negare possemus inscriptionem Analyticorum librorum sumptam esse a re consyderata, & demonstrationem esse resolutionem, hoc enim non parum in se difficultatis habet; eo tamen in præsentia concesso, quia id excutere ad propositam nobis contemplationem non pertinet, dicimus secundum quoque Posteriorum librum esse de demonstratione, ut Aristoteles in Epilogo in calce eius libri significauit, & ut nos efficaciter contra Auerroistas ostendimus, idq; significauit Alexander, si eius uerba ab Eustratio relata benè perpendamus, dixit enim agi in secundo libro de definitione prout ad demonstrationem pertinet, non dixit prout est instrumentum a demonstratione distinctum, ut Auerroistę dicunt, quare liber ille ita est de definitione, ut sit etiam de demonstratione secundùm Alexandrum. Sed quonam modo intellexit Alexander definitionem ibi consyderari prout ad demonstrationem pertinet? certè altero duorum modorum pertinet, vel quòd ad demonstrationem dirigatur, uel quòd demonstratio ad eam; si primum, non rectè capitur ab Eustratio Alexander, ea nanque est ipsa Eustratij sententia quòd definitio tractetur ut medium demonstrationis, non enim alia ratione ad demonstrationem dirigitur, nisi ut ipsius medium; quum igitur sententiam Alexandri refutet Eustratius, indicat se cognouisse aliam fuisse Alexandri mentem, scilicet definitionem in secundo libro tractari quatenus ad eam tanquàm ad finem dirigitur demõstratio, sic enim definitionem pertinere ad demonstrationem intellexit Alexander, proinde ea fuit ipsius de secundo illo libro sentẽtia, quam nos Auerrois quoque fuisse demonstrauimus; & quam solam ueram esse arbitramur.

Alexander sententia.

Caput XXI. Solutio argumentorum posterioris sectæ Auerroistarum.

ad primum.

SEquitur ut ad Auerroistas, seu potiùs Pseudoauerroistas respondeamus; in primo quidem argumento id, quod assumunt, duo esse in rebus cognoscenda, substantiam, & accidens concedimus; sed quum postea inferunt, ergo de definitione agendum in logica ut de instrumento substantiæ cognoscendæ, neganda est consequentia; nam debet quidem logicus agere de instrumento, quo substãtia ignota notificetur, sed illud non est definitio, sed est methodus resolutiua, ut nos superiùs declarauimus; hoc igitur argumento nil aliud probant, quàm agendum fuisse in logica tum de methodo demonstratiua, qua accidentia cognoscantur, tum de resolutiua, qua substãtiæ ignotæ notificentur. Vnde manifestum est quàm debilis, ac uana sit argumentatio quorundam, qui de nobiliore instrumento logico disputantes, & ostendere uolentes definitionẽ esse instrumentum nobilius demonstratione, ita argumentantur, definitione substantiam cognoscimus, demonstratione accidentia, at substantia accidentibus nobilior est, ergo & definitio est nobilius instrumẽtum demonstratione, quandoquidem illud est instrumentum nobilius, quod ad rei nobilioris cognitionem dirigitur. Sed hi in eo primùm peccant, quòd comparationem absurdam faciunt, solemus enim dicere, comparatiuum supponit positiuum, ergo non poterant disputare utrum sit nobilius instrumentum, demonstratio, an definitio, nisi prius ostendissent definitionem instrumentum esse

argumẽtum aliquorũ de nobiliore instrumẽti sciendi.

Confutatio sententię.

esse notificandi, hoc enim negato, vt nos omni no negamus, rota eorum disputatio inanis redditur. Sed etiam si definitio instrumentum sciẽdi esset, argumentum ipsorum, quod memorauimus, nihil prorsus haberet efficacitatis ad ꝓbandum eam esse instrumentum præstantius demonstratione; si quid enim roboris haberet, probaret etiam methodum resolutiuam demõstratiua præstantiorem esse, siquidem resolutiua substantias cognoscimus, demonstratiua verò accidentia; id tamen est manifestè falsum, quum apud omnes constet potissimam demonstrationem demonstratione a signo, atque inductione nobiliorem esse. Soluitur autem argumentum negando propositionem illam, quam pro axiomate sumunt, illud est præstantius instrumentum, quod ad rei prestãtioris cognitionem dirigitur, hæc enim falsa est, & multa eam sequerẽtur absurda, veluti idem demonstrationis genus nobilius esse in demonstrandis accidentibus hominis, quàm in demonstrandis accidentibus asini, quum tamen eadem vtrobiq; sit potissimæ demonstrationis natura, & vis; & demonstrationem a signo, qua primus æternus motor ostenditur, prestantius instrumentum esse ea demonstratione a signo, qua demonstratur prima materia, imò & omni potissima demonstratione, quoniam Deus omnibus rebus nobilitate præstat; itaque pro rerum cognoscẽdarum varietate innumeri erunt demonstrationum gradus inter se nobilitate, & ignobilitate dissidẽtes, quę omnia uana sunt, & a nullo philosopho pronuntianda. Nos igitur dicimus maiorem, vel minorem instrumenti logici nobilitatem non esse sumendam ex ipsa rerum, quæ notificantur, nobilitate, sed ex maiore, uel minore notificandi vi, & efficacitate, quum enim Aristoteles in principio primi libri de Anima dicat duas esse rationes, quibus aliqua scientia alij scientię prestare potest, uel enim præstat nobilitate subiecti, uel τῇ ἀκριβείᾳ, prior quidem ratio fortasse in ipsis contemplatiuis sciẽtiis posteriori præferenda est, ut maior sit illa prestantia, quę a subiecti nobilitate sumitur, quàm quę a certitudine cognitionis, ut uidetur significare Aristot. in ultimo capite 1. lib. de partibus animalium; sed in logica, in qua non res, sed instrumenta cognoscendi tractantur, contrario modo res se habet, quum .n. rerum nobilitates in logica consyderandæ, & inter se conferẽdæ nõ sint, sed solùm instrumenta, quæ apta sini nos ad rerum absconditarum cognitionem ducere illud est dicendum nobilius instrumẽtũ, quod sit ἀκριβέστερον, & scientiam pariat certiorem; ob id si duo logica instrumenta proponantur, quorum alterum eiusdem rei, uel rei æquè ignotæ scientiam maiorem, & certiorem pariat, quàm alterum, illud certè nobilius dicendum erit; ꝙ si non modò rei æquè ignotæ, sed etiã rei ignotioris, & cognitu difficilioris cognitionem certiorem nobis præstet, quàm alterum rei minùs ignotæ, & facilioris cognitu, adhuc maior illius nobilitas, & excellentia iudicanda erit; talis autem est methodus demonstratiua respectu resolutiuæ, demonstratiua nanq; certiorem sciẽtiã parit, quum non solùm notificet rem esse, sed etiam cur sit, resolutiua uerò solùm declaret rẽ esse, certior enim scientia est, qua rem esse per suam causam cognoscimus, quàm ea, qua sine causa rem cognoscimus, ut inquit Arist. præterea illud, quod per demonstrationem potissimam notificatur, est naturaliter ignotius, & difficilius cognitu, quàm id, quod per methodum resolutiuam; siquidem accidens secundùm rerum naturam non est per se notum, quia pendet a causa externa; substantia uerò quum ab alia causa non pendeat, per se nota dicitur secundũ naturam, quòd si ignota sit, id non est secundũ ipsam rei naturam, sed propter nostram infirmitatem, ipsa enim rei natura per se cognoscibilis est, quoniam etiam per se est, accidens uerò non est cognoscibile nisi per aliud, quia etiam per aliud est. Illud igitur, quod per methodum demonstratiuam declaratur, naturam habet ignotiorem quàm id, quod per methodũ resolutiuam notificatur, quare methodus demõstratiua multò efficacior est methodo resolutiua, quum rei ignotissimæ secundùm naturam sciẽtiam pariat certissimam, in qua animus acquiescit, neque de illa re aliquid preterea quærit; præstantius igitur instrumentum est, proinde primaria debuit esse ipsius consyderatio in logica, methodi autem resolutiuę secũdaria. Adde quòd logica est disciplina auxiliatrix humani ingenii, nobis enim instrumenta parat, quibus ad res conoscendas iuuemur, præcipua igitur illa logicę pars iudicãda est, quę nobis in ea re auxiliatur, in qua maiore auxilio indigemus maiore autem egemus auxilio ad cognoscendas illas res, quæ secundùm propriam naturam sunt ignotę, quàm ad illas, quę secundùm naturam sunt notę, illæ nanque, egent per se instrumento logico, quo innotescant, hę verò non per se; demonstratio igitur potissima ordinem naturæ seruat, & cognitionem earum rerum tradit, quæ secundum naturam debent cognosci per aliud, proinde per discursum, & methodũ logicam; ob id primaria debuit esse eius consyderatio in logica tanquam instrumenti vtilioris, & nobilioris, secundaria verò methodi resolutiuæ; vt fusè in præcedentibus declaratum est. Ad secundum argumentum neganda est cõsequentia, licèt enim logica sit facultas instrumentalis, tamen non est necessarium vt quicquid tractatur in logica, instrumentum notificandi sit, sed vel instrumentum, vel saltem ad logica instrumenta respectum aliquem habẽs; nomen enim, & verbum non sunt sciendi instrumenta, tractantur tamen in logica tanquã materia logicorum instrumentorum; quatuor quæstio-

Solutio argum.

nobilitas logici instrumenti non sumitur ex rerũ nobilitate, sed ex notificandi efficacitate.

ad 2.

questiones declarantur ab Aristotele in principio secundi libri Posteriorum, nec tamen sunt instrumenta logica, sed scopi, & fines instrumentorum; definitio igitur in logica tractatur non ut instrumentum logicum, sed ut principium, vel ut finis logicorum instrumentorum, ut antea declarauimus. Ad tertium dicimus definitionem ut instrumentum sciendi neq; a metaphysico, neq; a logico, neq; ab alio ullo cõsyderari, quoniam ipsa tale instrumentum nõ est.

Ad 3.

Ad 4. Ad Auerroem, qui sæpe dixit primum librũ posteriorum esse de demonstratione, secundũ verò de definitione, iam respondimus, ac mentem Auerrois declarauimus, qui non putauit secundũ librũ esse de definitione ut de altero instrumento re distincto a demonstratione, sed in primo de demonstratione agi quatenus est demõstratio, in secũdo verò de eadem demonstratione quatenus est definitio. Unus relinquitur locus apud Auerroem, qui aliquam uidetur difficultatem facere, sed ipsa re, & Auerrois mente benè intellecta non est q nos eius uerba pertimeant, sed ad rectum sensum trahenda sunt, ut facilè trahi possunt, uerba autem Auerrois, quę in comment. 42. septimi Metaphysicorum leguntur, sunt hæc [cõsyderare de definitionibus est commune logico, & philosopho, sed duobus diuersis modis, logicus. n. consyderat de definitionibus secundum quòd est instrumentum, quod inducit intellectum ad intelligere quidditates rerum; philosophus autem secundum quòd significat naturas rerum.] His uerbis duos sensus tribuere possumus, primùm quidẽ possumus dicere Auerroem nominare definitione in numero plurali, quum dicat [de definitionibus] deinde instrumentum in numero singulari, quare non uidetur definitionem appellasse instrumentum, sed solùm dicere definitiones consyderari a logico quatenus datur instrumentũ aliquod logicum, quod ducit intellectum ad cognoscendas quidditates rerum, idest earum definitiones, quasi dicat definitionem a logico cõsyderari, quatenus per instrumentum logicum innotescit, instrumentum autem est demonstratio. Possumus etiam concedere Auerroẽ nocare definitionem instrumentum logicum, non tamen quod sit re distinctum a demonstratione, sed quatenus est idem, quòd demonstratio, ut nos quoq; supra declarauimus; nam demõstratio est definitio, & definitio est demonstratio, ideò definitio qua ratione potest uocari demõstratio, eadem ratione potest dici instrumentũ, quo ducimur ad cognoscendum quid est, demonstratio enim ducit ad cognoscendũ quid est: quòd hæc sit mens Auerrois patet consyderantibus alia eius uerba in eodem loco, non potest. n. dicere quòd definitio ut extra demonstrationem sumpta, & ut ab ea distincta instrumentum sit declarans quidditatem rei, quia statim consyderationem hanc primo philosopho attribuit

Declarationes borum Auer. 7. metaphy. 42.

A tribuit dicens [philosophus autem quærens significat quidditates rerum] definitio enim respectu naturæ, & quidditatis rerum non est oisi eius significatrix, sed ad ipsius ignotæ cognitionem nos ducere non potest; hac igitur ratione asserit Auerroes eam a primo philosopho consyderari, non à logico, quare ut instrumentum significandi quidditatem est consyderatio nis metaphysicæ, quo fit ut eadem ratione a logico consyderari non possit, sed aliqua alia; idque nos antea demonstrauimus, definitionem ut instrumentum significandi quidditatem ad metaphysicum pertinere; instrumentum autem notificandi ipsa per se definitio dici nõ potest, sed solùm quatenus in ipso demõstrationis discursu posita sumitur, & quatenus est demonstratio, sic enim est instrumentum, quia demõstratio instrumentum est; hæc absque dubio est Auerrois mens in eo loco, non quam aduersarij putant, ita enim manifestam esse ostẽdimus

B Auerrois de definitione sententiam in logicis libris, ut si eo in loco id diceret, quod illi uolũt, sibi ipse aduersaretur. quòd igitur definitionẽ dicat esse instrumentum logicum, concedimus; quòd autem re distinctum a demonstratione, negamus, idque probare debent aduersarii, quia nullo uoquàm in loco Auerroem hoc dixisse asseueramus.

Cap. XXII. Cur Aristoteles in logica de methodis tantùm, non de ordinibus egerit.

Caeterum postquàm de ordinibus, ac methodis uerba fecimus, & tractationem Aristotelis de methodis exposuimus, quærere non sine ratione aliquis posset, quum non minùs ordo, quàm methodus, logicum instrumentum sit, cur Aristot. in logica de ordinibus nihil docuit, quum de methodis diligentissimè, ac fusissimè disseruerit? quæstio

C hæc illorum animos valdè torquere potest, qui nefas esse putant existimare Aristotelem in aliqua sua tractatione mancum, & diminutũ fuisse, quasi necesse fuerit ipsum omnia nouisse, & omnia, quæ nouit scripsisse. Ego uerò, etsi in admiratione ingenij Aristotelis nulli mortaliũ secundus esse nolo, tamen credo ipsum neque omnia scribere, neque omnia cognoscere potuisse, neque etiam ueritatem in omnibus, quę scripsit, ita esse assecutum, ut nunquàm errare potuerit, quippè qui homo fuit, non Deus; propterea dubium hoc apud me non magni momenti est, Aristoteles enim logicæ inuẽtor fuit, primusq; eam redegit ad artem, ut ipse testatur in calce secundi libri Elenchorum sophisticorum, quare si totam perficere non potuisset, uel etiam noluisset, mirandum profectò nõ esset. Veruntamen ne fugere huiusce rei difficultatẽ, quam aliqui fortasse magnam putabunt, videamur, aliquam etiam rationem afferre possumus

Aristot. primus logicã redegit ad artẽ.

mus

mus cur Aristot. in libris logicis nullam tractationē de ordinibus facere uoluerit, præsertim quum manifestum sit ipsum ea, quę ad ordines attinent, non ignorasse, tum quia libros suos omnes ordinatissimè composuit, tum etiā quia vtriusq; ordinis aliquando mentionem fecit, & utriusque naturam egregiè expressit, ut compositiui in procemio 1. libri Physicorū, resolutiui autem in contextu 23.7. metaphysicorū, & simul utriusq; in 4. capite primi Ethicorū. Duas igitur ob causas credo Aristotelē in logica nil de ordinibus dicere uoluisse, unam quidem quia logicam propter discentes, non propter docentes scribere constituit, nam methodorū cognitio non solùm docentibus, sed etiam discentibus necessaria, vel saltem maximè utilis est; ordinum autem notitiam ijs quidem, qui scribere aliquā disciplinam uolunt, nō parū prodesse manifestum est; sed ijs, qui discere uolūt, uel nihil, vel parùm utilitatis afferre pōt, quū satis esse uideatur rudis illa, & confusa ordinis notitia, quam naturaliter insitam quisq; rationis cōpos habere solet, nempe illa priùs tractanda esse, sine quorum cognitione cętera non benè percipi possunt; ideò uidemus plurimos in libris Aristot. interpretandis ne uerbum quidem de ordine fecisse, reliqua tamen diligentissimè declarasse; quo.n. ordine libros Analyticos, libros de moribus, ac libros metaphysicos scripserit, non considerarunt; de ordine autem in scientia naturali seruato pauca quædam dixerunt, quia ab ipso Aristotele in procemio 1. lib. Physicorum occasionem huius considerationis sūpsere. Cognitio autem methodorum discentibus omnibus perutilis est, sed quandoq; etiam necessaria; euenit enim sæpenumero ut ostensionem aliquam Aristotelis, vel alius authoris intelligere tanti momenti sit, ut ea non intellecta locum illum intelligere nequeamus, quia non parùm refert qualisnam ea ostēnsio sit, an demonstratio ab effectu, an a causa, & an a causa proxima, an a remota, qui enim proximā causam esse putat, causam aliam non quærit, sed quæstioni plenè satisfactum esse arbitratur; qui uerò remotam esse existimat, aliam propinquiorem inquirit; sed quisnam inficiari potest ad rerum cognitionem acquirendam plurimū pertinere hoc cognoscere? nimirū an hoc illius causa sit, an effectus, &, si causa, qualisnam causa? ob id interpretes Aristotelis sæpe de methodo ab ipso seruata controuersantur, & magnas faciunt disputationes. Quoniam igitur Aristot. logicam scripsit, ut nos iuuaret ad scientias capessendas, non ad tradendas, ideò de methodis tantum, non de ordinibus scribere uoluit, sola enim methodus scientiam rerum ignotarū tradit, ordo uerò nihil notificat, sed solum disponit. Altera ratio esse potest, quia certum, atque indubitatum Aristoteli fuit duos tantùm ordines dari, solos enim cognouit compositiuū, & resolutiuum, vt ipse significauit in capit. quarto 1. lib. Ethicorum; & compositiuum solis contemplatiuis, resolutiuum solis operatricibus disciplinis aptari posse existimauit, vt eius verba clarant in procemio 1. libri Physicorū, & in contex. 23. septimi Metaphysicorum. Hoc autē quū ita se habeat, ordinum declaratio paucis verbis absolui potuit, non.n. tanta in eis difficultas inerat, vt peculiarem tractationem, qua ad regulas, artemq; redigerentur, postularent; propterea in procemio 1. Physicorum breuiter Aristoteles ordinis compositiui naturam expressit, & eum in solis scientijs contemplatiuis locum habere significauit, nullis alijs nixus fundamētis, quàm ijs, quæ in Posterioribus Analyticis iacta erant, ibi enim de methodo demonstratiua loquens dixerat scientiam cuiusque rei perfectā haberi ex cognitione proximæ causæ, at causa proxima non cognoscitur nisi priùs causæ remotę cognoscantur, sequitur itaque a causis remotis ad proximas esse progrediendum, si rerū scientia habenda sit, hic autem est ordo compositiuus, qui in scientiarū traditione necessarius est; Ex ijs igitur, quæ in libris Analyticis, & in illo procemio dicuntur, satis significatam ab Aristotele habemus ordinis compositiui naturam; quemadmodum resolutiui in contex. 23. 7. Metaphysicorum. Quoniam igitur paucis verbis vtriusque ordinis conditio declarari poterat, vt paucis ipsē Aristoteles declarauit, ideò cognouit eos tractatione logica non admodum indiguisse; & satis habuit de methodis accuratissimè scribere, & in iis solis persistere; quam tractationem ita egregiè, ac (si dicere conuenit) ita diuinè persequutus est, ut eorum librorum excellentiam ego admirari nunquàm desinam, & in eorum recta intelligentia facillimam, & optimam uniuersæ Philosophię cognitionem constitutam esse non dubitem. Has igitur ob causas credere possumus Aristot. de ordinibus in logica non egisse; eas quidem ego aliorum gratia afferre uolui, quod enim ad me attinet satisfacere mihi ea una ratio potest, non scripsit, quia scribere noluit; quòd si quis nil horum, quæ diximus, recipiat, aliud quidpiam probabilius, si potest, inueniat.

Arist. logicam scripsit propter discētes.

FINIS LIBRI QVARTI DE METHODIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE CONVERSIONE DEMONSTRATIONIS IN DEFINITIONEM.

Caput Primum, in quo scopus Libri proponitur.

DEMONSTRATIONEM in definitionem affectionis demonstratæ mutari dubitandum non est, eã enim Aristotelis sententiam esse in libris nostris de Methodis demonstrauimus; sed de modo ambigunt multi, nec sine ratione, idcirco non indigna visa nobis hęc res est, quam aliquantum expendamus, & declarare nitamur. Ante omnia ut intelligatur in quonam huiusce rei difficultas constituta sit, id nobis statuendum est, quod in memoratis libris fusiùs declarauimus, definitionem affectionis perfectam è tribus partibus necessariò constare, genere, subiecto, & causa, veluti quum dicimus, tonitrus est sonus in nube propter extinctionem ignis, eclipsis est priuatio luminis lunæ ob terrę interpositionem; hinc fit ut, si in talem definitionem demonstratio mutanda sit, ex iisdem tribus partibus demonstrationem constare oporteat, alio tamen ordine dispositis, sed subiectum quidem affectionis in demonstratione locum habere minoris extremi, causam verò esse medium terminum ita manifestum est, ut omni prorsus difficultate careat; in solo genere dubium manet quem locũ in demonstratione obtineat, siquidem in minore extremo poni non potest, quum is solius subiecti locus sit; neque in medio, quum ibi sola causa ponatur, sed neque in maiore, quoniam nomen ipsum affectionis ibi locandum esse videtur; vt si demonstranda sit eclipsis, minus extremum erit luna, medium interpositio terre,

Definitio affectionis è tribus partib. constat.

B maius autem extremum eclipsis ipsa, nullus igitur locus relinquitur, in quo genus eclipsis, scilicet priuatio luminis poni possit; quomodo igitur ea demonstratio erit etiam definitio ipsius eclipsis? huius ergo rei veritatem inuestigaturi sumus, & quia de loco minoris extremi, ac de loco medij nemo unquàm dubitauit, in solo maiore difficultas manet an ibi ponendum sit affectionis genus, an potiùs ipsum affectionis nomen duntaxat exprimere debeamus.

Caput Secundum, in quo multis argumentis efficitur in maiore extremo nomen affectionis ponendum esse, non eius genus.

C PRimùm quidem uidetur in maiore extremo genus affectionis poni nõ posse, idque pluribus argumentis ostendere possumus, primo sic, illud, quod demonstrari dicitur, est maius extremum, at affectio ipsa est illa, quæ dicitur demonstrari, ipsa ergo in maiore extremo locanda est, quare non eius genus; quomodo enim demonstrari eclipsim dicemus, si nusquàm in demonstratione eclipsim nominemus? in medio nanque, aut in minore extremo exprimi eclipsis non potest, illa enim vtraque quòd sint prænoscimus, eclipsim verò demonstramus. Præterea si non ipsa affectio, sed eius genus in maiore extremo poneretur, conclusio non esset uniuersalis, qualem eam esse iussit Aristoteles in primo libro Posteriorum, nam prædicatum uniuersale est illud, quod subiecto inest omni, & per se, & quatenus ipsum, huiusmodi autem est quando

1. arg.

2. arg.

æqua.

æquatur subiecto, & cum eo reciprocatur, sed non quando latiùs patet, quàm subiectum, vt ibi efficaciter probauit Aristoteles dicens tres angulos ęquales duobus rectis esse, triangulo prædicatum vniuersale, non figuræ, nec æquilatero; at si loco propriæ affectionis ponamus eius genus, quod amplius & ipsa, & subiecto est, prædicatum in cõclusione latiùs patebit, quàm subiectum, quare conclusio non erit uniuersalis; ut propria lunæ affectio est eclipsis, at priuatio luminis non est lunę propria, sed commune quiddam, quod alijs plurimis corporibus competere potest.

2. arg. Præterea si maius extremum sit non affectio ipsa, sed eius genus, medium neq; eum eo reciprocabitur, neque eius causa erit, proinde ea non erit potissima demonstratio, consequentia probatur, quoniam priuatio luminis in alijs quoque præter lunam contingere potest sine ulla terræ interpositione latius patet, quàm terræ interpositio; & non omnis priuationis luminis causa est interpositio terræ; E ita amplior est sonus, quàm extinctio ignis, vbi nanque ignis extinguitur, ibi sonus quidam fit, sed non è conuerso, non enim ubi est sonus, ibi necesse est ignis extinctionem esse, quare non omnis soni causa est extinctio ignis. Per hæc igitur demonstratum esse uidetur maius extremum esse non posse genus affectionis demonstrandæ, sed affectionem ipsam, hæc enim & cum medio, & cum minore extremo reciprocatur, quod in omni demonstratione potissima necessarium est.

Caput Tertium, in quo pro contraria sententia argumenta afferuntur.

Opinio Zabar. Nonnulli verò cõtrariam opinionem constantissimè tutati sunt, maius extremum semper esse ponendum affectionis genus, non ipsammet affectionem, vt, si demonstranda sit eclipsis, priuationem luminis pro maiore extremo sumendam esse, non eclipsim; si tonitrus demonstrandus sit, sumendum esse sonum, non tonitrum; hoc probant duobus argumentis, quorum alterum, quo ipsi maximè innitūtur, est illud, quod,

1. arg. supra tetigimus, si demonstratio, ac definitio idem re esse debent, ex eisdem terminis constituantur necesse est, at in definitione omnino ponendum est genus affectionis definitæ, ergo illud idem in demonstratione quoque ex necessitate exprimendum est, igitur vel in maiore extremo, vel in minore, uel in medio, non in minore, neque in medio, ut supra ostensum est, ergo in maiore, sic enim demonstratio in definitionem ordine terminorum duntaxat mutato conuertetur, quod fieri non potest dum in maiore extremo ponitur ipsum affectionis nomen.

2. arg. Alterum argumentum est, si in maiore extremo ponatur affectio ipsa, nõ genus ipsius, D sequetur in definitione nomen ipsum rei definitæ contineri ut partem, quod est maximum absurdum, in hominis enim definitione homo poni non potest; consequens ita deducunt, demonstratio apud Aristotelem est definitio, tota enim in totam definitionẽ mutatur, ergo quicquid demonstrationis pars est, idem definitionis quoque pars sit necessum est, quare si affectionis nomen pars sit demonstrationis, pars etiam definitionis erit, quod nulla ratione admittendum est.

3. arg. Confirmant hanc sententiam authoritate Aristotelis, in contextibus 40. & 41. secundi libri Posteriorum Analyticorum, vbi exempla demonstrationis adducens sumit semper genus affectionis pro maiore extremo, non affectionem ipsam, non enim sumit tonitrum, sed sonum; nec sumit eclipsim, sed defectum, tanquàm genus ipsius eclipsis; etenim in nube sonum inesse demonstrat, & in luna defectum.

Caput Quartum, in quo pro ueritatis declaratione fundamenta iaciuntur.

In hac difficultate si sola Aristotelis, & Auerrois authoritate freti litẽ dirimere uellemus, clara nimis, & explicatu facilis res esset, quia si Aristotelem, & Auerroem legamus in secundo libro Posteriorum Analyticorum, præsertim Auerroem in commentario 47. ipsorum sententia fuit quòd in demonstratione potissima tam ipsum affectionis nomen, quàm eius genus pro maiore extremo accipere arbitratu nostro possimus, & utrolibet modo eadẽ sit demonstratio; ideò miror quomodo illi, qui hac de re dubitarunt, id non uiderint. *Maius extremum in demonstratione sumi pōt tum nomen affectionis tum eius genus.* Verùm quoniam non satis esse arbitramur in sola Aristotelis authoritate absq; rõne acquiescere, sed rationem habere, & cõtraria argumēta soluere posse oportet; ideò ad plenam totius rei decla- F rationem quędam annotanda sunt. In primis constituendum nobis est id, quod ab Arist. in 2. posteriorum lib. traditur, & ab omnibus conceditur, neminem ad demonstrandū aliquod accidens accedere posse, nisi priùs intelligat quid eius nomen significet, omnes.n. demōstrationis partes uult Aristoteles ante demonstrationem aliquo modo esse præcognitas, principia quidem, & subiectum tum quid significet, tum quòd sint; affectionem uerò quid nomen significet, sed non quòd sit, hoc enim quęritur, ac demonstratur; qui.n. fieri potest ut demonstret aliquis in luna eclipsim fieri, nisi priùs nominis eclipsis significationem intelligat? significatio autem nominis intelligi non potest, nisi cognito rei genere uel propinquo, uel remoto, quid enim nomine tonitrus significetur nunquàm intelligemus, nisi cognoscamus esse sonū quendam; ita nomen eclipsis siquis debeat intelligere, priuationem quandam esse luminis intelligat. *Significatio nominis intelligi non pōt nisi aliquo rei genere cognito.*

gat necesse est; communis enim conditio est A omnis definitionis siue perfectæ, siue imperfectæ, & omnis descriptionis, vt in ea genus aliquod rei, quam definire, vel describere volumus, exprimatur, in differentiarum postea assumptione discrimen definitionum consistit. Est igitur ante omnem demonstrationem præcognoscendum genus accidentis demonstrãdi, vt clarè etiam apud Auerroem legimus in commentar. 41. & 47. secundi posteriorum, quę loca mox expendemus; huius autem ratio ea est, quam diximus, quia necessarium est pręcognoscere quid nomẽ significet, hoc autẽ pręcognosci non potest nisi cognoscatur genus. Sed quoniam genus rei latiùs patet, quàm res ipsa, ideò ad nomen rei declarandum non sufficit, nisi aliqua differentia ipsum coarctans, & ad certã speciem significandam restringens addatur;

Nominalis definitio accidentis quænam sit.

propterea generi accidentis additur proprium subiectum, quod differentię locum tenet, ex his duabus partibus definitio accidentis, quæ nominalis vocatur, constituitur, B quemadmodum in libris de methodis declarauimus, vbi etiam ostendimus eam totam ante demonstrationem esse cognoscendam; ideò Auerr. in commentario 42. secundi libri posteriorum rectè dixit potissimam demonstrationem ostendere partes eius, quod significat nomen, sibi inuicẽ inhærere, idest alteram, quæ est genus, inesse alteri, quę est subiectum; hoc modo cõclusio præcognita esse dicitur, hoc est pręintellecta tanquàm definitio nominalis, sed non est pręcognita tanquàm enuntiatio asserens hoc huic inhærere.

uide 4. de meth c. 15

Quoniam autem aliàs diximus definitionem hanc nominalem solere etiam essentialẽ, siue quidditariuam appellari, declarandum est breuiter, & quantum logica tractatio patitur, in quonam accidentis essentia, seu quidditas constituta sit;

Essẽtia accidentis ex materia & forma constare uidetur.

Auerroes in comment. 39. ac 41. secundi libri Posteriorum dicit essentiam accidentis ex materia, & forma constare, C ut essentiã eclipsis ex priuatione luminis tanquàm forma, & luna tanquàm materia; & essentiam tonitrus ex sono tanquàm forma, & nube tanquàm materia, quæ sunt duæ partes conclusionis, vt alibi declaratum est; propterea posteriores quidam enixè hanc sententiam tutati sunt, quòd essentia accidentis ex his duabus partibus constat, unde hæc definitio, sonus in nube, essentialis, & quidditatiua nuncupatur; quæ quidem sententia licèt pingui quadam Minerua, & logicè loquendo, vt certum est locutum esse Auerroem, admittenda sit, simpliciter tamẽ vera non est, neque eam Metaphysicus reciperet,

materia non est pars essentiæ, nec substantiæ, nec accidentis.

quia si in substantiis, quæ materiam internã habent, ex qua constant, materia non est quidditatis pars, multò minus in accidentibus id asserere licet, quæ materiam non internam, ex qua constent, sed externam duntaxat habent, in qua inhærent; de hac tamen re disputare ad primum philosophum potiùs, quàm ad logicũ pertinet; sat est in præsentia si hoc vnum intelligamus, definitionem illam, sonus in nube, non ideò uocari essentialem, quòd vtraque eius pars essentiam tonitrus constituat, & vtraque sit essentiæ pars, id enim minimè uerũ est, quoniam per solam formam essentia significatur, nimirum per sonum; sed quia non omnis sonus est tonitrus, & exprimendum omnino est quem sonum dicamus esse tonitrum, ideò aliqua particula restringente opus est, quę nomen soni coarctet, & ita ad hunc sonum contrahat, ut hunc solum, non alium significet; ad genus igitur restringendum adijcitur subiectum proprium loco differentiæ, non ut essentię pars, sed vt coarctans illã dictionem, per quam solam essentia significatur, tanquàm necessaria cõditio, sine qua illa essentia non esset; restringit igitur essentiam, sed extra essentiam manet; nam potest aliquod adduci vt conditio, sine qua alterum non esset, quod tamen illius alterius essentiam non constituat; itaq; essentia tonitrus non est sonus, & nubes, sed sonus ille, qui est in nube; sic enim solum sonum dicimus esse essentiam tonitrus nõ tamen omnem sonum, sed illum tantùm, qui fit in nube; ideò hoc non ignorans Auerroes in commentario sexto secundi libri Posteriorum rectè dixit quòd quærentes quid est, quærimus formam, quidditas enim est sola forma, præsertim in accidentibus;

quidditas est sola forma.

quando autem dixit formam, & materiam esse duas partes essentię, quæ a nomine, seu a nominis definitione significatur, vt logicus loquitur, non vt metaphysicus, qui veritatis diligens scrutator est; logicus enim partem essentiæ uocat quicquid est pars definitionis essentialis, quia non est ipsius officium distinguere essentiam rei ab ea conditione, sine qua non potest essentia significari; at primus philosophus dicit accidentia definiri per additamentum, quoniam in eorum definitione non sola essentia exprimitur, sed subiectum quoque additur tanquàm conditio necessaria, sine qua ipsa accidentis essẽtia neque esse, neque intelligi potest. Ex his omnibus colligimus quòd in ea demonstrationis cõclusione, in nube est sonus, dicere possumus essentialem definitionem prædicatum simul cũ subiecto complecti, tonitrus.n.est sonus in nube, quo modo locutus est Auerroes in illo 42. comment. possumus etiam dicere per solũ prędicatũ exprimi essentialem tonitrus definitionem, per sonum .n. restrictum ad hunc sonum tota tonitrus essentia significatur; quemadmodum.n. in ea definitione, sonus in nube, sonus per nubem tanquàm per differentiam externam coarctatur; ita in illa conclusione, in nube est sonus, prędicatum a subiecto restringitur, uel a differentia quadam potentiali cogitata, ac subintellecta, quam ab eo subiecto deriuamus; quo fit ut sonus ibi nõ pro sola uoce sumatur,

matur, ſed pro oratione nomen tonitrus decla- D
rante, ipſe enim per ſe ſonus ſeipſum coarcta-
re non poteſt, ſed coarctatur ab alio, nempe a
differentia vel expreſſa, uel implicita, & (vt
diximus) cogitata, hæc enim ſono adiecta fa-
cit vt ſonus non nox una ſit, ſed oratio declarās
nomen tonitrus, quæ dicitur definitio eſſentia-
lis. Propterea eſt animaduertendum q affectio-
nis genus pro maiore extremo ſumptum quan-
doque per uocem unam exprimitur, quandoq;
per plures, per vnam, ut ſonus genus tonitrus;
per plures, vt priuatio luminis genus eclipſis;
corruptio proprij caloris genus putredinis; vo-
cem quidem ſi ſpectemus, inter hæc diſcrimen
eſt q vbi plures uoces pronuntiantur, ea poteſt
vocari oratio, ut priuatio luminis, corruptio
proprij caloris, at vox una non poteſt oratio ap
pellari; Sed ſi ipſarum uocum ſignificationem
ſpectemus, nulla eſt inter eas differentia, vt.n.
per ſonum genus tonitrus ſignificamus, ita per
priuationē luminis genus eclipſis; & latiùs patet E
priuatio luminis, quàm eclipſis; ſicuti ſonus la-
tiùs patet, quàm tonitrus, neutrum igitur poteſt
uocari definitio, niſi differentia aliqua reſtrin-
gens, quemadmodū diximus, ſubintelligatur, li
cèt habita ſolius vocis ratione magis habeat ſpe
ciem definitionis priuatio luminis, quàm ſo-
nus; ideò Auer. in illo 47. comment. 2. lib. Poſte
riorum rectè, & artificioſè loquitur, dum genus
ita in cōcluſione prędicatum appellat indiſtin-
ctè modo genus, modo orationem declarātem
nomen; ipſum.n. ſecundùm ſe non ſignificat ni,
ſi genus, ſiue una uoce, ſiue pluribus uocibus
exprimatur; ſed ratione differētiæ, ut diximus,
cogitatę ſignificat nominalē definitionē; ideò
eſt quidem genus, nō tamen ſumitur ut genus,
& ut amplius, & cōmunius, ſed ut æquale, imò
ut idem prorſus, quod eclipſis, uel tonitrus, pro
pterea uocatur oratio declarans ſignificationē
tonitrus, uel eclipſis, ut eam uocat ibi Auerroes
necnon in comment. 41. eiuſdem libri, ubi for- F
mans demonſtrationem tonitrus dicit ſe in ma
iore extremo accipere loco tonitrus orationem
declarantem ſignificationem nominis tonitrus
tamen nullam orationem pro maiore extremo
ſumit, ſed ſolam uocē ſonus, hanc enim uocat
orationem, quia non ſumit eam ut genus, ſed
ut orationem nominis declaratricem. Euſtrat.
quoque in contex. 36. 2. lib. Poſter. inquit { ſit B.
medium extinctio ignis, ſit C. ſubiectū nubes,
per B. medium demonſtrabo q in nube ineſt A.
ſonus, id eſt tonitrus } deinde paulò poſt ait { &
erit ſoni, id eſt tonitrus ratio, ac definitio ipſum
medium, extinctio ignis } accipit igitur ſonum
non ut genus latius tonitru, ſed ut orationem
declarantem nomen tonitrus, & ut idem eſt
quod tonitrus, quum ſeipſum declarans dicat
{ ſonus, id eſt tonitrus }

Genus affectionis ī demōst. a-tionesū ptū uel una uoce signi ficatur, uel plu ribus.

Genus affectionis ī demōstra-tione non ut genus sumitur sed ut idē, qd illa.

Caput Quintum, in quo rei ueritas de-claratur.

PEr hæc facilè poſſumus ad propoſitam
quæſtionem reſpondere, dicimus.n. tā
nomē affectionis, quàm eius genus poſ-
ſe in demōſtratione potiſſima poni ma-
ius extremum, nam ſi genus ſumitur ut defini-
tio nominalis, & hæc ante demonſtrationē de-
bet eſſe cognita, & definitio idem prorſus eſt
ac definitum, poſſumus utrum duorum uolue-
rimus in maiore extremo collocare; quid enim
abſurdi eſt, ſi idem ſignificant, & a demonſtrā-
te prœcognoſcuntur idem ſignificare? ideò A-
uerroes in Epitome logica in capite de defini-
tione formans demonſtrationem tonitrus, in
qua maius extremū accipit ſonum, ſtatim ratio
nem ſubiungit cur pro tonitru ſonum accipiat,
dicens { impoſſibile enim eſt quin explicatio
nominis ſit nota } nam ſi eſt præcognita, quid
prohibet ne loco nominis definiti eam accipia-
mus? Ariſtot. quoque in ſecundo lib. Poſterio-
rum ſæpe formans demonſtrationem eclipſis,
& demonſtrationem tonitrus modò maius ex-
tremum ſumit eclipſim, modò priuationem lu
minis, & modò tonitrum, modò ſonum. Verùm
quanuis in noſtro arbitrio conſtitutum ſit utrū
voluerimus in maiore extremo locare, tamen
Auerroes melius eſſe cenſet declarationem no
minis accipere, quàm ipſum nomen, ut ipſe
multis in locis ſignificat, præſertim in commē-
tario iam memorato 47. ſecundi poſteriorum;
cuius rei duas poſſumus afferre rationes, altera,
quæ ex eodem loco ſumitur, eſt, quia quum de-
monſtratio ſit poteſtate definitio, & definitio-
nis gratia conſtruatur, illa demonſtratio, quæ
eſt definitio poteſtate proxima, melior, atque
exquiſitior eſt ea demonſtratione, quę poteſta-
te tantùm remota eſt definitio; dicitur autē de-
mōſtratio eſſe definitio poteſtate proxima, quā
do nulla pars definitionis perfectę in demon-
ſtratione deſyderatur, quod euenit quando ma
ius extremum eſt genus affectionis, ſolo nanq;
ordine terminorum mutato fit perfecta defini-
tio, quę priùs uocabatur demōſtratio; illa verò,
in qua maius extremū ſumitur ipsū affectionis
nomen, dicitur definitio poteſtate remotiore,
quoniā ex ea non ſtatim educitur definitio, ſed
priùs adiicere extra demonſtrationē genus affe
ctionis oportet, quod in demonſtratione ex-
preſſum non fuerat, maiorem igitur operam
hęc demonſtratio requirit, ut in definitionem
uertatur, quia nō ſolùm terminorum ordo mu-
tandus eſt, ſed genus quoque affectionis adii-
ciendum; quanquàm hoc facile, ac leue nego-
tium eſt, quum genus affectionis ante demōſtra
tionem cognitum eſſe neceſſe ſit, ſi ènim de-
monſtratio conſtrui non poteſt, niſi genus affe-
ctionis demonſtrandæ prænoſcatur, cur nō cui-
que

Rō cur demō stratione equō summi possit nomē affe ctionis, ac eius genus.

Melius est ī maiore extremo sumere genus quàm nomen affectionis.

1. Ratio.

que facillimum sit facta demonstratione genus A præcognitum adijcere in extrahenda definitione: habet saltem ea demonstratio duas reliquas definitionis partes, subiectum, & causam, proinde est potestate definitio, licèt aliquanto remotiore, & potissima demonstratio dicitur, veluti si per mediam terræ interpositionem demonstremus in luna eclipsim inesse; supposita nanque ea præcognitione, qua nouimus eclipsim significare luminis priuationem, elicitur ex ea demonstratione hæc definitio, eclipsis est priuatio luminis in luna ob terræ interpositionem. Simile quiddam in altera demonstratione euenire videtur, in qua maius extremum sumitur genus affectionis, vt quando per mediam terræ interpositionem demonstramus in luna esse priuationẽ luminis, hæc enim est definitio potestate proxima, quia omnes definitionis partes in ea actu exprimuntur; sed tamẽ nõ exprimitur cuiusnam sit ea definitio, nisi extra demonstrationẽ addatur nomen eclipsis, quod B nullo negotio fit, quia licèt in demonstratione nomen illud expressum non fuerit, fuit tamen præcognitum quòd priuatio luminis sumitur pro eclipsi ut eius nominis significatio, propterea eã esse eclipsis demonstrationem dicimus, proinde & eclipsis definitionem. Hæc igitur omnia uera sunt eo fundamento constituto ꝙ significatio nominis eclipsis est præcognita, & ꝙ priuatio luminis sumitur vt idem, quod eclipsis; sed hæc posterior demonstratio dicitur definitio potestate proxima, quia nulla definitionis pars in ea desyderatur; & id, quod additur, non ut pars definitionis additur, sed ut nomen eius, quod definitur; altera uerò demonstratio dicitur definitio potestate remotiore, quia id, quod additur, est pars definitionis, quæ expressa non fuerat. Hæc igitur prior ratio est cur melius fit in maiore extremo genus, quàm nomen affectionis accipere. Altera ratio est quoniam sic demonstratio euidentior, ac efficacior C est, quum notius sit nobis genus, quàm species, notior enim nobis est sonus, quàm tonitrus, & notior priuatio luminis, quàm eclipsis, cuicunque enim notus est tonitrus, eidem sonũ quoq; cognitum esse necesse est, non tamen è conuerso, plures enim inuenias, quibus notus ẽ sonus in multis rebus naturalibus, qui nullam tonitrus notitiam habent; ita plurimi sunt, qui dari luminis priuationem cognoscant, sed eam, quæ in luna fit, ignorent; melius igitur est notioribus vocibus vti, quàm ignotioribus, ita enim demonstratio maiorem efficacitatem habet, nam magis apparet nexus causæ, & effectus, & pendentia effectus a causa quum dicimus, terræ interpositio facit priuationẽ luminis, quàm quũ dicimus, terræ interpositio facit eclipsim. Ostensum est igitur dicendùm non esse semper maius extremum esse debere genus affectionis, & nunquàm ipsius nomen; neque è contrario

2.ratio.

A semper nomen, & nunquàm genus, quum vtrũlibet sumere liceat; quanquàm melius est genus accipere, quàm nomẽ propter rationes modò dictas. Ideò Auerroes in illo 47. commentario secundi libri Posteriorum discrimen hoc consyderans non modò in maiore extremo, sed etiã in termino medio, qui illius causa est, quatuor numerat modos demonstrationum, vt.n. ipsũm effectum, quod est maius extremũ, duobus modis sumi potest, ita & causa, quæ est terminus medius, aut enim eius nomen exprimi potest, aut loco nominis definitio eius nominalis, idem.n. est, & præcognita esse debet. Itaque eandem rei demonstrationem quatuor modis proferre possumus, & eadem semper demonstratio erit cum paruo discrimine, aut enim & medium, & maius extremum sumuntur ipsa propria nomina causæ, & effectus; aut loco vtriusque sumuntur ipsorum definitiones nominales; aut in medio sumitur nomen cau- B sæ, & in maiore definitio nominalis affectionis; aut demùm in medio definitio causæ, & in maiore nomen affectionis; primus quidem modus, & quartus tradunt definitionem potestate remotiore, quia necesse est addere genus affectionis in definitione, quod in demõstratione expressùm non fuerat; sed tã secũdus, quàm tertius est definitio perfecta potestate proxima, quia in definitione accidentis perfecta nihil refert an nomen proprium causæ, an ipsius causæ definitio loco nominis ponatur, definitio enim idem est, ac definitum.

Nota quatuor modos demonstrationum secũdum Auer.

Caput Sextum, contrariorum argumentorum solutio.

Declarata rei ueritate soluẽda sunt argumẽta, quæ aduersus utranq; partẽ adduximus, & priùs illa, quibus ostẽdebatur nomen affectionis semper exprimẽdũ C esse, nunquam ipsius genus. Ad primũ quidem argumentũ neganda est consequentia, quanuis .n. in demonstratione nomen eclipsis nõ exprimatur, sed priuatio luminis, ea tamẽ dicitur ipsius eclipsis demõstratio esse, quia priuatio luminis sumitur ut declaratio nominis eclipsis, & ut idẽ, qd eclipsis; validũ utiq; argumẽtum esset, si hæc non ut idẽ, sed ut quoddã ab eclipsi diuersum, vel vt communius in ea demõstratione sumeretur, quod quidem nos negauimus. Ad secundum patet responsio ex iis, quæ dicta sunt, non enim sumitur genus affectionis ut genus est, & ut latiùs patens, sed ut æquale, imò ut idẽ, quare cõclusio est per se, & uniuersalis, non.n. omnis priuatio luminis in luna inesse demonstratur, sed illa solùm, quæ dicitur eclipsis. Eadẽ responsione tertium quoq; argumentum soluitur, nam maius extremum non est latius termino medio, dum sumitur ut coarctatum, & restrictum ad hãc speciem, cuius gratia extruitur

Ad primũ argumentũ priores opi.

Ad 2.

Ad 3.

demonſtratio, ſic autem medium eſt æquata causa maioris extremi, & cum eo reciprocatur. D

Ad 1. Zaſiri. Ad primum argumentum eorum, qui aſſerunt maius extremum ſemper eſſe debere genus affectionis, nunquàm eius nomen, dicimus q, licèt in demonſtratione non exprimatur genus affectionis, ſupponitur tamen ex neceſſitate cognitum ante demonſtrationem, proinde illa demonſtratio eſt definitio ſi non poteſtate proxima, ſaltem remotiore, quia facta demonſtratione additur nullo negotio, & nulla difficultate genus ipſum præcognitum in extractione definitionis.

Ad 2. Ad alterum argumentū negãda eſt conſequentia, quando enim maius extremum eſt nomen affectionis, & demonſtratio in definitionem conuertitur, non remanet nomen illud vt pars definitionis, ſed ut definitum, cuius ea definitio eſſe dicitur, genus verò additur vt definitionis pars non expreſſa in demonſtratione, ſed ante demonſtrationẽ cognita; quid autem abſurdi eſt ſi in proponenda definitione nomen quoque rei definitę exprimatur? imò neceſſarium id eſſe videtur, definitio enim terminus eſt, ergo alicuius terminus, quare non intelligitur cuiuſnam rei terminus, ac definitio ſit, niſi rei quoque nomen tunç exprimatur, non quidem ut definitionis pars, ſed vt id, cuius adducitur definitio; ideò videmus in diſciplinis nunquàm poni definitionem ſine nomine rei definitę, dicimus enim, triangulum eſt figura tribus rectis lineis contenta, natura eſt principium motus, & quietis, & ita in alijs omnibus.

Ad 3. Ad Ariſt. authoritatem, quam illi pro ſe adducunt, non eſt opus reſpondere, quoniã ea nobis apertiſſimè fauet; & ipſi falſum attribuunt Ariſtot. quando dicunt ipſum nunquàm ſumere nomen affectionis pro maiore extremo, nam in contextu 41. 2 libri Poſteriorum faciens demonſtrationẽ tonitrus inquit, ſit nubes C. tonitrus A. extinctio ignis B. ſumit igitur nomen tonitrus, non genus eius; deinde ſtatim eã demonſtrationem formans dicit per extinctionem ignis cõcludi quòd in nube ineſt A. ſonus, & ita loco tonitrus ponit ſonum, quare abſque ullo diſcrimine utitur nomine, & genere ipſius, quia ea accipit ut unum, & idem, non ut diuerſa, nam ſi ut diuerſa ſumeret, non rectè faceret qui priùs per A. dixit ſignificare tonitrũ, poſtea dicit A. ſignificare ſonum, ex eo igitur loco maximum ſumitur argumentum ad comprobatio nem veritatis iam a nobis declaratæ; debemus autem ibi animaduertere Ariſtot. in proponendis tribus terminis illius demonſtrationis dicere A. ſignificare tonitrum, quia propter tonitrũ ea demonſtratio extruitur, poſtea uerò in formanda demonſtratione ſumere pro tonitru ſonum, vt faciliùs demonſtratio in definitionem vertatur. E In contextu autem 40. apertè illorum opinioni refragatur, & maximè miror quòd viri illi tantum errorem commiſerint, ut ex eodẽ loco pro ſe argumentum deſumpſerint; isq; error eò minus excuſari poteſt, quò hi, ut in ipſorum commentariis uidere eſt, Græcæ linguę cognitionem palàm profitentur; ipſi quidem dicunt Ariſtotelem eo in loco in demonſtratione eclipſis non ſumere maius extremum eclipſim ipſam, ſed defectum genus eclipſis, hoc tamen eſt manifeſtè falſum, quia ubi latinus codex habet defectum, Græcus habet ἔκλειψιν, & nullũ aliud ibi maius extremũ ponitur, quàm ἔκλειψιν, quam uocem latinus interpres uertit defectũ, quare defectus ibi ponitur ut nomen ipſum eclipſis, non ut genus; & locus ille ſententiæ noſtræ mirificè ſuffragatur.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI
DE PROPOSITIONIBVS NECESSARIIS Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum, in quo scopus Libri proponitur.

NIHIL est, quod substantiam demonstrationis magis constituere, atque illi magis intimum, ac naturale esse videatur, quàm summa propositionum necessitas ab Aristotele in quarto capite primi libri Posteriorum Analyticorum declarata. Eius igitur loci intelligentiam ego ad demonstratiuæ artis cognitionem magnam afferre momentum cognoscens, & quot, quantisque difficultatibus plenus sit considerans, sententiam Aristotelis explanare, & omnes ab ea difficultates, quoad per me fieri poterit, amouere constitui; qua in re sicuti ab assidua Auerrois lectione me magnoperè adiutum esse profiteor, ita Auerrois sensus satis obscuros, quos ad Aristotelis mentem proximè accedere cognoui, referre, & quantum potero illuminare conabor. Porrò quum propositionis necessitas nil aliud esse videatur, quàm prædicati cum subiecto perpetuus, atque insolubilis nexus, tres huius necessitatis gradus inuenit vir oculatissimus Aristoteles, eosque tribus conditionibus significauit, quas uocauit de omni, per se, & uniuersale, prima quidem sine alijs esse potest, at non aliæ sine ipsa; eadem ratione potest secunda reperiri sine tertia, sed non tertia sine secunda, quo fit vt prima conditio sola necessariam quidem propositionem faciat, leui tamen, ac parua necessitate; secunda uerò magis necessariam; sed tertia summè, ac maximè necessariam, quandoquidem cum

tres gradus necessitatis in propositione.

B ea aliæ duæ ex necessitate coniunctæ sunt. Hanc summam necessitatem propositiones demonstrationis ita requirunt, ut nisi tres illæ omnes conditiones adsint, nequeat propositio dici demonstratiua. De his igitur tribus conditionibus sermonem facere decreuimus, his enim declaratis manifestum erit, qualis in demonstratione debeat esse propositionum necessitas. Seruat autem Aristoteles in ea tractatione ordinem conuenientissimum, nam primo loco trium illorum uocabulorum significationem declarat, ut quænam sit summa necessitas intelligamus, deinde remouet quasdam errandi occasiones in tertiæ conditionis acceptione; postmodum probat talem necessitatem in propositionibus demonstrationis inesse; ideò in quarto capite nihil probat, solas uocabulorum significationes de-

C clarat, sed in sexto totam probationem facit; nam hoc ordine utendum esse ipse in iisdem libris docuit, ut antequàm aliquid demonstrare aggrediamur, nomen eius rei, quam quærimus, intelligamus, ac, si opus fuerit, declaremus. Est igitur nobis quoque a uocum declaratione exordiendum.

Caput Secundum, Declaratio prædicationis De omni.

PRima conditio, quæ dicitur Prædicatio de omni, quum faciat in propositione necessitatem, proinde notet respectū prædicati ad subiectum, in primis subiectum propositionis uniuersale, ac perpetuum postulat; subiectum.n. fundamentū, & re-

ceptaculum est prædicati, quo fit ut eò sublato D quicquid in eo inest, de medio tollatur; vanum igitur erat propositionis necessitatem indagare, nisi priùs subiecti necessitas, ac perpetuitas constitueretur, quam significauit Aristoteles dicens { de omni } nam dictio illa {omni} non est prædicato adiungenda, sed subiecto, cum relatione tamen ad prædicatum; vt sensus sit, de omni subiecto dici prædicatum; constat autem eam vocari notam uniuersitatis, quæ subiecto apposita ipsum reddit vniuersale uniuersaliter acceptum, vnde propositio dicitur uniuersalis. Quid igitur sit de omni subiecto prædicatum dici declarat Aristoteles per duas cōditiones notantes respectum prædicati ad subiectū, altera quidem subiecti uniuersitatem ponit, altera temporis; subiecti uniuersitas respectu prædicati est quando prędicatum de subiecto dici tur uniuersali, & vniuersaliter sumpto, ut quando animal non solùm de homine, sed de omni homine prædicamus, sic enim nullam esse hominis subiectam partem dicimus, de qua animal uon prædicetur; Temporis antem uniuersitas est quando non solùm aliquo tempore, sed omni tempore illud prædicatum illi subiecto omni inest, vt nunquàm fine illo prędicato subiectum illud reperire liceat; hoc autem discrimine prædicatio de omni Posterioristica distinguitur à Prioristica, quoniam Prioristica solam subiecti vniuersitatem significat, sed Posterioristica temporis quoque perpetuitatem requirit; sic etenim pro occasione aliam, & aliā eiusdem uocis significationem accipit Aristoteles, in primo quidem Priorum Analyticorum libro solam vim syllogisticam, quæ illatiua dici tur, respiciens, temporis uniuersitate non indiguit, sed solam subiecti uniuersitatem accepit, hæc enim sola ad illationis necessitatem faciēdam necessaria est, propterea de omni, atque vniuersalis hęc propositio ibi dicitur, omnis homo sedet, si nunc omnem hominem sedere F contingat; in posterioribus autem Analyticis, ubi non illationis, seu formę, sed propositionis, ac materiæ necessitas attenditur, cuius gratia de dicto de omni sermo habetur, uniuersitas subiecti non sufficit, quia sola nullam efficit propositionis necessitatem, nam licèt hodierno die omnem hominem sedere statuamus, vt uera sit hæc propositio, omnis homo sedet, ea tamen nullo pacto necessaria dici potest, etsi enim omnis homo sedet, tamen non ex necessitate sedet, quum possit etiam non sedere, & eras futurum sit ut non sedeat; sed adiecta tēporis uniuersitas, ac perpetuitas necessitatem propositionis facit; id enim, quod semper, & omni tempore de aliquo prædicatur, necessariò prædicatur, vt de coruo nigredo. Adde ꝙ magis propriè de omni hęc propositio nocatur, omnis coruus est niger, quàm illa, omnis homo sedet, quoniam hęc est quidem hodiè de omni, at eras non erit de omni, illa uerò & hodiè, & antea, & postea, & quouis tempore erit de omni. Alio prete ea discrimine prædicatio de omni posterioristica a prioristica discrepat, & eo quidem a paucis animaduerso, quòd posterioristica solam propositionem significat, prioristica uerò non solam propositionem, sed totum denotat syllogismum, ut aliàs declarauimus in eo libro, quem de quarta syllogismorum figura scripsimus. Primus igitur necessitatis gradus hic est, qui in duabus conditionibus coosistit; una quidem subiecti uniuersitatem, ac perpetuitatem constituit, quam totius in propositione necessitatis basim, ac fundamentum esse diximus; altera uerò prædicati in subiecto perpetuitatem, proinde inhærentiæ necessitatem facit; ad secundum gradum, qui multò difficilior explicatu est, accedamus.

de omni posteriori stica cum differt à prioristico.

nota aliud eo rūdem discrimen.

Caput tertium de secundo gradu necessitatis, & de aliorum erroribus in diuisione modorum dicendi per se. E

Secundus necessitatis gradus in ea conditione, quæ per se uocatur, consistit, hæc quantam significet propositionis necessitatem postea declarabimus, priùs eorum uocis ambiguitatem tollere, & eius significationes enumerare oportet, quod & Aristoteles facit, quum enim propositio per se multis modis dici possit, quorum alij necessitatem habent prędicationis, alij non habent, ipse facta omnium numeratione modos necessarios seligit, alios verò dimittit. Illi igitur omnes modi à nobis diligenter consyderandi, & declarandi sunt. Certum est quatuor poni ab Aristotele modos dicendi per se, & tres modos dicendi per accidens, qui illis quatuor ex aduerso respondent; interpretes omnes dicunt non omnes illos modos, quos adducit Aristoteles, esse modos predicandi, seu modos propositionum, sed alios esse modos prædicandi, alios non præ dicandi, sed essendi, qualem dicūt esse tertium modum, in quo nulla consyderatur propositio, sed solùm quòd res per se existat, uel non per se; præterea dicunt duos tantùm priores modos ad demonstrationem pertinere, quum duo posteriores sint inutiles, proinde potuisse Aristotelem uel duorum tantùm priorum modorum mentionem facere aliis omnibus præteritis ut inutilibus, uel prçter duos illos inutiles, quos numerauit, aliorum quoque inutilium meminisse, quos neglexit, quia satis fuit duos tantùm inutiles recensere, ut facta eorum cum vtilibus comparatione meliùs horum utilitas internosceretur, ideò Themistius quintum modum excogitauit dicendi per se, qui neque ullo eorum quatuor continetur, neque ab Aristotele nominatus est; alij uerò interpretes alios cō plures modos adducunt essendi per se, de quibus

Interpretum sententia de modis dicendi per se.

bus Aristoteles nihil dixit. Hæc est communnis omnium aliorum sententia, vno fortasse Auerroe excepto, quam ego falsam esse puto; sed tũ ipsa, tum eius falsitas meliùs deprehendetur postquàm omnes illos modos declarauerimus; nunc satis sit si pingui quadam Mineruа, & cõfusè eos consyderando hanc communem decemptionem detegere incipiamus. Primùm quidem quòd modos prędicandi cum modis essendi commisceat Aristoteles non est rationi consentaneum, siquidem consilium eius est de propositionibus demonstrationis, ac de earum necessitate loqui, non de rebus prout per se sunt extra animum, quum hoc logici munus minimè sit; quum igitur propositiones necessarias inquirat, & detur prædicatio per se, quæ gradum quendam necessitatis in propositione cõstituit, solas prædicationes per se debuit enumerare Philosophus, vt eas, quæ necessariæ, & ad demonstrandum idoneæ sunt, seligeret dimissis reliquis, alioquin absurda comparatio, & selectio fuisset; veluti si quis præstantem philosophum quærens fabrorum cum philosophis comparationem faceret, ex qua bonum philosophum seligeret; non debuit igitur in mediũ afferre modos essendi per se, sed modos tantùm prædicandi, ut facta horum collatione vtiles ab inutilibus secerneret, & eligeret. In eo quoque decipiuntur quòd dicũt Aristotelem alios potuisse numerare modos dicendi per se prӕter illos quatuor, quos nominauit, hoc enim postea & per ipsorum modorum diuisionẽ, quam mox faciemus, & per clarum Auerrois testimonium, imò & ipsius Aristotelis, falsum omnino esse demonstrabimus; nunc ostendere id possumus per solam modorum dicendi per accidens, quòs ibi adduxit Aristoteles, consyderationem, tres enim attulit modos dicendi per accidens quatuor illis dicendi per se ex opposito respondentes, quærendum est igitur cur Aristoteles non spreuerit modos dicendi per accidens, si plures spreuit modos dicendi per se, quorum nullam fecit mentionem; magis enim spernendi erant modi dicendi per accidens, quàm modi dicendi per se; uel, si modi per accidens prætermittendi non erant, multò minus modum aliquem per se omittere cõueniebat; quid ad hoc respondere possint non uideo. Sed si dicamus, ut dicere debemus, Arist. facere plenam, & sufficientem diuisionem omnium modorum prędicandi, in promptu est respõsio, plena enim diuisio requirebat ut omnes adduceret prędicandi modos tum per se, tum ex accidenti, ut modis omnibus dicendi per accidens posthabitis, dimissis etiam aliquot modis dicẽdi per se, reliquos tanquàm vtiles, ac demonstrationi conuenientes acciperet. Sed aliorum errores veritas ipsa patefaciet, si horum modorum diuisionem a nemine hactenus visam exposuerimus.

Primus error aliorum. — *Secũdus error aliorum.*

Caput Quartum, De uera diuisione modorum dicendi per se, & dicendi ex accidenti.

Cæterùm antequàm diuisionem faciamus, quodnam sit illud, quod diuidendum proponitur, benè cognoscere debemus, ne in aliorum errorem, quem tetigimus, labamur; nam neque modos essendi, neque modos prędicandi, seu enuntiandi ibi numerare, ac distinguere debet Aristoteles; modos enim docere, quibus simpliciter res sunt, non est officium logici, alio quidem modo Deus est, alio reliquę mentes cælestes, alio formæ materiei hęrentes alio corpora, alio accidentia, etenim pro diuersis gradibus, seu generibus rerum diuersi quoque modi essendi numerari possunt; tamen quid absurdius, quàm dicere hæc in logica tractari, quorum cognitio solius primi philosophi propria est? Modos autem enuntiandi consyderare, atque distinguere est quidem logici munus, non tamen in Posterioribus Analyticis, sed in libro de interpretatione, ubi manifestum est Aristotelem omnia enuntiationum genera, proinde omnes enuntiandi modos diligentissimè numerasse, ac distinxisse; libri autem de interpretatione, & posteriorum Analyticorum illud est discrimen in consyderatione enuntiationis, quod Priorũ, & Posteriorum Analyticorum in consyderatione syllogismi; enuntiationis enim sola forma abiuncta ab omnibus materiei conditionibus in libro de interpretatione consyderatur, in posterioribus autem Analyticis eadem tractatur ut iuncta materiæ necessariӕ; quemadmodum in prioribus Analyticis nuda ratiocinationis forma sine vlla conditione materię, in Posterioribus uerò eadem applicata materiæ necessariæ, & ad scientiam pariendam idoneæ; propterea hę propositiones, omnis homo est equus, necesse est omnem hominem currere, in libro de interpretatione, & in Prioribus Analyticis admitterentur, illa quidem inter uniuersales poneretur, hæc uerò inter illas, quæ vocantur de modo necessario, quia an veræ, an falsæ sint ibi non respicitur; at posterioristicus vtranque reijceret, quia falsę sunt, formam enim logicam non nudam, sed cum materia coniunctam contemplatur; ideò neque simpliciter modos enuntiandi, neque modos essendi consyderat, sed modos enuntiandi prout a modis essendi deriuãtur, & cũ eis cõueniũt, seu modos essendi prout inde uarij modi enuntiandi deducũtur; talis est tractatio de modis dicẽdi per se in 1. lib. poster. Analytic. illi nãq; oẽs sunt modi enuntiãdi, & modi propositionũ, quæ dicuntur per se esse, uel per accidẽs, prout res ipsa, quã nos enũtiamus, per se, uel ex accidẽti esse dicitur, ex eo.n.q; res ipsa est per se, uel non per se, nostra enũtiatio nominationẽ sumit ut dicatur vel per se esse uel per accidẽs. Omnia igitur propositionũ gene-

Modos essendi cõsyderare nõ est officiũ logici. — *Modos enũtiãdi cõsyderare ptinet ad libr. de interpretatione.* — *Modos enũtiãdi ut dẽductos ex modis essẽ di consyderare pertinet ad li. Post.*

Diuiſio omniũ modorum per ſe, & p accidẽs.

genera ſi numeremus, quæ ea ratione per ſe, vel per accidens appellari poſſunt, ſex ad ſummum ea eſſe comperiemus, tria per ſe, & tria per accidens illis ex aduerſo reſpondentia; quod ſi vnum genus propoſitionum per ſe in duo diuidamus, vt fecit Ariſtoteles, quatuor oriẽtur modi per ſe, quibus tres modi per accidens reſpondebunt, hoſque omnes nullo prætermiſſo recenſet Ariſtoteles: hæc autem omnia manifeſta fiẽt, ſi tali diuiſione utamur. In omni propoſitione vel prædicatum, & ſubiectum reipſa non diſtinguuntur, vel ſunt duæ res diuerſæ, quarum alteram in altera ineſſe, vel non ineſſe pronunciamus, ideſt affirmamus, vel negamus; prædicatum à ſubiecto re ipſa non diſtinctum dicimus in ea propoſitione, quæ uocatur de ſecundo adiacente, vt, homo eſt, in ea enim ſi non rem, ſed vocem ſpectemus, diuerſum eſt prædicatum à ſubiecto, quoniam, homo, & eſt, ſunt duæ uoces ſignificantes, & alia eſt huius, alia eſt illius ſignificatio: propterea in libro de E interpretatione, vbi res ipſa non attẽditur, ſed vox ſola aliquid ſignificans, prædicatum illud à ſubiecto diuerſum eſſe cenſetur; aſt in poſterioribus Analyticis, vbi res ipſa, & materiei cõditiones ſpectantur, ſecus eſt illud enim verbum {eſt} non ſignificat niſi exiſtentiam rei extra animum, exiſtẽtia uerò non eſt aliquid reale, vt ita dicam, quod tanquàm ab homine re ipſa diſtinctum in eo dicatur ineſſe, dum dicitur {homo eſt} ſed nuda intentio animi eſt, & accidens, vt uocant, intentionale, non reale, quod quidem homini attribuimus, dum rem cum conceptione animi conferentes dicimus, homo eſt; igitur in eiuſmodi propoſitione non eſt prædicatum re diſtinctum à ſubiecto; ſi uerò eam reſoluamus in propoſitionem de tertio adiacente dicentes, homo eſt ens, adhuc illud ens ſolam exiſtentiam ſignificat, & eadem eſt ratio, prædicatum enim non diſtinguitur re à ſubiecto, & eadem eſt propoſitio, atque illa de F ſecundo adiacente, quia rem ipſam ſpectamus non uocem ſolam; quòd ſi ens non pro exiſtentia, ſed pro genere omnium rerũ ſumatur, alia ratio eſt, talis enim eſt hęc propoſitio, homo eſt ens, qualis eſt illa, homo eſt animal, de qua poſtea dicemus. Diuerſum autem eſt prædicatum à ſubiecto, quando aliquid reale de ſubiecto prædicamus, ueluti quum dicimus, homo eſt animal, homo currit. Hanc diuiſionem perfectam, & ineuitabilem eſſe manifeſtũ eſt, quum nulla detur enunciatio, quę alterum huius diuiſionis membrum effugere queat, aut enim id, quod prædicatur, eſt à ſubiecto re diſtinctum, vel non eſt re diſtinctum, quę ſunt membra oppoſita. Si itaque prædicatum à ſubiecto diuerſum non ſit, poteſt eſſe prædicatio tum per ſe, tum per accidens, ſola nanque rei exiſtentia enunciatur, idcirco ſi res, quæ eſſe dicitur, per ſe exiſtat, enunciatio quoque dicitur eſſe

Exiſtentia non eſt aliquid reale, ſed accidẽs intẽtionale.

3. modus dicendi p ſe.

D per ſe quandoquidem à re, vt diximus, hęc nominatio ſumitur; quòd ſi res non per ſe exiſtat, enunciatio quoque non eſt per ſe, ſed dicitur eſſe ex accidenti; hic eſt tertius modus dicendi per ſe inter illos quatuor, quos Ariſtoteles numerauit, & modus dicẽdi per accidens, qui ex oppoſito ei reſpondet, cuius ſimiliter fecit eodem in loco mentionem; per ſe autem exiſtit ſubſtantia, quum nulli ſubiecto inhæreat, per quod exiſtat; accidẽs autem omne in ſubiecto hæret, ideoque non per ſe exiſtit, ſed per ſubiectum, à quo ſuſcipitur; hæc igitur propoſitio, homo eſt, per ſe eſt tertio modo, hæc uerò albũ eſt, non eſt per ſe, ſed per accidens. Hunc modum interpretes Ariſtotelis dicũt non eſſe modum prædicandi, ſeu enunciandi per ſe, ſed eſſendi, quandoquidem ſubſtantia, & accidẽs in eo ſumuntur prout ſunt extra animum; at decipiuntur, vt in principio diximus, modum enim eſſendi non conſyderat Ariſtoteles quatenus E eſt modus eſſendi, ſed quatenus ab eo deriuatur, ac nominatur modus enũciandi per ſe, uel per accidens. Dicunt præterea ſoli ſubſtantiæ primę, quę indiuidua dicitur tribuere Ariſtotelem vt per ſe exiſtat, non ſubſtantiæ uniuerſali; hoc tamen quomodo ſit intelligẽdum ignorant, proinde praua eſt ipſorum interpretatio, & ab Ariſtotele aliena. Nos autem aduertere debemus Ariſtotelem, etſi ſoli primæ ſubſtantiæ attribuit vt per ſe ſit, ſubſtãtiam tamen uniuerſalem non excludere, atque adeò omni ſubſtantiæ id aſcribere, ut ipſius uerba apertè demonſtrant, inquit enim omne, quod in ſubiecto non eſt, per ſe eſſe, quod uerò eſt in ſubiecto, accidens eſſe, atqui ſubſtantia uniuerſalis non eſt in ſubiecto, eſt igitur per ſe, ſi verba Ariſtotelis uera ſunt, qui nullam aliam conditionem ponit, quæ tertium illum modum conſtituat, niſi hanc unam, in ſubiecto non eſſe; ideò uidemus ipſum in declaratione illius modi ſo- F la accidentia excludere, ut ambulãs, & album, eaque non ſingularia ſolummodò, ſed omnia, non enim dicit hoc ambulans, ſed ſimpliciter ambulans, & album, quoniam accidens omne in ſubiecto eſt; ſubſtantiam igitur uniuerſalem complectitur, quum ſola accidentia excludat, & ea omnia, tum ſingularia, tum uniuerſalia. Cur igitur ſubſtantiam ſolam indiuiduam expreſſit Ariſtoteles? dixit enim ſubſtantiam, & quæcunque hoc aliquid ſignificant, quibus verbis clarum eſt indiuiduam ſubſtantiam ſignificari; rationem huius eſſe puto quoniam ibi de exiſtentia rei extra animum loquitur, at extra animum nulla datur ſubſtantia, niſi indiuidua; ſubſtãntia uerò uniuerſalis neque eſt non ens, neque extra ſingularem reperitur, ſed in ea includitur, & unà cum ea exiſtit; ſubſtantiã enim vniuerſalem pro illa natura communi accipimus, quæ uniuerſale in multis nuncupari ſolet, nam hæc à ſubſtantia indiuidua non diſtinguitur,

Aliorũ error de tertio modo dicendi per ſe.

tur,& vtriusque eadem est existentia, itaque in substantijs indiuiduis tota substantię categoria existere dicitur,quia licèt non existat nisi singularis,eadem tamen à nobis per solam mētalem abstractionem redditur vniuersalis. Aristoteles igitur cum substantia indiuidua omnem substantiam per se existere uoluit, quia omni substantiæ competit vt non sit in subiecto; ob eandem rationem quum accidentia non per se existere dixit,concreta solùm accidentia nominauit,vt album,& ambulans,abstracta non nominauit,vt albedinem,& ambulationem;attamen non fuit eius consilium accidentia abstracta excludere, quum ipsis quoque competat non per se esse;Sed quia de accidentibus loquebatur prout extra animum existunt,existunt autem solummodò vt concreta, quandoquidem semper subiectis suis inncta sunt, eademq; per mentalem abstractionem à nobis efficiuntur abstracta;ideò sola concreta nominauit,hæc.n. existunt;nec propterea abstracta exclusit,siquidem abstracta à concretis re ipsa nō distinguuntur,sed ea ipsa, quæ concreta existunt, ope nostri intellectus dicuntur abstracta.Hæc de altero diuisionis membro sufficiant,ad alterū transeamus, in quo dicebamus prædicatum esse aliquid reale à subiecto diuersum; huiusmodi prædicatum necesse est uel subiecto iunctum esse,& ipsi inhęrens,vel ab eo distinctum, & loco separatum,nam si dicamus, homo est risibilis,homo currit, prædicatum homini subiecto inhæret; si verò dicamus, eclipsis est obiectio terræ,prædicatum à subiecto diuisum,& remotum est;quando igitur prædicatum à subiecto disiunctum est, oritur quartus modus dicendi per se,& modus per accidens, qui illi opponitur; si nanque duo à se mutuò disiuncta sint, non potest alterum de altero verè prædicari, nisi inter ipsa adsit aliqua relatio, vel cōuenientia,vel (ut ait Auerroes) proportio, nam quomodo homo de equo, vel equus de homine affirmatiuè prædicabitur? hæc autem relatio, siue conuenientia,siue pendentia alterius ab altero tum essentialis esse potest,tum accidentalis; essentialis est quando alterum alterius causa est,nam inter duo à se inuicem separata non potest esse respectus essentialis, siue essentialis pendentia,nisi alterum sit causa,alterum sit effectus;hoc igitur si adsit,est quartus modus dicendi per se,ut si dicamus,aliquis interijt ex iugulatione,eclipsis est interiectio terræ. Quòd si neutrum alterius causa sit,& alterum de altero uerè prædicetur, id esse non potest nisi aliqua adsit conuenientia,ut diximus, eaque accidentalis,ut si dicamus,eo ambulante coruscauit,coruscatio nanque ab ambulatione est loco disiuncta,& neutra alterius est causa,sed eam tantùm habent conuenientiam quòd eodem tempore simul extiterunt, ideoque altera de altera uerè prædicari potest, non quidem in casu recto,sed solùm ita, vt illa accidentalis conueniē tia per talem enuntiationem denotetur; idcirco hic est modus dicendi per accidens, qui quatto modo dicendi per se ex aduerso respondet; de hoc quarto modo plura nobis dicenda manent in sequentibus; nunc de alijs duobus uerba faciamus, quę per reliquum diuisionis membrum significantur; quando enim prędicatum distinguitur re à subiecto,& ei innctum est,necesse est ipsum vel de essentia subiecti esse, uel ei tanquàm accidens inhærere, idque vel proprium, quod essentiam consequitur, vel commune, quod cum essentia subiecti nullam affinitatem habet, quum neque eam constituat, neque ab ea constituatur; si igitur prædicatum essentiam subiecti constituat, oritur primus modus dicendi per se, in quo prædicatum vel est definitio subiecti integra,vel definitionis pars, genus, uel differentia; si verò prædicatum sit accidens proprium naturam subiecti consequens, ideoque in sua definitione subiectum accipiat, oritur secundus modus dicendi per se; quòd si inhæreat quidem, neutro tamen modo, non potest esse nisi accidens commune,& constituit modum prædicandi ex accidenti,qui duobus memoratis modis ex aduerso respondet,hæcque est Aristotelis sententia clara,qui dixit, § quę neutro modo insunt, accidentia sunt § idest ex accidenti prædicantur de subiecto,quibus uerbis significauit Aristoteles tribus tantùm modis dari prædicatum inhærens,quorum duo sunt per se, tertius uerò ex accidenti; nam si quartum genus prædicati inhærentis daretur, falsum diceret Aristoteles dum ait § quæ neutro modo insunt, accidentia sunt § quemadmodum siquis diceret, animal, quod neque est homo,neque equus,leo est;sed res per se manifesta est non dari aliud prędicatum subiecto inhærens præter illa tria, quæ memorauimus.

Margin notes: A — 1. modus per se. — B — 2. mod. per se. — 4. modus per se. — C

Caput Quintum, quòd ea sententia Auerrois fuerit, & quòd alij modi præter eos, qui expositi sunt, non dentur.

Hanc modorum diuisionem, & numerum non ignorauit Auerroes, si benè ejus verba perpendamus in suis commentariis 30.32.33.34.primi Posteriorum,asserit enim Aristotelē diuidere id, quod dicitur per se, in omnes suas significationes; nulla igitur significatio omittitur, si omnes numerantur. Præterea quum dicat Aristotelem hos omnes modos per diuisionem inuenisse, omnes modos putat fuisse commemoratos, quoniam non dicitur diuisio fieri, nisi quando membra totum illud,quod diuiditur,adimplēt veluti quum cera in frusta diuiditur, partes nā que omnes simul sumptæ totum illud, quod diuisum est,constituunt. Sed & diuisionē ipsam, quam

quam fecimus, ab ipso Auerroe factam in dictis locis notare possumus, licèt breuiter, & obscurè, ipsius autem verba omnia nunc in medium non adducimus, sed ea alijs diligenter legenda, & expendenda relinquimus; illud tamen non videtur silentio prætereundũ, quòd Auerroes in 30. commentario dicit tres esse ad summum modos dicendi per se, tamen certum est eos esse quatuor, ut etiam Auerroes ipse asserit in 34. commentario; nam reuera tria sunt summa capita huius diuisionis, quæ constituunt tres modos dicendi per se, quibus respondent tres modi dicendi per accidens; aut enim prædicatum non est re diuersum a subiecto; aut diuersum, & loco disiunctum, aut diuersum, & coniunctum, siue inhærens; sed hoc membro diuiso in duo oriuntur duo priores modi dicendi per se, quibus ambobus unus opponitur modus dicendi per accidens; & ita quatuor fiunt modi dicendi per se, quibus opponuntur tres modi dicendi per accidens; E facitque Auerroes ipse diuisionem illius membri in duo in commentario 31. quando dicit prædicata essentialia esse duobus modis, alia nanque dicuntur essentialia, quia essentiam subiecti constituunt; alia dicuntur essentialia, quia essentiam subiecti consequuntur; non potuit autem Auerroes dicere modos dicendi per se tres esse, deinde dicere esse quatuor, nisi diuisione illa, quam nos exposuimus, vsus fuerit; ea autem nemo uti potest, qui non concedat quatuor tantùm esse modos dicendi per se, & tres modos dicendi per accidens; nec difficile videtur cuique erudito uiro, qui in nullius uerba iurauerit, sed libero, atque ingenuo animo, nulloq; liuore perturbatus philosophetur, huiusce rei ueritatem inspicere; nullum enim enuntiationis genus datur, quod sit in scientiis usitatum, præter ea, quæ memorauimus, quandoquidem aut alicuius rei existentia enuntiatur, aut res de re prædicatur, eaque uel ei coniuncta, uel disiuncta; aliud enuntiationis genus in usu esse in scientiis non inueF nio; quòd si alius aliquis afferatur ab interpretibus modus dicendi per se, illum facilè possumus ad aliquod nostræ diuisionis membrum redigere; nam si quispiam dicat alium esse modum, quo Deus per se est, alium, quo reliquæ mentes, alium, quo corpora; dicendum est eos esse quidem diuersos per se essendi modos, sed tamen ea ratione, qua ex eis enuntiatio constituitur, vnum fieri modum dicendi per se, non plures, eumque ordine tertium ab Aristotele positum fuisse; quòd enim ad logicum nõ pertineat consyderare diuersos illos essendi modos Aristoteles ipse testatur in initio secundi libri Posteriorum Analyticorum, quando exempla afferens quæstionis simplicis, quę dicitur quęstio an sit, inquit, an centaurus sit, an Deus sit, sic enim Dei, & omnium aliarum rerũ, imò

Refutatio modorum per se, quos alii adiiciunt.

D & figmentorum existentiam sub vnum enuntiationis genus reduxit, & sub unam quęstionem, quæ uocatur an sit. Idem dicere possumus de illo quinto modo, quem excogitauit Themistius, dixit enim quintum esse modum dicendi per se, quando accidens prędicatur de accidente, cui primo inest, vt color de superficie; quam sententiam vanam esse ita breuiter ostendimus, colorem in superficie hęrere, illiq; iunctum esse manifestum est, ergo si vera est diuisio prædicati inhęrentis facta ab Aristotele, necesse est vel colorem esse de definitione superficiei, & ita primum esse modum, non quintum; vel colorem in sua definitione accipere superficiem, & ita esse proprietatem superficiei, proinde esse secundum modum, non quintum; uel tandem neutrum esse de alterius definitione, & ita non esse modum dicendi per se, sed potiùs esse modum dicendi per accidẽs, cuius meminit Aristoteles; quum enim quęrẽdum in præsentia non sit quonam modo color de superficie prædicetur, illud ostendisse satis est, eam propositionem, superficies est colorata, non effugere quin sit vel per se primo modo, uel per se secundo, vel ex accidenti, ideoq; non esse modum quintum.

Refutatio quinti modi per se a Themi. adiecti.

Caput Sextum de conditionibus Primi, ac secundi modi dicendi per se.

Illud uerò propter illa, quę de duobus prioribus modis diximus, non est prętermittendum, sententiam esse omnium interpretum quòd Aristoteles unam statuat conditionẽ primi modi dicendi per se, & unam secundi, primi quidem ut prædicatum sit de definitione subiecti, secundi uerò ut subiectum sit de definitione prædicati; cuius erroris causa fuit praua intelligentia verborum Aristotelis, quæ occasionem etiam nonnullis dedit existimandi propositionem, quæ sit per se primo modo, si conuertatur, fieri per se secundo modo; eam verò, quæ sit per se secundo modo, fieri per se primo modo, si conuertatur; ut hanc, homo est rationalis, esse per se primo modo, hanc uerò, rationale est homo, esse per se secundo; pari ratione hanc, homo est risibilis, esse per se secundo modo, hanc uerò primo, risibile est homo; nam reuera si nulla alia est primi modi conditio, quàm vt prædicatum sit de definitione subiecti; & nulla alia secundi, quàm ut subiectum sit de definitione prędicati, nõ apparet cur hęc negari possint. Verùm si Aristotelis uerba intellexissent, uidissent utique duas esse primi modi conditiones, duas itidem secundi ab Aristotele expressas; prior quidem primi modi cõditio est vt prædicatum insit reipsa in subiecto, altera verò ut insit in eo quod quid est, idest ut sit de definitione subiecti, in quo inest; similiter altera secundi modi conditio est ut prædicatum

Propositio per se primo modo, si cõuertatur, non fit per se secũdo.

duæ cõditiones primi modi, & duæ a.

catum infit in subiecto, altera verò ut subiectū sit de definitione prædicati; hoc est vt subiectum sumatur in definitione prędicati, quod in eo inest; hoc dicens Aristoteles rem ipsam, non solam uocem respicit, uult enim enuntiationem a nobis factam ipsi rei consentaneam esse, ut illud, quod nos de subiecto prædicamus, insit reuera in eo subiecto, quo fit ut hæc propositio, rationale est homo, non sit per se secundo modo, quia est quidem rationale de definitione hominis prædicati, tamen altera conditio deest, quia reipsa non inest homo rationali, sed rationale homini; similiter illa non est per se primo modo, risibile est homo, quia homo risibili non inest, sed risibile homini; propterea illi rectè sentiunt, qui dicunt Aristotelē de iis tantùm propositionibus loqui, in quibus fit prædicatio naturalis, non contra naturam; est autem prædicatio naturalis, quando id prędicatur, quod extra animum inest alteri, & id subijcitur in propositione, quod etiam extra animum subest; ideò genus, & differentiam de specie prędicare debemus, & accidens de subiecto, nam è contrario fit prædicatio contra rei naturam, ut si dicatur rationale est homo, risibile est homo, sic enim prædicatur id, quod reuera subest, & subijcitur id, quod reuera inest. Rectè (inquam) hi dicunt, sed animaduertere debuissent hoc esse præceptum ab Aristotele traditum in litera, dum primum, ac secundum modum proponit, de primo enim modo inquit { ὅσα ὑπάρχει ἐν τῷ τί ἐστι } quæ verba ab omnibus sic perperam exponuntur, quęcunq; prędicata insunt in definitione, idest sunt de definitione; attamen sensum hunc Grę̨ca illa uerba non recipiunt, & miror cur saltem Gręci interpretes, & alij, qui Græcę linguæ notitiā professi sunt, id non uiderint; uerbum enim { ὑπάρχειν } dum significat inesse, semper iungitur datiuo sine prępositione, nunquàm cū prępositione, quanquàm uerbum compositum { ἐνυπάρχειν } etiam datiuo cum præpositione iungitur; nunquàm enim Græci dicunt, τὸ γελαστικὸν ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, quanuis nos latinè dicamus, risibile in homine inest, sed semper sine prępositione dicunt, τὸ γελαστικὸν ὑπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ; dicens itaque Aristoteles { ὅσα ὑπάρχει ἐν τῷ τί ἐστι } malè loqueretur, si significare uellet, quęcunque in definitione insunt, quum uerbum illud datiuo cum prępositione nunquàm iungatur, ergo illa uerba { ἐν τῷ τί ἐστι } non ponuntur tanquàm casus, cui uerbum iungitur, vt significent id, in quo prædicatum inesse dicitur, sed modum tantùm notant, quo inest, id enim, cui inest, subaudiendum est, nempe datiuus casus τῷ ὑποκειμένῳ, ut sensus uerborum sit, quæcunque prædicata insunt subiecto in eo quod quid est; quem loquendi modum clarè legimus apud Aristot. paulo post in contextu 44. eius libri; inest enim subiecto A prædicatum, & tali modo inest, ut eius definitionem ingrediatur; hoc significant sequentia exempla, quibus rem declarat Aristoteles, inquit enim { ut triangulo inest linea, & lineæ punctum } subiectum notando, cui prædicatū inest, nam dicit triangulo lineam inesse, & lineæ inesse punctum, non dicit inesse in definitione trianguli, & in definitione lineæ; deinde modum, quo inest, declarans subiungit { substantia nanque ipsorum subiectorum ex his prædicatis constituitur, & ea prædicata insunt in eorum subiectorum definitionibus } in quibus verbis notare debemus Aristotelem non ampliùs vti verbo simplici, ὑπάρχειν, sed composito, ἐνυπάρχειν; manifestum igitur est duas primi modi conditiones ab Aristotele ibi expressas fuisse. Ex his colligimus maximum fuisse errorem Scoti, qui putauit esse per se primo modo illam propositionem, in qua prædicetur idem de seipso, ut homo est homo, centaurus est centaurus; in hac tamen desunt B vtræque primi modi conditiones ab Aristotele positæ, neque enim est prædicatio naturalis, quandoquidem extra animum nihil sibi ipsi inest; neque prædicatum est de definitione subiecti, quia nihil ponitur in suiipsius definitione, neutra igitur conditio adest. Præterea in tali propositione fit nugatio manifesta, neque in disciplinis sunt in vsu eiusmodi enuntiationes, quum ad cognitionem alicuius rei pariendam ineptæ, ac prorsus inutiles sint.

prædicatio naturalis.

Error Scoti de prædicatione rei de seipsa.

In secundo autem modo dicendi per se multo clariùs eas duas conditiones expressit Aristoteles dum dixit { & quibuscunque prædicatis, quę ipsis subiectis inexistunt, ipsa subiecta in definitione insunt } non solùm enim requirit ut subiectum sit de definitione prædicati, sed etiam ut prædicatum ipsi subiecto reipsa inexistat, & sit prædicatio naturalis; excluditur itaque a secundo modo illa propositio, rationale est homo, quoniam homo rationali reipsa non C inest; nec minùs clara apparet sententia Aristotelis in uerbis sequentibus vbi secundum modum exemplis declarat, priùs enim proponit prædicata in suis subiectis inhærentia, deinde dicit ea subiecta sumi in eorū prædicatorū definitionibus; quare nimis crassa est illorū ignorātia, qui dicunt omnem propositionem ad hos duos modos pertinentem in vtroq; simul modo per se fieri per conuersionem; in quibusdā tamen id contingere nihil prohibet, ut nos in sequentibus ostendemus. *infra c. 8. & 2. lib. ca. 13.*

Cap. VII. quòd conditio per se in omni propositione notet respectum causæ ad effectum, & quomodo in tertio modo id uerum sit.

His cognitis antequàm declaremus quomodo conditio, per se, faciat in propositione necessitatem, & eam ma-

maiorem, quàm conditio de omni; nõ est ignorandum quod conditio hæc, per se, causam aliquã significat, ut ipsa uocis significatio benè consyderantibus indicare potest, nam per se aliquid alicui inesse est per essentiam inesse, ideoque cum eo esse essentialiter connexum, siue essentialem respectum ad illud habere; non potest autem inter duo esse respectus essentialis, nisi alterum sit causa alterius; quomodo igitur in singulis modis id uerum sit consyderemus; sed in primis propter illa, quæ dicenda sunt, sciendum est quod quemadmodum in conditione de omni, dictio illa, omni, coniungenda est subiecto, non prædicato; ita in conditione, per se, particula illa, se, non significat prædicatũ, sed subiectum, cum respectu tamen ad prædicatũ, ut, quando dicimus propositionem aliquam esse per se, sensus sit quod subiectum per seipsum habet illud prædicatum, homo enim per seipsum est animal, & per seipsum est risibilis. Singulos igitur modos dicendi per se consyderaturi ab illis ordiemur, qui a demonstratione remotiores sunt, hi autẽ sunt tertius, & quartus, ut mox ostendemus; in tertio quidem modo etsi duo termini non adsunt reipsa distincti, quorum alterum possimus dicere alterius causam esse, est tamen ibi quoque aliqua consyderatio causę, quia substantiam per se existere nil aliud significat, quàm substantiam non habere extra se causam suę existentię, sed ipsam sibi proprię existentię causam esse, accidentia uerò non per se existere est ea non sibi sufficere ad existẽdum, neque causas esse suæ existentiæ, sed extra se causam habere, qua existunt, per substantiam enim subiectam existunt; idcirco qui accidens aliquod existere pronuntiat, propositionem dicit, quæ non est per se, quia non dicit causam, existentiam enim dicit, causam uerò existentiæ non dicit; at qui substantiam dicit existere, existentiam dicit, & existentię causam, quia substantia est ipsa sibi causa existendi, uel saltẽ causam, qua existit, in sua essentia habet, non extra essentiam, ut accidentia; causa nanq; siue sit propria forma, siue forma & materia, siue forma in materia, non est in præsentia consyderandum, quoniam utcunque dicamus, certum, & indubitatum est substantiam uel suę existentiæ causam esse, uel in sua essentia eam causam continere. Hoc causæ genus habet tertius modus dicendi per se, quod ad causam formalem redigi potest, quoniam forma & essentiam rei constituit, & existentiæ causa est, ut asserere uisus est Aristoteles in 1. capite 2. libri Posteriorũ Analyticorum quando dixit per quæstionem quid est causam quæri eius, quod quæritur per quęstionem an sit, quia definitio cuiusque rei perfecta causam exprimit, qua res existit, internam quidem definitio substantię, externam uerò definitio accidentis, ut ipse postea in eo libro docet. Hæc de tertio modo satis sint, is n.

Per se si gnificat causã.

Quo in 3. modo per se sit causa.

modus omnino ad demonstrandum inutilis est, propterea quòd demonstratio tres terminos reales, & re distinctos postulat, uidelicet accidens reale, & proprium subiectum, cui inhęret, & causam inhęrentię ab utrisq; distinctam; ideò propositio, qua aliquid existere enunciatur, nunquàm demonstrationem ingreditur, quoniam existentia non est res distincta à re existente, neque est accidens reale, ut diximus; sed intentionale.

Propositio de secũdo adiacente non potest ingredi demonstrationem.

Caput Octauum, quomodo in quarto modo dicendi per se adsit respectus causæ ad effectum.

QUARTUS modus quòd causam, & effectum habeat, maxime omniũ manifestum est, quum id ab Aristotele exprimatur, qui dicit, quando est propter ipsum, est per se; quando autem non est propter ipsum, est ex accidenti; clarum est enim dictionem illam, propter, significare causam; perinde igitur est ac si dicat, quando terminorum alter alterius causa est, propositio uocatur per se, quando autem neuter est causa alterius, non est per se. Patet etiam quodnam causæ genus ad quartum illum modum pertineat, quum enim iam à nobis constitutum sit terminos talis propositionis nõ esse reipsa coniunctos, sed loco separatos, non potest alter alterius causa esse nisi effectrix, uel finalis, materia nanque, & forma in re insunt; ideò ad quartum modum pertinere non possunt. Id uerò in hoc quarto modo est animaduertendum, non habere in eo locum prædicationem contra naturam, est enim prædicatio contra naturam, quando id, quod extra animum alteri inest, in propositione subijcitur; & id, quod extra animum alteri subest, in propositione prædicatur; at quãdo termini propositionis sunt reipsa disiuncti, & neuter alteri inexistit, vtrunlibet de altero possumus prædicare, & neutro modo dicitur contra naturam prædicatio fieri; quando igitur causa externa, & loco disiũcta, effectrix, vel finalis de suo effectu prædicatur, vel contra effectus de causa, propositio est per se quarto modo propter respectum causæ ad effectum; & appellatio, per se, ibi significat essentialem pendentiam effectus à causa, quum ipsa effectus essentia ab illa causa pendeat; & è conuerso ea sit illius causæ natura, ut talem effectum producere apta sit; quare si causa de effectu prædicetur, per se dicitur effectus ab ea productus; si uerò effectus de causa, per se causa dicitur illum producere, quia per suam naturam producit. In prædicatione autem ex accidenti quum neuter terminorum ab altero ut à causa pendeat, prædicatio non est per se, quoniam vtrique accidit ut cum altero illam conuenientiam habeat, qua contingat, alterum de altero uerè prædicari posse; accidit enim ambulationi

In quarto modo non habet locum prædicatio contra naturam.

ni meę, ut eodem tempore fuerit, quo corusca- tio; & coruscationi accidit ut eodem tempore fuerit, quo ego ambulaui.

Caput Nonum, Quomodo in primo modo dicendi per se adsit respectus causæ ad effectum.

AD primum autem modum duas causas internas pertinere, certum est, scilicet materiam, & formam, ex quibus res constituuntur, & constant, has enim ad alium modum attinere non posse ostendi facilè potest; nam utraque in cõposito insunt, ideò, si prædicatio debet esse naturalis, oportet eas prædicari, compositum autem subijci; quia si compositum de sua materia, vel de sua forma prædicaremus, esset prædicatio cõntra naturam; atqui materia, & forma definitionem compositi constituunt, ergo in tali propositione, in qua sit respectus causæ formalis, vel materialis ad effectum, necesse est prædicatum esse de definitione subiecti, nũquàm subiectum de definitione prędicati; omnis igitur propositio, in qua alter terminus sit alterius forma, vel materia, est per se primo modo, non alio, quia prędicatum inest in subiecto, & est de definitionẽ subiecti, quæ sunt cõditiones primi modi. Quum autẽ in definitione substantiæ compositæ ultima differentia sit forma, genus verò locum materiæ teneat, sequitur in omni propositione per se primi modi vel genus de specie prędicari, vel differentiam de specie, vel ex utrisque constantem definitionẽ de definito. Vtrum autem genus materiam significet, an formam, nobis disputare non conuenit, etsi enim formam significat generalem, tamen notat etiam materiam, prępertim respectu ultimę differentię, quæ ipsi in definitione apponitur, eam enim respicit ut materia formam, & ut in potestate, & imperfectum respicit ens actu, atque perfectum. Ex his colligimus cum Auerroe quinq; esse genera prædicationũ per se ad primum modum pertinentium; aut enim definitio integra prædicatur, aut genus, aut differentia, & hæc ambo uel proxima, uel remota; ut hę omnes propositiones sint per se primo modo, homo est animal rationale, homo est animal, homo est rationalis, homo est corpus, homo est animatus; dicens enim Auerroes partem generis, & partem differentiæ genus remotum, & differentiam remotam intellexit; simpliciter autem genus, ac differentiam dicens, proximum genus, ac differentiam proximam; genus enim remotum pars est essentialis proximi generis, ut corpus animalis, quum in animalis definitione sumatur; differentia uerò remota non ita dicitur pars differentię proximæ, sed alia ratione, quandoquidem omnis differentia tam proxima, quàm remota simplex forma est, quę partibus caret; sed quoniam

quinq; prædicata p se primi modi.

differẽtia remota differẽtiæ proximæ pars est.

A per differentiam proximam res differt ab omnibus aliis rebus, per remotam uerò non ab omnibus, sed ab aliquibus, ideo differentia remota dicitur pars differentiæ, proxima verò dicitur simpliciter differentia, & alias omnes complectitur, uel saltem supponit, quia sine illis nullo pacto esse, aut excogitari potest. Sed obiicere quispiam posset, quo genus remotum, & differentia remota prędicantur de specie per se primo modo, si in definitione speciei non sumuntur? nam in definitione sumitur proximum genus, & proxima differentia tantùm, non remota, Aristoteles autem dixit ea tãtùm prædicata esse per se primo modo, quæ ponuntur in definitione subiecti. Ad hoc dicimus non modò genus proximum, & differentiam proximam sumi in definitione speciei, sed etiam omnia remota; ea enim omnia, quanquàm in definitione non exprimuntur, tamen in proximo genere, quod exprimitur, actu continentur; B ut in hominis definitione etsi corpus, & animatum non sumuntur, tamen cate- nus dicuntur sumi, quatenus in animali, quod in definitione nominatur, actu inclusa, & comprehensa sunt, idem enim est dicere animal, ac dicere corpus animatum sensibile, si definitio idem est, ac definitum. Quomodo igitur prędicatum sit causa subiecti in primo modo dicendi per se, & quot sint genera talium prædicatorum dictum est. Esset hic consyderanda opinio Themistii, qui ad hunc modum putauit eam quoque propositionem redigendam esse, in qua genus de differentia sua diuidente prædicatur, ut quum dicimus, rationale est animal, at quoniam huiusmodi propositionem non modò per se, sed etiam uniuersalem esse dixit, ideò hanc sententiam tunc expendemus, quum de prædicato uniuersali, qui tertius est necessitatis gradus, uerba faciemus.

Omnia remota genera, & differentiæ definitione speciei sumuntur.

C *Caput Decimum, Quomodo secundus modus dicendi per se habeat respectum causæ ad effectum.*

IN secundo modo magna nos difficultas manet, quia si duę causæ externæ ad solum quartum modum pertinent, ipsumque constituunt, duę verò internæ ad primum solum, ut ostendimus, nulla causa relinqui uidetur propositionibus secundi modi, nullus igitur ibi est essentialis terminorum connexus; quomodo itaque possunt eiusmodi propositiones appellari per se? Videns hanc difficultatem Thomas ita eam soluit, accidens proprium pendet a subiecto in dupliceci genere causæ, primum quidem ut a materia externa, deinde ut ab efficiente; est enim homo materia risibilitatis, non quidem internæ, ex qua constet, talem enim materiam accidens, quum simplex sit, habere nequaquàm

Thom. sententia.

Q potest;

poteſt; ſed externa, in qua inhęret. Eſt etiam homo cauſa riſibilitatis effectrix, non quidem totus, ſed ea ratione, qua in hominis eſſentia eſt aliquid, quod illius accidẽtis cauſa eſt effectrix; fluunt enim accidentia propria ab eſſentia, & à propria natura ſubiecti, ut omnes fatentur. D

Hæc quum ita ſint, propoſitio omnis, in qua prędicetur accidens proprium de ſubiecto (inquit Thomas) eſt per ſe duobus ſimul modis, ſecundo, & quarto, propter duplicem illam pendentiam accidẽtis proprij á ſubiecto; nam quatenus pendet ab eo ut a cauſa effectrice, eatenus eſt per ſe quarto modo, cuius ita proprius eſt omnis reſpectus cauſæ effectricis ad effectū, ut ad alium modum pertinere non poſſit; quatenus autem pẽdet ab eodem ſubiecto ut a materia externa, eatenus eſt per ſe ſecundo modo; & hoc diſcrimine diſcrepat ſecundus modus a primo, quia ad primum pertinet materia interna, quæ in ipſo cõpoſito ineſt, ideò in propoſitione non ſubiicitur, ſed prædicatur; ad ſecundum autem modum pertinet materia externa, quæ non ineſt, ſed ſubeſt accidenti, ideò in propoſitione ſubiicitur, & ponitur in definitione prædicati, quæ eſt propria ſecundi modi cõditio. E

Confutatio. Sed falſus eſt hac in re abſque ullo dubio Thomas, quia ſi ſola pendentia accidentis proprij a ſubiecto ut a materia externa facit eſſentialem connexum, & conſtituit ſecundum modum dicendi per ſe, ſequitur omne accidens, etiam commune, de ſubiecto prædicari per ſe ſecundo modo, quoniam non minùs accidẽs commune, quàm proprium a ſubiecto pendet tanquàm a materia externa, neque apparet cur ſubiectum magis dicatur materia accidẽtis proprij, quàm communis; itaque ſi duas has inter ſe cõferamus propoſitiones, homo eſt riſibilis, &, homo eſt albus, eo tantum diſcrimine different, quòd illa erit per ſe duobus modis ſimul, ſecundo, & quarto; hæc uerò ſecundo ſolùm, non quarto, quod eſt manifeſtè falſum, & negatum ab Ariſtotele, qui accidentia communia dixit prædicari de ſubiecto per accidens, non per ſe, & ab eis uoluit conſtitui modum prædicandi ex accidenti, qui ex aduerſo reſpõdet primo, ac ſecundo modis dicendi per ſe. F

Præterea ſtatuit Ariſtoteles propriam eſſe, ac præcipuam ſecundi modi conditionem, non quarti, ut ſubiectum ponatur in definitione prędicati, ergo quicquid cauſa eſt ut prædicatum ſumat in ſua definitione ſubiectum, illud omne ad ſecundum modum pertinere dicendum eſt, non ad quartum; quid igitur cauſæ eſt ut riſibile ſumat in ſua definitione hominem ſubiectum? nonne quia homo eſt illius accidentis cauſa? utique, ſed quænam cauſa? materiane, an effectrix? Si materia, ergo etiam albū ſumet in ſua definitione hominem, eadem enim ratio uiget, quum ſubiectum ſit materia externa etiam reſpectu accidentis communis, quare etiam accidens commune inerit in ſubiecto per ſe, quod quidem nemo aſſereret; ſi effectrix, ergo hæc facit ut ſubiectum ſumatur in definitione accidentis, proinde ſecundum modum conſtituit, non quartum, alia nanque pendentia a ſubiecto prẹter eas duas non remanet, ut etiam Thomas ipſe fatetur; ergo pendentia a ſubiecto ut a cauſa effectrice ad ſecundū modum pertinet, quia ſine hac non ſeruatur propria illius modi conditio, ut ſubiectum ſumatur in definitione prædicati.

Accidēs propriū pendet dupliciter a ſubiecto, ut a cauſa. Nos igitur dicimus in eo quidem Thomam rectè ſenſiſſe, quòd putauit duobus tantùm modis accidens propriū a ſubiecto pendere, ſed in eo deceptum eſſe, quòd dixit alteram pendentiā conſtituere ſecundū modū, alteram uerò quartum; nam utranq; ad ſecundum modum pertinere, neutram ad quartum conſtanter aſſeuerare debemus; idque Ariſtot. ipſe ſignificauit per duas illas ſecundi modi cõditiones, quas antea declarauimus, quoniam. n. ſubiectū eſt materia externa accidentis, ideò dixit prædicatum in ſubiecto propoſitionis extra animum inexiſtere; hęc tamẽ conditio non eſt propria ſecundi modi dicendi per ſe, quū competat etiam prædicationi ex accidẽti; quoniam verò idem ſubiectum eſt etiam cauſa effectrix eiuſdem accidentis prædicati, ideò dixit ſubiectum ſumi in definitione prædicati, quæ eſt propria ſecundi modi conditio, quam ſi ei auferamus, & quarto modo tribuamus, nulla ſecundo modo remanebit propria conditio, qua a reliquis modis diſtinguatur.

Diſcrimen ſecundi & 4. modi in cauſæ effectricis conſyderatione. Reſtat ut dubiū illud ſoluamus, quod ſtatim oritur ex his, quæ diximus, nam quomodo pendentia effectus a cauſa effectrice poteſt ſecundum modum conſtituere, ſi ante dictum eſt cauſas externas effectricem, & finalem quarti mōdi proprias eſſe? dicimus igitur internum, & externum ſumi duobus modis, aut ſecundùm eſſentiam, aut ſecundùm locum, & ſubiectum; nam ſi rationale riſibilitatis effectrix cauſa ſit, interna dicitur ratione loci, & ſubiecti, quia in eodem ineſt, in quo eſt riſibilitas; at ratione eſſentiæ dicitur externa, quum ſit extra accidentis eſſentiam; iugulator verò reſpectu iugulati eſt cauſa effectrix externa non modò ratione eſſentiæ, ſed etiam ratione loci, & ſubiecti; ſic obiectio terrę reſpectu eclipſis. Efficiēs aliud & internū aliud externū. Omnis igitur cauſa effectrix, quæcunque illa ſit, externa dicitur habita ratione eſſentiæ effectus; at loco, & ſubiecto nõ omnis dicitur externa, quū detur aliqua interna. i. in eo ipſo ſubiecto exiſtens, in quo ineſt effectus, dicimus itaque ad quartum modū dicendi per ſe illud efficiens pertinere, quod omnino externum, & loco diſiunctum eſt; internū uerò ad ſecundum modum, & ipſius proprium eſſe; quam diſtinctionem ſi Thomas cognouiſſet, in eum, quem refutauimus, errorem profectò non incidiſſet. Poſſumus autem eandem diſtinctionem aliis uerbis, & for-

efficiẽs aliud ẽ cum actione, aliud p emanationẽ.

fortaſſe meliùs, atque intimiùs hoc agentiũ di- A
ſcrimen declarantibus ſignificare dicendo effi
ciens aliud cum actione, & paſſione efficere,
aliud ſine actione, vel paſſione, ſed per ſolam
emanationem effectus a ſua cauſa; illud quidẽ
ſolet appellari efficiens uerum, & propriè di-
ctum, & præcipuè reſpicitur ab Ariſto. quando
effectricem cauſam nominat, eamq; inter cau-
ſarum genera ponit; hoc verò non ſimpliciter
dicitur efficiens, ſed efficiens per emanationẽ,
& efficiens impropriè dictum, & ſolet appellari
forma, ſimile nanque eſt formæ, quia ab effe-
ctu nunquàm ſeparatur, quum eum in eodem
ſubiecto efficiat, non extra; ſed quoniam eſt
extra ipſam effectus eſſentiam, ideò ad effe-
ctricem potiùs cauſam redigitur, quàm ad for-
malem, licèt formæ quoque ſimile ſit, quemad-
modum diximus. Efficiens autem propriè dictũ
non producit effectum immanentem, ſed ex-
tra poſitum, quia nihil propriè agit in ſeipſum,
ſed ſemper in aliud, propterea diximus hoc ap B
pellari externum; illud verò, quod per emana-
tionem efficit, internum. Quę omnia optimè
exponuntur ab Auerroe in 34. commentario
primi libri Poſteriorum in declaratione quarti
modi dicendi per ſe, conſyderans.n. Auerr. ean
dem eſſe cauſam, quę reſpectu compoſiti dici-
tur formalis, & reſpectu accidentis proprij di-
citur effectrix per emanationem, dicit eandem
cauſam duabus diuerſis rationibus acceptã con
ſtituere primum, atque ſecundum modum di-
cendi per ſe, quatenus enim eſt forma compoſi
ti, in quo ineſt, & de eo tanquàm de ſubiecto
prædicari poteſt, & in eius definitione ſumitur,
eatenus primum dicendi per ſe modum con-
ſtituit; quatenus verò eadem eſt cauſa effectrix
proprietatum, quę ab ea emanant in eodem
ſubiecto, & facit ut in earũdem definitionibus
accipiatur ſubiectum, eatenus conſtituit ſecun-
dum modum; Hoc autem efficientis genus ab
efficiẽte propriè dicto diſtinguẽs Auerr. inquit C
hoc non efficere extra, ſed intus; efficiens
autem propriè dictum efficere extra; forma.n.
nihil agit extra, niſi per aliquod accidẽs mediũ,
quo tanquàm inſtrumento vtatur; ſed id, quod
ſtatim, & ſine medio ab ea producitur, non eſt
niſi effectus immanens, qui ab ea per emana-
tionem fluit; accidẽtia verò agunt aliquid extra
ſe per ueram effectionem, ut calor ignis alias
res calefacit, & vrit, ignem ipſum alterare nõ
poteſt; forma uerò ignis poteſt quidem dici
cauſa effectrix illius alterationis, non tamen
propinqua, ſed remota, quia per medium ca-
lorem alterat; ſine medio autem nihil efficit,
niſi in ipſomet igne, idque per ſolam emana-
tionem efficit, non per ueram effectionem;
efficit enim in igne ſummum calorem, & mo-
tum ad ſupremum locum tanquàm proprie-
tates ignis ab ea in igne emanantes; propte-
rea dicit Auerroes tale efficiens poſitum fuiſſe

ab Ariſtotele in ſecundo modo dicendi per ſe,
quia ſemper comitatur effectum, & effectus
ipſum ex neceſſitate conſequitur, quo fit ut ſu
mat illud in ſua definitione; cuiuſmodi nexus
inter efficiens externum, & effectum ſuum
non ſemper inſpicitur, imò neque frequenter,
ſed rarò; datur enim ſæpe efficiens non exi-
ſtente effectu; & contra datur effectus non e-
xiſtente eius cauſa effectrice, quia efficiens po-
teſt interire non intereunte effectu, ſicuti effe-
ctus quoque interimi poteſt non interempto
efficiente; itaque rarò externum efficiens inue
nias, quod cum effectu reciprocetur, proinde
effectus non ſumit in ſua definitione cauſam
ſuam effectricem, niſi rarò, quum enim ſine il-
la poſſit exiſtere, poteſt etiam ſine eadem defi-
niri; hoc igitur efficientis genus reiectum eſt
ab Ariſtotele ad quartum modum dicendi per
ſe, tanquàm non faciens in terminis propoſi-
tionis nexum definitiuum, niſi rarò, & ex acci-
denti. Clarum eſt igitur ſecundi, & quarti mo-
di diſcrimen, & ſublata eſt tota difficultas, quę
multorum animos perturbare potuit.

Caput Vndecimum, quòd ſoli duo priores modi dicendi per ſe neceſſitatem habeant, & eam maiorem, quàm conditio de omni.

HAec omnia, quę hactenus dicta ſunt,
quiſquis benè conſyderauerit, facilè
intelliget propoſitiones per ſe primi,
ac ſecundi modi omnes habere ne-
ceſſitatem, alias non item; quod in eodem capi
te ſtatim poſt declarationem quatuor modorũ
dicendi per ſe docet Ariſt. breuiter tamẽ, & ob-
ſcurè, quippe qui nobis eorũ, quæ ibi dicuntur,
rationem afferendam reliquit. Tertius qui- tertius modus non habet neceſſitatem.
dem modus nullam habet neceſſitatem; quo-
niam enim alicuius rei de alia re prædicationẽ
non habet, ideò an neceſſariò prædicetur, nec-
ne conſyderare non poſſumus; ſed in eo ſola
rei exiſtentia enuntiatur, quæ poteſt eſſe per ſe,
nec tamen eſſe neceſſaria, exiſtit enim per ſe
ſubſtantia indiuidua, ut hic homo, qui tamen
non ex neceſſitate exiſtit, quoniam aliquando
non fuit, & aliquando non erit. In quarto etiã quartus modus non habet neceſſitatẽ, niſi rarò.
modo dicendi per ſe non eſt neceſſitas, niſi ra-
rò, & ex accidenti, effectus enim cum cauſa
ſua externa non reciprocatur, niſi rarò, vt
Auerroes docet in commentariis 34. & 35. pri-
mi libri poſteriorum; eſt nanque ſæpe cauſa
effectrix antequàm effectum produxerit, eſt
etiam ſæpe ipſe effectus ea interempta; ſimi-
liter cauſæ finalis cum effectu non neceſſaria
eſt connexio, quum plura uideamus eſſe gra-
tia finis, quæ ſine illo fruſtrantur. Quare neque
neceſſaria eſt cauſæ externæ de effectu prędica-
tio, neque effectus de cauſa, proinde in quar-
to modo eſt prædicatio per ſe abſque neceſsita
te, quum neque poſito effectu ponatur ex ne-

cessitate causa eius externa, neque posita causa ponatur ex necessitate effectus. In duobus autem prioribus modis perpetua, & ea perspicua inest necessitas inhęrentiæ prædicati in subiecto; nam quæ per se primo modo prædicantur, sunt genera, uel differentiæ, vel integra definitio, quorum nullum à specie unquàm separari potest non modò re, sed ne cogitatione quidem; quia quod essentiam alicuius constituit, ab eo & re, & mente inseparabile est.

Omnia prędicata primi modi inhærent necessario.

In propositione quoque secundi modi certum est necessitatem inesse, nam accidens proprium quum ab essentia, & a forma sui subiecti fluat, essentiale accidens dicitur, quia essentiam consequitur, ideò neque re, neque mente potest separari, etenim neque fieri unquàm potest ut homo non sit risibilis, neque possumus sine terminorum repugnantia imaginari hominem non esse risibilem, homo enim formam suam habet ex necessitate, quia per eam est homo, hanc ex necessitate insequitur risibilitas; ergò si est homo, est ex necessitate risibilis, qua enim ratione est homo, eadem ratione risibilis est; quando igitur eum non esse risibilem imaginamur, hominem tamen esse, tunc & risibilem, & non risibilem ipsum esse simul imaginamur, quod est absurdum, & fieri non potest. Quòd autem in his duobus modis dicendi per se maior insit necessitas, quàm in conditione de omni, facilè ostenditur, nam propositio de omni, quæ non sit per se, ut hęc, omnis coruus est niger, nullum habet essentialem terminorum connexũ, quum naturam corui quarenus coruus est nigredo non consequatur, quo fit ut nec in definitione corui sumatur nigredo, nec in definitione nigredinis coruus; propterea dicebat Porphyrius cogitari posse coruum album, quum enim nigredo de essentia corui non sit, neque essentiam corui consequatur, nil prohibet quo minus coruum sine illo colore imaginemur; itaque habita essentiæ corui ratione non est ei necessaria nigredo; sed neque coruus nigredini necessarius est, quandoquidem datur in aliis rebus nigredo, in quibus etiam omni coruo sublato seruatetur; idcirco eiusmodi propositio est de numero illarum, quæ dicuntur necessariæ ex accidenti, non necessariæ per se, coruum enim esse nigrum est necessarium propter materiam, non propter formam propriã, & propriam naturam corui. Secundus itaque necessitatis gradus, qui consistit in duobus prioribus modis dicendi per se, multo efficacior est primo, qui in conditione sola de omni constitutus est, addit enim essentialem, ac definitiuum connexum, quem ille non habet.

Secundus modus habet inhærentiæ necessitatem.

cur per se habeat maiorẽ necessitatem, q̃ de omni.

D

Caput Duodecimum, declaratio contextus Trigesimusquintus primi libri Posteriorum, & solutio dubitationis aduersus secundi modi necessitatem.

De secundo autem modo dicendi per se dubitatio exoritur, quam Aristoteles soluit in contex. 35. 1. lib. Posteriorum, quem locum non erit ab re si in præsentia interpretemur; dubitatio talis est, uidentur plura esse accidentia propria, quæ de subiectis suis prędicantur per se secundo modo, & sumunt illa in suis definitionibus, attamẽ subiectis suis necessaria non sunt, quũ possint & inesse, & non inesse; accidentium .n. propriorũ duo sunt genera, alia quidem simpliciter prædicãtur de subiecto, ut risibile de homine, & tres anguli duobus rectis ęquales de triangulo, quorum omnium necessitas manifesta est, & omni dubitatione caret; alia verò nõ simpliciter, sed ambo contraria de subiecto prædicantur, ut de numero par, uel impar, de linea rectum, uel curuum, proprium enim est numeri, ut sit par, uel impar, proprium est lineæ ut sit recta, vel curua; hæc igitur subiectis suis necessaria esse non uidentur, quia non est necessarium lineã esse rectam, quum possit esse curua, neque esse curuam, quum possit esse recta; similiter nume rum neq; necesse est parem esse, neq; esse imparẽ. Dubitationẽ hanc soluere uoluit in dicto loco Arist. ut certum, atque indubitatum maneret nullum esse tum primi, tum secundi modi prædicatum per se, quod non habeat inhærentię necessitatem; solutio autem in hoc consistit, quòd si duo illa contraria simul cũ disiunctiua particula sumantur, constituunt vnum proprium, quod de subiecto suo ex necessitate prędicatur; at si vtrunque seorsum, & simpliciter accipiatur, neutrum est prædicatum necessarium, vt in dubitatione rectè dicebatur, omnem .n. numerum parem esse non est necessarium, neq; omnem numerum esse imparem; sed est tamen necessarium omnem numerum uel parem esse, vel imparem; non .n. seorsum ut duo propria accipienda sunt, sed côniunctim vt vnum. Talem inhærendi necessitatem probat Aristoteles argumentans ab oppositione contradictoria, & à priuatiua ad oppositionem contrariam, de oppositione enim contradictoria in promptu habemus axioma. illud, quod dicitur principium contradictionis, de omni re aut affirmare, aut negare verũ est, quod nemo est, qui ignoret summè necessarium esse, & perpetuam in rebus omnibus habere ueritatẽ. De priuatiua quoq; oppositione clarum est, si in subiecto apto accipiatur, eam eodẽ modo necessariam esse, necesse est .n. omne animal visus capax uel cœcum esse, vel videns .i. alterũ duorũ habere indistinctè, sed nõ alterum seorsum nõ nominato altero; secus esset si priuationem, & habi-

Dubit.

accidẽtiũ propriorũ duo genera.

E

F

habitum ad non aptum subiectum referremus, vt ad lignum, non enim necessarium est lignum vel videns esse, vel cœcum, quum ei neutrum competat; quam igitur necessitaté habet in rebus omnibus contradictio, eam in subiecto suo idoneo habet oppositio priuatiua.

Propria verò illa, de quibus sermo nunc est, cõtrariè opponi inuicem videntur, ut in litera significat Aristoteles, qua de re non est in præsentia disputandum; Aristot. igitur ita argumẽtatur, par, & impar, rectum, & curuum, & alia eiusmodi contraria, si in subiecto suo accipiantur, vim habent oppositionis priuatiuæ, imò & contradictoriæ, quare sicuti necessariũ est contradictionis alteram partem veram esse, ita horum duorum contrariorum alterum in subiecto apto necesse est inesse, vt in omni nnmero aut par, aut impar, hæc enim in numeris instar contradictoriotum esse manifestum est, ut .n. impar, & par contrariè opponuntur, ita impar, & noo impar contradictoriè, atqui par, & non impar in nnmeris idem significant, ergo idem est contrarinm imparis, & contradictorinm imparis, quemadmodum igitur necesse est omnẽ numerum vel imparem esse, vel non imparem, ita necesse est omnem numerum vel imparem esse, vel parem. Ita horum propriorum necessitatem ostendit eo in loco Aristoteles. De his sermonem faciens multis in locis Auerroes dicit ea in suis definitionibus non accipere proprium subiectum, sed genus proprij subiecti, & hac ratione prædicari per se secundo modo de genere sui subiecti; pro cuins dicti intelligentia sciendnm est par, & impar esse proprietates duarum specierum numeri; ita rectum, & curuum proprietates esse duarum specierum lineæ; sed quoniam species illæ proprijs nominibus carent, eas nominibus proprietatum significamus, & rectam lineam speciem lineæ dicimus, & parem numerum speciem numeri; propterea in harum proprietatum definitionibus non possumus proprium subiectum sumere, nisi idem per semetipsum definire uellemus, quandoquidem subiectum nullo alio nomine appellatur, quàm nomine proprietatis; loco igitur subiecti proprij accipimus genus ipsius, vt numerum in definitione paris, dicimus enim par esse numerum in duo æqualia diuisibilem; idem faciendum est dum par pro specie numeri sumitur, ponendnm enim est genus in definitione speciei. Sed ad eorum, quæ priùs diximus, confirmationem non est a nobis omittenda declaratio quorundam verborum Aristotelis in memorato contextu, quorum neque sensum, neque scopum aliquis hactenus plenè intellexit; verba quidem in latino codice sunt hæc. {Quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic, vt insint prædicatis, aut illa insint subiectis, & per ipsa sunt, & ex necessitate} quorum verborum communis interpretatio hęc est, illa, quæ sunt per se aut secũdo mo-

Nota eur aliqua accidẽtia propria sumant in sua definitione genus subiecti sui.

Cõis error in intelligentia uerborũ Aristot.

A do, aut primo, sunt & per se, & necessaria; in qua expositione est nugatio manifesta, quum idem de se prædicetur, dum dicitur, quæ sunt per se snnt per se, cuius erroris causa fuit praua Græcorum verborum in latinum sermonem conuersio, vbi enim Aristoteles ait Græcè {δι' αὐτά τέ ἐστι, ϗ ἐξ ἀνάγκης} non benè dicitur latinè {& per ipsa sunt} sed dicendum est {propter ipsa,} id enim occasionem dedit existimandi verba illa {per ipsa} significare per se; sed clarum est eam pręposítionem {διά} ibi significare, propter, vt eandem acceperat Aristoteles in contextu pręcedente loquẽs de quarto modo dicendi per se, dixerat enim {quod propter ipsum inest unicuique, est per se, quod verò non propter ipsum, accidens} vbi dictio illa significanit causam, nam sensus fuit, quãdo terminorum alter alterius causa est, dicitur esse per se, sed qnando neuter est causa, ex accidenti esse dicitur; quare etiam in principio sequentis contextus eadem dictio significat

B causam, vt etiam ipse illorum contextuum connexus omnino requirit; nam scopus Aristotelis in illa enumeratione modorum dicendi per se nullus alins fuit, quàm inuenire propositiones summè necessarias, ergo modis illis omnibus expositis debuit docere quinam modi necessitatem habeant, & qui non habeant, & illos quidem accipere, hos autem dimittere, quod quidem facit in illo contextu 35. quum enim in quarto modo dicendi per se dixisset inesse causam, & id, quod est propter ipsnm, statim subiungit duos priores modos dicendi per se non modò significare causam, sed etiam habere necessitatem, ut sensus sit, illa quidem, quæ dicuntur per se quarto modo, propter ipsa sunt, sed necessitatem prędicationis non habent; illa verò, quæ dicũtur per se primo, uel secũdo modo, & propter ipsa sunt, & necessaria sunt; illis igitur solis duobus modis necessitatem tribuit, &

C alios reiicit; & quia dubitari poterat de quibusdã pręditatis secnndi modi, statim dubitationẽ illam soluit, qnemadmodum declarauimus, vt postea colligat ea omnia, quę iis duobns modis prædicantur, esse prædicata suis snbiectis necessaria, quam conclusionem in calce eius contextus legimus, sed a paucis benè intellectam, quando enim dicir Aristoteles {necesse & per se inesse} multi putant concludi ea prędicata, quæ nominata fuerant, esse per se, quo sensu nihil est absurdius, qnandoquidem pręcedẽtia uerba non ostenderant ea pręedicata esse per se, sed esse necessaria, nulla igitur alia conclusio deduci poterat, quàm hæc, ergo ea, quę per se insunt, ex necessitate insunt, quem sensum latinus interpres clarè significasset, si ita, nt debuit, uertisset, ea, quę per se sũt, necesse est inesse, vt iis uerbis {ea quæ per se sunt} subiectum cõclusionis illius contineatur, illis autem {necesse est inesse} significetur pręedicatum, quem

ſolum ſenſum Græca verba habere poſſunt, quum Ariſtoteles dicat { ἀνάγκη καὶ τὰ καθ' αὑτὰ ὑπάρχειν. } ſolent enim Græci in propoſitionibus articulum ſubiecto apponere, non prædicato. Illa verò particula { igitur } quam in initio illius contextus legimus, ſignificat Ariſtotelē ex iis, quæ dixerat, colligere duos priores modos dicendi per ſe & cauſam ſignificare, & habere inhærentiæ neceſſitatem; quomodo autem id colligatur ipſe non declarat, ſed ex ijs, quæ in illorum duorum modorum declaratione dixerat, nobis facilè intelligendum reliquit; ſatis enim ipſi fuit dixiſſe eos duos modos nexum habere terminorum definitiuum, alter enim terminorum in ſua definitione, al- D terum ſumit, quo quidem nexu nullus in propoſitione maior datur; hinc autem fit ut ambo illi modi & cauſam ſignificent, & magnam habeant neceſſitatem, nam definitio ex cauſis rei conſtat, ergo in primo modo prædicatum eſt cauſa ſubiecti, & in ſecundo ſubiectum eſt cauſa prædicati; neceſſarius autem eſt talium terminorum connexus, quia quod in alicuius definitione ponitur, eſt ei neceſſarium, & ab eo inſeparabile, quoniam eſſentiam eius conſtituit; eſt itaque in illis duobus modis non ſolùm nexus cauſæ cum effectu, ſed etiam neceſſarius, & inſolubilis, quum illa cauſa ſumatur in definitione effectus.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI. DE PROPOSITIONIBVS NECESSARIIS.

LIBER SECVNDVS.

Caput Primum, de significationibus huius uocis, uniuersale.

DECLARATIS duobus necessitatis gradibus ad tertium transeamus a Gręcis καθόλου appellatum, a nostris prædicatum uniuersale. Ante omnia, ne ambiguitate laboremus, huius uocis significationes distinguendæ sunt,

Vniuersale solet accipi trib. modis.

Tribus modis apud Aristotelem uniuersale accipi solet, quorum duo satis apud philosophos triti, atque vulgari sunt, tertius minùs est usitatus, quem hic sumit Aristoteles, & videtur ipsius inuentum fuisse, quum dicat § vniuersale autem dico. § Primùm quidem accipitur pro re uniuersali, & diuiditur in tria illa uniuersalia, quorum sæpe fit mentio in philosophia, ante multa, in multis, & post multa,

Prima acceptio in tres diuisa.

uniuersale ante multa ideam significat a Platone positam; vniuersale in multis est ipsa natura communis, quæ extra animum in indiuiduis existit, ut natura animalis, & natura humana singulis hominibus insita; vniuersale post multa est illud, quod in animo ex indiuiduis a uobis collectum prędicatur de pluribus, vt animal commune, & homo communis mente conceptus.

2. acceptio.

Secundo modo sumitur uniuersale non pro re, sed pro modo, quæ acceptio logica est, & ab Aristotele tractatur in libro de interpretatione, vbi quum vniuersales enuntiationes ab alijs enuntiationibus distinguat, docet non ex re vniuersali Enuntiationem dici uniuersalem, sed ex modo uniuersali adiecto, hęc enim, homo est animal, non est enuntiatio uniuersa- B lis, licèt homo, & animal sint res uniuersales, sed fit vniuersalis si modus uniuersalis apponatur, vt, omnis, uel, nullus, quæ quantitatis notæ appellari solent, & propositionem reddunt vniuersalem dum subiecto apponuntur, nam prędicato eas apponere non conuenit, ut ibi Aristoteles ostendit; hoc igitur vniuersale complexum est, & in enuntiatione consyderatur; illud verò, quod rem significat, simplex est.

3. acceptio.

Neutra harum significationum hìc ab Aristotelę sumitur, sed alia ab his longè diuersâ, sumit enim vniuersale pro prædicato uniuersali in propositione, quod ipsam summè necessariam esse facit; ideò hæc acceptio distinguitur a prima, quoniam illa simplex erat, & absque enuntiatione, hęc uerò est in enuntiatione; a secundà uerò differt, quoniam, etsi illa quoque in enuntiatione sumebatur, tamen erat conditio subie- C cti respectu prædicati, hæc autem est conditio prædicati respectu subiecti, in uerbis enim Aristotelis manifestum est prædicatum uocari uniuersale, non subiectum, cum relatione tamen ad subiectum, est enim talis conditio, quæ prędicato non conuenit nisi cum respectu ad certum subiectum, nam quando subiectũ ei supponitur tale, quale præcipit Aristoteles, nempe quod ei æquale sit, & cum eo reciprocetur, dicitur respectu eius esse prędicatum uniuersale, ut tres anguli æquales duobus rectis respectu trianguli est prædicatum uniuersale, sed non respectu æquilateri. Qualis autem conditio hæc sit tunc cognoscemus, quando definitionem prędicati uniuersalis ab Aristotele traditam intellexerimus.

Ca-

Caput Secundum, quid sit prædicatum vniuersale.

Prior descriptio prædicati uniuersalis.

TErtiam hanc necessitatis conditionem declarare volens Aristoteles duas attulit descriptiones prædicati vniuersalis, quarum prior hęc est, vniuersale est quod de omni est, & per se, & quatenus ipsum, & rectè facit, quum conditionem prædicati describat per conditiones subiecti, nam relatiuorum ea est natura, vt alterum in alterius definitione sumendum sit, neque intelligi possit sine relatione ad alterum; tres autem dicit Aristoteles in subiecto conditiones postulari, si prædicatum debeat ei esse uniuersale, nempe ut subiectum omne, & per se, & quatenus est ipsum illi prędicato supponatur; quemadmodū enim diximus de omni significare de omni subiecto, & per se significare per ipsum subiectum, ita in tertia conditione, quatenus ipsum, dictio illa, ipsum, significat subiectum, tunc enim propositio dicitur esse quatenus ipsum, quando uera est cum duplicatione subiecti, ut hæc, homo est risibilis, quia homo quatenus est homo est risibilis; hæc autem, homo est mobilis, vera quidem est, sed non cum duplicatione subiecti, non enim homo quatenus homo est mobilis, sed quatenus corpus, quare non est propositio quatenus ipsum, proinde neq; uniuersalis, etiam si dicamus, omnis homo est mobilis, prout hoc in loco sumitur uniuersale. Quoniam igitur per illas tres subiecti conditiones declarat Aristoteles hanc conditionem prędicati, ideò si tres illæ cognitæ essent, iam plenè cognosceremus quid sit prædicatum vniuersale; duæ quidem iam declaratæ sunt, nempe de omni, & per se; tertia verò noua conditio est, quæ declaratione indigebat, propterea eam statim declarat Aristoteles dicens, καθ' αὑτὸ καὶ ᾗ αὐτὸ idem esse, quasi dicat, si nosti quid sit per se, nosti etiam quid sit quatenus ipsum, idem enim significāt, quæ Aristotelis uerba maximum omnibus logicis negotium facessunt, & multos multas dicere ineptias coegerunt, quas nos consultò omittimus, sed eam, quam ipsi excogitauimus, sententiam exponemus. Si rationem quęramus cur prædicatum de omni subiecto, & per se, & quatenus ipsum est, uocetur ab Aristotele uniuersale (omnino enim aliquam esse oportet huius appellationis rationem) nullam inueniemus pręter hanc unam, quòd uniuersum illud prædicatum in eo subiecto comprehenditur, & extra illud nusquàm inuenitur; quando enim prędicato totum subiectum, in quo inest, supponimus, ut nihil eius prædicati extra illud subiectum in alio subiecto reperiatur, dicitur esse illi subiecto prędicatum uniuersale, & subiectum quatenus ipsum est dicitur habere illud prædicatum, non quatenus aliud; exemplis res clarior fiet, hę propositiones sunt quatenus

Quō per se, & quatenus ipsū idē significent.

Rō cur prædicatum dicatur uniuersale.

D ipsum, & uniuersales, homo est rationalis, homo est risibilis, quia totum rationale, & totum risibile in homine solo inest, & neutrum extra hominem in alia ulla re inuenitur; inest etiam utrunque homini quatenus homo est, non quatenus est animal, neque quatenus est corpus, neque quatenus aliquid aliud, nam si quatenus animal, aliis quoque animalibus competerent, at soli homini competere possunt, ergo in eo insunt ea tantùm ratione, qua homo est; hæc autem propositio, omnis homo est mobilis, nō est quatenus ipsum, neque vniuersalis, non enim quatenus est homo, sed quatenus est corpus dicitur mobilis, proinde alijs quoque corporibus mobilitas inest; quare non tota in homine comprehenditur, neque est prędicatum vniuersale respectu hominis. Ex his colligimus sententiam Aristotelis fuisse quòd nulla propositio demonstrationem ingredi possit, quę non habeat terminos pares, & reciprocabiles; quòd

E enim subiectum totum à prædicato contineatur manifestum est ex sola conditione de omni, quia si de omni subiecto illo prædicatur, nulla est eius subiecti pars, quæ ab illo prædicato non comprehendatur; quòd autem è conuerso etiam prędicatum totum in eo subiecto inclusum sit, expressit per tertiam conditionem dicens prędicatum debere esse vniuersale respectu illius subiecti, idest uniuersum in eo inesse, quam conditionem postea exemplis declarans sumit hoc prædicatum, tres angulos ęquales duobus rectis, quod cum tribus subiectis comparat, cum figura, cum triangulo, & cum ęquilatero, respectu quidem figuræ dicit non esse prędicatum uniuersale, quia non omni figuræ inest; neque respectu ęquilateri, quia latiùs patet, quàm ęquilaterum, & alijs quoque pręter ipsum inest; at respectu trianguli est prędicatum vniuersale, quia non excedit triangulum, neque ab eo exceditur; voluit itaque Ari-

F stoteles illud esse prędicatum vniuersale alicui subiecto, quod & omni, & soli insit, proinde ęquale sit, & cum eo reciprocetur; quod eo quoque argumento comprobari potest, nam si propositiones omnes per se primi, ac secundi modi ad demonstrationem idoneæ fuissent nulla excepta, non opus erat Aristoteli pro inuenienda summa propositionis necessitate tertiam cōditioné adijcere, sed satis fuisset dicere propositiones debere esse de omni, & per se aut primo, aut secundo modo, quoniam in contextu 35. declarauerat in iis duobus modis necessitatem inesse; aliquam igitur esse oportet in iis modis propositionem, quę summam necessitatem non habeat, & ad demonstrationem inutilis sit, ad quam excludendam Aristoteles tertiā hanc conditionem adiecerit; reuera enim excludere uoluit omnes propositiones, quarum prædicata sint ampliora subiectis, ut in sequentibus demonstrabimus. Nunc autem illud à no-

Omnis propositio demōstratiua habet terminos reciprocabiles.

bis

bis conſyderandum eſt, has tres conditiones, de omni, per ſe, & quatenus ipſum, hoc ordine eſſe diſpoſitas, vt prima ſit amplior alijs duabus, & ſecunda ſit amplior tertia; vt omnis propoſitio per ſe ſit etiam de omni, non è conuerſo; & omnis propoſitio, quę ſit quatenus ipſum, ſit etiam per ſe, non è conuerſo; cum quodam tamen diſcrimine nulli hactenus cognito, non enim vt ſe habet de omni ad p ſe, ita per ſe ad quatenus ipſum, ſiue ad vniuerſale; nam conditio de omni ſi referatur ad conditionem per ſe, eſt illius genus, quod per differentiam ſuperuenientem coarctatur, dicimus enim propoſitio de omni alia habet eſſentialem terminorum connexum, alia non habet, illa quæ habet, dicitur per ſe, illa uerò, quæ non habet, dicitur per accidens; itaque eſſentialis connexus eſt differentia diuidens conditionem de omni tanquàm genus, & conſtituens conditionem per ſe tanquàm ſpeciem illius generis; & eſt diuerſa à differentia conſtituente conditionem de omni, quemadmodum differentia hominem conſtituens eſt diuerſa à differentia conſtituente animal; eſſentialis enim connexus non requiritur vt ſit conditio de omni, ſed ſufficit ſubiecti, ac temporis uniuerſitas ad eam conditionem conſtituendam; ſicuti ſi debeat eſſe animal, non requiritur vt ſit rationis compos, ſed ſatis eſt ſi ſenſum habeat. At conditio per ſe ad conditionem quatenus ipſum refertur non ut genus ad ſpeciem, ſed vt idem differens per magis, & minus perfectum, per purum, & non purum; quod exemplis facilè declarabitur, color, & albedo ita ſeſe habent, vt color ſit genus albedinis, & albedo ſit ſpecies coloris, quæ per differentiam generi adiectam conſtituitur, & diuerſam ab ea differentia, qua conſtituitur color genus; albedo autem quum habeat contrariam nigredinem, poteſt per eius commiſtionem fieri impura, & remiſſa, poteſt etiam eſſe pura, & ſumma, ſi nihil habeat nigredinis admiſtum; albedo igitur pura, & albedo remiſſa, quę nomen albedinis ſeruet, nō ſunt duę ſpēs albedinis, ſed una, & eadem, ſiquidem differētia ſecundum magis, & minus nō uariat ſpēm; vtraque. n. per eadem differentiam cōſtituitur, & eadem eſt utriuſq; natura, alterata ſolum per intenſionē, & remiſſionem, alterata. n. differentia conſtituente. i. intenta, vel remiſſa ſpeciem quoque conſtitutam intendi, vel remitti neceſſe eſt, nec ob id fit alia ſpecies. Vt igitur hęc tria ſe habent, color, albedo, ſimpliciter ſumpta, & puriſſima albedo, ita & hæ tres conditiones, de omni, per ſe, & quatenus ipſum, prima nanque eſt genus ſecundæ, ſecunda tamen non eſt genus tertiæ; ſed eſt eadem conditio differens ut albedo, & puriſſima albedo, id enim, quod dicitur per ſe, contrarium habet ſecundùm Ariſtotelem id, quod uocamus per accidens, quēadmodum & neceſſario contrarium eſt con-

Non ita ſe habet p ſe ad quatenus ipſum, ut de omni ad p ſe.

A tingens; ſi itaque propoſitio aliqua ſit per ſe, aliquid tamen ſui contrarij commiſtum habeat, impuram, & remiſſam eam conditionem habet; ſi uerò expurgato omni contingente, & omni accidentario nihil in ea maneat, niſi per ſe, & eſſentiale, illud eſt puriſſimum per ſe, & magis per ſe, quàm ſi eſſet remiſſius, quemadmodum album ſummum eſt magis album, quàm album remiſſum. Conditio igitur per ſe ſuſcipit magis, & minus, & quādo ſumma eſt, & ad puritatē redacta, idem eſt, ac quatenus ipſum; dum autem eſt impura, non eſt idem, ſed latius patet ſicut albedo ſimpliciter ſumpta, quæ & puram, & impuram complectatur, latius patet, quàm pura, nec tamen eſt ipſius genus, ita conditio per ſe non eſt genus conditionis quatenus ipſum, quum utraque per eandem differentiam coſtituatur, intenſam tamen, & remiſſam, quemadmodum diximus, nam conditio conſtituens cōditionem, per ſe, eſt cōnexus ter-

Per ſe dicitur, & magis, & minus,

B minorum eſſentialis, hoc autem nullus maior, aut efficatior datur, ideò tertia conditio, quatenus ipſum, non oritur ex additione nouæ differentię pręter illam, quæ conſtituit conditionem per ſe, ſed ex ſola expurgatione eius, quod eſt per accidens, & ex reductione conditionis per ſe ad ſummam puritatē; illud igitur, quod eſt ſummè per ſe, eſt quatenus ipſum, neque duæ amplius conditiones hę ſunt, ſed vna; hoc voluit ſignificare Ariſtoteles, quando dixit per ſe, & quatenus ipſum idem eſſe, ut ipſius uerba manifeſtiſſimè demōſtrant, poſtquàm enim locutus erat de modis dicendi per ſe, accedens ad declarationem prædicati uniuerſalis, inquit ❴ uniuerſale eſt, quod eſt de omni, & per ſe, & quatenus ipſum ❵ nondum enim facta expurgatione diſtinguit quatenus ipſum ab eo, quod eſt per ſe, ſic enim per ſe latius patet, quàm quatenus ipſum; ſed adiecta conditione quatenus ipſum, à qua conditio per ſe ad ſummam puri-

Eſſentiali cōnexu nullus maior datur.

C tatem redigitur, & fit exquiſitum per ſe, ſubiungit, tale per ſe, & quatenus ipſum eſſe idem, nec amplius ſumit per ſe vt latius, ſed vt ęquale, imò ut idem quod quatenus ipſum, vt ſequentia verba clarè oſtendunt, exemplis enim rem declarans duas ibi facit illationes, unam dicens, eſt quatenus ipſum, ergo eſt per ſe; alteram dicens, eſt per ſe, ergo eſt quatenus ipſum. Hoc etiam ipſæ uoces ſignificare uidentur, nam ❴ καθ' αὑτὸ ❵ & ❴ ᾗ αὐτὸ ❵ per ſeipſum, & quatenus ipſum, nil aliud ſignificare uidentur, quàm per eſſentiam propriam, quando enim ſubiectum per ſuam eſſentiam habet illud prędicatum, dicitur per ſeipſum, & quatenus ipſum illud habere; quaſi dicatur ex eſſentia illius ſubiecti, non ex alia ratione illud prędicatum ei competere. Idem ſignificauit Ariſtoteles in altera definitione ipſius vniuerſalis, quā eo in loco attulit, eādem quippe definitionem referens alijs uerbis ad rem magis declarandam;

Altera deſcriptio prędicati uniuerſalis.

dam; priùs enim dixerat uniuersale prædicatum esse quod inest omni subiecto,& per se, & quatenus ipsum; deinde dicit uniuersale esse quod de quolibet,& de primo subiecto prędicatur, in qua secunda descriptione duas tantùm conditiones exprimit, quum in altera priore tres expresserit,nam { de quolibet } idem est ac { de omni } quæ trium illarum conditionum prima fuit, dictio autem illa { primo } idem significat quod quatenus ipsum,quæ fuit postrema conditio, mediam igitur conditionem subticuit in secunda descriptione Aristoteles,quia facta ea,quam diximus,expurgatione, & restrictione conditionis per se ad summam puritatem,per se,& quatenus ipsum,& primum idem significant,& post eum locum confunduntur semper ab Aristotele tanquàm idem significantia, satis igitur fuit in secunda descriptione dicere { primo } quum idem significet, quod per se,& quatenus ipsum. Hanc sententiam apud Auerroem apertè legimus in suis quæstionibus logicis in quæstione Decima, vbi dicit per se dupliciter sumi, communiter, & propriè, & communiter acceptum non esse idem, quod primum, propriè autem acceptum idem esse, quod primum. Quomodo autem primum,& quatenus ipsum eandem penitus conditionem significent facilè intelligetur, si declaremus quid eo in loco significet ea dictio, primum; dicimus itaque primum ibi significare subiectum,respectu tamen prędicati, vt de illis quoque tribus conditionibus diximus, de omni, per se, & quatenus ipsum, quando igitur subiectum quatenus ipsum est habet illud prædicatum, tunc dicitur esse subiectum primum, cui id prædicatum insit, quod quidem exemplis manifestum fiet,sit prędicatum motus, qđ cum his duobus subiectis conferatur, cum animali,& cum corpore,quod est animalis genus, prędicatur de corpore motus uniuersaliter, quia quatenus ipsum, corpus enim quatenus est corpus mouetur, de animali verò prędicatur quidem, & de omni animali, sed non uniuersaliter, quia non quatenus est animal, sed quatenus est corpus, non igitur animali vt primo subiecto cõpetit motus, quia corpori prioti,ideoque animali per corpus medium;corpori autem inest ut primo subiecto, quia ei competit non quatenus est aliquid aliud,sed quatenus est corpus; igitur illud idem subiectum,de quo quatenus ipsum est prędicatur prædicatũ, est etiam subiectum primum illius prędicati; & è contrario de quo non quatenus ipsum est prędicatur prędicatum, id non est subiectum primum; itaque eadem conditio est quatenus ipsum, & primum. Ex his patet eandem propositionem habere prędicationem uniuersalem, & primam, & quatenus ipsum, & per se, dum enim sumitur per se coarctatum, hęc omnia idem significant, cum eo tamen discrimine,

Quid sit subiectũ primum.

D quòd per se, quatenus ipsum, & primum sunt conditiones subiecti respectu prędicati, uniuersale uerò est conditio prædicati respectu subiecti; ideò quando Aristoteles dicit in propositione esse uniuersale primum, vniuersale uocat ratione prædicati, primum verò ratione subiecti. Auerroes autem hac in re satis impropriè locutus est disputans quodnam sit prædicatum primum, primum enim non dicitur prædicatum,sed subiectum respectu prędicati; sed excusandus est,quia Arabs fuit, & Grecæ linguę ignarus,eo præsertim, quòd etsi in appellatione aliquid erroris commisit, in re tamen ipsa non errauit, imò adeò egregiè se gessit, ut nemo profundiùs,ac meliùs, quàm ipse, mentem Aristotelis hac in re penetrauerit, nam & Græcorum errores detexit, atque impugnauit, & totam rei ueritatem pulcherrimè explanauerit. Errauit autem latinus interpres in illo
E contextu 37. qui dictionem, primo, tanquàm aduerbium posuit,quum sit nomen adiectiuũ, quod subiecto iungendum est,ut in Gręca litera manifestum est,ubi in diuersis casibus hanc uocem protulit Aristoteles.

Caput Tertium, in quo ea, quæ dicta sunt, colliguntur, & dicenda proponuntur.

HAc uia,& per hos gradus nos perduxit Aristoteles ad inueniendã summam in propositionibus necessitatem, primùm enim per cõditionem de omni proposuit nobis leuem, ac debilem necessitatem,quę est inhærentia perpetua prędicati in subiecto absque ulla essentiali connexione; deinde per conditionem per se maiorem protulit necessitatem, quæ est cum essentiali connexu, in quo tamen aliquid contingentis, seu accidentarij commistum fuit, tandem per tertiam conditionem, quatenus ipsum,omne accidentarium expurgauit,& remo
F uit a propositionibus per se; & ita nos duxit ad summam, & exquisitam necessitatem, qua non datur maior in enuntiatione, ea autem consistit in perpetuo, & essentiali terminorum connexu sine vlla admistione contingentis. Sed nondum plenè cognita est ista summa necessitas,nisi omnes propositiones per se primi, ac secundi modi diligenter consyderemus, & videamus quęnam immistam habeant contingentiam,proinde expurgatione indigeriut. Hęc certè ardua res est, multisque difficultatibus plena,ob id a dubitationibus initium contemplationis,& occasionem philosophandi sumemus, quod Aristoteles quoque sæpe facit, proposita nanque de aliorum sententiis disputatione, & aliorum erroribus patefactis faciliorem inueniendæ ueritatis uiam reddere solitus est. Quatuor esse constat prædicata per se, tria primi modi, unum verò secundi, quæ singula consyderandum est, an sint prædicata uni-

Summa necessitas propositionis quę nam sit.

A vniuersalia, genus, & differentia, & integra definitio prædicantur per se primo modo, accidens autem proprium de subiecto prædicatur per se secundo modo; sed de vltima differentia, ac de integra definitione nemo unquàm dubitauit, sed omnes vno ore concesserunt & differentiam vltimam de specie, & definitionẽ de definito non modò per se, sed etiam quatenus ipsum, & vniuersaliter prędicari; talia enim prædicata cum subiectis reciprocantur, & in eis sine medio insunt. De reliquis dubia res est, & apud interpretes Aristotelis magnoperè controuersa; nam Auerroes, & latini omnes putant omnem propositionem per se secundi modi esse uniuersalem, & omne accidens proprium de proprio subiecto non solùm per se prędicari, verùm etiam quatenus ipsum; contrà verò Themistius, & Alexander negarunt in secundo modo dicendi per se dari prædicatum vniuersale. Generis autem prædicatio duplex in consyderationem cadere potest, una de specie, vt, homo est animal; altera de differentia sua diuidente, vt, rationale est animal, Themistius utranque asserit esse prædicationem vniuersalem, Auerroes neutram, latini prædicationem quidem generis de differentia reiecisse videntur, sed alteram, quæ est generis de specie, recepisse ut uniuersalem. De differentiis verò remotioribus, & specie amplioribus eadem ac de genere altercatio est, harum enim eadem est conditio; illi quidem, qui putant genus de specie uniuersaliter prædicari, remotam quoque differentiam uniuersaliter de specie prædicari non inficiabuntur; qui verò illud negant, hoc quoque negent necesse est; quod igitur de genere statuemus, illud de remotis quoque differentijs dictum esse intelligatur.

Sequẽtes disputationes proponuntur

B

Caput Quartum, an prædicatio generis de differentia sit uniuersalis.

CONsyderandum primo loco est an prędicatio generis de differentia sua diuidente sit uniuersalis, nec ne, Themistius enim id apertè asseuerare uidetur, quum dicat ❡ Non conturbent autem nos exempla, vt credamus omnino æquandum esse prædicatum uniuersale subiecto, sed sciendum genera quoque de proximis sibi differentiis uniuersaliter prædicari, quanuis ampliora sint, & differentias de speciebus ❡ subiungit etiam rationem Themistius ad hoc comprobandum, quando dicit ❡ hoc enim nisi concesserimus, sequetur solius definitionis esse demonstrationem ❡ nam ipse existimauit in secũdo modo per se non dari prædicatum uniuersale, hoc igitur constituto recta esse uidetur eius argumentatio, nam si negemus genera, & differentias esse prædicata vniuersalia, sequetur nullam remanere in demonstrationibus prædicata

Them. sententia.

argum. Them.

per se, quæ uniuersalia sint, nisi definitiones. Sententia hæc Themistij iure ab alijs interpretibus improbatur, quia nimis ab Aristotele, & à ueritate aliena est; nam tantum abest ut prędicatio generis de differentiis sit uniuersalis, quomodo hic sumimus prædicationem uniuersalem, vt ne per se quidem dicenda sit, quod optimè ostendit in sua quæstione Scotus; quoniam igitur Themistius inquit talem propositionẽ esse p se primo modo, possumus aduersus hoc argumentari ex utraque primi modi conditione, prior enim conditio fuit ut prędicatũ in subiecto insit extra animum, sed extra animum genus in differentia non inest, sed potiùs differentia in genere, inest enim forma in materia, non materia in forma, non est igitur per se primo modo, quum sit prædicatio contra naturam; constat etiam in usu esse ut differentias potiùs de genere prædicemus, quàm genus de differentiis, dum enim per differentias genus in species diuidimus, dicimus, animal aliud rationale est, aliud irrationale, & ita de genere prædicamus utranque differentiam simul sumptam. Ex altera uerò conditione ostenditur talem prædicationem neque primo, neque secundo modo posse dici per se, illa enim propositio neutro modo est per se, in qua neque prędicatum sumitur in definitione subiecti, neque subiectum in definitione prædicati; huiusmodi autem est hęc, de qua in præsentia loquimur; quia neque genus sumitur in definitione differentię, neque differentia in definitione generis, sunt enim duæ partes essentiales distinctæ, quarum neutra est de essentia alterius, sed utraque est de essentia speciei; siquidem neq; materia est de essentia formę, neque forma de essentia materię, sed utraque ipsius compositi essentiam constituit; siue igitur dicamus genus esse formam generalem, & differentiam esse formam propriam, siue genus esse materiam respectu differentię, neutrum de essentia alterius est, quia cuiusque formæ essentia distincta est ab essentia alterius formæ, & essentia materiæ distincta est ab essentia formæ, quemadmodum diximus; quod autem dicitur materiam, & formam sibi inuicem causas esse, id sano modo est intelligendum, eatenus enim alterutra alterius causa dicitur, quatenus se mutuò iuuant ad cõpositum constituendum; præterea verum est hoc ratione existentię, sed non ratione essentię, nam ut existant mutuo egent auxilio, sed neutrius essentia ab altera pendet, ideò neutra sumitur in definitione alterius; genus enim, & differentię diuersas speciei perfectiones significant, quarum nulla ab alia comprehenditur; nam, si comprehenderetur, non possent simul genus, ac differentiæ in definitione sumi, nisi nugatio committeretur, & idem bis acciperetur, perinde ac si quis diceret, homo est animal corpus, quum in animali corpus actu insit.

Confutatio.

B

C

quomodo materia, & forma sint sibi inuicẽ causæ.

Va-

Vanum est igitur prædicationem generis de differentia uocare uniuersalem, quum neque primo, neque secundo modo sit per se. Clara est etiam sententia Aristotelis in contextu 37. quòd propositio non sit vniuersalis, nisi termini pares, & reciprocabiles sint, inquit enim prędicationem trium angulorum duobus rectis ęqualium de æquilatero non esse uniuersalem, propterea quòd prędicatum latiùs patet, quàm subiectum, idque adhuc magis declarat in capite sequente, quod de erroribus vocari solet; ergo neque prædicatio generis de differentia, neque alia ulla, in qua termini non reciprocentur, potest secundùm Aristotelem dici uniuersalis, & mirandum profectò est quomodo Themistius aduersus Aristotelem id asserere ausus fuerit, imò etiam aduersus seipsum, nam in fine illius capitis de erroribus Themistius clarè confessus est prędicatum de illo subiecto uniuersaliter prædicari, quo posito ponitur, & quo sublato aufertur, hæc autem est terminorum reciproE catio. Propterea aliqui fuere, qui Themistium defendi posse asseruerunt, si dicamus ipsum intellexisse prædicationem generis de vtraque simul differentia diuidente, non de altera separatim, eo enim modo termini sunt pares, quum genus æquale sit ambabus differentiis simul sumptis; quæ defensio inanis, ac risu digna est, hi enim nil aliud respexerunt, quàm solam terminorum paritatem, quasi ea sola sufficiat ad reddendam propositionem uniuersalem, quod quidem minimè uerum est, nam propositio fit uniuersalis a nexu terminorum summè essentiali, quem necessariò consequitur paritas, & reciprocatio, vt postea ostendemus, nexus autem essentialis non dicitur, nisi quando alter alterius causa est, quod de genere, ac differentiis dicere non possumus, quum neque genus causa sit differentiarum, neque differentię generis, vt supra ostendimus, quare etiam si ambæ simul differentiæ sumantur, non est prædicatio F per se generis de differentijs, imò neque naturalis, nam argumenta a nobis facta non minùs roboris habent sumendo utranque differentiã simul, quàm alteram separatim; adde quòd ad demonstrationem est prorsus inutilis ea propositio, in qua de utraque simul differentia prædicetur genus, ut consyderantibus manifestum est. Sed in eo non parum hi errauerunt, quòd dum Themistium tueri conati sunt, non uident Themistium apertè reclamantem, qui non uult necessarium esse ut in prędicatione uniuersali termini sint ęquales, & dicit genera de differentiis uniuersaliter prędicari, licèt ampliora sint, genera igitur accipit prout latiùs patent, quàm differentię, quare non de utraque simul differentia, sed de vtraque separatim genus uniuersaliter prędicari asserit.

Repugnatia uerbis Them.

Defensio aliquorũ ꝑ The.

Confutatio.

Responsio ad argum. Them.

Ad argumentum autem Themistii facile est respondere, dicebat enim, nisi genera de differentiis, & differentiæ de speciebus uniuersaliter prædicentur, sequetur solius definitionis esse demonstrationem. Nos autem dicimus alteram antecedentis partem ueram esse, neque a nobis negari, nempè quòd differentiæ proximę de speciebus vniuersaliter prędicentur; solùm negamus quòd genera de differentiis; propterea non sequitur solius definitionis esse demõstrationem, quum differentia quoque sit prædicatum demonstrationem ingrediens. Sed præterea differentia etiam non consyderata neganda est consequentia, uidelicet quòd solius definitionis demonstratio erit, per hoc enim significat Themistius nullum prædicatũ, quod in demonstratione locum habeat, relinqui, nisi solam definitionem, quod tamen falsum est, quia ut concedamus neque genera de differentiis, neque differentias de speciebus uniuersaliter prædicari, relinquitur non tantùm definitio, sed etiam accidens proprium, quod de suo subiecto uniuersaliter prædicatur; quanquàm negauit hóc Themistius magnoperè deceptus non minùs in hoc, quàm in illo, nam prædicationem generis de differentiis recepit ut uniuersalem, quam reiicere debuit; eam uerò, quæ est accidentis proprij de subiecto, exclusit, quã apertissimè admisit Aristoteles.

Caput quintum, an in secundo modo dicendi per se sit prædicatio prima, & uniuersalis.

DE hoc altero Themistij errore non erit abre si prius loquamur, quàm ad prędicationem generis de speciebus transeamus, ea nanque difficillima, ac profundissima contemplatio futura est, cui non parum luminis, & auxilij allatura est hęc, quam modò proposuimus, Themistiani dogmatis impugnatio. Themistius, & Alexander, referente eodem Themistio, in hunc errorem ducti sunt, ut dixerint in secundo modo dicendi per se, proinde in conclusione demonstrationis non esse prædicationem primam, & uniuersalem, sed eam ab Aristotele solis principiis attributam fuisse; quod uerò eos in hunc errorẽ duxit, fuit illa dictio {Primum} qua Aristoteles in secunda descriptione uniuersalis usus est, quemadmodum declarauimus, nam in conclusione prædicatur semper accidens proprium de subiecto, de quo per causam mediam demõstratur, quare si inest subiecto per medium, inest non primo, quia medio priori inest; est igitur prædicatio prima in propositione maiore, ubi accidens de medio prædicatur, sed non in conclusione, ubi prædicatur de subiecto. Alexander tamen uidens huic sententię manifestè repugnare uerba Aristotelis, qui dixit in conclusione esse prędicationem primam, & demonstrari uniuersale primum, demonstratur autem conclusio, non principia; ad hoc confugit

Them. & Alex. sententia.

argum. dictorũ

Alexã.

git

git quòd etiam in conclusionibus est vniuersa- A le primum, non quidem simpliciter, neque exquisitè, vt in principiis, sed quodam modo, illæ nanque conclusiones, quæ ex principiis primis demonstrantur, dicuntur primę, & vniuersales, non simpliciter, neque ratione sui, sed quoniam ex principiis uerè primis, & vniuersalibus deducuntur; quarum comparatione aliæ conclusiones, quæ non ex principiis primis demonstrantur, sed ex conclusionibus antea demonstratis, nulla ratione uniuersales, ac primę dici possunt; vera igitur primitas in principiis solis locum habet; deinde in conclusionibus, quę ex illis demonstrantur, nam ratione principiorum, non ratione sui, primæ, & vniuersales dicuntur, in reliquis autem conclusionibus nullo modo primitas inest. Hanc Alexandri sententiam Themistius non recipit ea ductus ratione, quòd paucę admodum essent demonstrationes, quarum conclusiones possent appellari primæ, plurimę verò haberent conclusiones non primas, ut in Geometria cernere possumus, vbi vnam demõstrationem, aut alteram inuenias, quę ex solis primis principiis deducta sit, quum reliquæ omnes, quæ sunt quàmplurimę, ex præcedentibus conclusionibus sint demonstratę; atqui verisimile non est, neque rationi consonum Arist. de conclusionibus tale præceptum dedisse, quæ raro in conclusionibus demonstrationum haberet locum, ea enim, quæ rarò sunt, ex accidenti esse dicuntur, quare de his nullę regulę, nulla pręcepta afferenda sunt. Propterea in sua sententia persistit Themistius quòd prędicatio prima non sit in conclusionibus vllo modo, sed solùm in principiis, quoniam τὸ ἀκριβὲς (vt ipse ait) demonstrationis in principiis exquirẽdum est, in conclusionibus non item, hę nanque satis est si ex eiusmodi principiis deriuentur, nec C necessarium est eas esse tales, qualia sunt ipsa principia. Refellit Gręcorum sententiam Auerroes, & eis nil aliud obiicit, quàm verba ipsius Aristot. qui in contex 37. & in aliis sequẽtibus asserit demonstrari conclusionem primã, & vniuersalem, & talem esse vult omnem conclusionem demonstrationis, non eam solummodo, quæ ex primis principiis demonstratur, vt putauit Alexander, hoc enim exemplo philosophus frequentissimè usus est, triangulum babet tres angulos æquales duobus rectis, quæ est conclusio Geometrica ab Euclide demonstrata in primo libro Elementorum non ex principiis primis, sed ex pluribus aliis conclusionibus ante demonstratis; est igitur contra eos clara Aristotelis authoritas, ad quam ipsi nihil respondent, neque respondere possunt. Possumus etiam in eorum dogmate notare manifestam repugnantiam, prius enim penitus negant in secundo modo dicendi per se dari prædicationem uniuersalem, postea verò inconsyderatè

Them. contra Alexã.

confutatio sententiæ Græcorum ex Auer

loquẽtes eam dari confitentur, maiorem enim propositionem dicunt esse uniuersalem, & primam, in qua accidens de medio prædicatur sine alio medio; at propositio maior semper est per se secundo modo, nunquàm alio, vt postea ostendemus; ex sola igitur dubitatione, quam de conclusione demonstrationis habuere, non debuerunt omnino negare in secundo modo diceudi per se dari prędicationẽ uniuersalem. Sed id, quod Græcos decepit, fuit ambiguitas eius uocis {Primum} quam optimè distinxit Auerroes, propositio enim potest duobus modis appellari prima, aut ratione causę, aut ratione subiecti, prima dicitur ratione causę illa, quæ nullam habet mediam causam, per quam demonstrari possit; prima verò ratione subiecti ea est, cuius prædicatum non inest alii subiecto priori, sed huic primo; potest autem propositio esse prima ratione subiecti, quæ non sit prima ratione causę; non tamen è conuerso, nam quę prima est ratione causę, ea etiam ratione subiecti prima est; ut propositio hęc, homo est risibilis, est prima ratione subiecti, quia nullum est subiectum medium, cui priori, quàm homini, insit risibilitas, sed homini primo inest; non est tamen prima ratione causæ, quia causam mediam habet, per quam demonstrari potest, & propter quam homini inest, ut rõnale; nec propterea dicitur risibile prius inesse rationali quàm homini, quia rationale dũ sumitur pro ultima hominis perfectione, simplicẽ formam significat, quæ non est subiectũ, cui risibile insit, sed est causa, propter quam risibile inest homini; quod de omni accidente proprio dicimus, omnia nanq; habent subiectum proprium, cui insunt primo, quia nulli alii prio ri, nullum tamen inest primo ratione causę, sed semper habet causam mediam, per quam inest; prima igitur propositio ratione causæ illa est, quę mediam causam non habet, per quam demonstretur; prima verò ratione subiecti est, quę medium subiectum non habet, cũi priori prędicatum insit, licèt babere possit mediam causam, & per eam demonstrari. Hęc duo genera mediorum Auerroes distinguens inquit mediam causam esse naturam simplicem, medium uerò subiectum esse naturam compositã; causa.n. quatenus est causa, simplex est, quia eu iusque accidentis causa est, uel forma subiecti, vel alterum accidens, quod aut in eo subiecto est, aut extra. Huius distinctionis ignoratio Græcos illos in errorem traxit, qui putarũt Aristot. de prædicato uniuersali loquentem uocasse propositionem primam eo modo, quo in 2. capite eius 1. libri principia demõstrationis prima, & immediata esse dixerat, ibi enim accepit Aristoteles primum, & immediatum ratione causę, ideò sola principia eo modo prima esse dixit non conclusiones; at in 4. capite, & in quinto, ubi loquitur de necessitate propositionum,

Solutio argum. Græcorum.

Propositio duobus modis dicitur prima.

R & de

& prædicato uniuersali, non sumit ampliùs primum ratione causæ, sed solùm ratione subiecti, propterea talem primitatem ęquè principijs, ac conclusionibus tribuit, principia namque sunt prima tum ratione causæ, tum ratione subiecti, conclusiones verò ratione subiecti tantum, non ratione causę; conclusio igitur demonstrationis est prima, & vniuersalis non minus, quàm principia. Philoponus autem in alium errorem incidisse uidetur, eumque posteriores aliqui secuti sunt, putauit enim dari propositionem per se secundo modo, quæ non sit vniuersalis, nempè illam, in qua prædicetur accidens proprium de specie subiecti sui primi, si namque dicamus, triangulum habet tres angulos duobus rectis æquales, propositio est per se, & vniuersalis; si verò dicamus, ęquilaterum habet tres angulos æquales duobus rectis, hæc est quidem per se, at non est uniuersalis, quia prędicatum illi subiecto inest non primo, sed triangulo primo; hæc est Philoponi sententia, quam ipse dicit fuisse quorundam sectatorum Theophrasti. Ea tamen mihi non probatur, puto enim talem propositionem neque uniuersalem esse, neque per se, quod ita probo, conditio constituens secundum modum dicendi per se est ut prædicatum sumat in sua definitione subiectum, sed nulla species sumitur, aut sumi potest in definitione accidentis proprii sui generis, ut æquilaterum in definitione trium angulorum æqualium duobus rectis, aut homo in definitione motus; ergo eiusmodi propositio non potest esse per se; assumptio probatur, quia certum est nihil accidentarium in alicuius rei definitione sumi posse, sed quicquid in alicuius rei definitione sumitur, illi essentiale, ac necessarium esse debet; accidentarium autem alicui esse dicitur id, sine quo id esse potest; propterea existimauit Auerr. speciem omnem suo generi contingentem esse, quum sine illa genus esse possit; quemadmodũ igitur species generi suo accidit, ita etiam propriæ generis affectioni accidere dicitur, ut homo motui, quia motus ut sit, homine non eget, & sine homine esse potest; quum itaque tale subiectum in definitione illius accidentis neque sumatur, neque sumi possit, quomodo potest eiusmodi propositio dici per se secundo modo? uidentur etiam hoc negare Aristoteles, & Auerroes in contextu 37. primi libri posteriorum, & in capite sequente, quod de erroribus appellatur; in contextu autem 96. secundi libri Posteriorum Arist. talem prædicationem apertè numerat in prædicationibus per accidens. Tolerabilior autem est Alberti sententia, quam protulit in calce memorati capitis, inquit enim hanc propositionem, æquilaterum habet tres angulos æquales duobus rectis, partim dici posse per se, partim non posse; nam propriè nõ est per se, est tamen per se quatenus in ęquilatero

Error Philoponi de prędicatione per se secũdi modi quæ nõ sit prima.

Omnis prędicatio per se secũdo mõ est etiã prima.

Omnis species est contingens suo generi.

Alberti sententia

D est aliquid (nempè genus eius) quod in definitione illius accidentis sumitur, quasi dicat, est per se ratione trianguli, non ratione æquilateri, hoc autem concedi potest, & uidetur Auerroes quoque hoc dixisse in commentario 94. secundi libri Posteriorum, quo in loco multa dicit notatu digna ad id, de quo nunc loquimur, pertinentia. Mea igitur sententia est non dari in secundo modo aliquam propositionem per se, quæ non sit uniuersalis.

Caput Sextum, in quo illorum opinio, & argumenta exponuntur, qui dicunt prædicationem generis de specie primam, & uniuersalem esse.

Consyderanda manet generis de specie prædicatio, vt Auerrois opinionem cum communi aliorum sententia conferamus, omnes enim talem

E prædicationem putant primam, & uniuersalē esse, quod unus Auerroes negat. Communis opinio magnam habet ueritatis speciem, quę meo iudicio omnes decepit, uidetur enim per vtranque uniuersalis definitionem ab Aristotele traditam posse efficaciter cõprobari Prior quidem definitio fuit, uniuersale est quod omni inest, & per se, & quatenus ipsum, at prædicatio generis de specie est de omni, est per se, est quatenus ipsum; ergo uniuersalis, quòd de omni sit, & per se primo modo, nemo unquàm negauit, prędicatum enim est de definitione subiecti; quòd autem sit quatenus ipsum, ita ostenditur, in hominis conceptu conceptus animalis essentialiter includitur, & in natura hominis natura animalis ut hominis essentiam constituens, ergo homo quatenus homo est animal, hoc enim negato sequetur hominem per aliquid externum esse animal, non per internam rationem, quod tamen falsum est.

F Altera descriptio prædicata uniuersalis fuit, uniuersale est, quod in quolibet, & primo inest, sed genus prædicatur de specie tanquàm de omni, & de primo subiecto, ergo est ei prædicatum uniuersale; quòd de omni, manifestum est; quòd autem de primo, facilè ostenditur, quoniam superius cum Auerroe diximus prædicationem primam in eo consistere, vt inter subiectum, & prędicatum non sit aliud medium subiectum, cui priori illud prædicatum insit, at inter animal, & hominem non est interpositum aliud subiectum medium, cui priùs insit animal, quàm homini, ergo animal homini inest primo, & immediate ratione subiecti; quare hęc propositio, homo est animal, prima, & uniuersalis dicenda est.

Opinio cõmunis.

1. argu. pro cõmuni opinio.

2. arg.

Caput

Caput Septimum, in quo sententia Auerrois proponitur quòd genus de specie uniuersaliter non prædicetur.

opinio Auerr. contraria. Contrariam sententiam sequutus est Auerroes, eaque uidetur Aristotelis opinio fuisse, qui in contextu 37. primi libri posteriorum negat esse prædicatū uniuersale id, quod latiùs pateat, quàm subiectum, & in calce sequentis capitis de erroribus asserit illud esse prædicatum uniuersale, quod subiecto posito ponitur, sed ablato aufertur; at genus latiùs patet, quàm species, & ea quidem posita ponitur, sed ablata nō aufertur, proinde non potest esse prædicatum uniuersale, ideirco Auerroes non dubitans ita sensisse Aristotelem, conatus est huiusce rei rationem scrutari, & totam rei ueritatem declarare, & aperire, quod (ut ego puto) ita egregiè præstitit, vt nemo hac in re melius, ac profundius philosophari possit, quàm sit philosophatus Auerr. B propterea nil aliud nobis in præsentia laborandum est, nisi ut ea, quę ab Auerroe obscurè dicuntur, explanemus, iis nanque intellectis sublatam fore existimo totam huiusce rei difficultatem. Loquitur hac de re Auerroes multis in locis, sed potissimum in primo libro Posteriorū Analyticorum in commentariis 11. 36. 37. 41. 44. & 54. & fusiùs in 94 secundi libri, & in sua quęstione Decima, ubi hæc tria nititur demonstrare prædicationem generis de specie non esse quatenus ipsum, nec ueram esse hane propositionem, homo quatenus homo est animal, licèt multis vera esse uideatur; deinde genus nō prędicari de specie tāquàm de subiecto primo; & tandem nō esse summè necessariam eam propositionem, in qua genus de specie prędicatur, ut animal de homine, sed necessitatem habere cum contingentia mistam, & esse quidem per se, sed admistum habere id, quod dicitur per accidens; hęc igitur tria si cum Auerroe declarauerimus, perspicua erit huius sententię ueritas, & argumenta omnia soluta erunt, quę aduersus eam adducta sunt, uel adduci possunt. C

argum. pro Auerroe.

Caput Octauum, quòd prædicatio generis de specie non sit quatenus ipsum.

Quod ad primum attinet negat constanter Auerroes ueram esse hanc propositionem, homo quatenus homo est animal, quia si homo quatenus est homo esset animal, sequeretur solum hominem animal esse, idest omne animal esse hominem, propterea quòd illa dictio {quatenus} significat paritatem, & reciprocationem terminorum; ad cuius rei intelligentiam sciendum est duplicem esse significationem huius uocis {quatenus} potest enim sumi latè, & satis impropriè, potest etiam sumi strictè, quæ est propria eius significatio; latè quidem, & amplè sumitur, quando nil aliud significat, quàm internum principium, seu internam rationem, proinde exclusionem principii externi, & externę rationis, in qua acceptione propositio hæc est uera, homo quatenus homo est animal, sic enim nil aliud significare uolumus, quàm quòd homo ex interna ratione est animal, non ex aliquo externo principio, quod quidem uerissimum est, quoniam homo per internam rationē est sentiens, & animal; in hoc igitur sensu concedendum est totum primum argumentum, quod supra aduersus sententiam Auerrois attulimus. Altera eius uocis significatio maximè propria, ut ipsius uocabuli consyderatio ostendere potest, ut dicat eandem esse utriusque termini rationem, vt si dicamus, homo quatenus homo est risibilis, uera est hęc propositio etiam in secunda acceptione, quia significat eandem esse rationem, qua est homo, & qua est risibilis, per propriam enim formam habet homo vt sit homo, per eandem habet ut sit risibilis, uerè igitur homo quatenus homo est risibilis, quia ex eodem principio pendet risibilitas, ex quo pendet humanitas; sed hæc non est uera, homo quatenus homo est animal, quia non ex eodem principio habet ut sit animal, ex quo habet ut sit homo, siquidem per sensū est animal, homo uerò non per sensum, sed per rōnem, non igitur qua ratione est homo, eadem ratione est animal, sed alia, & alia ratióne, itaque homo nō quatenus homo est animal. Secūdùm hanc propriam significationem dicit Auerr. conditionem, quatenus ipsum, non esse nisi cum terminorum ęqualitate, & reciprocatione; ideò si homo quatenus homo esset animal, sequeretur solum hominem esse animal, quia si a propria hominis natura animalitas constitueretur, nihil posset esse animal, nisi esset homo; in hac igitur significatione accepit Aristot. eam conditionem, quatenus ipsum, ut eius uerba apertè demonstrant, quare nō putauit prædicationem generis de specie esse quatenus ipsum. Hanc distinctionem ipse, quando logicam publicè interpretabar, inueni, eaque mihi plenissimè satisfecit, quanquàm.n. apud nullum alium eam ante id tempus legeram, tamen uidebam ipsam tum ipsi rei, tum etiam proprię uocabuli significationi mirificè consentaneam esse; postea uerò mihi contigit ut eandem legerem apud Ioann. Gandauēsem in sua quęstione Decima 2. Metaphysicorum, quod me summa lętitia affecit, quum uiderem eruditum illum uirum sua authoritate meam sententiam comprobasse. Non est autem ignorandum posse eādem distinctionem accommodari etiam conditioni per se, idque notat expressè Auerr. in sua Decima Quæstione, potest.n. sumi per se pro eo quod est, per aliquod internum, & essentiale, quę est latior significatio, potest etiam sumi pro eo quod est, &c.

Hæc uox quatenus duas ha[bet significationes]

betsignificationes.

Solutio primi arg. opinionis cōis.

Ioā. Gi Gandauēsis

per se pōt sumi & latè, & strictè

per propriam eſſentiam; & per id, per quod res talis eſt, & ita non eſt niſi cum terminorum paritate, & in idem concidit cum ſecunda acceptione conditionis quatenus ipſum, ſicuti etiam priores vtriuſque acceptiones in idem concidunt; cum hoc tamen diſcrimine quòd dum dicimus per ſe, magis uidemur ſignificare priorem illam amplam acceptionem, tanquàm magis propriam; dum autem dicimus, quatenus ipſum, magis videmur ſignificare poſteriorem, & ſtrictiorem, vt ſuperiùs diximus; eaque fortaſſe cauſa fuit ut Ariſtoteles conditionem per ſe uoluerit coarctare per conditionem quatenus ipſum; videbat enim conditionis per ſe eam maximè in promptu eſſe acceptionem, quæ latior eſt, quemadmodum conditionis, quatenus ipſum, ea eſt magis in promptu, quæ ſtrictior eſt, & anguſtior.

Caput Nonum, quòd genus de ſpecie tanquàm de ſubiecto primo non prædicetur.

QVOD autem animal de homine tanquàm de ſubiecto primo non prædicetur, oſtendit Auerroes duobus fundamentis conſtitutis, vnum eſt, quòd genus ad ſpeciem refertur tanquàm materia ad id, quod ex materia conſtat, vt dicebat Porphyrius in capite de differentia; alterum uerò quòd forma quælibet materiam propriam requirit, quæ alterius rei materia eſſe nequeat, quod quidem in philoſophia manifeſtum eſt, quandoquidem materia non recipit formam, niſi priùs ad eam peculiariter recipiendam præparata fuerit, ab agente namque præparatur per accidentia, quæ formæ eduċendæ conueniant; cum his igitur accidentibus ſumpta materia dicitur facta eius rei propria, quæ ſine illis erat multarum rerum cōmunis materia; ſed dum manet communis nullam formam recipere poteſt, quia quum æquè omnes formas reſpiciat, nulla eſt ratio cur magis hanc, quàm illam de materia agens educat, quare materiam fieri propriam oportet per accidentia quædam, ut certam formam, non aliam, recipere apta ſit. Quum igitur genus in ſpecie ſit tanquàm eius materia, neceſſe eſt ut factum ſit proprium eius ſpeciei, ſic enim aptum eſt ſubeſſe propriæ differentiæ ſpeciem illam conſtituenti, ut animal in homine ineſt tanquàm eius materia rationalem animam recipiens ut formam, qua homo eſt homo; ſed eam non reciperet, niſi per accidentia quędam factum eſſet hominis proprium; ſic de aliis ſpeciebus dicendum eſt. Propterea rectè dicit Auerroes non eſſe idem animal, ſeu eandē animalitatē ſub forma equi, quę eſt ſub forma hominis, & quæ eſt ſub forma aſini; quanuis enim animal nondum ad aliquam formam præparatum idem in omnibus ſpeciebus ſit, & ab omnibus æquè participatum, tamen propter diuerſas preparationes ad diuerſas ſpecierum ſuarum formas non ſeruatur idem, ſed ſit aliud, & aliud; Animal igitur ita præparatum Auerroes uocat animal quoddam, ſignificans dictione illa [quoddam] præparationem illam, quę facit animal eſſe propriam huius ſpeciei materiam; & dicit animal genus commune nō ineſſe ſpeciei ut ſubiecto primo, quia inter ipſum, & ſpeciem eſt interpoſitum animal quoddam; animal enim homini non ineſſet, niſi fieret animal quoddam, id eſt animal aptum ad ſuſcipiendam rationem, quæ eſt hominis forma; hęc igitur propoſitio apud Auerroem falſa eſt, homo quatenus homo eſt animal; hæc autem uera, homo quatenus homo eſt animal quoddam, hoc eſt ad ſuſcipiēdam hominis formam peculiariter pręparatum; hoc enim ita reſtrictum animal ineſt homini ut ſubiecto primo, & quatenus homo eſt; homo enim a ſua forma habet ut ſit homo, & ut ſit animal ita præparatum, ſed non ut ſit animal ſimpliciter; accidētia nanq; illa, quę ex animali ſimpliciter faciūt eſſe animal quoddam, naturam animalis, qua animal eſt, non conſequuntur, ſed naturam hominis, forma enim hominis talem præparationem requirit, quam forma equi non poſtularet; neque inconueniens eſt ſi dicamus formā hominis, quæ nondum eſt, eſſe cauſam materiæ ita præparatę, quando enim materia ad certam aliquam formam præparatur, & certis quibuſdam accidentibus afficitur, forma aduentura dicitur illius præparationis cauſa eſſe ut finis. Quapropter eadem forma hominis trium effectuum cauſa eſſe dicitur in diuerſis generibus cauſatum, primùm quidem eſt hominis cauſa, qua homo eſt homo, ut forma; prò prietatum verò, quæ hominem factū conſequūtur, cauſa eſt ut effectrix; demum eſt cauſa materiæ propriæ, & præparatæ ut cauſa finalis; ideò hæ propoſitiones ſunt uniuerſales, & quatenus ipſum, homo ē riſibilis, homo eſt animal quoddam, eadem enim eſt ratio cur homo ſit homo, cur ſit riſibilis, & cur ſit animal quoddā. Ex his autem ſumitur ſolutio poſterioris argumenti aduerſatiorum, dicebant enim animal homini ut ſubiecto primo ineſſe, quod quidem nos negamus, quum inter animal, & hominem ſit animal quoddam, quemadmodum diximus.

Non eadē eſt animalitas in hoīe, & in equo

Forma ē cauſa & cōpoſiti ut forma, & propriç materiæ ut finis, & accidētium ut efficiēs.

Solutio 2. argu. opinionis cōmunis.

Cap. X. quòd propoſitio, in qua genus de ſpecie prædicatur, ſummam neceſſitatem non habeat.

QVòd autē non ſit ſummè neceſſaria illa propoſitio, in qua genus de ſpecie prædicatur, ita probat Auer. talis propoſitio hēt contingentiam admiſtam neceſſitati, ergo nō hēt ſūmam neceſſitatē, nam ſūmē neceſſaria eſt illa ꝓpoſitio, in qua nihil eſt cōtingenne admi-

admistum, id autem fit quando & prædicatum A est necessarium subiecto, & subiectum prædicato; sed quando genus de specie prædicatur, est quidem prædicatum necessarium subiecto, vt animal homini, sed subiectum est contingens prædicato, nempe homo animali, & omnis species suo generi, illud enim dicitur alicui esse accidens, & contingens, sine quo id esse potest, & est, potest autem esse animal, immo est reipsa sine homine in alijs speciebus, in quibus integra animalis natura seruaretur etiam deleta tota humana specie; sed hæ propositiones sunt summè necessariæ, homo est rationalis, homo est risibilis, quia neque homo sine ijs duobus prædicatis esse potest, neque hæc sine illo; est autem aliquod alicui necessarium altero duorum modorum, uel enim vt necessariò constituens, vel vt necessariò consequens, idem alijs verbis alij dicerent, necessarium a priori, & necessarium à posteriori, homo quidem risibilitati necessarius est ut eam constituens, risibi- B litas autem homini vt ex necessitate hominem consequens; rationale verò homini necessarium est ut constituens, & homo rationali vt consequens, quatenus homo est effectus ab illa forma constitutus. Sed in hac propositione, homo est animal, est quidem animal necessarium homini ut constituens, sed homo neque ut constituens, neque vt consequens est necessarius animali; non ut constituens, quia datur sine homine animalis natura in alijs animalibus; non etiam ut consequens, quia animali posito homo non ex necessitate ponitur, homo itaque est accidens animali, & omnis species suo generi, non possunt igitur propositionem summè necessariam constituere, sed necessariam ex altera parte, ex altera vero contingentem; quare talis propositio est quidem per se, sed impurè, quia admistum habet id, quod dici tur per accidens. Hanc uoluit excludere Aristoteles adijciens tertiam conditionem, quæ di- C citur prædicatum uniuersale, per hanc enim omnes propositiones per se excluduntur, quarum prædicatum latiùs pateat, quàm subiectum in his enim omnibus euenit id, quod modo diximus, scilicet ut subiectum sit contingens prædicato, quum prædicatum sine illo esse possit; hæ igitur omnes sunt de omni, sunt per se, sed non sunt uniuersales, quod per ipsam quoque uocis significationem, quã declarauimus, ostendi potest, quia si illud prædicatum dicitur uniuersale, cuius uniuersus ambitus in eo subiecto inclusus sit, & quod extra illud subiectum non inueniatur, animal respectu hominis non potest dici prædicatum uniuersale, quoniam in homine totum animal, idest totus eius ambitus non continetur.

Species est accidẽs suo generi.

necessarium ẽ aliquod alicui duobus modis.

Caput Vndecimum, in quo ostenditur nullum habere locum in demonstratione eam propositionem, cuius prædicatum latius pateat, quàm subiectum.

ALia quoque ratione ostendere possumus tales propositiones, quarum prędicatũ sit latius, quàm subiectũ, non esse uniuersales, quoniam io demonstratione nullum locum habere possunt, haberent enim aliquem locum, si tres illæ conditiones, de omni, per se, & vniuersale, io illis coniunctę reperirentur; quòd autem demonstrationem ingredi nequeat primùm quidem ea ratione ostendi potest, quia summã necessitatẽ, ut ostendimus, non habent, at in propositionibus demonstrationis uoluit Arist. summã necessitatem inesse; prætetea si hæc propositio, homo est animal, in demonstratione locũ aliquẽ haberet, ea esset vel maior propositio, uel minor, vel conclusio, quorũ nullum dici potest; nã conclusio nunquam est, quia demonstratione accidentia sola innotescunt, est.n. demõstratio primum instrumentum cognoscendi accidentia per suas causas; substantiarum autem, & partium essentialium non est demonstratio, ut Arist. docet in 2. lib. Posteriorum, quoniam hę ab externa causa non pendent; adest etiam ad hoc probandum ratio pulcherrima, & profundissima, quam adducit Auerr. in comment. 94. 2. lib. posteriorum, si animal homini inesse demonstraretur, esset demonstratio eius, quod ex accidenti est, quod quidem negat Aristoteles in primo lib. Posteriorum, consequens ita deducitur, illud, quod in conclusione prædicatur, est id, cuius cognitio quæritur, generis igitur cognitio per talem demonstrationem quæritur; at uerò id, quod scire uolumus demonstrantes, est inhærentia, & causa inhærentiæ maioris extremi in minore, igitur inhærẽtia quæritur generis in specie, & illius inhęrentiæ causa, sed generi accidit ut sit in ila specie, propterea quod absque illa esse potest, ergo demõstratur id, qd est ex accidenti, demonstratur.n. prædicatum inesse subiecto, cui accidentarium est ut insit; neq; difficultatem tollimus, si dicamus genus inesse speciei per se, & esse ipsi essentiale; eam enim fortasse tolleremus, si speciei cognitio quęreretur, at nos hic de generis cognitione loquimur, non de cognitione speciei, nam scopus demõstrationis est cognitio maioris extremi, non minoris, hoc enim notum esse ponitur, illud quæritur, ac demonstratur; ratio hęc Auer. ualidissima est, & ita probat de proximo genere, ut de remoto. Aliam quoque rationem addere possumus, si genus in specie inesse demonstraretur, species igitur nota esset, ignotum uero genus, quod nullo pacto dici potest, quoniã uniuersale est nobis notius particularibus, & genus speciebus, neq; fieri potest ut hominẽ esse, & quid

Prædicatio generis de specie non potest esse conclusio demõstrationis.

homo sit cognoscamus, dum hominem animal esse ignoramus; genus igitur de specie in conclusione demonstrationis prædicari nõ potest. Sed neque in propositione maiore ob eandem rationem, nam si genus in maiore prædicetur, in conclusione quoque idem prædicari necesse est, quod fieri non posse iam ostendimus; quòd si quis dicat in maiore quidem genus de specie prædicari, in conclusione uerò nõ amplius, sed de aliquo alio; nihil refert, nam etsi non de specie, attamen de aliquo sub specie contento, quod instar speciei erit, prædicabitur, de quo per mediam speciem demonstrabitur, veluti si ea maiore assumpta, animal est corpus, hominem corpus esse demonstremus, non minus.n. in conclusione, quàm in maiore propositione, genus de specie prędicabitur; talem autem demonstrationem in lib. de Medio demonstratio nis diligenter improbauimus. Tandem ea non potest esse propositio minor, sic enim genus esset medius terminus, quod an fieri queat nec ne, perpendamus; quęrendum est quænam erit affectio demonstrata, dum genus tanquàm medium de specie in minore propositione prædicatur, ea enim vel erit generis propria, & ei æqualis, vel speciei, uel utrisque amplior, quorũ nullum dici potest, nam si sit propria speciei, propositio maior non erit de omni, nam si risibile de homine demonstremus per animal medium, hęc erit maior propositio, animal est risibile, quæ si uniuersaliter enuntietur, falsa est, si uerò particulariter, paralogismus erit; quòd si affectio sit ęqualis generi, conclusio erit qualẽ reprobat Aristoteles in contextu 37. primi libri Posteriorum, & aliis sequentibus, pręcipit enim ne affectionem propriam generis demonstremus de specie, ut tres angulos æquales duobus rectis de æquilatero specie trianguli, non enim considerat ibi Aristoteles per quod medium id fiat, sed omnino prohibet ne unquàm eiusmodi conclusionem demonstremus. Idem dicimus si affectio sit & specie, & genere latior, erit enim ea quoque alicuius remotioris generis propria, & demonstratio adhuc absurdior; quòd igitur nullum in demonstratione locum habeat prędicatio generis de specie manifestum est.

Prædicatio generis de specie non potest esse maior demõstrationis.

prædicatio generis de specie non potest esse minor demõstrationis.

Caput Duodecimum de loco, quem in demonstratione habet primus modus dicendi per se.

HActenus tres illas conditiones declarauimus, in quibus Aristoteles summam consistere necessitatem arbitratus est, & quas omnes in principiis demonstrationis requiri ostendit, si ad sciẽtiam pariendam idonea esse debeãt; propterea partẽ illam de locis propositionum demonstratiuarum appellandam esse existimamus, quandoquidem duo priores modi dicendi per se ter tertiam conditionem, quæ dicitur prædicatio uniuersalis, limitati, atque correcti, sunt loci, unde & conclusiones demonstrandæ, & principia, per quæ demonstrentur, tanquàm è duobus promptissimis fontibus hauriantur; sic.n. & conclusiones, & principia demõstrationis summam habebunt necessitatem. Nunc illud videtur declarandum relinqui, quomodo & conclusio demonstrationis, & vtraque propositio sint per se, & quomodo vterque modus in demonstratione locum habeat; deinde an aliqua sit quarti modi vtilitas, vt aliqui existimarunt, his enim explicatis finem optimum nostra hæc contemplatio (ni fallor) assecuta erit. Vt a primo modo exordiamur, eius vtilitas ita manifesta est, ut de ea nemo unquàm dubitauerit, nã in demonstratione nullum alium locum habere potest, quàm ĩ propositione minore, etenim in maiore, & in conclusione semper prædicatur accidens proprium, at in propositione primi modi prędicatur vel definitio, vel ultima differentia, quare non potest esse nisi propositio minor; quando igitur demonstratur aliquod accidens proprium per definitionem, uel per ultimam differentiam subiecti, minor est per se primo modo, ut si risibile de homine per ratio nale medium demonstretur, minor erit, homo est rationalis, quæ est per se primo modo. Vbi uerò accidens de subiecto demonstratur non per definitionem, neque per differentiam subiecti, sed per alterum accidens prius, constat minorem esse per se secundo modo, quum in ea prędicetur de subiecto proprium accidẽs, quod licèt respectu accidentis demonstrati sit illius causa prior illo, tamen respectu subiecti, de quo in minore prædicatur, non est nisi proprietas posterior, ut quando in luna demonstramus auctionem luminis per figuram sphęricam tanquàm per causam, minor propositio, hæc est, luna est sphærica, quæ est per se secundo modo, quoniam figura illa est accidens lunæ; in tali igitur demonstratione primus modus nullũ locum habet, sed secundus solùm; in illa verò, cuius medium est differentia, seu definitio subiecti, hic modus locum habet in sola propositione minore; quæ omnia in libro nostro de medio demonstrationis fusiùs declarauimus.

Primus modus dicẽdi per se locum hẽt in sola mi nore propositione.

loci propositionum demõstrationũ

Caput Decimumtertium, de loco secundi modi dicendi per se in demonstratione.

SEcundus autem modus semper est in conclusione, & in maiore propositione cuiuscunque potissimæ demonstrationis; in minore uerò non semper, sed aliquando, scilicet in ea demonstratione, cuius medium est alterum accidens, certum est enim, ut antea dicebamus, minorem illam esse per se secundo modo; certum est etiam in omni potissima demonstratione conclusionem esse per se secundo

Conclusio semper est per se secũdo modo.

cundo modo, nunquàm alio, idque nulla eget declaratione.

Dubiũ de maiore quò sit per se.

In maiore autem propositione aliqua difficultas inest, quæ non est sine diligẽti examine prætereunda; in ea enim prædicatur accidens proprium non de subiecto suo, sed de sua causa, ideò non videtur esse per se secundo modo, quandoquidem Aristoteles alteram secundi modi cõditionem statuit ut prędicatum reipsa in subiecto inexistat; accidens verò in sua causa inesse nõn dicitur extra animum, quare prędicatum in subiecto illius maioris non inest; attamen si alteram secundi modi conditionem, quæ pręcipua est, spectemus; negare non possumus maiorem esse illo modo per se, nam eius subiectum sumitur in definitione prædicati; ut enim docet Aristoteles in secundo libro posteriorum, accidens proprium sumit in sua definitione non modò subiectum, sed etiam causam, quando igitur de sua causa prædicatur, illa propositio est per se secundo modo, quia prędicatum sumit in sua definitione ipsam causam subiectam.

solutio

Ad tollendam hanc difficultatem, & declarandum quomodo maior reuera sit per se semper secundo modo, nec minùs, quàm conclusio, in memoriam reuocanda sunt ea, quæ diximus de duplici pendentia accidentis proprij a subiecto, nempe tãquàm a materia externa, in qua recipitur, & tãquàm a causa, a qua producitur, quam utranq; pendentiam diximus constituere prędicationẽ per se secundi modi, quoniam altera sola non sufficit, quemadmodum aduersus Thomam demonstrauimus; dicimus igitur in omni propositione per se secundi modi esse utranque pendentiam, sed alteram tantùm expressam, alterã verò implicitam, & occultam, vtraque enim simul in eadem propositione exprimi non potest, quoniam vterque propositionis terminus tam prædicatus, quàm subiectus unus esse debet, non duplex; quum itaque tam conclusio demonstrationis, quàm propositio maior sit per se secundo modo, inter eas hoc interest, quòd in conclusione exprimitur pendentia accidentis a subiecto tanquàm a materia recipiente, at pendentia eiusdem a causa manet implicita, atque recondita; dum enim dicimus, homo est risibilis, exprimitur homo, in quo tanquàm in materia externa recipitur risibilitas, causa non exprimitur, adest tamen, quia hominis appellatione comprehenditur, quum in homine insit, siue ea sit propria hominis forma, siue alterum accidens hominis proprium; hęc igitur pendẽtia ibi est uirtute quadam, & implicita, nõ actu, & expressa.

nota discrimẽ inter maiorem, & cõclusionẽ.

Contra verò in propositione maiore res sese habet, in ea nanque exprimitur pẽdentia accidentis a causa, siquidem nomẽ causę exprimitur; altera uerò pendentia, ut a subiecto non exprimitur, sed tamen implicitè, & uirtute quadam significatur; dum enim dicimus, rationale est risibile, rationalitatem expri-

A mimus, quæ est causa risibilitatis, hominem autem subiectum non exprimimus actu, is tamen potestate, & implicitè subiici intelligitur, ideò postea in minore actu subiungitur, dum dicitur, at homo est rationalis; propterea non est ignorandum quòd quando dicimus, rationale est risibile, non dicimus accidens illud inesse in sua causa, risibilitatem rationalitati, sed subiecto, quod ibi uirtute comprehenditur, ideò uocibus utimur significantibus nõ abstracta, sed concreta, non enim rationalitas est risibilitas, sed rationale est risibile, & huius propositionis sensus nullus est alius, quàm hic, cui subiecto inest rationalitas, eidem inest risibilitas, subiectum igitur in propositione maiore est homo potestate significatus, in conclusione uerò idem homo actu expressus.

aliquãdo propositio per se secũdi modi, si cõuertatur, fit per se primo modo.

Nolo hic silentio præterire, quoddam meo quidem iudicio summopere notandum, & uerum, quanquàm multis fortasse absurdum uidebitur, credo euenire B posse aliquando ut propositio per se primi modi, si conuertatur, fiat per se secundi modi: & eadem ratione illa, quæ est secundi, fiat primi sine aliqua absurditate; hoc quidem dogma in pręcedentibus refutauimus ut generaliter acceptum, ut a quibusdam accipiebatur, qui asserebant omnem propositionem primi modi ea ratione posse fieri secundi, & omnem propositionem secundi posse fieri primi, quod quidẽ minimè uerum est; hęc igitur differentia declaranda est;

Subiectũ propositionis non semper est subiectũ inhærẽtiæ.

subiectum propositionis quandoque est etiam subiectum inhęrentię actu in propositione expressum, ut in his propositionibus, homo est rationalis, homo est risibilis; quãdoque non est subiectum inhærentię nisi potestate, & implicitè, ut in hac propositione, rationale est risibile; quando igitur est subiectum inhærentiæ expressum, propositio conuerti nõ potest nisi fiat prædicatio contra naturam, quia inesse dicitur illud, quod reuera subest; quare C dicere non possumus sine absurditate, rationale est homo, uel risibile est homo; ideò propositio minor, & conclusio demonstrationis non possunt conuerti, nam, si conuertantur, prædicatio fit contra naturam, nec sunt ampliùs per se.

Minor, & conclusio demonstrationis non possũt cõuerti sed maior potest.

At quando subiectum propositionis non est subiectum inhęrentiæ actu expressum, sed solùm potestate, ut in ea propositione, rationale est risibile, quæ est per se secundò modo, eã credimus posse conuerti, & fieri per se primo modo, nempe dicendo, risibile est rationale, quum enim reipsa extra animum neque effectus causæ suę inhæreat tanquàm subiecto, neque caussa effectui, ęquè dicere licet, risibile est rationale, ac, rationale est risibile, neutro enim modo prædicatio est contra naturam, & vtroque modo in subiecto propositionis subiectum inhęrentię uirtute, & potestate comprehenditur; si enim dicamus, rationale est risibile, significamus, in quo subiecto inest rationalitas,

litas, in eodem inest risibilitas; si verò dicamus, risibile est rationale, significamus, in quo subiecto inest risibilitas, in eodem inest rationalitas, & est propositio per se primo modo, quia prædicatum ponitur in definitione subiecti, & extra animum nõ minùs inest illi subiecto, quàm idem subiectum ipsi inhærere dicatur, neutrũ enim reuera alteri inest, sed utraque alicui tertio, licèt alterum alterius causa sit. Hanc sententiam possumus testimonio Aristotelis comprobare, qui in 96.97.98. particulis primi libri Posteriorum docens quomodo demõstratio q est differat a demonstratione propter quid est, ostendit euenire interdum ut in eisdem terminis vtraque formetur, priùs quidem demõstratio quòd, deinde demonstratio propter quid; & utranque simul admitti, ac recipi in scientiis asserit; mutari autem dicit demonstrationem quòd in demonstrationem propter quid per conuersionem maioris propositionis, vbi nanque causa de effectu prædicabatur dicendo, quod non scintillat, propè est, postea effectus de causa prædicatur, & dicitur, quod propè est, non scintillat; itaque si utraque propositio simul in vsu est dum fit in scientiis regressus, neutra dici potest contra naturam, quia scientiæ non utuntur prædicatione, contra naturam, sed naturali tantùm, de propositione autem minore, ac de conclusione nunquàm dixit Aristoteles quòd conuertantur, reuera enim conuerti non possunt ob eam, quam diximus, rationem; sed ea, quæ in demonstratione quòd fuit propositio minor, fit absque ulla mutatione conclusio demonstrationis propter quid; ea verò, quæ fuit conclusio demonstrationis quòd, fit propositio minor demõstrationis propter quid: vnde colligimus omnes propositiones demonstrationis, quæ dicitur ab effectu, esse per se, & vniuersales non minùs, quàm propositiones demonstrationis propter quid, maior enim propositio semper est per se primo modo, sicut in demonstratione propter quid semper est per se secundo; minor verò semper est per se secundo modo, quemadmodum conclusio demonstrationis propter quid; conclusio autem quandoque primo, quandoque secundo, sicut etiam propositio minor demonstrationis propter quid. Quòd igitur primus, ac secundus modus dicendi per se ad demonstrandum utiles sint, & quomodo demonstrationem ingrediantur, dictum est.

In demõstratione q omnes propositiones sunt p se.

Caput XIIII. An quartus modus dicendi per se ad demonstrationem utilis sit.

DE tertio modo quòd sit prorsus inutilis iam superiùs ostendimus, nec aliquis unquàm de eo dubitauit; sed de quarto dubia res est, non quidem propter opinionem Thomæ de accidẽte proprio quòd

D de subiecto suo prædicetur per se tum secundo modo, tum quarto, hanc enim iam reiecimus, & eius falsitatem deteximus; sed propter illa, quæ supra diximus ex Auerroe in 34. & 35. commentariis primi libri posteriorum, ibi nanque Auerroes de quarto modo loquens, in quo locum habet causa externa, dicebat causã effectricem externam rarò esse æqualem effectui, & rarò esse simul cum eo, propterea rarò, & ex accidenti in demonstrationibus locũ habere; quandoque tamen euenire ut per talem causam demonstretur effectus, quando cũ eo reciprocatur, & posita ponit, atque ablata aufert, quemadmodum terræ obiectio est causa eclipsis lunæ, quanuis enim sit causa externa effectrix, tamen æqualis est effectui, & dicitur causa adæquata, per quam & demonstratur, & definitur eclipsis, ut asserit Aristoteles in secundo libro Posteriorum, vbi vult eam esse potissimam demonstrationem, & mutari in definitionem.

E Hæc autem si uera sunt, quartus modus utilis quandoque esse, & in demonstratione locum habere uidetur, si non semper, saltem aliquando, quum dentur aliquæ causæ externæ, quę suis effectibus adęquantur; cur igitur Aristoteles in declarandis modis utilibus nũquàm huius quarti mentionem fecit, sed solos duos priores nominauit, eisque solis summam tribuit necessitatem? Nos igitur dicimus duos tantùm illos priores modos ad demonstrationem utiles esse, quę est communis multorum sententia, & vera, qui quartum modum dicunt tanquàm inutilem ab Aristotele relictum fuisse.

Dubiũ de quarto modo.

Ad propositam autem difficultatem responsio sumitur ex uerbis Auerrois in memoratis locis, quartum enim modum utilem quandoque esse, & in demonstratione potissima aliquando locum habere haud inficiatur Auerr. sed quia rarò id euenit, dicit esse ex accidenti, nam quę rarò eueniunt, ex accidenti euenire

Solutio

F dicuntur; in disciplinis autem nulla ratio habenda est eorum, quæ ex accidenti sunt, & raro eueniunt, sed contemnuntur, quia eorum scientia haberi non potest; propositiones igitur, quę sunt per se primo, uel secundo modo, uidelicet in quibus prædicatur definitio, vel vltima differentia de specie, vel accidens proprium de subiecto, omnes, & perpetuò utiles sunt, & regula statui potest uniuersalis, & perpetua quòd duo illi modi demonstrationem ingrediũtur; de quarto dici non potuit q esset utilis, quia neque semper, neque frequenter est utilis, sed rarò, ut plurimùm enim illius modi propositiones inutiles ad demonstrandum sunt; ideò est aduertendum ne in interpretandis uerbis Auerrois in errorem labamur, dum Auerroes ait causam effectricem externam non habere locum in demonstratione potissima, nisi per accidens; non enim intelligendum est quod ea non uera demonstratio sit, & scientiam pariat

eius

eius, quod ex accidenti; hoc enim est falsum. A In li. de medio demonstratio. ut in exemplo ab Auerroe adducto manifestum est, quandoquidem ea demonstratio, qua eclipsis in luna ostenditur per obiectionem terræ, est vera, ac potissima demonstratio, ut ipse Auerroes voluit, & nos alio in loco fusè demonstrauimus; parit igitur scientiam eius, quod est per se, & uniuersale, & summè necessarium. Non est etiam intelligendum, ut intelligunt multi, quòd ex accidenti causa effectrix in demonstratione potissima locum habeat, propterea quòd sumatur in demonstratione loco causæ internæ latentis; quando enim uera, & adæquata causa accidentis ignoratur, dicunt loco eius accipi causam externam, quæ ideò dicitur sumi per accidens, quia loco alterius causæ sumitur, quã si notam haberemus, illam externam causam non sumeremus. Quam sententiam nos aliàs falsam esse, & Aristoteli, atque Auerroi aduersari ostendimus; nam si voluisset Auerroes causam externam effectricem sumi in demonstratione loco alterius causæ latentis, certè dixisset id in omni causa efficiente contingere posse, etiam si non sit adæquata, adæquatam enim esse, uel non adæquatam quid refert, si non pro se, sed alterius causæ loco accipitur? attamen id non dixit Auerroes, sed solùm dixit causam effectricem externam tunc in demonstratione sumi, quando est simul cum effectu, & cum eo reciprocatur, vt obiectio terræ cum eclipsi lunæ, quare pro se eam accipi putat, non pro alia causa ignota. Verùm qui diligentem huius erroris impugnationem uidere cupit, legat librum nostrum de medio demonstrationis, non est enim operæpretium hoc in loco eandem disputationem repetere. Quòd verò ibi dicat Auerroes causam effectricem externam, quum in demõstratione potissima locum non habeat, saltem in demonstratione signi, & in demonstratione causæ habere locum, id nos in libro nostro de speciebus demonstrationis C expendimus, nunc ad propositum negotium ea consyderatio non pertinet. Ad rem igitur redeuntes dicimus sensum verborum Auerrois hunc esse, quòd ex accidenti euenit quarto modo dicendi per se ut ad potissimam demonstrationem conducat, quoniam rarò conducit, & frequentissimè euenit ut non conducat; non est tamen ex accidenti ut effectus hic per hanc causam effectricem, quæ adæquata est, demonstretur, neque accidens est illi causæ ur in ea demonstratione sumatur, veluti obiectioni terræ ut sumatur in demonstratione eclipsis, immo eam sumere est magnoperè necessarium cuilibet uolenti plenam habere ipsius eclipsis scientiam, quum per aliam causam demonstrare eclipsim non possit, sed per illam solam; clarius dicere. possumus ex accidenti euenire generi, sed non speciei, causæ nanque effectrici externæ per accidens euenit ut sumatur in demonstratione effectus, quia raro euenit; at huic causæ effectrici, ut obiectioni terræ non est accidens vt sumatur in demonstratione, atque in definitione eclipsis, sed est maximè necessarium.

Errora-liquorũ.

Quomodo causa efficiens externa demonstrationem ingrediatur per accidẽs

Ratio igitur manifesta est cur Aristoteles in electione modorum vtilium quartum modum cõtempserit, licèt eum aliquando non minùs utilem esse contingat, quàm alios duos; nostrum tamen est tales quarti modi propositiones in numerum utilium propositionum referre, quarum termini reciprocentur, & alter sumatur in definitione alterius; tunc enim dicere debemus, demonstratio uult esse potestate definitio, & tota in definitionem conuerti, ideo Aristoteles eas tantùm propositiones ad demonstrationem admisit, in quibus sit nexus terminorum definitiuus, qualis semper est in propositionibus per se primi, ac secundi modi; ergo si ob hanc rationem ij duo modi recepti sunt, ob eandem vtiles iudicandæ sunt illæ quoque B paucæ quarti modi propositiones, in quibus eadem conditio conspiciatur, nempe ut alter terminorum sit alterius causa adæquata, & sumatur in eius definitione; hæc igitur propositio, obiectio terræ facit eclipsim, licèt sit per se quarto modo, tamen potissimam demonstrationem ingreditur non minùs, quàm propositiones per se primi, ac secundi modi, quoniam eisdem conditionibus prædita est, ob quas illæ omnes ad demonstrationem utiles iudicatæ sunt.

Cur 4. modus quàuis utilis sit, reiciẽdus fuerit.

Caput XV. in quo ea, quæ modo dicta sunt, authoritate Aristotelis confirmantur, & ipsius artificium declaratur.

Hoc autem, quod modo diximus, præceptum, & admonitio Aristotelis fuit, si benè ipsius artificium expendamus; nam in modorum C vtilium electione quartum modum neglexit; tamen postea non omnino ipsum absque memorata a nobis exceptione omittere uoluit; siquidem in quarto capite primi libri Posteriorum postquàm modos omnes dicendi per se, & per accidens enumerauerat, docet duos priores modos dicendi per se habere necessarium terminorum connexum, de quarto modo nihil dicit; in sexto etiam capite probans principia demonstrationis esse per se, ac necessaria, eos tantùm duos modos consyderat, ut in ea parte legere possumus, quæ incipiens a contextu quadragesimoquarto definit in 56 in quo conclusionem faciens omnium, quæ dixerat, inquit § per se igitur oportet & medium tertio, & primum medio inesse § quibus uerbis significarse loqui de illis tantùm prædicatis, quæ insunt in subiectis, non de disiũctis, proinde de duobus tantùm prioribus modis, non de quarto.

Itaque

Magna pars demõstrationũ fiũt per causas ĩternas

Itaque Aristoteles pro illa tantùm demonstratione regulas ibi tradit, quæ fit per internas causas, non de illa, quæ fit per externas, quoniam raro contingit vt causa externa ad demonstrationem vtilis sit; certum est etiam, si scientias, ac res ipsas spectemus, plurimas, atque innumeras esse eas demonstrationes, quæ fiunt per internas causas; eas uerò, quę per externas, illarũ comparatione naldè paucas; omnes quidem mathematicę demõstrationes per internas causas fiunt; quod verò non eiusmodi esse videantur demonstrationes naturales, causa est quoniam propriæ rerum naturalium formę, ac differentiæ, necnon etiam plurimę proprietates ignorantur, quas omnes si notas haberemus, quot (quæso) demonstrationes per causas internas in rebus naturalibus extarent? innumerę sunt naturalium corporum species, & singula multas habet proprietates, proinde multæ demonstrationes de eadem specie fieri possent, si modò primum earum principiũ, & prima causa, quæ est propria substantialis differentia, cognosceretur; hinc igitur factum est ut magna pars philosophiæ naturalis in consyderandis externis causis, & in demonstrationibus per tales causas factis occupari videatur, nam in promptu magis sunt tales demonstrationes, quum facilius sit inspicere quid hæc res ab illa re patiatur, & recipiat, quàm propriam internam causam intueri, a qua plurimæ proprietates defluunt. Propterea Aristoteles uir iudicio plenus in artis logicę traditione non ea solum, quę ipse de rebus naturalibus proprio ingenio inuenire, ac scribere poterat, respexit, sed res ipsas simpliciter consyderauit, & in declaranda demonstrationis naturam illam demonstrationẽ sibi ante oculos posuit, quæ fit per internas causas; illam verò, quæ fit per externas, cuius vsus habita rerum ratione est multò rarior, sub illius regulas, & præcepta uoluit esse reducendã; idque ab ipso notatum, atque præceptum fuisse primus ego animaduerti, & est magnum philosophi artificium nemini cognitum; locus est particula 65. primi libri Posteriorum, vbi loquitur de scientia, ac demonstratione eorum, quę sæpe fiunt, quum enim in præcedente eius libri parte potissimæ demonstrationis conditiones docuisset, & eas tantùm demonstrationes, quæ ex internis causis fiunt, respexisset, in his enim locum habent dun soli priores modi dicendi per se, postea videns facilè euenturum esse, ut eas, quæ per externas causas fiunt, a genere demonstrationis repelleremus, admonere nos voluit eas quoque esse ueras demonstrationes, earumque principia, si benè consyderẽtur, esse necessaria non minùs, quàm illa, quæ in aliis demonstrationibus assumuntur; quo in loco quum admoneat nos Aristoteles utilitatem quarti modi dicendi per se, quem priùs despexerat, & ipsum reduci iubeat ad eas regulas,

Declaratio cõ tex. 65. 1. li. poster.

D quas de aliis tradiderat, si eueniat ut eandem, quam illi, habeat necessitatem; non erit ab re si eum in præsentia breuiter, & pro occasione explanemus, ut nihil intactũ relinquamus, quod ad usum modorũ dicendi per se, quos nobis declarandos proposuimus, pertinere uideatur. Accidentia igitur, quæ ab Arist. ibi uocãtur sępe facta, ea esse dicimus, quæ ab externis causis producũtur; nam quæ a propria natura sui subiecti emanant, ea semper in subiecto suo inesse, & ab eo nunquàm separari posse certum est; quũ. n. à forma prodeant, sine qua res esse nunquàm potest, & eam ex necessitate insequantur, ipsa quoque subiecto suo sẽper adesse necessum est; quę itaq; subiecto existenti non semper adsunt, ea extra subiectũ illud causam suam habent, quò fit yt, si causa non semper sit, ipsa quoq; illa subiecto non semper adsint, quia posita causa ponuntur, & ablata auferuntur, ut de lunæ eclipsi, quam ibi exempli causa nominat Arist. manifestum est. E Quoniam igitur antea docuerat eorũ tantũ, quę semper sunt, esse demonstrationem, & scientiam, ideò ibi ostendere uoluit etiam illa, quæ nõ semper sunt, sub scientiam, ac demõstrationem cadere ea ratione, qua modo quodam semper sunt; nõ ea ratione, qua sæpè, quò fit ut regula illa propterea nõ labefactetur, quæ dicit rerum tantùm necessariarum scientiam, ac demonstrationem esse, sed firma, atq; illęsa maneat. Eclipsim autem semper esse dicit dum uniuersalem accipimus, non semper autem, si hanc particularem eclipsim spectemus; dũ. n. uniuersalem eclipsim consyderamus, naturam, & essentiam eius respicimus, non existentiam extra animũ; ideò dicit Arist. quatenus tales, i. dum essentia harum rerum spectatur, uniuersales sunt, ac semper sunt, nempe in uirtute, & potestate causarum suarum, semper. n. est luna potens eclipsim pati; & semper est terræ globus, qui lunę obiici potest; non est tamen semper F causa ipsa actu, producens quoniam hęc simul est cum eclipsi, & posita eclipsim ponit, nempe ipsa terrę obiectio. Iam uerò quũ ipsa natura eclipsis a duabus causis pendeat, in quarũ uirtute dicitur semper esse, præcipuum tamen locũ tenet causa effectrix, hæc enim subiecto recipienti necessitatem recipiendi imponit, non è conuerso; unde fit ut, quum hæc accidentia tũ a subiecto, in quo inhærent, tum a causa, a qua producuntur, pendeant, ratione quidem subiecti non semper sint, est enim aliquando subiectum ipsis non existentibus; si uerò ad causam referantur, sint semper; quandocunque enim illa causa ponitur, ipsa quoque in eo subiecto ex necessitate ponuntur; causa igitur iis existendi necessitatem inducit, non subiectum, quia non simpliciter semper sunt, sed semper dũ illa causa existit, sic enim eorum sempiternitas, atque necessitas accipienda est.

accidẽtia, quæ nõ semper sũt, pendẽt ab externis causis.

Caput Decimumsextum. In quo ea, quæ dicta sunt, declarantur per comparationem causæ externæ cum interna. A

VT autem id, quod modò diximus, meliùs intelligatur, conferamus accidentia hæc cum illis, quæ ab interna causa pendent, sic enim manifestior fiet eorum necessitas. Dictum a nobis est accidens proprium pendere a subiecto tanquã a duplici causa, scilicet ut a materia externa, & ut ab efficiente per emanationem, ut risibile ab homine, quia latet in homine causa effectrix risibilitatis, quæ est ipsa hominis forma; igitur si fieri posset ut hę duæ causæ risibilitatis a se inuicem separarentur, & esset in homine risibilitas, in quo rationalitas non inesset, non esset necessarium hominem esse risibilem, sed posset non esse risibilis, quia respectus, quem habet homo ad risibilitatem, est respectus subiecti recipientis, & potentiæ passiuæ, quæ dicitur B esse potentia ęque respiciens utrunque oppositum; homo itaque quatenus est materia, & subiectum risibilitatis, nullam illi accidenti infert existendi necessitatem, sed tam habere, quàm non habere illam potest. Quoniam igitur seiuncta causa effectrice non est necessariũ hominem esse risibilem, si absque illa risibilis esse posset, ea sola est, quę illi accidenti ut in homine insit necessitatem imponit; ideò risibilitas necessaria est homini non propter pendentiam ab eo ut a materia recipiente; sed propter pendentiam a causa sua effectrice, quæ eidem subiecto insita est. Simili ratione in accidentibus, quorum causa effectrix externa est, si eam mente cum subiecto accidentis coniugamus, accidens semper inest non minùs, quàm illud, quod causam internam habet, & hac ratione eius inhærentia fit necessaria propter uim causæ cogentis; pendent enim hæc quoque & a subiecto tanquàm materia, & a causa producente, C at in eo differunt, quòd subiectum, & causa producens non sunt coniuncta, ut in illis, sed disiuncta; itaque si subiectum non accipiamus solum, ac nudum, sed munitum uirtute causæ cogentis, accidentia illa sunt ei necessaria; ut lunam si consyderemus cum obiectione terrę, necesse est in ea fieri eclipsim, sed non est necessarium dum solam lunam respicimus. Ergo accidentia hæc, quę ratione subiecti non semper sunt, semper tamen sunt ratione causæ, quia certam causam necessariò consequuntur.

Declaratio uerborũ Aristot. in 2. li. poster. c. 1.

Ex his autem sumitur facilis interpretatio quorundam uerborum Aristotelis in primo capite secundi libri Posteriorum, quæ licèt a Græcis optimè declarentur, multis tamen negotiũ facessunt; loquens ibi Aristoteles de quęstione illa complexa, quę uocatur propter quid, dicit per eam quæri causam eorum, quæ per se, vel per accidens insunt alicui; uidetur itaque illa, quæ per accidens prædicantur, ad demonstrationem admittere, quod quidem nulla ratione uidetur esse concedendum; Gręci sic interpretantur, per se insunt, ut in homine risibilitas, per accidens uerò ut eclipsis in luna; est enim ex accidenti dum solius lunę ratio habetur, attamen est per se adhibita causę externæ consyderatione, per se (inquam) secundo modo, quia in definitione eclipsis ponitur luna, at non poneretur, si nulla esse extra lunam causa, quę lunam cogeret obscurari, causa nanque externa facit eclipsim necessariò, & per se in luna inesse.

duo sũt genera eorum, quæ nõ semper fiunt.

Est autem aduertendum, ne propter ambiguitatem in difficultates labamur, duo esse genera eorum, quæ non semper fiunt, ideóque ex accidenti fieri dicuntur; illa enim, quę casu eueniunt, ex accidenti sunt, & sub scientiam, ac demonstrationem non cadunt, quoniam ratò fiunt non solùm ratione subiecti, sed etiam ratione causę, nullam enim certam causam necessariò consequuntur, quia fiunt præter intentionem causæ efficientis, quæ per se aliud quidpiam efficere volebat, eclipsis autem ratò fit, & sub scientiam cadit, quia ratione tantùm subiecti ratò fit, sed semper ratione causæ; eorum igitur, quę raro, & ex accidẽti fiunt, alia sub scientiam cadunt, alia non cadunt; Aristotel. autem in eo loco dicit eclipsim sæpe fieri, non quòd dictionem illam (sępe) accipiat pro eo, quòd est ut plurimùm; sed solùm in sensu negatiuo, sępe, idest non semper, nullum enim eo in loco aliũ sensum habet, quàm negationem sempiternitatis.

Caput XVII. Quomodo in demonstratione facta per causam externam propositiones, & conclusio sint per se.

HIs declaratis videndum est quomodo in tali demonstratione propositiones, & conclusio sint per se, quemadmodum etiam in illa demonstratione, quæ per internam causam fit, consyderauimus.

de formatione demõstrationis eclipsis

In primis formanda hæc demonstratio est, cuius medium est causa externa, ut exempli gratia demonstratio eclipsis, quoniam formatio difficultate non caret, & multi solent in ea plurimum laborare, difficultas autem in minore propositione consistit, quum non appareat quomodo causa externa de subiecto accidentis, a quo seiuncta est, verè prædicari possit, ut terræ interpositio de luna, & quomodo possit esse per se ea propositio, quum nulla sit essentialis pendentia terrę a luna, uel lunę a terra:

nonnullorum opinio

audiui aliquos ita hanc demonstrationem formantes, quandocunque terra interponitur, luna obscuratur, at nunc terra interponitur, ergo nunc luna obscuratur, quę formatio recipienda non est, siquidem demonstratio nulli rei particulari, uel particulari tem-

pori

pori obliganda est, sed uniuersalis esse debet; quæ est Arist. sententia clara io memorato loco, cui manifestè illi aduersantur, dicit.n. eclipsim vt vniuersalem semper esse, sed ut particularem nō semper, proinde particularem eclipsim sub demonstrationē non cadere. Mihi uidetur non posse in propositione minore prędicari de luna interpositionem terræ, nisi terra sumatur ut aliquid efficieos, quod ad lunam pertineat, prohibet autem lunam radiis solaribus, ex qua prohibitione luna manet obscurata, ut demonstratio hunc in modum formetur, quod prohibetur radiis solaribus a terra obiecta, id obscuratur, atqui luna prohibetur radiis solaribus a terra obiecta, luna igitur obscuratur.

opi. propria.

Sed in hoc exemplo anootandum est id, quod docet Auer. in sua magna præfatione in 1. librum Posterior. priuationem non cognosci nisi per cognitionem habitus, eclipsis priuatio quędam est, & a causa priuatiua producitur; propterea hæc demonstratio supponit factam prius alteram demonstrationem, qua habitus per suam causam innotuerit; oportet enim nos prius oouisse lunam lumen, quod habet, a sole eam illustrante recipere, nam hoc cognito statim intelligimus lunam obscuram manere, si aliquod densum corpus interpooatur, quod quidem aliud esse non potest, quam terræ globus. Possumus etiam eam demonstrationē formare simpliciorem sic, illud, inter quod, & solē terra ioterponitur, obscuratur, at inter lunā, & solē terra interponitur, ergo luoa obscuratur; sed vtcunque formetur demonstratio, non facit fidem nisi post alteram demonstrationem, qua habitum oppositum per causam oppositam po sitinam (ut uocant) cognouerimus, scilicet lumē lunæ a radiis solaribus effici. In hac demonstratione puto maiorem propositiooem esse per se quarto modo, utilem tamen, quod rarò in illo modo euenire diximus, subiectum.n. est causa prędicati propria, & adæquata, ideò in eius definitione sumitur, nempe interpositio terræ in definitione eclipsis, causa quidem externa est, quare ad quartum modum ea propositio pertinet, est tamen ad demonstrationem idooea, quum sit adepta conditionem secundi modi, q habet subiectum in definitione prædicati acceptum; ita.n. dicere melius esse puto, quàm eā in secundo modo collocare, quandoquidem in secundo modo non solum requiritur ut subiectum sit de definitione prædicati, sed etiam vt prædicatum illi subiecto reipsa ioexistat, quod ibi Aristot. expressit. De minore autem propositione quomodo sit per se non est facile demonstrare, nam in ea prædicatur de luna interpositio terræ, seu impedimentum factum a terra interposita, quorum termioorum neuter alterius causa est. Dicere fortasse possemus impedimētum illud esse ueluti proprietatem lunę, & illā propositionem esse per se secundo modo, nam

demonstratio eclipsis supponit demōstrationem luminis lunæ.

Maior proposi tio est p se quar to mō.

dubium de minore ꝑpositione.

Solutio

Dram.n. lunæ hæc aptitudo consequitur ut a terra obiecta possit lumine solis prohiberi. Sed hęc responsio difficultate non caret, aliud.n. est potestas, aliud est actus, neq; eadem causā habeot, ut non eadem est causa risus actu facti, & aptitudinis ad ridendum, nam si aliquis dicat, cur homo est risibilis? recta erit responsio, quia rationalis; quòd si quęrat, quare ridet? non amplius ea responsio coouēniet, sed causa aliqua externa afferenda est: similiter si quæratur causa cur naturalia corpora possint interire, primam materiam possumus respōdere, quicquid enim materiam habet interire potest, & aliquā do interibit; at si quęratur cur aliquid actu intereat, non amplius causa est materia, qua in re complures philosophi decipiūtur, sed aliquod agens interimens, & sic de aliis omnibus. Eadē ratione dicimus naturam propriam lunæ dici posse causam, unde emanat illa recipiēdi potestas, & illa aptitudo ad recipiendum, tū lumen, E rum priuationem luminis, sed tameo actualis luminis, & actualis priuationis non est causa natura lunę, sed aliquid aliud, sol nanq; luminis causa est, priuatioois autem densitas terræ per diametrum interposita. Alia multa dici possent, quorum nullum mihi satisfacit, ea igitur omnia missa faciam, & quid ipse sentiam exponam.

Solutio pugnatio.

alia est causa potestatis, alia actus idē 1. li. de medio c. 7.

Tutissimam equidem eam responsionem esse ceoseo, quæ plurimis fortasse absurda uidebitur, ut audacter asseueremus minorem illam propositionem nullo modo esse per se; hoc.n. non est ita absurdum, vt videtur, si naturam demonstrationis, finemque spectemus, & verba Aristotelis benè, ac profundè perpendamus; finis demonstrationis non alius est, quàm perfecta propositi accidentis cognitio, nam cognitio subiecti per demonstrationem non quæritur, similiter neque cognitio medii, sed & subiectum, & medium ante demonstrationem cognita supponuntur; tota igitur uis demonstra- F tionis ad affectionem quæsitam dirigitur; proinde ea sola in demonstrando attendēda sunt, quę ad ipsius affectionis plenam scientiam requiruntur; hæc quum multa sint, duobus tamen pręceptis omnia prestringi possunt, quum enim affectio pendeat, tum a subiecto, tum a causa, quod ad subiectum attinet oult demonstrari de proprio subiecto, cui primo inest, non de aliquo alio, ut risibile de homine, non de animali, & tres anguli ęquales duobus rectis de triangulo, non de æquilatero, neque de figura; quod verò attinet ad causam vult demonstrari per causam proximam, & sibi æquatam, qua una posita ponitur, & qua ablata aufertur, non per causam aliquam communem, & remotam. Hæc duo si adsint, non est dubitandum potissimam, ac præstantissimam eam demonstrationem esse, quum de re proposita nulla prior extrui queat; hoc autem dum dicimus, asserimus in demonstratione summè essentialem

Solutio uera.

minor proposi tio non est per se.

duæ cō ditiones ad potissimē demōstrā dum sufficiunt.

con-

cõnexum eſſe debere affectionis tum cum medio, per quod demõſtratur, tum cum ſubiecto, de quo demonſtratur; medii uerò cum ſubiecto non eſt neceſſarius talis eſſentialis connexus, neque requiritur ut alterum alterius cauſa ſit, quum neq; ſubiectum propter medium, neque medium propter ſubiectum in demonſtratione ſumatur, ſed utrunque propter affectionem; illud itaque diligenter inſpiciendum eſt, quomodo illa duo ad affectionem ſe habeant, non quomodo ipſa ad ſeinuicem; poteſt enim contingere ut ab aliqua externa cauſa tãquàm proxima, & adæquata effectus aliquis in aliquo ſubiecto producatur, nulla tamen ſit affinitas illius cauſæ cum illo ſubiecto, ſed ſolum utriuſq; cum illa affectione, in illo quidem primò recepta, ab hac verò proximè producta, ut in eclipſi uidemus; quid.n.de hac affectione dicemus? poteſt ne demonſtrari, an non poteſt? dicere quòd non poſſit eſt certè abſurdiſſimum, quod.n.cauſam certam habet, & proximam, & ſibi adæquatam, id quemadmodum ab ea habet ut ſit, ita ab ea habet ut cognoſcatur; poteſt ergo per illam ſciri; at per talem cauſam ſcire, propter quam res eſt, demonſtrare rem eſt, poterit itaq; de ſubiecto proprio per illam cauſam demonſtrari, eaque demonſtratio potiſſima erit, quia nulla præſtantior pro illius affectionis ſcientia conſtrui poteſt; quòd ſi nulla eſt eſſentialis connexio cauſæ cum ſubiecto, in quo recipitur accidens, quid hoc (quæſo) ad eam, quã quærimus, affectionis notitiam? certè nihil. Hæc omnia ita uera ſunt, ut ex ipſius rei inſpectione omnibus nota eſſe deberent, ſi temporibus noſtris philoſophos haberemus, qui rerum naturas perſcrutando philoſopharentur, nec ſolũ uerbis Ariſtotelis addicti, eaque ſæpius perperam intelligentes, ad ea res ipſas accommodare ſoliti eſſent, nil aliud quærentes, quàm quid dicat Ariſtoteles, neque aliunde, quàm ex ipſius verbis argumenta ad omnium cognitionem, & comprobationem ſumentes. His autem ſi ratio, quam explicauimus, perſuadere nõ poteſt, ſaltem Ariſt. authoritas perſuadeat, qui in 2. lib. Poſterio. ſæpe dicit potiſſimam eſſe eam demonſtrationem, qua eclipſis in luna demonſtratur per obiectionem terræ, licèt propoſitio minor in ea demonſtratione non poſſit ullo modo eſſe per ſe; non enim unum, aut alterum tantum Ariſtot. locum inſpicere oportet, ſed om-

A nes, & eos inter ſe conferre, ſi ipſius mentem attingere debeamus, locus enim locum aperit, poſſumuſque ex unius loci inſpectione in magnum errorem incidere, in quem, ſi alios quoque uiderimus, non incidemus. Quoniam igitur ex affectione, & eius cauſa maior propoſitio conſtat; ex affectione, & ſubiecto cõcluſio; ex ſubiecto autem, & cauſa propoſitio minor, manifeſtum eſt in propoſitione maiore, & in concluſione, in quibus affectio ponitur, connexum terminorum eſſentialẽ poſtulari, ſi debeat eſſe potiſſima demonſtratio; in minore autem non requiri niſi ut vera ſit. Nec obſtant verba Ariſt. in particula 56. primi lib. Poſterior. dicẽtis & medium tertio, & primum medio per ſe ineſſe oportere; ſiquidem loquitur ibi de illa demonſtratione, quæ per internam cauſam fit, in ea enim neceſſe eſt ut medium uel ſit forma ſubiecti, uel eius proprietas, proinde ut minor ſit per ſe, aut primo, aut ſecundo modo, ut ſu-

Solutio obiectionis.

B pra declarauimus; ſecus eſt in ea demonſtratione, quæ fit per externam cauſam, quam ſi ſub ea præcepta reducere volumus, ſatis eſt ſi ſub iis eo modo comprehendatur, quo comprehendi poteſt, & iis ſaltem participet, quæ ad potiſſimè demonſtrandum omnino neceſſaria ſũt. Quòd autem in declarandis, & conſtituẽdis conditionibus principiorum potiſſimę demonſtrationis Ariſtoteles uel maiorem ſolam reſpexerit, vel maiorem præcipuè, nos abundè demonſtrauimus in eo libro, quem de medio demonſtrationis conſcripſimus, ex quo ualida argumenta ſumi poſſunt ex Ariſtotelis uerbis deprompta ad huius ſententię comprobationem, quòd nõ in omni potiſſima demonſtratione requiratur ut propoſitio minor ſit per ſe; hæc de minore ſufficiant. De concluſione uerò ex dictis manifeſtũ eſt eam eſſe per ſe ſecundo modo, eclipſis enim in luna ineſt, ideò eſt prædicatio ad ſecundum modum pertinens, non ad quartum; quòd autẽ

Concluſio eſt per ſe ſecundo modo.

C alia, & alia ratione eclipſis tum per ſe, tum per accidens in luna ineſſe dicatur, ſatis eſt declaratum in præcedentibus. Quę igitur ſit ſumma propoſitionis neceſſitas, & quomodo in demõſtratione locum habeat, dictum eſt. Si quis autẽ ſcire cupiat qua ratione probet Ariſtoteles in principiis demonſtrationis talem requiri neceſſitatem, is legat caput ſextum primi libri Poſteriorum, nobis enim in præſentia hæc declaraſſe ſatis eſt.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE SPECIEBVS DEMONSTRATIONIS.

Caput Primum, Quòd propriè loquendo demonstratio non sit genus, nec habeat species.

MAGNA est inter logicos horum temporum disceptatio de speciebus demonstrationis, quanuis enim Aristoteles in primo libro Posteriorum Analyticorũ satis apertè sententiã suã protulerit, quæ rationi quoque maximè consentanea est; tamẽ Arabes mihi uidentur in re manifesta difficultatẽ Græcis omnibus interpretibus incognitam posuisse. Hac de re nos sermonem facturi hunc ordinem facilioris doctrinæ gratia seruare statuimus, Primùm quidem quid de hoc dixerit Aristoteles breuiter exponemus; deinde singulas, quæ hac in re postea emersere, difficultates, ac dubitationes consyderabimus, aliorumq; sententias expendemus; denique sententiam nostram proferemus, eamque declarare, & comprobare, & ab omni difficultate uindicare nitemur. Ante omnia illud nobis statuendum est, quod nemo unquàm negauit, demonstrationẽ non uerè dici genus, nec uerè species habere, quia non est commune aliquod uniuocum a pluribus speciebus æquè participatum; sed de numero eorum est, quæ dicuntur ab uno, & a philosophis nostris analoga non satis propriè nuncupari solent; est enim quædam præcipua, ac præstantissima demonstratio, cui primariò, & propriè nomen demonstrationis conuenit; sunt & aliæ secundi gradus, & ignobiliores demonstrationes, quibus id nomen merito illius tribuitur, quatenus ab illa pendent, & quibusdam eius conditionibus participant; quo fit ut demonstrationis nomen simulatque profertur non significet totum illud commune,

Ordo discendorum.

Demonstratio non est genus uniuocum.

quod nostri Analogum genus uocant, sed solam primi gradus demonstrationem, quæ ob id demonstratio simpliciter dicta uocari solet, quoniam simpliciter prolatum demonstrationis nomen ad eam statim referimus; ad alias verò non simpliciter, sed cum adiectione aliqua, veluti quum dicimus demonstrationem ab effectu, uel aliam eiusmodi; qua ratione dũ simpliciter dicimus sapientem, solum philosophum intelligimus, non ædificatorem, neque iurisconsultum, nisi cum Additione, dicimus enim, ille est sapiens iurisconsultus, vel, est sapiens ędificator, non dicimus simpliciter, est sapiens. Ideò Aristoteles quando in præfatione omnium Analyticorum librorum se demonstratione acturum proposuit, primariam demõstrationem intellexit, & de hac loqui cœpit in Posterioribus Analyticis, non de omnium demonstrationum communi genere; hæc enim pluribus eget conditionibus, si construenda sit, de quibus omnibus Aristoteles diligentissimè pertractauit. Aliæ verò secundi gradus demonstrationes nullam propriam conditionẽ habent, qua demonstrationes dicãtur, sed quatenus aliquibus primariæ demonstrationis conditionibus participant, eatenus uocabuli quoque participatione demonstrationes nominantur; qua uerò ratione quibusdam illius conditionibus destitutę sunt, ea ratione secundi gradus demonstrationes dicũtur, & cum adiectione, non simpliciter, demonstrationes; quare si quam habent conditionem, qua demonstrationes dicantur, eam per participationem habẽt, propriam verò nullam habent, nisi alicuius conditionis defectum. Hinc ratio sumitur cur Aristoteles solius primarię demonstrationis cõditiones docuerit, hæ nanque omnibus inseruiunt

Demonstrationes secũdi gradus nullam habẽt propriã cõditionẽ.

uiunt demonstrationibus, quia si coniunctim omnes adsint, præstantissimam demonstrationem constituunt; si verò non omnes, sed aliquæ, aliam secundi gradus; omnia igitur præcepta propter potissimam demonstrationem traduntur, consequitur postea ut ad aliarũ quoque ignobiliorum demonstrationum constructionem ea traditio conferat; quemadmodum si quis docere uellet artem ędificandi, is vtique pręstantissimam domum ędificare doceret, nõ alias, quandoquidem quisquis domum summè perfectam, & omnibus numeris absolutam ædificare sciret, is imperfectam quoque construere aptus esset, & eò aptior, quo paucio res in ea postularentur conditiones, quàm in perfectissima domo.

Caput secundum quomodo ex alicuius conditionis defectu omnes secundi gradus demonstrationes oriantur.

HAec cum ita se habeant, enumerandæ breuiter sunt omnes demonstrationis conditiones, vt uideamus ex quarum defectu demonstrationes secundi gradus exoriantur; si nanque quotuplex hic defectus esse possit nouerimus, iam omnes species, siue gradus demonstrationis cõspicui nobis, ac manifesti erunt. Duobus in locis conditiones demonstrationis ab Aristotele traduntur, prior locus est caput secundum primi libri Posteriorum, alter verò caput quartum cum aliis duobus sequentibus in eodem libro; sed reuera in secundo capite omnes penitus conditiones numerantur, præter quas nulla alia ad demonstrationem potissimam constituendam requiritur; nam illę, quę in quarto capite declarantur, non sunt aliæ conditiones, quæ præter illas in demonstratione requirantur, sed solùm ad facilem illarum inuentionẽ declarantur ab Aristotele; quandoquidem sine his conditionibus illæ reperiri nequeunt, non possunt enim principia esse uera, prima, notiora, priora, & causæ conclusionis, nisi sint de omni, & per se, & uniuersalia, idest (ut vno uocabulo has omnes complectamur) nisi sint summè necessaria, ideò rectè Auerroes in commentario 28. primi libri Posteriorum dicit Aristotelem antea in secundo capite ostendisse principia demonstrationis esse notiora, priora, immediata, & necessaria, quum tamen de principiorum necessitate Aristoteles in eo secundo capite nihil dixisset, cognouit enim Auerroes principia non posse esse uera, & immediata, & causas, nisi sint summè necessaria; implicitè igitur Aristoteles in secundo illo capite docet principia esse necessaria, deinde clarè, & expressè in capite quarto, & duobus alijs sequentibus; propterea Auerroes in eodem loco subiungit has conditiones prodire ex illis ad modum fundamenti, hæ nanque in illis continentur, quia prima illa conditio { vera } ab aliis sequentibus restringitur ad illam speciem veri, quod dicitur necessarium; hæc dicere voluimus, vt rationem exponeremus cur Aristoteles in declarando conditionum defectu, ex quo demonstrationes secundi gradus oriuntur, solas eas conditiones consyderauit, quæ in secundo capite declaratę fuerant, non eas, quæ in quarto; hę nanque ab illis diuersæ non sunt, sed in eis continentur. Propterea nos quoque conditiones illas singulas expendemus, ut per eas gradus omnes demonstrationum inueniamus. Quinque conditiones dixit Aristoteles in principiis potissimæ demonstrationis postulari, scilicet vt sint uera, immediata, priora, notiora, & causæ conclusionis: has ego primus animaduerti in duo genera esse diuisas, alię nanque in ipsa re, aliæ non in re, sed in animo demonstrantis requiruntur; in ipsa quidem re postulatur ut principia sint uera, & prima, seu immediata, & priora secundùm naturam, & causæ conclusionis, hoc est causæ essendi, hæ nanque omnes conditiones principiis adsunt etiam animo nostro non cogitante; in animo autem nostro requiritur vt principia notiora conclusione habeamus, & ut sint nobis causæ cognoscendi conclusionem, illa enim postrema conditio { causæ } vtrunque sensum habet, tum essendi, tum cognoscendi, & adiecta fuit ab Aristotele ad meliùs exprimendum sensum illarum duarum pręcedentium { notiora, & priora } siquidem poterant esse notiora, nec tamen esse causę cognoscendi conclusionem; poterant esse priora secundùm naturam, tamen non esse causæ essendi; motus enim lapidis est nobis notior primo motore æterno, non est tamen nobis causa cognoscendi primum motorem; & forma hominis est natura prior motu elementi, attamen non est causa vt ille motus fiat, ideò Aristoteles dixit principia ita debere esse notiora, vt sint causæ cognoscendi; & ita priora, ut sint causæ essendi. Harum conditionum illæ, quę ad animum demonstrantis pertinent, in omni demonstratione, cuiuscunque gradus ea sit, reperiantur necesse est, nam siue effectum per causam, siue causam per effectum, siue quocunque alio modo sciendi gratia demonstremus, oportet propositiones notiores nobis esse conclusione, & causas cognoscendi conclusionem, secus ea demonstratio est inutilis, nec nomen demonstrationis meretur. Tres conditiones manent, quæ non ad animum, sed rem solam pertinent, nimirum principia esse uera, & esse prima, idest omni medio carentia, quo demonstrari possint; & denique esse causas rei, quę demonstratur; priora uerò secundùm naturam non addimus, sunt enim absque dubio priora, si sunt causę. Prima quidem

[Marginal notes: cõditiones demõstrationis duplices. — cõditio nes demõstrationis aliæ in re, aliæ in animo postulantur]

conditio a nulla demonstratione siue primi, siue secundi gradus abesse potest, quia omnis demonstratio ex propositionibus veris constare deber, sin minus, eam nemo vocaret demonstrationem; imò non solùm veritas in propositionibus cuiuslibet, demonstrationis postulatur, sed etiam illa veritatis species, quę necessitas dicitur; nam demonstrationis nomen manifestè significat argumentum necessarium, & è propositionibus necessarijs conflatum; & omnes homines nomine demonstrationis talem ratiocinationem intelligunt; est igitur omniũ demonstrationum communis conditio nt propositionibus veris, ac necessariis constent, quare ex huius conditionis defectu nullus constituitur demonstrationis gradus. Duę conditiones relinquuntur, quarum utralibet si absit, demonstratio secundaria efficitur, quæ solùm quòd res sit declarat, non propter quid sit, vt E fusè, & clarè docet Aristoteles in capite decimo primi libri Posteriorum, aut enim principia sunt immediata, non sunt tamen causę rei, sed potiùs effectus, eaque vocatur demonstratio a signo, siue ab effectu, causam enim ignotam ex effectu noto declarat; aut è contrario sunt causę rei, quæ demonstratur, sed non sunt immediata; dicuntur autem principia esse causæ conclusionis, quando medium est causa maioris extremi, vt ait ibi Aristoteles, ideò si medium sit causa proxima illius effectus, maior propositio est prima, & immediata, & ea est demonstratio pręstantissima, quę dicitur demonstratio propter quid, huius enim medium & causa rei est, & causa proxima, & immediata, quę etiam uocatur ibi ab Aristotele causa prima, non quidem prima respectu causarum secundarum, sic enim esset causa remotissima, quem sensum non accipit Arist. sed prima respectu effectus, quia ipsi proxima est, ut appellatione causę primæ omnes aliæ remotiores excludantur; hæ igitur duę conditiones si adsint, demonstratur propter quid est, eaque est primi gradus, & pręstantissima demonstratio, cui nulla conditio deest; altera uerò ipsarum si absuerit, non ampliùs ostenditur propter quid est, sed solùm quòd est; ideò duæ sunt species demonstrationis quòd apud Aristotelem, una, qua ex effectu notiore causam ignotiorem demonstramus; altera, qua ex causa remota demonstramus effectum.

Omnis demonstratio debet cõstare ex necessariis.

Cã prima põt intelligi duobus modis.

Caput Tertium de demonstratione a causa remota.

demonstrano à causa remota fit in secũda figura.

Porrò demonstrationem a causa remota docet Arist. negatiuam semper cõstrui, & in secunda figura in Camestres, cuius ratio est, quoniam causa remota ut plurimum est amplior effectu, quare ea posita non ponitur necessariò effectus, proinde non D potest effectus affirmatiuè colligi ex illa causa; ea uerò ablata effectus ex necessitate aufertur, ideò ualida semper est ea argumentatio, qua ex negatione causę negatio effectus colligitur; syllogismum igitur in secunda figura fieri necesse est, quod quidem facilè ostẽdimus, in omni demonstratione tres terminos esse oportet, quum omnis demõstratio sit syllogismus; termini igitur erunt, causa, effectus, & subiectum tertium, cui ambo insunt, siue a quo ambo negantur, & causa ipsa remota erit terminus medius, effectus maior extremitas, subiectum uerò minor extremitas; & accepta negatione causæ de illo subiecto, de eodem negationem effectus colligemus; in propositione quidem maiore manifestum est poni medium terminum cum maiore extremitate, proinde causam, & effectũ, quare maiorem necesse est affirmatiuam esse, quoniam ex effectu, & causa non potest nisi affirmatiua enuntiatio fieri, non enim hoc illius causa esset, si alterum de altero negaretur; at verò si ea maior debeat esse uniuersalis, oportet causam de effectu prædicari, non effectum de causa, quum enim causa latius pateat, quàm effectus, non potest effectus de causa uniuersaliter prędicari; certum est autem quando mediũ in propositione maiore prędicatur, eam esse figuram secundam, ergo maioris propositionis habita ratione necessarium est cum syllogismũ in secunda figura fieri. Idem ostendimus etiam habita ratione minoris, diximus enim non posse affirmatiuè ex tali causa effectum demonstrari, sed negatiuè conclusio itaque negatiua erit, ergo altera quoque propositio erit negatiua; non maior, hanc enim affirmatiuam esse ostendimus, ergo minor, at minor negatiua non habet locum nisi in secunda figura; idque res ipsa declarat, uolumus. n. ex negatione causæ de subiecto colligere negatione effectus de eodem, F causa uerò & subiectum in tali demonstratione minorem propositionem constituunt, hæc igitur ex necessitate erit negatiua; quæ omnia in eo ipso exemplo, quo utitur ibi Aristot. manifesta sunt, demonstrat enim parietem non respirare propterea quòd non est animal, mediũ igitur est animal, subiectum paries, maius extremum respiratio; minor quidem propositio ex animali, & pariete conflata non potest esse nisi negatiua, nullus paries est animal, maior uerò non potest esse nisi hæc, omne respirans est animal, conuersa enim falsa esset, non etenim omne animal respirat; nullo igitur alio modo in his terminis potest formari syllogismus, quàm in secunda figura in Camestres: patet autẽ animal esse respirationis causam remotam, & respiratione latius esse, siquidem datur animal, quod non respirat; proxima autem causa respirationis est pulmo, eaque cum effectu reciprocatur, quia omne respirans habet pulmonẽ, & omne habens pulmonem respirat. Hæc est de demon-

demonſtrationne quòd per cauſam remotã Ariſtot.ſententia, quam optimè declararũt Auerr. & Alexander, ſed alij Grçci Themiſtius, & Ioã nes Grammaticus perperam eum locum interpretari ſunt dicẽtes ſyllogiſmum a cauſa remota non minus in prima figura affirmatiuum cõſtrui poſſe,quàm negatiuum in ſecunda,idq; ne fuiſſe eo in loco pręceptum Ariſtotelis; quorũ errorem, qui etiam Alpharabii fuit, efficaciter impugnat ibi Auerroes, ut apud eum legere poſſumus; habemus etiam eo in loco diligentem Ioannis Grammatici diſputationem contra Auerrois,& Alexandri ſententiam; ſed ex iis,quæ ibi ab Auerroe dicuntur, facillimũ cuique eſt ſolutionem deſumere omnium argumẽ torum, quę a Ioãne aduerſus Alexandrum adducuntur; imò & ex uerborum Ariſtotelis cõſyderatione facilè quiſque poteſt Ioannis errorem deprehendere, propterea nos hac diſputatione in præſentia ſuperſedebimus; unum adducere Ioannis argumentum ſatis erit, cui ipſe potiſſimùm innititur, dantur cauſæ remotę, quę ſunt æquales effectibus, & cum illis reciprocantur, ergo ex eis licet in prima figura affirmatiuè colligere effectum, debuit igitur Ariſtot. docere quomodo demonſtratio a cauſa remota tum in prima, tum in ſecunda figura conſtruatur. Soluitur hoc argumentum optimè ab Auerroe,qui non inficiatur eiuſmodi cauſas dari, ſed ait raró admodum id contingere,ideoq; ne ab Ariſtotele non fuiſſe conſyderandum,quoniam ea, quæ raró eueniunt, ex accidenti eueniunt, nec ulla ipſorum ratio in diſciplinis habenda eſt; propterea Ariſtoteles id ſolum reſpexit,quod perpetuum eſt, & dixit demonſtrationem ex cauſa remota conflatam fieri ſemper in ſecunda figura; ſiue enim cauſa remota latior effectu fuerit, ſiue ei ęqualis, ut aliquando contingit,ſemper ab ea ad effectum poſſumus negatiuè argumentari, quemadmodum diximus,negata enim de aliquo ſubiecto cauſa, de eodem colligetur negatio effectus; ſed non ſemper a poſitione talis cauſę colligere licet poſitionem effectus, imò raró id contingit, ideo Ariſtoteles id conſyderare nõ debuit; quod autem dicat Ariſtoteles talem demonſtrationem ſemper in ſecunda figura formari, de prima verò ne verbum quidem faciat, legentibus eum locum eſt manifeſtiſſimum; quę vero eorum uerborum a Græcis adducitur interpretatio, adeò inepta eſt, ut quilibet iudicioſus vir eius abſurditatem per ſe animaduertere queat.

Error Thc. & Philop. — *argum. Philoponi.* — *Solutio*

Caput Quartum, de demonſtratione ab effectu.

De altera verò demonſtratione quod, quæ ab effectu ad cauſam progreditur,id annotandum eſt, quod nunc ut altera declarauimus, & ex Auerroe ſumitur

A in comment.97. primi lib. Poſterio. & miror q; a multis logicam docentibus ignoretur; putant enim demonſtrationem hanc è duobus tantùm terminis cõſtare, effectu,& cauſa,ut ſi dicamus, eſt fumus,ergo eſt ignis, eſt generatio, ergo eſt prima materia; attamen è tribus terminis eam conſtare neceſſe eſt, ſiquidem omnis demonſtratio eſt ſyllogiſmus,tertium enim ſubiectum requiritur, cui ambo inſint, & quod ſit in demonſtratione, minus extremum, ex eo enim quod illi ſubiecto hunc effectum ineſſe accipimus, colligimus in eodem ineſſe cauſam quoque illius effectus, non quod eam eſſe illius cauſam cognoſcamus,ſed quia nouimus duo il la perpetuo coniuncta eſſe; ideoque ex altero, quod manifeſtiùs ineſt, inferimus alterum quoque ineſſe,quod ignorabamus; quando igitur effectus notior eſt, cauſa uero ignotior, oſtendimus ineſſe alicui cauſam eo q; eidem ineſt effectus, ut in naturali corpore materiam ineſſe,

multorũ error in formanda demonſtratione ab effectu.

B quia in eodem generatio ineſt; & naturale corpus motorem habere ęternum, quoniam ęterno cietur motu.Huiuſmodi ſunt exẽpla omnia, quibus Ariſtoteles hanc demonſtrationem declarat in capite decimo primi lib.Poſteriorum, nam lunę ineſſe ſphęricam figuram oſtendit eo quòd luna accipit à ſole lumen per incrementa; & ſtellas errantes propè eſſe eo quod non ſcintillant, quum propè eſſe ſit cauſa non ſcintillandi, & ſphærica figura lunę ſit cauſa luminis per incrementa recepti. Propterea hęc demonſtratio poteſt ſemper extrui in prima figura, & affirmatiua, hic enim eſt præcipuus eius uſus in philoſophia;poteſt etiam fieri negatiua, & in ſecunda figura, ſi alicui ſubiecto cauſam non ineſſe eo q; eidem non ineſt effectus oſtendamus. Sed alia multa ad hanc demonſtrationem pertinentia a nobis poſtea declarabuntur in libro noſtro de Regreſſu.

C *Caput Quintum, quòd tertia ſpecies non detur demonſtrationis quòd.*

Quærere hic aliquis poſſet cur tertia quoque ſpecies demonſtrationis, q; non detur,quæ in utriuſq; ſimul cõditionis defectu conſtituta ſit; quum,n.detur demonſtratio a cauſa remota, cui illa conditio deeſt q; ſit ex immediatis, & detur demonſtratio ab effectu immediato, cui deeſt altera conditio quòd ſit ex cauſis; cur nõ datur alia, cui utraque deſit, ſcilicet quæ ſit ex effectu remoto? Duas poſſumus afferre rationes cur Ariſtoteles nullam talis demonſtrationis mentionem fecerit, primum quidem dicere poſſumus eſſe in ea tantum defectum,ut ipſam contempſerit; eo præſertim quòd, ſi is demonſtrationis modus datur, poterat a nobis facilè ſubintelligi ex iis, quę ab eo de aliis duabus ſpeciebus dicta erant,nempe utrunque de-

fectum coniungendo, ut dictum est. Melius tamen mihi esse uidetur si dicamus Aristotelem huiuscemodi demonstrationem non tetigisse, quia in scientiis in usu non est, effectus enim cum sua proxima causa ita est coniunctus, ut si ipse sit nobis notus, illam quoque notam nobis reddat, quę ipsi proximè iuncta est; simile quid dam in iis, quę uidemus, euenire solet, dum enim rem aliquam inspicimus, alteram quoque rem, quæ illi proxima sit, uidere solemus, licèt eam non intueamur; aliam tamen remotiorē ex ea inspectione non cernimus; sic uidetur etiam effectum sensilem posse indicare causam, quæ ipsi proxima sit, remotam uerò indicare nō posse, nisi priùs indicata proxima; propterea Aristoteles in memorato loco dicebat demonstrationis ab effectu propositionē maiorem esse per se notam, sensu enim, & inductione notam fieri, quum enim in ea prędicetur causa proxima de suo effectu, immediata est, & demonstrari non potest. Themistius uerò aliam adinuenit speciē demonstrationis quòd, cuius non meminit Aristoteles, eamque statuit tertiā speciem præter illas duas, quas cum Aristotele declarauimus, & inquit hanc neque ab effectu esse ad causam, neque a causa ad effectum, sed ab effectu ad effectum; quando enim ab eadē causa duo effectus æquales prodeunt, quorum neuter alterius causa est, possumus alterum per alterum demonstrare, & erit demonstratio quæ, quæ neque a priori erit, neque a posteriori, sed ab ęquali ad æquale, erit enim argumentū necessarium, & ex propositionibus necessariis constans; huius tale exemplum affert, febris putrida est causa inæqualitatis pulsus, & certi caloris in ægroto, quæ duo accidentia sunt duo signa eius febris, & reciprocantur inuicem, nec alterum est causa alterius, sed sunt duo effectus æquales ab eandem causa prodeuntes; ideò si ex eo quòd inest ægro talis calor, inferamus inesse etiam pulsus inæqualitatem, erit demonstratio quòd tertię huius speciei ab effectu ad effectum. Hanc Themistii sententiam refellit Auerroes, idque non iniuria, quoniam admittenda non est, neque dignanda nomine demonstrationis; notare nanque possumus Aristotelem in Posterioribus Analyticis non uocasse demonstrationem nisi illam, in qua sit progressus uel a causa ad effectum, uel ab effectu ad causam, sic enim est processus inter illa, quæ sunt essentialiter coniuncta; alium ullum syllogismum ne nominare quidem in ijs libris uoluit, ubi enim non adest essentialis connexus, ibi adest id, quod ex accidenti est, a quo alienissima est demonstrationis natura, præsertim quando accidentarius connexus est in ipsa propositione maiore, quę maius extremum, ac medium continet, à quorum uno ad alterum omnis demonstrationis progressio esse dicitur; hoc autem manifestè

Tertia species demonstrationis quæ a Them. inuētā.

Confutatio.

euenit in syllogismo illo Themistii, maior enim propositio est quidem de omni, sed non est per se, quia neuter duorum effectuum in alterius definitione accipitur; ideò est quidē necessaria, sed ex accidenti, necessitas enim à neutro terminorum prouenit, sed ratione tertii, nā eatenus dicitur ea prędicatio esse necessaria, quatenus uterque effectus ab una, & eadē causa producitur, utrique autem accidit ut ab eadem causa fluat, a qua fluit alter; est igitur accidentalis connexus in propositione maiore, quam uel solam, uel præcipuè Aristotelis respexit in assignandis conditionibus demonstrationis, ut aliàs demonstrauimus; itaque talis syllogismus in numerum demonstrationum non est referendus.

Caput Sextum, in quo numerus colligitur specierum demonstrationis, & difficultates in singulis orientes proponuntur.

Quoniam igitur certum apud Aristotelem, indubitatumque est non esse dignum demonstrationis nomine syllogismum vllum, in quo neque a causa ad effectum, neque ab effectu ad causam progressio fiat, possumus ex iis, quæ diximus, omnes, quę Aristoteli cognitę fuerunt, species demonstrationis colligere; aut enim a causa progredimur ad effectum, aut ab effectu ad causam; à causa verò aut propinqua, aur remota; si à causa propinqua, est demonstratio propter quid, quæ est potissima, & primi gradus, & simpliciter dicta demonstratio; si uerò a causa remota, est demonstratio notificans solùm quòd est, sed non propter quid est; similiter si ab effectu ad causam progrediamur, non declaramus nisi quòd est. Duæ igitur sunt summę species demonstrationis, quarum altera dicitur propter quid, altera uerò quòd; illa quidem omnes habet conditiones demonstrationis ab Aristotele expositas, ideo potissima dicitur; hęc vero non omnes, sed ei aliqua deest; quoniam autem duæ sunt conditiones, quæ manente demonstrationis nomine abesse possūt, ideo hæc postea in duas species diuiditur, quarum altera effectum demonstrat per causam, non tamen immediatam, sed remotam, altera uero ex medio quidem immediato demonstrat, non tamen ex causa effectum, sed ex effectu causam, ideo neutra declarat propter quid, nam demonstratio propter quid (inquit Aristoteles) fit per primam causam. Aliam ego demonstrationis speciem pręter has non inuenio, & hanc, quam exposui, ut certus sum sententiam fuisse Aristotelis, ita uerissimam esse non dubito; quod (ni fallor) tunc clarius, & certius omnibus erit, quando difficultates omnes, quibus alii ueritatem hanc perturbarunt, & obscurarunt, expenderimus, ac dissoluerimus.

Numerus specierum demonstrationis.

Duplex

Aliorũ sententię de speciebus demonstrationis.
Duplex autem in his oritur difficultas, una de demonstratione φ, altera de demonstratione propter quid; demonstrationem φ negauit Auicenna esse demonstrationem, aduersus quem egregiè disputauit Auerroes in comment. 95. primi libri posterio. & in Quęstionibus logicis Quęstione 15. demonstrationem verò propter quid omnes his temporibus duplicem esse aiunt, unam enim dicunt declarare tantùm propter quid, alterā verò & propter quid, & quòd, ideo hanc uocant potissimam, illam uerò propter quid solùm; cuius dogmatis author Auerroes fuit, ponens tres demonstrationis species distinctas ratione quęsitorum, quę per singulas declarantur; una enim ostendit solùm quòd; alia solù propter quid, quam uocat demonstratione cause tantùm; alia uerò utrunque simul, quam simpliciter demonstrationem appellat; hanc difficultatem nos posterius consyderabimus, priùs n. de demonstratione quòd, & de Auicenæ opinione dicendum est, tanquàm de re faciliore, & quæ paucioribus uerbis absoluetur.

Caput Septimum, quòd demonstratio ab effectu demonstratione a causa remota longè nobilior sit.

Ante omnia sciendum est, si utranq; demonstrationem quòd inter se cōferamus, eam, quæ ab effectu causam demonstrat, ea, quæ a causa remota effectum ostendit, longè præstantiorem esse, quod probare multifariam possumus.

Demōstratio nis quatuor causæ.
Demonstratio omnes causas habet, causam effectricem habet humanā mentem; habet formalem, formam syllogisticam; habet materiā, propositiones necessarias, & iis, quas diximus; conditionibus præditas, denique habet finem, sciētiam; sed causa effectrix non est logicæ consyderationis, reliquas consyderat logicus, vt nos olim, dum definitionem demonstrationis publicè interpretaremur, declarauimus; dicimus igitur illam demonstrationem, quæ fit ab effectu, illa, quæ fit a causa remota, præstantiorem esse habita & formæ, & finis, & materiæ ratione; si nanque formam spectemus, demōstratio ab effectu affirmatiua, & in prima figura fit, demonstratio autem a causa remota fit negatiua, & in secūda figura, ut supra demonstrauimus; at præstat affirmatio negationi, & prima figura secundæ.
argum. a forma
Ratione uerò finis est nobilior, quia perfectiorem scientiam parit, scientia enim perfecta duobus modis dici potest, aut simpliciter, aut in genere suo, idest ratione rei sciendæ, quæ meliùs sciri non possit; scientia quidem simpliciter perfecta est scientia propter quid est, ideo Aristot. eam uocauit scientiam simpliciter dictam, & demonstratio quæ talem scientiam parit, demonstratio simpliciter appellatur; si hoc modo perfectam scientiam sumamus, neutra
argum. a fine.
demonstratio φ scientiam facit simpliciter perfectam; sed si altero modo perfectam scientiā intelligamus, demonstratio ab effectu sciētiam parit perfectam, quæ uerò a causa remota fit, imperfectam scientiam facit; id enim, quod demonstratione ab effectu sciendum proponitur, est causa ignota, at causa quatenus est causa non potest per aliam uiam meliùs inuestigari, & cognosci quòd sit, quàm per effectum notiorem, quam sententiam testimonio Themistii comprobare possumus, qui in procemio primi libri Physicorum ait ‡ demonstratio ab effectu quantum ad nos attinet est sufficiētissima ‡ quia quod in ea problema proponitur, non potest uia meliore indagari, quàm per effectum; quod de demonstratione, quæ fit a causa remota, asserere non possumus; quod enim per eam cognoscendum quæritur, est effectus ignotus, at effectus quatenus est effectus meliùs cognoscitur per causam proximam, quàm per remotam; hęc igitur demonstratio scientiam parit imperfectam tum simpliciter, tum habita propositi problematis ratione; illa uero, quæ est ab effectu, scientiam quidem simpliciter perfectā non parit, quia notificat solum quod est, tamen ratione rei, quę ad sciendum proponitur, perfectam, & sufficientem scientiam parit. Demum est perfectior ratione materiæ, nam materia demonstrationis sunt propositiones necessariæ, hæ autem magis necessarię sunt in demonstratione ab effectu, quàm in demonstratione a causa remota, in illa etenim tum cōclusio, tum propositiones sunt de omni, per se, & uniuersales, quæ est summa necessitas, qua maior non datur, hoc autem manifestum est legētibus Aristotelem in capite decimo primi libri Posteriorum, ubi docet quomodo ex eisdem terminis constituantur demōstratio ab effectu, & demonstratio propter quid, nempè effectu, & causa eius proxima, & subiecto, cui ambo hæc insunt; igitur si conclusio, & propositiones in demonstratione propter quid sunt per se, & uniuersales, tales etiā eas omnes esse oportet in demonstratione ab effectu, eius. n. propositio minor est conclusio demonstrationis propter quid, & contra illius conclusio est huius minor; maior autem propositio in ambabus eadē manet, sed conuersa, idem igitur in ea seruatur essentialis terminorū connexus, & in demonstratione propter quid maior illa est per se secūdo modo, in demonstratione autem ab effectu est per se primo, idq; sine aliqua absurditate; quæ omnia fusè declarauimus, ac demonstrauimus in libro nostro de propositionibus necessariis; quare in demonstratione ab effectu oēs propositiones sunt per se, & uniuersales; demōstratio verò a causa remota omnes quidem propositiones habet de omni, sed nullam uniuersalē, imò neq; per se, nisi fortasse unam, nam habet conclusionem, & alterā propositionem negatiuas, hæ
argumē tum a materia
In demōstratione ab effectu omnes propositiones sūt per se, & vniuersales.

hę igitur neq; primo modo, neq; secundo possunt esse per se, quia in propositione uniuersali negatiua fieri non potest ut terminorũ alter in alterius definitione sumatur; reliqua uerò propositio affirmatiua non est quatenus ipsum, in ea nanque prędicatur de effectu causa remota, quę ipso amplior est, & cum eo non reciprocatur; sed neque per se videtur esse talis propositio, quia causa remota non sumitur in definitione effectus; attamen dicere possumus eam esse per se, quoniam causa remota, etsi expresfsè nõ sumitur in definitione effectus, sumitur tamen implicitè, quatenus causa proxima remotiores omnes comprehendit; quemadmodum enim aliàs diximus eã propositionem, in qua genus remotum de specie prædicatur, ut de homine corpus, esse per se primo modo, quanquàm enim in definitione hominis non exprimitur corpus, sed animal genus proximum, tamẽ etiã corpus in ea definitione accipi dicitur, quia natura corporis in animali est, & animal est actu corpus; sic etiam causa remota sumi uidetur in definitione effectus, dum sumitur causa proxima, quę uirtute quadam remotas omnes cõplectitur; ut in definitione respirationis sumitur pulmo, seu pulmonem habens, quod quidẽ est actu animal, quare hac ratione etiã animal in ea definitione accipi dicitur. Vt igitur admittamus propositionem illam affirmatiuam esse per se, saltem dicimus eam non esse quatenus ipsum, quia termini non reciprocantur. Demõstratio igitur a causa remota materiæ quoq; habita ratione imperfectior est demonstratione ab effectu, quia ꝓpositiones minùs necessarias habet; propterea non defuere qui dixerint eã non esse demonstrationem nisi æquiuocè, quã sententiam si sequi nolimus, id saltem dicere debemus, eam esse imperfectissimam, & infimi gradus demonstrationem, quum cõditionibus, & natura demonstrationis parum, ac leuiter participare uideatur; tanti nanque momenti est eius conditionis defectus, quæ est constare ex immediatis, ut ea una sublata magnã necessitatis partẽ auferre, ac totum ferè essentialem connexum tollere uideamur; at in demonstratione ab effectu minorem defectum inesse certum est, quanuis enim desit illa conditio ꝙ sit ex causis, alteram tamen habet quòd est ex immediatis, qua conditione seruata essentialis quoque connexus terminorum seruatur, & manent illę omnes conditiones, quæ summam in propositione necessitatem faciunt. Hinc fit ut omnes & logici, & philosophi dum demõstrationis ꝙ mentionem faciunt, eam solam respiciant, quæ fit ab effectu. Auerroes quoq; in cõment. 41. 5 t. 54. primi lib. posterior. asserit eas tres conditiones, de omni, per se, & quatenus ipsum, omnes reperiri in demõstratione quòd, solam respiciens eam, quę est ab effectu, & alteram spernens, de qua id minimè uerum fuisset.

causa proxima cõplectitur in se uirtute quadã oẽs remotas.

demonstratio à causa remota ẽ imperfectissima.

D Aristoteles autem debuit aliquam eius facere mentionem, ut omnem tangeret conditionum defectum, cum quo nomen demonstrationis seruetur; vel saltem propter maiorem potissimæ demonstrationis declarationem, ut per harum demonstrationum inter se comparationem cognosceremus quanti momenti sit illarum conditionum defectus, & quàm necessarium sit eas omnes coniunctim in demonstratione reperiri, si perfectam parere scientiam debeat. Est præterea demonstratio ab effectu in scientiis usitatissima, pręsertim in naturali; demonstratio autem a causa remota, multò minùs in usu est; tunc enim ea utimur, quando causam proximam notam non habemus, quia si hanc habeamus, spernimus remotam. in philosophia quidem naturali Arist. unum ego locum obseruaui, in quo Arist. usum esse puto demonstratione a causa remota, quod ante me nemo alius animaduertit, is autem locus est initium 8. libri Physicorum quando Arist. demonstrat ęternitatem motus, quum n. eius consiliũ in eo libro fuerit motus æternitatem demõstrare per suam proximam, & ęquatam causã, quæ una est, motor æternus immobilis penitus, hac tamen demonstratione statim uti non potuit, quoniam motor æternus offerebatur incognitus, & ex ignotis non fit demonstratio; idq̃ quum omnino necessum esset ęternum motum p suã causam demonstrare, hæc. n. est perfecta ipsius cognitio, necessum etiam fuit prius aliqua uia duci in illius causę cognitionem, ut ea inuenta fieret postea regressus ad effectum; uerũ causa illa nullo alio medio inueniri potuit, quàm per motum ipsum ęternũ, priùs ergo oportuit nos ex ęterno motu duci in cognitionem æterni motoris, quæ est demonstratio ab effectu, deinde ex æterno motore inuento regredi ad æternũ motum perfectè cognoscendum per demõstrationem propter quid, sed illi quoque demõstrationi ab effectu eadem obstabat difficultas, motus. n. æternus, per quem solũ potest primus motor æternus inueniri, non minùs ignotus offerebatur, quàm ipse primus motor; ob id neque a motu ad motorem, neque à motore ad motum progredi poterat Aristot. fuit igitur coactus aliquam adinuenire uiam, qua ęternum motum, saltem quòd daretur, ostẽderet, eaque fuit demonstratio a causa remota, qua in principio eius libri usus est, ex motore nanque, & mobili latè sumptis probat hanc negatiuam, motum nunquàm cœpisse, & nunquã cessaturum; eam enim esse demonstrationem propter quid, ut aliqui dixerũt, falsum omnino est, quũ consyderãtibus manifestũ sit nil aliud per eam notificari, quàm ꝙ detur æternus motus, sed non cur detur, quia causa ipsius ęquata ibi nõ adducitur, quæ est primus motor immobilis, sed motor latè acceptus, quę est causa ampla, & remota; ratio tamen illa in principiis philo-

E

F

quando sit ĩ usu demonstratio à causa remota.

Methodus Aristo. in 8. li. Phys.

philosophiæ Aristotelis necessaria est, ideò quū neque sit a causa proxima, neque ab effectu, dicere cogimur eam esse a causa remota, eaque Aristotelem vsum esse necessitate coactum. Hæc de loco illo dicere voluimus, ut intelligatur qualisnam sit apud philosophos huius demonstrationis usus, & cur ea sit parum usitata apud uiros sapientes, qui scientiam rerum quærunt per causas singularum proximas, non per remotas; nulla est autem causa remota, quę respectu alicuius effectus non sit causa proxima, vt motor simpliciter acceptus, si non est æquata causa æterni motus, saltem est æquata, & proxima causa motus simpliciter sumpti, per illam igitur est demonstrandus motus, sed non æternus motus. Videtur autem Aristoteles in illo capite Decimo primi libri posteriorum significare hunc demonstrãdi modum a causa remota apud vulgares potiùs homines in usu esse, quàm apud eruditos; uulgares enim, qui non semper causam proximam norunt, sępe afferūt remotam; hanc dicit ibi Aristoteles per excessum adduci, excedit enim sua amplitudine effectum, ideò hæc demonstrationis species nescio quid vitiosi præsefert, excessus enim, & id, quod nimium dicitur, vitiosum putari solet; & Auerroes sæpe dicit causam remotam, si cum eo effectu conferatur, a quo est remota, numerari inter illa, quæ ex accidenti sunt. Quanta igitur sit huius demonstrationis imperfectio manifestum est.

Omnis causa remota e proxima alicui effectui.

B

Caput Octauum, in quo Auicennæ sententia contra demonstrationem ab effectu exponitur, & argumentis probatur.

Avicenna verò non modò hanc, sed etiam demonstrationem ab effectu indignam esse nomine demonstrationis constanter asseruit, & ad hoc probandum usus est argumento ualdè efficaci, quod Auerroi non paruum negotium facessit, & tale fuit; omnis demonstratio est argumentum necessarium, & ex propositionibus necessarijs constans, at syllogismus hic ab effectu nō est huiusmodi, ergo non est demonstratio; maior propositio probatione non eget, quum vis ipsius uocabuli declaret demonstrationem esse syllogismum quendam necessarium, idque Aristoteles apertè pronuntiauit In context. 51. primi libri Posteriorum, vbi inquit [nisi ex necessariis syllogismus fiat, non possumus vllam habere scientiam neque propter quid sit, neque quòd sit] ergo si nullam scientiam acquirimus, sequitur quòd nullo modo demonstremus dum principia non necessaria sumimus; minor autem sic probatur, hętentia accidentis in subiecto necessaria est propter causam, a qua ipsum accidens fluit, qua de re nos abundè locuti sumus in libro nostro de propositionum necessitate, ubi ostendimus subiectū accidentis proprij quatenus est subiectum nullam ipsi accidenti ut sibi inhæreat necessitatem inducere, sed causam, a qua accidens prodncitur, totam inferre inherendi necessitatem; atqui cognitio nostra ipsi rei consentanea esse debet, ergo si accidens proprium non inest necessariè nisi propter suam causam, sequitur nos quoque non posse cognoscere quòd necessariè insit, dum causam ignoramus; causa enim debet vtrunque præstare, & ut res necessaria sit, & ut nos eam necessariam esse cognoscamus, quod significauit Arist. in primo lib. Posterio. in principio secundi capitis in definitione ipsius scire, & multo etiam clariùs in contextu 39. secundi libri, vbi dicit quòd cognoscere rem esse absque causæ cognitione non est cognoscere rem esse, sed potiùs ignorare; res enim ut est, ita est cognoscenda, est autē propter suam causam, per illam igitur cognoscenda est, & absque illa non cognoscitur; sic igitur argumentemur, in demonstratione ab effectu accipimus pro principio inhærentiam accidentis in subiecto, cuius adhuc causam ignoramus, ergo non possumus cognoscere illam inhętentiā esse necessariam; deest igitur nobis animi certitudo, quæ omnino in demonstratione requiritur, & sine illa nullus syllogismus nomen demonstrationis meretur, quia nullam scientiam parit, scientia enim est rei cognitio cum certitudine; at quam certitudinem de conclusione habere possumus, si propositiones sine certitudine cognoscimus? etenim in omni demonstratione certiores conclusione propositiones esse oportet. hoc fuit argumentum Auicennæ, quod (ut ait Auerroes) non minus alteram tollit demonstrationem quòd, quæ est a causa remota, dum enim ignoratur causa proxima, a qua habet accidens ut sit, & ut necessariò, ac essentialiter insit, non potest ipsius necessitas a nobis cognosci tanta cum certitudine, quanta in omni demonstratione postulatur. cōfirmatur hæc sententia testimonio Aristotelis in contextu 55. primi lib. poste. ubi talē syllogismum nō uult appellare demonstrationem, sed vocat syllogismū a signo, & dicit per eum sciri id, qđ est per se, non tamen quatenus est per se, quia sine causa scitur, non facit igitur cognoscere rē esse necessariam, proinde sine animi certitudine est illa cognitio. Auerroes quoque in eodem loco dicit eam non esse demonstrationem; & Græci omnes dum de ea loquuntur, solent potius appellare syllogismum a posteriori, siue a signo, quàm demonstrationem. Aliam quoq; rationē addere possumus talē, syllogismus hic non parit scientiam, ergo non est demōstratio, consequentia ex definitione demonstrationis manifesta est, siquidem demonstratio est syllogismus scientiam pariens; assumptum probatur per definitionem scientiæ, scientia enim est

1. argu. pro Auicenna.

C

2. arg.

3. arg.

4 arg.

est rei per causam cognitio, hic autem syllogismus cognitionem rei per suam causam non tradit; & Aristoteles in illo 2. capite 1. lib. posteriorum apertè dicit sine illis conditionibus syllogismum quidem esse, at demonstrationem nō esse, quia non parit scientiam.

Caput Nonum, in quo Auicennæ opinio confutatur, & ostenditur demonstrationem ab effectu esse demonstrationem.

Contrariam sententiam quòd demonstratio ab effectu sit aliquo modo demonstratio tuetur aduersus Auicennam Auerroes in illo 95. commentario primi libri Posteriorum, & in Quæstionibus logicis quæstione 15. quam ita probare possumus, facit scientiam, ergo est demonstratio, assumptum probatur testimonio Aristotelis in illo 95. contextu, ubi dicit scire esse duplex, aliud enim esse scire propter quid, aliud esse scire quòd. In contextu quoque 23. eiusdem libri eā clarè uocat demonstrationem, quum dicat {nō est simpliciter altera demonstratio, quæ est a notioribus nobis} demonstrationem enim esse fatetur, sed non demonstrationem simpliciter dictam; hoc idem legimus in contextu 92. secundi libri apud Aristot. & apud Græcos interpretes tum ibi, tum in 94. Themistius quoque in procemio primi libri Physicorum inquit hanc esse demonstrationem, si non potissimam saltem nobis sufficientissimam ad causarum absconditarum inuentionem; & Auerroes in illo 95. commentario, necnon in septimo eiusdē libri dicit eam esse demonstrationem, & scientiam parere per posterius dictam, sed non æqui uocè, quod nos ita ostendimus, æquiuocè dicitur aliquid esse tale, quando nulla naturę, sed sola nominis adest communicatio, quod dicere in pręsentia non possumus, quoniam syllogismus hic non solam habet demonstrationis nominationem, sed & conditionibus eius participat, iis præsertim, quę demonstrationis propriæ sunt, cuiusmodi illæ sunt, cōstare ex veris, idest summè ueris, ac necessariis, & ex immediatis; proprijs igitur, ac præcipuis ueræ demō strationis conditionibus participare, cum alicu ius tamen conditionis defectu, facit demōstrationis nomen, prout ad secūdarias demonstrationes extenditur, neque uerè uniuocum esse, neque omnino æquiuocum, sed per prius, ac posterius dici, & ab uno, ut supra declarauimus; quod ipsa quoque Aristotelis tractatio confirmat, quia si illi, quos memorauimus, demonstrationis gradus in solo nomine æquiuoco demonstrationis conuenirent, non debuissent in eodem libro tractari, in quo Aristoteles de potissima demonstratione tractationem instituerat, tractantur tamen, & ita tractantur, ut pręcipuæ demonstrationis principatus appareat, &

nota rō nemcur nomen demonstrationis dicatur secū dū prius & posterius; ut de supr. cap. 2.

D pendentia aliarum ab ea; quòd si quis dicat Aristotelem in posterioribus Analyticis non ex professo de his syllogismis agere, sed eorum obiter mentionem facere; is alium in logica librum ostendere debet, in quo ex professo de his agat Aristoteles, sunt enim certè syllogismo Topico nobiliores, itaque quum huic octo libros Topicos dicauerit, multo magis debuit his proprium librum dicare, si in libro de demonstratione, quum demonstrationes nō sint, tractandi non fuere. Necesse est igitur vt quemadmodum demonstratio & latè sumi potest, prout omnes gradus amplectitur, & strictè pro sola primaria; ita scientia quoque & ampla, & angusta significatione accipi possit, amplè quidem sumitur quando omnem effectum demonstrationis comprehendit, quæcunque illa sit siue primi, siue secundi gradus demonstratio; angustè uerò quando pro sola scientia præstantissima, quæ potissimæ demonstrationis

Sic scientiæ nomen & latè, & strictè sumi potest, sicuti etiam demonstratio.

E finis est, accipitur; & Aristoteles in eisdem libris posterioribus Analyticis debuit & perfectam, & imperfectam scientiam respicere, & demonstrationem tum primariam, tum secundariam consyderare; in qua enim discipli na id, quod in eo genere præcipuum est, tractatur, in eadem cætera quoque eius generis, quæ per participationem, & per pendentiam ab illo talia dicuntur, tractari debent.

Caput Decimum, in quo argumenta pro Auicenna adducta soluuntur.

Cognita rei veritate ad contrariorum argumentorum solutionem accedendum est, argumentum quidem Auicennæ ab Auerroe ita soluitur, propositiones acceptę in demonstratione ab effectu, si rem ipsam spectemus, non minus sunt necessariæ, non minus per se, & quatenus ipsū,

ad 1. argum.

F quàm propositiones demonstrationis potissimæ; at, si animum nostrum respiciamus, non ita cognoscuntur a nobis ut necessariæ, ut propositiones potissimæ demonstrationis; attamen aliquam in eis necessitatem cognoscimus, si non tantam, quanta reuera est, saltem tantam, quę sufficit ut ille syllogismus nomen, & naturam demonstrationis seruare queat; declarat autem hoc Auerroes consyderando tres gradus certitudinis cognitionis nostræ, quos non benè distinguens Auicenna deceptus est; primus gradus est quando cognoscimus necessitatem rei habentis causam per cognitionem causæ, ut quando cognoscimus hominem esse risibilem propterea quòd est rationalis; secundus est quando eandem eiusdem rei necessitatem cognoscimus absque cognitione causæ, ut quā do cognoscimus hominem esse risibilem sine cognitione rationalitatis; tertius gradus est quando cognoscimus necessitatem propositio-

tres gradus certitudinis cognitionis nostræ.

nis

nis de omni, quæ non sit per se, ut omnem coruum esse nigrum, quia cognoscimus uniuersitatem, & perpetuitatem illius accidentis in illo subiecto, cuius nulla est causa, quę ad coruum quatenus coruus est pertineat; quæ quidē cognitio necessitatis admodum debilis est, & parum certitudinis habet, quoniam etsi sensus uidet omnem coruum nigrum esse, mens tamen dicit posse coruum non esse nigrum, & album coruum cogitat, quia nulla est essentialis connexio nigredinis cum natura corui. Auicenna igitur primum, ac tertium gradum cognouit, sed ignorauit secundum, quia cum tertio ipsum confudit, prędicatum enim essentialiter inhærens, quando per causam cognoscitur, per quam essentiale, ac necessariū est, summa cum certitudine cognoscitur; idem autem sine causa cognitum negauit Auicenna plus habere certitudinis, quàm habeat propositio, quæ sit solùm de omni, ut eadem certitudine cognoscatur à nobis illa propositio, omnis coruus est niger, atque illa, omnis homo est risibilis, quando sine causa cognoscitur, quod quidem si verum esset, argumentum Auicennæ demonstraret, quia propositio illa, quę a nobis cognoscitur solùm vt de omni, non habet tantam necessitatem, & tantam certitudinem, quantam nomen demonstrationis etiam latè acceptum requirit. Auerroes autem in memoratis locis ait magnam esse harum propositionum differentiam, nam licèt eam propositionem, omnis homo est risibilis, cognoscamus sine cognitione causæ, eam tamen cognoscimus ut habentem connexum essentialem, & ut per se, quoniam enim uidemus accidens illud illi subiecto soli inhærere, & eius proprium esse, mens nostra etiam sine cognitione causę cognoscit ipsum inesse per se, & essentialiter, proinde sumit subiectum in eius definitione, ideo sæpe contingit ut talem accidentis definitionem traditam per solum subiectum notam habeamus, dum causam illius proximam ignoramus, & uidetur (inquit Auerroes) subiectum accidentis esse veluti causa quædam remota, continet enim causam proximam, ut homo rationalitatem, & eam confuso quodam modo pręseferre videtur; ut igitur cognoscamus risibile inesse homini per se, & essentialiter, satis est ipsa hominis cognitio, & collatio risibilitatis cum eo, per quam mens nostra essentialē connexum animaduertit, & sumit subiectum in definitione accidentis; connexus autem essentialis est necessarius, quia quod in alicuius definitione sumitur, id neque re, neque cogitatione ab eo abiungi potest. In propositionibus igitur demonstrationis ab effectu tantam inesse necessitatem cognoscimus, tantaque ani mi nostri certitudine, quæ sufficiat ad eam in genere demonstrationis constituendam. Secus est de propositione de omni, ut illa,

Subiectum accidentis est causa quam eius cā remota

A omnis coruus est niger, quum enim neque corui, neque proximi eius generis naturam nigredo consequatur, sed aliis pluribus rebus præter coruum, & præter animalia omnia inhæreat, non sumitur coruus, neque eius genus in definitione nigredinis, quare nullum nouit intellectus essentialem connexum, quia nullus adest; & illius inhęrentiæ, quæ ex accidenti necessaria esse dicitur, non potest habere tantam certitudinem, quantam omnis demonstratiua propositio requirit. Quòd autem Aristoteles in contextu quinquagesimo quinto primi Posteriorum dicat syllogismū à signo scientiam parere rei, quæ est per se, non tamen prout est per se; id nobis non officit, siquidem verba illa per comparationem intelligenda sunt, nam propositionem illam, omnis homo est risibilis, magis cognoscimus esse per se, quando prox mam causam distinctè cognoscimus, quàm si per solum hominem, qui causam illam confusè significat, ipsam noscamus, tamen hoc quoque modo per solam subiecti cognitionem cognoscimus eam esse per se, debilius tamen, & minus certè, quo fit vt certissimæ scientiæ comparatione dicat Aristoteles ibi non cognosci rem, ut per se. Similiter demonstrationem a causa remota possumus ab his difficultatibus vindicare, causa enim remota cum effectu essentialiter connexa est, & facit propositionem per se, quia sumitur in definitione effectus si non expressè, saltem implicitè, quatenus a causa proxima quæ sumitur in definitione effectus, actu comprehenditur; propositionem igitur necessariam facit, & tanta cum certitudine cognitam, ut demōstratiua appellari mereatur. Hæc est Auerrois responsio ad argumentum Auicennæ, eaque optima, ac profundissima, quam alios penetrasse non uideo. Ad 2.

B

Reliqua omnia facilè per ea, quæ diximus, soluuntur, quando enim Aristoteles, & Auerroes, & Gręci demonstrationem quòd appellant syllogismum, & negant esse demonstrationem, ac scientiam parere, demonstrationem, ac scientiam strictè sumunt pro sola præcipua, & simpliciter dicta, qua ratione nos quoque asseueramus demonstrationem quòd non esse demōstrationem, nec scientiam parere; at demonstrationem, ac scientiam latè sumendo, non negant eam esse demonstrationem, & scientiam parere, ut supra eorundem authoritate comprobauimus; idemque ad postremum argumentum dicimus, nam si demonstrationē, ac scientiam strictè sumamus, ut accepit Aristoteles in secundo cap. primi lib. posteriorum, totum concedimus; si uerò latè, negamus antecedens, nam demonstratio quod, si non talem scientiam parit, quæ sit cognitio rei per causam, attamen scientiam aliquam parit, quę cum certitudine cognitio est; quod si scientiam Ad 3.

C

strictè

ſtrictè ſumamus, demonſtrationem uerò latè, neganda eſt conſequentia, noo enim ſi prӕſtantiſſimam ſcieotiā non parit, ſequitur eam oullo pacto eſſe demonſtrationem, ſed ſolùm ſequitur non poſſe dici prӕſtantiſſimam demonſtrationem.

Caput vndecimum, Declaratio, et comprobatio ſententiӕ Auerrois, quòd demonſtratio propter quid, et demonſtratio potiſſima ſint duӕ demonſtrationis ſpecies re diſtinctӕ.

DE demõſtratiooe autē propter quid maior difficultas manet propter opioionē Auerrois, quam omnes ferè hac tempeſtate tum logicӕ, tum philoſophiӕ profeſſores ſequuntur; quamuis enim Ariſtoteles ratione ſūpta ab ijs, quӕ quӕruntur, & per demooſtrationem innoteſcunt, duas tantum ſpecies demonſtrationis poſuerit, quarum alteram τοῦ διότι, alteram τοῦ ὅτι appellauit, tameo Auerroes tertiam ſpeciem excogitauit, duplicem enim eſſe dixit demonſtrationem propterquid; unam, quӕ notificat ſolùm propterquid, eamque ipſe uocat demonſtrationem cauſӕ tantùm, Auerroiſtӕ uerò demonſtrationem propterquid; alteram, quӕ ſimul notificat propterquid, & quòd, quam ipſe appellat demooſtrationem ſimpliciter; alii uerò demonſtrationem potiſſimam. Itaque Auerroes demonſtrationem in tres ſpecies partitur, quarum una declarat ſolum quòd; alia ſolùm propter quid, alia utrunque ſimul, quӕ eſt omnium prӕſtaotiſſima demonſtratio, ut apud eum legere poſſumus multis in locis, prӕſertim in commentario 95. primi libri Poſteriorum, in ſua Epitome in capite de demonſtratione, in commentario 35. ſecundi libri de cœlo, & in quinto libro colliget capite 24. Et quia prima partitione nō eſt in has tres ſpecies diuidenda demonſtratio, niſi illӕ omnes eſſentialibus differentiis diſtioguantur, ideò Auerroiſtӕ omnes nituntur oſtendere quomodo hӕ tres ſpecies inter ſe eſſeotialibus differētiis diſcrepent. Videtur hӕc ſententia magoam ſoliditatē, & ueritatē prӕſeferre, quoniam demooſtratio inſtrumentū eſt, & cuiuſque inſtrumenti natura ex fine ſumitur, finis autem demonſtrationis eſt ſcientia eorū, quӕ in quӕſtiooem cadunt, ex horum igitur diſcrimioe eſſentialem differentiam in ſpeciebus demonſtrationis oriri neceſſe eſt; quӕ autem quӕruntur, & per demonſtrationem quatenus demonſtratio eſt innoteſcuot, duo ſunt, quòd, & propter quid; quemadmodum igitur ſecundùm omniū ſententiam re diſtinguuntur demonſtratio declarans ſolū q, & illa, quӕ ſimul notificat quod, & propter quid; eadem ratione fateri debemus eam, quӕ declaret ſolùm propter quid, ab utriſque memoratis ſpeciebus re ipſa differre.

Opinio Auerr.

1. argumentū pro Auerrois

D Videtur etiam Ariſtoteles in ſpeciebus demonſtrationis talem differentiam ſtatuere in contextu 178. primi libri poſteriorum, vbi dicit certiorem, ac prӕſtaotiorem eſſe ſcientiam, qua cognoſcimus quòd ſimul cum propter quid, quàm eam, qua ſolum quòd, uel ſolum propter quid cognoſcimus. Io ſecundo quoque libro io cootextu 39. inquit Ariſtoteles euenire interdum ut, quū cognoſcamus rem eſſe, quӕramus tantùm propter quid ſit; euenire etiam ut ſimul ambo nobis manifeſta fiant, tres igitur ponit demonſtrationum gradus, ſeu ſpecies; unam, qua ſolum quòd eſt cognoſcimus; aliam qua ſolum propter quid eſt declaramus poſtquàm priùs noſcebamus quòd eſt; tertiam demū, qua ſimul declaramus utrunque. Videtur igitur tum ex ipſius rei inſpectione, tū ex cōſyderatione uerborum Ariſtotelis ſententiӕ huius ueritas manifeſtè deſumi.

2. Argumentū

3. argumentū

E *Caput Duodecimum, Contrariӕ ſententiӕ comprobatio quòd duӕ tantùm ſint demonſtrationis ſpecies re diſtinctӕ.*

EX altera parte ſententiam Auerrois dubiam reddit omniū interpretum tum Grӕcorum, tum Latinorum authoritas, qui duas tantùm demonſtrationis ſpecies ratione quӕſitorum diſtinctas cognouerunt, unam notificantem quòd eſt, alteram propter quid eſt, quam potiſſimam eſſe demonſtrationem dicunt, ut non duӕ diuerſӕ ſpecies demonſtrationis ſint demonſtratio potiſſima, & ea, quӕ dicitur propter quid, ſed eadem, quӕ utroque nomioe appelletur, ſiquidem potior demooſtratio non datur, quàm ea, quӕ notificat propter quid eſt; ideò Grӕci dicentes ἀπόδειξιν τοῦ διότι & τὴν κυρίως ἀπόδειξιν eādem ſemper demonſtrationem intellexere. Sed Ariſtotelis quoque teſtimonium adeſt, qui in capite
F decimo primi Libri Poſteriorum duas taotùm poſuit ſummas demonſtrationis ſpecies, is tamen eſt proprius locus, in quo de omnium ſpecierum diſcrimine ſibi dicendum propoſuit, nam ſi docere uoluit quod modis per defectū cooditionum potiſſimӕ demonſtrationis demonſtratio ſecundi gradus fiat, quӕ notificat ſolùm quòd eſt, & hanc diſtioxit cum diligentia in eam, quӕ eſt ab effectu, & eā, quӕ à cauſa remota, nonne debuit etiam declarare quomodo per alicuius conditionis defectum notificetur ſolum propter quid eſt? certè multò magis debuit, quū demonſtratio propterquid demonſtratione quòd longè prӕſtantior ſit. Quòd ſi quis dicat Ariſtotelē in aliis ſupra memoratis locis illarum trium ſpecierum demonſtrationis mentionem feciſſe; hoc ad Ariſtotelem defendendum, noo ſatis eſt, ſi quidem non modò eas uariis in locis nominare, ſed etiam aliquo in loco ipſarum diſcrimē declarare debuit,

Teſtimoniū Ariſtotelis

buit, quod nullibi fecisse competitur quum, ramen aliarum demonstrationum discrimina diligẽtissimè declarauerit;neque satis est ipsum dixisse eas differre quoniam hæc notificat solum propter quid, illa uerò propter quid, & quòd; quemadmodum non satis fuit dixisse hanc tradere solùm cognitionem ipsius quòd, illam uerò propter quid, sed rationẽ huius discriminis attulit ostendens ob quem defectum hęc declaret solum quòd; est quare omnino debuit illud quoque similiter, imò multo magis declarare, cur aliqua demonstratio notificet solùm propter quid est, & quisnam defectus impediat ne simul declaret etiam quòd; est enim necessarium ut differẽtia in declaratione quæsitorum oriatur ex aliquo discrimine in ipsa demonstrationis natura, ut in illo decimo capite primi Posteriorum significat Aristoteles, qua propter non uidetur demonstrationem potissimam à demonstratione propter quid re distinctam cognouisse. Hanc ego certus sum & Aristotelis sententiam fuisse, & ueram; ac ratio ni consentaneam, uanam autem, & commentitiam sententiã Auerrois, qui uarius quoque, & inconstans hac in re fuit; idque plures Auerroistas Auerroem omnino tueri uolẽtes ad hoc cõfugere coegit, ut dicerent literã Auerrois multis in locis mẽdosam esse, propterea eam absq; ullo antiqui, ac fide digni codicis testimonio corrigere, & affirmantem in negantem, & negãtem in affirmantem propria authoritate mutare ausi sunt. Cæterum quia sæpe contingit ut qui pertinaciter falsum aliquod dogma defendere contendunt, in alios complures errores labantur, siquidem uno dato absurdo multa sequuntur; hinc factũ est ut à sectatoribus Auerrois plurimè ad eum defendendum ineptiæ excogitatæ sint, quas ne ipse quidem, si uiueret, Auerroes admitteret; idcirco nos, qui nõ altercandi, uel pungendi, sed iuuandi gratia hanc prouinciam suscepimus, earũ quamplurimas, quæ confutatione dignæ non sunt, missas faciemus, & illas tantùm confutare aggrediemur, quæ uel professorum authoritate, uel aliqua ueritatis, ac firmitatis specie decipere studiosorũ adolescentium animos, & in hunc errorem trahere facilè posse existimabimus,

Auerr. inconstantia.

Caput Decimumtertium, in quo uariæ Auerroistarum sententiæ enarrantur, et inter se comparantur, de differentiis, quibus demonstratio propter quid a potissima distinguatur.

Quoniam tota controuersia in hoc posita est, an demõstratio pro pter quid, & demonstratio potissima sint duę demõstrationis species re distinctæ, ut Auerroistæ putant, qui dicunt po tissimã demonstrationem esse primi gradus demõstrationem; eam uerò, quam propter quid appellãt, esse secundi gradus; & eam, quæ declarat solũ quòd est, esse tertii gradus, & infimi; an potius duæ illæ sint una, & eadẽ demonstrationis species, ut omnis demonstratio declarans propter quid est sit etiam potissima demonstratio, quę Græcorum, & Latinorum omnium, necnon, ut ego puto, Aristotelis sententia fuit; idcirco Auerroistæ omnes in hoc uno declarando laborarunt, quænam sit essentialis differentia, qua duę illæ demonstrationes inter se ita dissideãt, ut duæ sint diuersæ species, non una; sed quęnam sit ea differentia non consensere; nam Bernardinus Tomitanus pręceptor, & in logica publicè interpretanda olim prædecessor meus tres differentias, quibus duæ illæ demonstrationes essentialiter dissiderent, adduxit, primam ex natura medii, secundam ex terminorum reciprocatione, tertiam ex iis, quę quęruntur, & per utranque notificantur; ratione medii, quia in demonstratione propter quid nunquã medium est causa formalis, sed aliqua alia, ut materia, uel finis, uel efficiens; in potissima nerò semper est causa formalis; qua differentia ad eas demonstrationes distinguendas utebatur etiam M. Antonius Ianna præceptor, & auunculus meus, ut in priuatis colloquiis ex eius ore collegi; & uidetur eam posuisse Auerroes in commentariis 34. & 35. primi libri Posteriorum, ubi dicit causam effectricem externam non ingredi demonstrationem porismam, quia non ingreditur definitionem, demonstratio enim est potestate definitio; definitionem autem non ingreditur, quia tali causa posita effectus non ex necessitate ponitur; deinde subiungit huiusmodi causas habere locum in demonstratione signi, & in demonstratione causæ. Videtur etiam hanc sententiam significasse Arist. in 2. libro Posterior. in cap. de causis, ubi docet quomodo demõstratio fiat per causã materialem, & per effectricem, & per finalem, de formali nihil dicit, igitur de potissima demõstratione ibi nõ loquitur, sed de demõstratione propter quid, & significat hãc fieri per has tres causas, illam uerò per formalem solam. Ratione autem terminorum differunt hę duę demonstrationes, quoniam demonstratio potissima fit semper ex terminis paribus, & reciprocantibus; demonstratio autem propter quid fieri potest tum ex reciprocantibus, tum etiam ex non reciprocantibus; quę differentia sumitur ex Auerroem in eodem loco, dicit enim causam effectricẽ externã non ingredi demonstrationẽ simpliciter dictam, sed demonstrationem causæ, propterea quòd talis causa cum suo effectu non reciprocatur. Ex iis demum, quæ quæruntur, differunt, quoniam demonstratio potissima declarat simul utrunque quęsitum, at demõstratio propter quid non ostendit rem esse, sed solùm propter quid sit, unde etiã appellationẽ

Tomitani sententia.

M. Antonius Ianua.

accepit, hanc postremam differentiam manifestissimè ponit Auerroes in pluribus locis, præsertim in commentariis 23. 95. 97. primi libri Posteriorum, & in 39. & 40. secundi, & in Epitome in capite de demonstratione, & in commentario 35. secūdi libri de cœlo, cuius uerba, quũ clara sint, non referemus. Sed Hieronymus Balduinus nullam harum differentiarum recipit, nisi tertiam, quę a quæsitis sumitur, & aliam ipse addit ratione medii, non quidem ob aliquē defectum in conditionibus principiorum, qualis fuit prima differentia ratione medii a Tomitano allata, uidit. n. sententiam Auerrois clarā esse in sua Epitome φ demonstratio ꝓpter quid eisdem conditionibus prædita est, quibus demonstratio potissima, sed ratione medii ut nobis cogniti, nam demonstratio potissima fit per medium notum primò nobis, & natura simul, quia in suis particularibus sensile est; demōstratio autem propter quid fit per medium non primò nobis notum, imò ignotum, & natura notū, sed nobis notificatum priùs ex effectu notiore per demonstrationem ab effectu, propterea demonstrationem propter quid est, semper præcedit demōstratio quòd est; itaque demonstratio potissima fit per medium primò nobis notum, demonstratio autem propterquid fit per medium non primò nobis notum, sed inuentum a posteriori. Hanc differentiam non obscurè posuit Auerroes in omnibus numeratis locis, ob id magis ad Auerrois mentem accessisse puto Balduinum, quàm Tomitanum, & minùs etiā absurdam sententiam protulisse, atque Auerroi tribuisse, quā si Auerrois fuisse dicamus, ut ego dicendū esse arbitror, magis excusare, ac, si non omnino, saltem modo aliquo defendere Auerroem possumus; quòd si Tomitani sententiam Auerroi attribuamus, ne ipse quidem Aristoteles eam tueri, atq; a summa absurditate uindicare potis esset; duæ nanque illę priores differentiæ à Tomitano adductę neq; rationi, neq; uerbis Aristotelis consonæ sunt, imò neque Auerrois, nisi incostantiam, & repugnantiam incredibilem in eius dictis ponamus, quæ omnia mox a nobis diligenter declarabuntur. In illis autem duabus conditionibus a Balduino allatis id notare debemus, eas modo quodam in idem concidere, quum altera alteram ex necessitate consequatur, quòd enim demonstratio propterquid non declaret nobis nisi propterquid est, potissima uerò & propter quid; & quòd, id non ob aliam causam euenit, quā quia medium in hac fuit nobis primò notum, & notius effectu demonstratio, in illa uero ignotius, & ex effectu inuentum, hinc enim fit ut per illam demonstrationem innotescat nobis solùm propterquid est, non quòd est, quòd enim effectus ille sit nos etiam ante illam demonstrationem noueramus. Ex his omnibus colligimus quatuor ad summum esse differentias, quibus sectatores Auerrois demonstrationem propterquid a potissima separare nituntur, prima sumitur a conditionibus termini medii, secunda à terminorum reciprocatione, tertia a quæsitis, quarta a medio non secundùm se consyderato, sed ut à nobis cognito, quas singulas diligenter expendere oportet, ut sententiæ huius falsitatem ostendamus.

Balduini opinio.

Auerr. sententia quæ nā fuerit.

quatuor differētiæ ab aliis allatæ inter demostratione ꝓpterqd, & potissimam.

Caput XIIII. confutatio primæ differentiæ, quæ à medio sumitur.

PRIMA differentia in hoc constituebatur, quòd potissima demonstratio fit per solam causam formalem, demonstratio autem propter quid fit per alia genera causarum; contra hanc differentiam sic argumentor, non est differentia perpetua, & inseparabilis, ergo species diuersas constituere apta non est, nam specificæ differentiæ, ut ait Porphyrius, debent esse inseparabiles, & esseotiales; antecedens ita probatur, potest fieri demonstratio per causam formalem proximam, & æquatam, quæ tamen secundùm Auerroem non erit potissima demonstratio, sed propterquid tantùm, ergo ea differētia separabilis est, quum detur demonstratio propter quid nō per alias causas facta, sed per formalem. proinde à demonstratione potissima hoc discrimine non differens; assumptum facilè demonstratur constituta Auerrois sententia de Regressus, quam apertè apud eum legimus in commentariis 23. 24. & 97. primi libri Posteriorum, ibi nanque ostendit potissimam demonstrationem nullū habere locum in regressu, quoniam in eo prior processus semper est demonstratio quòd, posterior uerò est demonstratio propterquid tantū, quum existentia effectus fuerit priùs nota, quā existentia causæ, quare secunda demonstratio non potest notificare quòd sit, sed solùm propter quid sit: Atqui forma propria alicuius rei ignota esse potest, & per aliquod accidens notius innotescere demonstratione quòd, ut ait Aristoteles in contextu undecimo primi libri de Anima; forma autem inuenta nihil prohibet quo minus ab ea ad effectum regrediamur demonstratione propterquid, potissimā enim nunquā eam appellaret Auerroes, quum non declaret effectum esse, sed solùm propterquid est, ut diximus. Itaque si dicant aduersarii demonstrationem propterquid a potissima distingui, quia in hac medium fit semper causa formalis, in illa nunquàm, falsum dicunt, siquidem demonstrationem quoque propterquid per formalem causam fieri posse nunc demonstrauimus; si uerò dicant in hoc esse constitutum harum demonstrationum discrimen, quòd demonstratio propter quid fieri potest, & per formalem causam, & per alias, potissima uerò per solam

1. arg.

2.

solam formalem, tunc sequitur differentiam hanc non esse perpetuam, sed separabilem, & accidentariam, quum detur demonstratio aliqua propter quid, quæ hoc discrimine a potissima non discrepet; aliam igitur excogitent differentiam oportet, in qua sit constituta natura huius demonstrationis propter quid, & eam perpetuò separet a potissima. Præterea

2. arg. qui dicunt propriam esse potissimæ demonstrationis conditionem ut fiat per causam formalem, non per alias, aduersantur Auerroi, qui in commentarijs 6. 39. & 42. secundi libri posteriorum apertè dicit potissimam demonstrationem non fieri nisi per causas externas, efficientem, & finalem; neque est quòd dicant Auerroem ibi loqui de sola demonstratione propter quid, quia legentibus Aristotelem, & Auerroem in tota illa parte manifestum est eos loqui de demonstratione potissima, idque eodem in loco Auerroes ipse declarat, reddens enim rationem sui dicti inquit medium non

B esse formam, neque materiam, quoniam hæ conclusionem demonstrationis constituunt, quare neutra in medio locari potest; non dicit quia forma in demonstratione tantùm potissima medium esse potest, sed dicit quia forma in conclusione ponitur, non in medio, itaque talem affert rationem, qua ostendat formam neque in demonstratione propter quid, neque in potissima medium esse posse; sed Aristoteles quoq; ibi in contextibus 42. & 43. dicit demõstrationem non esse nisi eorum, quæ causam suæ essentiæ externam habent; illorum uerò, quæ causam suam non externam, sed internam habent, non esse demonstrationem; quomodo igitur dicere aliquis potest potissimam demonstrationem fieri per causam internam formalem, quum Aristoteles clarè dicat eam semper fieri per externam, & Auerroes id apertè, & ore

Respon sio ad uersarius rotundo confiteatur? At uerò ad id fortasse

C confugient aduersarii ut dicant causam efficientem, uel aliam aliquam tunc uocari formam per similitudinem, quando semper comitatur effectum, & in eius definitione sumitur, & hanc in demonstratione potissima medium esse, sed non formam propriè dictam, quæ interna causa est; in demonstratione autem propter quid eas causas externas sumi, quæ cum effectibus non reciprocantur, & in eorum definitionibus non accipiuntur; quam sententiam uidetur significare Auerroes in 34. & 35. commẽtariis primi libri posteriorum. Hoc si dicant, pu

Impugnatio. gnantia dicunt, quæ consistere nequeunt, ita enim dicunt demonstrationem propter quid non esse propter quid; nam causa, quę in definitione effectus non accipitur, non tradit illius cognitionem quid sit, quę autem causa non declarat quid est, ea neque propter quid est declarare potest; clara est enim sententia Aristotelis in secundo posteriorum libro quòd idem est

A scire propter quid est, & scire quid est, & quæcunque demonstratio declarat propter quid est, eadem declarat etiam quid est; unde sequitur ut quæ non declarat quid est, ea non possit declarare propter quid est. Aduersantur etiã Auerroi, si ita dicant, nam in secundo posteriorum multis in locis, præsertim in commentariis 29. & 40. inquit tam demonstrationem causæ tantùm, quàm demonstrationem simpliciter dictam tradere cognitionem essentiæ, & quid est, & utranque similiter esse potestate definitionem; nulla igitur causa, quę non ponatur in definitione effectus, potest tradere eius scientiam propter quid est; & nulla demonstratio potest uocari propter quid, quæ in definitionẽ non conuertatur. Præterea aduersus hanc pri 3. arg. mam differentiam ipse Auerroes clamat in Epitome in capite de demonstratione, ubi demonstrationem in illas tres species partitur, in simpliciter dictam, propter quid tantùm, & quòd tantùm, de quibus singulis se locuturum promisit, & postquàm longo sermone de demonstratione simpliciter dicta locutus est, incipit declarare demonstrationem causæ tantùm, deinde demonstrationem quòd, & singularum conditiones exponit; sed demonstrationis propter quid nullas affert nouas conditiones, quibus à potissima demonstratione distinguatur, sed easdem dicit esse utriusque conditiones, & eandem proprietatem, conditiones quidem principiorum intelligit, proprietatem autem uocat ipsam uim exhibendi definitionem perfectam, quæ è demonstratione educitur, uis enim illa est proprietas quædam eas conditiones ex necessitate consequens, subiungit autem inter eas hoc unum discrimen, quòd existentia effectus est nobis nota ante demonstrationem propter quid, ideò per eam non declaratur quòd, sed solùm propter quid, at ante demonstrationem potissimam ignota est existentia effectus; postea transiens ad demonstrationem quòd dicit eam quoque habere easdem conditiones; non tamen omnes, quia aliqua ei deest, ut nos supra declarauimus; negat igitur Auerroes demonstrationem propter quid a potissima differre in conditionibus principiorum, seu in conditionibus termini medii, nam conditiones principiorum sunt conditiones medii; at in conditionibus principiorum differerent, si hęc per causam solam formalem fieret, illa uerò per alias. Neque dicere aliquis Respon potest duas esse species demonstrationis pro sio pro aduersa pter quid, unam, quæ a potissima non distin- rus. guitur in conditionibus principiorum, sed eo tantùm discrimine ratione nostri, quod ibi ab Auerroe tangitur; alteram verò, quę in conditionibus principiorum differt a potissima, quum fiat ex aliis causarum generibus pręter formalem; huius enim demonstrationis Impugnatio. nullam facit ibi mentionem Auerroes, quum

tamen omnes demonſtrationis ſpecies diligenter enumeret, & ſingulas ordinatim declaret; nam ibi ex profeſſo de omnibus ſpeciebus demonſtrationis loquitur; quare nulla alia ſpecies demonſtrationis cauſæ tantùm fuit cognita Auerroi prçter illam, quam dicit a potiſſima in conditionibus non differre. Præterea ſi hçc
4. arg. ſententia admitteretur, ſequeretur unam, & eãdem rem poſſe per aliam, & aliam cauſam demonſtrari & potiſſimè, & propter quid tantùm, quum enim poſſit aliqua res ab omnibus quatuor generibus cauſarum pendere, per formam demonſtrabitur demonſtratione potiſſima, per alias uerò cauſas demonſtratione propter quid, ſi in ſingulis generibus cauſa proxima, non remota accipiatur; ſed id abſurdiſſimum eſt, & nullo pacto fieri poteſt, quoniam unius rei una tantùm eſt cauſa, quç quæſtioni propter quid eſt, proinde & quæſtioni quid eſt ſatis facere apta ſit, quemadmodum Ariſtoteles docet in principio ſecundi libri Poſteriorum, & clariùs in calce eius libri, ubi Auerroes in 95. & 97. commentariis clarè dicit unius rei unam tantùm cauſam eſſe, quæ dicatur
Vnius rei una eſt cauſa declarans pp quid, nō plures. cauſa, propter quam res eſt, & quç ſit medium demonſtrationis declarantis propter quid, & quid; & rationem affert quoniam hæc cauſa in definitione locum tenet ultimæ differentiæ, ultima autem differentia unius rei una eſt, non plures; ideò etiam in commentario 46. primi libri dicit unius rei unam eſſe demonſtrationẽ, & unam definitionem, quia unius rei quçſitç una eſt cauſa. Ariſtoteles quoque non dixit ſcire eſſe cauſas cognoſcere propter quas res eſt, ſed cauſam dixit in ſingulari numero, propter quam res eſt, hæc enim unius rei una eſt. Non poteſt igitur ad quæſtionem propter quid de eadem re factam per plures cauſas reſponderi, quarum una declaret ſolùm propter quid, alia uerò propter quid, & quòd; imò hoc abſque implicatione, & repugnantia pronuntiari non poteſt, dum enim dicimus per cauſam aliquam declarari propter quid eſt, dicimus illam eſſe cauſam, propter quam ea res eſt; at qui fieri poteſt ut ea ſit cauſa, a qua res habet ut ſit, nec oſtendat rem eſſe? non poſſunt autem aduerſarii dicere talem cauſam non declarare rem eſſe, quia id notum ſit, ſic enim differentiam, de qua nunc loquimur, deſerunt, & ad aliam cõfugiunt, de qua poſteriùs loquemur; etenim per hçc, quæ modò diximus, eam tantùm primam differentiam confutare volumus, quum dicunt demonſtrationem propter quid non fieri per cauſam formalem, ſed per alias; nam ſi aliç cauſç prçter formalem declarant, & propter quid, & quòd, hi coguntur conſiteri talem demonſtrationem eſſe potiſſimam, quum utrique ſimul queſtioni ſatisfaciat; ſi uerò dicant, ut dicere uidentur, per eas declarari tantùm propter quid, ſed non quòd, cogitandum eis eſt quomodo eam, quam modò conſyderauimus, difficultatem effugere poſſint, & quomodo talis ſit harum cauſarum conditio, & natura, ut, quum ſint cauſç, propter quas res eſt, & declarent propter quid eſt, tamen quòd ea res ſit notificare nequeant; hoc enim mirabile dictu eſt, & quod humana mens comprehendere non ualeat. Ratio igitur cur hæc demonſtratio declaret ſolùm propter quid, non eſt quia per aliam cauſam facta ſit, quàm per formalem, proinde inanis eſt hçc prima differentia, nec ab Auerroe fuit poſita, imò ipſius uerbis manifeſtè repugnat, ut nos demonſtrauimus.

Videtur quidem Auerroes in 34. & 35. commẽtariis primi libri Poſteriorum ad hanc ſententiam inclinatus, attamen ſi hoc dicamus, ipſe ſibi manifeſtiſſimè contradicit, ut alia a nobis memorata loca declarant; ſed ne tantum errorem Auerroi attribuamus, fortaſſe in bonum ſenſum eius uerba trahi poſſunt, ut quando dicit cauſam effectricem externam habere locũ in demonſtratione ſigni; & in demonſtratione cauſæ; demonſtrationem cauſç intelligamus demonſtrationem quòd, quæ fit a cauſa remota; nam ibi dicit talem cauſam cum effectu non reciprocari, & ea poſita effectum non ex neceſſitate poni, quomodo igitur ex ea fiet demonſtratio propter quid, ſi nulla fieri poteſt neceſſaria illatio effectus ex illa cauſa? & quomodo eſt cauſa, propter quam res eſt, ſi ea poſita effectus non ponitur? quòd ſi loquatur de demonſtratione a cauſa remota, optimè dicit, quoniã hçc demonſtratio ſit ſemper negatiua, ut ſupra demonſtrauimus, quare ex negatione talis cauſæ rectè colligetur negatio effectus. Prçterea ratio, qua ibi Auerroes utitur ad oſtendendum cur talis cauſa in demonſtratione potiſſima locum non habeat, eſt quia demonſtratio potiſſima eſt poteſtate definitio, quum medium ſit definitio maioris extremi, eiuſmodi autem cauſa in definitione effectus nõ ſumitur, quare demonſtratio per eam facta non tradet nobis definitionem effectus, nec erit poteſtate definitio; hæc certè eſt ratio Auerrois, at quis non uideat eadem ratione oſtendi ſecundùm Auerroem quòd neque in demonſtratione ab eo uocata propter quid talis cauſa locum habere poteſt? ſiquidem ipſius ſententia fuit quòd demonſtratio propter quid ita ſit definitio poteſtate, ut demonſtratio potiſſima, quia eaſdem habet conditiones, & eandem proprietatem. Igitur dicendum uidetur Auerroem ibi non loqui de demonſtratione propter quid, ſed de demonſtratione ab effectu, & de ea, quæ eſt a cauſa remota, poſſumus enim ab effectu talem cauſam demonſtrare, poſſumus etiam ab ea ad effectum procedere negando, ſed non affirmando. Hoc modo Auerroem egregiè defendimus, quod ſi ipſe intelligat demonſtrationem illam, quæ

Declaratio uerborũ Auerr. primo poſt. 34. 35.

apud

A apud eum declarat solùm propter quid, defendi non potest, ut cuique sanæ mentis conspicuũ esse debet; sic enim sententiam profert non modò falsam, sed etiam quam in aliis, quos cõsyderauimus, locis ipsemet euertit. Quòd autẽ Aristoteles in secundo libro Posteriorum in capite de causis hanc demonstrationum differentiam significauerit, id minimè uerum est, si eius loci sententiam benè intelligamus, quam quũ
Lib. 2. in libro nostro de medio demonstrationis longo sermone declarauerimus, nunc iterum interpretari operæpretium non est.

Caput XV. confutatio secundæ differentiæ, quæ sumitur à terminorum reciprocatione.

SECUNDA differentia non minorem habet absurditatem, quàm prima, dicunt enim demonstrationem propter quid fieri posse ex terminis non reciprocantibus, potissimam uerò nunquàm, sed semper è reciprocantibus; quæ sententia uana, & ridicula est,
B
1. arg. quoniam Aristoteles in conditionibus potissimæ demonstrationis nusquàm numerauit terminorum reciprocationem, sed tales conditiones adduxit, quas reciprocatio terminorum ex necessitate consequitur tanquàm proprietas cõditiones insequens, non tanquàm conditio; dixit enim propositiones demonstrationis esse debere de omni, per se, & quatenus ipsum, quæ conditiones ita essentialem faciunt terminorum connexum, ut necesse sit terminos reciprocari. Idem dicimus dum eas conditiones spectamus, quę in secundo capite numerantur ab Aristotele, dixit enim principia demonstrationis esse immediata, & esse causas, hoc est esse proximas causas, postea subiunxit § sic enim principia erunt propria eius, quod demonstratur § significare uolens se inter alias hanc conditionem non nominasse ꝙ principia sint propria
C rei demonstratæ, quoniam eas ex necessitare sequitur, quare illas numerasse satis est; proprium autem alicuius id esse dicimus, quod ei æquale est, & cum eo reciprocatur, non enim animal hominis proprium esse dicimus, sed rationale, & risibile; non possunt igitur principia esse causæ proximæ effectus demonstra-
Causa proxima est etiã æqualis. ri, nisi cum terminorum reciprocatione, nam causa proxima cum suo effectu necessariè reciprocatur. Hæc quum ita sese habeant, non potest hæc demonstratio ab illa differre per hanc proprietatem, quæ est reciprocatio terminorum, nisi prius per aliquam conditionem differat, quam terminorum reciprocatio consequatur; propterea hi non rectè faciunt, qui species demonstrationis per terminorum reciprocationem distinguunt, sed radicem, ac originem huius differentiæ petere deberent, nimirum discrimen in aliqua conditione, quã consequitur terminorum reciprocatio, hoc enim nisi declaretur, uanum, ac puerile est differentiam demonstrationum in reciprocatione terminorum statuere. Attamen nos id, quod 2. arg.
ipsi prætermisere, consideremus, & uideamus an in conditionibus memoratis aliquod sit earum demonstrationum discrimen, quod faciat in altera terminos reciprocari, in altera uerò non reciprocari. Reciprocatio terminorum absque dubio illam conditionem consequitur, quę est, principia esse immediata, hoc est medium esse proximam causam maioris extremi; nam, si proxima sit, nulla alia inter eam, & effectum interposita est, hanc autem illius effectus propriam esse necesse est, ut eo in loco ait Aristoteles. Medium igitur demonstrationis propter quid est ne causa proxima, an remota? si remota, non potest esse demonstratio propter quid, quia in capite 10. primi posteriorum inquit Aristoteles demonstrationem propter quid esse per primam causam, idest immediatam, & proximam, deinde ostendit non demonstrari propter quid per causam remotam, sed solum quòd: si uerò est causa proxima, est etiam propria, quemadmodum diximus, & cum effectu reciprocatur, ut etiam Auerroes asserit in commentario 95. primi li- 3. arg.
bri posteriorum, & in 95. & 97. secundi. Si uerò conditiones in quarto capite primi libri ab Aristotele positas consyderemus, idem dicendum est, illas enim conditiones, de omni, per se, & quatenus ipsum, consequitur terminorum reciprocatio, ut nos alibi demonstrauimus; quid igitur de demonstratione propter quid dicent Auerroistæ? habet ne eas omnes conditiones, an non habet? si habet, terminorum quoque reciprocationem habeat necesse est, proinde per hanc a potissima demonstratione non distinguetur, si uerò non habet, falsum est dictum Auerrois in commentario 54. primi libri posteriorum quòd prędicatio de omni, per se, & quatenus ipsum, requiritur in propositionibus omnium trium specierum demonstrationis, quum enim sententia Auerrois fuerit quòd illa conditio, quatenus ipsum, faciat ex necessitate terminos æquales, & reciprocabiles, uult ibi manifestè Auerroes necessariam esse terminorum reciprocationem in omnibus tribus speciebus demonstrationis, etiam in demonstratione quòd, ea scilicet, quę est ab effectu.
Possumus autem contra aduersarios ita ar- 4. arg.
gumentari, reciprocatio terminorum aut est conditio potissimæ demonstrationis, aut non est; si est conditio, mancus fuit Aristoteles, qui eam inter alias conditiones non nominauit; errauit etiam Auerroes in Epitome in capite de demonstratione dicens demonstrationem propter quid a potissima demonstratione in conditionibus non differre, quia si per hanc differt per con-

ditionem differt; si uerò non est conditio, sed conditiones consequens, ab ea distinctionem specierum demonstrationis petere non debuerunt, sed ab ipsis conditionibus primum; attamen nos ostendimus nullū esse harum demonstrationum discrimen in illis conditionibus, quas hæc reciprocatio sequitur, quare neque in reciprocatione terminorū differre possunt.

Quintū argumētum. Præterea eandem difficultatem patitur hæc secunda differentia, quam prima, quam à medio sumebant, non est.n. differentia perpetua, & inseparabilis, quales esse debent omnes differentiæ specierum constitutiuæ; quū detur demonstratio propter quid tantùm, quę habet terminorum reciprocationem; nam si causam, & effectum æquales, & reciprocantes accipiamus, & effectus sit notior, demonstrabitur priùs causa per effectum, deinde effectus per causam in regressu, quæ secundùm Auerroem erit demonstratio propter quid tantùm, non potissima, ut ipse ait clarè in commentario 97. primi libri posteriorum, dum declarat exempla ab Aristotele adducta demonstrationum factarū in terminis reciprocantibus, quando effectus est notior, causa uerò ignorior, dicit enim posteriorem processum non esse demonstrationē simpliciter dictam, sed propter quid solùm. Idem apud Auerroem legimus in cōmentario 96. eiusdem libri, & in 93. secundi; vbi etiam nō est silentio prætereunda repugnantia manifesta in dictis Auerrois, quæ quomodo solui possit non uideo, considerans ibi Auerroes respectū causæ ad effectum, & ipsorum mutuam consecutionem, dicit eam tribus modis contingere posse; primus est quādo causa, & effectus æquales sunt, & reciprocantur; secundus quando effectus latiùs patet, quàm causa; tertius quando causa amplior est effectu; in primo quidem modo, si effectus sit notior, duas tantùm demonstrationis species locum habere dicit, primùm quidem demonstrationem ab effectu, deinde in regressu demonstrationem propter quid tantùm, sed non demonstrationem simpliciter dictam; quòd si causa sit notior effectu, solam demonstrationem potissimam ibi locum habere asserit, quia à causa ad effectū primo loco procedētes ostendimus tum quòd sit, tum propter quid sit, nam vtrumque ignorabamus. In secundo autem modo inquit solam dari demonstrationem simpliciter dictam, si causa sit notior effectu, nullam uerò dari, si effectus sit notior causa, quoniam nec ab effectu ad causam progredi licet, quoniā effectus latiùs patet, quàm causa, quare consequentia inualida esset; nec à causa ad effectum, quia ab ignotiore nūquàm progredimur. Demum in tertio modo solam dicit locum habere demōstrationem ab effectu, si modò effectus notior sit; sin minus, nullam ibi demonstrationem dari ob eam rationem, quam in secundo modo diximus. In his uerbis multa expendenda sunt, quæ difficultate non carent, primùm quidem id, quod supra dicebamus, Auerroem tribuere demonstrationi propter quid ut fiat è terminis reciprocantibus, quod eius sectatores negant; deinde ipsum dicere demonstrationem potissimam fieri etiam ex terminis non reciprocantibus, scilicet quando effectus est amplior, causa uerò notior, quod illi simpliciter negant, & quod omnino repugnat ueritati, imò & ipsi Auerroi, ut priùs notauimus, qui in primo libro Posteriorum in declaratione quarti, & quinti capitis, necnon in commentarijs 95. & 97. secundi libri asserit potissimam demonstrationem terminos reciprocabiles postulare, idque nos fusè declarauimus in libro nostro de propositionibus necessarijs; & mirum certè est quòd Auerroes, qui in 54. commentario primi libri posteriorum omnibus tribus speciebus demonstrationis necessariam esse dixit prædicationem per se, & primā, proinde & terminorum reciprocationem; in iis tamen locis ne potissimæ quidem demonstrationi hanc proprietatē attribuere uult; nec dicere possumus ipsum non de potissima demonstratione loqui, sed de demonstratione propter quid, quam uocet demonstrationem simpliciter; nam eo in loco distinctè loquitur de singulis speciebus demonstrationis, de demonstratione simpliciter dicta, de demonstratione causæ tantùm, & de demonstratione quòd; quare dicens demonstratione simpliciter non potest intelligere demonstrationē propter quid; præterea membrum illud demonstrationi propter quid aptari minimè potest, quia quando causa est notior effectu, effectus autem est amplior, si à causa ad effectum progrediamur, simul innotescit & quòd, & propter quid, proinde est potissima demonstratio ratione quæsitorum. Possumus fortasse dicere Auerroem ibi loqui ex aliorum, non ex propria sententia, attamen in eius uerbis hoc non apparet in commentario illo 96. primi libri, ubi ex propria tamen sententia loqui uidetur; in commentario tamen 93. secundi libri dicit eam fuisse Alpharabii sententiam, sed aduersus eam nihil dicit; nec possumus dicere ipsum hac in re ab Aristotele dissentire, quum Aristoteles in demonstratione reciprocationem terminorum necessariam esse putauerit, idque Auerroes neget; à quo sensu aliena non sunt uerba Auerrois in calce illius commentarii 93. secundi libri Posteriorum, dicit enim Aristotelem in demonstratione non connumerasse nisi primum modum, eū uidelicet, in quo terminorum reciprocatio ponitur; quasi dicere uideatur posse quidem demonstrationem in iis omnibus membris habere locum, Aristotelem tamen primum tantùm membrum recepisse reiectis alijs duobus, uerùm si alios Auerrois locos, quorum antea meminimus, expendamus, ipse ita efficaciter & ita firmis nixus funda-

Repugnantia in dictis Auerr.

Tribus modis causa, & effectus se consequentia secūdum Auerr.

Defēsio Auerr.

fundamentis sententiam Aristotelis de prædicatione prima, & de terminorum reciprocatione explanat, atque defendit, vt ego adduci non possim ut credam Auerroem ea in re Aristotelem deseruisse. Quomodo igitur defendi possit Auerroes alii cogitent; & dicant, si voluerint, literam Auerrois mendosam esse; ego enim tali defensionis genere vti non soleo, nisi alicuius fide digni codicis authoritate fretus.

non datur causa qua effectus sit amplior. Denique illud mihi semper dubium fuit, an detur causa, qua effectus amplior sit; dum eoim loquimur de causa per se, non de ea, quæ ex accidenti est causa, id nullo pacto admittendum esse arbitror, ideoque falsum esse secundum illud ab Auerroe positum membrum, nam si effectus latius patet, quàm causa, ita ut effectu posito neque nobis causam esse, neque vnquàm fuisse colligere liceat, quum ille etiam sine illius causæ ope existere possit; ergo non necessariò ab ea pendet, & illa est eius causa ex accidenti, quoniam sine illa effectus esse potest, illud enim, sine quo aliquid esse potest, est ei accidens, vt ex ipso Auerroe declarauimus in libro nostro de propositionibus necessariis; ideò rectè dicebat Auerroes genus esse necessarium & essentiale speciei, sed speciem esse generi accidens, quum sine ipsa genus esse possit; rectè etiam dicebat in commentariis 95. & 97. secundi libri posteriorum necesse est causatum cum causa sua essentiali esse conuertibile; omnis igitur effectus, cui attribuitur causa aliqua ipso angustior, ac minoris ambitus, ab ea ex accidenti pendet, & aliam causam ampliorem, sibique æqualem habeat necesse est, quæ sit ei essentialis, ac necessaria; quod eo ipso exemplo, quo ad id secundum membrum Auerrois declarandum Auerroistæ vtuntur, declarari potest, ignis dicitur causa esse illuminationis, amplior tamè igne est ipsa illuminatio, quum absque igne fiat etiam a sole, & ab aliis astris, valet igitur argumentum, est ignis, ergo illuminatio, at côtra non valet, est illuminatio, ergo est ignis, quod erat secundum membrum Auerrois, in quo solam potissimam demonstrationem dari asserebat, si modo causa effectu notior esset; ego verò dico ignem illuminationis ueram causam non esse, imò neque solem, neque lunam, neq; aliud eiusmodi corpus, sed commune aliquod ea omnia complectens, vt si dicamus corpus lucidũ, quod an significet naturam vnam æqoè a dictis corporibus participatam, an potius vnum sit per quandam analogiam, non est præsentis côtemplationis; quòd enim per illud commune solum possit demonstrari, ac sciri illuminatio manifestum est, nam quum causam quærimus huius, vel illius illuminationis, eam fortasse dicere possumus esse ignem, vel solem, uel aliud particulare corpus, si quidem particulariũ

Contextu. 38. causæ sunt particulares, quemadmodum & vniuersalium vniuersales, ut Aristoteles air secundo libro Physicorum; sed illuminationis amplissimè sumptæ, sicut eam in præsentia sumimus, nemo talem particularem causam adduceret; quod quisque facilè intelliget, si sibi mente proponat scientiam contemplatiuam de illuminatione scriptam, in ea enim certè quæreretur quid sit illuminatio, idque inueniri, & cognosci non posset nisi per demonstrationẽ, esset itaque per suam causam demonstranda illuminatio, non tamen per ignem, neque per solem, sed per naturam lucidi corporis tanquàm per causam adæquatam, præsentia enim luminosi corporis facit illuminationem; ignis autem, aut solis nulla esset facienda mentio, nisi fortasse exempli gratia; ergo si illuminationem amplè sumamus, eius causa non est ignis; si verò illam tantùm, quæ ab igne fit, ea non est amplior ipso igne, sed ei æqualis; secundum igitur membrum ab Auerroe positum non est admittendum, nisi de causa ex accidenti loquamur, sed hæc in nulla demonstratione locum habet. Has difficultates trimembris illa Auerrois diuisio patitur, quæ mihi quidem tanti momenti esse videntur, vt eam sententiam defendi non posse existimem, imò neque Auerroem, nisi dicamus ipsum ex Alpharabii sententia hæc omnia protulisse.

Cæterùm, vt ad illos Auerroistas redeamus, manifestum est eorum sententiam, neque ueram, neque uerbis Auerrois consonam esse; ipsi enim dicunt proprium esse demonstrationis potissimæ ut fiat è terminis paribus, demonstrationis autem propterquid ut fiat è non paribus; Auerroes tamen & potissimam demonstrationem è non paribus, & demonstrationem propterquid è paribus constare asserit, quare etiam si dicamus vtranque ex paribus, & ex non paribus fieri posse indistinctè, vana redditur hæc secunda differentia, quandoquidem per eam hæ duæ demonstrationes non distinguuntur: si uerò dicant potissimam demonstrationem semper è paribus constare, demonstrationem uerò propterquid tum ex paribus, tum ex non paribus, adhuc sequitur differentiam hanc accidentariam esse, nec posse diuersas species constituere, dabitur enim demonstratio propterquid è terminis paribus, quæ hoc discrimine a potissima demonstratione non discrepabit; non est igitur differentia uniuersalis, & perpetua, quia non totam speciem a tota specie separat. Hoc quoque argumento ualidissimo ex iis, quæ proximè contra Auerroem diximus, desumpto possumus aduersus illos Auerroistas uti, demonstrationem propterquid è terminis non reciprocantibus constrai posse dicunt, aut igitur causa effectu amplior erit, aut effectus causa; si causa quidem sit amplior, demonstratio propterquid extrui non potest, quoniam a causa ampliore ad effectũ colligendum progredi non licet; si uerò effectus

Sextum argumentum.

ctus amplior ſit, cauſa illa non poteſt declarare D propterquid eſt, quia non eſt cauſa per ſe, ſed cauſa ex accidenti, ut ignis reſpectu illuminationis latè ſumptæ; non datur igitur demonſtratio propter quid niſi è terminis paribus, & reciprocantibus conſtans.

Caput XVI. quòd duas posteriores differentias ſolas poſuerit Auerroes, & hæ ad unam redigantur.

DUAE ſuperſunt differentiæ conſyderandæ, quas, ut ego puto, ſolas cognouit, & adduxit Auerroes, una quidem ratione quæſitorum, quoniam demõſtratio propterquid non declarat quòd, ſed propterquid tantùm; potiſſima uerò ſimul utrunque notificat; altera uerò ratione principiorũ, ſeu (quod idem eſt) ratione medii ut à nobis cogniti, demonſtratio enim potiſſima mediũ habet nobis notum in principio, non ex effe- E ctu inuentum; demonſtratio autem propter quid habet medium nobis in principio non cognitu, ſed ex effectu notiore declaratum. Hanc ſolam ego arbitror Auerrois ſententiam fuiſſe de differentia harum duarum ſpecierum demonſtrationis, ut eius uerba declarant in multis locis, præſertim uerò in Commentario 95. primi libri Poſteriorum, & in 39. & 40. ſecundi, & in Epitome in capite de demonſtratione. Idcirco ſi his duabus differentiis duas diſtinctas demonſtrationis ſpecies non conſtitui oſtẽderimus, ſublata (ni fallor) penitus erit hæc Auerrois, & ſectatorum ſententia de numero ſpecierum demonſtrationis. Illud in primis eſt in memoriam reuocandum, quod antea diximus, has duas differentias ad unam reduci, quoniam una alteram ſequitur, quemadmodũ enim rationale, & ſcientiæ capax, & riſibile propria hominis ſunt, quæ cum brutis nequeũt communicari, nec tamen hę omnes dicuntur F differentiæ diſtinguentes hominem à brutis, quoniam una eſt differentia, rationale, quę a beſtiis hominem ſeparat, reliquæ uerò hominem a brutis non ſeparant, ſed differentiam ſeparantem inſequuntur: Ita differentia illa harum demonſtrationum, quę a medio ſumitur, cauſa eſſe uidetur alterius differentiæ ex quęſitis acceptæ, quum in quęſitis nullum poſſit eſſe diſcrimen, niſi ab aliquo in medio, hoc eſt in principiorum conditionibus, diſcrimine deriuetur. Significauit hoc Ariſtoteles, qui demonſtrationem propterquid, & demonſtrationem q per quæſitorum diuerſorum notificationem diſtinguere non ſatis habuit, ſed neceſſarium eſſe cognouit ut in principiorum conditionibus, & ratione medii hæ demonſtrationes diſcreparẽt. Auerroes quoque in Commentario centeſimo primi libri Poſteriorum inquit demonſtrationẽ ſimpliciter dictam, & demonſtrationẽ q in natura ipſarum demonſtrationũ diſcrepare, quod D declarans ſubiungit { hoc eſt propter diuerſitatem naturæ termini medii in ipſis } Differentia uerò in quæſitis eſt quidem differentia eſſentialis, & ex natura rei, quoniam ex fine demonſtrationum deſumitur, hæc tamen alteram priorem differentiam in natura medii conſequatur neceſſe eſt, ſine qua uaniſſimum eſt aliquam in quęſitis diſcrepantiam conſtituere; aliquam enim cauſam eſſe oportet ut hęc demonſtratio tantùm quòd, uel tantùm propterquid declaret. Eſt igitur a nobis diligenter conſyderanda ea differentia, quam Auerroes in medio ponit inter demonſtrationem potiſſimã, & demonſtrationem propterquid; nam ſi ea non ſit differentia ex natura rei ſumpta, ſed a natura demonſtrationis aliena, & extranea, certè non poterit ullam in quæſitis diſcrepantiam efficere; quare nullum inter eas demonſtrationes diſcrimen remanebit.

Demõſtrationes nõ poſſunt differre ratione quæſitorum, niſi differant in principiorum cõditionibus. Infra c. 18.

Caput XVII. in quo differentia illa refellitur, quam à medio primùm noto, uel non primùm noto Auerroes ſumit.

HANC igitur differentiam ut a demonſtrationis natura alienam eſſe oſtendamus, hunc in modum aduerſus eã argumentemur; hæc differentia ſumpta non eſt ex conditionibus principiorum demonſtrationis ab Ariſtotele adductis, ergo a natura demonſtrationis non deriuatur, proinde ſpecies uariare non poteſt; conſequentia clara, & indubitata eſſe debet, ſiquidem fatendũ eſt Ariſtotelem omnes conditiones adduxiſſe, quæ ad potiſſimam demonſtrationem conſtruẽdam neceſſariæ ſunt, nullamque prętermiſiſſe; quęcunque igitur præter eas conditio adduciatur, extranea eſt, & demonſtrationi eſſentialis eſſe non poteſt; aſſumptum ita probatur, principia demonſtrationis nocatæ ab Auerroiſtis F propterquid abſque dubio uera ſunt, ſunt etiã prima, ſeu immediata, quia nil aliud eſt principia eſſe immediata, quàm nullum dari mediũ inter maiorem extremitatem, & terminum medium, ut Auerroes ipſe in Commentario 169. primi libri Poſteriorum interpretatur, & ut Ariſtoteles in capite decimo eiuſdem libri declarat, nam fieri demonſtrationem ex immediatis principiis, & fieri ex prima, ac proxima cauſa maioris extremi, ibi pro eodem ab Ariſtotele habentur; demonſtrationem autem propter quid ex proxima cauſa fieri certum eſt, quum ibi doceat Ariſtoteles ſcientiam propterquid eſt fieri per primam cauſam, per cauſam autem remotam non fieri ſcientiam propterquid, ſed ſolùm quòd; habet igitur demonſtratio propter quid principia immediata; Habet etiam priora, & cauſas concluſionis, quum in ea progreſſus fiat à cauſa ad effectum; Habet notiora & 1. arg.

nobis,

nobis, & natura, natura quidem quoniam omnis causa est notior effectu secundùm naturã; nobis vero quoniam omnis demonstratio propter nos, & propter nostram cognitionem fit, quare a notioribus nobis procedere debet; sin minus, est prorsus inutilis; igitur si vtilis nobis est demonstratio propterquid, vt certè vtilis esse debet eius principia & natura, & nobis notiora conclusione esse oportet. Alias quoque demonstrationis conditiones consyderemus, quas Aristoteles in quarto capit. primi libri declarat, principia demonstrationis propterquid sunt de omni, sunt per se, sunt quatenus ipsum, ut ipse Auerroes asserit in Commentario 54. eius libri, omnes igitur conditiones habet, & in nulla discrepat a potissima. Ergo differentia hęc, quam a medio sumit Auerroes, ex natura demonstrationis non accipitur, proinde extranea est, & ipsi demonstrationi accidentaria; reuera enim ea differentia in nobis tantum est, non in ipsa demonstrationis natura, quando- B quidem nobis contingit ut causam primùm non ram habeamus, & ut non primùm notam ex effectu notiore inueniamus, id enim ad ipsam demonstrationis naturam minimè pertinet; hæc igitur differentia non est essentialis, proinde species re distinctas efficere non potest. Ad hęc

Responsio Auerroistarũ

nituntur sectatores Auerrois respondere, & satis quidem apparente responsione, conantur enim ostendere hanc differentiam ab Aristotele in conditionibus demonstrationis comprehensam fuisse, inter alias enim conditiones dicunt, Aristotelem statuisse principia esse notiora conclusione, quam quidem conditionem inquiunt primario, & propriè demonstrationi potissimæ competere, cuius principia sunt primùm nobis nota, & natura; secundario autem, & cum defectu demonstrationi propter quid, cuius principia non sunt nobis primum nota per seipsa, sed inuenta ex effectu notiore; eam antem consequentiam inualidam esse dicunt, C conditio hæc ex animo nostro sumitur, ergo nõ ex ipsa demonstrationis natura, siquidem demonstratio est animi nostri opus, & ab eo est inuenta ut per eam ipse scientia rerum potiatur, quare non est absurdum si demonstratio aliquas ab animo nostro conditiones accipiat, neque per hoc stat quin illę ipsi demonstrationi essentiales sint, & ex intima eius natura desumptę dicantur. Hoc ex Aristotele colligitur, qui tum definiens scire, tum ex ea definitione postea principiorum conditiones extrahens, aliquas tetigit, quæ ex animo tantum nostro, non ex ipsa re sumuntur; in illa enim definitione, non solum dixit scire esse causam rei cognoscere, propter quam res illa est, sed certitudinem quoque animi nostri adiecit, sine qua nullam habemus scientiam; postea uero ex illa definitione collegit principia esse notiora conclusione, quæ conditio non a re, sed ab animo nostro

A sumitur, ex ipsa tamen demonstrationis natura accipi dicitur, quoniam demonstratio instrumentum est intellectuale, & animi nostri opus; hanc igitur conditionem integram potissimæ demonstrationi competere dicunt, demonstrationi autem propterquid non integram, sed cũ defectu aliquo. Hæc responsio speciem quandam firmitatis habet, uana tamen est, & argumentum nõ soluit, quanuis enim concedamus conditiones demonstrationis alias in ipsa re, alias in animo nostro postulari, non propterea concedimus ex omni animi nostri affectione, ac mutatione naturam demonstrationis constitui, eiusque species immutari, hoc enim dato innumerę demonstrationis species orirentur, quas tamen nemo diuersas esse species demonstrationis asseretet. Sic etiam nec omnes conditiones quæ in re consyderari possunt, species demonstrationis variare aptę sunt, quod enim natura ignis ab aquæ natura diuersa sit, ob id non fit ut alia sit demonstrationis natura, quæ de igne, alia, quæ de aqua construatur. Sicut igitur multæ sunt in rebus varietates, quę naturam demonstrationis non uariant; ita non omnes animi nostri mutationes aptæ sunt diuersas demonstrationis species constituere. Videamus igitur quidnam Aristoteles intelligat quando dicit principia demonstrationis conclusione notiora esse; certè intelligit notiora natura, sunt enim causæ conclusionis; sed intelligit etiam notiora nobis, quia omnis demõstratio, quęcunque illa sit, instrumentum nostrum est, ut nos sciamus, inuentum, & elaboratum, proinde inutilis est ea demonstratio, quæ ex ignotioribus nobis extruatur. Est igitur cõmunis omnium demonstrationum conditio vt fiant ex notioribus nobis, idque si de demõstratione propterquid negaret Auerroes, certè eam esse demonstrationem negaret; attamen discrimen est inter demonstrationes, quod aliæ sunt ex notioribus nobis seruantibus ordinem naturę, ut illæ omnes, quæ a causis ad effecta progrediuntur; alię uero ex notioribus nobis ordine contrario naturæ utentibus, ut illæ, quæ ab effectis ad causas procedunt, ideoque dicũtur ex notis nobis tãtũ, illæ uero ex notis nobis, & natura. Si vera hæc sunt, non uideo quomodo demonstratio propterquid a potissima demonstratione distinguatur, quum sensus illius conditionis totus, & integer æquè in vtraque demonstratione seruetur, non in hac magis, quàm in illa; quum enim utraque constet ex notis natura, & nobis, quo pacto nobis innotuerint, an per seipsa, an ex effectu, an aliqua alia ratione, id Aristoteles minimè consyderauit, quia ad demonstrationis naturam non pertinet; dummodo enim principia sint nota natura, & nobis, nil refert an nobis primum nota fuerint, an inuenta per aliud; propterea illud essentiale demonstrationi esse dicitur, hoc uero

Impugnatio.

omniũ demonstrationũ cõditio est ut fiant ex notioribus nobis.

uero accidentarium, quod naturam demonstrationis uariare non potest; ideò Aristoteles nullibi huius differentiæ mentionem fecit, in 2. enim cap. primi libri Posteriorum dum códitiones illas enumerat, ne verbum quidem de hac differentia facit; in capite autem decimo, vbi omnes defectus conditionum consyderat, vnde secundariæ demonstrationes exoriuntur, nil de hoc defectu dictum comperimus, quod tamen maximè facere debuisset, si is esset defectus aptus uariare demonstrationis species; ea nanque demonstratio, quæ ex hoc defectu nascitur, est multo nobilior ijs demóstrationibus, quibus solùm quòd est notificatur, has tamen Aristoteles ibi diligenter enumerat, atque earum discrimen declarat, quare multo magis demonstrationis propterquid, & demonstrationis potissimæ discrimen declarare debuisset, quod tamen non fecit, quia nullum inter has discrimen cognouit. Auerroes quoque in principio illius capitis in commentario 95. confitetur Aristotelem velle in eo capite distinguere demonstrationem simpliciter dictam a demonstratione quòd, exempla tamen, quæ ab Aristotele afferuntur, sunt demonstrationis propterquid, vt similiter Auerroes fatetur in Commentar. 97. itaque asserit Auerroes Aristotelem in eo capite demonstrationem propterquid cum potissima demonstratione confundere, eas enim re uera nunquàm distinxit, & nos, si utrunque de demonstratione librum diligenter legamus, núquàm inueniemus Aristotelem aliquod earum discrimen consyderasse. Sed in Epitome in capite de demonstratione Auerroes hoc idem clarissimè confitetur, dicit enim demonstrationem propter quid, quam vocat demonstrationem causæ tantùm, esse speciem demonstrationis simpliciter dictæ, & easdem esse vtriusque conditiones, atque eandem proprietatem; quomodo igitur demonstratio prima diuisione diuiditur in tres species, si demonstratio propterquid tantum est species demonstrationis potissimæ? & quomodo hę sunt duę species demonstrationis re distinctæ, si eædem penitus sunt secundum Auerroes utriusque conditiones? possumus igitur hunc in modum argumentari, quòd principia, quæ sunt notiora natura, & nobis, sint nobis primum cognita, nó inuenta per aliud, hęc uel est conditio essentialis, ac necessaria potissimæ demonstrationi, vel non est; si est conditio, Auerroes falsum dicit, quando ait demonstrationem propterquid, & demonstrationem potissimam in conditionibus non discrepare; si verò non est conditio, vt reuera non est, ergo ad naturam demonstrationes non pertinet, sed est accidens, quod naturam demonstrationis uariare non potest; idque Auerroes ipse eo in loco fatetur, postquàm enim dixit has duas demonstrationes in conditionibus non distingui, statim subiungit hanc unam inter eas differentiam esse, quòd in demonstratione potissima est nobis ignota existentia effectus, ideo demonstramus & q̀ sit, & quamobrem sit; in demonstratione autem propterquid non quæritur nisi quamobrem sit, quia prius erat cognitum illum effectum esse; ergo si hæc vna est earum differentia, & in conditionibus non differunt, sequitur ut apud Auerroem hæc in conditionibus demonstrationis numeranda non sit, nam si conditionem esse statuamus, erit in verbis Auerrois eodem in loco pugnantia manifesta, quæ defendi non potest. Manifestum igitur est Aristotelem hanc differentiam non respexisse, quando dixit principia demonstrationis notiora esse conclusione. Præterea si ea sententia admittatur, sequetur huic homini eandem demonstrationem esse potissimam, alteri autem homini esse propter quid tantum, quod absurdum est, species enim demonstrationis debent secundum propriam naturam distingui, non tantum respectu diuersorum hominum, quod quidem est ex accidenti differre; consequentia probatur, nam concedit Auerroes in commentariis 182. 183. primi libri Posteriorum aliquas esse rerum causas sensiles, ex quibus apud eum fit potissima demonstratio, quoniam primò notæ occurrút, nec inueniuntur per aliud; quoniam igitur etiam effectus aliquis a tali causa productus sensilis esse potest, ideò si cótingat ab aliquo prius causam sentiri, quàm effectum, & ex ea enim effectum demonstrari, demonstratio respectu illius potissima erit, notificabit enim & quòd effectus sit, & cur sit, ut siquis nullam habens solaris eclipsis cognitionem uideat lunam interpositam inter solem, & nos, statim per causam cognoscet eclipsim fieri, quam antea nunquàm cognouerat; si uerò alius, qui priùs eam eclipsim nouerit sine cognitione causę, ueniat postea in eius causæ cognitionem, per eam cognoscet propterquid fiat eclipsis, sed nó quòd sit; eadem igitur demonstratio huic erit propter quid, quæ alteri potissima fuit; & nullam in seipsa mutationem passa fiet diuersarú specierum respectu diuersorum hominum; quod si absurdum est, vt certè est absurdissimum, dubitandum minimè est hanc differentiam è natura demonstrationis sumptam non esse, sed accidens esse ipsi demonstrationi, & accidens quidem separabile, quum uni, & eidem medio contingat ut sit primò notum alicui, & alicui non primò notum respectu eiusdem effectus; in ipsa igitur demonstratione nullum discrimé facit, sed differentia tota in nobis est, eaque accidentaria, eadem manente demonstrationis specie secundum propriam naturam. Tales etiam esse videmus omnes demonstrationis species ab Aristotele positas, ut quę est demonstratio quòd, sit semper demonstratio quòd secundùm propriam naturam, & respectu omnium

Marginal notes: 1 (left, line "omnes defectus"); 2. arg. (left, at "men cognouit"); 3. arg. (left, at "rum discrimen consyderasse"); 4. arg. (right, at "Præterea"). Marginal letters D, E, F.

nium hominum; neque contingere poteſt vt A queꝫ huic homini eſt demouſtratio a cauſa remota, alteri ſit demonſtratio ab effectu; ueque vt illa, quæ huic homini notificat ſolùm quòd, alteri notificet propterquid. Et (ut uno oerbo dicam) notiſſimum omnibus eſt differentias oppoſitas, per quas diuiditur genus, & ſpecies couſtituuntur, in eodem indiuiduo ſimul repe riri non poſſe, non enim idem numero animal poteſt rationale, & irrationale eſſe, nedum eodem tempore, ſed ne diuerſis quidem temporibus.

Caput XVIII. in quo poſtrema differentia a quæſitis accepta reprobatur, & oſtenditur non poſſe aliquam demonſtrationem declarare propter quid eſt, quæ etiam quòd eſt non declaret ſecundum propriam naturam.

HActenus oſtenſum eſt differentiam B illam, quam Auerroes a medio ſumit, non eſſe talem, quæ diuerſas demõſtrationis ſpecies efficere qoeat, vnde quiſque iudicioſus uir colligere facilè poſſet non eſſe verom id, quod Auerroiſtę opinantur, poſſe ex tali differentia aliquam in qoęſitis differentiam derioari; quandoquidem vt nos concedere volumus differentiam demonſtrationum, quæ a quæſitis per eas notificatis accipitur, eſſentialem, & ſpecificam eſse; illud quoque inficiari nemo deberet, hanc quæſitorum notificatorum differentiam nunquàm in demonſtrationibus ſolam reperiri poſſe, quum neceſſarium omnino ſit eam ex alia priore, quæ a conditionibus principiorum ſumatur, differentia exoriri; ut è contrario ubi in conditionibus principiorum nullum diſcrimen adeſt, nulla quoque in quæſitis notificatis differentia adeſſe poſſit; principia nanque eiſdem conditionibus prædita eandem, & ęquè perfectam C ſcientiam pariant neceſſe eſt; præſtantiſſima quidem, & omnes conditiones habentia præſtantiſſimam; minus perfecta minus perfectã, & imperfectiſſima imperfectiſſimam. Mea igitur ſententia eſt fieri non poſſe ut aliqua demonſtratio notificet propterqoid eſt, quin ſimul declaret rem eſse, proinde nollam dari demonſtrationem, quæ ſecundum propriam vim, atque naturam demonſtret ſolùm propter quid eſt; quod antequàm pluribus argumentis demonſtrare aggrediamur, declarandum eſt, vt qoorſum diſputatio noſtra ſpectet intelligatur. Inquit Auerroes demonſtrationem propter quid eaſdem habere conditiones, & propteterea tes omnes qnas habet demonſtratio potiſſima; ſed tradere ſolùm cognitionem propterquid; quoniam exiſtentia effectus per eam nobis nõ innoteſcit, quum cognita nobis ante illam demonſtrationem fuerit. Nos autem ut admit-

duæ demõſtrationes nõ poſſunt ſolis quæſitis differre. idem ſupra c.16

Omnis demonſtratio declarans pp quid declarat & quòd

A tamus id reſpectu noſtri uerum eſſe, & nullam nos adipiſci cognitionem quòd res ſit, dum ita demonſtramus; attamen ipſam demonſtrationis naturam ſpectando id falſum eſſe conſtanter aſſerimus, propterea quòd demonſtratio ex proxima cauſa conſtans, dum declarat propterquid eſt, non poteſt non ſecundum propriam naturam declarare etiam quòd eſt; quanuis enim nobis antea notum ſit rem eſſe, per hoc tamen non ſtat quin demonſtratio quoq; ſuapte natura id declaret; ſoleo ego rem hanc tali exemplo illuſtrare, eſt amicus meus Venetiis, qui me per literas certiorem facit peſtilentiam ceſſaſſe, & annonam cariorem factam eſſe; ego autem antequàm literæ ad me perferrentur, de peſtilentia quidem ſciebam, at de annona ignorabam; ſiquis igitur a me petat quotnam rerum me literę illæ commonefaciãt, duarumne debeo reſpõdere, an unius, quoniã alteram antea notam habebam? certè duarum, B quanuis enim alteram ego prius nouerim, per hoc tamen uis earum literarum non tollitur, quæ eſt duarum rerum commonendi, duas enim res amicus ille ſcribit & quanuis ego vel alteram, vel etiam vtranque pręnouerim, attamen naturam propriam, atque efficacitatem literarum ſpectando ſemper verè dicemus de duabus rebus literas illas quenuis lectorem facere certiorem. Ita dicimus omnem demonſtrationem notificantem propterquid eſt notificare etiam qoòd eſt; nec quia ego alterũ pręnouerim tollitur propterea ipſa demonſtrationis uis, quæ ſecundum propriam ipſius naturam utrunque demonſtrat. Hęc ſententia multifariam comprobari poteſt; primum quidem 1. arg. qnoniam in quæſito propterquid eſt comprehenditur quæſitum an ſit, & ab eo diuelli non poteſt, nil enim aliud eſt dicere propterquid eſt, quàm rem eſſe dicere unà cum cauſa rei, idque ipſe Ariſtoteles in 39. particula ſecundi li- C bri Poſteriorum ſignificare videtur. Pręterea 2. arg. ſi ſenſum formalē conclusionis ſpectemus, res apertiſſima eſt, omnis .n. demonſtratione colligitor aliquid eſſe, uel nõ eſſe, quia omnis concluſio, etiam demonſtrationis propterquid, talis eſt, ergo hoc eſt hoc, quomodo igitur hanc per ſe conſpicuam ueritatem inficiari poſſumus? certè omnis demonſtratio ſuapte natura concludit aliqoid eſſe, ut nomen ipſum demonſtrationis indicat, & ut inquit Ariſtoteles in 16.17.32.33.34. particulis ſecundi libri Poſteriorum; quod autem demonſtratione concluditur, id demonſtrari, ac notificari dicitur, ergo omnis demonſtratio ſecundum propriam ſuam naturam notificat rem eſſe, uel non eſſe; imò & omnis ſyllogiſmus, ut apud Ariſtotelē in memoratis locis legere eſt, non enim nobis obeſt quod tota illa eius libri pars ſit diſputatiua, & in ea Ariſtoteles nihil decernat, ſed ſolum dubitationes proponat; hoc enim quod

diximus, ab Aristotele tanquàm verum, atque omnibus notum ex ipsa vi vocabuli sumitur, demonstrare enim nihil aliud significat, quàm ostendere aliquid esse, vel non esse; sed in sequente quoque parte, in qua Aristoteles rei veritatem aperit, & ex animi sententia loquitur, hoc idem sæpe pronuntiare videtur, nempè a contextu 36. usque ad 47. nam sæpe dicit tunc verè demonstrari, & cognosci rem aliquam esse, quando demonstratur propterquid est; neque benè cognosci rem esse, dum siue causa cognoscitur; non possumus igitur negare demõstrationem illam, quam Auerroes uocat propterquid, seu causæ tantum, ostendere secundũ propriam naturam quòd hoc est hoc; imò & ipse Auerroes inconsyderatè loquens, & ueritate coactus id clara uoce confessus est, nam in cõmentariis 95. 96. primi libri Posteriorum loquens de tribus speciebus demonstrationis, & de demonstratione causæ prout contra demonstrationem quod, & contra potissimam distinguitur, apertè dicit per eam demonstrari existẽtiam effectus, & eam ex tali causa fieri, quam existentia ipsius effectus ex necessitate sequatur.

3. arg. Possumus etiam ex iis, quæ supra diximus, tale argumentum colligere, ubi principia habent omnes conditiones ab Aristotele declaratas, necesse est per ea scientiam præstantissimam a nobis acquiri, & qua præstantior, ac potior non detur, siquidem illis quoque principijs alia præstantiora, atque efficaciora non dãtur; atqui omnis demonstratio propter quid, habet eiusmodi principia, ut antea demonstrauimus, & tum Aristotelis, tum Auerrois testimonio comprobauimus, ergo omnis demonstratio propter quid tradit præstantissimam scientiam, qua non datur alia potior, proinde omnis demonstratio propter quid potest etiam uocari demonstratio potissima, idque censuit absque dubio Aristoteles.

4. arg. Alio quoque argumento efficacissimo id confirmari potest, demõstratio ex causa remota notificat rem esse, ergo demonstratio ex causa proxima multò magis id notificare debet, antecedens est Aristotelis, cõsequentia manifesta est, quoniam causa remota dum ponitur, nõ necessariò ponitur effectus, proinde ea non meretur uocari causa propter quam res est, sed hac appellatione causa sola proxima significatur, ea enim posita res ex necessitate ponitur, & ea ablata res ex necessitate aufertur; quod si sublata causa remota res necessariò auferetur, id non est primò, sed quia unà cum remota etiam proxima remouetur. Quum igitur causa remota rem esse non faciat, causa uerò proxima esse rem faciat, si causa remota uim habet notificandi rem esse, cur causa proxima uim eandem non habet? certè multò magis habet; atqui omnis demonstratio propter quid ex causa proxima constat, non potest igitur non habere uim declarandi rem esse,

D **Responsio Auerroes** Neque alicuius momenti est ea responsio, quã uidetur ad hoc afferre Auerroes in illo cõmentario 95. primi libri Posterio. & in Epitome in capite de demonstratione, dum dicit demonstrationem causæ tantùm non ostendere effectum esse, quoniam id notum est ante ipsam demonstrationem, quasi dicat, uim habet causa proxima notificandi effectum esse, si modò hoc ignoretur; at si notum sit, non ampliùs id notificat;

Impugnatio. hanc enim responsionem inanem quisque ex iis, quę hactenus dicta sunt, facilè colligere potest, præsertim ex eo exemplo, quo ad rem declarandam usi sumus, literatum ab amico scriptatũ; nostra enim accidentalis affectio ipsam demonstrationis uim, ac naturam immutare non debet, neque potest, sed demonstratio naturam suam semper seruat, ex ea est nominanda, non ex accidentali nostra affectione. Quoniam igitur ea demonstratio cuilibet ignoranti effectum esse uim habet notificandi ipsũ esse, licet alicui scienti id non notificet, est tamen appellanda demonstratio a propria natura, non a nostra accidentaria affectione, proinde dicendum est eam demonstrationem suapte natura notificare & propter quid, & quod, non solum propter quid.

5. arg. Hoc autem ratione ualidissima confirmatur, quia si responsio hæc Auerrois admitteretur, errorem manifestum commisisset Aristoteles, neque excusari posset demonstrationem enim in duas tantũ species, habita quæsitorum ratione, distinxit, in eam, quę dicitur propterquid, & eam, quæ uocatur demonstratio quod, sciens enim omni demonstratione declarari propter quid est declarari etiam quod est, satis habuit eam uocare demõstrationem propterquid, ut diuisio talis sit, omnis demonstratio declarat rem esse, sed alia per causam suam proximam, quod dicitur scire propter quid est, alia non per causam proximã, quod dicitur scire solũ ꝙ est; sed aduersus hoc ego obiiciam Aristoteli non esse uerum quod demonstratio ab effectu proximo, & illa, quę est a causa remota, sit demonstratio quod, contingere nanque potest ut res illa, quæ demonstratur, sit alicui nota ante illam demonstrationem, hac igitur non notificabitur quod sit, imò nihil prorsus notificabitur; id igitur non debuisset Aristoteles ita simpliciter proferre, sed cum hac exceptione, hæc demonstratio notificat quod est, si modo ignotum sit, nam siquis illud nouerit, nihil illi declarat; igitur demonstratio ꝙ non est omnibus demonstratio quòd, sed aliquibus non est demonstratio, quũ eis nihil notificet. Attamen Aristoteles tali exceptione usus non est, quia uana, & a scientiali tractatione alienissima est, regulæ nanque tradendæ sunt perpetuę, & res sunt consyderandæ secundum proprias naturas, proinde eiusmodi demonstrationes dicuntur demonstrationes quod, quia suapte natura declarant rem

rem

rem eſſe, non conſyderata ea, quę in diuerſis A hominibus eſt, accidentali uarietate. Hanc fuiſſe Ariſtot. mentem apertè deprehendimus ex ea parte illius capitis, in qua loquitur de demõſtratione a cauſa remota, hanc enim tali exemplu declarat, ſi quæratur propter quid paries non reſpirat, & reſpondeatur quia non eſt animal, talis conſtruetur demonſtratio, omne reſpirans eſt animal, paries non eſt animal, ergo paries non reſpirat, quæ quidem non demonſtrat propterquid, quum proxima cauſa adducta nõ ſit, ſed ſolum quòd; in hoc exemplo Ariſt. certum eſt exiſtentiam rei quæſitę notam eſſe ante illam demonſtrationem, & antequàm quęratur propter quid paries non reſpiret, quis enim eſt, qui ignoret parietem non reſpirare? imò Ariſt. tale problema adducit tanquàm notum quoad quęſtionem an ſit, inquit enim { ſi quæratur propter quid non reſpirat paries } at certum eſt non quæri propterquid eſt, niſi quando notum eſt quòd ſit, ut ait Ariſtoteles in ſecundo libro B Poſteriorum contextu primo, & 39. nunquàm enim quærimus propter quid aliqua res ſit, niſi prius conſtituamus notum eſſe quod ſit; attamen facta demonſtratione dicit Ariſtoteles per eam notificari quod eſt, non propterquid eſt, quaſi dicat, quæſitum eſt propterquid non reſpirat paries, hęc autem demonſtratio quæſtioni non ſatisfecit, ſed ſolum declarauit quod ſit, quod paries non reſpiret; quod ſi ſententia Auerrois admitteretur, falſum diceret Ariſtoteles, quoniam enim ante demonſtrationem notum erat quod paries non reſpirat, demonſtratio illa non declarat quod, quare nihil notificat; certè res hęc nimis clara eſt, nec alia ratione Ariſtoteles defendi poteſt, niſi dicendo ipſam demonſtrationis uim, & naturam ſpectandam eſſe; quando quid per eam oſtendatur inſpicere uolumus; ſiquidem illa demonſtratione ex propria eius natura oſtenditur quod paries non reſpirat, quanuis C enim prius notum id fuerit omnibus hominibus, per hoc tamen ipſa uis demonſtrationis minimè tollitur, ſed ſemper talis ſeruatur, ut notificet rem eſſe, ſed non cur ſit. Quoniam igitur ipſe Ariſtoteles in declaranda demonſtratione quod non reſpicit an id, quod demonſtratur, ſit nobis prius notum, an ignotum; eadem ratione illud in demonſtratione propter quid reſpiciendum non eſt, ſed ſola ſpectanda eſt uis, & natura demonſtrationis. Preterea Ariſtoteles in 73. 75. 76. particulis primi libri poſteriorum diſtinguit principia ab affectionibus quęſitis per hoc quòd principia non demonſtrantur quòd ſunt, ſed pręcognoſcuntur, principiorum appellatione etiam ſubiectum comprehendendo, affectiones vero demonſtrantur quod ſunt; ſed ſi ſententia Auerrois admitteretur non rectè hoc diſcrimen aſſignaret Ariſtoteles,

6. arg. (margin, beside "hominibus eſt")

7. arg. (margin, beside "ſtrationis. Preterea")

nam ſi demonſtratio propter quid non demonſtrat quòd eſt, quia eſt notum, ſequitur dari affectiones in ſcientia, quæ præcognoſcantur & quid nomina ſignificent, & quòd ſint; nulla igitur differentia manet inter principia, & affectiones habita præcognitionum ratione: Ariſtoteles igitur ipſam rei naturam ſpectans dixit vniuerſaliter accidentia demonſtrari quòd ſunt, nunquàm dixit præcognoſci, quia accidentalem noſtram affectionem non reſpexit, ſed ſolam demonſtrationis naturam, quæ quicquid demonſtrat, demonſtrat eſſe; atqui accidentia omnia ſub demonſtrationem cadunt, ergo omnia nullo excepto demonſtrantur eſſe. His argumentis ſatis puto eſſe demonſtratum non poſſe aliquam demonſtrationem oſtendere propter quid eſt, quin ſimul oſtendat quod eſt; ob id Ariſtoteles, & Græci potiſſimam demonſtrationem ſolent demonſtrationem τοῦ διότι ſine expreſſione τοῦ ὅτι, licèt hoc quoque per eandem demonſtrationem notificetur.

Caput Decimumnonum, in quo oſtenditur etiam reſpectu noſtri nullam demonſtrationem notificare propter quid eſt, quin notificet etiam quòd eſt.

CAETERVM ad pleniorem huius dogmatis confutationem oſtendere poſſumus quòd non modò naturam demonſtrationis ſpectando, verùm etiam nos ipſos demonſtrantes reſpiciendo, omnis demonſtratio notificans propterquid eſt notificat etiam quòd eſt, & nobis tradit nouam vtriuſque cognitionem, quam ante demonſtrationem non habebamus; Ariſtoteles in trigeſimanona particula ſecundi libri Poſteriorum reddens rationem cur ille, qui rem eſſe cognoſcit ſine cognitione cauſæ, non cognoſcat quid ea ſit, hanc rationem adducit, quia ille neque quòd res illa ſit cognoſcit, niſi leuiter, & ex accidenti; quum enim res ita cognoſci debeat, uti eſt, vt autem ſit habeat a ſua cauſa, ſequitur tunc verè cognoſci quòd ea ſit, quando per cauſam, per quam eſt, cognoſcitur; non eſt autem repugnantia in verbis Ariſtotelis, vt fortaſſis eſſe videtur, quum dicat prius rem cognoſci quod ſit, poſtea hoc idem neget; nam ſignificat duplicitet cognoſci quod res ſit, vno modo leuiter, & confuſè, & abſque cognitione cauſæ; altero modo perfectè, & per cauſæ cognitionem, cuius quidem cognitionis comparatione altera eſt potiùs ignoratio, quàm cognitio; aſſerit igitur Ariſtoteles rem cognitam eſſe quòd ſit, ſed leui, & rudi cognitione; po-

1. arg. (margin, beside "ſecundi libri Poſteriorum")

q res ſit cognoſci poſſumus uel confuſè uel perfectè. (margin note)

stea negat eam cognosci quòd sit, dum perfectam cognitionem respicit, cuius comparatione altera non est cognitio. Ex eo loco nos colligimus quod qui prius nouit effectum aliquē esse, & postea demonstrat propter quid sit, ille hac demonstratione nouam scientiam adipiscitur, quam antea non habebat, quòd res illa sit, perfectam enim, & certam scientiam acquirit quòd sit, quam priùs non habebat, nisi confusam, & rudem; quare etiam respectu nostri ea demonstratio, quam uocant propterquid tantum, notificat utrunque, & quod sit, & quamobrem sit. Hoc idem ipsius quoque Auerrois confessione confirmatur, qui in 95. commentario primi libri posteriorum disputans contra Auicennam de demonstratione quòd, quam ille negabat esse demonstrationem, perpendit argumentum, quo vtebatur Auicenna, a nobis supra diligenter consyderatum, quòd tale fuit, ea non potest appellari demonstratio, cuius propositiones vel non sunt necessariæ, uel non cognoscuntur ut necessariæ, at propositiones demonstrationis q. non cognoscuntur esse necessariæ, quia effectus sumitur notus absque cognitione causæ, quę ipsi effectui totam imponit existendi necessitatem, illa igitur non est demonstratio.

Ad hoc respondet Auerroes in demonstratione quòd non cognosci effectum ita esse necessarium, ut quando per suam causam cognoscitur, sed infirmiore, ac minùs exquisita cognitione, & minore cum certitudine, est enim cognitio existentiæ multo debilior quando sine causa habetur, quàm quum habetur per causam, sed non est ita debilis, ut eum syllogismum a genere demonstrationis expellat. Fatetur ergo Auerroes cognitionem existentiæ effectus in nobis acquiri maiorem, certiorem, & exquisitiorem per cognitionem causæ, quando demonstramus propter quid; quæ demonstratio nobis tradit cognitionem exactissimam quod effectus sit, quam ante eam demonstrationem non habebamus; & reuera si benè hoc expendamus, uerissimum esse cognoscemus, dum enim effectum noscimus absque cognitione causæ, non possumus eius necessitatem plenè cognoscere, quum tota pendeat a causa, quam ignoramus, ut qui uidet eclipsim lunę fieri, & causam ignorat, esse quidem eclipsim videt, sed quod ex necessitate fiat, & quòd non possit non fieri, etsi coniectare modo aliquo potest, exquisitè tamen scire non potest, dum causam eclipsis ignorat; qui verò cœlestium motuum ignarus non est, is multis etiam annis priusquàm fiat eclipsis, eam ex necessitate tunc futuram præuidere potest per cognitionem causæ.

D *Caput XX. in quo omnes species demonstrationis iuxta Aristotelis sententiam colliguntur.*

Satis igitur ostensum est non posse fieri demonstrationem propter quid, quæ tum propriæ naturę suæ, tum demonstrantium habita ratione non notificet etiam quòd est; proinde non dari demonstrationem propterquid re distinctam a demonstratione potissima tanquàm aliam demonstrationis speciem, vt plures arbitrantur. Firma igitur manet ea demonstrationis diuisio, quam nos antea fecimus, ut rationi, atque Aristoteli maximè consentanea, quam nunc clariorē ex iis, quæ dicta sunt, colligimus hùnc in modùm. Demonstratio non dicitur nisi syllogismus necessarius, & ex necessariis propositionibus conflatus, qui processum habeat essentialē, nimirum a causa ad effectum, vel ab effectu ad causam; quoniam igitur omnis demonstratio E aliquid esse ostendit, hoc duobus modis facit, scilicet vel per causam, uel sine causa, proinde per effectum; si per causam, aut proximam, aut remotam; per proximam quidem fit demō stratio propterquid, quam dicimus potissimā, ac præstantissimam demostrationem esse; per causam autem remotam fit demonstratio solū quòd; similiter per effectum fit demonstratio solùm quòd, itaque duæ summæ species demō strationis dantur habita ratione quæsitorum, quę per eas notificantur, una, quæ rem esse demonstrat simul cum propter quid, altera, quæ solùm quòd declarat, non propter quid; hæc rursus in duas diuiditur ratione medii distincti, sed non ratione quæsitorum, quę per eas notificantur, altera per causam remotam demonstrat effectum, altera per effectum notificat causam. Alia demonstrationis species præter has apud Aristotelem non datur.

Omnis demonstratio e necessariis a cā ad effectū, uel ē côuerso.

F *Caput XXI. de duplici significatione causæ proximæ, & quod non omnis demonstratio ex causa proxima sit demonstratio propter quid.*

Quoniam autē dictum a nobis est demonstrationem pp quid ex proxima rei causa fieri, nō est ignorādū quoddam summa annotatione dignū, licèt a nemine hactenus declaratum; non est. n. pingui Minerua intelligēdum quęnam sit causa proxima, & quę remota, qua in re plurimi errauerunt, & demonstrationem quòd a demonstratione propter quid internoscere nequiuerunt, cuius quidem rei ignorantia multorum errorum causa fuit. Causa igitur proxima dupliciter accipi potest, aut enim simpliciter proxima effectui dicitur, aut non simpliciter, sed in genere suo, quod sensili hoc exēplo clarius fiet, uadit aliquis in forū, ut uideat amicum, si quis igitur quærat, cur in forū uadis? potest ille respon-

Cā dicitur proxima uel simpliciter, uel ī genere.

respondere, quia sum animatus, & ita causã afferet effectricem, remotam tamen, quia anima est causa remota illius ambulationis, quũ aliæ sint causæ effectrices propinquiores effectui, ut spiritus vitales, qui mouentur ab anima, & membra instrumentalia, quæ mouentur a spiritibus, vt pedes; ergo si statuamus pedes esse causam effectricem illius ambulationis proximam ipsi effectui, qua non detur alia propinquior, ea tamẽ alia ratione non est causa proxima, nã respectu quidem aliarum sui generis proxima est, nẽpe ut effectrix; at simpliciter non est proxima, etsi enim in genere causæ effectricis non datur alia propinquior, attamen in alio causæ genere aliã propinquiorem ille effectus habet, scilicet causam finalem, quæ est uisio amici in foro, hæc.n. causa est cur anima moueat pedes, & pedes eũ hominem in forum ducant; propterea in libro nostro de medio demonstrationis ostendimus unius rei unam esse causam, quæ possit appellari causa, propter quam res est, & satisfaciat quæstioni propterquid est; hæc.n. non est nisi illa, quæ non solũ in genere suo, sed simpliciter quoque proxima sit; reliquæ.n. omnes dicuntur remotæ, & effectu ampliores sunt, nec per eas demonstratur nisi quòd, etiam si in suo genere proximæ sint, pedes nanque & illius ambulationis, & aliarum plurimarum causa sunt, & pedibus positis non ex necessitate ambulatio illa ponitur; sed particulare illud amici uidendi desyderium est causa æquata illius ambulationis, quæ alias causas remotiores ad effectum illum contraxit. Manifestum est igitur quòd licèt res aliqua possit habere quatuor genera causarũ, & in singulo genere causam sibi proximã, proinde quatuor proximas, una tamen ipsarum tantũmodò est simpliciter proxima, tres autem reliquæ nõ simpliciter, sed in genere suo proximæ sũt; ideò per eam solam demonstratur propter quid est; at si per eas omnes posset demonstrari propter quid, sequeretur unius rei quatuor esse posse potissimas demonstrationes, quod nulla ratione fieri potest, ideo rectè dixit Auer. in comment. 46. primi libri posterio. unius rei unam esse demonstrationem, & unam definitionem, quia vnius rei una est proxima causa; docuit hoc apertè Aristot. propè finem secundi libri posterior. ubi Auerroes in comment. 95. 97. clarè dicit effectum cum sua causa essentiali reciprocabilẽ esse debere, & hanc unius effectus unam esse. Hanc significauit Aristot. in definitione scire, quando dixit ❡ scire est causam cognoscere, propter quam res est ❡ in quibus uerbis tria notare debemus, primum quidem Aristotelem dicere causam in singulari numero, quoniam una tantùm est eiusmodi causa, non plures; deinde uti articulo quum dicat τὴν αἰτίαν, articulus.n. emphasin quandam habet, & significat unam certam præcipuam causam, nõ omnes eius rei causas; eundem loquendi modum in primo capite

tria notanda in definitione scire.

A secundi libri Posterio. alias notauimus, quo significat Arist. unam esse rei causam, quæ omnibus simul quæstionibus de eadem re factis satisfacit; idem etiam animaduertimus in capite 10. primi libri posterio. quando loquitur Aristoteles de demonstratione a causa remota, in toto enim illo capite causam remotam vocat causam, & demonstrationem illam asserit esse per causam, tamen dicit per eam non demonstrari propter quid, & rationem afferens subiũgit ❡ οὐ γὰρ λέγεται τὸ αἴτιον ❡ causam prius eam nominauerat, causam etiam postea uocat, ibi tamen dicit non esse causam, idest non esse illam, propter quam res est, hæc enim est causa simpliciter proxima, & æqualis effectui, quasi dicat, est quidem τὶ αἴτιον, at non est τὸ αἴτιον. Tandem annotare debemus illa sequentia verba ❡ propter quam res est ❡ quæ declarant quã causam intelligat, non enim omnis causa est causa illa, propter quam res est, hoc est quæ satisfaciat

B quæstioni propter quid est, & qua posita illicò ponatur effectus. Ex his patet dari demonstrationem ex causa proxima, quæ non est demonstratio propter quid, sed solum quòd, nempe si illa causa sit solum in suo genere proxima, non simpliciter proxima; causa autem hæc proxima simpliciter, quam unius rei unam esse diximus, alicuius rei est causa finalis, alicuius autem efficiens, uel aliqua alia, quemadmodum docet Aristoteles in secundo libro Poster. in capit. de causis, qua de re non est opus ut in præsentia plura dicamus, hoc enim copiosè tractauimus in libro nostro de medio demonstrationis; nũc satis est intellexisse unam esse unius rei proximam, & æquatam causam, quæ satisfacere possit quæstioni propter quid est, quæ interdum est efficiens, interdum finis, interdum alia causa, & demonstratio ex tali causa dicitur demõstratio propter quid, quæ est potissima demonstratio, quum alia potior non detur; propterea non est

datur demõstratio ex cã proxima, quæ uerò est propter quid.

C quòd aliquis decipiatur credens plures esse vnius rei proximas causas in diuersis generibus, per quarum unam ea res potissimè demonstretur, per alias verò propterquid tantum, hic enim est maximus, & apertissimus error, qui & Aristotelis, & Auerrois doctrinæ repugnat. Per hæc, quæ hactenus dicta sunt, satis declaratam, ac demonstratam esse puto huiusce rei ueritatem, nec equidem despero omnes ingenio præditos uiros, & qui in alicuius uerba non iurauerint, neque θέσιν διαφυλάττειν constituerint sed ueritati, ac rationi obtemperare parati sint, in nostram sententiam uenturos, si benè ea omnia consyderauerint, quæ nos tum hic, tum in libro de medio demonstrationis hac de re scripsimus. Reliquum est ut ad contrariorum argumentorum solutionem accedamus.

Caput XXII. in quo omnia contraria argumenta soluuntur.

Ad primum. ARgumenta omnia, quæ pro Auerroe adducta sunt, vel adduci possunt, cognita ueritate, facilè soluentur, quando enim dicitur, demonstratio propterquid, & demonstratio potissima distinguuntur ratione quæsitorum, ergo re distinguuntur; negandum est antecedens, quia neque datur discrimen in quæsitis sine discrimine in conditionibus principiorum, neque fieri potest ut demonstretur propter quid, sine declaratione ipsius quòd.

Ad secundum. Ad locum Aristotelis in 178. contextu primi libri posteriorum dicimus aduersarios locum illum non intelligere, illum enim si intelligerent, ut latini, & Græci omnes intellexerunt, & ut Auerroes ipse, quem tueri uolunt, eum interpretatus est, certè eo argumento non uterentur. Dicit ibi

declaratio contex. 178. in 1. li. post. Aristoteles posse duobus modis cognosci quòd E res aliqua si, uno modo cum causæ cognitione, altero modo sine cognitione causę, vel enim cognoscitur quòd cum propterquid, vel quod sine propterquid; ibi nanque Aristotel. scientiarum comparationem facit, & inquit præstantiorem esse illam scientiam, qua cognoscimus simul quod est & propter quid est, ea, qua cognoscimus solum quòd est, non propter quid est; tertium autem modum, quem isti somniant, non ponit Aristoteles, non enim dicit, & ea, qua solum propter quid cognoscimus sine cognitione quod est; hic enim modus non datur; & in hac eius loci interpretatione omnes expositores consentiunt, etiam Auerroes, ideo nos ex eo loco magnam sententiæ nostræ confirmationem colligimus, diximus enim omni demonstratione ostendi quòd est, sed uel cum causæ cognitione, vel sine cognitione causæ.

Ad tertium. Ad alterum locum in contex. 39. secundi libri Posteriorum vt firmam, ac solidam responsionem afferamus, declaranda est F Aristotelis sententia in iis verbis tum vt rei veritas cognoscatur, tum etiam ut appareat aduersarios hac in re apparentibus tantum, ac fallacibus argumentis vti.

declaratio contex. 39. in 2 lib. poster. Scopus Aristo. in ea parte, cuius initium est contex. ille 39. est docere, quęnam sit ea demonstratio, quæ non solùm declarat quòd est, sed etiam quid est, vult. n. ostēdere eam tantum demonstrationem, quæ notificat quòd est simul cum propterquid est, ducere nos in cognitionem quid est; eam verò, quę declarat solùm quòd est, nullo modo nos ducere ad cognoscendum quid est, hoc igitur, ut ostēdat, considerat eo in loco ordinem, quem in quærendo seruamus tum in simplicibus quæstionibus, tū in complexis, ut a complexis ducat nos in cognitionem simplicium, quandoquidem in accidentibus hæ, & illæ in eundem sensum cadunt, idem. n. est de accidente quærere an sit, D & quęrere an insit; ita idem est quęrere propter quid sit, & quęrere quid sit; de ordine igitur quæstionum complexarum Aristot. tria dicit, primum est, quęstio quod pręcedit quandoque tempore quęstionem propterquid, aliquando sn. prius nouimus quòd est, postea quęrimus propterquid est. Secundum est, quandoque non alterū prius, alterum posterius, sed simul utrunque nobis innotescit. Tertium est, non possumus cognoscere propter quid est, dum ignoramus quòd est. Idem dicit de simplicibus quæstionibus, quandoque etenim cognoscimus rem esse, deinde quęrimus quid sit; quandoque vtrunque simul innotescit; sed nunquàm cognoscimus quid sit dum ignoramus an sit. Vt tria hæc dicta declaret Aristoteles incipit enarrare id, quod in primo libro docuerat in cōtex. 178. paulo ante a nobis declarato, dicit enim posse duobus modis cognosci quòd res sit, altero modo per aliquid ipsius rei, nimirum per eius E causam, altero modo per accidens, hoc est absque cognitione causæ; tandem docet quod ea demonstratione, quæ per accidens facit nos cognoscere rem esse, non declaratur, propterquid sed solum quod, qua cognitione quum animo nostro non satisfiat, ideo quærimus postea propterquid sit, quod erat primum dictū; itaque eiusmodi demonstratio non confert ad cognoscendum quid est, quoniam (inquit Aristoteles) neque quòd sit declarat, per accidens enim cognoscere est potius ignorare, quàm scire. Si vero demonstratio rem esse declaret per causam rei, tunc simul cognoscimus quod est, & propter quid est; quod erat secundum dictum, proinde simul inuenimus rem esse, & quid sit; demonstratio igitur, quæ declarat propterquid est, est illa, quæ tradit cognitionem quid est. Hæc est eo in loco sententia Aristotelis, quæ non Auerroi, sed nobis fauet, si bene intelligatur, idque nunc breuiter demon- F strabimus iactis prius quibusdam fundamentis, primum est quòd nunquàm duabus simul quæstionibus utimur, sed semper una, aut. n. quærimus an sit, aut quærimus propterquid sit, sed an sit, & propterquid sit nunquàm simul quęrimus; quando quęrimus an sit, tunc ignoramus utrunque, quando autem cognoscimus quòd est, quærimus propterquid est. nunquā duabus simul quæstionib. utimur.

Ex quo hoc aliud desumimus, nunquàm quęri propterquid est, nisi quando cognoscitur quod est, dum enim ignoramus utrunque, nō licet quærere propterquid est, quia hęc quęstio ex necessitate supponit cognitum quòd sit, & neminem puto hoc esse negaturum, Geometra. n. non quęrit propterquid in triangulo tres anguli sint duobus rectis ęquales, sed quærit an sint duobus rectis æquales, Euclides enim proponit demonstrādum quòd ita est, quia est ignotum, sed quoniā id per suam causam demonstrat, ideo demonstratione illa simul & quod, & propterquid notificatur, quæstio propter quid supponit notum quòd.

tificatur, quanquàm ante demonstrationem nō quaerebatur nisi an sit; significauit hoc Aristoteles in tertio illo dicto, quod erat, nunquàm propterquid cognosci ignorato quòd, quae sententia si uera est, nō potest quęri propterquid, dum ignoratur quòd, siquidē non quaeritur id, quod sciri non potest, propterquid autem non potest sciri dū ignoratur quòd, neque igitur quaeri potest. Sed hoc ab ipso Aristotele clarè profertur in primo contextu illius secundi libri, ubi ordinem quęstionum declarans dicit {quum autem scimus q̄ est, tunc quęrimus propterquid est} sed res haec magis est manifesta, quàm ut probatione ulla indigeat, & quisquis solo naturali instinctu ueritatē eius non intelligit, indignus est, cui persuadere argumentis nitamur. Aliud etiam notandum est, quod ex his, quę diximus, colligitur, euenire interdum ut post quaestionē aliquid inueniamus, quod non quaerebamus, nā quādo ignoramus & propterquid, & quòd, non licet quaerere nisi q̄, ut modò ostendimus, B fieri tamē potest ut quęrentes an sit incidamus in causam rei, per quam simul ostendamus & q̄ est, & propterquid est, ut in illo secundo dicto pronuntiauit Aristoteles; quanquàm igitur non quaerebamus propterquid sit, sed solùm an sit, tamen utrunque simul inuenimus. Neque ambigere aliquis debet q̄ Aristoteles in ipso eius libri initio dixerit ea, quae quaeruntur, numero aequalia esse iis, quę sciuntur, ibi nanque de modis quaerendi, & sciendi generaliter acceptis loquebatur, quatuor namque sunt tum hi, tum illi, nec plures dantur, quare numero ęquales sunt; at non loquebatur de ipsis rebus particulatim acceptis, quę sciri, ac quęri possunt, cōstat enim non esse aequalem earum numerum, quū multa sciantur, quę nunquàm fuerunt quaesita, ut prima principia omnibus cognita; contra uero multa quaerantur, quae nunquàm sciuntur, ut stellarum, & arenarum numerus. Legimus etiā hoc clarè apud Aristotelem in particula 99. primi libri Posteriorum, ubi loquitur de demonstratione a causa remota, huius enim tale exemplum proponit, propterquid nō respirat paries? quia non est animal, omne enim respirans est animal; deinde subiungit hac demonstratione non declarari propterquid, sed solùm quòd; aliud itaque ante eam demonstrationem quaerebatur, aliud per eam ostenditur, quęrebatur enim propterquid, quod autem ostenditur non est propterquid, sed quòd. Ex his tandem colligimus aliud esse de quaesitis loqui prout ante demonstrationem quaeruntur, aliud esse de eisdem loqui prout per factam demonstrationem notificantur; nam (ut dicebamus) demonstrationem omnem una tantùm quęstio praecedere potest, nunquàm duae, attamen per aliquam demonstrationem duo simul innotescunt, sicut apertè dixit Aristoteles; sic ante demonstrationem, quam memorauimus, a causa remota

post quęstionē inueniri aliquid, quod nō quaerebatur

quo ea, quę quaeruntur, sint aequalia iis, quę sciuntur.

nō eadē sūt quaesita, quae ante demōstrationem quaeruntur, & quę per demonstrationem notificatur

A quaerebatur solum propterquid paries nō respiret, per eam autem hoc non ostenditur, sed solum q̄ non respirat. Nullum ex his esse arbitror, quod negari possit; his igitur ita constitutis uideamus an ea, quae ibi dicuntur ab Aristotele, sententiae nostrae officiant; inquit Aristoteles nos quandoque cognoscentes q̄ est quaerere propterquid est, quandoque etiam utraq; haec eadem demonstratione nobis manifesta fieri; nos autem ostendimus aliud esse id, quod ante demonstrationem quęritur, aliud esse id, quod per demonstrationem notificatur, quòd igitur dicat Aristoteles nos quaerere propterquid quādo prius nouimus quòd est, ob id non dicit, demonstrationem dari, per quam solùm propterquid notificetur, quaeritur quidem tunc solum propterquid, sed mox facta demonstratio notificat & propterquid, & quòd; quemadmodum è conuerso quaerimus aliquando solum an sit, deinde demonstratio simul nobis declarat & quòd sit, & propterquid sit; sicut igitur ante hanc demonstrationem quaerebamus solum an sit, ita ante illam quaerebamus solū propterquid sit, eadem tamen est utriusq; demonstrationis natura, & efficacitas, quae notificat simul utrunque; quod quidem ipse Aristoteles in eodem cōtextu affirmat, dicit enim quòd ante causę cognitionem licèt quandoque uideatur notum esse quòd sit, tamen reuera non est notum, nisi ex accidenti; tota igitur differētia, quam consyderat Aristoteles inter eam demonstrationem, quę fit post quaestionem propter quid est, & eam, quae simul utrunque notificat post quęstionem an sit, consistit in quęstionibus, quae demonstrationem praecedunt, non in iis, quae per utranque demonstrationem notificantur, utraque enim aequè notificat propterquid, & quòd, licèt alteram praecesserit sola quęstio propterquid, alteram uero sola quęstio an sit; demonstrationis autem natura non in quęstione pręcedente, sed C in iis, quae notificantur, constituta est, & ab his appellationem sumere debet, non a praecedentibus quęstionibus, quę a sola animi nostri accidentaria affectione pendent, quoniam aliquando leuiter, & ex accidēti cognoscimus quòd est, aliquando id penitus ignoramus, ob id alio, & alio modo quęstionem proponimus; attamen utcunque nos quęramus, eadem semper seruatur uis notificatiua (ut ita dicam) demonstrationis. Nec dicere aliquis potest demonstrationem illam, quam sola pręcessit quaestio propterquid, uocandam esse propterquid tantum habita ratione quęstionis praecedentis, hoc.n. dato sequeretur quòd ea demonstratio, quam aduersarii potissimam uocāt, non diceretur nisi demonstratio quòd; siquidem ante eam non quaeritur nisi quòd; sequeretur etiam quòd aliqua demonstratio a causa remota uocanda esset demonstratio propterquid, licet

demonstrationis natura nō ex praecedentibus quaestionibus iudicatur, sed ex notificatis.

cèt declaret solùm quòd, nam Aristoteles in cō D textu 99. primi libri Posterio. tale eius demonstrationis exemplum affert, quam præcedat quæstio propterquid, dicit enim ; propterquid non respirat paries? quia non est animal ; esset igitur demonstratio propterquid ratione quæstionis præcedentis, quod est manifestè falsum.

Patet igitur locum illum Aristotelis in secūdo Posteriorum Analyticorum libro ab Auerroistis non intelligi, & eis causam erroris fuisse quòd Aristot. in illis tribus dictis considerat eas quæstiones etiam ut demonstrationem præcedẽtes, non solum ut per demonstrationem notificatas; earum enim vt præcedentium differentia nullum discrimen facit in quæsitis, quæ sunt demonstrationis finis, neque diuersas demonstrationis species constituit: sed quando Arist. statim in sequentibus verbis quæsita illa nō amplius ut præcedentia, sed solum ut per demonstrationem notificata considerat, duas tantùm demonstrationis species ponit ratione quæsito E rum notificatorum distinctas, dicit. n. duobus modis cognosci rem esse, aut enim per accidēs, aut per causam; duas demonstrationis species significans, quum enim omnis demōstratio aliquid esse ostendat, alia id facit per causam, alia sine traditione causæ; ille igitur locus aduersatur Auerroi, nostræ autem sententiæ mirificè suffragatur. Adde aliud quoq; argumētū, quod inde aduersus Auerroem colligimus, certè efficacissimum, nam Aristot. ibi docet q per eam demonstrationem, quæ rem esse ostendit non per suam causam, nō cognoscitur quid est, sed per eam tantummodò, quæ rem esse demōstrat per suam causam; argumentemur itaque hunc in modum, sola demonstratio ostendens rem esse per causam suam est illa, quæ declarat quid est, quo fit ut omnis demōstratio declarās quid est ostendat rem esse per suam causam, hoc .n. asserit eo in loco manifestè Aristot. atqui demonstratio, quam uocant propterquid tantùm, F seu causæ tantum, declarat quid est, ut Auerr. fatetur in 39. & 40. Commentariis illius secundi libri, hæc igitur declarat rem esse per causam suam, declarat igitur rem esse, quod Auerroistæ negant.

argum. contra Auerr.

Caput XXIII. in quo alia exoriens obiectio soluitur, quæ sumitur ex contextu C I. primi libri Posteriorum.

QVoniam autem diximus, & efficaciter comprobauimus cognitionē propterquid esse non posse sine cognitione quòd, proinde non dari demonstrationem declarantem propterquid est, quę simul non declaret etiam quòd est, alius apud Aristotelem locus a nobis expendendus est, qui nostram sententiam oppugnare, atque adeò euertere videtur; locus est particula CI. primi libri Posterio. D ubi loquens Aristoteles de disciplinis diuersis, quæ in eiusdem rei cognitione mutuum sibi auxilium præstant, dicit aliquas esse, quæ ita inuicem se habent, ut de aliqua eadem re hæc solum quòd sit cognoscat, & propterquid ignoret; contra uerò illa noscat propter quid, quum per causam demonstret, quòd autem ea res sit ignoret; quo fit ut perfectam eiusce rei scientiam ille habeat, qui alteram cognitionem cū altera coniungat, & ab altera disciplina discat eam rem esse, ab altera uerò propterquid sit; fatetur itaque eo in loco apertè Aristoteles aliquas esse disciplinas, quę cognoscunt propterquid est, quoniam per causas demōstrant, ignorant tamen quod est, quare datur demonstratio propterquid, quę rem esse non declarat.

Hunc quoque locum si benè intellexerimus, videbimus eum sententię nostræ minimè refragari, si nanque nobis aduersaretur iis uerbis Aristoteles, non minus sibi ipse aduersaretur, qui E & in principio secundi libri Posteriorum, & in contex. 39. eiusdem libri a nobis ante declarato clarè dixit non posse unquam cognosci propterquid est dum ignoratur quòd est; non posset igitur defendi, si alio in loco dixisset notificari aliqua demonstratione propterquid est ignorando quod est. Nos igitur locum illum breuiter, & quantum præsenti occasioni conuenit interpretemur, plura nanque pro eius plena declaratione dicenda essent, quę ad propositam nobis contemplationem non pertinent: satis in pręsentia est si dicamus posse duobus modis cognosci quod res aliqua sit; aut enim sensu, aut ratione, sensu quidem cognoscit aliquis lunam obscurari, astrologus autem in cubiculo manens, etiam si non intueatur, scit tamen fieri tunc eclipsim lunę, quia scit terram tunc esse interpositam, quæ est causa eclipsis; vterque igitur nouit eclipsim esse, & certa est utriusque cognitio per se sumpta, sed redditur F certissima si alterum testimonium cum altero coniungatur, ille nanque testatur se eclipsim vidisse, hic vero causam adducit cur necessarium fuerit eclipsim fieri: aliquas igitur disciplinas esse docet ibi Aristoteles, quæ eiusmodi sunt, ut altera nullam habeat causarum notitiam, sed sensu rem aliquam ita se habere cognoscat, altera uero sola ratione rem illam noscat sine vllo testimonio sensus; quod quidem in solis mathematicis euenire potest, tractant enim res mente abiunctas à sensili materia, quo fit vt eas sola ratione cognoscant sine ullo sensus auxilio; sub eis autem sunt aliquę alię scientiæ, aut etiam artes, quę easdem res sensili materiei iunctas cognoscunt, proinde earum rerum, quarum illę superiores disciplinę sciētiam per causas habent, ipsæ testimonio sensus confirmationem adducunt, & se id expertas esse testantur; ut musica scientia nouit talem numerorum rationem consonantem esse, sed quia non cauit, non

declaratio contex. 101. primi lib. post.

rem esse pōt cognosci aut sensu aut rōne

non experitur rem ita se habere; at musica uocalis, quæ non scientia est, sed ars, sentit consonantiam illam, & nullam eius rationem cognoscit. Hoc igitur est, quod ibi docet Aristotel. qui disciplinam causarum contemplatricem non omnino negat cognoscere quòd est, nam cum cognitione propter quid ex necessitate coniuncta est cognitio quòd est, quæ a cognitione propter quid seiuncta esse nõ potest, qui enim per causam rem demonstrat, certus est rẽ ita esse, vt musicus mathematicus certo scit talem numerorum rationem esse consonantem, & simul nouit & propter quid, & quòd, non quidem sensu, sed ratione; At negat Aristoteles eam tantum cognitionem quod sit, quæ sensu acquiritur, hæc enim seiuncta esse potest a cognitione propter quid est; quasi dicat, scientia mathematica, quæ res sine materia sensili contemplatur, & eas per suas causas demõstrat, nouit quidem rem esse prout ratione duce ad hanc notitiam peruenit; attamen rem esse nõ nouit cognitione illa, quæ experientia, & sensu comparatur. Alia multa de mathematicarum scientiarum natura ad eius loci plenam intelligentiam dicenda essent; sed quoniam ad propositæ dubitationis solutionem pauca hęc, quę diximus, sufficiunt, reliqua consulto missa facimus.

Caput Vigesimumquartum. An Auerroes aliquo pacto defendi possit.

REiecta sententia Auerrois, & solutis omnibus argumẽtis, quæ pro ea adduci poterant, videtur Auerrois authoritas, quam semper maximi fecimus, postulare vt an eius dogma aliquem rectũ sensum recipiat, & Auerroes aliqua ratione defendi possit aliquantum consyderemus. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, omnes illius opinionis sensus, quos nullam admittere defensionem, & falsos omnino esse arbitramur, colligemus, ut uideamus an aliquis alius uerior sensus supersit; & an illum Auerroi attribuere possimus. Illud in primis certum, atque indubitatum esse debet, demonstrationem causę distinctam re ipsa à demonstratione simpliciter dicta, hoc est in conditionibus principiorum, siue in efficacitate notificãdi ea, quæ quęruntur, discrepãtem statui non posse. Quare nulla alia differentia relinquitur, quàm ex nobis demonstrantibus accepta, quandoque enim nota est nobis existentia effectus, ideo non quærimus nisi propterquid; quandoque est ignota, ideò quærimus an sit. Discrimen hoc in demonstrationibus contingere nemo negare potest, quum res per se manifesta sit, & hanc solam differentiam si posuit Auerroes, ipsius sententiam damnare non possumus. Id tamen constanter negamus, talem differentiam, quum demonstra-

A tioni extranea, & accidens sit, diuersas demonstrationis species posse constituere; quòd si speciei nomen impropriè, & amplè sumamus, ut quaslibet diuisionis membra species rei diuisæ lato uocabulo nominemus, hoc modo eas demonstrationis species appellari posse nõ inficiamur, Attamen demonstratio prima diuisione non rectè in tres species diuidetur, nempè in simpliciter dictam, & eam, quę uocatur causæ tantũ, & demonstrationem quod, quandoquidẽ non eodem discrimine demonstratio quod ab aliis discrepat, quo aliæ inter se; illa nanque essentiali differentia, & ex natura rei sumpta ab eis distinguitur, illarum autem inter se accidentarium est discrimen; Propterea melius est si, demonstrationem prima diuisione in duas species partiamur, ut fecit Aristot. in demonstrationem propterquid, & demonstrationẽ quòd; deinde sumendo demonstrationem propterquid, & accidentalem illius differentiam ex no-
B bis demonstrantibus acceptam respiciendo, eã in duas impropriè dictas species diuidamus, quarum alteram pręcedit quęstio propterquid, quum notum sit effectum esse, alteram uero pręcedit quęstio an sit, quũ ignoretur & propterquid, & quòd. Hanc tamen differentiam Arist. nullibi consyderauit, quum ex natura demonstrationis non sumatur, & accidentaria sit, eorum enim, quæ ex accidenti sunt, nulla ratio in disciplinis habenda est; Auerroes tamen ut interpres hanc sine vlla absurditate consyderare potuit, multa nanque interpretibus ad faciliorem rerum intelligentiam, & ad doctrinæ abundantiam declarare conuenit, quorum mentionem ipsum authorem facere non decet. Hęc igitur si Auerrois opinio fuit, quòd demonstratio simpliciter dicta, & demonstratio causæ tantũ nullam habeant inter se essentialem differentiam, sed solum extraneam, quæ est ratione nostri, & ea speciem propriè acceptam constitue-
C re nequeat, recta est eius sententia, neq; reprobari potest. Sed an talem sententiam ipsi attribuere possimus dubium est, dum ea spectamus, quę ab ipso uariis in locis dicũtur in suis commentariis in posteriores Analyticos, nam pręter illas, quas antea memorauimus, in eius dictis uarietates, & repugnantias, hanc non parui momenti notare possumus, quòd in Comment. 95. primi libri declarans tres illas species demonstrationis dicit demonstrationem causæ tantùm tunc fieri, quando ex causa sequitur existentia effectus ex necessitate, sed ex effectu non sequitur causa; quod quidem ego satis intelligere nequeo, nam quod ex effectu non sequatur causa, id fit uel quia non reciprocentur, & effectus latiùs pateat, quàm causa; uel quia reciprocentur quidem, sed causa sit notior effectu, siquidem ab ignotiore non est procedendum; vtrunlibet sensum uerba Auerrois habeant, ipse sibi manifestè aduersatur,

Repugnantia in dictis Auerr.

tur, priorem enim si accipiamus, is contrarius est iis, quæ dicuntur postea ab Auerroe in Commentario sequēte 96. ubi dicit, si effectus latius pateat, quàm causa, & causa sit notior effectu, solam fieri demonstrationem simpliciter dictā; si uerò effectus notior sit, nullam ibi locum habere speciem demonstrationis; quomodo igitur hic dicit fieri tunc demonstrationem causæ tantùm? Præterea in Commentarii 25. 14. 97. eiusdem libri loquens de regressu dicit ipsum fieri quando effectus notior est, & cum causa ignotiore reciprocatur, priùs. n. ab effectu ad causæ demonstrationem progredimur, deinde a causa inuenta ad effectum demonstrandum regredimur, quem secundum processum dicit non esse demonstrationem simpliciter dictam, sed demonstrationem causæ tantùm, quandoquidem existentia effectus per eam non notificatur, quum priùs nota fuerit; fit igitur demonstratio causę tantùm quando effectus cum causa reciprocatur, & ita ex causa sequitur effectus, ut ex effectu causa, quod ipse in eo Commentario nonagesimoquinto negat. Præterea dogma hoc eas omnes difficultates pariter, quas antea memorauimus, quādo ostendimus non posse effectum latiùs patere sua causa, si ea non ex accidenti, sed per se illius causa sit. Si uerò posteriorem sensum sumamus, non minus in difficultates incidimus, quia si causa, & effectus reciprocantur, & causa notior est effectu, fiet ibi demonstratio simpliciter dicta, non demonstratio causę tantùm, declarabit enim, & quamobrem sit, & quòd sit, ut ipse Auerroes fatetur postea in commentario 97. in primo membro illius trimembris diuisionis. Præterea quomodo aliis in locis dixit demonstrationem causæ esse in regressu secundum processum, quem præcessit alter processus prior ab effectu ad causam, si hic negat causam ex effectu sequi? His, & aliis similibus difficultatibus sententia Auerrois referta est. Attamen si ipsum legamus in Epitome in capite de demonstratione, nihil ibi dicit, quod non recipi possit, & sententia, quam ibi profert, facillimè ad rectum sensum trahi potest, nam in principio illius capitis tres demonstrationis species statuit, postea de demonstratione simpliciter dicta diligentissimè loquitur, & plurimos eius modos enumerat; postea transit ad demonstrationem causæ tantum, de qua credendum est ipsum ibi totam suam sententiā protulisse, atque plenissimè locutum esse; quemadmodum enim de demonstratione simpliciter dicta copiosissimè uerba fecerat, ita etiam de demonstratione causę tantùm loqui debuit, & nihil, quod ad eam pertineret, intactum relinquere, sed omnes eius conditiones, & species, siue modos enumerare, tamen eam paucis uerbis absoluit, & nil aliud de ea dicit nisi ipsam esse speciem quandam demonstrationis simpliciter dictæ, & easdem habere conditio-

D nes, atque eandem proprietatem; deinde subiungit differentiam, qua sola putat demonstrationem causę tantùm distingui a demonstratione simpliciter dicta, ea autem est, quòd in demonstratione causæ quæritur propter quid, quia notum est effectum esse; in demonstratione autem simpliciter dicta quęritur an sit, quia utrunque ignoratur. Hęc sunt, quę ab Auerroe ibi dicuntur de demonstratione causę tantum, ubi nos multa consyderare debemus, primum quidem Auerroem testari se nomen speciei latè, & impropriè sumere; hoc enim nisi dicamus, est in uerbis Auerrois in eo ipso loco pugnantia ita manifesta, ut omnino incredibilis sit, prius enim dixit tres esse species demonstrationis, postea uerò dicit demonstrationem causæ tantum esse speciem quandam demonstrationis simpliciter dictę, atqui nonnam modo sunt tres species re distinctæ, si secunda est species primę? perinde enim esset ac si diceremus tres esse species uiuentis, stirpem, animal, & hominem, quum homo sub animali ut species sub genere contineatur, significat ergo Auerroes se nomē speciei latè sumpsisse quando dixit tres esse species demonstrationis, quum postea quasi rem diligētius consyderans, & magis propriè loqui uolens dicat duas ex eis esse unam, & eandem speciem; deinde perpendendum est Auerroem negare eas duas demōstrationes aliquam habere essentialem differentiam, & differentiā tantum accidentalem eis tribuere, & eam unicā; quum enim dicat easdem esse utriusq; conditiones, eo ipso affirmat easdem esse utriusque differentias essentiales, nihil enim aliud est conditio rei, quàm differentia essentialis; ergo differentia, quam postea subiungit, non est conditio, proinde non est differentia essentialis, sed accidentalis, ut ante demonstrauimus, quia tota in nobis est, non in ipsa demonstrationis natura; hanc enim si differentiam essentialem appellare uellemus; repugnantiam insolubilem in ipsis Auerrois uerbis poneremus, quia sic differrent in conditione quadam, quod prius negauerat Auerroes, sed uel cæcus inspiceret Auerr. ita loquentem decernere nullam aliam esse earum demōstrationum differentiam, quā extraneam, & accidentalem; ideò aliquando etiam aliis in locis has duas demonstrationes confudisse uidetur, ut in commentario 104. primi libri posteriorum dicit propositionum aliquas esse immediatas secundum se, & mediatas secundum cognitionem, quæ sunt propositiones demonstrationum simpliciter; & aliquas esse immediatas secundum cognitionem tantum, & sunt propositiones demonstrationis a signo, eam igitur, quam deberet uocare demonstrationem causæ tantū, ibi uocat demonstrationem simpliciter, illa enim est, cuius propositiones sunt immediatæ secundùm se, & mediatę secundum cognitionem, quia demonstra-

tę ex effectu notiore. Et etiam expendendum Auerroem rectè dicere eandem esse ipsarum proprietatem, nam proprietates a conditionibus essentialibus emanant, igitur ubi eędem sunt essentiales conditiones, easdem quoque proprietates inde fluere necesse est; quare hoc etiam signo manifestissimè apparet Auerroem negare ullum esse earum demonstrationum essentiale discrimen. Sed cur proprietatem dixit in singulari numero? & quęnam est hæc proprietas? pręcipua demonstrationis proprietas, quam ibi significauit Auerros, est scientiam rei perfectissimam parere, hæc enim est finis, & effectus demonstrationis, proinde eius proprietas dici potest, talia nãque principia, & talibus conditionibus prædita hæc proprietas ex necessitate consequitur; perfectam autem scientiã parere potissima demonstratio dicitur, quia omnibus simul quæstionibus de eadem re factis satisfacit, ut ostendit Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum, simul enim declarat & quòd res est, & propter quid est, & demũ etiam quid est, quæ est summa scientiæ perfectio; quoniam igitur certum est Auerroem hãc proprietatem intelligere, nos inde colligimus Auerroem confiteri nullum esse earum demonstrationum discrimen in quęsitorum notificatione, quia si eadem est earum proprietas, ergo eadem est earũ uis quæsitorum notificatrix, utraque igitur demonstratio secundùm propriã naturã habet uim notificãdi & propter quid est, & quòd est, hoc enim si negemus, non amplius eadem est earum proprietas, sed altera uim habet declarandi solum propterquid, altera uerò & propterquid, & quòd; sed illa quoque alia uerba hoc idem demonstrant, quibus Auerroes differentiam harum duarum demonstrationum declarat, ita n. loquitur, ut differentiam hanc illis tribuat in quæsitis demonstrationem præcedentibus, sed non in quæsitis, quę per eas notificantur, ut ea uerba perpendentibus manifestum est. Quid igitur de Auerroe dicemus? mihi quidem credibile uidetur ipsum post omnes suos commentarios in libros Aristotelis logicos Epitomen illam scripsisse, in qua sententiam suam emendauerit, & relicta illa dictorũ suorum uarietate, & inconstantia id solum protulerit, quod uerum esse cognouit; omnino enim credendum est Auerroem in illa Epitome omnia in medium afferre debuisse, ac uoluisse, quę de iis omnibus speciebus demonstrationis uera esse existimauit; propterea omnia, quę de demonstratione causæ tantùm alibi dixerat, ibi repetere, atque in unum colligere debuisset, si ea omnia rectè dicta esse putasset; quum itaque complura, quæ aliis in locis dixerat, ita neglexerit, ut de iis ne uerbum quidem in illa Epitome fecerit, dicendum uidetur ipsum illorum uanitate, ac repugnantia tandem cognita in meliorem sententiam uenisse, atque in ea una dimissis fabulis quieuisse. Quoniam igitur errare humanũ est, errata uerò corrigere ingenuum, ac philosophicum, egregiè hac ratione defendi Auerroem credimus, quum satis esse uideatur si fateamur ipsum huiusce rei ueritatem aliquando cognouisse. Quòd si hoc defensionis genus alii non recipiant, aliud ipsi excogitent, & eas omnes, quibus opinio Auerrois maximè urgetur, difficultates, si possunt, dissoluant.

Præcipua demonstrationis proprietas.

Caput XXV. de recta harum demonstrationum appellatione.

Illud denique in his demonstrationibus animaduertendum est, quod ad ipsarum appellationem pertinet; nos quidem concedere eam, quam diximus differentiam, contingit enim ut cognito quòd est quæramus propter quid est, contingit etiam ut utrunque ignorantes utrunque simul demonstremus; at illam nominationis differentiam non admittere, qua illam uocant demonstrationem propter quid, hanc uerò potissimam, quòd enim illa sit uocãda propter quid, quia solum propterquid demonstret, omnino negamus, siquidem omni demonstratione ostenditur aliquid esse; quòd si solam præcedentem quęstionem spectando illam uocemus demõstrationem propter quid tantùm, quia ante illam quæritur solùm propter quid, hoc permitti potest; sed quòd altera uocetur potissima, ut tali appellatione ab illa separetur, nullo pacto concedimus, nefas enim esse putamus demonstrationem ullam declarantem propterquid est negare esse potissimam, & præstantissimam demonstrationem; nam si demonstratio, quam uocant propterquid tantùm, non est potissima & primi gradus aliquem certè defectum, aliquod uitium in ea notare oportet, quo hac appellatione, & hoc nomine indigna esse censeatur; nullum tamen notare possumus, siue ipsam demonstrationis naturam, siue animum nostrum spectemus, ipsi quidem naturæ demonstrationis nulla conditio, nulla proprietas deest, ut Auer. ipsum fassum esse ostendimus, qui etiam in commentariis suis 39 et 40. secundi libri Posteriorum asserit utranque demonstrationem similiter tradere nobis per perfectam rei quæsitę definitionem; hæc autem apud Auerroem est summa demonstrationis perfectio, qua maior non datur, & ultimus demonstrantium finis, quem adepti quiescunt, nulla igitur demonstratio declarans propter quid est debet secundi gradus demonstratio uocari, sed potissima semper appellanda est. Si uerò habita animi nostri ratione demonstratio, quàm uocant propter quid, non est potissima, dicant quæso quid ei desit; an quòd ante demonstrationem est nobis notum effectum esse? certè quisnam defectus hic sit non uideo; in demonstratione

Omnis demonstratio declarãs propter quid uocãda est potissima.

qui-

quidem nullum ob id defectum statui manifestum est, quia etiam si nos uel alterum quæsitũ, uel utrunque præcognoscamus, per hoc tamen ipsa demonstrationis natura non labefactatur, neque imminuitur, quæ semper uim suam retinet demonstrandi utrunque; sed neque in nobis; quia aliquam rei demonstrandæ partem præcognoscere abundantia potiùs esse uidetur, quàm defectus; & nos certissimam ipsius effectus cognitionem comparamus, dum sensum cum ratione coniungimus. Nos igitur omniũ demonstrationum declarantium propter quid est æqualem esse perfectionem, & excellentiã arbitramur, proinde omnes primi gradus, omnes potissimas sine ullo discrimine appellãdas esse; quapropter hanc appellationis differentiã omnino reiicimus, & eam potius, qua usus est Auerroes, accipiendam esse iudicamus. Auerroes enim alteram simpliciter dictam, alteram causæ tantùm demonstrationem uocare solitus est; attamen sano modo hæc intelligenda sunt, nam si ideò putet illam simpliciter dici demonstrationem, quòd primaria sit, & propterea demonstrationis nomen sine ulla adiectione prolatum eam solam significet, nõ alteram, quæ dicitur causæ tantùm, falsam esse eius sententiam arbitramur, quia ita sumendo simpliciter, omnis demonstratio propterquid declarãs est simpliciter dicta demonstratio, & nulla demonstratio propterquid potest secundi gradus demonstratio appellari: q si dictio illa, simpliciter, de quæstionibus præcedentibus intelligatur, illud appellationis discrimen admitti potest, quãdoquidẽ aliqua datur demonstratio, in qua causa tantùm rei quæritur, quũ notũ sit rẽ esse; aliqua etiam datur, in qua quęritur utrunque, proinde simpliciter, hoc est uniuersè, ac de tota re quæstio proponitur, quum ne existentia quidem sit nota. Sed obiicere aliquis posset, antea dictum est nunquàm nos duabus simul quæstionibus uti, sed semper una, quando enim ignoramus, & propter quid est, & quòd est, non quęrimus nisi an sit, quia ignorantibus quòd sit non licet quærere propter quid sit; quomodo igitur nũc diximus quæri interdum utrunque simul? Nos autem ad hoc dicimus quæri quidem expreßè solùm an sit, attamen uirtute quadam quæri etiam propter quid, quod pulcherrimẽ ab Aristotele declaratur in primo capite secundi li-

Appellatio Auerrois quõ defendi possit.

Dubiũ.

Solutio.

D bri posteriorum, ubi docet omnẽ quæstionem esse quæstionem causæ uel expresse, uel implicitè, quando enim quærimus propter quid est, expreßè causam quęrimus, quum autem quærimus an sit, eandem quærimus implicitè; quod eo signo ostenditur, quoniam si quòd res sit inueniamus absq; causæ cognitione, non quiescimus, sed adhuc quęrimus propter quid sit; quũ igitur quærentes an sit, & inuenientes q est nõ quiescamus, manifestum est nos id, quod quærebamus, non inuenisse, causam enim quærebamus. Possumus igitur talem demonstrationem appellare simpliciter demonstrationem, quoniam effectus proponitur simpliciter ignotus, hoc est penitus ignotus, & quæstio simpliciter sit, & de toto eo, quod quæri, ac demonstrari potest, quærendo enim an sit significamus ignotũ esse, & quòd sit, & propterquid sit. Per hæc, quæ modò diximus, possumus fortasse Auerroẽ defendere, qui in Epitome in capite de demõstratione dicit, in demõstratione simpliciter dicta

E quæri utrunque simul, quod quidem minimè uerum est, sed inconsyderatè ab Auerroe prolatum fuit; possumus tamen ipsum tueri, si dicamus eum implicitam quoque quæstionem comprehendisse, & remotiorem quoque illius demonstrationis effectum respexisse, quãdo enim ignoratur & propter quid, & quod, & utrunque simul per proximam causam demonstraturi sumus, quęrimus quidem solùm an sit, quia dum hoc ignoramus nõ possumus quęrere propter quid sit, dicimus tamen quærere etiã propter quid sit cum implicita quæstione, ut modò dicebamus, tum etiam quia statim illa demonstratione simul ostensuri sumus; & quòd, & propter quid. Declaratum est igitur in quo nam sẽsu appellatio illa Auerrois admitti possit, qua aliquam demonstrationem causæ tantùm, aliquam simpliciter dictam nominare solet, nam, ut uno uerbo dicamus, omnes harum demonstrationum differẽtes appellationes reiicimus,

F quibus alteram primi, alteram secundi gradus esse significetur; & illas omnes admittimus quibus illam tantùmmodo, quam habent, accidentalem, & ex nobis sumptam differentiã indicare uolimus, hanc enim differentiam non negamus, licèt neque ab Aristotele, neque a Græcis interpretibus unquàm fuerit consyderata.

Dũ quærimus an sit, quærimus implicitè omnia, quæ de illa re quæri possunt.

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI
LIBER DE REGRESSV.

Caput Primum, Quid sit regressus, & quid circulus.

A CONSYDERANS Aristoteles in primo libro Posteriorũ Analyticorum circularem demonstrationem, qua prisci quidam Philosophi omnia sciri posse asseverabãt, eam omnino refutauit, & inutilem esse efficaciter ostendit; fit autem circularis demonstratio quãdo demonstrata ex propositionibus conclusione ex ea vicissim eædem propositiones demonstrantur, fitque è conclusione propositio, & è propositione conclusio, quemadmodum longa oratione in secundo libro Priorum Analyticorum declaratur. Verùm in illa confutatione ita locutus est Aristoteles, ut non omnem circularem ostensionem seiecisse uideatur, sed aliquam admisisse, quam complures interpretes recipientes, & a circulo illo seiungere volentes regressum appellarunt. Alii tamen fuere, qui
B non modò circulum, sed regressum quoque ab Aristotele confutatum esse existimarunt, rationibus ita apparentibus nixi, ut rei meo quidem iudicio per se manifestæ tenebras offuderint, eamque difficultatis, ac dubitationis plenã reddiderint. Ego igitur veritatis amore ductus, quam absque ulla offuscatione omnibus conspicuam esse vellem, de hac re aliqua dicere, & tum ratione, tum Aristotelis testimonio regressum negandum non esse ostendere constitui; quod equidem paucis uerbis me præstiturum spero, quandoquidem non multorum argumentorum congerie, sed sola rei, de qua loquimur, intima scrutatione, & exemplorum naturalium diligenti declaratione veritatem apertissimam futuram esse minimè dubito.

circulus quid sit.

Ante omnia intelligendum est quid per circu-
A lum, quid per regressum intelligamus; circulus quidem, ut ex Aristotele colligimus, est si ex A, demonstremus B. deinde reuertentes ex B. demonstremus A. & utraque sit potissima demonstratio, quę per causam proximam declaret propter quid effectus sit; hunc possibilem non esse ostendit in memorato loco Aristoteles, propterea quòd sequeretur idem respectu eiusdem causam esse, & effectum, prius, & posterius, notius, & ignotius secundum naturam; sequeretur etiam nil aliud per circulum demonstrari, quam idem ex seipso, a primo nãque ad ultimum demonstraremus A. esse quia A. est, hęc autem sunt absurda manifesta.

prior rō Arist. cōtra circulum.

Posterior rō

Regressus verò est inter causam, & effectum, quando reciprocantur, & effectus est nobis notior, quàm causa, cum enim semper a notioribus nobis progrediendum sit, priùs ex effectu noto causam ignotam demonstramus, deinde causa cognita ab ea ad effectum demonstrandũ
B regredimur, vt sciamus propterquid est. Hoc igitur inter circulum, & regressum interest, quod in circulo vterque processus est demonstratio propterquid, quod ne excogitabile quidẽ est; in regressu autem prior processus est demonstratio quòd, posterior uero est demonstratio propterquid. Quid igitur sit regressus quantum ad habendam nominis intelligentiã sufficit manifestum est; est enim reciprocata quędam demonstratio, qua postquàm causam ignotam ex effectu noto demonstrauimus, maiorem propositionem conuertimus, & eundem effectum per eandem causam demonstramus, ut sciamus propterquid sit; in sequentibus autem naturam, & conditiones ipsius regressus, & differentiam, qua a circulo discrepat, meliùs declarabimus.

Regressus quid sit.

circuli & regressus discrimẽ.

Caput Secundum, in quo argumenta illorum, qui regressum negant, proponuntur.

ILli, qui regressum negant, tribus potissimũ fundamentis nituntur, quorum duo sunt illa eadem, quibus Aristoteles contra circulũ usus est, tertium ipsi addunt, quod efficacissimum, & demonstrans esse arbitrantur; Primũ
1. arg. est, si daretur regressus, idem esset notius, & ignotius eodem, quum enim in omni demonstratione a notioribus ad ignotiora progrediendum sit, & prior processus sit ab effectu ad causam, oportet igitur effectum causa notiorem esse; atqui posterior processus est ab eadem causa ad eundem effectum, ergo in eo oportet causã effectu esse notiorem, eadem igitur causa eodẽ effectu erit simul notior, & ignotior, quod quidem esse non potest; quòd si quis dicat hoc non esse absurdum, si alio, & alio modo sumatur notius, & ignotius, nam causa est notior effectu secundùm naturam, effectus uerò est notior nobis, hoc difficultatem non tollit, neque argumẽtum soluit, quoniam utraque demonstratio à nobis, & propter nos ipsos fit, non propter naturam, ideò utraque fieri debet ex notioribus nobis; quare argumentum urget ad ostendendũ ꝙ si effectus est notior nobis, quàm causa, & per ipsum inuenimus causam, non possumus postea a causa regredi ad effectum, nam propter quod aliquid tale est, illud est magis tale, at propter effectum fit nobis nota causa, ergo semper magis, ac firmius cognoscemus effectũ, quàm causam, regredi igitur a causa ad effectum nunquã licebit, nisi a minùs noto ad magis notum progressus fiat, quę est uana, & inutilis demonstratio.
2. arg. Secundum argumentum est, dato regressu nihil aliud per ipsum ostenditur, quàm idẽ per seipsum, qui est processus inutilis, priore nãque processu ex A. effectu demõstramus B. causam; posteriore autem ex B. causa demonstramus A. effectum, quare a primo ad ultimum nil aliud demonstramus, quàm si A. est, A. est. Hæc sunt duo argumenta, quibus Aristoteles usus est ad circulum refellendum, quibus regressus quoque reprobari uidetur. Tertium argumentum
3. arg. aliqui addunt, quod ualidissimum esse putant, & in eo tota huiusce rei difficultas consistit, quemadmodum in eius solutione tota ueritatis declaratio constituta est; argumentum est hoc, quãdo facimus priorem processum uel cognoscimus effectum pendere ab illa causa, uel ignoramus; si ignoramus, nunquàm illam causam inueniemus, ut si ignoremus fumi causam esse ignem, non magis dicere possumus, fumus est, ergo ignis, quàm fumus est, ergo asinus, quare non possumus uti demonstratione ab effectu, qui est prior progressus, quoniam maior illius demõstrationis ignota nobis erit, est enim maior, ubicunque est fumus, ibi est ignis, quam notam esse oportet, si extruenda sit demonstratio ab effectu ad causam. Si uerò precognoscimus illam esse illius effectus causam, ergo posterior progressus superuacaneus est, id enim omne, quod ab eo desyderamus, à priore processu consequimur; nam quod in secundo processu quærimus, est cognoscere propterquid effectus sit, hoc autem solo priore processu adipiscimur, quum enim prænoscamus eam illius effectus causam esse, quum primùm inuenimus causam illam dari, simul inuenimus propter quid ille effectus sit, prior igitur processus sufficiens est ad demonstrandum & causam esse, & & propter quid sit effectus; quare altero illo processu opus non est.

Caput Tertium, in quo regressum dari ostenditur.

COntrariam sententiam ex Aristotele multis in locis sumimus, nam in capite tertio primi libri Posteriorum argumentans contra eos, qui circulum ponebant, regressum excipere uidetur, dicit enim incõueniens esse quòd idem sit eodem notius, & ignotius; postea subiungit id non esse inconueniens, si diuersis modis accipiatur notius, & ignotius, ut altera quidem demonstratio sit simpliciter demonstratio, altera uerò non simpliciter, sed demonstratio quòd, quæ fit a notioribus nobis; cõcedit ergo regressum, in quo prior processus est a notioribus nobis, & demonstratio quòd; posterior uerò est a notioribus secũdum naturam, & demonstratio simpliciter dicta: eandem sententiam legimus apud Aristotelem in contextu 92. secundi libri. In capite autem decimo eiusdem libri declarans differẽtiam inter demonstrationem propter quid, & demonstrationem quòd, manifestè regressum facit, ex eisdem enim terminis utranque demõstrationem construit, prius quidem ab effectu demonstrat causam, deinde conuersa propositione maiore ex causa illa demonstrat eundem effectu, & dicit euenire ut hoc modo utrunque monstremus, scilicet effectum per causam, & causam per effectum, & modum etiam declarat dicens maiorem propositionem prioris demonstrationis fieri maiorem etiam posterioris demonstrationis, si simpliciter conuertatur, minorem uerò fieri conclusionem, & conclusionem fieri minorem, ut si dicamus, omne non scintillans propè est, planetæ non scintillant, ergo planetę propè sunt, quæ est demonstratio ab effectu; deinde dicamus, quod propè est, nõ scintillat, planetæ propè sunt, ergo planetæ non scintillant, quę est demõstratio propter quid: siquis autem uerba Aristotelis eo in loco benè consyderet, uidebit hæc non dici exempli tantùm gratia, sed quia Aristoteles asserit euenire quandoque ut hac reciprocata demonstratione utamur, & facta priore demonstratione alteram quoque posteriorem ex eisdem terminis con-

Clara Aristotelis testimonia.

construamus; nam si exempla tantummodò utriusque demonstrationis efferre uoluisset, nō opus fuisset ex eisdem terminis utranque constituere; modumque docere, quem seruare debeamus. Eandem sententiam ex Aristotele colligimus in procemio primi libri Physicorum, nā in principio eius libri dicit in cognitione rerū naturalium procedendum esse a causis ad effecta, quæ est demonstratio propterquid, postea animaduertens causas illas offerri nobis incognitas, & ab ignotis non esse progrediendum, subiungit eas priùs ex effectis tanquàm notiori bus nobis indagandas; & inueniēdas esse, quæ est demonstratio quòd; manifestè igitur proponit se in scientia naturali usurum esse regressu, neque putat alterum solum processum sufficere, sed utroque utendum esse censet; sic Themistius locum illum interpretatur, & regressum ibi manifestissimè ponit; & Auerroes in commentariis 24. & 97. primi libri Posteriorum, B ubi dicit regressum sæpe in usu esse in scientia naturali, ut nos exemplis ab ea scientia petitis apertissimè demonstrabimus. Rationem addere possumus efficacissimam ad hoc comprobandum, contingere potest ut effectus sit confusè notus, quia ipsius causa ignoretur, tunc igitur duo sunt, quę demonstratione indigent, causa quidem demonstratione eget, qua dari ostendatur; effectus uerò demonstratione eget, qua distinctè per suam causam cognoscatur; sed nō potest una, & eadem demonstratio utranque operam præstare, una enim demonstratio unius rei est, non plurium, quare si per hanc demonstrationem causa notificatur, non potest per eādem notificari effectus. Præterea si aduersariorum sententia, & ipsorum ratio admitteretur, uel nulla unquàm datetur demonstratio ab effectu, uel si daretur, eadem esset demonstratio propter quid; qua enim demonstratione causa ignota notificatur, eadem etiam propter quid C effectus sit notificaretur, omnis igitur demonstratio ab effectu esset dicenda tum demonstratio quòd, tum demonstratio propterquid, quod risu dignum est.

Prima ratio.

Secūda ratio.

Caput Quartum, in quo declaratur qualis sit in Regressu primus processus exemplo sumpto demonstrationis factæ ab Aristotele in primo libro Physicorum.

IN hac difficultate res ipsa, si benè intelligatur, omnem dubitationem tollet; idcirco declarandum est diligentissimè quomodo regressus fiat, & quę in singulis eius partibus cognita nobis, & quę incognita sint, & quomodo; hactenus enim satis leuem huiusce rei cognitionem habemus, quæ ut propositos nodos explicare ualeamus minimè sufficiens est. In primis non est ignoranda distinctio A illa satis apud philosophos trita, & uulgata, cognitio nostra duplex est, alteram confusam uocant, alteram uerò distinctam, & utraque tum in causa, tum in effectu locum habet; effectum confusè cognoscimus, quando absque causæ cognitione nouimus ipsum esse; distinctè uerò quando per cognitionem causæ; illa quidem dicitur cognitio quòd est, hęc uerò propter quid est, & simul etiam quid est, quoniam idem est cognoscere quid est, & cognoscere propter quid est, ut docet Aristoteles in secundo libro Posteriorum; loquitur autem de utraque cognitione Aristoteles in contextu 178. primi libri Posteriorum, & in 39. secundi. Causa uerò quatenus causa est per causam sciri non potest, quia causam aliam non habet; si nanque causam habeat priorem, eam habet, quatenus est effectus, non quatenus est causa; datur tamen causę quoque cognitio tum confusa, tum distincta; confusa quidem quando ipsā esse cognoscimus, sed quidnam sit ignoramus; distincta uerò quādo cognoscimus etiam quid sit, & ipsius naturam penetramus. Hoc declarato totam ipsius regressus seriem ordinatim cōsyderemus, & exemplum aliquod nobis proponamus, in quo ipsam regressus naturam meliùs inspiciamus, nempe effectum notiorē sua causa, & cum ea reciprocabilem; sumamus demonstrationem Aristotelis in primo libro Physicorum, qua ex generatione, quæ substantiarum est, ostendit materiam primam dari, ex effectu noto causam ignotam; generatio enim sensu nobis cognita est, subiecta uerò materia maximè incognita. Accepto igitur subiecto proprio, scilicet corpore naturali caduco, cui primo utraque inest, in eo demōstratur causam inesse propterea quòd in eodem inest effectus, & est demonstratio quòd, quę ita formatur, ubi est generatio, ibi est subiecta materia, at in corpore naturali est generatio, ergo in corpore naturali est materia; in hac demonstratione minor propositio est nobis nota confusè; quoniam generari quidem, & interire naturalia corpora cernimus, sed causam ignoramus; maior uerò propositio quanquàm sensu non cognoscitur, aliqua tamen adhibita mentali consyderatione facilè innotescit, qua ratione ipsam declarat Aristoteles in primo libro Physicorum, nam accidentium mutationem subiectum habere uidemus, substantiarum non uidemus, attamen re aliquā tum consyderata cognoscimus ita in omni mutatione esse oportere, ut in accidentium mutatione intuemur; itaque inductionem illam facimus, quam Auerroes ad Dialecticæ inductionis differentiam solet appellare demonstratiuam; Dialectica nanque inductio, quum in materia mutabili, & contingente fiat, nil roboris haber nisi omnia singularia sumantur nullo prætermisso; inductio autem demonstratiua fit in materia necessaria, & in rebus, quæ essen-

Cognitio effectus uel causæ confusa est uel distincta.

Cognitio causæ uel confusa est uel distincta.

Series regressus.

dialectice, & demostratiue inductionis discrimē.

essentialem inter se connexionẽ habent, ideò D in ea non omnia sumuntur particularia, quoniã mens nostra quibusdam inspectis statim essentialem connexum animaduertit, ideoq; spretis reliquis singularibus statim colligit uniuersale, cognoscit enim necessarium esse ut ita res se habeat in reliquis, ex eo enim quòd aliquod prædicatum alicui per se inest, licet inferre, ergo de omni prędicatur; dum igitur mens nostra naturam mutationis, seu generationis consyderat, cognoscit essentiale ipsi, ac necessarium esse hoc prędicatũ, nempe subiectam aliquã materiam, quæ mutationem ipsam recipiat, quemadmodum testimonio sensus in accidentiũ generatione rem se habere cognouit, ideò ex uariis accidentiũ mutationibus infert hanc uniuersalem, omnis mutatio habet subiectum, sub qua postea hanc maiorem sumit, ubi generatio, ibi subiecta materia. Hunc discursum facit longo sermone Aristoteles in primo libro Physicorum, sed potissimùm in contextu sexagesimosecundo, quæ est uera eius loci interpretatio, E quam pauci cognouerunt. Hæc maioris propositionis cognitio non est nisi confusa, quia licèt prædicatum sit causa subiecti, attamen non cognoscitur ut causa, nouimus enim mutationem omnem habere subiectam materiam, non tanquàm effectum ipsius materiæ, sed tanquàm perpetuò coniunctam cum materia subiecta; existimamus enim mutationem, & materiam nexu ita necessario iunctas esse, ut mutatio sine materia nunquàm inueniri queat; propterea quum illam in corpore naturali manifestè intueamur; ex ea colligimus alteram quoque, quã non intuemur, in eodẽ inesse. Hinc fit ut huius quoque conclusionis cognitio sit confusa, quia solùm quòd insit corpori naturali materia inuenimus, atque cognoscimus, ipsius autem conditiones, & naturam, & definitionẽ ignoramus; huius autem ratio in promptu est, quoniam nulla res dat alteri id, quod ipsa non habet, effectus F est confusè tantùm nobis cognitus, ideò non potest nobis tradere distinctam causę cognitionẽ; notus enim ipse quòd est nõ declarat nisi quòd causa sit; non tamen ut ipsius causa, quia ipse quoque non est notus ut illius causæ effectus; sed solùm ut res quædam ab illo nunquàm separabilis. Ita igitur dicere omnino necessarium est, si rem ipsam diligenter expendimus, effectus enim confusè cognitus non reddit causam cognitam nisi confusè, causa uerò confusè cognita, dum ignoratur quid sit, non potest cognosci ut causa. Hic itaque est primus processus in regressu, quo solam inuenimus inhærentiam causæ in subiecto proposito, non tamen prout illius effectus causa est, sed ut prędicatum quoddam necessarium: & inseparabile.

Caput Quintum, quòd facto primo Processu non statim regredi ad effectum possimus, sed mediam quandam consyderationem interponi necesse sit.

Causa ita inuenta uideretur statim ab ea regrediendum esse ad effectum demonstrandum propterquid sit; attamen hoc nondum facere possumus quum enim, ut modò dicebamus, nil det id, quod non habet, nos autem per regressum quæramus cognitionem effectus distinctam, hanc nobis causa confusè tantùm cognita tradere non potest, sed eam priùs distinctè cognitam fieri oportet, quàm ab ea ad effectum regrediamur. Facto itaque primo processu, qui est ab effectu ad causam, antequàm ab ea ad effectum retrocedamus, tertium quendam medium laborem intercedere necesse est, quo ducamur in cognitionem distinctam illius causæ, quę confusè tantùm cognita est, hunc aliqui necessarium esse cognoscentes uocarunt negotiationem intellectus, nos mentale ipsius causæ examen appellare possumus, seu mentalem consyderationem, postquàm enim causam illam inuenimus, consyderare eam incipimus, ut etiam quid ea sit cognoscamus, qualis autem sit hæc mentalis consyderatio, & quomodo fiat, à nemine uidi esse declaratum, quamuis enim aliqui dicant mediam hanc intellectus negotiationem interponi, tamen quomodo per eam ducamur in cognitionem causæ distinctam, & quæ sit uis huius negotiationis non ostenderunt; non paruum igitur operæprecium faciemus, si de hac re aliqua dixerimus. Duo sunt, ut ego arbitror, negotiatio intellectus quõ fiat quæ nos iuuant ad causam distinctè cognoscendam, unum quidem cognitio quòd est, quæ nos præparat ad inueniendum quid sit, quando enim in re aliquid prænoscimus, in ea aliquid aliud indagare, & inuenire possumus; ubi uerò nihil prænoscimus, nil unquàm inueniemus, ut docet Aristoteles in primo capite primi libri Posteriorum, & ut optimè declarat ibi Themistius in expositione secundi contextus illius capitis; quando igitur causam illam dari inuenimus, apti sumus ad quærendum, & inueniendum quid illa sit. Alterum uerò, sine quo illud non sufficeret, est comparatio causæ inuentæ cum effectu, per quem inuenta fuit, non quidem cognoscendo hanc esse causam, & illum esse effectum, sed solùm rem hanc cum illa conferendo; sic enim fit ut ducamur paulatim ad cognitionem conditionum illius rei, & una inuenta conditione iuuemur ad aliam inueniendã, donec tandem cognoscamus hanc esse illius effectus causam; quæ omnia eodẽ sumpto exemplo meliùs intelligẽtur; ex generatione inuenimus

esse

esse in corpore naturali materiam substantiali formæ subiectam; nondum quidem cognoscimus materiam ipsius generationis causam esse, sed solùm cognoscimus non posse mutationem illam fieri absque aliqua subiecta materia, proinde materiam a mutatione inseparabilem esse; quòd siquis dicat, nonne materia inuenitur ab Aristotele ut principium, ut patet legentibus primum librum Physicorum? ergo quum primum est inuenta, cognoscitur ut causa illius effectus; ad hoc dicimus materiam inueniri quidem ut principium respectu corporis naturalis, sed non respectu generationis, nempè ut Aristoteles ibi eam inueniat ut causam generationis, hoc enim nondum cognoscitur in eo libro; cuius quidem rei testimonium clarum habemus in primis uerbis primi libri de generatione, & interitu, ubi Aristoteles agendum sibi proponens de generatione amplissimè sumpta dicit inquirendas esse eius causas, indicat ergo esse adhuc nobis incognitas generationis causas; postea uerò in eo primo libro causam perpetuæ generationis quærit, eamque esse dicit naturam primæ materiæ; in primo igitur libro Physicorum causæ generationis non cognoscuntur, sed causæ internæ corpus naturale constituentes, corporis enim naturalis principia quærenda proposuerat Aristoteles in eo libro, sed non generationis, uel mutationis, huius enim causę declarandæ proponuntur in ipso initio libri de ortu, & interitu. Materia igitur per generationem inuenta nondum cognoscitur esse causa generationis, quia quid sit ipsa materia adhuc ignoratur; propterea Aristoteles, qui principiorum cognitionem nobis tradere noluit non modò confusam, uerùm etiam distinctam, quantam naturalis philosophus habere potest, cœpit materię inuentę conditiones, & naturam inuestigare, idque fecit à contextu quinquagesimoseptimo eius libri usque ad septuagesimũ, in quo inquit se docuisse quid sit materia. In ea autem parte ad inueniendum quid sit materia ita progressus est, docuit in primis quomodo à priuatione differat, materiæ nanque officium est substare contrariis, & ea recipere; contrariorum uerò officium est se ab eadem materia mutuò pellere; ideò materia manet sub utroque contrario, & nunquàm interit; &, quum omnium naturalium corporum principium, & materia esse debeat, debet etiam esse talis, quæ omnes formas, & omnes priuationes recipere apta sit; itaque nulli formæ, nulli certæ naturæ, nulli affectioni addicta esse debet secundùm propriam eius naturam, sed ab omnibus libera, & immunis, quia intus apparens prohibet extraneum; debet igitur materia secundum suam naturam carere omnibus formis, & omnium recipiendarum potestatem habere; hęc absque dubio est natura

Dubiũ.

Solutio

A materiæ ut nihil sit actu, sed potestate omnia, in hunc enim sensum cadunt omnia, quæ ibi de primæ materiæ natura dicuntur ab Aristotele; & inde colligitur ipsa materię definitio, materia est primum subiectum, ex quo permanente naturalia omnia corpora fiunt. Hoc igitur est illud mentale examen, seu negotiatio illa intellectus, quam facit ibi Aristoteles ad materiam distinctè cognoscendam; ad eam autem cognitionem nos duxit tum cognitio illa præcedens confusa quòd materia detur, tum eius comparatio cum generatione, ex qua fuit inuenta; sic enim paulatim discimus quem locum in generatione habeat ipsa materia, & quodnam eius officium sit, idque ab aliorum principiorum muneribus distinguimus; officio cognito conditiones singulę in lucem prodeũt, quæ ut fungi tali officio possit necessariæ sunt. Hæc autem omnia postquam cognouimus, atque perpendimus, facile nobis innotescit talẽ

B materiam generationis causam esse; quoniam enim potestatem habet recipiendi omnes formas, & nullam certam formam sibi præscribit, sed æquè apta est recipere formam, & eius priuationem, ideò facit ut nullum materiam habens possit esse perpetuum, sed ex necessitate aliquando intereat, & ex eo aliud generetur; hoc consyderare est regressum facere, qui est postremus progressus tradens nobis ex distincta causę cognitione distinctam cognitionem effectus, quàm antea non habebamus, quando enim cognoscimus illam esse causam illius effectus, facimus propositionem maiorem, & iamiam, si uolumus, in promptu habemus demonstrationem propter quid, proposito nanque subiecto, in quo materiam inesse nouimus, quæ est propositio minor, in corpore naturali inest materia, colligimus in eodem inesse generationem; & est potissima demonstratio. Sed hunc ultimum proces-

C sum non facit in eo primo libro Physicorum Aristoteles, quoniam eius consilium in eo libro non est generationis notitiam tradere per suas causas, sed solùm ex generatione confusè cognita nos in primorum principiorum cognitionem perducere; ideò satis habuit in eo libro primum illum processum facere ad primam materiam inueniendam, quæ est cognitio confusa, deinde etiam mentale illud examen, quo distinctam quoque materiæ cognitionem adipisceremur. At in primo libro de generatione, & interitu regressum facit à materia iam distinctè cognita ad generationem distinctè cognoscendam, eaque est demonstratio propter quid. Ex tribus igitur partibus necessariò constat regressus, prima quidem est demonstratio quòd, qua ex effectus cognitione confusa ducimur in confusam cognitionem causę; secunda est consyderatio illa mentalis, qua ex confusa noti-

tres partes in regressu.

tia causæ distinctam eiusdem cognitionem acquirimus; tertia uerò est demonstratio potissima, qua ex causa distinctè cognita ad distinctã effectus cognitionem tandem perducimur; primam, ac secundam partem in exemplo proposito habemus in primo libro naturalis auscultationis, tertiam uerò in primo libro de generatione, & interitu. Ex his autem, quæ diximus, manifestum esse potest non posse bene cognosci quòd hæc sit causa huius effectus, nisi natura, & conditiones illius causæ cognoscantur, per quas apta est talem effectum producere; hoc enim ad propositũ dubitationis solutionem magni momenti est.

Caput Sextum, in quo ea, quæ de regressu dicta sunt, declarantur alio sumpto exemplo ex Octauo libro Physicorum.

Haec omnia, quæ de regressu, atque eius partibus diximus, possunt aliis pluribus exemplis è naturali philosophia sumptis declarari, & comprobari; nobis autem alterum solum accipere satis sit, in quo tota rei ueritas apertissimè conspicitur; idq; sumitur ex octauo libro Naturalis auscultationis, quem locum diligenter considerare neq; inutile, neq; à suscepta prouincia alienum erit, quandoquidem non solùm, quæ ab Arist. aliisq; probatis authoribus de rebus logicis scripta sunt, expedere decreuimus, sed etiam illa, quæ in Philosophię, & aliarum disciplinarum traditione ad logicæ artis usum pertinentia obseruari possunt, notare, & examinare: præsertim quando in iis locis ipsum artificium logicum à nullo alio declaratum, ac fortasse etiam à nullo intellectum fuisse inuenerimus; quod equidem de his duobus, quibus uti constitui, exemplis audeo profiteri, nam tum ea, quæ de regressu ex primo libro Physicorum diximus, tum illa, quæ mox de eodem ex octauo libro dicturi sumus (seu uera, seu falsa sint, quod quidem aliis iudicandum relinquo) ego primus inueni. In illo igitur octauo libro Aristoteles ex æterno motu, quem in principio eius libri dari ostenderat, demonstrat dari primum motorem æternum, & est demonstratio quòd confusam nobis tradens primi æterni motoris cognitionem, scilicet quòd sit, non quid sit. Sed statim aduersus hoc dubitare non iniuria quispiam posset, uidetur enim statim cognosci etiam quid sit, si uera illa sunt, quæ paulò superius diximus, causam non posse cognosci ut causam, nisi priùs quid ea sit cognoscatur, quo fit ut, si causa ut causa cognoscatur, eadem sit etiã cognita quid sit; sed primus motor simulatque inuentus est ex æterno motu, est etiam cognitus ut motor, ergo ut causa, quia dicere motorem est dicere causam effectricem motus, hoc autem uidetur aduersariis maximè suffragari, quũ uideatur eodem processu simul demonstrari & causam esse, & propter quid effectus sit, quia causa statim inuenitur prout causa est.

Dubiũ

Attamen, si benè rem hanc expendamus, id minimè uerum est, nã est quidem motor causa effectrix motus, sed æterni motus, qui est species motus, propria causa non est motor latè sumptus, sed motor certis quibusdam conditionibus præditus, per quas uim habet mouendi perpetuò, his igitur conditionibus ignoratis, non cognoscitur primus motor esse causa ęterni motus, nisi uniuersaliter, & confusè; hę autem primi motoris conditiones per primum illum, quem diximus, processum non innotescunt, ideò nec statim regredi possumus ad demonstrandum propterquid sit ipse ęternus motus, quia motor est adhuc confusè cognitus; propterea necesse fuit Aristotelem facere mentalem illam consyderationem, seu negotiationem intellectus, qua conditiones essentiales primi motoris in lucem prodirent, si non omnes, saltem aliquæ, scilicet illæ, quas ad cognoscendam causam æterni motus cognoscere necessarium erat; facit hoc Aristoteles in particula quinquagesimasecunda eius libri, dum ostendit primum motorem, qui ęterni motus causa sit, immobilem penitus esse debere, ut neque per se, neque ex accidenti sit mobilis, quoniam uidemus motores, qui per se sunt immobiles, ex accidenti autem mobiles, non posse mouere perpetuò; deinde in particula quinquagesimatertia regressum facit a motore primo æterno immobili ad motum primum ęternum, & est demonstratio propterquid. Cęterum ad plenam rei, de qua loquimur, intelligentiam non est silentio prætereundum artificium maximum Aristotelis in eo libro à nemine cognitum, quod nos primi, dum eum librum publicè interpretaremur, decimo ab hinc anno patefecimus; quærunt multi rationem tractationis de impartibilitate primi motoris, quam in postremo eius libri capite legimus; in hac una plurimi consentiunt, scopus erat pręcipuus Aristotelis in eo libro agere de primo ęterno motore, ideò caput illud ultimum est ueluti totius libri coronis, & apex, in quo Aristoteles declarat summas, & præstantissimas primi motoris conditiones, ad quas naturalis philosophus poterat peruenire; quare apud eos caput illud ultimum est finis, & scopus Aristotelis in eo octauo libro. Sed horum sententia longe abest à ueritate, & a consilio Aristotelis, cuius scopus non est agere de primo æterno motore, sed solùm de æterno motu, hic enim est res naturalis, & accidens naturale, ille uerò est res supernaturalis, cuius consyderatio ad solum metaphysicum pertinet; de æterno autem motore loquitur philosophus in eo octauo libro propter æter-

Solutio

artificiũ Aristot. tractãda impartibilitate primi motoris

æternum motum, non propter se, quia non A poterat æternus motus sciri, nisi per suam æquatam causam demonstraretur, causa autem est motor æternus; scopus igitur eius libri non est cognoscere primum motorem, sed perfectè cognoscere æternum motum per suam causam, vt fuit Alexandri sententia a Simplicio relata; & ut ipse Aristoteles in ipso eius libri initio testatur; idem confirmat Epilogus, quem ante illud ultimum caput in septuagesimusseptimus contextu legimus, in eo enim Aristoteles colligit se id tractasse, quod proposuerat, scilicet ostendisse motum æternum esse, & quis ille sit, & quę sit causa perpetui motus, & eam esse motorem immobilem; caput itaque vltimum, quod post eum Epilogum legitur, scriptum est ab Aristotele quasi extra primarium eius consilium in eo libro; & ratio, quæ ipsum mouit, fuit hęc, cognouit Aristoteles illud mentis examen leuiter, & imperfectè factum esse in contextu 52. ideoque non benè cognitam esse B illam primi motoris conditionem, per quam est aptus mouere perpetuè, proinde debilem, & infirmum fuisse regressum a causa non benè cognita ad effectum; conditio enim primi motoris, per quam potest facere æternum motum, est hæc, quod est abiunctus a materia, ita enim fit ut in mouendo non fatigetur, & perpetuo moueat; conditionem hanc Aristoteles in contextu 52. valdè leuiter attigit, solùm enim dixit primum motorem non esse ullo modo mobilem neque per se, neque ex accidenti, quod significabat ipsum esse a materia separatū, nam si esset iunctus materię, non posset saltem ex accidenti non moueri ad motum materię; hoc tamen Aristoteles exprimere non ausus est, quia vidit esse conditionem supernaturalem, & transcendentem limites Physicos, ideò cum moderatione eam insinuare satis habuit, ut modus loquendi, quo ibi vtitur, demonstrat, nam dicit credibile esse quod primus motor æter- C nus, quum semper moueat, non sit vllo modo mobilis neque per se, neque ex accidenti; his enim paucis uerbis mentalem illam consyderationem absoluit. Postea uero facto regressu, & tota de æterno motu tractatione completa, Aristoteles, qui in illo breui mentis examine non plenè sibi satisfecerat, constituit in calce eius libri, ac veluti extra eum librum, & præter ipsius consilium illam mentalem consyderationem facere pleniorem, & apertè docere primum motorem esse impartibilem, & a materia penitus separatum, idque facit conferendo ipsum cum effectu, ex quo innotuerat, nēpe cum ęterno motu, quum enim semper moueat, non potest esse materialis; quia nullus motor materialis potest perpetuum motum efficere; huius quidem tractationis proprius locus erat ille contextus 52. sed Aristoteles data opera, ac tanquàm excusationis gratia vsus

A est hac artificiosa inordinatione, ut significaret se non ignorasse tractationem illam excedere limites naturales, & ut appareret eam neque prętermissam fuisse, neque penitus immistam tractationi naturali. Neque id reprehensione ulla dignum est, quandoquidem sicuti rerum omnium, quæ in uniuerso sunt, admirabilis est colligatio, & nexus, & ordo; ita in scientiis contingere necessum fuit, ut colligatæ essent, & mutuum sibi auxilium præstarent; diuina quidem scientia quantum a naturali iuuetur in libro duodecimo Metaphysicorum legere possumus, naturalis autem a diuina accipit primam causam, & eam reddit modo quodam naturalem, quatenus eam consyderat ut causam accidentium naturalium, nempè in octauo libro Physicorum ut causam æterni motus, & in tertio libro de Anima ut mentis humanæ illuminatricem, & causam nostræ intellectionis; utroque autem in loco Aristoteles coactus est aliquas supernaturales eius conditiones attingere, leuiter tamen id fecit, & magna cum moderatione, & absque diligenti earum declaratione, ut quisque iudiciosus, atque eruditus uit utroque in loco inspicere potest; nos enim satis superque de his locuti sumus; hęc autem omnia cum diligentia explicare noluimus, ut tres illæ in regressu necessariæ partes optimè cognoscerentur. Alia quoque naturalia exempla perpendere possemus, quę aliis consyderanda, & cum his, quę declarauimus, conferenda relinquimus.

Scientiæ cũ sũt inter se cõnexæ

Intellectus agens.

Caput Septimum, quòd tres memoratæ partes in omni regressu si non semper tempore, saltem natura distinctæ reperiantur.

Quoniam autem ostensum est tres esse partes in regressu hoc ordine dispositas, ut prima sit demonstratio causæ ex effectu; secunda sit causæ inuentæ consideratio; tertia demum demonstratio eiusdem effectus ex illa eadem causa; sciendum est, ac summoperè annotandum, nihil esse absurdi si quandoque contingat has tres partes tempore distinctas non esse; satis n. est si ratione, & natura distinguantur; eodem temporis momento incipit homo esse rationis particeps, & esse risibilis, ratio tamen hæc diuersa esse cognoscit, etsi tempore non separantur. Quum igitur contingere possit vt aliqua causa, quum primum inuenta est, absque vllo temporis interuallo perfectè nota fiat seu propter ipsius euidentiam, seu propter ingenii nostri perspicacitatem, fortasse aliquis existimare posset unam, atque eandem demonstrationē ea, quæ diximus, omnia simul præstare. quæ aduersariorum sententia fuit dicentium eadem demonstratione ostendi & causam esse, & propterquid sit effectus; id tamen minimè ve-

rum eſt, quoniam unius rei una eſt demonſtratio, & una demonſtratio unius rei eſt, non plurium. Hoc autem ut meliùs intelligatur, tali exemplo utamur, particulari quidem, ac ſenſili, qualibus Ariſtoteles quoque uti ſolet, ſed tamen ad rem declarandam idoneo, & accommodato, quum idem in rebus uniuerſalibus poſtea quiſque conſyderare poſſit; ex inſpectione fumi argumentatur aliquis, & oſtendit ignẽ ibi eſſe, quem non uidet, ea una demonſtratione uidetur demonſtrari, & ignem ibi eſſe, & cur fumus fiat; quod tamen uerum non eſt, illum enim decipit celeritas intellectus in horum cognitione, quoniam demonſtratio ignis ex fumo ſuapte natura non declarat niſi ignem eſſe; q̃ ſi uidemur etiam cognoſcere propter quid ſit ille fumus, id non eſt per eandem demonſtrationem, ſed per alteram, qua ex igne fumum demonſtramus, & rationem reddimus cur ibi ſit fumus; qui duo diſcurſus uel ita paruo, ac inſenſili tempore diſtinguuntur, ut eodem momento fieri uideantur; uel etiam ſi aduerſariis condonemus utruoque eodem tempore fieri, ſaltem ratione ſecernuntur, aliud enim eſt ex fumo ignem, aliud eſt ex igne fumum demonſtrare. Hoc igitur dicendum eſt quando eueniat ut cauſa ex effectu inuenta ſtatim cognoſcatur illius effectus cauſa eſſe, p hoc enim ipſa regreſſus natura non labefactatur; quoniã enim in illa media conſyderatione mentali, per quam innoteſcere diximus quid ſit illa cauſa, ad hanc cognitionem ducimur per collationem cauſę inuentæ cum effectu, ex quo inuenta fuit; ideò contingere poteſt ut dum cauſam eſſe demonſtramus ex effectu, ſimul etiã quid illa ſit inueniamus; attamen aliud eſt cognoſcere cauſam eſſe, aliud eſt cognoſcere quid ſit, & demum aliud eſt ſcire propterquid ſit effectus ille; has enim omnes cognitiones ſi non tempore, ſaltem natura, & ratione diſtinctas eſſe neceſſe eſt.

Vna demonſtratione una res cognoſcitur, non plures.

Caput Octauum de differentiis, quibus regreſſus a circulo diſcrepat.

PEr ea, quæ dicta ſunt, ſi benè declarata a nobis eſt natura regreſſus, facile erit tum regreſſus, & circuli ab Ariſtotele reprobati diſcrimen inſpicere, tum dubia omnia, & argumenta contraria ſoluere. Differt regreſſus a circulo & ratione formę, & & ratione materiæ, & ratione finis; primùm quidem ratione formæ, quoniam circulus (ut nomen ipſum ſignificat) eſt tranſitus ab eodem ad idem, inſtar figuræ Geometricæ, a qua per translationem nominatus eſt; quoniam igitur in primo proceſſu non ab una propoſitone, ſed a duabus ad concluſionem progredimur, oportet ex eadem concluſione uiciſſim utranque propoſitionem monſtrari, non alteram

Diſcrimen circuli & regreſſus ratione formæ.

D ſolùm, ſi circulus eſſe debeat; oportet itaque prima concluſione monſtrata eam ut propoſitionem maiorem ſumere, & ei adiecta minore conuerſa demonſtrare maiorem; deinde eandem ut minorem accipiendo, eique maiorem conuerſam apponendo demonſtrare minorem; ſic enim ex concluſione propoſitio utraque demonſtratur; & is eſt uerè circulus; quemadmodum declarat Ariſtoteles in tertio capite primi libri Poſteriorum, ubi circularem demonſtrationem refellit, & fuſiùs in ſecundo libro Priorum Analyticorum, ubi ex pluribus quoque demonſtrationibus circulum perfectum conſtare aſſerit, ſed nobis tres conſyderaſſe ſatis ſit. In regreſſu autem non utranque propoſitionem ab initio acceptam demonſtramus, ſed ſolam minorem, ut docet Ariſtoteles in capite decimo primi libri Poſteriorum, poſtquàm enim cauſam ex effectu oſtendimus, maiorem propoſitionem conuertimus, E cui adiecta concluſione loco minoris concludimus minorem illius prioris demonſtrationis. At ex minore conuerſa, & concluſione maiorem demonſtrare nullo pacto poſſumus, tum quia in maiore prædicatur de effectu cauſa ſua proxima, & immediata, quare maior indemonſtrabilis eſt; tum quia in minore prædicatur accidens de ſubiecto, ideò ſi minor conuertatur, fit prædicatio contra naturam, quod de propoſitione maiore non euenit, ea enim ſine ulla abſurditate conuerti poteſt ob eam rationem, quam aliàs in libro noſtro de propoſitionibus neceſſariis fuſè declarauimus. Formæ igitur ratione regreſſus non eſt circulus, quia non ad idem penitus reuertitur, quum non utraoque propoſitionem demonſtret, ſed alteram ſolum. Sed neque ratione materiæ, materia nanque demonſtrationis eſt medius terminus, ex quo utraque propoſitio conflatur, ut ait Ariſtoteles in 48. F contextu ſecundi libri Poſteriorum, & ut ibi declarat optimè Themiſtius; materia quidem circuli tota ſimilis eſt, & eiuſdem generis, quoniam in utroque progreſſu medium eſt proxima cauſa maioris extremi, vterque enim eſt potiſſima demonſtratio; tota igitur circuli progreſſio eſt a cauſa proxima ad effectum, proinde eſt per uiam totam ſimilem, qualis eſt circunferentia figuræ circularis, notato enim in ea puncto ſi per eam aliquid ab illo puncto moueatur, tranſit per uiam, quæ tota eiuſdem generis eſt donec ad idem punctum reuertatur: At in regreſſu uia non tota ſimilis eſt, prior enim proceſſus ab effectu fit, poſterior uerò a cauſa; non eſt igitur tota eiuſdem generis ea materia, ex qua fit regreſſus, quum medium in primo proceſſu ſit effectus, in ſecundo autem ſit cauſa, quare non eſt circulus, quia in circulo medium in utroque proceſ-

Diſcrimen ratione materię.

ſu

Discrimen 16 ac finis su est causa. Demum ex fine distinguuntur, quia finis circuli est scientia eadem, a qua sumptum fuit primum demonstrationis initium, vt si propositiones sint A. conclusio verò B. tam processus prior ab A. ad B. quàm posterior a B. ad A. quemadmodum diximus, est potissima demonstratio, in qua nul a cognitio locum habet nisi perfecta, & distincta, nam a causa distinctè cognita progreditur ad effectum distinctè cognoscendum; quare prior processus est ab A. distinctè cognitio ad B. distinctè cognoscendum, & posterior similiter a B. distinctè cognito ad A. distinctè cognoscendum; quocirca idem prorsus in circulo est finis, atque principium, nam a primo ad vltimum transitus est ab A. distinctè cognito ab A. distinctè cognoscendum, quę verè est circuli natura. Non sic regressus, sed finem habet diuersum a principio, vt optimè notauit Alexander referente Ioanne Grammatico in contextu vndecimo primi libri de Anima, finis enim est scientia distincta effectus, quæ dicitur scientia propter quid est, a qua non fuit sumptum primæ demonstrationis principium, primus enim processus fuit ab effectu confusè cognito ad causā confusè cognoscendam; postremus verò a causa distinctè cognita ad effectum distinctè cognoscendum, quare a primo ad ultimum non est ab eodem ad idem, quannis enim sit ab effectu ad eundem effectum, tamen finis demonstrationis non est effectus ipse, sed eius scientia, hæc autem non eadem est in fine regressus, & in principio, quandoquidem a notitia ipsius effectus confusa exordium sumitur, totus autem regressus in cognitione eiusdem desinit perfecta, & distincta, est igitur a primo ad vltimum progressus a cognitione confusa ad distinctam eiusdem effectus scientiam, qui nihil in se absurditatis habet, quia naturalis est nobis hæc progrediendi ratio a confusa ad distinctam eiusdem rei cognitionem; igitur ratione finis non potest regressus appellari circulus.

Caput Nonum, in quo aduersariorum argumenta soluuntur.

Ad primum. AD argumenta aduersariorum responsio ex iis, quę dicta sunt, facilè sumitur, ad primum enim, quod erat, dato regressu sequeretur idem esse eodem notius, & ignotius, dicimus totum argumentum esse concedendum, id enim, si alio, & alio modo sit, non est inconueniens, nam in primo processu effectus est notior causa, in postremo autem causa est notior effectu, cum hoc tamen discrimine, quod effectus est notior causa cognitione confusa, at causa est notior effectu cognitione distincta; nec dicimus illum esse nobis notiorem, hanc vero non nobis, sed natura; sed asserimus ambo nobis notiora esse, diuersis tamen modis, effectum quidem confusè, causam uero distinctè; & sicuti per effectum confusam causę cognitionem adipiscimur, ita per causam ad distinctam effectus cognitionem peruenimus. Ad secundum negamus regressum esse processum ab eodem ad idem, est enim a confusa ad distinctam eiusdē rei cognitionem, a cognitione quòd sit ad cognitionem propterquid sit; circulus autem est a distincta cognitione ad distinctam, quare est prorsus ab eodem ad idem, patet igitur duo hæc argumenta ab Aristotele contra circulum adducta regressui non officere. Postremum argumentum erat, in priore processu vel notum nobis est causam esse illius effectus causam, vel ignotum; si notum, ergo prior processus non modò demonstrat causam esse, verùm etiam propterquid sit effectus, quare posterior processus superuacaneus est: si ignotum, ne priore quidem processu uti possumus, quum maior propositio sit ignota; nec magis dicere licet, fumus est, ergo ignis, quàm fumus est, ergo asinus, quum ignoremus causam fumi ignem esse. Ad hoc dicimus ignorari a nobis causam esse illius effectus causam, dum priore processu vtimur; quum autem obiiciunt, ergo priore processu vti non possumus, quia maiorem propositionem ignoramus, negandum est hoc, fallax enim est ratio a secundùm quid (ut uocant) ad simpliciter; nam est quidem illa maior aliqua ratione ignota, non tamē simpliciter, & omnino ignota, sed aliquo etiam modo cognita quantum satis est ad demonstrationem ab effectu construendam. Similem errorem obiecit Aristoteles Platoni, & quibusdam sophistis in primo capite primi libri Posteriorum, illi nanque fallacibus argumentis nixi scientiam non dari ostendebant, quia non cognoscebant medium dari quoddam inter perfectam rei cognitionem, & perfectam ignorantiam, media quippe inter utranque est cognitio confusa, qua posita illorum cauillationes corruunt. Hunc eundem errorem aduersariis obiicere possumus, dicunt enim, uel notum nobis est ignem esse causam fumi, dum maiorem illā sumimus, ubicunque est fumus, ibi est ignis, vel ignotum; sic enim perfectam notitiam, & perfectam ignorationem solas accipiunt; vnde sequitur, si perfectè sit cognitum, iam esse cognitum propterquid est fumus absque ope secundi processus; si uero prorsus incognitum, nil ex ea maiore sic ignorata posse demonstrari; quæ nos vtraque concedimus, quandoquidem neque omnino ignoramus cōiunctionem, & nexum harum duarum rerum, fumi, & ignis, sed eam antea nouimus, neque plenam eius scientiam habemus, quia adhuc ignoramus ignem esse causam fumi; confusam igitur habemus fumi cognitionem, non distinctam, quare per priorem illum processum non demon-

Ad 2.

Ad 3.

Cognitio media īter pfectam sciētiā & ignorantiā.

demonstramus nisi inhærentiam causę in subiecto, nondum nouimus eam esse illius effectus causam. Neque nos hoc exemplum perturbet, quòd videatur ante illam demonstrationē notum nobis esse ignem esse causam fumi; quoniam ea non est demonstratio, sed syllogismus quidam particularis exempli gratia ad rei declarationem adductus, quo ostenditur hunc ignem dari, quem non videmus, non ostenditur ignem simpliciter dari, id enim notum est, & ignem esse causam fumi. Propterea si exemplo veriore vtamur, nullus remanebit aduersariis cauillandi locus; sumamus igitur demonstrationem Aristotelis in primo libro Physicorum, quæ talis est, ubi est generatio, ibi est subiecta materia, at in corpore naturali est generatio, ergo in eodem est materia; ante hanc demonstrationem non est nobis notum quòd materia sit causa generationis, nec tamen prorsus

D

ignota est illa propositio maior, vbi generatio, ibi materia, sed confusè cognita, prænoscimus enim esse cum omni mutatione coniunctum ex necessitate subiectum aliquod, sed nondum vt ipsius mutationis causam; idque satis est ad demonstrandum quòd in corpore naturali materia insit; quando enim duarum rerum nexum cognoscimus, & earum alteram in subiecto aliquo existere inspicimus, colligimus alteram quoque in eodem inesse; demonstratio nanque ab effectu non simpliciter causam esse ostendit, vt dicamus, effectus est, ergo causa est, sed horum duorum connexu in maiore propositione accepto ostendimus in subiecto aliquo tertio causam inesse, propterea quòd in eodem inest effectus, quemadmodum in libro nostro de speciebus demonstrationis copiosè declarauimus.

Nota quō formetur demonstratio ab effectu.

cap 4.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE TRIBVS PRAECOGNITIS.

Caput Primum, Tria esse ad summum, quæ in omni scientia demonstratiua consyderantur.

OMNEM demonstratiuam scientiam in tribus uersari asseruit in primo libro Posteriorũ Analyticorum Aristoteles, in subiecto, de quo demonstrationes fiunt, in eius affectionibus, quæ in ipso inesse demonstrantnr, & in principiis, ex qnibus illæ demonstrantur; & hotnm quodlibet ante demõstrationem censuit esse aliqua ratione præcognoscendum. Ternarius autem hic numerus videtur ab ipsa scientiarum contemplatiuarum natura, & scopo derinari, earnm.n. scopus est alicuins ignotæ rei cognitione potiti, igitur aliquid ignotũ esse oportet cuius scientia quæratur; & aliquid notum, a quo in illius cognitionem ducamnr, quum omnis doctrina, ac disciplina ex præcognitis fiat; & demũ aliquid, qnod tanquàm subiectum utrisq; substernatur; sicnt enim in omni corporali motu aliquem esse uidemus terminum, à qno fit motio; aliquẽ uerò, ad quem; & prætetea subiectum aliquod terrium, quod ipsam mutationem recipit; ita in spirituali, sen mentali motu euenire necesse est, ut omnis scientia in statuto qnodam subiecto a qnibusdam notis principiis ad aliqua ignota progrediatur: atqui ignota secundùm ipsam rerum naturam accidentia sunt, eorumque per suas causas cognitio præcipuus est sciẽtiarum contemplatiuarum scopus; in tribus igitur omnis scientia uersari dicitur, subiecto, affectionibus, & principiis. Hoc autem de solis contemplatiuis disciplinis intelligendum est, de his enim ibi loquitur Aristoteles, non de aliis, quæ operatrices uocantur, inquit enim

Scientia contemplatiua est motus quidam spiritalis.

A { omnis demonstratina scientia } at disciplinæ operatrices neque demonstratiuæ sunt, neqne scientiæ appellantur, ut Aristoteles docnlt in 6. libro de motibus capite tertio, & qnarto; quia finem non habent scientiam, sed operationem, & à notione finis ad principia operationis inuenienda progrediuntur; ideò finis in eis est terminus, à quo; principia uerò terminus, ad quẽ; quo fit ut ex harum disciplinarum scopo tria illa colligere nequeamus, sed alia uel tria, uel plura tribus, in quorum consyderatione uersentur, ut finem, principia, & subiectum, ueluti in arte medica sanitatem, auxilia, & humanum corpus, & fortasse etiam plura, ars enim medica in signis quoque nersatur; sed etiam si fateamur illam quoque artem in tribus tantùm uersari, satis nobis est si non sint eadem tria, in quibus nersantur scientiæ contemplatiuæ, sed alia, quæ ad operationem, non ad scientiæ adeptionem dirigantur. Quoniam igitur dictum

B Aristotelis solis contemplatiuis scientiis aptari potest, nos quoqne in eius dicti examinatione, quam in hoc libro facere cõstituimus, solas cõtemplatiuas scientias consyderabimus. Dicemus autem quænam sint tum subiecti, tum affectionum, tum principiorum propriæ conditiones, ut horum ununquodque in scientiis ab aliis duobus discernere omnes possint; neque principium aliquod, nel affectionem, ut multi faciunt, pro subiecto scientiæ accipiant; deinde quomodo singulnm in scientia tractari dicatur, & quomodo præcognoscatur, & an possint ea omnia in scientia demonstrari, an aliqua tantùm, & quomodo id fieri contingat explanabimus; & siquid aliud ad plenam horum trium intelligentiam cognoscendum esse iudicabimus, illud breuiter explicare nitemur, ut

Ordo dicẽdorũ.

nihil,

nihil, quod hac in re ad instruendos studiosorum animos conferre posse videatur, intactum relinquamus.

Caput Secundum de conditionibus subiecti.

CONditiones subiecti scientię speculatiuę ab Aristotele in Posterioribus Analyticis exponuntur, quarum prima ea est, ut sit praecognitum & quid sit, & quòd sit; dicens autem quid sit non intelligit essentialem definitionem, quam nostri quid rei appellare consueuerunt, quia hæc, ut mox ostendemus, incognita esse potest; sed nominis significationem, quam uocant quid nominis, ut in uerbis Aristotelis manifestum est, qui non dicit esse pręcognoscendum quid sit, ita enim essentialem quoque definitionem significare potuisset, sed dicit quid significet; significatio autem ad nomen, non ad rem pertinet. Quòd autem ipsum subiectum sit non possumus pręcognoscere, nisi etiam reuera sit, ideò subiectum scientiæ tale esse oportet, quod per se iam existat, nec a nobis per liberum nostræ uoluntatis arbitrium operantibus produci possit; propterea Aristoteles in vltimo capite secundi libri Posteriorum dicebat scientias de ente esse, artes verò in generatione uersari, quod quidem dictum nos in libro nostro de natura Logicę diligenter expedimus, & scientias omnes in rebus necessariis, quæ uel per se semper sunt, uel a natura producuntur, versari ostendimus; disciplinas verò omnes operatrices in iis, quæ a nobis fiunt, ideoque esse, & non esse possunt. Subiectum igitur scientiæ speculatiuæ debet esse ens, & necessarium, & pręcognitum tum quid nomẽ significet, tum etiam quòd sit. Sed quę maximè omnium pręcipua est subiecti conditio, per quam & a principiis, & ab affectionibus separatur, est illa, quę ab ipso vocabulo significatur, subiectum enim est illud, quod toti scientię substratum est, & aliis omnibus, quæ consyderantur, siue affectionibus, siue principiis subiacet tanquàm omnium basis, & fundamentum; ideò quicquid consyderatur ea ratione quatenus in alio inest, id nullo pacto subiectum in ea scientia vocari potest.

Præcipua subiecti cõditio

Quoniam igitur subiectum tractatur vt aliis subiacens, necesse est horum alia nota esse, alia ignota, vt totus scientię labor in hoc sit constitutus, in transeundo a notis ad ignota in eodem subiecto proposito; proprias igitur affectiones subiectum habeat necesse est, quæ illi per se inhęreant, ac de illo demonstrentur; nam hæ, quum a causis, ac principiis suis pendeant, naturaliter sunt ignotæ; & absque his supervacanea esset tota scientiæ constructio, his enim sublatis aufertur demonstratio, proinde nulla ibi scientia habetur; affectiones autem ignotæ demonstrari de subiecto non possunt, nisi ex propriis principiis, quę secundum naturam ipsis notiora, ac priora sunt, necessum est igitur ut subiectum & affectiones habeat, & principia, a quibus affectiones emanent. Has omnes, quas hactenus memorauimus, conditiones ita necessarias esse manifestum est, ut quauis earum sublata omnis scientia de medio tollatur.

Duas alias conditiones multi adiiciunt, vnam ut subiectum habeat species, quam ex Aristotele sumunt in particula 179. primi libri Posteriorum, vbi hæc uerba leguntur: una autem scientia est, quæ unius subiecti generis, quæcunque ex primis componuntur, & partes sunt, & affectiones horum per se; dicit igitur quòd subiectum debet habere principia, & affectiones, & partes, idest species. Sed ea non est mens Aristotelis in eo loco, quum ipse ibi non id consyderare uelit, quænam conditiones in subiecto scientiæ requirantur, sed solùm undenam scientia dicatur vna; de vnitate nanque scientiæ loquitur, non de conditionibus subiecti, & inquit unam esse scientiam ex unitate subiecti.

non est subiecti cõditio ut habeat species.

Quoniam autem dubitare de hoc aliquis poterat, quia multæ sunt res, quę in una, ac eadem scientia consyderantur, per hoc tamen non stat quin illa scientia dicatur una, scientiam enim naturalem unam esse dicimus, quanuis consyderet prima principia, & cœlum, & elementa, & stirpes, & animalia, & generationem, & alia plurima eiusmodi, vnde colligi uidetur scientiam non esse unam ex unitate subiecti; ideò Aristoteles ad hoc respondet dicens multa quidem esse, quæ in una aliqua scientia consyderantur, iis tamen scientię unitatem non impediri, dummodò subiectum unum sit, siquidem subiecti unitas cum rerum consyderatarum multitudine optimè seruari potest, nec ei repugnat, quando ea omnia ad unum subiectum tãquàm ad unam radicem, a qua prodeunt, reducuntur; quemadmodum arborem unam uocamus, non plures, licèt multos habeat ramos, & multa folia, & multos fructus, dummodò hæc omnia a radice una deriuentur, & in ea iungantur; dicuntur autem multa ab uno subiecto deriuari, quando aliquid eius sunt, nempe uel affectiones, uel principia, vel species, hæc enim plura quidem sunt, tamen scientię unitatem non tollunt, si unius, & eiusdem subiecti affectiones, & principia, & species sint; hæc igitur dicit ibi Aristoteles ut ostendat quicquid in scientia cõsyderatur, ad subiecti vnitatem redigi, quum aliquid ipsius subiecti sit; non ut subiecti conditiones enumeret; quod quidem ipsa locutio demonstrat, nam cum disiunctione loquitur dicens quicquid tractatur in scientia, esse vel subiecti principium, uel affectionem, uel speciem; at si recensere subiecti conditiones voluisset, coniunctione potiùs uti debuisset dicẽs subiectum habere, & species, & affectiones, & principia. Nos igitur dicimus non esse subiecto

cto necessarium ut habeat species, si subiectum scientiæ esse debeat, sed solùm si debeat esse subiectum totius, quod distinguitur, cõtra subiectum partis, homo nanque infima species est, quæ nullam sub se speciem habet, sciẽtiam tamen potest constituere, quum de ipso multas affectiones ex propriis principiis demonstrare possimus, quum enim principia, & affectiones habeat, nihil ei deest quominùs de ipso sciẽtia construi queat, dummodò sit notus & quid nomen significet, & quòd sit; ea tamen non diceretur scientia totalis, sed (vt vocanr) partialis; scientia enim, in qua subiectum sit homo, pars quædam est scientię naturalis; quòd igitur species habeat est conditio in subiecto requisita ut sit subiectum totius scientiæ, sed non ut simpliciter sit subiectum scientiæ. Alteram conditionem addunt ut subiectum sit unum vel vniuocum, vel analogum (ita enim id, quod ab Atistotele ad unum, siue ab uno uocatur, vt sanum, & ens, ipsi satis impropria appellatione **B** nominare consueuerunt.) Ego vero hanc quoque non esse conditionem puto, quum ea potiùs ad scientiam vnam constituendam requiratur, quàm simpliciter ad scientiam, seu ad subiectum scientiæ constituendum; etenim nomen ęquiuocum, vt canis, si vt cõmune quoddam sumatur, nihil est, nisi nomen solùm, quod neque principia, neque affectiones habet; si vero id, quod significatur, spectemus, illud nõ vnum est, sed multa, eaque scientiam constituere apta sunt, etsi non scientiam unam quatenus eo uno omnia canis nomine participant. Hoc significauit in memorato loco Aristoteles, qui non dixit scientiam esse quę unum subiectum habeat, sed scientiam unam esse, quæ unius subiecti generis sit, significans unitatem subiecti non ad subiectum scientię, uel ad sciẽtiam constituendam, sed ad scientiæ vnitatem efficiendam requiri. Vt igitur aliquid scientię contemplatiuę subiectum sit, hęc tantùm requi **C** runtur, primùm quidem ut ipsum per se sit ens, hoc est ut absque humana cogitatione, uel operatione iam existat; deinde ut sit præcognitũ & quid nomen significet, & quòd sit; postea verò ut affectiones proprias habeat, propriaque principia; ac demum ut eius consyderatio nulla alia sit, quàm prout his omnibus tanquàm basis, & fundamentum substernitur, sed non ut alteri inhæret, huc enim omnino ipsius conditioi, ac uocis significationi repugnat; quicquid autem in eo non inhęret, id ad scientiam, quæ de illo subiecto est, pertinere non potest. Prętetea non est ignorandum tale subiectum duas habere partes, unam, quæ materiæ locum tenet, & dicitur res consyderata; alteram, quæ loco formæ est, & uocatur modus consyderandi; hęc autem pars pręcipua est, ab hac enim ipsa sciẽntia constituitur, & pendet; ab hac accidentia omnia eius subiecti propria, propria-

[Margin: Non est subiecti cõditio ut sit unum.]

[Margin: cõditiones subiecti omnes.]

[Margin: in subiecto sciẽtię duæ sũt partes.]

A que principia tanquàm rami a communi tadice deriuantur; nam res cõsyderata potest huic scientiæ cum aliis disciplinis esse cõis; at modus consyderandi cuiusq; scientię proprius est, & subiectum proprium efficit, ut si dicamus corpus quatenus habens principium motus esse subiectum philosophię naturalis, tota nanque naturalis scientia in corporibus uersatur, attamen non sola, quia etiam Stereometria de corporibus est, & artes quàm plurimę in corporibus uersantur; sed corporis consyderatio quatenus in seipso habet naturam, quę motionis principium est, scientiam naturalem constituit, eamque separat ab aliis omnibus disciplinis. Quid igitur sit subiectum scientiæ contemplatiuæ dictum est.

Caput Tertium de conditionibus affectionum, & qualisnam sit earum consyderatio in scientia speculatiua.

Accidentium autem propriorum ea est conditio, ut subiecto inhæreant, & vt tanquàm ipsi inhęrentia consyderentur; sicut enim subiecti cõditio est vt tanquàm accidentibus, & affectionibus suis substans consyderetur, ita accidentis conditio est vt non tanquàm substans, sed potiùs contra tanquàm inhęrens tractetur; & quemadmodum naturę subiecti repugnat tractari tanquàm alteri inhærens, ita naturæ accidentis repugnat consyderaai ut alteri substans; quia licèt fieri possit ut subiectum alicuius sciẽtię sit alteri rei inhærens, tamen in scientia, in qua est subiectum, nõ potest consyderari ut inhęrens; quemadmodum etiam fieri potest ut id, quod in aliqua scientia consyderatur vt accidens, & in subiecto inhærens, sit etiam tale, quod alteri substet, non tamen ita, ut in ea scientia, in qua consyderatur ut accidens, con- **C** syderetur etiam ut subiectum; nam magnitudines, & numeri, simpliciter loquendo, accidentia sunt, & in subiecto inhęrent, in scientiis tamen mathematicis tenent locum subiecti, & consyderantur ut affectionibus suis substantia, non ut in subiecto inhęrent; eadem in scientia naturali consyderantur ut accidentia naturalibus corporibus inhęrentia, non ut affectionibus subiiciuntur, proinde in scientiis mathematicis locum tenent subiecti, in naturali autem scientia sunt affectiones subiecti. Ex his colligimus subiectum in scientia sua nũquàm posse consyderari ut acciden , & affectionem nunquàm posse in scientia, in qua est accidens, consyderari ut subiectum, significauit hoc Aristoteles in primo libro Posteriorum quando dixit subiectum esse illud, de quo demonstrãtur propria accidentia, accidentia verò esse illa, quę de ipso subiecto demonstrantur. Sed ipsa nominum significatio hoc declarat, subiectum

[Margin: affectio in scientia, qua est affectio, nõ põt consyderari ut subiectum.]

enim

enim est, quod alteri subiicitur; affectio verò, D & accidens dicitur id, quod alteri inhæret; propterea Aristoteles in particula 178. eiusdem libri sermonem faciens de magnitudinibus, & numeris, quæ in scientiis mathemaricis habent locum subiecti, eas uocat substantias, non vocat accidentia, quia licèt simpliciter loquendo accidentia sint, tamen in illis scientiis consyderantur non ut inhęrent, sed ut substant affectionibus, quæ ipsis aut inhærent, aut saltem attribuuntur. Præterea conditio affectionis est non solùm ut tanquàm inhærens consyderetur, sed etiam tanquàm per se, & essentialiter inhærens, & naturam, atque essentiam propriā illius subiecti consequens; sic enim scientię vnitas seruatur, quando vno subiecto constituto (unum autem est, quando sub uno consyderandi modo comprehenditur) reliqua omnia ab eo tanquàm a communi fonte deriuantur; quid E autem sit per se hærere declaratum a nobis est in libro de propositionibus necessariis. Est etiā affectionis conditio ut quid eius nomen significet prænoscatur, ꝙ autem sit, aut saltem quamobrem sit ignoretur; nam si nominis significationem ignoraremus, nil ampliùs demonstrare possemus; si verò etiam quòd est ante demōstrationem perfectè nosceremus, superuacanea omnis demonstratio esset, quandoquidem officiū demonstrationis est ostendere proprium accidens in subiecto inesse per suam causam, esse autem accidentis est inesse. Quando antè dicimus prænoscendum esse quid nomen affectionis significet, non intelligimus perfectam ipsius definitionem esse præcugnoscendam, hęc.n.est demonstratio positione differens, nec potest ui si facta demonstratione in lucem prodire, proinde ante demonstrationem cognita esse nō potest, idque asserere esset pugnantia dicere; sed nominalē accidētis definitionem præcognoscē F dam esse intelligimus, quę causam rei non continet; ideoque nominis potiùs quàm rei definitio nuncupari solet; quæ omnia nos alibi fusè, & diligenter explicauimus. Ex his, quæ modo diximus, argumentum sumitur ad id comprobandum, quod paulò ante dicebamus, nam si affectio ꝙ sit non pręcognoscitur, sed demonstratur, ut inquit Aristoteles, ergo nō potest esse subiectum in ea scietia, in qua est affectio, quia si esset subiectū, sequeretur subiectum in scientia sua demonstrari per causam, quod & Arist. & communi omnium philosophorum consensioni aduersatur. Possumus autem in affectionū definitionibus, quas in sciētiis legimus, hoc inspicere, in iis enim semper subiectum affectionis exprimitur; atqui ut res definitur, ita cōsyderatur, ergo si absque subiecto definiri nequeūt, sequitur ut earum consyderatio alia esse non possit, quàm ut in subiecto inhærent.

de affectione præcognoscitur quid nomē significet sed non definitio eius perfecta.

in li. 4. de met. & in li. de conuer. de. in definitionē.

Caput Quartum de speciebus, & conditionibus Principiorum.

PRincipia uerò in scientia speculatiua multiplicia sunt, nam (ut inquit Arist. in primo lib. Posteriorum) alia communia sunt, quę dignitates uocantur; alia propria, quæ in suppositiones, ac definitiones diuiduntur. Principia quidem communia demonstrationem non ingrediuntur, sed extra demonstrationem demonstrantibus inseruiūt, siquidem sine ipsis demonstratio fieri nequit, sola tamen nullius rei scientiam pariunt; quā ob causam reprehendit Aristoteles demonstrationem quadraturę a Brysone formatam, quia solo principio communi absque ullo principio proprio utebatur Bryso; principium autem commune, etiam si ad subiectū propriū restringatur, ad hnc tamen commune dicitur, quoniā aliis quoque subiectis aptari potest. Quando igitur demonstramus, licèt principii communis ope utamur, tamen principium aliquod propriū sumamus necesse est, quod ex propositi subiecti natura acceptum sit. Propria uerò principia sunt duę ipsæ subiecti pręcognitiones, nam præcognitio ꝙ sit uocatur suppositio; præcognitio an tem quid sit uocatur definitio, ideò Arist. quando dixit omnem demonstratiuam scientiam in tribus uersari, subiecto, principiis, & affectionibus, principiorum nomine communia principia intellexit, quia principia ꝓpria subiecti nominatione cōprehendit. Aliam quoque possumus principiorum diuisionem facere dicentes alia esse cognoscendi tantùm principia, alia verò essendi, quæ sunt etiam ex necessitate principia cognoscendi; principia quidem cognoscēdi tantùm sunt dignitates, & omnes propositiones notæ, uel saltem sine ulla probatione acceptæ, quę suppositiones, uel petitiones dicūtur; hæ nanque si probari possint, in alia sciētia probandę sunt, sed non in ea, in qua ut principia sumuntur, quoniam necessarius in ea est ipsarum usus, sed nihil eis notius ibi habetur, ex quo probentur. Supponitur autem quandoque non modò subiectum, sed etiam aliquod eius accidens, quod in ea scientia demonstrari non potest, ut in Geometria non modò supponuntur magnitudines, & earum species superficies, & lineæ, uerùm etiam quędam harum accidentia, ut lineas rectas ad eam partem protractas cōcurrere, in qua anguli duobus rectis minores fiunt; huius.n. propositionis usus Geometrę necessarius est, eam tamen probare per aliud medium notius non potest, ob id eam sine probatione sumere cogitur. In scientia uero naturali uix ta le aliquid inuenias, quoniam accidētia naturalia omnia causā aliquā habent, per quā in eadē scientia demonstrari possunt; & licèt Aristot. in principio primi lib. Physicorum constituere uideatur motum esse, quando ait § supponantur nobis

principia cōia demonstrationē nō ingrediūtur.

principia propria sūt duæ subiecti præcognitiones.

principia alia sūt essēdi, alia cognoscendi.

motus scientia naturali non est principiū, sed accidēs.

nobis quę sunt natura, aut omnia, aut quædam moueri; motus tamen potest per causam demonstrari à philosopho naturali, notior enim est suis causis cognitione confusa, ideò ab eo tanquàm ab effectu noto progredimur primo loco ad principiorum inuentionem; sed hęc postquàm inuenta, & cognita sunt, notiora sunt motu cognitione distincta, idcircò ab ijs ad motum regredi possumus demôstratione propterquid. Potest igitur motus modo quodam uocari principium cognitionis in scientia naturali, attamen magis propriè in accidentibus, & affectionibus corporis naturalis numeratur, quàm in principijs; principia nanque propriè dicuntur illa, quę quòd sint non possunt ulla ratione in scientia sua demonstrari neque à priori, neque à posteriori; hęc enim propriè principia cognitionis dicuntur, quibus in ea scientia nihil est notius; at motu nil certè in scientia naturali notius est, dum loquimur de cognitione confusa, attamen cognitione distincta principia, & causę motus sunt ipso motu notiora. Principia uero essendi non sunt propositiones, sed res, neque ex necessitate prænoscuntur, sed quandoque ignorantur, & à posteriori demonstrari possunt, non tamen à priori, quia si priora principia haberent, ipsa non essent principia. Hæc autem uel accidentium tantùm principia sunt, non subiecti; vel subiecti, proinde etiam accidentium, vt in scientia naturali materia, & forma sunt prima principia tum corporis naturalis, tum accidentium, & affectionum eius; at primus motor æternus apud Aristotelem vel non est principium corporis naturalis, uel saltem in scientia naturali ut eius principium nô consyderatur, sed solùm ut causa accidentis naturalis, ęterni motus; certum est autem neque primum motorem, neque primam materiam à philosopho naturali sine probatiône sumi, quum ambo in ea scientia ab effectu demôstrentur. Talia igitur principia simplicia sunt, non complexa, quia causæ rerum sunt res, non sunt propositiones; & hæc quadam ratione sunt etiam cognoscendi principia, quadam etiam ratione non sunt; & qua ratione sunt principia cognoscendi, ea ratione etiam præcognita dicuntur tum quid significent, tum quòd sint; nam simpliciter quidem non sunt cognitionis principia, quoniam ab effectibus notiori bus demonstrari possunt; simpliciter igitur nô sunt præcognita quòd sint, sed quęsita, ac demonstrata in eadem scientia: At principia sût cognitionis distinctæ, quia ijs ignotatis accidêtium perfecta cognitio haberi non potest, & nihil est eis notius in ea scientia secundùm ordinem cognitionis distinctæ, quandoquidem si principia sunt, priora principia habere non possunt; hac igitur ratione possunt appellari præcognita ꝙ sint, quia ad habenda perfectam

Pricipia cognitionis quę nā sint.

Pri̇̄c'p'a essendi possunt demonstrari.

An principia essendi sint etiā cognoscendi.

A accidentium scientiam ea pręcognita esse oportet non modò quid significent, uerùm etiam ꝙ sint, non quidem præcognita semper vt per se nota, sed præcognita quia per alia priora principia non sunt demôstrata, licèt ex effectis prius inuenta, & cognita sint. Illa uerò, quæ cognitionis tantum principia esse diximus, simpliciter pręcognita esse debent tum quid nomina significent, tum etiam quòd sint; hanc.n statuit Aristoteles propriam esse principiorum conditionem, qua a quæsitis, hoc est ab affectionibus distinguuntur, quòd quum hęc omnia prænoscantur quid nomen significet, tamen ꝙ sint principia quidem præcognoscuntur, affectiones uerò demonstrantur, dicens autem principia etiam subiectum scientiæ complexus est, nam & subiectum, & principia debent esse pręcognita non modò quid significent nomina, sed etiam quòd sint, idque etiam principijs simplicibus, quæ essendi principia sunt, aliqua ratione competere B ostendimus. Non est autem ignorandum, quâdo dicimus hæc præcognosci quòd sint, nô magis esse intelligendam simplicem precognitionem, quàm complexam, neque magis complexam, quàm simplicem, sed commune quoddam utranque complectens, nam subiectum, & principia simplicia præcognoscuntur simpliciter quòd sint, principia uerò complexa ꝙ uera sint; in primo enim Posteriorum libro manifestum est Aristotel. hos duos pręcognoscendi, siue quærendi modos non distinguere, nempe simplicem, & complexum, sed id facere postea in principio secundi libri. Ex his autem, quæ diximus, id, quod ante dicebamus; comprobari potest, subiectum esse præcognoscendum quid nomen eius significet, sed non omnino quid sit, hoc est præcognoscendam esse nominalem tantùm definitionem, sed non definitionem essentialem; perfecta enim definitio, quæ essentiam rei plenè declaret, ex proptiis C rei principiis constatur, ergo si principia subiecti, ut modò dicebamus, possunt nô esse præcognita, hæc quoque definitio in ipso scientiæ initio potest ignorari, & ea methodo inuestigari, quæ ad definitionem uenandam fit accommodata: quòd si de ordine distinctæ cognitionis loquamur, definitio subiecti perfecta, quam uocant quid rei, debet ante omnia esse cognita, quia uniuersę scientię principium est, queamdmodum in libro nostro de medio demonstrationis ostendimus. Per hęc igitur discrimen declaratum est, quo principia ab affectionibus dissident, nam principia præcognoscuntur quòd sint, affectiones uerò demôstrantur; sed qua côditione principia à subiecto differant nondum apparet, quû inter hæc id conueniat quòd sunt præcognita & quid significent, & ꝙ sint. Dicimus igitur subiecti côditionê esse ut omnibus, quæ in scientia consyderantur, subiaceat, qua quidem côditione nec affectiones, nec princi-

Subiectum esse præcognoscêdû quid nomen significet, sed non omnino qd sit.

Accidentium, & principiorum discrimen.

subiecti & pricipiorû discrimen

Y pia

pia participare possunt, sed utraq; in ipso subie D ¶o inesse necesse est, quicquid enim in eo non inest, id ad eam scientiam minimè pertinet, sicuti neque pars arboris ~ulla dici potest ramus ille, qui ipsi arbori coniunctus non sit; alio quidem modo principia in subiecto inesse dicuntur; alio accidentia, omnia tamen in eo insunt, ut consyderantibus manifestum est, nam principia simplicia, quæ subiecti principia sunt, in ipso inesse dicuntur ut partes essentiales in toto, sicuti materia, & forma in corpore naturali; primus autem motor æternus in naturali corpore ut pars quidem non inest, modo tamen aliquo inesse consyderatur quatenus ipsi innctus est, & ei assistit, Aristoteles enim in septimo libro Physicorum demonstrauit necessarium esse ut omne mouens simul sit cum moto, & ei iunctū sit; nam duo corpora; si inter se mutuo agant & patiantur, simul sunt, quia se mutuò tangūt; corporis autem moti cum incorporeo mouente nullus est contactus, alio tamen modo simul E esse dicuntur, quia sunt coniūcta, & motor incorporeus eatenus corpori moto inesse dicitur, quatenus ei adest, & adhæret. Dignitates autem & primæ propositiones notæ, si bene consyderentur, & ipsę quoque enuntiant aliquod accidens in subiecto inesse, quod sit per se notum, uel saltem suppositum, dicit enim Geometra totum esse sua parte maius; & quę eidem sunt æqualia, ea sibi inuicem æqualia esse; at esse maius, & esse minus, & esse æqnale, snnt affectiones magnitudinum, ac numerorum, quę in aliquibus sunt ignotæ, & demonstrantur, ut apud Euclidem sæpissimè uidere est; modò etiam in aliquibus notissimæ, quæ, ut principia cognitionis proponuntur, in quibusdam enim ignoramus hoc esse maius illo, idq; demonstramus; at in toto respectu suæ partis est accidens omnibus notissimum, quod dignitatem facit; & ad aliorum notitiam confert. illud igitur omnino dicere cogimur, si unitas scientię seruanda sit, F unum esse in qualibet scientia subiectū, quod cæteris omnibus subest, ad substandum enim unum sufficit, nam si plura substarent, non una esset scientia sed plures; ergo reliqua omnia, quæ in ea scientia cōsyderantur, in eo uno tanquàm receptaculo, & fundamento hærere debeut, sin minus, ad eam scientiam non pertinent; recipiuntur autem, & in sunt alio, & alio modo, sicuti declarauimus. Principiorum autem propria conditio est ut cōsyderentur cum relatione, & respectu ad ea, quæ ex principiis pendent, tunc enim dicuntur principia, quando ut principia consyderantur; dignitates quidem, & primę propositiones sumuntur ut principia ad eorum, quæ abscondita sunt, cognitionem conferentia, & ex quibus aliorum omniū cognitio pendet; principia uerò simplicia, quæ etiam essendi principia snnt, non consyderantur nisi cum relatione ad effectus ab eis pendentes, qnatenus ab ipsis habent tum ut sint, tū ut distinctè cognoscantur, idque in omnium talium principiorum definitionibus manifestum est, semper enim ex huiusmodi respectu definiuntur, ut materia prima definitur per relationem ad corpus naturale, cuius est principium, quando dicitur, materia est primum subiectū, ex quo fit aliquid, quum insit; sic anima dicitur actus primus corporis naturalis organici, est enim eius corporis forma; omne igitur, quod ita definitur, principium est, & ut principium consyderari dicitur. Illud autem notare debemus, in quo tota scientiæ unitas inspicitur, quòd hæc tria, subiectum, principia, & affectiones cum relatione omnia consyderantur, & se mutuò respiciendo vnam scientiam constituunt, sed tamen alia, & alia est hæc ipsorum relatio, unde eorum discrimen, & consyderationis diuersitas oritur, subiectum enim consyderatur prout alijs omnibus subijcitur; principia uerò ut causæ sunt, ex quibus aliorum cognitio pendet, aut etiam a quibus alia producuntur, affectiones verò quatenus in subiecto quidē inhærent, a principijs autem suis tanquàm effectus emanant, & pendent. Hę sunt singulorum propriæ consyderationes, quibus quodlibet horum triū ab alijs duobus discrepat, & quas confundere, & commiscere non debemus, ~ut multi faciunt, qui quandoque principia, vel affectiones faciunt ut aliis affectionibus subiecta consyderari, tribuuntque principiis, & affectionibus ut aliis affectionibus substent, quæ est subiecti propria conditio, propriaq; eius consyderatio, quę cum aliis communicari non potest.

alio mō principia ī subiecto insse dicūtur alio accidētia.

dignitates quid sint.

Principiorum propria cōditio

Subiect., principia, & affectiones mutuam inter se relationē habent

Caput Quintum, Quomodo intelligi debeat dictum illud Aristotelis, Omnis demonstratiua scientia in tribus uersatur.

HAec in discernendo cuiusque scięntię, seu libri subiecto si obseruauerimus, nunquàm errabimus, neq; principia vel accidentia pro subiecto accipiemus; sed semper quodnam sit propositi libri subiectum paruo negotio dignoscemus. Cæterū ~ut id faciliùs consequamur, declarandum est dictum illud Aristot. in primo lib. Posteriorum Analyticorum particula 57. & 76. § omnis demonstratiua scientia circa tria est § ne in communem errorem, in quem plurimi lapsi sunt, incidamus; quemadmodum. n. in singula demōstratione tria hæc inspiciuntur, subiectum, affectio, & principia; ita de scientia tota dicendum esse censuit Aristot. vt tota in his tribus uersetur, subiecto, principiis, & affectionibus; sed alii hoc ita intelligunt, ut scientia in tres partes diuisa sit, in quarū unaq de subiecto, in alia de principiis, in alia de affectionibus sermo fiat; quo quidem sensu nihil falsius; nihil ab Arist. mēte alienius est, quod exēplo aliquo facilioris doctrinæ

Aliorū interpretatio.

Impugnatio.

ctrinæ gratia constituto ostendere facilè possumus, statuatur in aliquo libro subiectum homo tria igitur ibi consyderabuntur, homo ipse, subiectus, principia, & affectiones hominis; erit itaque aliqua pars, in qua de principijs hominis agatur; & aliqua alia, in qua de affectionibus hominis; & alia demum, in qua de homine ipso, siue hæc alias præcedat, siue sequatur, hoc enim in præsentia non quærimus, sed in hac tertia parte, quæ de ipso subiecto homine est, quidnam (quæso) tractabitur? equidem nihil uideo, quod in ea tractari possit, homo nanque ipse præcognitus est, non quæritur, principia eius omnia, & accidentia omnia iam in alijs duabus partibus cognita sunt, quare his omnibus cognitis videtur homo esse perfectissimè cognitus, vt nihil in eo tractandum, vel cognoscendum, vel desyderandum relinquatur. Tota igitur scientiæ tractatio in duobus tantùm, non in tribus occupata est, nempè in principijs, & accidentibus sui subiecti; & scientiam aliquam in aliquo vt in subiecto versari nil aliud significat, quàm illius subiecti principia, & affectiones consyderare; præter hæc duo ipsum subiectum non tractatur, quia vt notum supponitur, & substernitur toti tractationi. Possumus autem dicere scientiam illam tum in vno, tum in duobus, tum in tribus versari, in vno quidem quatenus vnum subiectum habet hominem, cuius tota illa tractatio esse dicitur, nã de principijs hominis agere est de homine agere, & de accidentibus hominis agere est de homine agere; & liber ille, si de homine inscribatur, inscriptus dicetur a tota re consyderata, non ab eius parte, quia quicquid in eo consyderatur, aliquid hominis est, aut principium, aut affectio. In duobus autem, quia duo tantùm ea sunt, in quibus tota scientia occupatur, principia hominis, & accidentia hominis. In tribus verò, dum & res tractatæ spectantur, & subiectum, cuius sunt, & quod toti tractationi substernitur. Hinc fit vt dicere liceat subiectũ in scientia & vbique tractari, & nullibi; vbique quatenus omnia, quę tractantur, ea ratione tractantur vt ipsius aliquid sunt, sic enim vbiq; de homine agitur; nullibi verò quatenus præter accidentium, ac principiorum tractationẽ nulla alia subiecti tractatio seorsum facta relinquitur, quare nullibi tractatur subiectum extra tractationẽ de principijs, at de affectionibus suis. Significauit hoc Aristoteles in memorato loco dicens suppositionem subiecti aliquando in scientijs contemni, & omitti, per hoc tamẽ non stare, quin tria sint illa, in quibus quęlibet scientia versatur, subiectum, de quo demonstratur, accidentia, quæ demonstrantur; & principia, ex quibus demonstrantur; quasi dicat, potest aliquando expressa subiecti suppositio despici, ideoq; alicui videri scientiam illam nõ in tribus, sed in duobus tantùm versari, scilicet in

Vera interpretatio.

Sciẽtia & ĩ uno uersari dicitur, & ĩ duobus, & ĩ tribus.

principijs, & affectionibus; attamen tria ibi sunt, quia licèt nulla ibi fiat expressa subiecti suppositio, & nulla separata eius tractatio, ipsum tamen vbique adest in scientia, quia toti tractationi substernitur. At si separata subiecti tractatio in scientia fieret, hęc Aristotelis admonitio locum non haberet, iam enim tria manifestè in scientia separatim consyderarentur; sed quia nulla fit eiusmodi tractatio, sed sola subiecti suppositio in principio scientiæ, ideò non iniuria Aristoteles eam admonitionẽ fecit, aliquis enim videns nullibi in scientia tractari seorsum ipsum subiectum, & nullibi etiam supponi, credere poterat scientiam in eo non versari, sed in duobus tantùm, in principijs, & affectionibus. Sed aduersus ea, quæ diximus, dubitare quispiam posset, aliqua n. sunt scientiarum subiecta, quæ nulla habent principia, vt cœlum in libris de cœlo habet locum subiecti, nulla tamen cœli principia in ijs libris consyderantur, ergo pars illa scientiæ naturalis non in tribus versatur, sed in duobus tantùm, nempè in ipso subiecto cœlo, & in accidentibus eius, pars enim de principijs nulla est, quia nulla esse potest; præterea sequitur dari tractationem de subiecto, quæ non sit de principijs, neque de accidentibus eius, quod nos negauimus, nam Aristoteles in prima parte primi libri de cœlo agit de natura illius quinti corporis, in secundo autem libro de ipsius accidentibus loquitur, quare subiectum potest seorsum tractari. Ad priorem quidem obiectionem possemus dicere partem illam sciẽtię naturalis, quæ de cœlo est, si nulla cœli principia consyderat, saltem habere principia cognitionis. Sed melius est si ad utranque simul respondeamus, tractationem illam de natura, & de essentia corporis cœlestis esse tractationem de principijs, ratio n. cur principia subiecti, ut animalis, vel stirpis, cognoscere velimus, est ut eorum corporum naturam cognoscamus, ex principijs enim illorum substantia constituitur, & perfecta cuiusque rei cognitio in duobus consistit, in cognitione substantiæ, & naturæ ipsius rei, & accidentium, quæ illam consequuntur; quando igitur res non habet principia eius substantiam constituẽtia, sed simplex est, satis est si eius naturam, & essẽtiam cognoscamus, hęc n. cognitio instar cognitionis principiorum habenda est, ideoque dicere possumus cœlum secundùm se non habere principia, habere tamẽn ratione nostri, quia nobis cœlum contemplantibus cognitio essentiæ cœli est tanquàm cognitio principiorum eius; & ea pars proportione respondet tractation, quæ in alijs libris habetur de principijs subiecti; de cœlo igitur Arist. duo tantùm contemplatur, naturam, & accidentia, & utrique tractationi cœlum ipsum ut subiectum substernitur; quare ibi quoque & unum, &

Dubiũ de subiectis quę non habẽt principia.

Solutio

perfecta cuiusq; rei cognitio ĩ duobus cõsistit.

duo, & tria consyderari dicuntur, vnum quidem, quia vbique de cœlo agitur; duo, quia nil aliud tractatur, quàm eius natura, & accidentia; tria verò dum duo hæc cum subiecto, cuius sunt, accipimus, & illud ab his mente, & ratione seiungimus.

Caput Sextum de differentia inter subiectum libri, & intentionem.

EX his, quæ dicta sunt, colligere possumus quid intersit inter subiectum libri, & scopum, seu (ut uocant) intentionem authoris in eo libro; nam discrimen hoc est, quòd nomen subiecti id, quod notum est, respicit; nomen autem intentionis refertur ad ignota, quæ inuestiganda proponuntur; subiectum quidem est exempli gratia homo, qui non quæritur, sed notus supponitur, intentio autem est hominis accidentia, & principia, si latuerint, indagare; quare dicere possumus idem esse reipsa subiectum, & intentionem, sed ratione, & consyderatione differre; nam homo subiectum dicitur quatenus notus est quid nomen significet, & quod sit; idem homo dicitur esse intentio authoris quatenus est ignotus, hoc est quatenus multa, quæ in ipso sunt, ignorantur, nempè principia, & accidentia, ad hæc enim inquirenda tota authoris intentio dirigitur. Vnde manifesta fit causa erroris multorum, quem supra tetigimus, quoniam.n. subiectum non inquiritur, sed principia, & accidentia ipsius, ideò multi solent in hunc errorem incidere vt dicant accidens aliquod, vel principium subiecti esse in aliquo libro subiectū, quia subiectum ab intentione distinguere nesciunt; fiet autem res hæc exemplis manifestior, sunt qui dicant in octo libr. Auscultationis Naturalis subiectum esse prima principia, & communia accidentia omnium corporū naturalium, priùs.n. de his agendum fuisse putant, quàm de ipso corpore naturali subiecto, de quo postea incipit Aristoteles loqui (vt aiūt) in primo libro de Cœlo, quippe a cælesti corpore tanquàm præcipuo tractationis exordiū sumens. Sed hoc dicentes separant tractationem de subiecto a tractatione de principijs, & de accidentibus, quo nihil ineptius excogitari potest, priùs.n. principia, & accidentia subiecti cognosci dicunt, quàm subiectum, cuius principia, & accidentia sunt; sed nec illud quidem verum est, principia, & accidentia, quę in libr. Physicorum tractantur, cœli, vel elementorū, vel mistorum principia, & accidentia esse, quandoquidem nulli horum corporū per se, & primò competunt, sed generi ipsorum communi corpori naturali, de quo omnino agendū priùs fuit, quàm de speciebus; priùs enim principia, & accidentia generis propria cognoscenda sunt, quàm ad principia, & accidentia pro-

subiectum, & inteno sūt idē re, differūt ratione.

Sententia multorum de subiecto lib. Phy.

Confusio.

D pria singulatum specierum consyderanda transeamus. Nos igitur meliùs philosophantes dicimus in octo libr. Physicæ auscultationis intentionem quidem esse agere de principijs, & de accidentibus corporis naturalis latissimè sumpti, sed subiectum esse ipsum corpus naturale amplissimum, cuius illa principia, atque illa accidentia sunt; semper.n. ex intentione licet inferre subiectum, quoniam enim principia communia, & accidentia communia corporū naturalium ibi consyderantur, igitur corpus naturale amplè acceptum in ijs libris subiectum est; ita in omnibus alijs libris argumentari licet, de hac re agitur tanquàm de principio illius, ergo illa est subiectum, cuius principia consyderantur; similiter, de huius rei accidentibus agitur, ergo subiectum libri est illa res, non accidentia ipsa. Dicunt etiam complures in libris de anima subiectum esse animam, nec vident eam vt principium subiecti, non vt E subiectum consyderari; illud enim est subiectum, cuius formale principium est ipsa anima, est autem principium animati corporis, & vt eius principium consyderatur, vt in ipsius animę definitione apparet, igitur corpus animatum est eorum librorum subiectum, anima verò est res consyderata tanquàm principium subiecti, eiusque declaratio est intentio Aristotelis in ijs libris, sed non subiectum. Illum autē eundem ordinem videmus Aristotelem seruasse in tractatione de animalibus, quem seruauit in tractatione de corpore naturali latè accepto in libr. Physicorum, ea namque de corpore naturali tractatio in duas partes diuisa est, in altera de principijs ipsium constituentibus agitur, nempe de materia, & de forma, in altera verò de motu, alijsque ipsius accidentibus; similiter tractatio de animalibus in duas præcipuas partes diuisa est, prior quidem est de principijs, scilicet de materia, & de forma animalium, F posterior uerò de accidentibus, nā de materia sunt libri de partibus animalium, de forma uerò libri de anima, de accidentibus autem reliqui omnes, qui uocantur parui naturales, nulla igitur alia est animalium tractatio pręter eam, quæ est de principijs, & eam, quæ est de accidentibus animalium; cum hac tamen tractatione commiscuit Aristoteles etiam tractationem illorum omnium, quæ animalibus sunt communia cum stirpibus; in singulis igitur ijs libris subiectū est animal, uel corpus animatum, quia in quolibet libro uel de eius principijs agitur, uel de aliqua eius affectione; eorum autem librorum discrimen in intentione potius, quàm in subiecto consistit. Multi etiam dicunt in libris de generatione subiectū esse ipsam generationem, nec uident eam vt affectionem subiecti tractari, non ut subiectū, ut ex ipsius tum demonstratione, tum definitione, quas ibi Aristoteles affert, manifestè colligi-

sententia uera

sententia multorum de subiecto lib. de anima confutatur.

non est diuersum subiectum librorum de animalib.

Error multorum in instituendo subiecto lib. de generatione

Igitur; nos autem meliùs dicimus, intentio Aristotelis ibi est agere de generatione, & interitu, ergo illud est subiectum, cui hæc accidentia per se, ac primo competunt, siue illud sit corpus ortui, & interitui obnoxium, siue corpus mistum, de hoc enim in præsentia non est disputandum. Hanc eandem rationem in omnibus Aristotelicis libris seruare debemus ad subiectum dignoscendum; propterea maximè probandam esse eorum sententiam censeo, qui dicunt in omni parte scientiæ ex necessitate subiectum esse uel aliquam speciem subiecti scientiæ totius, vel ipsum commune omnium specierum genus; vt in scientia naturali si libros Physicorum spectemus, ij subiectū habent ipsum corpus naturale amplissimè sūptū, in singulis autem alijs libris naturalibus subiectum est aliqua species corporis naturalis vel media, vel infima, nunquàm affectio aliqua, neque principium, quia vbi authoris intétio est de aliquo principio, vel de aliquo accidéte sermonem facere, vt de anima, vel de generatione, statim ex intentione subiectū colligere debemus dicentes illud esse subiectum, cuius accidétia, vel cuius principia quæruntur, quod significauit Aristoteles in principio duodecimi lib. Metaphysicorum dicens § de substantia est cótemplatio, etenim substantiarum principia, & causæ quæruntur § Auerroes autem in sua præfatione in primum librum Physicorum ex subiecto scientiæ naturalis collegit intentionem philosophi naturalis, quoniam enim subiectum eius scientiæ sunt res sensiles, ideo colligit intentionem philosophi naturalis esse principia, & accidentia rerum sensilium inuestigare, quo in loco manifestum ponit Auerroes discrimen inter intentionem, & subiectum; & intentionem authoris dicit ad duorum tantùm declarationē dirigi, non ad trium. Est tamen animaduertendum principia, quæ essendi principia dicūtur, alia subiecti principia esse, alia accidentium solummodo, de principijs quidem subiecti illud, quod diximus, verum est, id enim est subiectum, cuius principia quæruntur, at de principijs accidentium tātùm, cuiusmodi est primus motor, de quo in octauo libro Physicorum agitur, secùs est, nam inde colligitur quidem subiectum, alia tamen ratione, priùs enim ex eo sumitur intentio, deinde ex intentione subiectum, dicimus enim, de primo motore æterno ibi agitur vt de causa æterni motus, & propter æternum motum, ergo de æterno motu agere est ibi intentio Aristot. non de æterno motore, illud nanque tractari dicitur, cuius gratia reliqua tractantur; atqui æternus motus est accidens corporis naturalis, & ut eius accidens quæritur, ergo corpus naturale est subiectum, quia illud est subiectum, cuius accidentia quæruntur; ideò sic quoq; ex ijs, quę consyderantur, ducimur in cognitionem subiecti, quod illi có-

Auerr.

prin cipia essē di alia acciden tiū prin cipia sūt alia subiecti. uide su pra c. 4.

A sydetationi substernitur; nec in eum errorem incidimus, vt dicamus quicquid in aliquo libro tractatur, illud eius libri subiectum esse, hoc enim minimè uerum est, etiam si ab eo inscriptio libri sumatur, quandoquidem libri sæpe non a subiecto, sed ab intentione inscribuntur, vt libri de anima, & libri de generatione, & interitu, & alij quamplurimi.

Caput Septimum, in quo defensiones quædam aliorum refelluntur.

Non est autem hic pretermittendum id, quod plurimi, vt se tueantur, dicere soliti sunt, dicunt. n. aliud esse subiectum totius sciētię, aliud esse subiectum partis; subiectum quidem totius non potest esse affectio, neq; principium, sed ab his distinctum esse debet; at subiectū partis potest esse principium aliquod subiecti, vel affectio, quum aliquam esse scientię partē necesse sit, in qua de principijs subiecti agatur, & aliquam in qua de hac eiusdem affectione, & aliam, in qua de alia; hæc igitur accidentia, & hæc principia locum habent subiecti in eo libro, in quo singula tractantur, at respectu scientiæ uniuersæ non sunt subiectum, sed principia, & accidētia, vt generatio respectu totius scientiæ naturalis est accidens corporis naturalis, at respectu libri de generatione est eius libri subiectum. Defensio hæc neq; ueritatem, neque speciem ueritatis habet, subiectum enim propriè acceptum nullum aliud est, quàm vel ipsum commune subiectum genus, vel aliqua eius species; tali autem subiecto nulla unquàm sciētię para destituta esse potest, si uerum est id, quod supra demonstrauimus, non tractari alia ratione subiectum in scientia, quàm dum eius principia, vel affectiones consyderantur, nam vbi aliqua affectio tractatur, dicendum est illud esse subiectum libri, cuius propria est illa affectio, siue sit ipsum commune genus, siue species eius aliqua; sed non affectionem ipsam; nulla enim necessitate confugere ad affectionem cogimur & dicere ipsam subiectum esse, quum propriū eius subiectum, cui illa primo competit, nūquā nobis desit, quod eius libri subiectum statuatur; omnis igitur liber seu de principio subiecti, seu de affectione conscriptus verum habet subiectum, scilicet illud, cuius principium, vel affectio quęritur. Præterea sententiam hanc magna hęc absurditas sequitur quòd affectio tunc solùm est affectio, quando non tractatur; ast vbi tractatur, ibi non affectio, sed subiectum est; similiter principia ibi sunt principia non consyderantur; ast ubi consyderantur, ibi non amplius principiorum locum habent, sed subiecti: sequitur etiam aliquid in scientia esse principium, nunquàm tamen ut principium consyderari, quia vbi consyderatur,

prima defensio.

B

C

confutatio.

ibi est subiectum; similiter affectio nunquàm vt affectio consyderabitur, quia vbi consyderatur, ibi ut subiectum consyderatur. Hæc certè omnia absurdissima sunt, iam.n. docuimus quid sit aliquid consyderare ut principium, quid vt accidens, quid ut subiectum, quare principia, ubi consyderantur, ibi debent ut principia consyderari, non ut subiectum; sic affectiones vbi consyderantur, debent ut affectiones consyderari, semper.n. habent subiectum, cui attribuuntur, ideo quum tractandæ alicubi sint, ut illius affectiones tractandę sunt, non ut subiectum, sic etiā principia. Alterius quoque defensionis cōfutatio ex iis, quę dicta sunt, colligitur, sunt.n. qui dicāt subiectū aliud actu esse, aliud potestate, seu (ut ipsi uocant) aliud actuale, aliud potentiale; affectio quidem, uel principium subiecti ubi consyderatur, ibi est actuale subiectū; illud uerò, cuius est affectio, vel principiū, est subiectum potentiale, sed non actuale, quia eius gratia omnes affectiones, & omnia principia tractantur; ut anima in libris de anima est actuale subiectum, corpus autem animatum ibi est subiectum potentiale, quia ipsius gratia de anima agitur; hoc igitur satis esse putant ad tollendam eam, qua eorum sententia maximè urgetur, difficultatem. Sed egregiè decipiūtur, quoniam (ut ostendimus) subiectum actuale in quolibet libro est illud, cuius principia, & cuius affectiones tractantur; hoc.n. nisi fateamur, sequitur ipsum subiectum in nulla scientiæ parte actu consyderari; sed ubique esse subiectum potentiale; nam si tota scientia in duobus tantum tractandis occupatur, scilicet principiis, & affectionibus sui subiecti, in utraque autem tractatione subiectum ipsum est subiectum potentiale tantummodò, nulla scientiæ pars relinquetur, in qua sit actuale subiectum; hoc autem absurdum est, & risu potiùs, quàm confutatione dignum, nam quomodo possumus actu agere de corpore animato, nisi eius principia, & affectiones consyderando? dum igitur de anima loquimur, actu agimus de corpore animato, non potestate, ut enim anima inest actu in corpore animato, ita animam consyderare est actu in corporis animati contemplatione uersari, & qui aliter sentiunt, non benè logicam didicerunt.

2. defensio. Confutatio.

Caput Octauum de uocali, & de mentali præcognitione.

DIctum a nobis est, & subiectum, & principia, & affectiones aliquo modo præcognosci oportere, omniumque horum communem præcognitionem esse quid nomina significent; in hac enim (ut inquit Aristoteles) inter illa omnia cōuenit, discrimen autem est solum in præcognitione quòd sit, subiectum enim, & principia q sint præcognoscuntur, affectiones uerò nō præcognoscuntur, sed demonstrantur, ut ait Aristoteles in particula 73. primi libri Posteriorum, de principiis quidem complexis præcognoscēdum est complexè quòd sint, hoc est quòd uera sint, de simplicibus autem, si prænoscantur, ac de subiecto simpliciter. Sed ignorandum non est id, quod admonet Aristot. in particula 76. eiusdem libri, has omnes præcognitiones quandoque mente, quandoque etiam uoce fieri, nā si subiectum sit per se omnibus notissimum, negligit author ipsum uoce, & expressè supponere, sed mente supponere satis habet, quum certò sciat neminem illud esse negaturum; quando autem non omnino est notum, sed aliquid obscuritatis habet, mentalis suppositio non sufficit, sed ore supponere necesse est, ne quis fortasse ipsum negans illius scientiæ cōtemplationem ingrediatur, & omnem laborem, omnemque operam perdat, negantibus enim alicuius scientiæ subiectum nullus ad eam est aditus, quia nil remanet, quod illi possit esse præcognitum, disciplina autem omnis ex præcognitis fit; propterea expressa subiecti suppositio obscuritatis est index, vbi uerò hæc non apparet, subiectum ibi notissimum esse significatur, semper tamen supponitur aut uoce, aut saltem mēte. Hoc idem aliis præcognitis euenire ait Aristoteles, authores namque negligunt expressè constituere ac supponere id, quod omnibus notissimū est, ideò sæpe affectionū nomina non declarant, quando ipsa per se ab omnibus intelliguntur. Quicquid igitur præcognosci necessarium est, id nisi uoce supponendum exprimatur, mente saltem supponitur; ob id uana fuit quorundam aduersus Aristotelem dubitatio, qui dicebant, Aristoteles asserit subiectum quandoque non præcognosci quòd sit, subiectum igitur in sua scientia probatur, siquidem quod non præcognoscitur, id probatur; nos autem dicimus id quidem probari, quod nec ore, nec mente præcognoscitur; sed id, quod ore solùm non constituitur, non necessarium est ut probari possit, nam si mente sit præcognitum, non probatur, imò hoc multo minùs probari potest, quàm id, quòd ore supponitur, quum eo euidentius sit, quemadmodum diximus; ideò Aristoteles non dicit subiectum non supponi quia probetur, sed dicit non supponi quia est notum. Alij uerò fuerunt, qui ut sententiam suam tuerentur quòd subiectum in sciētia sua possit demonstrari a posteriori contrarium sensum iis uerbis Aristotelis dederunt, uidelicet, subiectum non præcognosci, si sit notum; si uerò sit ignotum, esse præcognoscendum, id est prius per demonstrationem a posteriori cognoscendum, quare uult Aristoteles subiectum esse demonstrandum a posteriori quando est ignotum. Sed hanc interpretationem uerba Aristotelis non recipiunt, qui eo in loco non utitur

Subiectū semper supponitur mente, nō semper ore, nisi quādo est ignotū.

error aliquorū.

error aliquorū.

utitur uerbo, præcognoscere, sed dicit ὑποτίθεσθαι, uult igitur subiectum supponi, si ignotũ sit; quod autem supponitur, id nullo modo probatur, neque a priori, neque a posteriori. Sed etiam si uteretur ibi Aristoteles uerbo, προγινώσκειν, idem sensus esset, nunquàm enim accepit præcognoscere pro eo, quod est antea per demonstrationem cognoscere, sed semper pro eo quod est ante demonstrationem, & sine ulla demonstratione cognoscere, & pro eo, quod est supponere, uel accipere, cui opponitur id, qđ est probare, seu demonstrare, ut passim in Posterioribus Analyticis legimus.

Cap. IX An principia, & subiectum possint unquàm in scientia sua demonstrari, & quomodo.

Posteaquam declarauimus quomodo præcognoscenda sint principia, & subiectum, & affectiones, considerãdum est an demonstrari aliquando possint, B & quomodo id fieri cõtingat; de affectionibus quidem quòd sint per suas causas demonstrandæ manifestum est, quum cuiusque scientiæ scopus sit affectiones per sua principia demonstrare. Principia uerò quum duplicia sint, alia complexa, alia simplicia, cõplexa quidem nullo modo in scientia sua demonstrari posse certum est; ideò enim principia cognitionis dicũtur, quia nihil in ea scientia est eis notius, per quod demonstrari possint; principia uerò simplicia, quæ essendi principia sunt, ignota esse, & demonstrari possunt, non tamen a priori, quia nullam habent causam priorem, sed a posteriori ex effectu aliquo notiore; quòd enim sæpe in scientia naturali contingat ut effectus sint suis causis notiores manifestum omnibus est, effectus enim naturales ut plurimùm sensiles sunt, causæ uerò insensiles; quicquid autem in eadem scientia habet medium ipso notius, nil prohibet quin per illud demonstretur, sicuti prima materia, & primus motor in primò, & octauo libris Physicorum ab Aristotele demonstrantur. Quod uerò ad subiectum attinet non defuere qui dixerint subiectum in scientia sua demonstrari posse; ad Aristotelem uerò id negantem respondent Aristotelem negare subiectum a priori, & per causam posse demonstrari, sed non negare a posteriori, & per effectum, quemadmodum de principiis quoque simplicibus paulò ante dicebamus. Contra uerò alij fuere, qui dixerunt subiectum a priori tantùm posse demonstrari propterquid sit, alia uerò specie demonstrationis non posse; ratio autem, quæ eos monit, hæc fuit, quia Aristoteles non dixit subiectum esse præcognoscẽdum propterquid sit, quum necessarium minimè sit ipsius causas esse præcognitas, sed solùm quid nomen significet, & quòd sit, nulla igitur specie demonstrationis, quę uim habeat notificandi

Margin notes: Principia complexa nullo modo posse demõstrari. — Principia incõplexa possunt demonstrari a posteriori. — Opi. Scoti de subiecto probari posse. — Opi. Balduini de eodem.

A di rem esse, subiectum probari potest, eiusmodi autem sunt demonstratio potissima, & demõstratio a signo, & ea, quæ est a causa remota, hę nanque omnes notificant quod est; sed ea demonstrationis specie, quę non declarat rem esse, sed solùm propterquid sit, nihil prohibet subiectum in sua scientia demonstrari; idq; fieri posse manifestum est, quoniam subiectum in scientia sua habet principia ipsum constituentia, ex iis igitur demonstrari potest ea demonstratione, quę dicitur propterquid tantùm. Hi omnes absque ullo dubio decipiuntur, quia sententia Aristotelis est, eaque firmissimis nixa fundamentis, q̃ nulla ratione subiectum in sua scientia demonstrari possit, cuius quidem rei ea est ratio, quoniam subiectum est ueluti basis, & receptaculum omnium, quæ in scientia consyderantur, & tanquàm radix, a qua reliqua omnia exoriuntur, sic enim scientiæ unitas seruatur, ut antea dicebamus; quum igitur subiectum omnibus in scientia consyderatis substernatur, eo sublato omnia auferri necesse est, & eo negato omnia negari, & eo ignorato omnia ignorari; ipsum igitur si in dubium reuocetur, ea quoque omnia, quæ in eo sunt, in dubium reuocãtur; ideo rectè dicebat Aristoteles in principio secundi libri Posteriorum quęstionem an homo sit albus esse quæstionem partis, quęstionem uero an homo sit esse quæstionem totius; illa nanque non totus homo quęritur, sed aliquid in homine, ut albedo; hac uero totus homo quæritur, quo sublato omnia, quæ in ipso sunt, auferuntur. Si quis igitur subiectum alicuius scientię negauerit, is omni medio ad id probandum destitutus est, nisi probet per ignotius, uel per alienum, quorum neutrum facere licet; quum igitur nulla scientia medium aliquod notius habere possit, per quod subiectum eius probetur, certè eorum sententia, qui dicunt subiectum in scientia sua a posteriori demonstrari posse, vera non est. Alterum autem dogma eorum, qui asserunt subiectum a priori posse demonstrari demonstratione propterquid, uanum prorsus est, & ridiculum, & omni ratione carens, primùm quidem quia non datur demonstratio notificans solùm propterquid est, sed omnis demonstratio ostendit aliquid esse, vt aliàs declarauimus; quare si aliqua demonstrationis specie subiectum probaretur, probaretur esse, quod Aristoteli, & omnium ferè philosophorum consensioni, vt hi quoque non inficiantur, aduersatur. Præterea vellem intelligere quomodo substantiarum, & eorum, quæ nulli inhęrent, demonstratio esse queat, quum Aristoteles dicat accidentium tantummodo demonstrationem esse, idque ipsi demonstrationis naturę sit maximè consentaneum, quum enim id, quod demonstratur, alteri inesse demonstretur, demonstratio non est nisi illorum,

C

Margin notes: Confutatio opinionis Scoti. — Confutatio opinio. Balduini. — Substantiarum non est demonstratio.

quæ

quę alteri inhærent; idcirco id quoque vellem intelligere quonam pacto isti talem demóstrationem formarent, qna subiectum per suas causas demonstretur, omnis enim demonstratio syllogismus est, & tribus terminis constat, principia igitur subiecti essent medius terminus, subiectum verò, si est id, qnod demonstratur, ac quæritur, esset maior extremitas, & in conclusione prædicaretur; at quænam esset minor extremitas, de qua subiectum demonstraretur? certè ea nulla esse potest, quia repugnat conditioni subiecti nt tanquàm alteri inhærens consyderetur, sed solùm ut aliis substans consyderari potest. Præterea hæc, quam isti demonstrationem uocant, non esset demonstratio, sed potiùs definitio, & declaratio essentiæ ipsius subiecti per principia essentialia ipsum constituentia; nam si hominem per sua interna principia declaremus, non ostendimus hominem esse, neque propter quid sit, sed solùm quid sit; quòd siquis hac ratione neller ostendere hominem esse, vel cur sit, peteret principium, quia idem per seipsum demonstraret; quod semper euenit illis, qui aliquid per suam causam internam, & essentialem demonstrare nituntur; siquidem demonstratio per externam causam fit, non per internam; & quæstio propterquid est externæ causę quæstio est, ut in libro nostro de medio demonstrationis ostendimus. Illud quoque absurdum hanc opinionem sequeretur, quòd subiecti consyderatio ab affectionum consyderatione nullo discrimine discreparet, nā subiectum præcognoscitur quid nomen significet, & quòd sit, demonstratur autem propter quid sit, & affectiones similiter multæ sunt, quę apud Auerroem, quem isti sequuntur, sunt pręcognitę & quid significent, & ꝙ sint, demonstrantur autem solùm propterquid sint; subiectum etiā, si demonstratur, cōsyderatur ut alteri inhærēs, quomodo igitur ab his affectionibus differat non uideo. Sed eum quoque errorem hi cōmisisse uidētur, quòd quęstionem propterquid est faciunt esse præcognitionem, quam tamen Aristoteles in præcognitionibus nunquàm numerauit; dicunt enim Aristotelem præcepisse subiectum semper esse præcognoscendum quid sit, & quòd sit, sed non propterquid sit, quasi detur præcognitio propterquid, quod minimè verum est, hanc enim Aristoteles postremam omnium quæstionum esse uoluit, ideò quum nulla ipsam alia quęstio sequatur, non potest uocari præcognitio; aliæ uerò omnes quæstiones possunt esse pręcognitiones dum ad aliam sequentem quæstionem diriguntur, quemadmodum declarat optimè Themistius in secundo contextu primi libri Posteriorum, quem locum ipse, & Auerroes soli intellexerunt. Manifestum igitur est eos omnes deceptos esse, qui subiectum in scientia sua posse aliqua ratione probari asseruerunt.

Margin notes: per internas rei causas demonstrare ipsā rem est petere principium. — ꝓpter quid nō pręesse præcognitio. — Subiectū nulla rōne pōt demonstrari.

D

Caput Decimum. Quòd & subiectum, & principia, & accidentia cuiusque scientiæ propria esse debeant.

QVoniam autem dictum a nobis est subiectnm duas habere partes, & alteram quidem esse ueluti materiam, quæ dicitnr res consyderata, & pluribus disciplinis potest esse communis; alteram verò esse ueluti formam, quę cniusque scientiæ propria est, siqnidem proprium cuiusque subiectum constitit, scientiamque ab aliis separat; ab hac autem tanquàm à communi radice omnia tum principia, tum accidentia oriūtur; necesse est ut quęlibet scientia propria quoque principia, & proprias affectiones habeat, quę cū alia nulla disciplina cōmunicari queat, vt demonstrationes propriorum accidentium de subiecto proprio per propria principia fiāt; docet hoc Aristoteles in primo libro Posteriorum a contextu 56. usque ad 71.

E

ostendit enim primùm neq; media, neque accidentia posse de una scientia ad aliam scientiam trāsferri hoc argumento utens, quęlibet scientia proprium habet subiectum, quod alius scientiæ subiectū esse non potest, at è natura proprii subiecti omnia media, & omnia accidentia emanare necesse est, quandoquidem hæc omnia ipsi per se inesse debent, per se autem inesse est quatenus ipsum inesse, ergo media, & accidentia, quæ huius subiecti propria sunt, cum subiecto alius scientiæ nullam affinitatem habere possunt; ad aliam igitur scientiam in alia subiecti natura uersantem transferri nequeunt. Itaque quòd subiectnm de scientia in scientiam non transferatur Aristoteles ibi non probat, ut multi perperam arbitrantur, sed hoc tanquàm totius probationis fundamentum sumit, atque constituit, ex quo de mediis, ac de accidentibus probet ꝙ de genere in genus transferri nō possint. Postea ve-

F

rò eadem ratione ostendit non esse vtendum principijs communibus, nam si demonstrationis propositiones debent esse per se, & quatenus ipsum, necesse est medium, & maius extremum congenea esse subiecto, & ex eadem natura desumpta, quare alij naturæ conuenire, seu accommodari nequeunt; propterea reprehendit ibi demonstrationem Brysonis, qua ille circulum quadrare nixus est, principio communi vtens. Notare autem debemus Aristotelem ibi non omnino principia communia repellere, & nos eorum usu prohibere; siquidem dignitates sunt principia communia, ijsq; scientię omnes utuntur, sed id tantùm ostendere, non esse ex solis communibus principijs demonstrandum, vt Bryso fecit, quia hęc sola nullam sciéntiam pariunt, solùm enim extrinsecùs demonstrationi auxiliantur, & inseruiunt, non intrinsecus, quia propositiones demonstrationis esse non possunt; sed si adhibito auxilio principiorum com-

Margin note: principiorum cōium quis sit usus.

communium demonstrationem ex propriis principiis, & ex eius subiecti natura deductis construamus, perfectam rei scientiam adipiscimur. Quum igitur neque ex communibus principijs demonstrandum sit, neque ex alterius alia scientia ad aliam translatis, relinquitur nõ esse nisi ex propriis cuiusque scientiæ principiis extruendam omnem demõstrationem; ita probat eo in loco Aristoteles ex proprijs cuiusque principijs semper esse demonstrandum.

Caput Vndecimum, Quomodo subiectum, & principia, & accidentia pluribus scientiis communicari contingat.

NOn est autem ignorandum contingere posse vt quemadmodũ subiectum alio, & alio considerandi modo acceptum pluribus disciplinis potest esse commune, ita & principia, & accidentia diuersis modis considerata pluribus scientiis communicentur, alius enim considerandi modus est veluti alia forma, quæ aliam rem esse facit, non amplius eandem. Modus autem considerandi tum principia, tum accidentia sumitur à modo consyderandi subiectum, hæc enim una omnium radix est, ut si corpus quatenus habẽs principium motus est subiectum scientiæ naturalis, modus etiam, quo omnia accidentia considerentur, debet esse quatenus tali corpori accidunt, & inhærent; similiter modus, quo principia consyderentur, debet esse quatenus vel talis corporis, vel accidentium talis corporis principia sunt; si qua igitur datur eorundẽ alia consyderatio, certum est eam ad philosophum naturalem pertinere non posse, sed ad alium quempiam; vt materia, & forma prout sunt principia corporis naturalis, & principia motus, & quietis in eo à philosopho naturali consyderantur; eædem vt essentiam substantiæ caducæ cõstituentes consyderantur à metaphysico; sic primus motor æternus cognoscitur a philosopho naturali vt causa æterni motus in corpore naturali; à primo autem philosopho vt tale ens, & vr prima substantia; ob id in prima philosophia locum habet subiecti, in scientia verò naturali non subiecti, sed principij. Sic magnitudines, & figuræ à philosopho naturali consyderantur prout sunt accidentia corporum habentium in se principium motus, & status, à mathematico autem vt mente ab his corporibus abiunctæ, ideò in Geometria cõsyderantur ut subiectum, in naturali autem scientia non vt subiectũ, sed ut accidentia, & affectiones subiecti corporis naturalis, à quo alium consyderationis modum accipiunt; loquitur autem de hac differentia Aristoteles in secundo libro Physicorum.

Modus cõsiderãdi principia, & accidentia sumitur a subiecto.

Caput Duodecimum de illis scientiis, quæ subalternæ appellantur.

A

DIgnum autem est cõsyderatione quonam modo hoc sese habeat in scientijs illis, quę subalternę uocari soleat, quãuis enim harum scientiarum naturã declarare metaphysici potiùs, quàm logici munus esse uideatur, tamen quia Aristoteles in Posterioribus Analyticis harum sæpe mentionem facit, & ad id, de quo nobis in præsentia sermo est, non parum hæc consyderatio pertinet, ideò pauca quædam de his dicere decreuimus, ne alicui difficultatem faciat ea, quæ in illis scientur, & subiecti, & principiorum, & accidentiũ communicatio. Tale scientiarum genus in solis mathematicis locum habet, & illi, qui in aliis scientiis talem subalternationem reperiri putant, & sciẽtias omnes primæ philosophiæ subalternatas esse dicunt, & artem medicam scientiæ naturali, aliaque eiusmodi audent enunciare, decipiuntur, & harum disciplinarum naturã non intelligunt; nam subalternata aliqua scientia alteri scientię esse dicitur, quando idem subiectum, quod in illa altera abiunctum à materia, & ab omni sensili qualitate consyderatur, ipsa cum certa materia, & sensilis qualitatis additione contemplatur; ut arithmetica de numero tractat nullam habente sensilem qualitatem; musica uerò in eodem sonis adiuncto uersatur, est autem sonus sensilis qualitas, quare musica subalternata dicitur, & ueluti filia, arithmetica uerò subalternans, ac veluti mater; ita Geometria lineam speculatur sine ulla sensili qualitate, prospectiua verò eandem ut in uisu positam, quare subalternata dicitur Geometriæ. Hoc autem si ita sese habet, talem subalternationem in solis mathematicis reperiri manifestum est, nam in ijs tantùm rebus locum habet, quę ipsa cum sensili materia existunt, mente tamen, & cogitatione ab ea separantur, quales esse res solas mathematicas certum est. Quoniam igitur Aristoteles dixit scientias subalternas nõ idem penitus habere subiectum, sed idem quodammodo, & subalternatam à subalternante accipere non modò principia, sed etiam accidẽtia demonstranda, declarandum nobis est qualisnam sit hęc tum subiecti, tum principiorum, tum affectionum communicatio; sed ante omnia dicendum est breuiter de harum disciplinarum conditione, & natura. Sentẽtia quidem omniũ est quòd, quum scientia inferior addat subiecto superioris materiam, & sensilem qualitatẽ, subiectum illud è scientia superiore acceptum, vt numerus, sit in inferiore, vt in musica, res cõsyderata, qualitas autem adiecta, ut sonus, sit ratio formalis, & modus consyderandi; quod quidem omnino falsum est sequeretur enim scientiam inferiorem non esse mathematicam, sed partem scientię naturalis; nam ut quælibet

res

Subalternatio non datur nisi in mathematicis.

B

Quid sit subalternatio.

C

Cõis opinio de subalternis.

Confutatio.

res à forma constituitur, & nominatur; ita scientia omnis à modo consyderandi, sonus autem, & visus sunt res naturales, ergo si musica consyderaret numerum vt in sonis, & prospectiua lineam vt in uisu, utraque absque dubio esset scientia naturalis, quomodo igitur uerum esse potest id, quod de his asserit Aristoteles, demonstrationes omnes musicas, & prospectiuas fieri ex principiis sumptis è superioribus scientiis subalternantibus? etenim nonne hoc esset träsferre principia de genere in genus? quomodo etiam fieri posset ut demonstrationes factæ in musica appellarentur arithmeticæ, & demonstrationes factæ in prospectiua uocarentur Geometricæ, ut similiter asserit Aristoteles? & quomodo Aristoteles in contextu 75. primi libri Posteriorum scientię subalternatę tribuit nomen subalternantis, dum speculariam uocat Geometriam? quod si uerum est, & superior mathematica est, debet inferior quoque esse mathematica. Solent præterea omnes dicere subalternas E non facere numerum, quod si uerum est, nō potest inferior scientia esse naturalis, si superior est mathematica. Quum igitur dicendum sit has omnes esse mathematicas, & nullam ipsarum esse naturalem, necesse est omnes fuisse deceptos, dum dixerunt sensilem illam qualitatem esse in scientia inferiore modum consyderandi. Neque ullius momenti est defensio illa, ad quam aliqui confugiunt, dicunt enim non fieri scientiam diuersam per illam sensilis qualitatis additionem, quia hęc est differentia accidentalis, scientiæ autem, quæ sola accidentali differentia discrepant, non sunt admodum differentes iudicandæ; decipiuntur enim qui hęc dicunt, quia sit illa differentia quantum ipsi uoluerint accidentalis, certum est, dum sumitur ut modus consyderandi, ipsam tenere locū formæ, & fieri differentiam essentialem, ut in artibus omnibus consyderare possumus. Nos igitur post Auerroem primi huiusce rei ueritatem declaremus, quam ex ipso Auerroe didicimus in commentario 69. primi libri Posteriorum, quem locum quum nemo hactenus intellexerit, non paruum operæpretium faciemus, si ipsum pro occasione paucis uerbis declarauerimus. Inquit ibi Auerroes triplex dari scientiarum discrimen ratione subiecti, nam aliquæ, differunt penitus in re consyderata, quas etiam in modo cōsyderandi differre necesse est, quia diuersæ materiæ ad diuersarum formatum receptionem diriguntur; tales sunt Arithmetica, & Geometria, illa enim numerum prout est numerus, hęc uerò magnitudinem quatenus magnitudo est contemplatur. Aliæ in re consyderata non differunt, sed in modo tantùm consyderandi, ut diuina scientia ens consyderat quatenus est ens, naturalis uerò ens quatenus est mobile; propterea hæ scientiæ diuersę sunt, quia quæ à formis diuersis constituuntur, etiā si

Respon sio alquo: si.

Impugnatio.

Opinio propria

Tribus modis differūt sciētiæ rōne subiecti.

D materiam eandem habeant, res diuersæ dicendæ sunt. Aliæ uerò eandem rem consyderant, sed una cum additione, altera cum defectu; quod tertium membrum propter subalternas ab Auerroe ponitur, ut omnes confitentur, superior enim tractat eandem rem cum defectu sensilis qualitatis, quam inferior cum talis qualitatis additione; sed quia pingui Minerua alij dictum hoc Auerrois accipiunt, nos profundiùs ipsum contemplari oportet, quum enim subiectum utriusque scientiæ habeat & rem consyderatam, & modum consyderandi, uidendum est in utra harum duarum partium Auerroes subalternatum scientiarum discrimen constituat, nam si in ambabus differant, certum est tertium, & primum diuisionis membrum in eundem sensum cadere, proinde non tria esse membra, sed duo; si uerò in solo modo consyderandi, non in re consyderata, similiter tertium membrum idem est, ac secundum, quare duo tantū membra sunt, non tria; ergo remanet ut dicamus Auerroem intelligere discrimen esse in sola re consyderata, non in modo consyderandi, quę est reuera scientiarum subalternarum conditio, sic enim facile est tueri eas non facere numerum, & eandem scientiam esse, non duas diuersas. Dicimus igitur has scientias in re consyderata non penitus differre, sed accidentali tantùm differentia; in modo autem consyderandi nullo pacto differre, sed eundem seruari in subalternata ac in subalternante consyderandi modū; additio namque sensilis qualitatis (quod nemo hactenus intellexit) fit soli rei consyderatæ, non ipsi modo consyderandi; vt in musica res consyderata est numerus sonorum, modus autem consyderandi est ut numerus, non ut sonus; in Prospectiua res consyderata est linea in uisu accepta, modus autem consyderandi est ut linea, non ut in uisu; quod ab Aristotele clara uoce prolatum legimus in tertio capite libri 13. F Metaphysicæ, quare hanc ipsius sententiam extitisse haudquaquàm dubitare debemus; licet enim in particula 20. secundi libri Physicorū contrarium dicere uideatur, dum inquit Prospectiuum consyderare lineam non quatenus est mathematica, sed quatenus est naturalis; tamen non est dicendum Aristotelem sibi contra dicere, sed pingui Minerua ibi sumere hanc dictionem, quatenus, quę ibi non significat modum consyderandi, sed discrimen solùm Prospectiuæ, ac Geometrię qualecunque illud sit; quum enim hanc illi contraponat, ideò ad eam differentiam efficaciùs denotandam utitur ea uoce, quatenus, qua significaret Prospectiuam uergere quodammodo ad naturalem ob illam, quam diximus, accidentalem differentiam adiectam; quòd si putasset Prospectiuam esse uerè naturalem, certè in principio eiusdem contextus non eam uocasset mathematicam. Significauit etiam hanc sententiam Aristoteles in con-

Vera differentia inter subalternatam, & subalternantem.

contextu 69. primi libri Posteriorum, quando de subiecto inferioris scientiæ loquens dixit ipsum esse alterum, idest alteratum, subiectum enim scientiæ superioris nulla qualitate alteratum dicitur. sed subiectum inferioris, proinde non aliud esse dicitur, sed alteratum. Ex his igitur ratio facilè colligi potest cur Prospectiua aliquando nocatur Geometria, & musica appellatur Arithmetica, & omni subalternatę nomẽ subalternantis attribui potest; nam ubi idem penitus est modus consyderandi, ibi eadem est forma constituens, à qua cuiusque rei nominatio sumi solet.

Caput XIII. quomodo scientia subalternata a subalternante & subiectum, & principia, & affectiones accipiat.

Patet igitur scientiam subalternatam à subalternante subiectum sumere, eique addere materiam naturalem, ac sensilem qualitatem, sed modum consyderandi ab eadem accipere integrum, & nulla ei facta additione ipsum in mathematica puritate seruare. Quoniam autem subiectum est radix, à quo omnia, quæ in scientia tractantur, oriuntur, & pendent, si modus consyderandi in scientia inferiore è superiore integer accipitur, ex eadem & principia, & affectiones desumi necesse est; principia igitur, ex quibus musicus demonstrat, sunt accepta ex arithmetica, eaque esse possunt tum prima principia ipsius arithmeticæ, tum etiam conclusiones in arithmetica demonstratæ, & in musica pro principiis acceptę, ut ait Aristoteles in contextu 86. primi libri posteriorum, ideoque in 69. contextu eiusdem libri dixit scientiam inferiorem non cognoscere nisi quòd est, propterquid autem esse superioris, non enim per hoc significare voluit Aristoteles nunquàm in scientia inferiore demonstrari propter quid est, sed media per quæ in inferiore demonstratur propterquid est, esse accepta è scientia superiore; quum enim ille aliquid demonstrare dicatur, qui medium præbet, ideò si medium est arithmeticũ etiam demonstratio arithmetica dicitur, licèt in musica fiat; est autem arithmeticum, quia sumptum est ex natura numeri; Arithmetica enim numerum simpliciter contemplatur, musica uerò prout ab Arithmetica distinguitur, nil habet proprium nisi cognitionem quòd ita sit, quam quidem sensu consequitur merito sensilis qualitatis, in qua numeros consyderat. Eodem in loco dicit Aristoteles affectiones per se inhęrentes, quæ in inferiore scientia demonstrantur, esse scientiæ superioris, quoniam quæ de sonorum numero demonstrantur, illi tamen competunt non quatenus est in sonis, sed quatenus est numerus, ob id arithmeticę affectiones dicuntur ob eandem rationem.

Ille demõstrare aliqd dicitur, qui medium præbet.

A Non est tamen negandum fieri demonstrationes in musica ex aliis conclusionibus in eadem musica prædemonstratis, hoc enim in õmnibus contemplatiuis scientijs euenire necessum est; sed satis est si omnes demonstrationes Musicæ tandem in principia Arithmetica resoluantur; hoc enim intellexit Aristoteles quando dixit esse superioris scientiæ demonstrare propterquid est. Patet igitur quænam sit in scientiis subalternis tum subiecti, tum principiorum, tum accidentium participatio; neque is dicitur transitus de genere in genus, quoniam subiectum genus idem in utraque est, licèt in sciẽtia inferiore leuiter alteratum, sicuti prędiximus; propterea Aristoteles quando & transitũ de genere in genus, & usum principiorum cõmunium uitiosum esse docuit, semper has sciẽtias excepit, significans in his absurdum non esse id, quod in alijs uitiosum esse dixerat, nempè principiorum, & affectionum translationem
B de scientia in scientiam.

Caput XIIII. de discrimine scientiarum subalternarum, & earum, quas alii falsò dicunt esse subalternas.

Vt autem illa, quę de his scientijs diximus, meliùs intelligantur, & eas facillimè ab ijs, quæ subalternæ non sunt, dignoscere omnes possint, declarandum est id, quod in illo 69. commentario primi libri Posteriorum doctissimè consyderauit Auerroes, qui paulò post illam discriminis sciẽtiarum diuisionem, quam exposuimus, subiungit subalternantis scientię subiectum non esse genus subiecti scientiæ subalternatæ, numerus enim non est genus numeri in sonis accepti, sed est eadem forma utrobique, priùs quidem abiuncta a materia, deinde ad sensilẽ materiam contracta, etenim non per additio-
C nem materiei ad formam generalem species fit, sed potiùs per additionem formæ specialis, sicuti rationale animali adiectum humanam speciem facit; albedo autem sumpta sine materia non est genus albedinis, quæ est in niue, sed est eadem forma, quæ & sine materia, & cum materia sumitur. Ita igitur subiectum scientiæ superioris non est genus subiecti scientiæ inferioris, alia enim esse debet natura, ac forma generis, alia speciei, quod hic non cernimus, siquidem in scientia inferiore, atque in superiore eadem subiecti natura seruatur, dum idem penitus manet consyderandi modus. Hæc igitur illius dicti Auerrois ratio est, sed ipse id probat à posteriori, & argumento quidem pulcherrimo, & ad illum Aristotelis locum maximè accommodato, inquit enim, si subiectum scientiæ inferioris esset species subiecti superioris, non ampliùs verum esset

Subiectũ subalternis nõ ẽge nus subiectisub alternatæ.

esset id, quod Arist. dixit, affectiones, & principia è superiore scientia desumi ad demonstrandum in inferiore, quoniā affectiones proprię generis non competūt speciei ut subiecto primo, sed vt tres anguli æquales duobus rectis triāgulo æquilatero; non benè igitur de specie proprij subiecti demonstrarentur. Idem de principijs dicendū est, nam principia propria generis nō attribuuntur speciei primòm, sed sūt eius causę remotæ, quia causę generis sunt remotæ respectu speciei, ex talibus igitur principijs demonstratio propter quid in sciētia inferiore nō constitueretur; itaque si subiectum scientiæ inferioris esset species subiecti superioris, scientiæ inferiori neq; principia, neque affectiones a superiore sumere liceret. Ex his, quæ hactenus diximus, facilè colligere quisq; potest falsam esse eorum sententiam, qui dicunt scientias omnes esse subalternatas primæ philosophiæ, quum .n. earum subiecta per diuersos consyderandi modos distinguantur, nulla in eis subalternatio esse potest; diuinus quidem philosophus ens quatenus ens est contemplatur, naturalis uerò ens quatenus habens propensionem ad motū, quare videtur diuinus esse Arithmetico similis, naturalis autem musico, quum Arithmeticus numerum ut numerus est contempletur, musicus verò numerum illum, qui est in sonis; attamen nulla est similitudo, quia naturalis addit enti ꝓpensionem ad motum tanquàm alium nouum consyderandi modum, qui naturalem sciētiam constituit; neque retinet eundem modum cōsyderandi, quo diuinus philosophus in ipso ente versatur, quare sunt duæ diuersę sciētiæ, nec altera alteri subalternata est, & continentur sub secundo membro diuisionis ab Auer. factę; Musicus verò addit numero sonum, non tamē ut nouum consyderandi modum, sed vt qualitatem sensilem, qua res sola consyderata restringatur, modum autem consyderandi eundem retinet, quem arithmeticus habet, ideò ad tertium eius diuisionis membrum pertinet, non ad secūdū. Hoc idem de alijs omnibus scientiis, & artibus dicendum est, in quibus alii subalternationem esse dicant, in omnibus .n. id, quod modo dictū est, comperiemus, additionem scilicet alteri factam nouum esse consyderandi modū, proinde eas minimè dici posse subalternas. Aliarum igitur disciplinarum, & harum, quas subalternas uocamus, hoc, quod a subiecto sumitur, præcipuum est discrimen; ex hac autem differentia tāquàm radice plurima alia discrimina oriuntur, quæ quidē nos in prima philosophia respectu aliarum scientiarum in præsentia notabimus, in

Error dicētium omnes scientias esse subalternatas Metaphysicæ.

Subalternarū & non subalternarū discrimina.

D aliis postea disciplinis cuiq; consyderāti multò clariora erunt. Subiectum scientię subalternantis, ut modò dicebamus, non est genus subiecti scientiæ subalternatæ, at subiectum primę philosophiæ est genus subiectorum aliarū omniū scientiarum; quo fit ut prima principia metaphysicæ sint causę remotæ respectu accidentiū naturalium, & mathematicorum; non sic autem prima principia arithmeticę respectu accidentium musicorum, quum ex illis demonstrentur tanquam ex causis proximis. Præterea primus philosophus probat quidem principia scientię naturalis, & scientiarum mathematicarum, id tamen non facit in ipsa scientia naturali, uel in mathematicis; quia dum in his versamur, nobis non licet ex prima philosophia principia sumere ad demonstranda propria illius sciētiæ principia, his .n. omnino standum est, neq; petenda est ipsorum probatio, licèt ex principiis diuinæ scientiæ demonstrari possint, nam primus philosophus aliarum scientiarum principia probare dicitur in iis scientiis, quarum sunt principia, is .n. esset transitus de genere in genus ab Arist. reprobatus, sed in ipsa prima philosophia; at musicus dum in scientia musica uersatur, sumit principia ex arithmetica ad demonstrandū quicquid vult; proinde arithmeticus dicitur in ipsa scientia musica res musicas demonstrare. Præterea musicus probat suas conclusiones per principia arithmetica; at diuinus philosophus non potest demonstrare conclusiones naturales, sed principia tantùm naturalia, cōclusiones .n. naturales ex propriis principiis demonstrandę sunt, non ex alienis, idq; si quis faceret, transcendere de genere in genus diceretur; sunt etiam principia diuinę philosophię causę remotæ respectu accidentium naturalium, quare nullam ipsorum scientiam parerent; at principia arithmetica respectu theorematum musicorū sunt causæ proximæ. Plurima igitur sunt discrimina, quibus scientiæ subalternę ab aliis, quæ subalternæ esse videntur, nec tamen sunt, internoscuntur; sed hæc omnia a præcipua differentia, quæ a subiecto, & a modo consyderandi sumitur, deriuantur. De tribus igitur vocatis præcognitis, subiecto, principiis, & affectionibus, in quibus solis quælibet contemplatiua sciētia versari dicitur, quænam sit singulorum propria in scientiis consyderatio, & quomodo præcognoscantur, & quomodo ipsorum aliqua demōstrari possint, nec non quomodo plures sciētias eisdem participare contingat, uel non contingat, hæc dicta sint.

Quō primus philosophus probet principia aliarū scientiarum.

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE MEDIO DEMONSTRATIONIS Libri Duo.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum, in quo res consyderanda proponitur.

A DE medio potissimę demõstrationis magna inter Aristotelis interpretes latinos, & Arabes altercatio fuit, eaque adhuc inter logicæ professores perdurat, & in duas partes diuisa est, quęrunt enim utrius extremi medium sit causa, ac definitio; querunt etiam in quo genere causę sit causa, an ut materia, an vt forma, an vt finis, an ut efficiens. Prioris quidem quæstionis occasio fuit quoniam Aristoteles docuit in primo Posteriorum Analyticorum libro medium terminum potissimæ demonstrationis esse causam, siquidem perfecta rei scientia ea est, quæ per causam habetur; in secundo autem libro causam hanc, quæ medium demonstrationis est, definitionem esse dixit; hinc igitur dubitatio orta est nunquid Ari B stoteles uelit medium esse causam, & definitionem accidentis, an subiecti. Græci quidem hac de re nunquàm dubitarunt, sed rem clarã, atque conspicuam habuisse uidentur, ut reuera omnibus recta ratione utentibus, & Aristotelis uerba legentibus deberet esse clarissima. Arabes tamen non modò dubitarunt, sed a ueritate plurimum aberrarunt; ut ostendit Auer. a cuius sententia ne latum quidem ungnẽ hac in re discessuri sumus; ea enim, si benè intelligatur, vera est, & Aristoteli, ac rationi summoperè consentanea. Latini quoque omnes (mirabile dictu) decepti sunt, & omnes quoq; posteriores logici, qui rem hanc tractarunt, ut potuerit Hie-

A ronymus Balduinus in sua prolixa quæstione de medio Duodecim aliorum sententias recitare, & refutare, quibus ipse Decimamtertiã adiecit aliis fortasse multis deteriorem. Ego verò maximè dubius fui an de hac re aliquid scribere deberem, primùm enim dum Aristot. dicta, & sententiam, atque adeò rem ipsam spectabam, animoque uoluebam, superuacaneum uidebatur de re manifesta disputationem instituere; contra verò dum tot pręclaros uiros respiciebã, qui nescio qua cæcitate impediti ueritatẽ apud Arist. intueri nequiuerunt, non ab re futurum esse iudicabam si sententiam Aristot. ita explanarem, ut nullus ampliùs dubitationi locus relinqueretur. Hoc tandem iuuandi desyderium pręualuit, meque impulit ut non modò posteriorem quæstionem difficultatis plenam, & cõsyderatione dignissimam, sed priorem quoque licèt (meo quidem iudicio) explicatu facilem, B niterer pro uiribus soluere, & enodare. Hac igitur de re disputationem aggressurus, in primis aliorum sententias consyderare constitui, non dem omnes, sed aliquas præcipuas, ac ueluti cõtrarias, & extremas, ita enim fiet ut per contrariorum dogmatum examen ad ueritatis cognitionem faciliùs ducamur.

Caput Secundum de opinione Ioannis Scoti, et Thomæ, eorumq; argumentis.

PRimo loco Ioannis Scoti sententia examinanda proponitur, qui in secundo Posteriorum libro quęstione 56. ostendere nititur medium in demonstratione

potissima semper esse definitionem subiecti, nũ quàm affectionis; in demonstratione tamẽ, quę non sit potissima, concedit medium esse posse definitionem affectionis, sed de huiusmodi demonstratione nos in præsentia non loquimur.

1. arg. Probat hanc sententiam Scotus, & priùs partē affirmatiuam quòd medium sit semper definitio subiecti; accidentia propria fluũt a proprijs principijs speciei, hoc est a forma, & natura subiecti, quę minnium accidentium causa est, at potissima demonstratio ea est, quæ rem declarat per causam suam, a qua fluit, & pendet, igitur omnia accidentia propria demonstranda sunt per definitionem subiecti, quæ ex ipsius forma constituitur. Deinde negatiuam partem

2. arg. quòd medium non possit esse definitio affectionis, ita probat, illa non est potissima demonstratio, cuius principia tum secundùm esse, tum secundùm cognitionem pendent ex aliis prioribus principiis, sed definitio affectionis habet causam priorem, a qua pendet, formam, ac definitionem proprii subiecti, ergo demonstratio

E per definitionem affectionis tradita non est demonstratio potissima; maior clara est, quoniam Aristoteles docuit potissimam demonstrationē constare ex principiis primis, quibus alia priora non sint; minorem probat, quia definitio idem est, ac definitum, ergo quæ est causa definiti, eadem definitionis quoque causa est, definitio autem subiecti est causa accidentis, igitur etiam eiusdem definitionis causa erit, ex qua definitio illa demonstrari poterit. Hanc eandem sententiam Thomas secutus est, licèt Paulus Venetus, & alij contrariam ipsi opinionem attribuerint, nam in prima lectione secundi libri Posteriorum Thomas eadem, qua Scotus, distinctione utitur, quoniam enim Aristoteles ibi significare uidetur medium esse definitionem affectionis hoc ipse aduersus se obiciens postea respondet se non negare medium esse posse definitionem affectionis, tamen dicere definitionem ipsam affectionis sciri non posse nisi de-

F monstretur per definitionem subiecti; duos igitur ponit demonstrationis gradus, unam, qua demonstratur affectio per suam definitionem; alteram, qua definitio affectionis demonstratur per definitionem subiecti priorem, & hanc censet esse primi gradus, & potissimam demonstrationem; quare absque dubio putauit Thomas medium demonstrationis potissimæ esse definitionem subiecti; & rectè Scotus eo in loco hanc ipsi Thomæ opinionem, quam & ipse secutus est, ascripsit. Sectatores quoque Thomæ hanc eandem sententiam enixè tuentur, eamque Thomæ sententiam fuisse efficaciter aduersus Paulum Venetũ ostendere nituntur, hi pluribus argumentis hanc opinionem cõfirmant; sed nos aliis omissis unum tantùm præter illa,

3 arg. quæ a Scoto adducta sunt, afferemus, quoniam ob ea, quę mox dicentur, non uidetur silentio

D prætereundum, quum secta quoque contraria eodem argumento utatur, ut postea uidebimus; argumentum autem tale est, si medium esset definitio affectionis, committeretur in demonstratione petitio principii, quoniam definitio, ac definitum idem sunt, ergo æquè est ignotum quòd affectio in subiecto insit, quę est conclusio, & quòd definitio affectionis insit in eodem subiecto, quæ est propositio minor; itaque minor æquè est ignota, ac conclusio, quia utriusque idem est sensus, proinde est petitio principii.

Caput Tertium, dictæ sententiæ confutatio.

Hæc sententia cuiuscunque fuerit falsa est, nec difficile nobis erit tum ratione, tum Aristotelis authoritate ipsius falsitatem ostendere; ratione qui Ratio. dem sic, scientia, quę per demonstrationem cõparatur, est rei, quæsitę cognitio per suam causam, atqui id, quod quæritur, non est subiectũ, hoc enim omnifariam prænoscitur, & notum supponitur, sed affectio quęritur, & eius scientia per demonstrationem traditur, non scientia subiecti, igitur affectionis causa medium esse debet; si causa, ergo & definitio, quia propria cuiusque affectionis causa sumitur necessariò in eiusdem definitione, si perfecta debeat esse definitio, ideò Aristoteles in principio secundi libri Posteriorum docet idem esse scire propterquid est, & scire quid est, quia scire propter quid est, est scire causam rei; definitio autem ex eadem causa assignatur; igitur qui nouit propterquid res est, nouit etiam quid est, ergo medium est causa, & definitio affectionis, eaque est tenenda sententia Aristotelis, qui in particulis 41. 95. 7 secundi libri Posteriorum clare di- testimonia Aristotelis. cit medium in demonstratione esse rationem primi extremi, hoc est definitionem accidẽtis, ut ipsemet in dictis locis interpretatur, nam in 41. dicit { primi extremi, idest, ipsius A. } dixerat enim A. significare eclipsim, & statim subiũgit {est enim eclipsis obiectio terræ} quibus uerbis profert ipsam maioris extremi definitionē, quæ fuit in demonstratione medius terminus. In particula autem illa 97. eius uerba sunt hęc {medium est ratio primi extremi, quo circa omnes scientiæ per definitionem fiunt} declarat igitur rationem ibi significare definitionem, & statim affert exempla, quibus declarat medium esse definitionem maioris extremi, demonstrat enim foliorum casum de arboribus per congelationem humoris, & definiens ipsum foliorum casum dicit esse congelationem humoris. In omnibus autem exemplis demonstrationum, quibus in eo secundo libro utitur Aristoteles, inspicere possumus mediũ solius maioris extremi causam, ac definitionem esse, minoris verò nequaquàm, nam terræ interpositio

neque

neque causa, neque definitio est ipsius lunæ, A sed est causa, & definitio eclipsis; extinctio ignis non est causa, neque definitio nubis, sed tonitrus; congelatio humoris non est causa, ne que definitio arborum, sed casus foliorũ; ideò mirãdum profectò est quomodo dicere aliquis potuerit sententiam Aristotelis esse quòd in omni demonstratione potissima medium sit de finitio subiecti, quum in nulla earum, quibus utitur ipse Aristoteles, id appareat. Sed hanc obiectionem uidentes sectatores Thomæ, & Scotus respondent eas demonstrationes, quarum mentionem facit Aristoteles in eo secundo libro, non esse potissimas, sed esse secundi gradus demonstrationes; aduersus quam respõsionem ita argumentor, illa demonstratio est appellanda potissima, quæ perfectam rei scientiam nobis tradit, ita ut nihil ampliùs de ea re quæri, uel cognosci possit, at demonstratio eclipsis lunæ per obiectionem terræ tradit plenam ipsius eclipsis scientiam, ita ut nihil de eclipsi B quærendum, uel sciendum maneat, idem dico de aliis memoratis demonstrationibus, ergo illæ omnes sunt potissimæ demonstrationes; maiorem propositionem nemo sanę mentis negaret, demonstratio nanque instrumentum est, & ex fine iudicatur, nempe ex scientia, quam in nobis parit; quæ igitur demonstratio præstantissimam scientiam pręstat, ea est præstantissima, ac potissima demonstratio, qua non datur alia potior; pręstantissima autem rei scientia tunc acquisita esse dicitur, quando omni quęstioni, ac toti animi nostri desyderio satisfactum est, ut nil ampliùs nobis quærendum, uel desyderandum maneat: probatur minor testimonio Aristotelis in primo capite secundi libri posteriorum, & in contextu 40. & 41. eiusdem, imò etiam absque Aristotelis testimonio res ipsa per se manifesta est; docet in principio illius secundi libri Aristoteles quatuor esse ad summum ea, quæ sciri, ac quæri possunt, an sit, quid C sit, an insit, & cur insit; postea ostendit has omnes unius, & eiusdem medij quęstiones esse, ita ut eo uno medio inuento ijs omnibus simul quæstionibus satisfactum sit, quod declarat exemplo eclipsis lunę, possumus enim quærere an sit eclipsis, & an insit in luna, quæ duæ quæstiones in accidentibus in unum sensum cadũt, siquidem accidentis esse est inesse; possumus etiam quærere cur insit in luna eclipsis, & quid sit, quæ similiter duæ quæstiones in idem concidunt, quia causa, propter quam est eclipsis, est etiam definitio eclipsis; his omnibus quatuor quęstionibus inquit Aristoteles vnam, atque eandem rem quæri, scilicet idem demonstrationis medium, eandem eclipsis causam, hęc enim una est, interpositio terrę, qua vna illis omnibus quęstionibus ita satis fit, ut nihil amplius de eclipsi quærendum, uel sciendum relinquatur; ideò dicit ibi Aristoteles, si propè lunam essemus, & terram interpositam inter solem, & lunam intueremur, iam causa eclipsis per sensum cognita non quæreremus ampliùs an sit eclipsis, neque quamobrem sit, neque etiam quid sit, quia per eandem causam omnia cognouissemus, ea igitur demonstratio, qua eclipsis in luna ostenditur per interpositionem terræ, tradit omnium scientiam, quæ de eclipsi quęri possunt, ostendit enim quòd sit, & in luna insit, propterquid insit, & quid sit; cur igitur non est potissima demonstratio, si declarat rem esse, & propterquid sit, atque etiam quid sit, quoniam definitionem solo situ differentẽ elargitur? quid ampliùs (quæso) alia ulla demõstratio declarat, quòd hęc non declaret? certè nihil, hæc igitur est potissima demonstratio, qua non datur alia potior. Quapropter non sunt audiendi illi, qui dicunt eas, quarum mentionem facit Aristoteles in secundo libro Posteriorum, potissimas demonstrationes non esse, præsertim quum hæc sententia ipsa per se suam declaret absurditatem, quum enim ille secundus liber sit omnium logicorum librorum finis, & scopus, existimandum potiùs est, atque adeò pro comperto habendum in eo libro de præstantissima demonstrationis specie sermonem fieri, non de illa, quæ est secundi gradus. Quem admodum igitur Aristoteles semper dixit medium potissimæ demonstrationis esse definitionem maioris extremi, ita & Thomas, & Scotus, & eorum sectatores ad propositam quęstionem respondentes dicere deberet medium esse definitionem affectionis, hoc enim in demonstratione potissima necessarium, ac perpetuum est, non id, quod ipsi dicunt, nam Aristoteles quoque nunquàm dixit medium demonstrationis esse definitionem subiecti, cognouit enim non semper illud in demonstratione reperiri; quòd si ea esset omnium potissimarum demonstrationum conditio ut medium sit definitio subiecti, errasset profectò Aristoteles, qui demonstrationis non potissimæ conditionem hanc expressisset, ac fusissimè declarasset, quòd eius medium est definitio maioris extremi; potissimæ autem demonstrationis conditionem illam ualdè pręcipuam nullibi tetigisset, uidelicet quòd eius medium sit definitio subiecti. Hæc igitur opinio, ut mihi uidetur, omnium absurdissima, & ab Aristotele alienissima est.

Respon sio ad-uectatio tum.

Impugnatio.

Caput Quartũ de opinione Egidii, et eius fundamẽtis.

Contrariam sententiam tuetur Egidius in secundo libro Posteriorum in sua quæstione de medio demonstrationis, ubi nititur demonstrare mediũ in potissima demonstratione semper esse definitionẽ affectionis, & nunquàm esse posse definitionẽm subiecti; inquit enim dari in eodem subiecto multas affectiones, quarum una alius causa est, & illa alius, & ita deinceps, ideò

quum omnis demonstratio fieri debeat ex causa proxima affectionis quęsitæ, medium erit semper affectio aliqua, quę alterius affectionis causa est; & quia in definitione perfecta cuiuscunq; accidentis oportet eius causam accipere, a qua accidens ipsum producitur, ac pendet, propterea ex eadem causa definitur accidens, per quam etiam demonstratur; medium igitur est semper definitio affectionis, & est altera affectio eiusdem subiecti, proinde nunquàm est definitio ipsius subiecti. Quoniam autem in resolutione effectuum in suas causas non est procedendum ad infinitum, ideò quum hæc affectio causam habeat aliam affectionem, & illa aliam, necesse est ut perueniamus tandem ad aliquam primam affectionem, quæ nullam habeat priorem causam, sed in eo subiecto insit immediatè, proinde sit indemonstrabilis, & principium per se notũ. Fatetur tamen Egidius quandoque medium esse simul definitionẽ subiecti, quando contingat vt in definitione subiecti præter partes eius essentiales sumatur aliquod accidens; illud enim accidens, si sumatur medium ad aliud accidens demonstrandum, erit quidẽ definitio maioris extremi prout eius causa est, sed erit etiam definitio subiecti quatenus in eius definitione accipitur; sic etiam si forma subiecti ignoretur, & loco eius sumatur in ipsius definitione aliquod accidens proprium, & illud idem sumatur ut medium ad demonstrandum alterum accidens, medium dicetur esse definitio subiecti, & affectionis simul; manifestum est igitur, si medium aliquãdo est definitio subiecti, id non esse nisi merito illius accidentis, quod in ea definitione sumi cõtingat; sed formam ipsam subiecti, aut materiam nunquàm vult Egidius in demonstratione medium

1.arg. esse posse. Hanc sententiam probat primũ authoritate Aristotelis in toto secundo libro posteriorum, ubi semper dicit medium esse definitionem maioris extremi, nunquàm dicit minoris; & in primo capite eius libri docet idem esse scire propterquid est, & scire quid est, quoniam medium, quod est causa maioris extremi, est simul eius definitio, ut ipse Aristoteles apertè ibi declarat; Exempla quoque omnia demõstrationum, quibus in eo secundo libro utitur Aristoteles, eiusmodi sunt ut medium habeant aliquod accidens, quod sit definitio maioris extremi tantùm, nunquàm minoris.

2.arg. Vtitur etiã eodem argumento Egidius, quo etiam contraria secta utebatur; si medium esset definitio minoris extremi, demonstrando peteremus principium, quia definitio, ac definitum idem sunt, ergo æquè ignotum est affectionem inesse in subiecto, quæ est conclusio, ac eandem inesse definitioni subiecti, quę est propositio maior, æquè igitur ignota erit maior, ac conclusio; quia utriusque idem est sensus, quæ est petitio principij.

Caput Quintum, confutatio sententiæ Egidij.

Primus error Egidii.

HAec quoque Egidij sententia reijciẽda est, quia in multis deceptus est Egidius; errauit primùm (ut a postremo eius dicto ordiamur) dum dixit accidentia aliquãdo sumi posse in definitione subiecti vel præter partes essentiales, uel loco alicuius partis essentialis latentis; quòd enim præter essentiales partes accidens aliquod in definitione sumatur, absurdum est, ac penitùs absonum rationi, quia ubi partes essentiales habentur, accidentia in definitione assumere nõ opus est; quòd uerò latente aliqua parte essentiali, vt forma, ac propria differentia rei, accidens aliquod loco eius sumatur; id quidem verissimè dicitur, & est Auerrois sententia ab eo optimè declarata in commentatio 20. secundi libri Posteriorum, sed tamen dicimus accidens illud tunc pro differentia esse, & pro forma, non amplius pro accidente, neque pro seipso, differentiæ nanque officio, non accidentis fungitur, ob id si forma illa affectionis demonstrandæ causa non est, nullum quoque accidens, quod illius formę loco sumatur, illius affectionis causa dici potest dum pro forma sumitur, sed solùm dũ pro seipso sumitur, & ut tale accidens; quum igitur medium in demonstratione accipiatur ut causa affectionis, quæ demonstratur, non potest sumi pro forma, si forma non est illius affectionis causa, ideò errauit hac in re Egidius.

accidẽs in definitione sumere nõ licet nisi loco formæ latẽtis.

secũdus error.

Errauit etiam dicens definitionem subiecti nunquàm in demonstratione medium esse posse, quia hoc dato sequeretur primũ modũ dicendi per se nullum in demonstratione locum obtinere, conclusio.n. demonstrationis absq; dubio est per se secundo modo, nunquàm primo, quũ in ea accidens proprium de subiecto prædicetur; maior quoq; propositio semper est per se secundo modo, quia semper in ea prędicatur effectus de sua causa, quę in ipsius definitione sumitur; ut ostendimus aliàs in libro nostro de propositionibus necessarijs; relinquitur propositio minor, quę possit esse per se primo modo, si medium, quod in ea prædicatur, sit definitio, uel pars definitionis subiecti; hoc autem si negemus, & cum Egidio dicamus medium semper esse alterum accidens eiusdem subiecti, minor quoque semper erit per se secundo modo; primus igitur modus ad demonstrationem est prorsus inutilis. Præterea argumentum sumitur aduersus Egidium ex uerbis Aristotelis in contextu trigesimoprimo quarti libri Physicorum, ubi dicit omnem bonam definitionem tria munera præstare, primùm quidem declarare essentiam rei definitæ; deinde soluere omnia dubia, quæ in ea contingunt, demum accidentium omnium, quæ in re insunt, causam adducere; igitur ex definitione subiecti vult Aristoteles tanquàm ex causa

acci-

accidentia demonſtrari. Idem legimus apud Ariſtotelem in contextu vndecimo primi libri de Anima, vbi dicit vanam,& Dialecticam eſſe illam definitionem, quæ rei definitæ accidentia, eorumq́ue cauſas non declaret;& loquitur de ſubiecti definitione, quare maniſeſtiſſima eſt Ariſtotelis ſententia quòd definitio ſubiecti eſt cauſa accidentium, quę in ipſo ſubiecto inſunt, proinde medium eſſe poteſt, ex quo accidentia demonſtrentur; ununquodque enim tunc ſcitur, quando per ſuam cauſam, quæcunque illa ſit, demonſtratur. Maximus eſt etiam error Egidii dum dicit in reſolutione accidentium in ſuas cauſas tandem perueniri ad quoddam primum accidens indemonſtrabile, quod in ſubiecto illo hęret abſque cauſa media; hoc enim ita eſt falſum, vt nihil falſius dici poſſit, quod ita oſtendo, accidens illud primũ vel cauſam aliquam habet, uel non habet; ſi habet, nou eſt igitur indemonſtrabile, quia quicquid extra ſe cauſam habet, qua eſt, ex ea poteſt, ac deber demonſtrari, ſiue illa in eo ſubiecto ſit, ſiue extra, ſicuti demonſtratur in luna eclipſis per obiectionem terræ; ſi uerò nullam cauſam haber, per quam in illo ſubiecto inſit, ſequitur ut in illo ſubiecto non inſit per ſe, ſed per accidens, quicquid enim alicui ineſt, id uel per ſe ineſt primo modo, uel per ſe ſecundo, uel per accidens; ut ait Ariſtoteles in Primo libro poſteriorum, at accidens illud non poteſt ineſſe per ſe primo modo; quia nullum accidens quatenus eſt accidens ſumitur in definitione ſubiecti, ſed contra potiùs ſubiectum in definitione plurium accidentium accipitur: non eſt etiam per ſe ſecundo modo, ut facilè oſtendimus per ea, quæ aliàs dicta a nobis ſunt de modis dicendi per ſe in libro de propoſitionibus neceſſarijs, eſt enim ſecundi modi dicendi per ſe propria conditio ut ſubiectũ ſumatur in definitione accidentis prædicati, at primum illud accidens non ſumit in ſua definitione ſubiectũ quia quicquid in definitione alicuius ſumitur, illius cauſa eſt, ſumitur.n. cauſa in definitione effectus, ſed non effectus in definitione cauſę; ſubiectũ autem reſpectu illius primi accidentis quęnam cauſa erit? certè non eſt finis, ut patet; non efficiens, quia negat Egidius accidens illud ullam habere eiuſmodi cauſam; non forma, neque materia, hæ nanque ſunt cauſæ internæ, & partes rem conſtituentes; non eſt igitur cauſa illius effectus, niſi dicatur eſſe materia externa, in qua ineſt, non ex qua conſtet; ſed hęc eſt impropriè dicta cauſa, neque facit nexum eſſentialem, ſeu per ſe in terminis propoſitionis, nec ſumitur in definitione effectus, ut accidentia communia teſtantur, nam ipſa quoque a ſubiecto pendent ut a materia externa, tamen in eorum definitione ſubiectum non accipitur; ergo primum illud accidens ab Egidio excogitatum non

Tertius error.

B

C

A ſumet in ſua definitione ſubiectum, ſi ab eo nó pendet alio modo, quàm ut a materia externa, per ſe igitur ſecundo modo non ineſt; ideò relinquitur ut inſit per accidens, ergo nullum in demonſtratione locum habere poteſt, ea nanque omnia, quæ ex accidenti ſunt, alieniſſima eſſe a demóſtrationis natura docuit Ariſtoteles.

Caput Sextum, in quo alia quorundam poſteriorum opinio exponitur.

Plurimi hac tempeſtate mediam quandam opinionem ſequuntur, quam dicunt eſſe Auerrois,& qua putant ſe facilè poſſe eas, quas memorauimus, contrarias ſententias conciliare; dicunt enim medium potiſſimæ demonſtrationis ſimul eſſe cauſam, ac definitionem maioris, ac minoris extremi, ſubiecti nanque ſemper eſt cauſa formalis, proinde eius definitio formalis, ut uocant, ſiue eſſentialis; ſed eadem forma eſt ſimul cauſa affectionis, non tamen ampliùs cauſa formalis, ſed cauſa externa, ut effectrix; & quoniam per talem cauſam ipſa affectio definienda eſt, ideò eſt etiam ipſius affectionis definitio, non tamen definitio formalis, ſed cauſalis; ut ſi per rationale medium demonſtremus hominem eſſe riſibilem, rationalitas eſt cauſa hominis ut forma, & eſt cauſa riſibilitatis ut effectrix; eadem igitur cauſa conſtituit definitionem hominis formalem, & definitionem riſibilitatis cauſalem; medium igitur eſt cauſa, & definitio utriuſque extremi ſimul. Videntes autem hi Ariſtotelem ſæpe in ſecundo poſteriorum libro in locis ſupra memoratis dicere medium eſſe definitioné maioris extremi, nunquàm dicere minoris, ad hoc reſpondent Ariſtotelem id, quod in demóſtratione præcipuum eſt, reſpexiſſe, demonſtratio nanque extruitur propter affectionem, non propter ſubiectum; & medium ſumitur ut affectionis ſcientia habeatur, non ut ſubiecti; affectionem igitur reſpiciens Ariſtoteles ſemper dixit medium eſſe definitionem affectionis; ſed non negaret eſſe ſimul definitionem ſubiecti. Sententiam hanc confirmant argumento accepto a definitione ſcientiæ, quod putant eſſe efficaciſſimum, ſcientia, quę per demonſtrationem quęritur, eſt cognitio rei per cauſam, propter quam eſt, atqui per omnia cauſarum genera diſcurrendo nullam inueniemus, quę dici poſſit cauſa, propter quam res eſt, niſi ſolã formam, medium igitur eſt cauſa formalis; at affectionis forma eſſe non poteſt, accidens enim formalem cauſam ab ipſo diuerſam non habet, quum ipſum forma quædam ſit a cauſis potiùs pendens, quàm quę cauſa appellari poſſit; erit itaque forma ſubiecti; ſed in demonſtratione cauſam accidentis quærimus, ergo idem mediũ eſt forma ſubiecti, & cauſa externa

Tomitani opinio.

Reſponſio illorum ad obiectioné.

argumétũ eorũdem.

affectionis proinde est definitio utriusque extremi. Hęc igitur videtur plana, & facilis contrariarum opinionum, quas prædiximus, conciliatio.

Caput Septimum, dictæ sententiæ confutatio.

HAec opinio, quamquàm hac tempestate à multis probatur, mihi tamen probari nunquàm potuit; habeo namque aduersus eam & rationem, & authoritatem tum Aristotelis, tum etiã Auerrois, qua certè non vterer, nisi omnes huius dogmatis sectatores Auerroistę essent. Io primis decipiuntur dum putant posse hac ratione contrarias aliorum sententias conciliari, illi nanque nec possunt conciliari, nec uolunt; nam Scotus non solùm ostendit medium semper esse definitionem subiecti, sed probat etiam nunquàm esse posse definitionem affectionis. Thomas quoque confiteri non uult eandem esse posse vtriusq; simul extremi definitionem, quum dicat affectionem demonstrari per definitionem affectionis, sed definitionem affectionis demõstrandam esse per definitionem subiecti; definitio igitur affectionis apud eum non est definitio subiecti. Egidius uerò non solùm probat medium semper esse definitionem affectionis, sed probat etiam non posse unquàm esse definitionem subiecti, quia apertè dicit medium semper esse alterum accidens, nunquàm esse formam; quomodo igitur possunt conciliari? Verùm hoc prætereamus, ostendamus ipsam per se horum posteriorum sententiam falsam esse, primùm quidem aduersus eam argumentor ex definitione scientię, unde ipsi quoque argumẽtum sumpserunt, scire per demonstrationem est cognoscere rem per causam, propter quam est, at plurimorum accidentium causæ, propter quas sũt, sunt alia accidentia, non sunt formæ subiectorum suorum, ergo nõ per formam subiecti, sed per illa accidentia demonstrari debent, & illæ erunt potissimę demõstrationes; uel idem aliis uerbis sic clarius dicamus, causa, propter quam unumquodque accidens est, debet esse mediũ, ex quo illud potissimè demonstretur; sed multa accidentia sunt causæ, propter quas alia accidẽtia sunt, quorum causę non sunt formæ subiectorum suorum, ergo multa accidentia debent esse termini medij plurimarum potissimarum demonstrationum, non definitiones subiectorum; maior propositio clara est ex definitione scientię; minor satis superque exemplis declarari potest, ijs præsertim, quibus utitur Aristoteles in posterioribus Analyticis; causa enim cur luna lumen accipiat per accretiones non est forma ipsa lunæ, sed figura eius sphærica; causa cur luna obscuretur non est forma lunę, sed obiectio terræ; causa tonitrus non est forma nubis, sed extinctio ignis, uel aliquod aliud accidens; causa casus foliorum de arboribus non est ipsa arborum forma, sed congelatio homoris; has tamen omnes demonstrationes Aristoteles vult esse potissimas, quia per nullas alias causas possunt illa accidentia meliùs, ac potiùs demonstrari, quàm per eas, quas memorauimus. Ad hoc argumentum aduersarijs non incognitum solent ipsi duobus modis respondere, dicunt aliqui posse quidem sumi accidens aliquod pro medio demonstrationis non potissimę, sed in potissima demonstratione nunquã; eas uerò, quas commemorauimus, non esse potissimas demonstrationes, sed secundi gradus. Hanc responsionem nos antea satis reprobauimus & ratione, & Aristotelis authoritate, quando Scoti sententiam reiecimus; nunc Auerrois, quem hi sequuntur, testimonium addere possemus, qui in commentario trigesimoquinto primi libri Posteriorum, & in commentario quadragesimo secundi clarè dicit demonstrationem eclipsis lunę ex obiectione terræ esse potissimam demonstrationem; Et in commentario trigesimoprimo quarti libri Physicorum declarans id, quod ibi dicitur ab Aristotele, bonam definitionem tradere causas accidẽtium, quæ in re definita insunt, inquit Auerroes dictum Aristotelis verum quidem esse, at non reciprocari, nam omnis bona definitio subiecti debet reddere causas accidentium illius subiecti; sed non omne id, per quod redditur causa accidentium subiecti, est definitio ipsius, ergo apud Auerroem definitio subiecti non omniũ eius accidentium causa est; quare aliquorum causæ erunt alia accidentia; igitur si demonstranda est res per suam propriam causam, propter quam est, accidentia illa per formam, seu definitionem subiecti demonstrari non possunt, sed demonstranda sunt per alia accidentia, quæ sunt eorum propriæ, & æquatæ causæ; & illæ erunt potissimæ demonstrationes, tunc enim affectio potissimè demonstratur, quando meliùs, ac potiùs demonstrari non potest, & quando per eam demonstrationem omnibus simul quęstionibus satisfit. Sed apertissimè id legimus apud Auerroem in commentarijs quinquagesimosexto, & 179. primi libri Posteriorum, ubi dicit magnam partem demonstrationum celebratarum fieri per media, quę non sunt causæ subiecti, sed sunt accidentia essentialia, ex quibus alia accidentia demonstrantur; nec loquitur de aliqua secundi gradus demonstratione, sed de potissima, vt legentibus patet; dantur igitur secũdùm Auerroem plurimæ demonstrationes potissimæ, quibus accidentia ex alijs accidentibus, quæ propriæ eorum causę sunt, demonstrantur; quare ea responsio ad argumentum uana est. Alij uerò, fortasse ut has obiectiones effugerent, aliter responderunt dicendo se non negare in demonstratione potissima sumi sæpe pro medio

Margin notes: Impugnatio conciliationis. — Contra sententiã argumẽtum primum. — Responsio illorum. — Impugnatio. — Auerr. testimonia q in demõstratione potissima mediũ sæpe sit alterũ accidens. — Alia responsio.

dio accidens aliquod, sed tunc non sumi vt accidens, sed loco formæ latentis, quum.n. sæpenumero contingat propriam rei formam ignorari, accidens aliquod pro forma accipi solet; perinde igitur est ac si forma ipsa accipiatur; propterea non defuerunt qui dixerint veram causam eclipsis lunæ esse ipsam naturam lunæ, non obiectionem terræ, quia nisi ea esset lunæ natura ut lumen ab alio acciperet, & eo priuata obscuraretur, obiectio terræ eam lumine priuare non posset; vera igitur causa eclipsis est forma lunæ, sed quum hęc sit ignota, sumitur loco eius obiectio terræ, per hoc tamen non stat, quin demonstratio illa dicatur per formam subiecti facta, quia non est respiciendum illud accidens, quod pro medio accipitur, sed forma, cuius loco ipsum accidens sumitur. Idem dicunt de alijs omnibus demonstrationibus, quarum medium sit aliquod accidens, & nituntur ostendere verum medium in illis omnibus esse formam subiecti, non illud accidens, quū hoc B ipsius formæ loco sumatur; ideò negarunt etiā dari accidentia ab externis causis pendentia tā quàm à proprijs, & æquatis causis, sed omnium accidentium propriorum veram, & ęquatā causam esse putarunt formam proprii subiecti, qua ignorata sumitur pro medio demonstrationis aliquod accidens vel in eo subiecto inhærens, uel etiam externum. Sed hæc responsio est deterior priore, quia interpositio terrę est uera causa eclipsis, non forma lunæ; sic figura sphærica est uera causa accretionis luminis in luna, non ipsa lunæ forma; ergo quando hęc accidentia, vel alia huiusmodi sumuntur pro mediis, pro se sumuntur, non pro forma; idque rationem efficacissima demonstrare possumus hoc priùs fundamento constituto, quod Aristotelis est in secundo libro posteriorum, causam, quę demōstrationis potissimæ terminus medius est, & affectionem ab ea pendentem, quæ est maior extremitas, æquales esse debere, & reciprocari, ut C posita utrauis altera quoque ponatur; ideò Auerroes ibi in commentario nonagesimoquinto illius secundi libri dicit { oportet causatum cum causa sua substantiali esse conuertibile. } docet prętereà ibi Aristoteles talem causam cuiusque effectus unam esse, non plures; ob id rectè dicebat Auerroes in commentario quadragesimosexto primi libri Posteriorum unius rei unam esse demonstrationem, & unam definitionem, quia unius rei una est causa, & potissimā demonstrationem intelligebat, hęc enim ex tali causa fit, & est potestate definitio, quoniam eiusmodi causa declarat simul propterquid est, & quid est; causa igitur, ex qua demonstratio potissima constituitur, cum effectu reciprocatur & unius rei una est, non plures. Hoc constituto, ita argumentor, accidentia, quæ formā subiecti, ut ueram, & æquatam causam consequuntur, sunt perpetua in subiectis suis, at eclipsis non semper est in luna, tonitrus nō semper est in nube, folia non semper de arboribus cadunt, ergo hæc non sunt talia accidentia, quæ formam subiecti ut causam consequantur; maior clara est ex fundamentis modò iactis, quia si forma semper est in eo corpore, cuius est forma, & dum ipsum durat, ab eo inseparabilis est, necesse est in eodem semper, ac incessanter inesse omnia accidentia, quorum uera, & æquata causa est ipsa forma, effectus enim cum sua causa reciprocari debet, ut posita actu causa effectus quoque actu ex necessitate ponatur, & posito effectu ponatur causa, quemadmodum posita forma ignis actu ponitur actu summus calor, & posito summo calore ponitur forma ignis; sic posito rationali risibile ponitur, & posito risibili ponitur rationale; minor per se manifesta est, datur enim luna, & forma eius actu sine eclipsi; datur actu forma nubis sine tonitru; datur forma arboris sine foliorum casu; horum igitur accidentium causa non est forma subiecti; & miror equidem quod aliquis in tātum errorem labi potuerit, nec uiderit, si forma lunæ esset uera, & ęquata causa eclipsis, omnino oportere in luna semper esse eclipsim, sicuti in luna semper est propria forma, seu propria eius natura. Sed quod eos decepit, fuit quòd pro potestate actum acceperunt, quum ea tamen distincta, & opposita sint, neque unam, & eandem causam habeant; causa enim ut homo ambulare possit est anima; at causa ut actu ambulet non est ampliùs anima, nisi ut causa remota, & quę dicitur sine qua non, sed est finis aliquis externus, qui monet animam ad ambulandum, ut sanitas, desyderium uidendi amicum, & aliquid huiusmodi, ob id si quis aliquem percontaretur, cur potes ambulare? & ille responderet, quia sum uiuus, is uerā, & æquatam causam afferret; at si quęreret, cur ambulas? & responderet, quia sum uiuus, uana esset responsio, quæ illi quęstioni non satisfaceret; quòd si responderet, propter sanitatem, rectè responderet; propterea dicere soleo non rectam esse illorum sententiam, qui dicunt materiam esse causam generationis, & interitus rerum (nisi intelligant causam, sine qua non, de qua in præsentia non loquimur, de causa enim proxima, & ęquata loquimur, quæ simul atque ponitur, effectus quoque ponatur necesse est) est quidem materia causa uera ut res generari, & interire possint, quicquid enim materiam habet, id generationi, & interitui obnoxium est; sed ut actu generentur, uel actu intereant, causa non est materia, sed agens generans, uel interimens; aliud enim est generatio, & interitus actualis, aliud est (ut ita loquamur) generabilitas, & corruptibilitas; ideò aliàs dum primum Aristotelis librum de generatione, & interitu publicè interpretaremur, ostendimus Aristotelem non dicere materiam esse

Impugnatio.

Alia est potestatis causa, alia actus idem 2. libr. de prop. nece. c. 17.

esse causam perpetuæ generationis, & perpetui interitus, sed dicere materiam esse causam vt generatio, & interitus in rebus perpetuò durare possint; quare materia est causa possibilitatis generationis perpetuæ, causa verò perpetuæ generationis non est nisi agens perpetuò res generans, & interimens, de qua causa loquitur Aristoteles in calce secundi libri de generatione, & interitu, in primo enim libro satis habuit eius possibilitatem, & causam possibilitatis ostendere.

materia causa è rebus vt fieri possint, agens ut fiat, forma vero ut sint.

Idcircò soleo etiam corrigere dictum Themistij in initio secundi libri de Anima, vbi dicit materiam esse causam rebus ut fiant, formam verò causam esse ut sint; ego uerò dicendum potius puto materiam causam rebus esse ut fieri possint, agens autem causam esse ut fiant, formam uerò ut sint. Eadem igitur ratione dicendum est aliud esse actualem lunæ eclipsim, aliud esse eius eclipsabilitatem, proinde aliam huius, aliam illius causam esse; causa nanque B eclipsabilitatis non est nisi propria lunæ natura, quoniam enim ea est ipsius lunæ conditio ut ex se non splendeat, sed a Sole lumen recipiat, ideo potest eo lumine priuari, siquid opacum interponatur. Sed ut actu obscuretur, & priuetur lumine causa non est natura lunæ, sed sola terræ interpositio. Si quis uerò obijciat, terræ interpositio non faceret eclipsim in luna, nisi luna eam, quam diximus, naturam haberet; uana, & pueriles hæc obiectio est, siquidem nos non negamus lunam, & eius naturam omnino necessariam esse ad eclipsim, ut eius causam sine qua non, sed negamus esse causam adæquatam, quum posita luna non statim ponatur actu eclipsis; quemadmodum non ambularet homo, nisi uiuus esset, & animatus, attamen anima non est huius ambulationis causa, nisi remota; agens enim si agere debeat, aptitudinem ad patiendum in patiente requirit, nec propterea aptitudo subiecti causa actionis esse C dicitur, licet sine illa aptitudine actio fieri non possit; & aptitudo quidem causam habet ipsa illius subiecti naturam; actio autem actualis, seu actualis receptio pendet ab agente externo ut a causa propria, & æquata, non a natura subiecti illius. Eclipsis igitur in luna non fieret nisi constituta lunæ natura ad recipiēdam eclipsim aptā; & hęc aptitudo naturam lunę insequitur, quæ est quidem adæquata causa eclipsabilitatis, sed ipsius eclipsis actualis, non est causa, nisi remota, & sine qua non, quum huius proxima, & æquata causa sit sola obiectio terrę, hac enim posita ponitur eclipsis, & ablata aufertur. Ex his manifestum est quòd etiam, si natura lunæ esset nobis optimè cognita, eam tamen non possemus pro medio accipere ad eclipsim demonstrandam, quia non est ipsius causa; ergo interpositio terræ non accipitur loco formę lunę, quum ipsa forma,

A ma, si nota haberetur, ut causa eclipsis accipi non posset, quia reuera eius causa non est, sed est ipsa interpositio terrę, quare hęc pro se, non pro forma sumitur in demonstratione eclipsis; significauit etiam hoc Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum dicens, si propè lunam essemus, & terram obiectam cerneremus, nil ampliùs de eclipsi quæreremus; quia uisa causa omnibus simul quęstionibus satisfactum esset; at si terrę interpositio non esset causa, sed loco formę sumeretur, dictū hoc Aristotelis haudquaquàm uerum esset, quia licèt interpositam terram cerneremus, non ob id causam ipsam intueremur. Præterea si forma lunę esset uera causa eclipsis, & abscondita, atque ignota esset, sumendum esset loco eius aliquod accidens proprium lunę, & in ipsa inexistens, nulla enim ratio est cur sumatur interpositio terrę, quæ est accidens externum, & a luna remotissimum. responsio igitur, quàm isti ad argumentum a nobis allatum adducunt, uana est. Sed confutatur etiam hoc dogma ab Auerroe multis in locis contra Alpharabium de hac re disputante, Alpharabius enim potissimam demonstrationem in tres species partiebatur, unam, in qua medium sit causa minoris extremi tantùm; aliam, in qua maioris tātum; & aliam, in qua utriusque; at contra illam partem de minore extremo clamat ubique Auerroes, nec uult in medio demonstrationis potissimæ aliam conditionem postulari respectu extremorum, quàm ut sit causa maioris extremi; quamuis enim Auerroes non inficietur mediū aliquando esse formam subiecti, & aliquando esse aliquod accidens, tamē existimauit ipsum neque ut formam subiecti sumi, neque ut accidens, sed ut causam maioris extremi; quod nos postea fusè declarabimus. 2. arg.

Caput Octauum, de Hieronymi Balduini opinione.

Hieronymus Balduinus, qui prolixam hac de re quęstionē scripsit, posteaquàm multas aliorum sententias recensuit, & confutauit, quarum aliquas etiam nos commemorauimus, reliquas cōsultò missas fecimus; propriam ipse opinionem in medium affert, in qua quum sibi ipsi constare non uideatur, nec facile ex eius dictis colligatur quid sentiat, eam quoque libenter omisissemus, quia non est operępretium in aliorum sententijs commorari, quando neque uerę sunt neque ad ueritatis inuentionem consyderatio ipsarum conducit; ueruntamen propter quoddam huius uiri dictum, de quo nos postea diligenter locuturi sumus, eam quoque in mediū afferre, & breuiter expendere constituimus. Eius sententia, ut mihi uidetur, hęc est, medium po-

potissimę demonstrationis neque est subiecti, A neque affectionis definitio, sed est tantummodò causa affectionis; propterea ipse multorum errorem acerrimè reprehendit, qui quęstionem hanc ita proponunt, an medium demonstrationis sit definitio maioris, an minoris extremi; quum id solum quęrere debuerint, an medium sit causa maioris, an minoris; hoc ipse ostendit

1. argu. authoritate Auerrois in commentario 95. secūdi libri Posteriorum dicentis medium semper esse causam maioris extremi, duobus tamē modis, uel ut definitionem, uel ut differentiam; uult igitur Auerroes non semper medium esse definitionem, sed quandoque esse differētiam, quæ non est definitio, sed pars quædam definitionis; semper tamen medium est causa, igitur quærendum est utrius extremi sit causa, non utrius sit definitio.

2. argu. Sed res quoque ipsa per se manifesta esse uidetur, nam quandoque mediū B est oratio, quandoque est sola dictio, quam nō possumus appellare definitionem, quandoquidem omnis definitio est oratio.

3. argu. Vtitur etiam tali ratione, medium dum hoc officio fungitur ut sit medium demonstrationis, non sumitur nisi ut causa, quia scire per demonstrationem est per causam cognoscere quatenus causa est, non quatenus est definitio; ergo licèt aliquando contingat medium esse definitionem, non tamen sumitur ut definitio, sed ut causa; quare ex accidenti medium demonstrationis est definitio, tum quia rarò est definitio, tum quia quando est definitio, non sumitur ut definitio; ideò Auerroes (inquit Balduinus) semper quærit utrius extremi causa sit ipsum medium, non quærit utrius sit definitio, & decernit esse causam maioris extremi, non minoris, nisi rarò, & ex accidenti.

Sensus uerborum Arist. secūdum Balduinum. Et quia Aristoteles in locis antea memoratis in secundo libro Posteriorum dicit medium esse rationem primi extremi, in- C quit ipse rationem ibi non significare (ut multi putant) definitionem, sed causam, quoniam Aristoteles ibi de medio uniuersaliter loquitur, at nōn semper medium est definitio. Addit præterea nunquàm medium respectu maioris extremi esse integram definitionem, sed semper esse differentiam, & causam; propterea quando dicitur medium esse definitionem integram, intelligendum est minoris extremi, non maioris, ut si hominem esse risibilem demonstremus per animal rationale medium, erit quidem animal rationale integra definitio hominis, sed risibilitatis causa, & differentia, & pars definitionis erit, non definitio integra. Est igitur Balduini sententia, quam sumit ex Auerroe in commentario undecimo primi libri Posteriorum, quòd medium potissimæ demonstrationis semper, & necessario sit causa maioris extremi, at aliquando, & rarò, & ex accidenti sit simul causa etiam subiecti, sed hoc Auerrois dictum ipse uidetur ita intelligere, quòd ex accidenti contingat eidem causę ut sit causa duorum simul, quoniam causa una per se, & primum non producit nisi effectum unū; ideo si per se, & primum est causa subiecti, nō potest affectionis simul causa esse, nisi ex accidenti; & è conuerso si per se est causa affectionis, non potest nisi ex accidenti esse causa subiecti.

Caput Nonum, in quo dicta Balduini sententia refellitur.

Contradictio Balduini. IN his, quæ de Balduini sententia recensuimus, in primis non est obscura huius uiri inconstantia, sibi nanque manifestè aduersatur, nec plenè ipse quid dicat uidetur intelligere, prius enim fatetur eam esse potissimam demonstrationem, in qua medium utriusque simul extremi causa sit (hoc enim dicit absque dubio Auerroes) sed postea dum hoc declarat, hoc idem negat; dum enim dicit causam subiecti non esse causam affectionis nisi ex accidenti, negat eam esse potissimam demonstrationem, nam demonstratio potissima (ut ipse docet in ea quæstione) tendit ad solam scientiam accidentis per suam causam; qualem scientiam certè non adipiscimur quando affectionem per causam ipsi accidentariam demonstramus, imò Balduinus ipse apertè asserit talem demonstrationem parere scientiam accidentalem, nam in quarta suppositione dicit scientiam per se tunc haberi, quando res per propriam causam scitur, non per alterius rei causam, ueluti quando propriam affectionem scimus per causam subiecti, hoc enim est demonstrare per causam alienam, proinde per causam accidentalem; quare certum est hanc apud Balduinum esse non potest potissimam demonstrationem, in qua medium sit causa utriusque extremi; 4. argu. Balduini. quod etiam ex quarta eius ratione, quam demonstratiuam esse ait, facilè colligimus, nititur ipso eo argumento ostendere quòd medium sicut est natura prius maiore extremo, ita debet esse natura posterius subiecto, hinc autem sequitur quòd nunquàm potest esse causa subiecti, dum est uera, & æquata causa affectionis, quia si est natura posterius subiecto, eius causa esse non potest; quæ Balduini assertio longè aliena est ab Auerrois mente, & à ueritate, ut mox in ueræ sententię declaratione ostendemus; illam enim demonstrationem, in qua medium utriusque extremi causa sit, Auerroes potissimam esse existimauit, imò & inter potissimas primum locum tenere, si ita loqui liceat. Sed uir iste non animaduertit aliud esse id, quod Auerroes dicit, ex accidenti potissimę demonstrationi contingere ut eius medium sit causa utriusque extremi; aliud esse id, quod ipse asserit, ex accidenti euenire eidem causæ ut simul duorum effectuum causa sit;

sit; dictum enim Auerrois verissimum est, hoc D autem falsum, vt postea demonstrabimus.

Alius error Balduini. In eo quoque hic vir deceptus est, quòd dixit de medio non esse quærendum vtrius extremi sit definitio, sed solùm vtrius extremi sit causa, quum rarò sit definitio; aduersus quam sententiam possemus validissimam rationem adducere, sed quoniam ea percipi nō potest, nisi priùs longo, ac diligenti sermone ipsa rei veritas declarata sit, ideò ad alium locum eam remittemus; nunc satis sit si Aristotelis, & Auerrois, quem ipse sequitur, authoritate utamur, Auerroes in principio quæstionis suæ de Medio demonstrationis, quæ est ordine duodecima, quæstionem ita proponit, an medium sit causa maioris extremi, & statim subiungit, hoc est eius definitio; quem locum videns Balduinus conatur euadere dicens Auerroem nomine definitionis intelligere causam, quę interpretatio tum ipsa per se uana est, sic enim omnia argumenta soluere facile esset; tum uerbis Auerr. E nullo pacto aptari potest, quia si nomine definitionis Auerr. nihil aliud intelligeret, quàm causam, declararet idem per idem, imò & notius per ignotius, satis enim fuit dixisse causam quia causa proprio nomine clariùs significatur, quàm nomine definitionis. Aristoteles uerò

Praua interpretatio uerborum Arist. in 41. 95. & 97. particulis secundi libri posteriorum dicit medium esse rationem maioris extremi, neque est quòd ille dicat nomen rationis ibi non significare definitionem, sed causam, non enim benè percipit uim Græci uocabuli λόγος, quod cum alibi, tum potissimùm eo in loco definitionem absque ullo dubio significat, non causam tantùm, quasi dicatur λόγος τοῦ τί ἐστι, quod si ipse non intellexit, mirū non est, quum Græcæ linguę fuerit prorsus ignarus; illud quidē mirari possumus, quòd is, qui Gręcè non intellexit, Gręcas uoces expendere, ac interpretari ausus sit; Aristoteles autem ijs in locis se ipsum optimè interpretatur, nam in il- F lo 41. contextu declarare vult quomodo eadē demonstratio, quæ præbet cognitionem propter quid est, largiatur etiam cognitionē quid est, ideò facta demonstratione eclipsis per mediam terrę interpositionem dicit hoc autem est ratio alterius extremi, hoc est A. quod declarans statim subiungit. est enim eclipsis obiectio terræ quæ verba non tantùm causam, sed definitionem significant, causa enim quatenus est causa de suo effectu non prædicatur in casu recto, siquidem nullus effectus est sua causa; sed dum sumitur ut definitio, sic prædicatur in recto, quum ea sit omnium definitionum cōmunis conditio; ideò Auerroes ibi nomine rationis intelligit definitionem, nec dici potest ipsum accipere definitionem pro causa, quia inquit medium esse definitionem maioris extremi potestate, quod non rectè diceretur, si definitionem pro causa acciperet, medium enim

est maioris extremi causa actu, non potestate, sed Auerroes ultimum demonstrationis finem respexit, qui est eductio definitionis, ideò quū demonstratio sit potestate definitio affectionis demonstratæ, idque habeat merito medii, dixit medium esse potestate definitionem maioris extremi; unde responsionem sumere possumus ad argumentum Balduini, dicebat enim, offi- Solutio 3. argu. Balduini. cium medii in demonstratione est ut sit causa, non ut sit definitio, imò si contingat ut sit definitio, sumitur definitio illa ut causa, non ut definitio. Nos autem ad hoc dicimus duos esse demonstrationis duo sunt fines. demonstrationis fines, unum proximum, alterum remotiorem, sed principaliorē; proximus finis est parere scientiam propter quid est, quē quidem demonstratio præstat prout est demonstratio, & quatenus ipsius medium est causa; remotior autem, & præcipuus est scientia quid est, quem demonstratio prestat non ut est demōstratio, sed ut potestate definitio, seu ut in definitionem conuersa; hic autem ultimus, ac præstantissimus finis est, quia scientiam propter quid est quærimus, ut habeamus scientiam quid est, & demonstrationem quęrimus, ut habeamus definitionem. Quemadmodum igitur proximum demonstrationis finem respicientes quærere possumus utrius extremi causa mediū sit, ita ultimum quoque, ac præstantissimū eius finem spectando possumus etiam quærere vtrius extremi sit definitio; non enim è demonstratione definitio alterius extremi educitur, nisi merito termini medii; qui illius extremi & causa est, & definitio; quę omnia ita clara sunt apud Aristotelem, & apud Auerroem, ut nulla egeant declaratione, in sequentibus tamen cuncta fient manifestiora. Balduinus igitur falsum sumit, quando dicit medium potissimæ demōstrationis non semper esse definitionem; falsum etiam est quòd non sumatur ut definitio, nam habita quidem proximi finis ratione sumitur solùm ut causa, sed habita ratione ultimi finis sumitur ut definitio. Alij quoque duo Aristotelis loci, quos memorauimus, illam Balduini interpretationem non recipiunt, nempe contextus 95. & 97. secundi libri posteriorum, ibi nanque Aristoteles ostendere uolens unius effectus unam esse causam, quę potissimę demonstrationis medium esse possit, hac utitur ratione, quia medium est ratio primi extremi, at (quæso) si ratio ibi non significaret definitionem, sed causam, qualisnam esset ea probatio Aristotelis? nonne ridicula? idem enim sumeret ad sui ipsius probationem; ita Auerroes ibi Aristotelem intelligit, & probationem illam ita declarat, ut nos diximus, & inquit rationem significare definitionem: sed Aristoteles ipse dicta sua interpretatur, dicit enim in illo 97. contextu medium est ratio primi extremi, quocirca omnes scientię per definitionē fiunt ex eo enim quòd medium est ratio primi extremi,

mi,

A mi, non colligeret omnes ſcientias per definitionem fieri, niſi nomine rationis definitionem intelligeret, nec dici poteſt nomen definitionis ibi nil aliud ſignificare, quàm cauſam, quia conſequens illud vanum eſſet, cur enim ex dictis colligat omnes ſcientias per cauſam fieri, quum id iam notiſſimum ſit etiam in principio primi libri? ibi enim dixit ſcire eſſe rem per cauſam cognoſcere, hancque eſſe communem omnium hominum tam ſcientium, quàm non ſcientium exiſtimationem. Quòd igitur apud Ariſtotelem medium ſit ſemper definitio maioris extremi, eaque ſit Auerrois opinio manifeſtum eſt. Vnde ſequitur rectam eſſe noſtram, & aliorum quæſtionem de ueritate dicti Ariſtotelis, an medium ſit definitio maioris, an minoris extremi.

Solutio 4 argu. Balduini.

Malè etiam accepit ſignificationem huius uocis, Medium, dum dixit tunc eſſe uerè medium, quando eſt natura prius maiore, & poſterius minore, non enim in eo ſenſu dicitur medium, nec vſquàm apud Ariſtot. hoc B inueniemus; ſed dicitur medium quia eſt cauſa inhærentiæ maioris extremi in minore, vt ſignificat Ariſtoteles in primo capite ſecundi libri Poſteriorum dum nomen medij confundit cum nomine cauſæ, & dicit medium eſſe cauſã, & cauſam eſſe medium; poteſt autem eſſe huiuſmodi cauſa, etiam ſi ſit natura prius vtroque extremo, quandoque enim eſt ſimul cauſa vtriuſque, & eſt cauſa inhærentiæ maioris extremi in minore.

Aliuster tor Balduinum.

In eo quoque falſus eſt Balduinus quòd dixit medium nunquàm eſſe definitionem maioris, ſed, quando eſt definitio, eſſe definitionem minoris; iam enim oſtendimus Ariſtotelem dicere medium ſemper eſſe definitionem maioris; ſed poſtea demonſtrabimus, quod eadem ratione, qua uir hic negauit medium unquàm eſſe definitionem maioris, negare etiam debuit eſſe unquàm definitionem minoris, æquè enim vtrunque eadem ratione oſtenditur, ſed ipſe ignorauit quomodo mediũ C dicatur definitio, & cur aliquando ſit unica dictio, aliquando autem oratio, quæ omnia nos in ſequentibus diligentiſſimè declarare nitemur.

Caput Decimum, in quo uera ſententia, quæ Auerrois eſt, exponitur.

Mihi uidetur hac in re ab Auerrois ſententia recedendum non eſſe, ea nanque & Ariſtoteli, & rationi eſt magnoperè conſentanea. Hanc profert Auerroes multis in locis, ſed potiſſimũ in duobus, in commentario vndecimo primi lib. Poſteriorum, & in ſua quæſtione duodecima, vbi aliorum Arabum opiniones confutat, & ita clarè loquitur, ut mirandum ſit quomodo in eius ſententia percipienda potuerit aliquis allucinari. Sententia Auerrois eſt quòd in

A omni potiſſima demonſtratione medium ſit cauſa, & definitio maioris extremi, ſed non in omni potiſſima demonſtratione ſit cauſa, ſeu definitio minoris; imò raiò, & in paucis id cõtingat, ita ut maxima pars demonſtrationum potiſſimarum habeant medium cauſam maioris extremi tantùm; paucæ uerò cauſam utriuſque, ſed nulla minoris tantùm, talem enim ſyllogyſmum non uult eſſe appellandum demonſtrationem. Quoniam igitur in diſciplinis præcepta tradenda ſunt uniuerſalia, & quæ perpetuam habeant ueritatem, nil aliud putat Auerroes ad propoſitam quæſtionem eſſe reſpondendum, quàm medium in omni demonſtratione potiſſima eſſe ex neceſſitate cauſam, ac definitionem maioris extremi: de minore autem extremo nulla eſt facienda mentio, quia quod raiò eſt, ex accidenti eſt, & in diſciplinis conſyderari non debet; demonſtratio enim ſolam maioris extremi ſcientiam tanquàm finem reſpicit, non minoris; ideò neceſſarium, ac eſſentiale demonſtrationi eſt vt eius medium ſit cauſa maioris; accidentale verò ut ſit cauſa minoris. Semper igitur medium eſt cauſa maioris, quòd ſi contingat aliquando ut ſit cauſa etiam minoris, illud eſt extra conſilium demonſtrationis, ideò Auerroes id ex accidenti eſſe dicit, quod intelligendum eſt reſpectu demonſtrationis potiſſimæ, quum id in ea raiò contingat; ſed non reſpectu illius cauſæ, quæ eſt terminus medius; non enim ex accidenti aliqua cauſa eſt cauſa minoris, ſed quando id contingat, illa eſt per ſe cauſa tum minoris, tum maioris. Hæc eſt Auerrois ſententia de medio ueriſſima, & ab Ariſtotele ipſo prolata, quòd cum ex iis, quæ diximus, colligi poteſt, tum in ſequentibus clariùs demonſtrabitur.

quo medium ſit p accidẽs cauſa minoris

Caput Vndecimum, de duobus generibus accidentium, quæ ſub demonſtrationem cadunt.

C In primis ſciendum eſt duo eſſe genera accidentium, quæ ex ſuis cauſis demonſtrantur, alia nanque internam cauſam habent, alia externam; internam uoco illam, quæ in eodem, in quo accidens, ſubiecto inhæret, ſicuti ſphærica figura eſt cauſa accretionis luminis in luna, & anima eſt cauſa multorum motuum in animali. Externam uerò eam dico, quæ loco diſiuncta eſt a ſubiecto accidentis, vt interpoſitio terræ eſt cauſa eclipſis lunæ; & calor ambientis eſt cauſa putredinis. Horum accidentium illud ſolet eſſe diſcrimen, quòd accidentia, quæ ab externis cauſis in ſubiecto producuntur, cauſas quidem ſuas perpetuò comitantur, & cum eis reciprocantur, at non perpetuo comitantur proprium ſubiectum, non.n. ſemper eſt in luna eclipſis, neque ſemper eſt putredo in quouis corpore ad putreſcendum idoneo;

accidẽtiũ alia internã cauſam habent, alia externã.

neq; de his loquebatur Aristoteles in contextu 65. primi libri Posteriorum quando dicebat ea sub scientiam, ac demonstrationem cadere, quia licèt respectu subiecti non semper sint, semper tamen sunt respectu causæ, quam semper comitantur, qua de re alio in loco diffusius locuti sumus. In paucis tamen contingit vt, quanuis ab externis causis pendeant, a subiecto nunquàm disiungantur, ut motus, quo superius aer, & totum elementum ignis a cœlo in orbem feruntur, nam propter agentis, ac patientis æternitatem, & ipsorum situs, atq; respectus immutabilitatem ille motus perpetuò in illis elementis perdurat; æternum enim apud Aristotelem cœlum est, & motu æterno circunlatū, & ipsę quoque elementorum uniuersitates æternæ sunt, & in locis propriis perpetuò quiescūt. Illa vero accidentia, quę causam internam habent, perpetua sunt in subiectis suis, & cum eis reciprocantur, ut cum homine risibilitas; cuius rei ea est causa, quòd hęc omnia accidentia formam subiecti insequuntur, quoniam igitur perpetuò inest in re forma, & natura propria, posita autem causa effectum quoque poni necesse est, ideo necessaria, ac perpetua subiectis suis sunt huiusmodi accidentia, & subiecto posito accidens quoque poni necesse est. Quòd si aliquis obijciat casum foliorum de arboribus, qui non semper arboribus inest, causam tamen internam habet, quæ est humoris congelatio in ipsis arboribus; dicendum est casum foliorum externam potius causam habere, quàm internā, quia consequitur quidem congelationem humoris, sed hæc congelatio ab externa causa producitur, nempe a frigore aeris ambientis; ast illa accidentia uerè ab interna causa pendere dicuntur, quorum causa dum in priorem causam resoluitur, in formam, & naturam propriā subiecti resoluitur, non in aliquam externam causam; propterea omnium talium accidentium prima causa est ipsa proprij subiecti natura.

lib. 1. de prop. nec. ca. 15.

Caput Duodecimum, quid dicendum sit de illis accidentibus, quæ ab externis causis pendent.

HAec quum ita sint, in utroque demonstrationum genere consyderemus quem respectum terminus medius habeat ad extremos, & prius quidem ut causa, deinde etiam ut definitio. Quod igitur ad eas demonstrationes attinet, quarum medium est causa externa, certum est illud semper causam esse affectionis, nunquàm subiecti; semper enim est accidens aliquod, nec unquā forma subiecti esse potest, quum distinctum loco, & externum sit. In his igitur demonstrationibus sententia Egidii uera est dum dicit medium solius maioris causam semper esse, quia semper est accidens aliquod externum, ex quo proposita affectio demonstratur. Falsa est autem penitus in his sententia Thomæ, & Scoti, quum in his medium nunquàm sit forma subiecti, ut consyderantibus manifestū est. De hac demonstratione per causam externam facta plura dicēda essent, multas enim in se habet difficultates, quas soluere facile nō est, sed quia has omnes aliàs expendimus in libro nostro de propositionibus necessariis, ideo iis omissis in præsentia satis sit si illud certum, atq; compertum habeamus, potissimam esse eam demonstrationem, qua eclipsis in luna ostenditur per interiectionem terræ, quando enim accidens ab una certa causa pendet, non potest me liùs demonstrari, quàm per illam causam; at nulla est alia causa eclipsis, quàm interpositio terræ, ideò potissima est eiusmodi demonstratio; satis facit etiam omnibus simul quęstionibus de eclipsi factis, & est eius definitio potestate, ut supra demonstrauimus; ergo quum ex ea totum fructum percipiamus, quem ex vlla potissima demonstratione percipere, uel desyderare possumus, potissimam eam demonstrationem esse coguntur omnes, uelint nolint, con fiteri; in propositionibus enim, & earum conditionibus nullum potest habere defectum, quum in ipsius fine, seu effectu nullus defectus notari queat; siquidem præstantissima scientia a præstantissima demonstratione, & ex præstantissimis propositionibus constante fiat necesse est. Illæ igitur demonstrationes, quæ per externàs causas fiunt, medium habent causam maioris extremi tantùm, minoris nunquàm, sunt tamen potissimæ demonstrationes.

In quibus opinio Egidii uera sit.

In quibus falsa semp sit opin. Scoti, & Thom.

Caput Decimumtertium, de ijs accidentibus, quæ ab interna causa pendent, & eorum demonstratione.

DE accidentibus, quæ causam internam habent, alia ratio est, hæc enim omnia propriam sui subiecti naturam, & formam cōsequuntur, non ita tamen, ut omnia per formam subiecti demōstrari queant, hoc enim Ioannem Scotū, & alios multos decepit, qui propterea putarunt mediū demonstrationis semper esse definitionem subiecti; sed accidentia omnia a forma proprii subiecti ordine quodā prodeunt, aliquod.n. accidens a forma statim producitur, & eā immediatè consequitur, deinde illud idem alterius accidentis causa est, & hoc iterum alterius, proinde accidentium omnium prima radix, & prima causa est forma subiecti, sed non est omnium immediata, & proxima causa; ideò quum unumquodque per suam proximam causam, non per remotam, demonstrandum sit, multa accidentia ex aliis accidentibus prioribus sunt demonstranda, non per formā subiecti,

accidentia à forma proprii subiecti emanāt ordine quodā.

cti, hæc enim esset ipsorum causa remota; sed A illa accidentia, quæ statim. & sine ulla causa media producuntur a forma, per formam demonstranda sunt, hæc tamen sunt pauca, ideò paucæ sunt (ut ait Auerroes) illæ demonstrationes, in quibus medium sit causa utriusque extremi simul, hæ nanque sunt illæ, quarum medium est forma subiecti; in aliis uerò, in quibus medium est alterum accidens, quod est proxima causa accidentis quæsiti, medium est causa maioris tantùm, non minoris. Exemplum autem huiusce rei ex Aristotele desumere possumus, qui in primo libro Posteriorum dicit rotūditatem lunæ esse causam cur lumen in luna paulatim augeatur, & quilibet sanæ mentis uidere potest nullam esse aliam huius accidentis causam, quia nisi rotunda esset superficies lunę, sed plana, tota simul illuminaretur, non paulatim, & ita lunam nunquàm uideremus, nisi plenam, quod est manifestè falsum; sphærica tamē B figura non est forma lunę, sed est accidens, est .n. qualitas quartæ speciei, & quoniam omne accidens causam aliquam habet, à qua producitur, si huius figurę causam inquiramus, ea erit absq; dubio ipsa lunæ natura, quam talis figura consequitur, itaque figura sphærica demonstrabitur per naturam lunæ, si nota fuerit, & huius demonstrationis medium erit causa utriusq; extremi simul; deinde per sphæricam figuram incrementum luminis lunæ demonstrabitur, & huius demonstrationis medium erit causa maioris extremi tantùm, quia est alterum accidens eiusdem subiecti; & utraque demonstratio erit potissima, quia utraq; erit ex causa proxima accidentis propositi, & utraq; scientiam præstantissimam pariet, scilicet quòd res sit, & quamobrem sit, & quid sit, utraq; enim in definitionem solo situ differentem conuertetur, nihil igitur iis deerit quominus sint potissimę, & primi gradus demonstrationes. Si quis C autem proteruus uelit per formam subiecti omnia accidentia demonstrare, is in hoc ipso exēplo suę sententiæ uanitatem, & falsitatem inspicere potest, nam si quęratur cur luna paulatim, & per incrementa lumen recipiat, & ipse respondeat, quia est corpus naturæ quintæ, uel aliud eiusmodi, quo natura lunę significetur, non satisfaciet quæstioni, ut quilibet rationis cōpos animaduertere potest, afferet enim causam remotam, quæ non declarat propter quid est. Quod autem in hoc exemplo conspicimus, in aliis multis euenire dicendum est, ueluti si fingamus subiectum aliquod esse A. cuius forma, ac definitio sit B. à qua plura accidentia proueniant, ordine tamen quodam, ut statim à B. producatur accidens C. & à C. aliud producatur uocatum D. & à D. prodeat E. erit quidem B. causa prima, & radix, à qua omnia illa accidentia oriuntur, attamen non est omnium proxima causa, sed solius primi accidentis C. aliorum autem causa remota: horum igitur trium accidentium C.D.E. tres extruentur demonstrationes; una, qua demonstrabitur C. de A. per medium B. quod est forma subiecti, proinde est causa utriusque simul extremi; alia, qua demonstrabitur D. de A. per medium C. & alia demū, qua demonstrabitur E. de A. per medium. D. in quibus duabus demonstrationibus mediū erit causa maioris extremi tantùm, nō minoris; erūt tamen hæ omnes demonstrationes potissimæ, quum per earum quamlibet accidens de subiecto proprio per causam suam proximam demōstretur; quòd si tria illa accidentia demonstrarentur omnia per B. medium, sola prima demōstratio esset potissima, reliquæ uerò non declararent nisi quòd est, quia fierent ex causa remota. Sed posset aliquis contra nos ita argumenta- Dubiū. ri, accidens proprium inest in subiecto quatenus ipsum, at illa dictio, quatenus, significat secundum propriam illius subiecti naturam, quę est forma eius, ergo omne accidēs propriū inest per formam subiecti, proinde per hanc omnia sunt demonstranda. Ad hoc dicendum est Solutio conditionem, quatenus ipsum, non denotare causam inhærentię, sed solam determinationē subiecti primi, aliud .n. est dicere subiectum primum, aliud est dicere causam proximam: formam igitur esse causam aliquorum accidentiū per alia accidentia media, facit quidem ne sit eorum proxima causa, sed non tollit quin constituat proprium, ac primum subiectum illorū omnium, quum accidentia media sint quidem mediæ causæ, sed non sint media subiecta.

Caput decimumquartum, dictæ sententiæ comprobatio.

HVius sententię ueritatem possumus in scientiis mathematicis intueri, ubi non omnia theoremata ex definitionibus, & ex primis earum scientiarum principiis demonstrantur, sed aliqua tantùm pauca, quæ postea ut propositiones ad aliorum theorematum demonstrationem sumuntur, & ita accidens demonstratum sumitur ut medium ad aliud accidens demonstrandum, & illud ad aliud, & ita deinceps eodem penitus modo, quem declarauimus. Significa- declaratio con textus xi. primi lib. de aia. uit etiam hanc sententiam Aristoteles in undecimo contextu primi libri de Anima dicens cognitionem quid est utilem esse ad cognoscendas causas eorum, quę substantiis accidunt; loquitur autem de definitione subiecti, ut legentibus eum locum manifestum est, & iis uerbis significat definitionem subiecti esse quidem primam causam, à qua accidentia omnia deriuatur, non esse tamen proximam singulorum causam, per quam singula sint demonstranda; non enim dicit definitionem ipsam esse causam accidentium omnium, sed dicit con-

ferre ad cognoscendas accidentium causas; definitionem igitur ab accidentium causis secernit, &, quum dicat, in plurali numero § causas § indicat eas multas esse multorum accidentium, quum tamen unius subiecti definitio una sit, non plures; quòd si una esset omnium accidentium proxima causa ipsa definitio subiecti, non rectè loqueretur Aristoteles dicens hanc definitionem esse utilem ad cognoscēdas accidentium causas. Non possumus itaque locum illum aliter interpretari, quàm sic, cognoscere definitionem subiecti confert ad cognoscendas causas accidentium illius subiecti, quum ipsa sit prima omnium radix, ab ea nanque aliqua accidentia producuntur, & ab his alia, & ab his rursus alia, quare accidentium causę plures sunt, non est una omnium proxima causa, quandoquidem aliqua accidentia aliquorum causę sunt, omnia tamen a forma pendent, qua ignorata omnia illa ignorari necesse est. Ex his autem patet quàm nanum sit argumentum, quod ex eo loco aliqui sumunt ad probandum quòd definitio subiecti in omni potissima demonstratione medium esse debeat, & per eam accidentia omnia sint demonstranda; hoc enim non dicit Aristoteles, sed potiùs contrarium asserit, ut ostendimus; idque exempla, quibus ibi philosophus utitur, declarant, dicit enim § ut cognoscere quid rectum, & quid linea, utile est ad cognoscendum quot rectis anguli trianguli ęquales sint § at certum est definitionem lineæ, uel lineę rectę non esse medium, per quod demonstretur tres angulos trianguli duobus rectis æquales esse; quare patet deriuationem tantum omnium accidentium a definitione subiecti, sed non eorum omnium demonstrationem ex illa tanquàm ex uno medio significare Aristotelem uoluisse. Hanc eandem sententiam colligit ex uerbis Aristotelis, ac declarat Auerroes in 31. particula quarti libri Physicorum, quum enim dicat ibi Aristoteles bonæ definitionis munus esse ut causam declaret omnium rei de finitæ accidentium, Auerroes hoc dictum interpretans inquit illud quidem uerum esse, sed non reciprocari; omnis enim bona definitio debet causam tradere omnium accidentium rei definitę: sed non omne id, per quod traditur causa accidentium, est definitio illius subiecti; omnem enim definitionem subiecti ad accidentia aliqua demonstranda ut medium sumi necesse est, sed non ad omnia, quum plura dentur accidentia, quæ non per eam, sed per alia accidentia demonstrantur; hoc autem passim apud Auerroem legimus, nam in commentario quinquagesimosexto primi libri posteriorum dicit propositionem maiorem cuiuscunque potissimæ demonstrationis esse per se secūdo modo, quia semper id, quod in maiore subiicitur, sumitur in definitione prędicati, quum

Auerr. 4. Phy. 31.

Auerr. 1. post. 56.

D ipsius causa sit; deinde minorem propositionem consyderans inquit, si medium demonstrationis non modò sit causa maioris extremi, sed etiam minoris, tunc minor propositio erit per se primo modo, quia id, quod in minore prædicabitur, erit definitio, uel pars definitionis subiecti, quòd si medium non sit causa minoris, sed maioris tantùm, tunc minor propositio erit per se secundo modo, non primo, quia eius prędicatum non erit de definitione subiecti, quare necesse erit ut è conuerso subiectum sit de definitione prædicati, proinde medium erit aliud accidens eiusdem subiecti, quod statim declarat Auerroes subiungens magnā partem demonstrationum celebratarum fieri ex accidentibus essentialibus; hoc idem legimus in commentario centesimoseptuagesimonono eiusdem libri, ubi dicit accidentia propria subiecti scientiæ demonstrari per media, quę uel accipiuntur in definitione illius subiecti, uel in
E suis definitionibus subiectum illud accipiunt, & hęc media dicit esse alia accidentia subiectū ipsum consequentia; in plurimis igitur demonstrationibus mediū est accidens aliquod, quod ut alterius accidentis causa sumitur, in paucis uerò medium est forma subiecti, quare mediū demonstrationis ut plurimum est causa maioris tantùm, rarò autem est causa utriusque extremi simul. Vera igitur sententia hæc est, mediū demonstrationis potissimæ est causa maioris extremi, hæc enim est ipsius demonstrationis penitus necessaria conditio, quum eius finis sit maioris extremi cognitio per suam causam; quòd autem medium sit causa minoris extremi tantùm, id nulla ratione admittendum est, quoniam ea non esset potissima demonstratio, per quam maioris extremi, quod quęritur, causa non adduceretur; quòd uerò medium sit causa utriusque extremi simul, contingit quidem, sed ex accidenti respectu ipsius demonstratio-
F nis, tum quia rarò euenit, tum etiam quia demonstratio nullo pacto id respicit, quum tota ad maioris extremi scientiam tradendam dirigatur, id enim solum respicit ut medium sit causa affectionis quæsitæ, ut autem sit, causa etiam subiecti, uel non sit, id ad ipsam demonstrationem non pertinet, quum demonstratio id non consyderet; ideò Aristoteles in secundo libro posteriorum Analyticorum semper dixit medium esse causam, & definitionem maioris extremi, minoris nunquàm dixit, quoniam ea, quę ex accidenti sunt, in disciplinis consyderari non debent. Hęc est etiam sententia clara Auerrois in commentario undecimo primi libri posteriorum, & in sua Quęstione duodecima, ut ibi legere possumus.

Minor proposi. quando est per se primo modo, aliquando primo secūdo.

Auerr. 1. post. 179.

Caput

Caput Decimumquintum, impugnatio erroris quorundam, qui malè intelligunt uerba Auerrois quando dicit ex accidenti medium esse causam utriusque extremi simul.

SEd qnum Auerroes in dictis locis dicat id, quod nos quoque diximus, ex accidenti esse ut medinm demonstrationis sit simul causa utriusque extremi, non est recipienda nonnullorum, quos supra nnminauimus, interpretatio, dum dicunt per accidens contingere ut medium sit causa utriusque simul extremi, quoniam una causa non porest per se plurium effectuum causa esse, sed unius tantùm est causa per se, ideò accideos est ipsi medio ut, quum sit causa subiecti, sit etiam causa affectionis, quo fit ut ralis demonstratio pariat scientiam eius, quod ex accidenti est, quia demonstrat affectiooem per causam alienam, non per causam propriam, siquidem per accidens scire aliquam rem dicimur, quando eam per alterius rei causam cognoscimus. Sed hęc interpretatio neque uerbis Auerrois congruit, neque uera est, Auerroes enim demonstrationem illam, in qua medium sit utriusq; extremi causa, potissimam uocat, quum dicat per accidens euenire in quibusdam potissimis demonstrationibus ut medium sit causa utriusque extremi simul; at quomodo potissimam uocare potest eam demonstrationem, quę eius, quod ex accidenti est, scientiam parit? quomodo demonstratio dici potest ea, quæ rem demonstrat non per suam causam, sed per alienam? certè tantum abest ut hæc sit potissima demonstratio, ut ne demonstratio quidem dicenda sit, nisi sophistica, qualem sæpenumerò reiicit Aristoteles in posterioribus Analyticis; non est igitur seotentia Auerrois ea, quam ipsi putanr. Est etiam ipsa per se penitus falsa, quia nullo pacto admittendum est fundamentum illud, quod constituunr, causam unam per se plurium effectuum esse non posse, sed unius rantùm effectus esse causam per se, non enim est par ratio causę ad effectum, & effectus ad causam, unius quidem effectus una tantùm esse potesi proxima, & ęquara causa, ut Aristoteles docet in secundo libro Posteriorum, sed una causa potest simul plnriū effectuū esse proxima canla, & in eodem genere causæ, quandoquidem una & eadem forma causa est plurium accidentium in eodem composito; & quanuis plura sint accidentia, quę non ęqnaliter a forma fluunt, sed ordine quodam, ut antea declarauimus, aliqua tamen sunt, quæ ęquè sine medio eandem formam consequuntur, & unum ab alio non pendet, sed omnia statim a forma, ut Solis naturam consequuntur hęc omnia, maxima lux, propria figura, & tātus in orbem motus, seu ad tantum motum inclina- A tio, nec tamen lux a figura pendet, nec figura a luce, nec motus ab his, neque hæ a motu, sed hæc omnia immediatè a natura solis emanant tanquàm à causa, & in eodem genere causæ. Verùm, vt accidentia prætereamus, certum est eandem causam, quæ subiecti causa est vt forma, causam esse accidentium vt effectricem, quare saltem in diuersis causarū generibus negare non possumns eandem causam posse esse causam per se plurium effectuum, compositi quidem formalem, accidentium autem effectricem; idque Aristoteles apertè pronuntiauit in trigesimasexta particula secundi libri de Anima dicens animam esse causam tum ut formā, tum ut effectricem, tum ut finem; oeque iotelligit respectu eiusdem effectus, quia fieri non potest ut eadem causa respectu eiusdem effectus sit causa secundum plura causarum genera, ideò anima est causa uiuentis corporis vt forma, accidentium autem, & operationum B eius est causa ut effectrix; propterea si per formam sui subiecti accidens aliquod demonstretur, per propriam causam dicitur demonstrari, imò ita per propriam, ut per aliam demonstrari neque debeat, neque possit; nnn igitur per alienam causam demonstratur, quia licèt ea alterius quoque rei causa sit, tamen non ut alterius rei causa, sed ut causa eius accidentis in demonstratione sumitur, itaque ut propria, nō ut aliena. Possumus autem aduersus hunc errorem ita argumentari, si forma subiecti est causa affectionis ex accidenti, ergo affectio absque illa forma esse potest, quod enim ex accidenti est, potest non esse, multa igitur accidentia, quę alicuius subiecti, ut hominis, propria sunt, absque homine esse possunt, & ita non sunt propria, quia nec omni, nec soli competunt, quod sensui aduersatur, cernimus enim ea illius subiecti propria esse. Praeterea omne accidens habet aliquam causam, quæ C sit eius causa per se, igitur uel in infinitum procedemus, si dicamus cuiusque accideotis causam per se esse aliud accidens, vel ad aliquod accidens perueniemus, quod a nullo accidente producitur, huins itaque causa per se vel forma subiecti erit, vel nulla, quod dicendum non est. Illud quoque absurdum hanc sententiam sequetur quòd aliquid erit demonstrabile, cuius nulla erit demonstratio, nam omne proprium accidens demonstrabile est, quia certam causam habet, quum autem non sit progrediendum in infinitum, sed deueniendum sit ad aliquod accidens, quod a nullo amplius accidente ut a causa pendeat, hoc per formam demonstrari non poterit, si forma est eius causa ex accidenti, causa nanque accidentalis nullam scientiam parit, nulla igitur illius accidentis demonstratio erit; qnare dogma hoc absurdissimum est. Vera igitur interpretatio uerborum Auerrois,

Balduini sententia

Impugnatio.

Eadem forma pōt plurium accidentiū esse proxima cā

vera sententia.

quę & ipsis uerbis, & ueritati maximè congruit, hęc est, accidens est demonstrationi ut medium, quod ut causa maioris extremi accipitur sit etiam causa minoris, quia demonstratio hoc neque requirebat, neque respiciebat; sed non dicit Auerroes ex accidenti esse respectu illius causæ ut sit causa vtriusque, nam illi eidē causę competit per se ut fit causa & huius, & illius; & neutrius est causa ex accidenti; illud igitur, quod Auerroes dicit ex accidenti esse, respectu demonstrationis intelligendum est, non respectu illius causæ, quæ medium est, ut illi perperam acceperunt; naturam enim demonstrationis nihil aliud postulat, nisi ut medium sit causa maioris extremi, si uerò tale medium adducatur, quod sit etiam causa minoris, per se quidem competit illi medio ut sit causa utriusque; sed ipsi demonstrationi ex accidenti contingit ut tale medium habeat, quod non modò maioris, sed minoris quoque extremi causa sit; sed hæc illi distinguere nescientes aberrauerunt.

Caput Decimumsextum, in quo obiectiones quædam proponuntur aduersus eam demonstrationem, cuius medium est alterum accidens.

CAeterum aduersus ea, quę diximus, dubitare quispiam posset, quia illa demonstratio, qua accidens ex altero accidente demonstratur, non videtur esse potissima demonstratio, siquidem sententia

1. obiectio. Aristotelis est quod omnis demonstratio potissima habeat propositiones immediatas, atque indemonstrabiles; at hęc demonstratio minorem propositionem mediatam, ac demonstrabilem habet, in ea nanque prædicatur accidens proprium de subiecto, ut in illa demonstratione, qua ostenditur incrementum luminis in luna per sphæricam figuram, minor propositio est hęc, luna est sphærica, eaq; medium habet, quo demōstrari potest, quoniam omne accidēs per causam mediam inest in subiecto, & iam diximus sphæricam figuram de luna posse demonstrari per ipsam naturam lunæ mediam; talis ergo demonstratio quum minorem propositionē habeat mediatam, non potest uocari potissima.

2. obiectio. Præterea omnis demonstratio, quę medium habeat aliquod accidens, pendet necessariò ab illa demonstratione, quæ medium habet causam vtriusque extremi, nempè ipsam illius subiecti formam, siue naturam, hæc autem a nulla alia pendet, ergo hæc sola est potissima, non illa; nam illa non est dicenda potissima, qua datur alia potior, potior autem ea est, quæ a nulla pendet, quàm quę pendet ex alia; quod autem illa ab hac pendeat manifestum est, in ea nanque demonstratione,

D qua ostenditur incrementum luminis lunę per figuram sphęricam, minor illa, luna est sphærica, nisi prius altera demonstratione ostensa fuerit, non cognoscitur, quicquid enim causam habet, per quam demonstrari potest, non scitur nisi per eam demonstretur, ut ait Aristotel. in secundo capite primi libri Posteriorum; quum igitur ex natura lunæ sit prius demonstranda illa minor, clarum est eam demonstrationem, qua luminis incrementum ostenditur per sphæricam figuram, pendere ab illa demonstratione, qua lunam sphæricam esse per ipsam lunæ naturam demonstratur, siquidem hæc illius minorem demonstrat. Sic etiam illa a nobis ficta demonstratio, qua probatur D inesse in A. per medium C. pendet ab illa, qua ostenditur C. inesse in A. per medium B. illa enim minorem propositionem habet hanc, A. est C. quæ prius per B. medium debuit esse demonstrata.

E Illa igitur demonstratio, cuius medium solius maioris extremi causa est, non potest dici potissima, sed illa sola potissima est, cuius medium est causa utriusque extremi, hæc enim utranque propositionem habet immediatam, & ab alia demonstratione non pendet.

Caput Decimumseptimum in quo dictæ obiectiones soluuntur, & ostenditur non esse necessariam potissimæ demonstrationis conditionem ut minor propositio sit immediata.

VT hæ difficultates soluantur quædam maximè digna cognitu annotanda sunt, & primùm quidem quòd hęc appellatio, potissima demonstratio, etsi reprehendenda non est, apud Aristotelem tamen non reperitur, de *(appellatio potissima apud Aristo nō reperitur.)*

F hac enim demonstratione loquens solet eam appellare ἀπόδειξιν τοῦ διότι, vel etiam simpliciter loquendo, & absque ulla additione ἀπόδειξιν, tali nanque appellatione id, quod in unoquoque genere summum, ac pręcipuum est, significare solemus, quemadmodum quando nomine Poetę Homerum intelligimus; ideoque Auerroes hanc solet uocare demonstrationem simpliciter. Sed quia non datur apud Aristotelem demonstratio pręstantior, quàm ea, quę declarat propterquid est, ideò nunc omnes consueuerunt eam potissimam demonstrationem appellare, & Gręci eam uocant τὴν κυρίαν ἀπόδειξιν, quasi principem, seu propriè dictam demonstrationem, ut dubitandum minimè sit hanc non aliam esse, quàm eam, quę ab Aristotele τοῦ διότι dicitur, ipse nanque (uti diximus) nullam hac potiorem, aut præstantiorem cognouit. Huius autem rei ea est ratio, quia demonstratio

monſtratio inſtrumentum eſt, ob id iudicanda, & appellanda eſt a fine, cuius gratia conſtruitur, finis autem eſt ſcientia perfecta accidẽtis, non ſcientia ſubiecti, ſiquidem hæc per demonſtrationem non quæritur; accidentis autem perfecta cognitio tunc habetur, quando cognoſcitur propterquid eſt, propterquid autẽ cognoſcere eſt per cauſam proximam cognoſcere, a qua res habet vt ſit, quæ quidem cauſa unius rei una eſt, non plures, ut Ariſtotel. docet in ſecundo libro Poſteriorum. Hæc omnia per ſe manifeſta ſunt, quoniam apud Ariſtotelem clarè leguntur, quòd enim cognitio propterquid eſt per cauſam rei proximam acquiratur, teſtatur Ariſtoteles in cap. decimo primi libri Poſteriorum; quòd autem cognitio propterquid eſt ſit perfectiſſima cognitio, ab ipſo fusè declaratur in principio ſecundi libri, & deinceps longo proceſſu ad contextum uſque quadrageſimumſeptimum, ibi nanque docet quatuor eſſe ad ſummum ea, quæ quæri, ac ſciri poſſunt; qua igitur in re hæc omnia cognoſcũtur, perfectiſſima eius rei ſcientia habetur, & nil in ea cognoſcendum manet, porrò duæ quęſtiones imperfectæ in duabus perfectioribus includuntur, qui enim nouit propterquid res ſit, nouit etiam quòd ſit; & qui nouit quid ſit, eſſe quoque eam noſcat neceſſe eſt; atqui docet ibi Ariſtoteles quòd cognoſcere propterquid eſt, & cognoſcere quid eſt, idem cognoſcere eſt, quum per eandem cauſam, & per idẽ medium hæc ambo innoteſcant; ex his itaque colligimus quod ea demonſtratio, quæ declarat propterquid eſt, declarat etiã quid eſt, proinde omnibus ſimul quęſtionibus ſatisfacit; ergo ille, qui nouit de aliqua re ꝓpterquid eſt, omnia de illa re nouit, quæ cognoſci poſſunt; quare negari non poteſt omnem demonſtrationem propterquid eſſe potiſſimam demonſtrationẽ, & perfectiſſimam rei ſcientiam tradere, & in definitionem conuerti. Verùm quia demonſtratio perfectiſſimam ſcientiam non tradit niſi quia ex perfectiſsimis principiis, & omnes conditiones habentibus conſtat, neceſſe eſt propoſitiones omnis demonſtrationis declarantis propter quid eſt omnes habere conditiones, quas Ariſtoteles aſſignauit, nam vna deficiente non demonſtraretur niſi quòd eſt, ut aliàs in libro Noſtro de ſpeciebus demonſtrationis declarauimus. Quòd ſi pręter illas conditiones, quas attulit Ariſtoteles, quiſpiam nouam aliquam conditionem in medium adduceret, qua demonſtratio nobilior, ac præſtantior efficeretur, quidnam de illa noua conditione dicendum eſſet? mihi quidem dicendum uidetur eam conditionem addere quidẽ demonſtrationi aliquid nobilitatis, ac dignitatis, tamen non ita ut id, quod additur, aliquid conferat ad præſtantiorem ſcientiam efficiendam; quod ego puto tali exemplo poſſe

Oĩs demõſtratio declarans p̃p q̃dẽ potiſſima demonſtratio.

A optimè declarari, officium clauis eſt aperire, & claudere, hanc operã vt clauis pręſtare queat, neceſſarium eſt ut ferrea ſit, ferrum enim durifſimum eſt omnium metallorum, & ad hoc munus aptiſſimum; ꝙ ſi duę proponantur claues ferreæ æquales, ac ſimiles in reliquis, ſed altera inaurata eſſet, altera minimè, illa quidem, quæ eſſet aurata, alteri nobilitate præſtaret, attamen ad proprium munus exercendum aptior dici non poſſet, altera .n. ęquè apta eſſet, licèt non aurata, ſed ferrea ſolùm; inauratio igitur nobilitatem quidem claui largitur, non eſt tamen conditio neceſſaria ad operationem clauis, ſed ſatis eſt ſi ſit ferrea, hęc enim eſt conditio neceſſaria ut clauis optima ſit, & maximè omniũ ad ſuum munus idonea. Diſcrimen hoc in conditionibus potiſſimæ demonſtrationis inſpicere poſſumus, illæ nanque omnes conditiones, quarum Ariſtoteles meminit in ſecundo capite primi libri poſteriorum, ſunt neceſſarię B ut demonſtratio ſcientiam præſtantiſſimam efficere poſſit; quòd enim propoſitiones ſint veræ, & notiores concluſione, id in omni demonſtratione, cuiuſcunque gradus ea ſit, requiritur, quia ſine his inutilis eſt omnis demonſtratio, & nullam cognitionem parit; ꝙ autem propoſitiones ſint cauſæ rei, quæ demonſtratur, & immediatę cauſæ, ideſt ꝙ medius terminus ſit proxima cauſa maioris extremi, hæ ſunt conditiones neceſſariæ ut demonſtratio ſcientiam pręſtantiſſimam efficere queat, quoniam altera conditione ſublata non declarat ampliùs propter quid, ſed ſolùm quòd eſt, ut Ariſtoteles ipſe in capite decimo primi libri poſteriorũ oſtendit; quare duę illæ priores ſunt neceſſariæ conditiones omnis demonſtrationis, hæ autẽ duæ poſteriores ſunt neceſſariæ conditiones demõſtrationis propter quid eſt, quemadmodum in libro noſtro de ſpeciebus demonſtrationis declarauimus. Ex his colligimus non eſſe demon- C ſtrationis propterquid conditionẽ neceſſariam ut minor propoſitio ſit immediata, ſed ſolũ ut maior, propoſitiones enim non alia ratione dicuntur cauſę concluſionis, niſi quia medius terminus eſt cauſa maioris extremi, quod in concluſione prædicatur, nec alia ratione propoſitiones dicuntur immediatę, niſi quia medius terminus eſt immediata, & proxima cauſa maioris extremi, ſic enim Ariſtoteles in capite decimo primi poſteriorum ſe ipſe interpretatur, & omnia exempla, quibus eo in loco utitur, hoc manifeſtè demonſtrant; nam demonſtratio, vt diximus, ſolam reſpicit maioris extremi cognitionem, ideò vult proximam illius cauſam adducere, per hanc enim ſolam oſtenditur propterquid eſt; quoniam igitur maior propoſitio ex medio, & maiore extremò conflatur, immediatam eam eſſe neceſſe eſt, quia ſi fuerit mediata, non eſt accepta proxima cauſa, inter hanc enim, & effectum

Non eſt neceſſarium ꝑ in omni demonſtratione ꝑp quid minor ſit immediata.

nulla alia causa media accipi potest; itaque ad A demonstrandum propter quid est necessarium omnino est maiorem propositionem esse immediatam; minorem non itemꝗ constat enim minor ex medio, & minore extremo, at in demonstratione non sumitur medium propter minus extremum, sed propter affectionem, ideò an medium sit proximum etiam minori, ita vt nil aliud medium inter illa cadat, an nõ sit, id ad demonstrationis scopum, & naturam nihil pertinet; semper enim affectio demõstrãda est per causam sibi proximam, hęc autem non semper potest etiam subiecto proxima esse, per hoc tamen non stat quin illa demonstratio sit propter quid, quum rem demonstret per causam, propter quam est; ꝙ si contingat ut medium vtrique extremo proximum sit, nempe quando est forma subiecti, tunc non solùm maior propositio, sed minor quoque est immediata, hęc tamen non est conditio necessaria, & cõ B ferens ad præstantiorem scientiam efficiẽdam, sed est tanquàm inauratio clauis, demonstrationem enim nobiliorem reddit, sed præstantiorẽ scientiam non parit, quàm sit scientia propter quid est, quam omnis demõstratio parit, dummodò maiorem saltem propositionem habeat immediatam; hoc enim nisi habeat, est demonstratio a causa remota, quæ non declarat nisi quòd est; ideo Aristoteles in hac demonstratione non consyderauit causam esse remotam a subiecto, sed solùm ab affectione, quia etiam causam proximam intellexit solùm respectu affectionis, cuius scientia quæritur. Possumus autem hæc omnia in constituto a nobis exemplo declarare, demonstratur C. de A. per medium B. deinde D. de A. per medium C. postea E. de A. per medium D. in prima quidẽ demonstratione medium est causa utriusq; extremi, quare utraque propositio est immediata, quia inter A. & B. quæ est propositio minor; C nullum medium cadit, similiter inter B. & C. quæ est propositio maior; in duabus autem reliquis demonstrationibus medium est accidens, & causa maioris extremi tantùm, non minoris; & sola propositio maior est immediata, uidelicet illa, C. est D. & illa altera, D. est E. sed utraq; minor est mediata, quia inter C. & A. datur media causa, quæ est B. & inter D. & A. duę causæ intercidunt B. & C. hæ tamẽ omnes æquè dicuntur demonstrationes propter quid, & potissimæ, nam si potissimam demõstrationem intelligamus habita omnium conditionum ratione, etiam illarum, quę maiorẽ quidẽ nobilitatem faciunt, sed ad perfectiorẽ finẽ cõparandum nihil conferunt, sola prima est potissima demonstratio, sed dum ita potissimę appellationem accipimus, in magnas difficultates incidimus, quoniam multę adduci possunt conditiones, quę ad finem quidem demonstrationis nihil conferunt, nobiliorem tamẽ reddere possunt ipsam demonstrationem, homo. n. est nobilior lapide, & propria hominis affectio propria lapidis affectione nobilior est, præstantior itaque demonstratio de homine fiet, quàm de lapide, sed utraq; tamen æquè declarabit ꝓpter quid est; at uerò si demõstratio de lapide ob eã rationem non est potissima, ob eandem neque demonstratio de homine potest uocari potissima, quia dantur res homine nobiliores; tãdem igitur ad hoc deueniemus ut illa tantũ dicatur potissima demonstratio, qua in Deo aliquid inesse ostendatur. At si potissimam demonstrationem appellemus habita solius finis, & conditionum, quę ad finem conferunt, ratione, ut appellare debemus, quia tota instrumenti natura in fine constituta est, omnis demonstratio, cuius medium sit proxima causa maioris extremi, est potissima demonstratio, quod ualidissimo argumento ostendere possumus, non minùs enim per medium C. demonstratur propterquid inest D. in A. quàm per medium B. demonstretur cur in A. insit C. & non minus per illam demonstrationem, quàm per hanc, omnibus quęstionibus satisfit, & non minus illa, quàm hęc, nititur in definitionem solo situ a demonstratione differentem; sic etiam illa, quæ demonstratur E. de A. per medium D. illa namque tria accidentia C. D. E. ęquè demonstrantur per causas suas proximas, nec potest meliùs demonstrari E quã per medium D. nec melius potest demonstrari D. quàm per medium C. hęc enim est illius proxima causa, qua posita ponitur, & qua ablata aufertur. Hæc fuit Auerrois sententia, qui in commentariis 11. 56. 179. primi libri posteriorum demonstrationem simpliciter dictam partitur in duas, in eam, cuius medium est causa utriusque extremi, & cuius propositio minor immediata est, & per se primo modo; & eã, cuius medium est accidens (ut ipse dicit) essentiale, & cuius minor propositio est per se secundo modo, proinde mediata, ac demonstrabilis, quare non minùs hanc, quàm illam, uocat demonstrationem simpliciter dictam; existimauit igitur Auerroes non esse conditionem necessariam potissimæ demonstrationis ut habeat minorem immediatam, id enim rarò contingit, nempe tunc solùm, quando medium est causa utriusque extremi simul. Hoc idem Mathematicę quoque disciplinæ testantur, nam si totam Euclidis Geometriam legamus, fortasse non inueniemus nisi unam, aut alteram demonstrationem, quę constet ex primis eius scientię principijs, & minorem habeat immediatam; reliquæ omnes sunt ex propositionibus p ædemonstratis, & minorem habent mediatam, sed nunquam maiorem; attamen dicere omnes solent usum potissimæ demonstrationis in mathematicis frequẽtissimum esse, quod dictum minimè verum est, si ea sola est potissima demonstratio, quæ habet utranque propositionẽ imme-

Auerr. pot simam demonstrationem in duas diuidit.

immediatam, quia vt una hirundo non facit uer, ita una demonstratio, uel duæ, uel etiam tres non possunt scientiis mathematicis hanc nominationem tribuere ut ipsarum demonstrationes dicantur esse potissimę. Dicimus igitur necessariam esse potissimæ demonstrationis cōditionē ut propositio maior sit immediata; sed non esse necessarium ut sit immediata minor, quum etiam ex minore mediata fiat potissima demonstratio, quę hac ratione erit ignobilior, atque imperfectior demonstratio, & ab illa pendens, sed tamen non imperfectiorem scientiā pariens, sicuti clauis non aurata ignobilior est claue inaurata, attamen non minus ad claudēdum, & aperiendum idonea; eam enim nulla ad vtilitatem pertinens conditio deficit, sed ea tantummodò, quę solam nobilitatem præbet, sicuti declarauimus.

Caput Decimumoctauum, solutio obiectionis acceptæ ex uerbis Aristotelis in secundo capite primi libri Posteriorum.

Sed ad plenam veritatis intelligentiam soluenda est dubitatio, quæ aduersus hæc ex verbis Aristotelis oritur in secundo capite primi libri Posteriorum, ibi nanque ex definitione demonstrationis colligens Aristoteles omnes principiorum conditiones dicit inter cæteras principia esse debere prima, & immediata, & intelligit utranque propositionem, quia dicit demonstrationem in numero singulari, ex primis autem, & immediatis in plurali; vult itaque minorem quoque esse immediatam. Auerroes autem ibi dicit veram, & propriè dictam demonstrationem esse illam, quæ fit ex principijs primis, & immediatis, quam ipse vocat demonstrationem simplicem; illam verò, cuius propositiones alijs demonstrationibus fuerint demonstratæ, alijs vocat demonstrationem compositam, non esse demonstrationem nisi æquiuocè; hanc autem demonstrationis diuisionem in simplicem, & compositam legere possumus apud Auerroem etiam in commentario 173. eiusdem libri; videtur igitur significare Auerroes non esse potissimam demonstrationem nisi illam, quam vocat simplicem, quæ utranque propositionem immediatam habet. Solutio huius difficultatis in duobus dictis consistit, quæ pugnare inter se uidentur, nec tamen pugnant, alterū est, Aristoteles eo in loco significat utranque demonstrationis propositionem esse immediatā, tam maiorem, quàm minorem; alterū est, Quāuis Aristoteles ibi de demonstratione loquatur tanquàm vtranque propositionem immediatā habente, tamen eam demonstrationem, quę minorem habet mediatam, non excludit. Ratio prioris dicti est quoniam Aristoteles de aliis demonstrationum principiis ibi non loquitur, quā

demonstratio alia est simplex alia cōposita.

Nota quō intelligēdum sit demonstrat. nem cōstare ex immediatis.

de primis, & horum tantum conditiones inquirit, quare demonstrationum propositiones, quæ per alias demonstrationes prædemonstratæ fuerunt, sub eam consyderationem, & conditionū declarationem non cadunt, hæ nanque in conclusionibus ipsius scientię potiùs, quàm in principijs numerandæ sunt. Dicit igitur Aristoteles principia demonstrationis esse immediata, tam maiorem, quàm minorem propositionem respiciens, quia minorem mediatam inter principia non collocaret; ideò rectè ibi dicit Auerroes Aristot. intelligere demonstrationem simplicem, quæ ex primis scientię principijs constata est, in omni enim scientia necessarium est omnes minores propositiones mediatas resolui in unam minorem primam, & immediatam, quæ est definitio subiecti, & primū totius scientiæ principium, vt in exemplo à nobis posito minor illa A. D. resoluitur in hanc priorem A. C. & hęc in hanc A. B. quæ penitus prima, & immediata est; omnia nanque accidentia de ipso scientiæ subiecto demonstrantur ex multis medijs ordinatè dispositis, ut ait Auerroes in 179. commentario primi libri Posteriorum; quanuis enim sint eiusdem subiecti affectiones, earum tamen diuersæ sunt causæ, quę tamen omnes resoluuntur in unam primam omnium causam, quæ est definitio subiecti illius, ut antea demōstrauimus. Alterius autem dicti ueritas, per hęc, quę modò diximus, non labefactatur, quia dummodò maior propositio sit verè immediata, quod in demonstratione potissima prorsus necessarium est, satis est si minor sit immediata uel actu, uel uirtute, hoc est demonstrata, ac scita ex primis, & immediatis principijs, quum enim non sit necessaria conditio potissimæ demonstrationis ut minorē habeat immediatam, satis est si uel actu immediatam habeat, vel saltem ex immediatis demonstratam, & cognitam; quia quum minor est mediata, non potest in demonstratione sumi nisi sit cognita, cognita autem esse non potest nisi demonstrata; ideò quando sumitur, potest dici immediata, quia virtute quadam continet, & in se inclusam habet uim principiorum immediatorum, ex quibus demonstrata fuit; ideoque talis demonstratio iure nocatur composita, quia pluribus quodammodo demonstrationibus constat. Possunt igitur principia demonstrationis dici immediata, quum semper maior propositio sit uerè immediata, minor verò aut similiter immediata, aut pendens ex alia minore immediata, & per illam cognita, & eam quodam modo in se continens. Aristoteles itaque eo in loco principiorum, quæ prima sunt, conditiones consyderat, quas dum singulis demonstrationibus aptamus, satis est si maior sit penitus immediata, minor vero uel immediata, uel pendens ex alia minore immediata.

Hoc

testimoniũ Aristot. 1. Top. ca. 1.

Hoc pronuntiauit apertè Aristoteles in principio primi libri Topicorum, quando dixit ∫ demonstratio est syllogismus constans ex ueris, & primis, aut ex talibus, quæ per aliqua uera, & prima eius, quæ circa ipsa est, cognitionis principium sumpserunt∫ quę ∫posteriora uerba de sola minore sunt intelligenda, non de maiore, quia si maior per alias priores propositiones demonstrata esset, ea non posset uocari simpliciter demonstratio, sed esset demonstratio à causa remota, Aristoteles igitur ibi optimè interpretatus est sententiam suam in illo secundo capite primi libri posteriorum, quando dixit principia demonstrationis esse immediata.

testimoniũ Aristot. 1. post. ca. 10.

Similiter in primo Posteriorum capite decimo separans demonstrationem quòd à demonstratione propter quid, eam demonstrationem dicit esse ex immediatis, quæ solam maiorem habeat immediatam, & demonstrationem dicit in singulari numero, immediata uerò in plurali, in exemplis tamen E demonstrationum, quibus ibi utitur, manifestũ est solam maiorem esse immediatam, respexit enim Aristoteles id, quod in demonstratione prorsus necessarium est, nempe ut medium, & maius extremum proxima inuicem sint, & talé demonstrationem dixit constare ex immediatis.

Auerr.

Eodem loqnendi modo usus est Auerroes in commentario 169. eiusdem libri dicens illam demonstrationem esse ex immediatis, in qua nullum medium cadat inter medium terminum, & maiorem extremitatem, de minore nihil dixit, quare solam maiorem propositioné putauit esse ex necessitate immediatam, & nihilominus demonstrationem appellari ex immediatis constantem in plurali numero.

Cõtradictio in dictis Auerr.

Sed difficultatem facere uidentur uerba Auerrois in commentario 10. eius libri, quando inquit demonstrationem simplicem esse demonstrationem per prius dictam, demonstrationem autem compositam esse per posterius, & F æquiuocè dictam demonstrationem; quũ tamen in commentariis 11. 56. & 179. eiusdem libri cõtrarium pronuntiauerit asserens demonstrationem illam, cuius medium sit alterum accidens, esse primariam, & simpliciter dictam demonstrationem, ea autem est demonstratio composita, quia minorem habet mediatam.

Solutio

Ego pro Auerrois defensione dicendum puto uel ipsum negasse demõstrationem compositam esse demonstrationem per modum quendam loquendi, & solùm per comparationem cum demonstratione simplici; uel in illo Decimo commentatio demonstrationem compositam intellexisse illam, quæ etiam præcipuam propositionem, nempe maiorem mediatam habeat; sed non illam, in qua sola minor sit mediata, hanc enim non uocaret Auerroes æquiuocè dictam demõstrationem, quum aliis in locis dixerit eam esse demonstrationem simpliciter dictam. Quòd au-

D tem ea, quam diximus, mens Aristotelis fuerit, possumus argumento ualidissimo comprobare, nam Aristoteles postquàm docuit omnes conditiones principiorũ demõstrationis potissimæ, docere etiam uoluit quot modis per defectum alicuius conditionis fiat secundi gradus demonstratio, & duos tantùm modos tetigit, unum quando non a causa ad effectum, sed ab effectu ad causam progredimur; alterum quando a causa quidem, non tamen immediata, & proxima, sed remota, in qua demonstratione maior propositio est mediata; de illa uerò demonstratione, in qua minor sola sit mediata, ne uerbum quidem fecit; atqui si hęc non est potissima, ac primi gradus demonstratio, mancus fuisset Aristoteles, qui non omnes demonstrationnm defectus tetigisset; censuit igitur tali defectu demonstrationem à primo gradu non extrahi, sed esse adhuc demonstrationem propter quid, omnis enim demonstratio propter

argumẽtum ex Arist. efficacissimum.

E quid est demonstratio primi gradus. Illud uerò non est a nobis silentio prætereundum, non idem dicendum esse de demonstratione quæ unus demonstratio est, ac de tota aliqua scientia, quę est multarum demõstrationum congeries, singulæ nanque demonstrationi non est necessarium ut minoré habeat immediatam; at scientiæ toti necessarium est ut habeat unam primã minorem immediatã, quæ sit omnium demonstrationum principium, & in quam alię omnes minores propositiones resoluantur; totam sciẽtiam respexit Aristoteles in contextu 11. primi libri de Anima quando dixit definitionem esse omnis demonstrationi principium; necnon in primo libro posteriorum quando in speciebus principii immediati numerauit definitionem subiecti; sed quando loqnitur de conditionibus demonstrationis quatenus demonstratio est, non censet minorem semper debere esse immediatam, ut in locis supra memoratis ma-

nota discrimẽ inter demõstrationem unã, & scientiã totam.

F nifestum est; quod uidens Auerroes sępe dixit id in potissima demonstratione rarum esse, & ex accidenti, dicentes enim minorem propositionem esse immediatam, & medium esse causam minoris extremi in demonstratione potissima, idem dicimus.

Caput XIX. de Alpharabii, & Auicennæ sententiis, & ipsarum confutatione.

Alpharabii sẽtentia.

PRopterea reiecit Auerroes sententiam Alpharabii, & sententiam Auicennæ, nam Alpharabius dixit tres esse species demonstrationis potissimę, unã, in qua medium est causa maioris extremi tantùm; aliã, in qua minoris tantùm; & aliam, in qua utriusque. Auerroes autem ab Aristotelis dogmate non recedens eam solam conditionem ut potissimæ demonstrationi necessariam recepit, quòd mediũ sit causa maioris extremi; ob id speciẽ illam, in qua mediũ non est causa maioris, sed

Confutatio ex Auerr.

mino-

minoris tantùm, penitus refutauit, nec censuit esse appellandam demonstrationem; in tertia uerò specie dixit per accidens contingere ut medium sit causa minoris, proinde hanc non esse statuendam diuersam demonstrationis speciem, quandoquidem differentia accidentalis speciem non constituit.

Auicen. sentẽtia

Auicenna uerò inter species demõstrationis potissimæ illam posuit, in qua medium non est causa maioris extremi, sed est causa inhærentiæ maioris extremi in minore, cuius demonstrationis exẽplum tale est, omne animal est corpus, omnis homo est animal, ergo omnis homo est corpus; medium enim animal non modò non est causa corporis, sed potiùs est effectus ipsius, est tamen causa hominis, & est causa ut corpus in homine insit, in hac igitur demõstratione maius extremum est causa medii, & medium est causa tum minoris, tum inhærentię maioris in minore; ideò credẽdum est hanc esse illam demonstrationis speciem, quam Alpharabius dixit habere medium causam minoris extremi tantùm, non maioris.

Confutatio Auerr.

Confutat hanc sententiam Auerroes cum in commentario vndecimo primi libri Posteriorũ, tum fusiùs in Quęstione sua duodecima, quę de medio demonstrationis inscribitur; sed ea confutatio à multis perperàm intelligitur,

Multorũ error ĩ intelligenda confutatione Auer.

putant enim Auerroem concedere in ea demonstratione mediũ esse causam inhærentiæ maioris extremi in minore, & non esse causam maioris separatim accepti, at negare eam esse potissimam demonstrationem hoc argumento ductum, quòd in demonstratione potissima hæc utraque conditio ex necessitate postulatur, ut mediũ sit causa inhærentiæ maioris extremi in minore, & sit etiam causa maioris separatim sumpti. Verùm hęc non est Auerrois argumẽtatio aduersus Auicennam, ut patet cuique benè consyderanti eius uerba in illa quæstione duodecima; atque adeò si id Auerroes dixisset, reprehensione dignus fuisset, sicut illi reprehendendi sunt, qui eo argumento contra Auicennam utuntur, non enim rectè sumunt demonstrationem eas duas conditiones postulare; unam ut medium sit causa maioris extremi; alterã ut sit causa inhærentiæ maioris in minore, propterea quòd hæ non duæ cõditiones sunt, sed una, quia accidentis esse est inesse; maius autem extremum accidens est, quare eadem ei causa est ut simpliciter sit, & ut in subiecto insit; quo fit ut altera conditio ab altera disiungi nequeat, & fieri nunquàm possit ut medium sit causa inhærentię, simpliciter autem existentiæ causa non sit; idque ut in accidentibus, ita in aliis omnibus rebus, quę alicui inesse dicantur, uerum est; cuius rationem mox cum Auerroe consyderabimus.

non põt mediũ esse cã inhærẽtię quin sit causa maioris simpliciter.

Nullo igitur pacto illud Auicennæ dictum admittere debemus, quòd mediũ non sit causa maioris, sit tamen causa ut maius insit in minore; quoniam si non est causa maioris seorsum accepti, inhærentię quoque causa esse non potest; quemadmodum si est causa inhærentiæ, maioris quoque causam esse necesse est. Aliqui tamen fuerunt, qui Auicennæ sententiam ita intellexere, medium non est causa maioris separatim accepti, hoc est non est causa essendi, sed est causa inhærentiæ maioris in minore, idest causa inferendi;

aliquorum responsio pro Auicenna.

quam ego nõ puto Auicennæ mentem fuisse, quia nimis manifestum, & nimis magnum errorem Auicenna commisisset, qui nullo discrimine demonstrationem à syllogismo separasset, & omnem syllogismum dixisset esse demonstrationem, in omni enim bono syllogismo, etiam in eo, qui ex falsis propositionibus constet, medius terminus causa est illationis conclusionis, omnis itaque syllogismus esset demonstratio.

Impugnatio.

Quare ne tantum absurdum Auicennę attribuamus uidetur omnino dicendum esse Auicẽnam causam essendi, non causam inferendi intellexisse; at B causam essendi in duo genera diuisisse, ut alia sit simpliciter causa essendi, alia uerò inessendi, siue inhærendi in alio; nam in illa sua demonstratione corporis de homine per medium animal, corpus dicebat esse causam animalis medii termini tanquàm causam essendi simpliciter, animal uerò uicissim causam esse inexistentiæ corporis in homine.

uerus sẽsus Auerr. in cõfutando Auicen.

Nos igitur dicimus Auerroem in confutando Auicennæ dogmate non modò non concedere quòd animal sit causa inhærentię corporis in homine, sed illud efficaciter negare, atque impugnare, & in hac impugnatione totam eius disputationem aduersus Auicennam esse constitutam, omnino enim negat animal esse causam cur homo sit corpus. Sed ut Auerrois speculatio, quæ doctissima, ac profundissima est, intelligatur, sciendum est prædicata essentialia, quæ constituunt primum modum dicendi per se, nullam extra se causam habere, proinde per causam demonstrari non C posse;

Oẽ prædicatũ essentiale inest immediatè.

quodlibet enim ipsorum per se ipsum inest, non per aliud, ideò etiam si inter speciẽ, & genus remotum multa genera media, ac multæ mediæ differentiæ interponantur, ut inter hominem, & corpus, attamen per nullam externam causam inest in homine corpus, sed per seipsum, idest per ipsam corporis naturam, quam homo essentialiter continet; ita uiuens inest homini per seipsum, idest per ipsam uiuentis naturam, quæ in homine inest; sic animal inest homini per ipsam animalis rationem, per animã sentientem, quam homo habet; ut optimè declarat Auer. in comment. 95. primi libri posterior. hæ igitur omnes propositiones sunt immediatę, & indemonstrabiles, homo est corpus, homo est uiuens, homo est animal, & aliæ omnes eiusmodi;

hæc propositio, hõ est viuens, nõ põt demõstrari.

nam si hęc propositio, homo est uiuens, per aliquod medium demonstrari posset, illud esset uel intermedium genus, ut animal, uel ipsa uiuentis natura, quę in altrice anima

consi-

consistit; sed neutrum horum dici potest; non ipsa natura uiuentis, quia sic uiuens per seipsū demonstraretur; natura enim uiuentis est eius quidditas (ut ita loquamur) & eius definitio essentialis, quæ idem est ac definitum; propterea nihil potest demonstrari per naturam suam propriam, & per suam definitionem, quam uocant quidditatiuam, quia id facere est petere illud idem, quod est demonstrandum; contra quàm in accidentibus eueniat, causam enim extra se habent, ex qua possunt demonstrari, quę est quidem ipsorum definitio, non tamen essentialis, sed causalis; hæc autem apud Aristotelem legere possumus in particulis quadragesimasecunda quadragesimatertia secundi libri Posteriorum; nulla igitur res demonstrari potest per suam essentialem definitionem, ut si quis ostenderet animal in homine inesse per definitionem animalis, & eclipsim inesse lunæ per priuationem luminis, quæ est eius definitio essentialis, sic enim petitio principii commitetur, ut dictum est. Adde quòd id fieri non posset, nisi in propositione maiore prædicaretur res definita de sua essentiali definitione, maior enim esset hæc, substantia animata sensibilis est animal, quæ est prædicatio contra naturam, & absurda. Sed neque genus propinquum potest esse medium, per quod demonstremus genus remotum in specie inesse, ut putauit Auicenna, tanquàm per causam illius inhærentię; animal enim neque est causa uiuentis, neque est causa cur uiuens insit in homine; quemadmodum enim uiuens est uiuens per propriam naturam, non per animal, quum possit esse uiuens sine animali; ita per propriam uiuentis naturam uiuens inest in homine, non per animal medium; eadem enim est causa ut uiuens sit uiuens, & ut insit homini, quæ est ipsa forma uiuentis corporis. Fatetur tamen Auerroes animal esse causam accidentalem ut homo sit uiuens, idque decepit Auicennam ut crederet esse causam per se; species enim quælibet accidit generi suo, quum sine illa genus esse possit, qua de re plura diximus in libro nostro de propositionum necessitate, igitur animal uiuenti accidit, quum detur uiuens, quod non est animal; contra uerò genus non accidit speciei, sed est ei necessarium, & essentiale, quia non potest esse animal nisi sit uiuens, & animal ex necessitate habet in se naturam uiuentis ut partem suam essentialem; propter illam igitur animal uidetur esse causa ut homo sit uiuens, homo enim in sua substantia habet animalis naturam, & hęc in sua substantia habet naturam uiuentis; ideò animal, quum in homine insit, uidetur esse causa ut homo sit uiuens, non est tamen causa per se, non enim quatenus est animal, sed quatenus uiuentis naturam in se continet, hæc enim est uera causa, & causa per se ut homo sit uiuens, sed quia uiuenti accidit esse

Animal non est causa ut uiuēs in homine insit, nisi ut causa per accidens.

D se animali, ideò animal est causa per accidens ut homo sit uiuens. Sententia igitur Auerrois est quòd causa per se, quæ est æquata ipsi rei, non potest esse causa inhęrentiæ illius rei in alia, quin sit etiam causa eiusdem separatim acceptæ, & è conuerso, hæc enim duo disiungi à se mutuò nequeunt; causa uerò per accidens potest esse causa vt aliquid alicui inhæreat, licèt non sit causa illius separatim accepti; sicuti animal est per accidens causa ut homo sit corpus, sed corporis seorsum accepti causa nō est. Ideò allucinantur illi, qui putant Auerroem concedere animal esse causam per se cur homo sit corpus, quum id ab Auerroe apertè negetur, & improbetur, & sit etiā manifestè falsum, si quis enim quærat, propterquid homo est corpus? nō est conueniens responsio, quia est animal, animal igitur illius inhęrentię causa non est, nisi accidentalis, ut diximus; ideò illa non est de-
E monstratio, per causam enim accidentalem sciē tia non acquiritur; sed dicit Auerroes enim esse syllogismum quendam ueridicum, qui inter demonstrationes collocari non meretur.

Caput X X. de definitione substantiæ, & quomodo contingat aliquando medium esse definitionem subiecti.

HActenus medium demonstrationis ut causam respectu extremorum considerauimus, declarandum remanet quomodo respectu eorundem sit definitio, & priùs quidem respectu subiecti, dein de respectu affectionis; utrunque autem facilè intelligetur, si quomodo tum substantia, tum accidens definiatur paucis uerbis exposuerimus. Substantiæ quidem definitio ex genere, ac differentia, uel differentiis constat, ultima tamē differentia, quæ propriam rei naturam significat, præcipua pars definitionis est, ita ut ab Aristotele in 43 particula septimi libri Metaphysi-
F cæ uocari potuerit tota rei definitio, dicit enim ibi Aristoteles ultimam differētiam esse totam naturam, totamque substantiā rei, & ipsam rei definitionem, quia uult genera, ac differentias remotiores esse potiùs conditiones necessarias, sine quibus quidditas illa esse non potest, quā ipsius quidditatis partes; per hoc autem soluit illam dubitationem quomodo definitio dicatur una, quum ex pluribus partibus constet, dicit enim unam esse quoniam ultima differentia una est, hęc enim est tota rei quidditas, & ipsius definitio. Hæc autem ultima differentia est propria rei forma, & ipsius propria, & æquata causa, qua posita res ponitur, & qua ablata aufertur, ipsaque est simul essentia, seu quidditas rei, & causa rei, contra quàm in accidentibus contingat, quorum essentia non est ipsorum causa, sed potiùs ab externa causa pendet; forma uerò substantiæ est talis forma, quę ab

ab externa cauſa non pendet, & eſt ſimul eſſentia rei,& cauſa, propter quam res eſt, ſi quis enim quærat propter quam cauſam homo ſit, nullam aliam reſpondere debemus, quàm propriam hominis formam. His omnibus illud uoluimus declarare, ultimam differentiam uel eſſe totam ſubſtantiæ compoſitæ definitionem, uel ſaltem præcipuam eius definitionis partē, quò fit ut, quum liceat quandoque parti præcipuæ,ac nobiliori nomē totius imponere, liceat etiam propriam ſubſtantiæ compoſitæ formam appellare definitionem; ideò ſi quandoque in demonſtratione medium ſit forma ſubiecti, dicere poſſumus medium eſſe definitionem ſubiecti, licèt aliæ definitionis partes in demonſtratione non exprimantur; imò hæ reuera nunquàm exprimendę eſſent, ut ſi demonſtrandum ſit hominem eſſe riſibilem, medium ſumendū eſt potius rationale, quàm animal rationale, quæ eſſet integra definitio, nam abſque dubio animal in ea demonſtratione ſuperfluit, & æquæ poni, ac prætermitti poteſt, quandoquidē demonſtrantis conſilium in ipſo demonſtrandi actu non eſt hominem ſubiectum definire, ſed cauſam adducere cur homo ſit riſibilis; atqui riſibilitatis cauſa, non eſt animal, ſed rationale ſolum, cauſę nanque rerum ſunt ſimplices, & in ſubſtantia corporea cauſa propriorum accidentium eſt ſola ipſius ſubſtantię forma, ſola igitur medium demonſtrationis eſſe debet, ut rationale ad demonſtrandum hominem eſſe riſibilem; animal uerò ſiue ſumatur, ſiue non ſumatur, nihil affert momenti. Integram igitur ſubiecti definitionem in demonſtratione ſumere, licèt magnus error non ſit, attamen non omnino reprehenſione uacat, ſiquidem philoſophis uitanda ſemper eſt uerborum ſuperfluitas, pręſertim quando errandi occaſio aliis præbetur, quod hac in re euenit, complures enim putant totam definitionem ſubiecti eſſe accidentis cauſam; proinde cauſam integram non adduci, niſi tota definitio ſubiecti accipiatur; quam deceptionem uitare debemus, quum id facilè, ac nullo negotio præſtare poſſimus.

Melius è mediū demonſtrationis ſumere ſolam differentiā ultimā ſubiecti quā totam definitionem

Huiuſce rei exemplum habemus in prima demonſtratione primi libri Elementorum Euclidis, ubi non tota definitio circuli pro medio demonſtrationis accipitur, ſed ſolùm poſtrema illa pars, quæ dicitur lineas omnes à centro ad peripheriam ductas æquales eſſe, hec enim ſola ſufficientem reddit rationem cur conſtituti trianguli latera ſint æqualia; reliquę uerò eius definitionis partes ad eam demonſtrationem non pertinent, neque ei proſunt, iure itaque omittuntur, ſiquidem ſcopus non eſt circulum definire, ſed propoſiti problematis demonſtrationem adducere. Medium igitur demonſtrationis tunc dicitur eſſe definitio ſubiecti, quando eſt ultima differentia, & propria eius ſubiecti forma, quæ poteſt definitio appellari, uel quia reuera eſt tota rei definitio, uel ſaltem quia eſt definitionis præcipua pars. Quia igitur ratione medium potiſſimæ demonſtrationis eſt quandoque cauſa ſubiecti, eandem ratione tūc dicitur definitio ſubiecti, quia nulla ſubiecti cauſa medium demonſtrationis eſſe poteſt, niſi propria eius forma, ut nomine formę intelligamus tum illam, quę eſt altera pars compoſiti, tum etiam ipſam rei eſſentiam, quando res ex materia, & forma non conſtat, utraque enim poteſt definitio illius ſubiecti appellari ea ratione, quam prædiximus.

Caput uigeſimumprimum de definitione accidentis, & quomodo medium demonſtrationis ſit ſemper definitio maioris extremi.

Definitio autem accidentis quænā ſit, & ex quibus partibus conſtet alibi declarauimus, eam enim conſtitutam eſſe diximus ex genere tanquàm forma, & ex ſubiecto proprio tanquàm ex propria materia, quę differentię officio fungitur, & demum ex cauſa inhęrentiæ illius formæ in hac materia; quæ cauſa eſt eius definitionis pręcipua pars, quandoquidem genus illud formæ loco obtinens non eſt forma propria, ſed communis; ſubiectum uerò, quum ſit materia, principem locum tenere non poteſt; ſed ipſa cauſa eſt illius rei propria, & propter eam res eſt, ea enim poſita res ponitur, & ea ablata res aufertur, & ab ea pendet reliqua definitio, non hæc ab illa, priuatio enim luminis lunę pendet ab obiectione terrę, non pendet obiectio terrę a priuatione luminis lunæ. Hæc igitur cauſa, quā uis externa ſit, in definitione accidentis principem locum tenet, ſaltem apud logicum de ſcientia demonſtratiua differentē, quæ ex cauſæ cognitione acquiritur; propterea Ariſtoteles in ſecundo libro Poſteriorum dicit per eandem cauſam ſatisfieri quæſtioni propterquid eſt, & quęſtioni quid eſt, dicit enim, propterquid eſt eclipſis? propter obiectionem terræ; quid eſt eclipſis? obiectio terrę; quæ dicitur definitio cauſalis, hanc enim ipſe Ariſtoteles uocat definitionem, licèt non ſit integra definitio, ſed ſola cauſa; & quando triplicem docet eſſe definitionem, unam, quæ eſt principium demonſtrationis; aliam, quæ eſt demonſtrationis concluſio; & aliam, quę eſt integra demonſtratio ſolo ſitu terminorum differens; ſub primo mēbro eam accidentis definitionem locat, quę dicitur cauſalis, & eſt medium demonſtrationis; quanuis igitur ea definitio ſit pars perfectæ definitionis, tamen Ariſtoteles eam uocat definitionem, dum dicit aliquam definitionem eſſe demonſtrationis principium, id eſt medium; & hęc eſt Auerrois ſententia in 64. Commentario primi libri Poſteriorum. Patet igitur quomodo ſit intelligendum ꝙ medium demonſtrationis

lib. 4. de meth. c. 14. 15.

Qūo medium ſit ſemper definitio affectionis

ſit

fit semper definitio affectionis, est enim non definitio integra, & perfecta, sed præcipua eius definitionis pars uocata ab Aristotele definitio, nempè definitio causalis; nulla enim alia accidentis definitio medium in demonstratione esse potest; definitio quidem perfecta non potest esse medium demonstrationis, quum sit demõstratio tota, est enim medium simul cum cõclusione; illa uerò accidentis definitio, quæ fine causa sumitur, & essentialis, siue quidditatiua dicitur, non potest esse medium, quia est cõclusio demonstrationis, ut censuit Aristoteles; ideò illi, qui de medio demonstrationis, loquentes, & rem hanc non cõsyderantes putauerunt medium esse definitionem accidentis essentialẽ, & hanc solam respexerunt, toto cœlo a ueritate aberrarunt, quandoquidem hæc definitio non est causa rei, sed est res ipsa, cuius causa quæritur, quare eiusmodi demonstratio non esset per causam rei, imò neque omnino demonstratio, quia idem per seipsum demonstraretur, vt si quis per mediam priuationem luminis demonstraret eclipsim; Hoc si Thomas cognouisset, non dixisset affectionem demonstrari per suam definitionem, & eam definitionem demonstrari per definitionem subiecti; ita enim loquens essentialem accidentis definitionem respexisse uidetur, sed hæc nunquàm in demonstratione medium esse potest. Quoniam igitur medium non est definitio essentialis, quum hęc sit potiùs demonstrationis conclusio, neque definitio perfecta, quum hæc sit tota ipsa demonstratio, non demonstrationis pars; relinquitur ut sit illa definitio, quæ causalis dicitur, & est demõstrationis principium; ideò quum in omni potissima demonstratione medium sit proxima, & æquata causa affectionis quæsitæ, est etiam semper definitio eiusdem, non quidem essentialis definitio, neque definitio perfecta, sed causalis, quæ dicitur ab Aristotele definitio, quia est definitionis perfectæ præcipua pars, quemadmodum declarauimus. Hoc uno modo, non alio, intelligere debemus medium potissimæ demonstrationis semper esse definitionem maioris extremi.

error dicentiũ mediũ esse definitionẽ essentialem.

Caput XXII. Quomodo intelligendum sit dictum illud Auerrois quòd medium uel est maioris extremi definitio, uel differentia.

Illud verò hac in re subiicere non possum, me maximè dubium esse an dictum Auerrois probem, quod apud eum legimus in Commentario 95. secundi libri Posteriorum, & cuius sæpe mentionem facit Balduinus in sua Quæstione, dicit eo in loco Auerr. medium demonstrationis semper esse causam maioris extremi, idque altero duorum modorum, est enim aut definitio, aut differentia, quod dictum mihi non leuem dubitationem facit, quia significare videtur medium esse quandoque integram definitionem, quandoq; definitionis partem, quæ est differentia; quem sensum Balduinus, & alii acceperunt; falsus tamen est, nec potest Auerroes excusari, si ita sensit; integra enim definitio affectionis nũquàm potest esse medium, quum sit potius tota demõstratio, vt prædiximus; sed medium est semper definitionis pars, & differentia, nunquàm definitio, dum sumitur definitio ut integra, & ut distincta contra definitionis partem, quæ differentia nuncupatur. Imò si benè rem hanc perpendamus, nunquàm medium propriè loquendo est differentia respectu maioris extremi, vt ipsa uocis significatio declarat, differentia.n. dicitur, qua res definita differt ab aliis, quo qui dem munere medium demonstrationis in definitione accidentis non fungitur, non enim ad rem ab aliis distinguendam sumitur causa in ea definitione, siquidem accidens per propriũ subiectum satis ab aliis rebus omnibus separatur, quod exemplo definitionis eclipsis facilè declarari potest, per hanc enim definitionem, priuatio luminis lunæ, essentia eclipsis significatur, quæ est priuatio quędam luminis; sed quoniam priuatio luminis de alijs pluribus dici potest, quæ non sunt eclipsis, ideò adiecto subiecto luna ita ad propriam eclipsis naturam significandam restringitur priuatio luminis, vt eam solam significet, & hanc luminis priuationem ab aliis omnibus separet, ut ex ipsa reciprocatione manifestum fit, omnis enim eclipsis est priuatio luminis lunæ, & omnis priuatio luminis lunæ est eclipsis; igitur pro separanda eclipsi ab aliqua alia re non est opus alia differentia, quia nihil superuacaneum in definitione accipiendum est. Cur igitur ipsa causa tan quàm tertia particula illi definitioni apponitur, nempe obiectio terræ? apponitur hæc non ut differentia, sed ut causa, propter quam res est, imò ut causa illius definitionis vocatę quidditatiuę, ea enim definitio causam habet, per quam demonstrari potest, quia illa forma inest in illa materia per externam causam; pro huius autem rei declaratione, & confirmatione legere debemus Aristotelem in 42. & 43. particulis secundi libri Posteriorum, vbi dicit definitiones accidentium habere externam causam, ideò esse demonstrabiles, & eas postea in particula 46. uocat conclusiones demonstrationum; pertinent etiam ad huiusce rei intelligentiam uerba Auerrois pulcherrima, & doctissima in calce sexti Commentarii libri secundi Posteriorum, quorum sententia hęc est, quanuis Aristoteles dixerit idem esse quęrere propterquid est, & quærere quid est, tamẽ aliud re uera est id, quod respondetur ad quęstionem quid est; aliud est id, quod respondetur ad quęstionem propter quid est; quod.n. respondetur ad quæstionem quid est, non est nisi

Dubia aduersus dictũ Auerrois.

nunquã mediũ est differentia, ꝓpriè loquendo

quęrere ꝑ quid & quærere qd, partim idem &, partim nõ idẽ.

nisi forma, & propria rei essentia; quòd autem quęritur, per quæstionem propterquid est, est causa externa, finis, uel efficiens; attamen in sermonibus sapientum (idq; respexit Aristoteles) eandem causam quærimus per quęstione quid est, ac per quęstionem propterquid est, quando enim essentia habet extra se causam, a qua pendet, uir sapiens dum quærit quid ea res sit, non solam essentiam quęrit, sed essentiam simul cũ causa essentiæ, ut si quærat, quid est eclipsis? & respondeatur, priuatio luminis lunæ, non satisfit quęstioni uiri sapientis, is enim adhuc quæret, cur luna priuatur luminę? quęstio enim quid est a uiro sapiente facta causam præcipuè respicit, & ei magis satisfit si respondeatur definitio causalis sola, eclipsis est obiectio terrę, quàm si respondeatur sola essentialis; attamen maximè propria, atque conueniens responsio est definitio integra, eclipsis est priuatio luminis lunæ propter obiectionem terræ; idcircò dicere possumus definitionem causalem, quę est medium demonstrationis, significare quid est, & non significare quid est, quatenus enim per externam causam traditur, eatenus non significat quid est, sed potiùs propterquid est, idq; respexit Arist. in contextu 45. secundi libri Posteriorum, quando distinguens definitionem perfectam, quę causam rei continet, à definitione essentiali, seu nominali, quę sine causa traditur, dixit definitionem illam esse orationem significantem propterquid est, & esse orationem demonstrantem, significat enim essentiam simul cum causa essentiæ, quum altera definitio nominalis significet solùm quid est, sed ipsius non demonstret, quia ipsius causam non affert: quatenus uerò causa illa externa in definitione accipitur propter essentiæ cognitionem, eatenus dicitur satisfacere quæstioni quid est, & dicitur definitio causalis, quę est perfectio, & complementum integræ definitionis; hoc respexit Aristoteles in primo capite secundi libri Posteriorum, quando dixit vnam, & eandem causam quęri per quęstionem quid est, & per quæstionem propterquid est, quum utrique simul quæstioni eadem causa satisfaciat. Causa igitur in definitione accidentis non ut pars essentiæ sumitur, sed ut causa ipsius essentię, proinde propriè loquendo neque generis, neq; differentiæ locum in ea definitione obtinet, sed solùm causæ. Hæc dicere uoluimus, ut ostenderemus in utraque parte dicti Auerrois difficultates inesse, medium enim potissimæ demonstrationis nunquàm est perfecta definitio, nunquàm est differentia, quia ut causa, non ut differentia tũ in demonstratione, tum in definitione sumitur.

Causa in definitione accidentis pōt aliquo Quod uerò dicere solemus, definitionem ex genere tantùm, ac differentiis constare, id, si propriè loqui velimus, non est uerum nisi de definitione essentiali tam substantiarum, quàm accidentium. Potest tamen per quandam si-

A militudinem causa illa uocari differentia in definitione accidentis, quoniam est præcipua definitionis pars, & rei propria, & ęquata; & est causa, qua posita res ponitur, & qua ablata aufertur, ideò ultimæ differentię similis est, nam in definitione substantię ultima differentia est eiusmodi, ut forma hominis est causa eius propria, & ęquata, qua est homo, & est pręcipua pars definitionis hominis, in eo tantùm discrepant, quòd in definitione substantiæ ultima differentia est causa interna, quæ rem ab aliis separat, quod in definitione accidentis causa externa non præstat. Possumus autem dictum illud Auerrois ad bonum sensum trahere, licèt nemini cognitum, eamque puto ipsius Auerrois mentem fuisse, ut ex eius verbis in commentariis 40. 41. & 47. secundi libri Posteriorum colligi potest; dicimus enim ipsum in memorato loco non rem, sed solam uocem respexisse; nam si rem ipsam spectemus, difficultatibus urgemur, quas memorauimus, & B credimus dictum Auerrois ita intellectum, ut alii intelligunt, defendi non posse, medium enim quantumuis prolixa oratione proferatur, nunquàm totam accidentis definitionem significat, sed solam externam causam, quæ est definitionis perfectæ tertia pars; at si uocem solam attendamus, discrimen illud, quod Auerroes respexit, in medio videmus; interdum enim unica dictione exprimitur, interdum oratione pluribus dictionibus constante; quando igitur est simplex aliqua dictio, ut quum risibile per rationale demonstramus, eam habita uocis ratione non possumus appellare definitionem, quia definitio est oratio, non dictio una; ideò per similitudinem Auerroes eam uocauit differentiam, quia dictio una, quæ propriam rei causam significat, instar differentię esse uidetur; orationi uerò potest attribui nomen definitionis, etiam si non tota definitio, sed pars definitionis extiterit, ideò quando medium est oratio, ut quando eclipsim demonstramus per in- C terpositionem terræ, & casum foliorum per congelationem humoris in contactu foliorum cum ramis, tunc definitio appellari potest. Attamen si rem ipsam respiciamus, nullum est discrimen, siue enim per dictionem unam, siue per orationem, & eam quidem prolixam, exprimatur medium, causam unam significat, quæ est tertia pars definitionis, nunquàm definitio eius integra; illud quidem verum est, non posse medium definitionem illam causalem constituere, quando est dictio vna, non enim dicere licet, risibilitas est rationalitas, quemadmodum dicere possumus, eclipsis est interpositio terrę; tamen verum semper est id, quod Aristoteles dicit, medium demonstrationis esse definitionem maioris extremi, quoniam semper est præcipua pars, & com-

Quo modo uocari differentia, & aliquo modo non pt.

Quo dictũ Auerrois defendi possit.

Solutio primi ac secundi argumẽti Balduini

Mediũ est semper ratio primi extremi. plementum eius definitionis; hoc enim significauit Aristoteles per eam dictionem, ratio, quãdo dixit medium esse rationem primi extremi, nam ratio significat causam satisfacientem quæstioni quid est, tanquàm illam, quam præcipuè nit sapiens quærit, dum quærit quid res aliqua sit. Quomodo igitur mediũ dicatur sem per esse definitio maioris extremi, & quomodo quandoque etiam minoris, satis puto fuisse declaratum, neutrius enim extremi est integra definitio, sed pars præcipua definitionis, quæ proinde potest appellari definitio.

Caput XXIII. in quo omnia aliorum argumenta soluuntur.

Cognita rei ueritate facile est omnia aliorum argumenta soluere, ad primum enim Scoti, quod erat, omnia propria accidentia a forma subiecti fluunt, ergo per formam omnia sunt demonstranda, negamus, & antecedens, & consequentiam; antecedens quidem, quoniam non omnia accidẽtia a principiis internis subiecti pendent, sed aliqua ab externis causis, ut antea diximus; consequentiam uerò, quia dato quòd accidentia à forma subiecti fluant, non tamen omnia immediatè ex ea fluunt, sed ordine quodam, quemadmodum declarauimus, igitur non sequitur omnia per formam subiecti esse demonstranda. Secundum argumentum nihil roboris habet, dicebat enim, illa demonstratio, cuius principia ab aliis principiis pendent, non est potissima, at illa, cuius medium est definitio affectionis, habet principia pendentia ex aliis principiis, habet enim mediũ definitionem affectionis, quæ pendet a definitione subiecti, & per eam demõstrari potest, ergo non est potissima demonstratio. Videtur in hoc argumento Scotus definitionem essentialem accidentis respexisse, quando enim accidens a principiis sui subiecti fluit, eius quoque definitionem essentialem ab eisdẽ fluere necesse est, siquidem hæc definitio idem est, ac res definita, de tali igitur definitione totum argumentum concedere possumus, dicimus enim hanc nunquàm demonstrationis medium esse posse, quia sic demonstraretur idem per se ipsum; uerùm si de causali definitione loquatur, decipitur Scotus tum in maiore propositione, tũ in minore, quia utraq; est negãda; maior quidem falsa est, quoniam illa demõstratio, quæ solam maiorem habet immediatam, minorem habet pendentem ex prioribus principiis, quia mediũ est alterum accidens pendẽs a causa priore, est tamen potissima demonstratio, ut supra ostendimus; & hæc sententia ex Aristotele colligitur in postremis uerbis contextus 41. secundi libri Poster. ubi postquã de potissima demonstratione locutus erat, & eius exempla tulerat, & ostenderat quomodo ea definitionem largiatur, subiungit, si medium eius demonstrationis ex alio priore mediõ pendeat, per illud esse demonstrandum, & ita aliam esse eius demonstrationẽ; per hoc tamen non stat quin illa sit potissima demonstratio, ut indicat ibi Aristoteles. Minor quoque argumenti Scoti falsa est, quia quando medium est definitio utriusq; simul extremi, est certè definitio affectionis, ea tamen non dicitur pendere a definitione subiecti, quum sit ipsamet definitio subiecti; igitur omnis definitio affectionis demonstrari possit per definitionem subiecti falsum est uniuersè prolatum, quia aliquando contingit definitionẽ causalem affectionis esse simul definitionẽ subiecti essentialẽ. In eodem errore etiam Thomas fuit, dum dixit accidens demõstrari quidem per suam definitionẽ, sed eã per aliam priorẽ definitionẽ, quæ subiecti est, esse demonstrandam; uidetur.n. essentialem accidẽris definitionẽ respexisse, qui communis omniũ latinorũ error fuit, quia hæc est conclusio solũ demonstrationis, nunquàm mediũ; de causali autem definitione falsum dixit, quoniam hæc non semper ex definitione subiecti demonstrari potest, quũ aliquando sit ipsa definitio subiecti, aliquando etiã sit causa externa, quæ a definitione illius subiecti non pendet. Ad tertium argumentum pro eadẽ opinione a sectatoribus Thomę adductũm dicimus esse quidem petitionem principii, si medium sit essentialis definitio accidentis, hæc.n. idem est ac definitum, quare de hac argumentũ illud maximam habet efficacitatem; sed nullam habet de causali definitiõne, medium.n. est definitio causali, in ipso tamen demõstrandi actu non sumitur ut definitio, sed ut causa; quanuis.n. ultimus demonstrantis finis sit definitio accidentis, ad eam tamẽ indagandã hac methodo utimur, in primis definitionem eius essentialẽ proponimus, quæ est conclusio ipsa, cuius causam quærimus, postea dum causam adducimus, in ea causę allatione dicimur demonstrare, non definire, nisi potestate; atqui causa, quatenus causa est, ex necessitate ab effectu diuersa est, idem esse non potest, siquidem nihil sui ipsius causa esse dicitur, demum factam demonstrationem conuertimus in definitionem, in qua animus noster quiescit, & ea tota idem esse dicitur ac res ipsa definita, eclipsis enim non est idem ac obiectio terræ, sed est idem ac priuatio luminis lunæ propter obiectionem terræ. In ipso igitur demonstrandi actu nulla fit petitio principii, quia medium est causa affectionis, & ut eius causa sumitur, nondum ut definitio, quare neq; idem est, neq; sumitur ut idem. Ad primum argumentum Egidii, quod testimonio Aristotelis nititur in secundo libro Posteriorum, dicimus eo argumento id solum probari, quòd in omni demonstratione potissima medium est ex necessitate defi-

Ad primũ Scoti.

Ad 2.

Error Thomę

Ad 3.

Nota qua methodo utamur in demõstrando.

Ad primũ Egidii.

definitio affectionis, quam conditionem vt demonstrationi penitus necessariam Aristoteles respexit; sed ob id non ostenditur nunquàm medium esse definitionem subiecti, quòd enim Aristoteles huius nullam fecerit mentionem, id non fuit quia nunquàm contingat, sed quia per accidens demonstrationi contingit. Alterum verò argumentum fortasse aduersus eos ualidum est, qui integram subiecti definitionem vt medium demonstrationis assumunt, vt animal rationale in demonstratione risibilitatis in homine, idem est enim animal rationale, atque homo ipse, ideò in propositione maiore uidetur petitio principii committi; at certè contra nos ea ratio nihil probat, dicimus enim vltimam solam differentiam subiecti sumendam esse, quia ea sola proprii accidentis causa est; hęc autem non ut subiecti forma, neque vt eius essentia, imò neque ut eius causa in demonstratione sumitur, sed ut quoddam illi subiecto inexistens, quod propositi accidentis causa est; quòd si etiam in ipso demonstrandi actu eam esse subiecti formā cognoscamus, nihil absurdi sequitur, non enim idem est forma, & id, cuius est forma, neque ea sumitur ut forma, neque quia sit forma, sed solum quia est causa maioris extremi; maior autem propositio naturaliter notior est conclusione, quia maior est connexio illius accidentis cum forma sui subiecti, a qua vt a proxima causa producitur, quàm cum subiecto, in quo per illam formam inest, proinde maior immediata, & A indemonstrabilis est, conclusio uerò demonstrabilis; quare maior propositio naturaliter prior, ac notior est conclusione. Sed reuera etiam si integra subiecti definitio pro medio sumatur, hoc enim parui momenti esse diximus, adhuc ob eandem rationem non sequitur committi in propositione maiore petitionem principii, quia non sumitur ut definitio illius subiecti, sed vt quoddam de illo uerè prædicatum, quod illius affectionis causa est. Ad argumentum illorum posteriorum, qui putant medium semper esse causam, ac definitionem utriusque extremi, quando inquiunt Aristotelem dicentem §scire est causam cognoscere, propter quam res est§ intelligere causam formalem, nos hoc negamus, nam si de causa subiecti loqueremur, uera utique esset tota eorum consyderatio, nulla enim alia est substantię compositæ causa æquata, & propterquam ipsa sit, quàm propria forma, B sed quum Aristoteles causam ibi sumat respectu affectionis demonstrandæ, non respectu subiecti, alia ratio est, causa enim propterquam ipsum accidens esse dicitur, non semper est ipsa subiecti forma, imò raro, frequentissimè uerò est alterum accidens, quod respectu accidentis demonstrati potest esse etiam causa materialis, uel finalis, uel effectrix, ut docuit Aristoteles in secundo libro posteriorum, qua de re nos postea locuturi sumus, sic igitur medium non est definitio, neque causa utriusque extremi.

Marginal notes: ad secūdum. — ad arg. Tomitani.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MEDIO DEMONSTRATIONIS

Liber Secundus.

Caput Primum de uariis, ac repugnantibus tum Aristotelis, tum Auerrois dictis de medio cuiusnam generis causa sit.

POSTEAQVAM ostensum est medium demõstrationis esse causam, ac definitionem maioris extremi, declarandum superest in quonã genere causæ medium causa sit, an ut forma, an ut materia, an ut finis, an ut efficiens, an pluribus, an etiam omnibus his modis causa esse possit. Res hęc difficillima explicatu est, quia nullus unquàm præter Aristotelem rem hanc profundè, ac diligenter contemplatus est. Aristoteles autem ita obscurè eam tractauit, ut nemo hactenus eius mentẽ plenè fuerit assecutus; proximè tamen omnium ad eam accessisse uidetur Auerroes, ut postea ostendemus. Totius huius difficultatis causa fuit apparens quędam inconstantia, atque repugnantia in ipsis tum Aristotelis, tum Auerrois dictis, nam Aristoteles in secũdo Posteriorum libro longo sermone docuit medium demonstrationis esse quod quid est, seu definitionem, quare significare uisus est semper esse causam formalem, nam quod quid est, ac definitio est forma ipsa rei, attamen postea in eodem libro in capite de causis enumerauit omnia quatuor genera causarum, & eorum ununquodque in demonstratione medium esse posse asseuerauit. Auerroes autem in commentario 68. primi libri apertè dicit medium demonstrationis semper esse causam internam, scilicet materiam, & formam; & in commentariis 34.35.eiusdem libri causas externas, finem, & efficientem manifestè excludit, inquit enim eas nunquàm ingredi definitionem, proinde neq; demonstrationem, quia demonstratio debet potestate esse definitio. Contrariam sententiã profert Auerroes in secundo libro Posteriorum commentario sexto, & clariùs in 42. ubi materiam, & formam a medio demonstrationis penitus excludit, & uult mediũ semper esse causam effectricem, uel finalem; auget etiam huiusce rei difficultatem dum dicit medium in omnibus esse causam finalem, effectricem uero in quibusdã, quum enim non omnes effectus habeant causam finalem, falsum uidetur id, quod Auerroes asserit, in omnibus medium esse causam finalẽ, nam eclipsis non habet causam finalem, & alia complura accidentia. Nõ oẽs effectus habent causam finalẽ.

Caput Secundum Quid alii posteriores hac de re dixerint.

Posteriores uerò quid hac in re dicant, ac sentiant haud planè possum intelligere; si quid enim pronuntiarunt, illud ita rude, & crassa Minerua prolatum fuit, ut non modò propositum nodum non explicarint, sed etiam maiorem in ipsa re difficultatem relinquerint; imò non obscurè significauerint se ea, quæ dixerunt, non intellexisse. Plurimos enim in hanc sententiam conuenisse uideo, quòd medium in potissima demonstratione sit sola causa formalis, alię uerò tres causæ sint medium in demonstratione propterquid, non in potissima; nam demonstrationem propter quid distinctam esse statuunt à demõstratione potis-

potissima; propterea solius potissimæ demõstrationis proprium esse dicunt, vt terminos conuertibiles, seu reciprocabiles habeat, quia sola causa formalis cum effectu reciprocatur, aliæ minimè, ideò demonstratio propterquid apud eos non habet terminos conuertibiles; ad hunc sensum trahunt uerba Auerrois in cõment. 34.35. primi lib. pósteriorum, & ea, quę ab Aristot. dicuntur in secundo libro Posteriorum in capite de causis, quum enim in contextu 48. eius libri proponat quatuor esse genera causarum, quæ omnia demonstrationis medium esse possunt, tamen postea de tribus tantùm causis id declarat, scilicet materia, efficiente, & fine, de forma verò nihil dicit, quia ab initio libri usq; ad eum locum locutus erat de medio, quod est forma, & quidditas, ideò solùm relinquebatur declarã dum quomodo aliæ tres causæ medium esse possint; propterea dicunt Aristotelem ab initio eius secundi libri usque ad context. 47. locutũ esse de demonstratione potissima, cuius mediũ est forma, in illo autem 48. aggredi tractationẽ de demonstratione propter quid, in qua locũ habent tres reliquæ causæ, de quibus in eo capite loquitur. Hæc sunt, quę ex aliorum dictis hac de re colligere potui.

Caput Tertium, dictæ posteriorum sententiæ impugnatio.

Sed hæc dicentes in multas, & magnas difficultates incidunt, primùm enim demonstrationem propterquid a potissima distinguunt, decipiuntur, nec intelligunt Aristotelem, qui in secundo posteriorum libro potissimam indicat eam demonstrationem, quæ declaret propter quid est, ostendit enim quòd declarando propterquid est declarat etiam necessario quid est, & uertitur in definitionem, quæ est ultimus demõstrantium finis. Præterea docet in eodem libro Aristoteles unam vnius rei causam esse, non plures, quæ tradat cognitionem propterquid est, eamque uult cum suo effectu reciprocari, ut posita ponat, & ablata auferat effectum; itaque fieri non potest ut idem effectus per causam formalem potissimè demõstretur, per aliam uerò causam demonstretur propterquid tantùm, sic enim fieret ut unius rei plures essent causæ satisfacientes quæstioni propterquid est, quod & Aristoteli aduersatur, & rationi, quandoquidem qui plures causas asserit separatim acceptas satisfacere quæstioni propterquid de eadem re factæ, is pugnantia dicit, & proprium ipse dogma euertit, quia si plures eiusdem effectus tales causæ ponantur, sequitur nullam esse causam, propter quam res sit, proinde earum nullam esse talem causam, quæ declarare possit propterquid res sit, sint enim A. & B. causæ eiusdem effectus C. ut earum utralibet separatim accepta declaret propterquid est C. sequetur neutram declarare propterquid est, nam si posito A. ponitur ex necessitate C. & est causa A. propter quam C. est, erit igitur C. sine B. quare non essentialiter pẽdet à B. quare B. non est causa, propter quam sit C. similiter autem si B. ponitur esse causa, propter quam est C. & posito B. ponitur ex necessitate C. erit ergo C. sine A. proinde ab A. essentialiter nõ pendet; dũ itaque ponimus duas causas separatim acceptas satisfacere quęstioni propterquid de eadem re factę, dicimus neutram huic quęstioni satisfacere; vna igitur unius rei causa est, quæ declaret propterquid ea res est, hanc enim prærogatiuam pluribus causis dare est nulli dare. Verùm de hac re plura diximus in libro nostro de speciebus demonstrationis, ubi hunc errorem efficaciter improbauimus. Sed quidnam illi ad Auerroem dicent? quum enim hac in re se Auerroem sequi profiteantur debent ipsius uerba interpretari; Auerr. in 39. & 41. commentariis secundi libri Posterio. declarans ea, quę ab Aristotele de potissima demõstratione dicuntur, inquit eius medium semper esse causam effectricem, uel finalem, nunquam formam, sed formam in conclusione potiùs demonstrationis, quàm in medio contineri; quomodo igitur potissima demonstratio semper habet medium causam formalem? dicere non possunt ibi de potissima demonstratione sermonẽ non esse, quoniam apud eos ab initio eius libri usque ad context. 47. de sola potissima demonstratione Aristoteles loquitur, cuius sententiam in memoratis locis Auerr. interpretatur. Præterea dum dicunt Aristot. in ea parte de sola potissima demonstratione loqui, non de demõstratione propterquid, aduersantur Auerroi, quẽ hoc modo tueri uolunt, nam Auerróes in comment. 39. & 40. eius libri confundit demonstrationem simpliciter dictam cum demonstratione, quam uocat causæ tantũ, & de utraq; simul Aristotelem loqui asserit, quia utraq; dat nobis præstantissimam definitionem. Ipsa quoq; per se horum sententia difficultatem potiùs auget, quàm soluat, dicunt enim medium demonstrationis potissimæ esse causam formalem, sed quomodo illud sit ipsi neque declarant, neque, ut opinor, intelligunt, aut enim subiecti formam esse dicunt, aut accidentis; si subiecti, non bene loquuntur, quoniam in primo libro ostendimus cum Auerroe paucas admodũ esse potissimas demonstrationes, in quibus medium sit forma subiecti, & in iis quoque paucis id accidentarium, non essentiale demõstrationi esse; quod quum ita sit, in pręsenti quæstione medium non ad subiectũ, sed ad affectionem referendũ est, ut consyderemus qualis causa sit respectu accidentis, non respectu subiecti, cuius non est causa, nisi rarò, & ex accidenti. Respectu autem affectionis quomodo medium possit esse formalis causa, prout forma ab aliis

[Margin letters beside the lines: A (first line of right column), B (beside "& 41. commentariis"), C (beside "Aristotelem loqui asserit").]

[Left margin note:] Dicere plures causas declarare propterquid de eadem re, est dicere nullam.

[Right margin notes:] Forma accidentis non est medium, sed conclusio. — Mediũ non potest esse cã formalis.

tribus causis distinguitur, nõ uideo, forma nãq; accidẽtis est eius propria natura, & essẽtia, quæ si in ipsius accidentis demõstratione ut cã sumatur, idem per seipsum demonstrabitur, idem notum simul, & ignotum erit. Constat etiam apud Aristot. in 42. & 43. particulis 2. libri Posteriorũ medium demonstrationis debere esse causã externam, non internã, hanc. n. eo in loco rõnem affert cur substantia demonstrari non possit, & solius accidentis demonstratio sit, quoniã substantia causam suæ essentiæ extra se non habet, accidens autem habet essentiam pendentem ab externa causa, ex qua demonstrari potest; sed causa externa non potest esse forma accidẽtis; sed erit ex necessitate vel materia, uel finis, uel efficiẽs, nisi dicamus aliquã ex his causis p similitudinem appellari formã, sed causã formalis ab alijs distinguenda non erit, quod isti faciũt, dum dicunt potissimam demonstrationem fieri per solam causam formalem, nõ per alias, demonstrationem autem propterquid fieri per alia tria genera causarum, non per formalẽ causam. Manifestũ est igitur eos, qui hæc dicunt, qd nomine formę significare uelint non intelligere; quare difficultas nobis integra manet, quam fortasse nos primi diluemus, & ita planam rem hanc reddemus, ut nullus dubitationi locus relinquẽdus sit; hoc autem præstabimus interpretando Arist. sed præsertim caput de causis in 2. libro posteriorum a nemine hactenus benẽ intellectum declarando.

Caput Quartum de ordine seruato ab Aristotele in declarando quòd medium demonstrationis sit causa, & de connexione capitis de causis cum præcedentibus.

Aristoteles igitur in declarãdo ꝙ medium sit causa hunc ordinẽ seruauit, primo loco in principio primi libri posteriorũ dixit scire esse causam rei cognoscere, propterquam res est; in qua definitione nil aliud nomine causæ intellexit, quàm proximam, & æquatam rei causam, quã in singulari numero protulit, quia hæc unius rei una ẽ, non plures, vt ipse postea ostendit in calce 2. libri; præter hanc. n. cæteræ omnes, quas ea res habet, sunt causę remotæ, quarum nulla põt uocari causa, propter quam res est, ideò etiam cũ articulo dixit τὴν αἰτίαν ad significandam unã quãdam certam causam dimissis alijs, nã articulus apud Græcos emphasin habet, ut aliàs diximus; sic etiam in context. 99. eiusdem libri loquẽs de causa remota fatetur quidem eam esse αἴτιον, sed negat esse τὸ αἴτιον, sola nanque causa proxima, & propter quam res est, τὸ αἴτιον, appellari meretur. De hac igitur causa ita per excellentiã uocata loquitur Aristot. in toto primo posteriorum libro, necnon in secundo usque ad 47. cõtextum, in qua tota parte uoluit nobis ante oculos ponere totum fructum, quẽ ex huiuscemodi causæ cognitione, proinde ex potissima demonstratione percepturi sumus, in primo. n. libro declarauit quomodo ex tali causa ducamur in cognitionem propterquid est, deinde in 2. libro ostendit quomodo per eandem causam satisfiat etiam quæstioni quid est, quæ ẽ cognitio præstantissima, & ultimus demõstrationis finis. Sed quodnam genus causæ illud sit, cui hęc prærogatina tribuatur, ut dicatur τὸ αἴτιον, & causa propter quam res est, nihil dixit in 1. lib. Aristo. neque in secundo usque ad illam 47. particulã, quia usque ad eum locum semper accepit nomen causæ generaliter, & nullam unquam mẽtionem facere uoluit materiæ, formæ, finis, & efficientis; propterea methodum Arist. peruertũt, & summa reprehensione digni sunt multi, qui interpretantes initium secundi capitis primi libri Posterio. quærere, ac declarare uolũt quodnam genus causę Aristot. in eã definitione significauerit, ipse nanque eo in loco non uult id esse inuestigandum, sed illud solum nos intelligere vult, quòd quęcunque, & in quocunque causæ genere sit causa illa, propterquam res est, ex ea sola perfectam eius rei scientiam consequi possumus; particularem autem de singulis causarum generibus tractationem ad contex. 48. secundi lib. & alios sequentes remisit, cognouit. n. eam quoq; ad doctrinæ complementum necessariam fuisse, & sine illa artem hanc demonstrandi mancam, & imperfectam fore; quũ. n. quatuor sint genera causarum, non satis fuerat cognoscere ꝙ perfecta rei scientia acquiritur p cognitionem solius æquatę causæ, quę unius rei una est, nisi etiam doceret an unius tantum generis causa, an plurium, an etiam omniũ illud priuilegium esset. Quoniam igitur ad eius disciplinę perfectionem necessarium Aristoteli fuit in Posterioribus Analyticis, & uniuersalem, & particularem causarum tractationem facere, conueniens doctrinæ ordo postulauit ut ab uniuersalibus ad particularia progrederetur, quod ipsius præceptum fuit in pluribus locis, quemadmodum nos aliàs in libris nostris de Methodis declarauimus; ideo priùs in toto primo lib. & in secundo vsque ad 47. context. voluit nomẽ causæ latè sumere absque ulla causarum partitione, deinde in 48. cœpit nomen illud commune in species, siue in significata diuidere; propterea non est ignoranda uera continuatio, & connexio illius tractationis cum præcedentibus; non. n. dicendum est, ut aliqui dicunt, postquàm Aristot. de causa sola formali usq; ad 47. contextum locutus est, incipit in 48. agere de alijs tribus causis, & ostendere quomodo illæ quoque demonstrationem ingrediantur; quoniam uerba Aristotelis in principio illius 48. contex. hanc interpretationem non recipiunt, inquit. n. Quoniam autem scire putamus quãdo sciamus causam, causę uerò quatuor sunt, quibus uerbis repetit definitionem ipsius scire

Cõnexio capitis de causis in 2. li. post.

traditã in secũdo capite primi libri, in qua nominauerat causam, & statim nomen illud causę in quatuor genera diuidit; quare nõ a causa formali ad alias tres transitum ibi facit Arist. sed a causa latè accepta ad singulas quatuor causas singillatim cõsyderandas, ut quemadmodũ docuerat mediũ demonstrationis potissimæ causã esse debere, ita etiam doceret cuiusnam generis causa sit; quare quum ibi primùm faciat diuisionem causarum, non potest ante illum locũ de vllo causæ genere particulatim sermonem fecisse, sed solùm de causa latè accepta, igitur nõ de causa formali antea locutus erat, sed de causa generaliter sumpta. Sed ipsa Aristot. in eo capite tractatio illorũ errorem declarat, dicunt enim ipsum ante illum contextum qui dragesimumoctauum de sola egisse causa formali, de qua post eum locũ nihil ampliùs dicit, sed in toto illo capite de aliis tribus tantũ causis sermonẽ facit; at hoc falsum esse uerba ipsa Arist. ostendunt; dicant enim (quæso) de quanam forma egeat in præcedentibus capitibus Aristoteles? non de forma propriè accepta, quæ dicitur altera pars compositi, hanc enim formã nunquã demonstrationis mediũ esse demõstrauimus, nam idę per seipsum demonstraretur, & fieret petitio principii, non igitur de hac forma egerat Aristot. sed de forma accepta pro definitione, & pro eo, quod dicitur quid est, hoc etenim omnes confitentur, docuerat enim mediũ esse quod quid est, ac definitionem maioris extremi. Si hęc est forma, de qua ante 48. contextum egerat Arist. ergo non minùs in eo contextu, & aliis sequentibus agit de forma, nã in eo capite de causis dũ loquitur de causa materiali, & docet eam esse posse demõstrationis mediũ, subiungit illud idem medium esse quod quid est, ac definitionem, ut patet legẽtibus 49. contextum, qui est de causa materiali; & Auerr. eo in loco dicit quòd licèt Arist. loquatur de medio, quod est causa materialis, illa tamen uidetur dici posse etiam causa formalis. Similiter in contextu 51. loquens Aristot. de causa effectrice, & ostendens quomodo ea sit demonstrationis mediũ, idque exemplo declarãs, subiungit illud idẽ medium esse definitionem maioris extremi. Igitur si definitio (ut omnes concedunt) in eo libro dicitur forma, eam instar formæ est, non minùs in eo capite agitur de causa formali, quod illi negant, quàm in præcedentibus, in quibus solis de formali causa actum esse dicũt; quo fit ut in illo capite de causis Aristot. adhuc loquatur de medio potissimę demonstrationis, non de alia secundi gradus demonstratione, siquidem solius potissimæ demonstrationis medium est definitio maioris extremi, quam isti formalẽ causam esse dicunt. Nos igitur dicimus Aristotelem post uniuersalem tractationem de causa illa, quæ satisfacit quæstioni, ꝓpterquid, ibi transire ad tractationẽ particularem, distin-

A guit enim quatuor genera causarum, & docet ea omnia in demonstratione potissima locum habere posse, non quidem ita, ut dicat quancunque causam in demonstratione potissima medium esse posse, iam enim ostendimus unã esse talem unius rei causam, cæteras uerò esse causas remotas; sed quia causa illa proxima, quæ unius rei una est, potest esse tum forma, tum materia, tum efficiens, tum finis; non quidẽ respectu eiusdem effectus, sed respectu diuersorum, alicuius enim rei adæquata causa est sola causa finalis, non alia, ideò eius potissima demonstratio nulla alia erit, quàm per causam finalem; alicuius autem est sola causa effectrix, non alia, ideò eius demonstratio erit per causam effectricem, non per aliam. Hoc igitur declarare est Aristotelis consilium in eo loco.

Caput Quintum, Quot sint ad summum genera causarum, quæ in demonstratione potissima medium esse contingat.

B Caeterum ut rẽ hanc perfectè declaremus, priùs ipsa rei ueritas explananda nobis est, postea uerò eadem in uerbis Aristotelis consyderanda erit. Dictum a nobis est aliàs duo accidentium genera sub demonstrationem cadere, alia nanque ab interna, alia ab externa causa producuntur, internã, & externam intelligo loco, & subiecto; ut accidentia, quæ in ipso subiecto, in quo inhęrent, proximam suam causam insitam habent, internam causam habere dicantur; quæ uerò pendẽt a causa extra suum subiectum posita, ea dicantur habere causam externam, ut eclipsis, quę fit a terrę interpositione; aliud certè accidentis, siue aliud causæ genus præter hæc duo non datur, quum enim accidens omne in subiecto hęreat, necesse est ipsius causam uel in eodẽ subiecto inesse, uel extra illud esse positam. Quum

accidentia alia ab interna causa pendẽt, alia ab externa.

C igitur causæ externę duæ sint, efficiens, & finis, sequitur tria esse ad summum genera causarũ, quę media demonstrationum esse possint, efficiens, & finis, & causa interna, hęc autẽ duplex quidem esse potest, diximus enim accidentia ab interna causa pendentia alia demonstrati per definitionem subiecti, alia per alia accidentia eiusdem subiecti; tamen idem est causæ modus, quo accidens ab alio accidente, & quo a forma, seu natura subiecti producitur, utraque enim potest uocari causa effectrix per emanationem; efficiens enim duplex est, aliud cũ uera actione efficit, & est propriè dictum efficiẽs, semperque externum est, quoniam idem in seipsum agere non potest; aliud uerò, quod minus propriè dicitur efficiens, per emanationem potiùs efficit, quàm per ueram actionem, quũ semper absque ulla patientis resistẽtia efficiat, ideò eius actio est immanens, non transiens ad aliud; ita forma est causa effectrix accidentium omnium

tria tãtũ causarũ genera possunt esse medium demõstrationis.

Efficiẽs duplex est, unũ cũ actione, alterum per emanationem.

omnium sui subiecti, emanant enim omnia ab ea; ita etiam accidens causa est effectrix alterius accidentis in eodem subiecto, ut in igne summus calor à forma iguis pendet tanquàm ab agente per emanationem; summa autem raritas, & summa leuitas pendent, ac producuntur similiter a summo calore ut ab ageute per emanationem. Sed non modò formę, & accidētibus, at materiæ quoque conuenit appellatio efficientis per emanationem, quoniam etiam a natura materiæ plura accidentia in rebus emanant, ueluti trina dimensio, & patiēdi potestas, quæ potētia passiua a nostris uocatur, hęc enim accidentia naturam materię consequuntur, & ab ea emanant; ideò si materiam dicamus esse eorum causam effectricem per emanationem, nil absurdi dicimus, neque hac ratione causarum genera confundimus, ac commiscemus, quandoquidem causa effectrix, quę ab Aristot. ut ab aliis tribus distincta inter causas nominatur, est illa, quæ cum uera actione efficit, non hęc, quæ per solam emanationem; Veruntamen etiam si efficiens per emanationem ad genus causę efficientes redigi dixerimus, nullum sequitur inconueniens, neque genera causarum propterea commiscentur, alia nanque, & alia ratione idem dicitur esse forma, & efficiens per emanationem; siue materia, & efficieus per emanationem; siue accidēs, & efficiens per emanationem; forma enim ignis respectu iguis nō est efficiens, sed est causa formalis, at respectu accidentium ignis uon est forma, sed efficiens per emanationem; summus calor respectu ignis subiecti non est causa, sed accidens; at respectu summæ raritatis, ac leuitatis non est accidens, sed est causa effectrix per emanationem; sic etiam materia est quidem materia respectu totius compositi, cuius pars est, sed respectu accidentium, quæ ab ea prodeunt, nou est causa materialis, sed est efficiens per emanationem. Quòd siquis dicat materiam respectu aliquorum accidentium habere locum subiecti, ut respectu dimensionum, ideoque esse potiùs eorum materiam externam, quę subiicitur, & recipit, quàm causam effectricem; vt admittamus talem materiam externam reduci ad genus causæ materialis, tamen dicimus eam simul esse etiam causam effectricem per emanationē, quę reducitur ad geuus causæ efficientis, alia tamē, & alia ratione, materia enim accidentis dicitur quatenus ei subest, & ipsum recipit, efficieus uerò quatenus ab ea accidens producitur, & emanat per quandam necessariam deriuationem. Semper igitur causarum genera distinguuntur, & nunquàm confunduntur. quia nunquàm cōtingit ut idem respectu eiusdem, & eadem ratione acceptum dicatur simul materia, & efficiens, seu forma, & efficiens. Quoniam igitur causa accidentis interna esse non potest, nisi forma, uel materia, vel accidēs alterū in eodē subie-

etiā materia p̄t uocari efficiēs per emanationē

D cto inhærens, manifestum est hæc omnia ad unum causę genus reduci, quod dicitur efficiens per emanationem; neque est q̀ decipiamur dicentes hanc esse causam formalem, illam uerò materialem, hoc etenim uerum est respectu subiecti, at non respectu accidentis; nos autē non subiecti, sed accidentis causam consyderamus, & dicimus illam, quæ est forma subiecti, & illā, quæ est materia subiecti, accidentium causam nou esse, nisi ut effectricem; interna igitur accidentis causa non est nisi effectrix per emanationem, siue ea sit forma, siue materia, siue etiam accidens eiusdem subiecti. Hæc quum ita sese habeant, ex tribus causarum generibus demonstratio potissima construi potest, aut. n. ex causa interna, quæ dicitur efficiens per emanationē, aut per effectricem externam, aut per finalem. Per causam autem formalem accidentis, p̄priè sumptam, & ab his tribus, quas modò nominauimus, distinctam demonstratio fieri nequit; p

Cā accidentis interna triplex.

E talem. n. formam idem per seipsum demonstraretur, & fieret petitio principii, ut sępe diximus; sed per causam formalem pro definitione acceptam datur demonstratio; imò omnis potissima demonstratio est hoc modo per causam formalem, idest per causam, propterquam res est, & per quam definitur, & quæ officio formę fungitur; officium. n. formæ est rem constituere, ita ut propter eam res sit, & ea posita res ponatur, & ablata auferatur, & in rei definitione principē locum teneat; cuiusmodi est quælibet accidētis causa proxima, & adæquata, siue ea fuerit effectrix per emanationem, siue effectrix externa, siue finalis; quanuis. n. propriè loqueudo nō sit forma, quia non est pars rei, sed est extra ipsam accidentis essentiam, & potiùs essentiæ causa, quàm essentię pars; attamen per similitudinē, ut diximus, uocatur forma, quia formæ officio fungitur, & in definitione accidentis principē locum tenet; unde manifestum est formā, quæ

Qō medium sit cā formalis.

F potissimæ demonstrationis medium est, non esse propriè dictam formam, nec quartum causæ genus ab aliis tribus distinctum, sed esse quoddam commune omnes, quas memorauimus, causas complectens, quando sunt proximæ, & æquatæ; ita ut omnis potissima demonstratio per quamlibet causam facta dicatur etiā facta per causam formalem, quatenus ea est definitio, hoc est præcipua pars definitionis accidentis, quod demonstratur.

Caput sextum, Declaratio sententiæ Aristo. de causa formali, & materiali, quomodo utraque demonstrationis medium esse possit.

HAec sententia absque ullo dubio Aristotelis fuit, qui in secundo Posteriorum libro usque ad context. 47. locutus est de hac causa formali latè sumpta ut alias causas complectitur; deinde in

De causa formali.

48. cœpit eam diuidere in diuersa genera causarum,& ostendere q hæc causa,quæ est forma & definitio,potest esse tum materia, tũ efficiẽs, tum finis;dicit quidem in eo contextu quatuor esse causas,formam,quam uocat quod quid est, materiam,efficientem,& finem,& harũ quãlibet potissimę demonstrationis medium esse posse; attamen postea singulam exemplis declarãs nil amplius de forma separatim dicit, sed triũ tantùm causarum exempla adducit,materię, efficientis,& finis, quia cẽsuit per singula harum demonstrare esse demonstrare per formã, hoc enim apertè protulit in contextu 49. loquens de causa materiali, & in 51. loquens de effectrice, etenim utrobique de utraque dicit eam esse etiam quod quid est, ac definitionem maioris extremi,nam in contextu 48.faciens causarum diuisionem causam formalem non alio nomine appellauerat,quàm quod quid est, quare manifestè dicit causam materialem esse causã formalem, & causam effectricem esse causam formalem,vtraque enim est forma, quando est definitio. Ab ipso quoque eius secundi libri initio usque ad contextum 47. possumus consyderare quam formam acceperit Aristot. nam usus est exemplis eclipsis,& tonitrus, quæ ambo accidentia fiunt a causa effectrice externa, eclipsis quidem a terræ interpositu,tonitrus uerò ab extinctione ignis, & utranque causam dicit esse quodquid est,ac definitionẽ maioris extremi; in tota igitur illa parte accepit causam formalẽ ut genus aliarum causarum quando sunt propriæ,& adęquatę,& in definitione accipiuntur. Neque nobis difficultatem facere debet diuisio illa quadrimembris, quam facit Aristot. in contextu illo 48. dicens quatuor esse causarum genera,& ea omnia in demonstrationibus media esse posse; non enim eius consilium est ostendere q omnes causæ propriè acceptæ possint esse demonstrationis medium, constat.n. neque formam, neque materiam propriè acceptãs posse unquàm medium esse demonstrationis; sed solum ostendere uult in quonam sensu siue proprio, siue improprio contingat ut hoc dogma ueri possimus, omnia quatuor genera causarum in demonstrationibus medium esse posse; ideò docet tum finalem causam,tum effectricem propriè sumptam demonstrationis medium esse posse,non q omne efficiens possit esse medium,sed q potest aliquando medium esse efficiens propriè dictum;formam uerò,& materiam docet non posse nisi impropriè sumptas medium esse demonstrationis, formam quidẽ prout sumitur pro omni causa adæquata, quæcunque illa sit, & ut est genus omnium causarum,quæ demonstrationis potissimæ medium esse possunt; materiam uerò quomodo acceperit Aristoteles nemo adhuc animaduertit, ne ipsi quidem Themistius,& Auerroes, qui alioquin oculatissimi eorum librorum interpretes

nec formã, nec materia propriè sumptæ possunt esse medium.

De causa materiali quomodo sit medium nemo cognouit.

A extitere, propterea ignorari ab omnibus puto quænam sit illa causa materialis, quam asserit Aristoteles in potissima demonstratione mediũ esse posse;nos autem eã ita declarare nitemur, ut non desperemus uiros omnes eruditos esse indicaturos nos primùm hac in re mentem Aristotelis,& ueritatem fuisse assecutos. Illud ante omnia est animaduertendũ, quod etiam ante admonuimus,non esse eo in loco Aristotelis consilium ostendere quod omnes quatuor causæ propriè acceptæ possint esse demonstrationis medium,hoc enim sicuti de forma(quẽadmodum diximus) ita de materia minimè uerum esset; quum.n. causas ibi consyderet non subiecti,sed affectionum, & accidentium, hæc ueram materiam,ex qua constent, non habent, quoniam uera materia non est nisi substantiarum;propterea illi, qui eo in loco ueram materiam intelligunt, qnæ substantię materia dicitur,decipiuntur, & longè absunt a mente Aristotelis, non enim uideo quomodo ostendere

B possint per hanc subiecti materiam accidentia eiusdem subiecti demonstrari; q si id euenire posse admittamus, ea certè materialis causa nõ accidentis erit, sed subiecti. cuius non est demonstratio. Est igitur ipsa per se res consyderãda,ut ex natura rei ueritatem eliciamus,& eam mox cum uerbis Aristotelis conferamus. Accidens,quod demonstrari dicitur, nullam aliam habet materiam,quàm subiectum, in quo inhæret,ut eclipsis habet materiam ipsum lunæ corpus, risibilitas materiam habet hominẽ ipsum, in quo inest;non enim materia illa, quę hominis materia,& pars est, sed homo ipse totus est materia risibilitatis, & aliorum propriorum hominis accidentium, non quidem materia, ex qua constent,sed materia, in qua sunt; quoniã igitur nullam materiam affectiones habent,nisi subiectum, in quo sunt, consyderandum est quomodo per talem materiam demonstrari ac-

propria sententia de causa materiali.

C cidens possit,hoc enim durum primo aspectu, & difficile intellectu est, quoniam subiectum accidentis locum quidem in demonstratione habet, tamen non medii termini, sed minoris extremi,de ipso nanque demõstratur affectio, sed non ex ipso; quomodo igitur materia accidentis medium demonstrationis esse potest? Nos igitur dicimus q etsi subiectum ipsum accidentis in demonstratione ut medium nunquàm sumitur,tamen dicitur accidens ex necessitate materiæ productum,quando in eo subiecto,in quo inest, ipsius quoque causa, à qua per emanationem fluit,insita est, quæ quidem uel est ipsa forma,seu natura subiecti, vel est aliquod accidens eam consequens, omnium enim accidentium propriorum, quæ non ab externa causa producantur, prima radix est forma,& natura sui subiecti; est quidem aliquorum accidentium causa materia ipsa subiecti, sed ea non sunt eius propria (omnia enim,quę pro-

propria sunt, propriam formam consequuntur) sed alicui superiori generi primo competunt, vt dimensiones, & potestas patiendi non sunt alicuius corporis naturalis propria accidentia, sed omnium, hoc est generis, quod omnia amplectatur, quod quum ex materia, & forma non constet, quia si esset compositum non esset summum genus, ideò eius natura simplex est, & cõsistit in natura materiæ, ut ait Auerroes in commentario 11. libri 3. Metaphysicæ, & in Epitome Metaphysicæ tractatu 2. in capite 13. a materia igitur tanquàm à propria illius essentia, & natura propriæ illius cõmunis affectiones fluere dicuntur eo modo, quo accidentia hominis a propria hominis forma; sed de hac re copiosè locuti sumus in tractatione, quam publicè fecimus de prima materia, dum primum physicorũ librum in hoc gymnasio interpretaremur, ostendimus enim corpora habere dimensiones propter materiam, sed singula proprios quantitatis limites habere a forma, quicquid enim propriũ est, a forma tribuuntur. Hæc autem omnia accidentia, quæ ab eiusmodi causa interna fluunt, in suo subiecto semper inhærent, nec possunt, ullo unquam tempore non inesse, quum enim propria causa posita effectus ex necessitate ponatur, & causa illa in eo subiecto insita ppetuò sit, & ab eo diuelli nunquàm possit, essentia .n. rei, & quicquid essentiam in ea re consequitur, a re separari nequit; ideò hæc accidentia perpetuò insunt suo subiecto, & eo posito ex necessitate ponuntur, semper enim homo est risibilis, semper ignis est calidissimus, & leuissimus; quo fit vt ex necessitate materiæ producta dicatur, quia si homo est, necessario risibilis est; si ignis est, necessario calidissimus est, atq; leuissimus; hæc materiæ necessitas est illa causa materialis, de qua in eo capite loquitur Aristoteles, qui nõ uult medium demonstrationis esse ipsam accidentis materiam, nempe subiectum eius totũ, hoc enim est minus extremum in demonstratione, sed uult medium esse aliquid illi subiecto insitum, & ab eo inseparabile, a quo per necessariam emanationem ille effectus producatur; hæc enim materialis causa dicitur, quia ex ipsa natura subiecti, quod accidentis materia est, desumitur; quoniam enim subiectum ipsum talem causam, quam insitam habet, nobis ad demonstrandum præbet, demõstratio dicitur medium sumere ex materiæ subiectæ necessitate; quare causa hæc materialis est illa, quã nos antea effectricem per emanationem vocauimus. Accidentia uerò, quę ab externis causis producuntur, non dicuntur fieri ex necessitate materiæ, eclipsis .n. non habet a subiecta luna existẽdi necessitatem, quandoquidem posita luna nõ necessario ponitur eclipsis, ideò eius causa non est necessitas ipsi iniuncta a materia, sed est effectrix externa; propterea non est rationi absonum si dicamus demonstrationem illam, qua ostenditur hominem esse risibilem per rationale medium, esse per causam materialem in eo sensu, in quo Aristoteles ibi causam materialẽ intelligit; est enim causa interna effectrix per necessariam emanationem, ipsa nanq; essentia hominis, qui risibilitatis est subiecta materia, huic accidenti iniungit existendi necessitatẽ, homine enim existente est ex necessitate risibilitas. Ex his patet sufficientissima, quam Aristoteles facit, diuisio causarum, quę in demonstrationibus locum habere possunt, tria enim causarum genera dicit esse demonstrationum media, necessitatem materię, effectricem, & finalem; quippe eam, quam nos supra fecimus, diuisionem significans, accidens enim vel internam causam habet, quæ dicitur effectrix per emanationem, ab Aristotele autem vocatur materiæ necessitas; vel externam, quæ vel efficiens est, uel finis; aliud causę genus in demonstratione sumi posse non uideo, nec alium modum, quo medium demonstrationis potisimę possit esse ipsius affectionis causa materialis, forma verò ea ratione medium demonstrationis esse dicitur, quatenus quælibet ex dictis causis, dũ in definitione rei sumitur, forma appellari potest, vt antea dictum est.

(Margin: sufficiẽs causarũ diuisio ab Arist. facta p demonstratione.)

Caput Septimũ, confirmatio eorum, quæ de causa materiali dicta sunt, ex consyderatione uerborum Aristotelis in capite de causis.

Hanc fuisse Aristotele sententiam facilè ostendere possumus ipsius dicta consyderando, & expendendo. Primùm notare debemus ipsum in eo contextu 48. & alijs pluribus sequentibus, in quibus de causis sermonem facit, nunquàm nominare materiam, sed eam his uerbis circũscribere, ≷ quo existente necesse est hoc esse ≷ siue his ≷ ex necessitate ≷ nomen enim materiæ nusquàm in ea parte expressum legimus; sed ea uerba interpretibus omnibus maximam difficultatem fecerunt, quia materia posita non ponitur ex necessitate id, cuius est materia, ligno enim posito non ex necessitate ponitur arca, & ære posito statua non ex necessitate ponitur; quod dubium soluens Albertus dixit ex materia ut est potestate ens non sequi ex necessitate id, cuius est materia; attamen ex materia proxima, & propria, & cui ab agente imposita sit causandi necessitas, id, cuius est materia, colligi necessariò. Sed per hoc dubitatio non tollitur, quia natura rei in forma consistit, non in materia, ideò neque remota, neque proxima materia posita ponitur necessariò id, cuius est materia, quando forma nondum adest; q̃ si forma quoque adsit, ponitur quidem res illa ex necessitate, non tamen ex necessitate materiæ, sed propter formam; quod autem dixit causandi necessitatem ipsi materiæ ab agente imponi, significat

(Margin: dubium de sẽsu uerborũ Arist. — Expositio Alberti. — Confutatio.)

gnificat ex agentis potius necessitate, quàm ex necessitate materiæ illum effectum produci; sic autem omnis effectus ex necessitate causæ fieri dicitur, vt eclipsis ex necessitate causę effectricis externę, nam obiectio terrę necessitatem ipsi lunæ imponit recipiendi eclipsim, luna igitur posita cum illa necessitate ei ab agente externo ioiuncta necessarium est eclipsim fieri; attamen huiusmodi effectum non dicit Aristoteles productum esse ex necessitate materiæ.

Expositio Auerrois, & Graecorum. Auerroes, & Græci, ut hanc difficultatem vitarent, dixerunt Aristotelem intelligere hanc necessitatem non a materia ad id, cuius est materia, sed a posteriori, ab eo, cuius est materia, ad materiam ipsam; lapidibus enim positis non necessariò domus ponitur, sed posita domo ponuntur ex necessitate lapides, & posita statua ponitur ex necessitate æs; sententiam hanc plurimi secuti sunt, falsa tamen est, & repugnat verbis, ac sententię Aristotelis eo in loco, qui declarare constituit quomodo omnia causarum genera potissimam demonstrationem ingrediantur tanquàm termini medii, hæc autem a causa ad effectum progreditur, non ab effectu ad causam, & exemplum demonstrationis factæ a causa materiali, quo ibi vtitur Aristoteles, est demonstratio a causa, non ab effectu, vt mox declarabimus; necesse est igitur, si ex causa materiali fit potissima demonstratio, ut adsit necessitas a materia ad id, cuius est materia, quandoquidem conuersa necessitas ad propositum minimè pertinet; ipsa autẽ Aristotelis uerba hoc apertè declarant, nam in calce illius 48. contextus incipiẽs in singulo genere causæ id, quod dixerat, considerare, & primum in causa materiali, hanc causam in medio termino collocat, non in maiore extremo, & primo loco materiam ualdè impropriè sumit, quæ in demonstratione locum habet non quatenus est demõstratio, sed quatenus est syllogismus, dicit enim medium, ex quo duæ propositiones fiunt, materiam syllogismi esse, qua posita necesse est conclusionem sequi, accipit igitur necessitatem, quæ est a materia ad id, cuius est materia, non è conuerso; ibiq; inspicere possumus Aristotelem non sumere materiam propriè, sed quemadmodum diximus, uelle declarare, in quonam sensum uerum sit demonstrationem fieri ex causa materiali siue propriè, siue impropriè sumpta; etenim impropriùs quammaximè is modus est, a quo ibi exorditur, q enim medium sit materia syllogismi, & eo posito cõclusio ex necessitate ponatur, ea non solius demonstrationis, sed cuiusque benè formati syllogismi conditio est; & est causa materialis non rei, sed potiùs secundę notionis, & illationis, eiusque consyderatio ad priores potius Analyticos, quàm ad posteriores pertinere uidebatur, eam tamen Aristoteles omittere noluit, ne aliquem modum, quo possimus dicere me-

Confutatio.

A dium demonstrationis esse materiam, intactũ relinqueret. Idcirco statim in contextu sequente 49. alterum modum attulit magis proprium, & ad demonstrationem magis pertinentem, & demonstrationem quandam Geometricam nobis proponit ut ex causa materiali factã, quę est demonstratio 31. tertii libri Elementorum Euclidis, qua ostenditur omnem angulum in semicirculo rectum esse, uocatur autem a Geometris angulus in semicirculo ille, qui fit a duabus rectis lineis ductis a duabus diametri extremitatibus, & in ipsa semicirculi peripheria se in eodem puncto tangentibus, ille enim angulus in eo linearum concursu factus dicitur angulus in semicirculo; hunc probat Euclides rectum semper esse, nam protracta extra peripheriam altera duarum linearum probat alteram esse illi perpendicularem, quia duos vtrioque angulos inuicem æquales efficit, proinde rectos, ut patet ex definitione anguli recti, quę

declaratio exempli Aristo. 1 cõ tex. 49. a 1. poster.

B est, quando recta linea in alteram rectam linea cadens duos utrinque angulos inuicem æquales effecerit, rectus est uterque æqualium angulorum, & linea illa cadens alteri, in quam cadit, perpendicularis uocatur; hęc definitio in ea demonstratione est medius terminus, minus extremum est angulus in semicirculo, maius autem extremum rectus, quare medium est definitio maioris extremi; Aristoteles autem eo in loco uidetur ad eius theorematis demõstrationem aliud medium sumere, dicit enim ostendi angulo in semicirculo rectum esse propterea quòd est dimidium duorum rectorum; idem tamen medium est, & idem sensus per alia uerba significatus, angulum enim illum esse alteri angulo æqualem, qui ambo simul sumpti duobus rectis æquales sint, est esse dimidium duorũ rectorum, quod ipsemet Aristoteles ibidem fatetur dicens medium illud esse idem, quod definitio anguli recti, quia idem significat, ac illa

C definitio, quo fit ut causa illa media sit etiam quodquid est, ac definitio maioris extremi.

Manifestum igitur est Arist. ibi loqui de demonstratione propter quid, quę ex causa demõstrat effectum; id enim in principio quoque illius contextus apertè professus erat dicens, propter quid est rectus qui in semicirculo? deinde aliis uerbis eandem quæstionem proponens ait, aut quo existente rectus est? ut eundem loquendi modum seruaret, quem in contextu præcedente seruauerat in significanda causa materiali, dixerat enim, quo existente necesse est hoc esse, significat igitur necessitatem effectus propter causam materialem, proinde processum necessarium a causa materiali ad effectum, non è conuerso, quærit enim medium, quod sit causa materialis, propter quam necesse sit angulum in semicirculo rectum esse.

Non est igitur consona uerbis Aristotelis interpretatio Auerrois dicentis Aristotelem intelligere

gere necessitatem ab eo, cuius est materia; ad ipsam materiam, nón a materia ad id, cuius est materia; quum manifestum sit Aristotelem loqui de demonstratione propterquid, nó de eá, quæ est ab effectu. Sed neque latini Aristotelem intellexerunt, quanuis enim dixerint Aristotelem significasse necessitatem a materia ad id, cuius est materia, tamen quàm materiam intellexerit ignorarunt, ideò declarare hanc necessitatem nequiuerunt, nam certum est materiam non habere necessitatem nisi ratione formæ acquirendæ, si enim sit recipienda talis forma, necesse est talem ei parare materiam, sed hæc est potiùs necessitas a posteriori ad prius, quàm a priori ad posterius; ast Aristotel. intelligit a priori ad posterius, si materia est, necesse est id esse, cuius est materia; quid igitur nomine materiæ significauerit Aristoteles ipsi non cognouerunt; ideò exemplum quoque ab Aristotele adductum a nemine intelligi potuit nemo enim potuit declarare quomodo ea demonstratio Geometrica ex causa materiali sit, tum quòd mathematici in suis demóstrationibus hac causa non utuntur, sed sola formali; tú etiam q mathematicam materiam sumendo, quam intellectilem materiam uocant, non apparet quomodo medium illius demonstrationis sit causa materialis, siue cum maiore extremo, siue cum minore ipsum conferamus, dimidium enim duorum rectorum non est materia anguli in semicirculo existentis, sed est ipsemet angulus in semicirculo existens; non est etiam materia anguli recti, quia etsi dimidium significat partem, & pars locum obtinet materiæ, tamen non est materia nisi eius, cuius est pars, & cuius est dimidium, esset igitur materia duorú rectorum, sed non unius recti, quemadmodum unius recti materia esset dimidium unius recti, sed dimidium duorum rectorú respectu vnius recti materia nullo pacto est, sed est ipsemet unius rectus; quomodo igitur medium illud est materia? Auerroes hoc consyderans dixit medium illud esse potiùs causam formalem, quàm materialem, quod uerba quoque Aristotelis in eodem contextu a nobis ante consyderata significare uisa sunt. Verumenim uerò non in eo errauit Auerroes, q dixerit medium illud esse causam formalem est enim reuera forma, quia est definitio, ut ipse Aristotel. ibi asseruit; sed in eo est deceptus, quod non cognouit quomodo non solùm sit causa formalis, sed etiam materialis, quod omnino confiteri cogimur; quum enim Aristoteles ibi ex professo eam demonstrationem adduxerit ut factam ex causa materiali, quomodo Aristo. defendimus, si eam esse materialem causam cum Auerroe inficiemur? latini quidam hanc difficultatem uidentes ausi sunt exemplum Aristotelis uitiare, ut facerent medium esse causam materialé anguli recti, etenim non dimidiú duorum rectorum, sed dimidium unius recti medium esse in ea demonstratione dixerunt; ut per duos acutos angulos, qui sint duo dimidia unius recti, demonstretur totum angulum esse rectum, sic enim per materiam demonstratio esset; attamen hoc non est exemplum Aristotelis, ut legentibus patet; neque talis demonstratio apud Euclidem usquàm reperitur. Nos igitur dicimus demonstrationem illam uocari ab Aristotele per causam materialem in hoc tantum sensu, quòd a natura illius anguli, qui in semicirculo est, ex necessitate emanat ut sit rectus, quemadmodum a natura hominis emanat risibilitas absque pendentia ab ulla externa causa; subiectum enim respectu accidentis dicitur materia, & quodcunque naturam subiecti necessariò consequitur, id ex subiectę materiæ necessitate emanare dicitur, quod non solum in rebus naturalibus, sed etiam in mathematicis locum habet, hæ nanque etsi materiam propriè sumptam non consyderant, habent tamen aliquo modo materiam per similitudinem, quémadmodum enim ignis subiectus dicitur materia summi caloris, ita etiam angulus rectitudini subiectus potest eius accidentis materia uocari. Possumus autem in eo exemplo magnú Aristotelis artificium animaduertere, nam definitionem anguli recti, quæ in ea Euclidis demonstratione medius terminus est, ipse mutauit in illa uerba idem significantia § dimidium duorum rectorum § ut dicendo dimidium speciem, & apparentiam quandam faceret causæ materialis, pars enim habet locum materię, qnú tamen reipsa medium illud neque respectu maioris extremi, neque respectu minoris mate riá significet, ut antea demonstrauimus; poterat .n. uti multis aliis mathematicis demóstrationibus, in quibus accidens, quod demonstratur, dicitur ex necessitate subiectum consequi; sed quia ipse consueuit arcana philosophiæ, & res magni momenti obscurè pronuntiare, ne à uulgaribus, & ignauis hominibus intelligerentur, ideò eo quoque in loco ut animos ignorantiú hominú a uero sensu illius materiæ, quá ipse intelligebat, auerteret, & ad alius apparentis materię cósyderationé traheret, uti uoluit ea uoce § dimidium § ut uidentes non uiderent, & audientes non intelligerent; medium enim illud non ea ratione est materia, seu a materia inducta necessitas, quia dicatur dimidiú, sed quia naturam anguli in semicirculo existentis consequitur ex necessitate ut sit rectus. Quòd autē nullam aliam materiam intelligat ibi Aristoteles, nisi eam, quam diximus, magna confirmatio ex ipsius uerbis sumitur in eodem capite in contextu 53, a quo loco fateor me hac in re fuisse illuminatum, postquàm .n. declarauerat quomodo per singulas causæ genus fiat demonstratio propterquid, docet in eo contextu contingere interdum ut idem effectus simul ex dua-

Expositio latinorum. Confutatio.

Aliorú errores in declarando exéplo pdicto

Expositio nostra propria.

Artificiū Arist. in eo loco exéplo.

duabus causis pendeat, nempe ex fine, & ex necessitate materiæ, quod exemplo lucernę declarat, si quis.n. quærat propter quid per lucernam lumen egrediatur, potest respondeti causa materialis, potest etiam respóderi causa finalis, materialis quidem, si dicamus uitrum habere paruos, & insensiles poros, partes autem luminis tenuissimas esse, & illis poris minores, propterea ex necessitate id, quod subtilius est, transire per foramina ampliora; finalis uerò, si dicamus, ne homo offendat, & cadat; consyderemus igitur causam illam materialem, causa quæritur, nó luminis, sed transitus, seu transmissionis luminis per uitrum lucernæ, uitrum igitur est subiectũ huius transmissionis, siquidem in eo fit trāsmissio, quare uitrum est ipsius materia, attamen in ea demonstratione medius terminus nō est ipsum uitrum, hoc.n.est potiùs minus extremũ, sed medium est accidens quoddam uitri naturā consequens, scilicet porositas, porositatem autē ex necessitate consequitur transitus rerum subtiliorum, ac tenuiorum; hæc autem causa ibi satis pingui Minerua ab Aristotele profertur, fuit .n. quorundam antiquorum sententia quòd uitrum sit perforatum, quam Arist. non probauit, sed noluit rationem transmissionis luminis esse ipsam transparentiam uitri, non porositatem, ea.n.est diaphani corporis natura, ut lumen in se recipiat, atq; trāsmittat; sed eo in loco de hac re disputare non uult, nam quæcunque illius transitus causa afferatur, ea nō est nisi materialis, est.n. conditio aliqua naturam uitri consequens, quæ facit ut ex necessitate lumen per uitrum transeat, ideò exempli gratia accepit sententiam illorum, qui putabant uitrum, & oē corpus diaphanum esse perforatum, ideoq; lumen transmittere. In ea igitur demonstratione subiectũ est uitrum, seu quęcunq; alia sit materia trāsparens, ex qua constet lucerna; maius extremũ est transmissio luminis; mediũ porositas illius materiæ; & talem demonstrationem uult Arist. F esse per causam materialem, tamen porositas non est materia respectu maioris extremi, trāsmissionis luminis, neq; respectu uitri, quum potiùs sit accidens ipsius; ergo dicere cogimur eā ideo dici per causam materialem, quoniam accidens illud, quod demōstratur, producitur ex necessitate a propriis illius materię conditionibus per simplicem emanationem, quare causa transmissionis siue sit prorositas, siue transparētia, est effectrix per emanationem, eamq; Aristoteles uocat materię necessitatem, quia ex illius subiectę materię natura desumitur, & ipsi insita, atque interna est, ipsa tamen causa secundum se accidens est, non materia, quemadmodum diximus. Illud quoq; in eo exemplo animaduertere debemus Aristotelem non ipsi materię necessitatem tribuere ex ipsius effectus positione, sed contra ipsi effectui ex positione materiæ, quare necessitatem significauit a causa

D ad effectum, non ab effectu ad causam, ut Græci, & Auerroes existimarūt in declaratione 48. contex. Ex iis quoq;, quę dicuntur ab Aristotele in contextu sequente 54. possumus eādem sententiam mirificè comprobare; inquit ibi Arist. effectus naturales alios esse propter finem, alios esse ex necessitate, sed duplicem esse necessitatem, alteram quidem secundùm naturam, & cū interna subiecti propensione, alterá uerò præter naturam, & uiolentam; & utranq; exemplo motus lapidis declarat dicens lapidem ex necessitate, tum sursum, tum deorsum ferri, nō tamen secundùm eandem necessitatem, deorsum .n. fertur naturali necessitate, quæ est materiæ necessitas, naturalis.n. conditio lapidis est grauitas, a qua deorsum fertur ex necessitate, quā uocat Arist. materiæ necessitatem; idem lapis proiectus ascendit ex necessitate, quum resistere nequeat uiolentiæ proiicientis, hæc tamen non est materię necessitas, sed imposita est a motore externo contra illius materiæ naturam; sumpta E igitur necessitate naturali si demonstremus cur lapis deorsū feratur, erit lapis minus extremũ, deorsum ferri erit maius extremum, & grauitas medius terminus; quam demonstrationem dicit Arist. esse ex causa materiali, seu ex materiæ necessitate, nec tamen lapidem statuere possumus medium terminum, sed grauitatem, quæ uel forma lapidis est, uel accidens a forma fluēs, & est illius motus causa effectrix per emanationem, non causa materialis propriè dicta; sed ea demonstratio eatenus dicitur facta per causam materialem, quatenus medium est causa interna, & illi subiecto insita, quum subiectũ materia accidentis esse dicatur; effectus uerò ab externo agente producti possunt quidem dici ex necessitate produci, non tamen ex necessitate subiectæ materiæ, sed potius ex agentis externi necessitate. In hoc quoque exemplo animaduertere possumus Aristotelem tribuere necessitatem effectui propter causam materialem, hoc est propter conditionem ex internis subiecti deductam, sed non materię propter effectũ, dicit enim descensum lapidis esse necessarium propter lapidis naturam, non dicit necessariam ideo esse illam naturam quia lapis descendat, de ea nanque demonstratione loquitur, quę est a priori, non de ea, quę a posteriori. Quę igitur sit apud Aristotelem eo in loco demonstratio a causa materiali, & quæ materię necessitas manifestum est, sic enim facilè intelligimus quomodo a materia ad id, cuius est materia, necessarius progressus, & necessaria illatio fiat, quandoquidem non est propriè dicta materia, sed causa effectrix per necessariam emanationem; quod quidem de materia propriè accepta ostendere possemus, ea enim posita non ex necessitate ponitur id, cuius est materia.

Declaratio contex. 54. in 2. li. post.

Necessitas duplex:

Caput Octauum solutio dubitationis, quæ ex proximè dictis exoritur.

Dubiũ. VErum ambigere aliquis posset de iis, quæ modò diximus ex illo 53. contextu secundi libri Posteriorum, ibi enim Aristoteles dicit posse eundem effectum esse propter finẽ, & ex necessitate materiæ, atqui non de alia causa loquitur, quàm de illa, quæ satisfacit quæstioni propterquid est, nam de remotioribus causis, quę non declarant nisi. ꝙ est, non opus erat Aristoteli id annotare, quum manifestum sit unam, & eandem tẽ habere posse non modò duo, sed etiam omnia quatuor genera causarum; ergo fateri uidetur Aristoteles unam, & eandem rem ex duabus diuersis causis posse demonstrari demonstratione propterquid; quomodo igitur uerũ est id, quod nos antea diximus, unius rei unam esse causã, quæ satisfaciat quęstioni propterquid est, non plures? imò Arist. ipse hoc docet longo sermone in calce secundi lib. Posterio. & illud idem significauit etiam in memorato capite de causis in eodem libro, in illo nanq; conte. 53. non subiunxisset contingere posse ut eadẽ res a duabus simul causis pendeat, nisi priùs in tractatione de generibus causarum intellexisset nõ omnes simul, sed unam uni rei competere, nempe alium effectum esse propter finem, alium ex necessitate materiæ, & alium propter causam efficientem.

Solutio Ad hoc dicimus firmum, & illęsũ manere dogma illud Aristot. ꝙ unius rei una sit ęquata causa satisfaciens quæstioni ꝓpterquid, quia si essent plures, nulla esset causa, ut antea dicebamus; quod autem Arist. dixit de quibusdam effectibus, qui fiunt & ex necessitate materiæ, & propter aliquem finem, id in rebus naturalibus euenit, & plura eiusmodi exempla è libris Arist. de partibus animalium desumere possumus; in animalibus nanque multa fiunt ex materiæ necessitate, quæ postea ad aliquem finem, & usum prouida natura cõuertit, ut in sepia emissio atramẽti fit ex necessitate materię, illi nanq; necessarium est tale excrementũ generare, & genitum emittere, quod simili ratione de omnibus animantium excrementis dicẽdum est; eorum tamen plurima ad aliquem usũ a natura uertuntur, ne prorsus inutilia sint, eiicir enim sepia atramentum, ut se abscondat, & tueatur a pisce inimico persequente; boues quoque, & alia eiusmodi animalia habent cornua ex necessitate materię, quia eorum temperatura est ualdè terrestris, quare plurimũ in eis gignitur excrementi terrei, quod eiicere necessarium est, idque uertitur a natura in defensionem animalis, boues enim cornubus se defendunt.

Finis, & necessitas materię nõ possunt Sed in his omnibus illud animaduertere debemus, ꝙ altera duarũ causarũ præcipua est, altera secundaria, ubi.n. propter materiam necessariũ est ita esse, id absque dubio attribuen- D dum est ipsi necessitati materię tanquàm causę præcipuæ; quòd autem natura illud in aliquẽ usum conuertat, id secundarium est, quoniam etiã sine hoc usu illud necessariò eueniret propter materiam, quod significauit Aristoteles in iis libris de partibus animalium, quando dixit naturam abuti excrementis propter aliquem finem, & potissimè propter animalium defensionem, abuti enim dicere maluit, quàm uti, indicans secundarium esse ille usum, quum primaria causa sit necessitas materię. Quòd si necessarium omnino aliquid fit propter certũ finẽ, natura id propter finem præcipuè fecit, & materiã parauit propter finem, eamque ad illum direxit, quam eo fine non constituto non parasset, ideò ibi causa præcipua est finis, nõ materiæ necessitas, licèt ex materiæ necessitate aliquando res producta esse uideatur, quod in omnibus instrumentalibus animantium partibus inspicere possumus, crura nàque, & pedes a natura dã- E tur animalibus propter ambulationem, quem finem respiciens coacta fuit ex tali certa materia, ex talibus, tantisque partibus ea instrumenta fabricare, & his quidem materiæ conditionibus positis necessarium est animali posse ambulare, talia enim crura, & tales pedes quum sint, ambulare animal potest; attamen dicẽdum potiùs est talem esse illam materiam propter eum finem, quàm ipsum esse propter materiæ necessitatem, quia finis ibi est causa præcipua, fine qua nulla illius materiæ statuẽdæ necessitas extitisset; ambulatio autem propter uitæ conseruationem tanquàm propter finem animalibus data est; si quis igitur causam quærat cur animalibus datus sit motus, non debemus respondere illã, quã modò memorauimus, materię necessitatẽ; sed propter uitæ conseruationẽ, siquidẽ materia illa propter ambulationẽ data est, ambulatio uerò propter conseruationem uitæ, sine quo postremo fine ambulatio necessaria non F fuisset, quemadmodum stirpibus necessaria nõ fuit; & amota ambulatione non fuisset animali necessaria materia illa, neq; illud instrumentũ rotũ. In excremẽtis autẽ contrariũ euenit, hęc enim etiã absque ulla utilitate, & absque ullo ꝓposito fine sunt per se necessaria ex materiæ necessitate, ergo nõ sunt propter finẽ, etiã si a natura ad aliquem finẽ dirigantur, taliũ igitur pręcipua causa est materiæ necessitas, quia tali existẽte animali non potest tale excrementũ non generari; ideò uidemus cornua ceruorum nullam aliam causam habere, quàm materię necessitatem; quum ad ipsius animalis tutelã minimè cõferant, sed potiùs oneri, & impedimento sint; quũm.n. plurimum in eo animali sit terrei excremẽti, non potuit natura commodius illud emittere, quàm per cornua, & quia ceruis aliud remediũ pro sua defensione largita erat, nempe magnam cursus uelocitatem, plura autem uni, ac eidem animali arma præbere noluit, sed singula

esse causę vnius rei æqualiter

ſingula ſingulis, ideò cornua ceruis ad pugnã, ac defenſionem idonea non dedit, proinde una ipſorum cauſa manet ipſa materiæ neceſſitas.

Idem effectus a fine,& à materię neceſſitate pendet diuerſis rationib⁹.

Illud pręterea eſt hac in re conſyderatione dignum,quòd licèt multa & ex neceſſitate materię,& propter aliquem finem fiant, alia tamẽ ratione a materia,alia à fine pendent,quo fit ut dicere poſſimus eandem rem non eodẽ modo acceptam fieri propter utranque cauſam, dum enim boum cornua reſpicimus tanquàm terreũ excrementum,nullam aliam cauſam habent,niſi materię neceſſitatem; dum uerò in cornubus figuram,& acumen ſpectamus, has cõditiones molita eſt natura propter finem;illam enim excrementiciam materiam tali elaboratione ad aliquam utilitatem dirigere uoluit; ita generatio, & emiſſio atramenti ſimpliciter ſumpta in ſepia eſt propter materiæ neceſſitatem; modus autem emiſſionis & tempus etiam, quo emittitur,reſpicit finem, quòd enim uiſo animali inimico ſepia tunc potiùs, quàm alio tempore atramentum emittat, id non ex materiæ neceſſitate,ſed propter finem fit; ut in omnibus talibus inſpicere liceat ipſam quidem rem eſſe propter materiæ neceſſitatem,figurã uero,uel qualitatem,uel aliquod aliud accidens,uel modũ a natura adiectum eſſe propter utilitatem,& propter finem;proinde duas quidem eſſe eiuſdem rei cauſas,ſed alio,& alio modo acceptæ; quod in ipſo quoque exemplo Ariſtotelis oſtendere poſſumus,nam ſi uitrum, uel aliud ſimile corpus ſecundum ſe conſyderemus, nulla alia cauſa eſt tranſmiſſionis luminis, quàm eius corporis natura, uel accidens aliquod a natura fluẽs, quæ dicitur materiæ neceſſitas;quòd ſi non uitrum ſecundùm ſe,& ut uitrum,ſed ut ab artifice ad talem figuram redactum, & ut lucernam conſyderemus, cauſa cur per lucernam egredi lumen uelimus,eſt ne offendamus;itaque dum corpus illud ut naturale ſpectamus,cauſa tranſmiſſionis luminis una eſt materiæ neceſſitas; dum autem illud idem ut arte elaboratum ſumimus,cauſa illius tranſmiſſionis eſt ipſe finis. Nõ igitur ſibi ipſe aduerſatur Ariſtoteles, una .n. eſt unius rei æquata cauſa; quòd ſi aliqua ſunt, quę & ex neceſſitate materiæ, & propter finem fiunt,ea alio,& alio modo conſyderata ab hac, & ab illa cauſa pendere dicuntur; & nunquàm etiam ab utraque æquè pendent,ſed altera ſemper primaria eſt,altera ſecundaria,quo fit ut nõ utralibet poſita ęquè effectus ille ponatur, ſed ſola principali,ut emiſſio atramenti in ſepia etiam ſine ulla utilitate eſt neceſſaria ꝓpter materiam; ſed ſublata materię neceſſitate non eſt ampliùs neceſſaria propter finẽ;natura .n. aliud remedium pro illius animalis defenſione poterat excogitare, eo autẽ animali tali conſtituto, proinde conſtituta neceſſitate materiæ eſt neceſſaria,illa emiſſio etiam propter finem, quia aliud defenſionis genus animal illud non ha-

A bet; eſt igitur propter finem dum neceſſitatis materię conſyderatio adhibetur; ſed ex neceſſitate materiæ etiam nulla adhibita conſyderatione finis.

Cap. IX. in quo uaria,& pugnantia Auerrois dicta canciliantur,et ad uerum ſenſum trahuntur.

QVæ igitur ſit Ariſtotelis ſentẽtia manifeſtum eſt,uoluit enim mediũ potiſſimæ demonſtrationis ſemper eſſe cauſam formalem, hoc eſt definitionem maioris extremi, quam diximus eſſe definitionem non eſſentialem,ſed cauſalẽ; hãc autem cauſam dixit eſſe aliquando cauſam materialem,ſeu materiæ neceſſitatem, quam nos internam cauſam eſſe diximus, & effectricem per emanationem appellauimus; aliquando autem finalẽ;& aliquando effectricem externam, quę propriè efficiens cauſa nuncupatur. Ad hãc

B ſententiam facilè redigere poſſumus uerba Auerrois in uariis locis, & ea, quamuis pugnare inter ſe uideantur,conciliare; quòd enim in cõmentariis 34. 35.& 68. primi libri dicat ſolas cauſas internas materiam, & formã eſſe mediũ demonſtrationis,id parui momenti eſt, quoniã in iis locis Auerroes Ariſtotelem interpretatur; qui in tota illa parte loquitur de demonſtratione facta per cauſam internã, cuius frequentiſſimus eſt uſus,ut nos eadem præcepta etiam demonſtrationi factæ per externam cauſam, quæ rarior eſt,accommodemus quantum accõmodari poſſunt,quod a nobis abundè aliàs declaratum fuit in libro noſtro de propoſitionibus neceſſariis, Auerroes igitur ibi pro occaſione optimè loquitur,præſertim quum in eiſdem locis non omnino externas cauſas excludat, ſed apertè dicat eas quoque in demonſtratione potiſſima locum habere, rariùs tamen,nempe tũc ſolũ,quando cũ effectu reciprocãtur, & in eius

Verba Auerr. in cõm: 34. 35. 68. primi lib. poſt.

lib. 2. et 14.& aliis ſequentibus.

C definitione ſumuntur;ſed huiuſce rei diſtinctionẽ declarationẽ ad ſecundũ librũ tãquàm ad ꝓprium locũ remittit. Quod autem dicit Auerr. in cõmentariis ſexto, 39.& 42. ſecundi libri, mediũ ſemper eſſe cauſam externã,effectricẽ,uel finalẽ,nunquã internam,ſcilicet formã, uel materiam,id facilè poſſumus interpretari,materiam enim,& formam propriè ſumptas reſpexit,quas oſtendimus nunquàm demonſtrationis mediũ eſſe poſſe, uidelicet materiam, uel formam ipſius affectionis, hæ nanque concluſionem demonſtrationis conſtituunt, & forma de materia demonſtrari dicitur, quare neutra in medio collocari poteſt, quum ſint duæ demonſtrationis extremitates; Auerroes igitur cauſas accipiens,ut debet,reſpectu affectionis, non reſpectu ſubiecti, iure negat materiam accidentis, uel eius formam unquàm in demonſtratione medium eſſe poſſe, relinquitur igitur ut medium ſit ſemper cauſa externa aut effe-

dicta Auerrois in cõm. 6. 39. 42 ſecundi. lib. poſ

quũ medĩũ ſit ſemper cauſa externa finis, uel effic. eſt.

 ctrix.

ctrix,aut finalis,ut ait Auerr.qui nomine causæ effectricis cōplectitur tum effectricē externam, quę propriè effectrix dicitur,tum etiam effectricem internam,quæ dicitur effectrix per emanationem,quam Aristot. uocauit materię necessitatem,licèt in hoc mentem Aristot.ignorauerit Auerroes; sed obiiceret aliquis, quomodo potest Auerroes nomine causæ efficientis complecti efficientem per emanationem, quū hæc sit interna,ipse uerò intelligat externā, quum dicat medium semper esse causam externam?

Cā pōt uel interna, uel externa appellari duobus modis.

Ad hoc responsio ex ipsis Auerrois uerbis desumitur,causa nanq; interna,uel externa duobus modis appellari potest,aut.n.ita dicitur ratione loci,& subiecti,aut ratione ipsius essentię accidentis,essentiam quidem accidentis spectando omnes dictę causæ dicuntur externæ,quia extra eius essentiam sunt,quod ibi respicit Auerr. ut ipsius uerba testantur,etiam si sit alterum subiecti accidēs,uel forma, quæ sit causa effectrix per emanationem,talis.n.causa est quidē interna ratione loci,& subiecti, quia in eodē subiecto est, sed externa ratione essentiæ ipsius effectus; hoc igitur modo medium est semper causa externa,ut etiam asserit Aristot.in contextib. 42.43.secundi libri posterio.quia interna causa respectu essentię esse non potest, nisi idē ex seipso demonstretur,ut antea diximus.

difficultas i verbis Auer. in cō.42.

Cęterū difficultatem magnam faciunt uerba Auerrois in illo 42.comment. secundi libri,quando dicit medium esse in quibusdam causam effectricē, sed finalem in omnibus;quum.n.non omnis effectus habeat causam finalem,ut eclipsis lunę, & risibilitas hominis, falsum uidetur ꝙ mediū in omnibus sit causa finalis;pręterea sibi ipsi aduersari uidetur Auerroes in iis uerbis, quoniā in una demonstratione medium una causa est, non plures, igitur si in omnibus demonstrationibus medium est causa finalis, in nulla erit cā efficiens; quomodo igitur dicit efficiens in quibusdam?

Solutio

Hanc difficultatem non modò nullus soluit, sed ne summis quidem labris aliquis attingere ausus est. Ego puto sententiam Auerrois hanc esse, quum omnis effectus habeat causam effectricem, & non omnis habeat causam finalem,non tamen in omnibus mediū sumitur causa effectrix, sed solum in quibusdā; at in omnibus sumitur causa finalis, uidelicet in omnibus habentibus causam finalē; non.n. potest intelligere Auerroes in omnibus, idest demonstrationibus, sic.n.sola causa finalis medium demonstrationis esset,sed in omnibus effectibus,ut eorum uerborum sententia hęc sit, in omnibus habentibus finem finis est mediū demonstrationis;sed non in omnibus habentibus causam effectricem sumitur medium causa effectrix, quia ubi res habet causam effectricē sine causa finali(quòd potissimum in iis contingit,quæ ab efficiente per emanationem producuntur,sed quandoque etiam in iis, quę ab efficiente externo) tunc mediū est certè causa ipsa effectrix; ast vbi res habet tum effectricem,tum finalem causam,medium sumitur causa finalis, non causa effectrix; quia vt plurimum cōtingit ut efficiens per se sumptum non sit causa ꝓpria rei,& adæquata,sed ampla,& communis,& remota,quæ ablata quidem aufert effectū, sed posita non ponit; etenim hunc effectum non producit,nisi a proprio fine moueatur,& restringatur, & contrahatur ad hunc efficiendū; si quis enim quęrat,cur in forum uadis?& ille respondeat,quia sum animatus,vel,quia habeo pedes; causam quidem effectricem responderet, sed tamen quæstioni non satisfaceret, quoniā anima,ac pedibus positis non ponitur necessariò illa in forum profectio;nam prius quoq; animā, ac pedes habebat,non tamen in forum proficiscēbatur; restringitur igitur causa illa effectrix ab hoc proposito fine,ut a desyderio uidendi amicum,uel accipiendi pecunias, uel alia eiusmodi causa,solius igitur finis satisfacit quæstioni propter quid;& est demonstrationis mediū in iis,quæ causam finalem habent; Alia quoq; est ratio cur non omne habens causam effectricem per ipsam demonstretur, quam intelligemus, si cognouerimus quomodo ex causa finali demonstratio construatur,quod fortasse pauci cognouerunt.

Caput X. quomodo ex causa finali, & quomodo ex efficiente demonstratio construatur.

Non erit autem ab re si particulas 51. & 52. secundi libri Posteriorum diligenter explanemus, ibi nanque Arist. optimè declarat quomodo ex causa finali demonstratio formetur,sed ita breuiter,& obscurè, ut neque locus ille, neque res ipsa ab ullo his temporibus intelligatur. Arist. igitur in eo conte. 51.proponit declarandū quomodo ex causa finali demonstratio fiat, sed qa magnam affinitatem, & magnum connexum inter se habent causa finalis, & causa effectrix, neque potest ex causa finali demonstratio fieri, nisi etiam causa effectrix in eadem demonstratione exprimatur; ideò priùs format in eodem contextu demonstrationem ex causa efficiente, ut postea ex eisdem terminis factam a causa finali demonstrationem magis intelligamus, & respectum efficientis ad effectum, & effectus ad finem clariùs inspiciamus.Sumit itaque hos tres terminos,deambulare post cœnam, cibos ad os ventriculi non ascendere,& sanitatem, quorum inter se respectus,& ordo talis est, vt primus sit causa effectrix secundi, & secundus causa effectrix tertii,& tertius causa finalis secūdi,nam deambulatio a cœna facit ut cibi ad os ventriculi non ascendant, hoc autem efficit sanitatem, sed sanitas est causa finalis cur deambulans uelit cibos non ascendere; Aristoteles

declaratio conte 51.52 in 2 lib. post.

au-

autem deambulationẽ uocat C. faciṫq; minorẽ extremitatem; deinde cibos non ascendere uocat B. medium terminum; sanitatem deniq; uocat A, maius extremum, & demonstrat A. inesse in C. per medium B. quæ est demonstratio per causam efficiẽtẽ, nam causa effectrix ut deambulãs a cœna sanus sit, est quoniam cibi ad os uentriculi non ascendunt, sed ad fundũ uentriculi descendunt, ubi fit bona digestio, quam consequitur sanitas; sanitas igitur, quę est causa finalis cur cibi ascendere prohibeantur, demõstratur ex eo ꝙ cibi non ascendunt, tanquàm ex causa efficiente, quia finis, & efficiens sunt sibi inuicem causę, ut in 2. libr. Physicorũ legimus; subiungit autem Arist. ꝙ ea demonstratio, qua finis tanquàm effectus demonstratur ex causa efficiente, est demonstratio exhibens definitionem, quia medius terminus, quum sit proxima causa maioris extremi, ut ponitur esse, est eius definitio, sanitas, n. per eam causam definietur, non quidem uniuersè accepta sanitas, sed ea, quæ cum bona ciborum coctione coniũcta est, ut interpretes eius loci animaduerterunt. Hac facta demonstratione docet Arist. posse de eodẽ C. etiam, B. demonstrari per medium A, & ita demonstrationem fieri ex causa finali, causa. n. cur deambulans a cœna faciat cibos non ascendere est ut sanus sit, hanc autem demonstrationia formationem dicit apparere per transpositionem τῶν λόγων, λόγων, autem paulò ante appellauerat medium terminum respectu maioris extremi, hoc est causam ejus, ac definitionẽ simul, propterea τῶν λόγων dicit in numero plurali, quia conuersa propositione maiore, & sumpto A. ut fine, non amplius ut effectu, etiam A. est causa, & ratio ipsius B. sicuti in priore demõstratione per effectricem causam facta B. erat causa, & ratio ipsius A. ꝓpterea B. & A. rationes dicuntur, quia sibi mutuò sunt causę, & rationes, dum alio, & alio modo accipiuntur; & quæ in altera demõstratione est propositio minor, ea est conclusio in altera, inquit. n. Arist. per causam finalem demonstrari, propterquid B. ipsi C. inest, hæc autem erat minor demonstrationis factæ per causam effectricem. Postea uerò harum duarum demonstrationũ discrimẽ subiungit dicens in ea demonstratione, in qua medium est causa efficiens, medium esse generatione primum, & maius extremum esse generatione postremum, quia medium est causa efficiens, & maius extremum est effectus, prius autẽ, & posterius fieri sumit Aristoteles aut tẽpore, aut saltem natura; sic. n. etjam in demonstratione per causam finalem facta dicit minus extremum esse generatione primũ medium uerò, idest causam finalẽ, esse generatione ultimũ, ideò remanet ut maius extremum sit generatione mediũ, quod nobis relinquit Aristot. colligendum. Hoc in demonstratione facta per causam effectricem quomodo se habeat facilè

A est consyderare, nam generatio causæ efficientis secundum naturam prior generatione effectus, sæpe uerò etiam tempore prior, ideò rectè dicit Aristoteles medium fieri prius, quàm maius extremũ, cum minore autem extremo comparationẽ non facit, quia de illo certam regulã afferre non potuit, si nanque illud exemplum, quo ibi utitur spectemus, minus extremum est generatione priua medio termino, sicuti medius terminus maiore extremo, nã prior naturaliter est deambulatio a cœna, quàm cibos nõ ascendere, postrema autem omniũ sanitas, quæ est maius extremum; sed non in omnibus demonstrationibus per causam effectricem factis id possumus asseuerare, quoniam causa effectus sæpe a subiecto ipsius effectus seiuncta; & remota est, & respectu ipsius non modò potest esse posterior, uerùm etiam prior, non. n. requiritur ut sit causa minoris extremi, sicut requiritur ut sit causa maioris; propterea nullã uoluit

B Aristoteles facere comparationẽ medii cũ minore extremo. De causa uerò finali alia ratio est, ut optimè in eo cõmentario 52. annotauit Auerroes, sententia nanque Aristotelis uera est in finibus tantũ secundariis, in aliis locum non habet; quã quidem rẽ non parũ difficilem, & a nemine declaratã, simulque Aristot. & Auerrois uerba ut omnes intelligant, sciendũ est ꝙ prius natura duobus modis dicitur, uel. n. prius natura intelligimus secundũ ordinẽ naturæ generãtis, quemadmodum dicimus elementa in homine priora esse humoribus, & humores mẽbris, de quo generationis ordine hic loquitur Aristoteles; uel prius natura intelligimus secũdũ ordinẽ scopi, & intentionis naturæ, qui modus priori contrarius est, nam in homine priora natura sunt mẽbra humoribus, & humores elementis, quia natura primariò statuit mẽbra facere, deinde humores propter illa, & elementa propter humores, ut ait Aristot. in primo ca-

prius natura dicitur duobus modis.

C pite secundi libri de partibus animalium, ubi prius natura hoc modo accipit, ipsumq́ue ordini generationis opponit; patet igitur idẽ eodem prius, & posterius natura esse posse, dum prius natura his duobus contrariis modis sumitur; efficiens. n. dũ sumitur ut causa, est prior natura ipso fine sumpto ut effectu, accipiendo prius natura secundũ ordinem generationis; at dum ipsum eundem effectum non ut effectum sumimus, sed ut causam finalem respectu illius eiusdem efficientis, est natura prior ipso efficiente, sumendo prius natura secundum ordinem intentionis; propterea Aristoteles in secundo libro Physicorum dicebat finem, & efficientem esse sibi inuicem causas, quod quidem esse non posset, nisi utraque esset diuersis modis prior altera secundum naturã, causa enim quatenus est causa est natura prior effectu: sic etiam materia ad formam se habet, materia nanque est natura prior secundum

efficiẽs respectu finis & prius, & posteri natura dici potest.

ordi-

materia respectu formæ, & prior est, & poster. or natura.

ordinem generationis, forma verò est natura prior secundùm ordinem intentionis naturę; quia materia est propter formam tanquàm propter finem, ut Aristoteles docet in 2. libro physicorū, & in primo de partibus animalium. Sed quoniam id, quod Aristoteles dixit tum in 2. libro Physicorum, tū in proposito nobis loco secundi posteriorum, finem, & efficientem sibi inuicem causas esse, uerum non est nisi de efficiente secundario, & de fine secundario, ideò ad eius, quod proposuimus, plenam intelligentiam discrimen hoc intelligere necessum est; de efficiente manifesta res est, nam primarium efficiens illud est, quod a nullo priore agente mouetur, uel regitur, qualē esse in animalibus animam asserit Aristoteles in 8. libro Physicor. uel saltem quod non consyderatur ut pendens ab agente priore, dum.n. nullum consyderatur agens prius, id certè in ea consyderatione locū habet agentis primarij; secundarium uerò est; quod non efficit nisi ut instrumentum primarii agentis, uel saltem nisi a primario agente regatur, ut si dicamus animam mouere manum hominis, manum mouere baculum, & baculum mouere lapidē, anima est efficiens primarium, manus uerò, & baculus sunt efficientia secundaria. Finis autem & primarius, & secundarius dici potest tum ordine generationis, tum ordine intentionis; ordine quidem intentionis ille finis, qui postremum acquiritur, primarius est; idem tamen est secundarius ordine generationis, quia postremo loco generatur. Quoniam autem Aristoteles in eo 52. contextu secundi libri Posterio. de generationis tantum ordine loquitur inter causam effectricem, & causam finalē, scire debemus, ꝙ efficiens primariū duobus modis efficere dicitur, aliquando.n. efficit aliquid propter alium finē, aliquando autē efficit aliquid non propter aliud, sed ipsum propter se; quando.n. aliquod est per se bonum, & per se expetibile, id, quod fine medio ipsum efficit, ac producit, dicitur illud efficere propter ipsum, non propter aliud; ueluti anima quādo plena habitibus eos contemplatur, causa est effectrix contemplationis, non tamen propter alium finem, quia ipsam per se contemplationē quærit, quæ finis est; quandoque autē contingit ut causa effectrix aliquem effectum producat non propter ipsum, sed ut aliud inde consequatur, ut quando anima mouet manum ut capiat cibum, facit.n. motum manus non propter ipsum, sed propter sumptionem cibi, ideò effectus ille, qui ordine generationis prior est, locū finis non habet, ut motio manus, sed finis dicitur is, qui postremū generatur, ut sūptio cibi; hæc.n. quum sit finis primarius, est tamen secundarius ordine generationis, quia prius ab anima mouetur manus, deinde sumitur cibus; hic igitur tria sunt ordine generationis ita disposita, ut primariū agens primum omnium sit, secū-

efficiēs aliud est primarium, aliud secūdar.ū

Finis primarius, & secūdarius.

D dum locum obtineat effectus prior, tertiū uerò alter effectus posterior; primum est cā effectrix aliorum duorum, sed secundi proxima, tertij verò remota; secundum est tertii causa effectrix proxima, non est tamen effectrix primaria, sed secundaria, & instrumentalis, quia à primo tanquàm à primario efficiente pendet, & regitur; tertium verò est causa finalis secundi tantum, nō primi, sumptio.n. cibi non est causa animæ, sed motionis manus ut causa finalis; propterea cauendum est ne pingui minerua accipientes dictum illud Arist. finis & efficiens sunt sibi inuicem causæ, in errorem labamur, non.n. finis dicitur causa efficientis quia moueat illud ad agēdum, sed est causa illius effectus, qui ab efficiente producitur pp illum finem, qui idē effectus est causa efficiens secundaria, & instrumentalis respectu eiusdē finis, nam motio manus est causa effectrix proxima sumptionis cibi, & sumptio cibi est causa finalis motionis manus, sed non animæ, licèt moueat animam ut expetibilis; sic etiā deambulatio a cœna est causa efficiens ne ascendant cibi ad os uentriculi, & hæc est causa effectrix sanitatis, sanitas autem est eius causa finalis; ꝙ autem uideatur eadem sanitas etiā deambulationis esse causa finalis, illud euenitquoniam deambulatio, licèt ab Arist. sumatur ut cā effectrix primaria, habet tamen aliud efficiens prius, quod Aristot. consyderare non opus fuit, nempe animam, illud igitur perpetuò uerū est, efficiens primarium, quod a fine mouetur ad efficiendum, non posse dici effectum respectu illius finis, sed efficiēs secundarium, quod ab eo fine non mouetur ad efficiendum, est effectus respectu illius finis, cuius uicissim est causa efficiens proxima; causa igitur finalis mouet primarium agens, & non est illius causa; secundaria uerò agentia non mouet, & eorum est causa finalis; unde patet differentia inter finem, & causam finalem, finis.n. dicitur respectu agentis primarii, quia mouet illud expetibilis, at nō est eius causa finalis; agentium autem secundariorum non est finis, quia non mouet illa, sed est causa finalis, cuius gratia facta uel mota sunt ab agente primario, ideò respectu horum est simul causa, & effectus; at respectu primarii est quidem effectus, sed non est causa. Ex his colligimus uera simul esse hæc duo, omne efficiens agit propter finem, & non omnis effectus habet causā finalem; nam omne efficiens aliquid efficit propter finem, uel.n. finis est ille met effectus, si propter se ipsum producatur, uel aliud aliquid, si efficiatur propter aliud; ideo rectè dicit Auerr. omne efficiens habere finem, & omnem finē habere efficiens; sed quāuis omne efficiens habeat finem, non tamen omnis effectus habet causam finalem; ille n. qui alterius gratia efficitur, causam finalem habet, sed non ille, qui propter se, ut de contemplatione diximus, causam .n. effectricem habet animam, causam finalem nul-

Finis est causa efficiētis secunda tu, sed non primarii.

E

Nota discrimen inter finem, & causam finale.

F

Omne efficiēs habet finem, & omnis finis habet efficiens.

nullã, si ipsa per se expetitur, ut posuimus; nisi A dicamus ipsam sui causam finalem esse, quia ad sui effectionẽ animã mouet, sed hæc nõ est satis propria locutio; hoc autem in omnibus effectibus locum habet, qui per se boni, & per se expetibiles sunt, cuiusmodi videtur esse sanitas, hi .n. quatenus tales sunt, habent quidem causam effectricem, sed finalem non habent. Manifestũ igitur omnibus esse potest demonstrationem a causa finali non habere locum ubi effectus non propter aliud, sed propter se producitur, est.n. simul effectus, & finis, quare ex alio fine demõstrari non potest, ut si contemplatio propter se effici dicatur ab anima, non potest ex finali causa demonstrari, quia alicuius finis gratia nõ fit. In illis igitur tantummodò huiusmodi demonstratio datur, quæ alterius gratia fiunt, dicimus autem {fiunt} ad significandum causam finalem non eorum esse, quæ faciunt, sed eorũ, quę fiunt proinde eorum, quæ causam effectricem priorẽ B habent, a qua propter aliũ finẽ fiunt. Propterea Auer. rectè dicit in illo 52. cõm. Arist. ibi loqui de finibus secundariis, iis uidelicet, qui ab efficiente per alium effectum medium producuntur, proinde non primum, sed secundum locũ ordine generationis obtinent a primo efficiente; per talem.n. finem demonstratur effectus ille medius, & in illa demonstratione primum efficiens sumitur ut minus extremum; finis autem, qui generatione tertius est, medium est demonstrationis; effectus demum, qui generatione est medius, est in demonstratione maius extremũ; significat autem Aristot. ex causa finali tunc demonstrationẽ fieri, quando quæstio proponitur cur tale efficiens talẽ effectum producat, ideò primum efficiens tenet locum subiecti, & ad talem quęstionem nulla causa præter finalem responderi potest, nam de proximo efficiente est quæstio cur effectum illum efficiat, nullum autem est interpositum aliud efficiens medium, si C quidem illud esse proximum efficiens cõstituitur, quare ipsa per se quæstio illa declarat oon, quæri aliam causam, quàm finalẽ; ut quãdo quæritur cur deambulans a cœna faciat cibos non ascendere, si causam effectricem spectemus, ea propositio immediata, & indemonstrabilis est; sed habita finalis causæ ratione est mediata, quia causa hæc nõ est media ordine generationis inter efficiens, & effectum, sed utrisque posterior, prior tamẽ effectu naturaliter quatenus est eius causa finalis; proinde a priori ea demõstratio est, non a posteriori; ideò clara est ratio cur finis uocari soleat causa causarum, quando .n. cognoscitur proxima causa effectrix alicuius effectus, non manet alia causa quærenda, quàm finalis, quę rationem reddit cur illa causa illũ effectum efficiat; rectè igitur dixit Arist. in demonstratione a causa finali minus extremũ esse generatione primum, tale nanq; est ipsum efficiens primarium; medium uerò esse generatio- A ne ultimũ, talis.n. est ipsa causa finalis; quo fit ut maius extremum fit generationẽ mediũ; causa .n. quæritur cur hoc efficiens hunc effectũ producat, causa autem est quia a tali fine mouetur. Colligere ex dictis possumus rationẽ eius, quod quærebatur, cur multa causam effectricẽ habentia ex ea demonstrari nequeant, ratio.n. est quoniam uel causa effectrix amplior est effectu, vel, si amplior non sit, quęstio tamen talis proponitur, ut causa effectrix tanquàm nota sumatur, & subiectũ quęstionis statuatur, quo fit ut effectrix causa responderi non possit, sed omnes intelligant causæ tantùm finalis eam quæstionẽ esse; non omnia igitur habentia causam effectricem ex ea demonstrari possunt. At quando id, cuius causa quæritur, causam finalem habet, ad quæstionem propter quid est omnino causam finalem respondere oportet, ideò Auer. dixit in omnibus habentibus causam finalem hanc esse debere demonstrationis medium. Idcircò uerissimum est illud Arist. dogma, unius rei unam esse causam, quamuis enim res una plures causãs habeat, tamen una est, quæ satisfacere possit quæstioni propterquid, quia dum quærendi modũ consyderamus, una quæstio unam causam respicit, nõ plures, ideò si alia aliqua causa afferatur, illi quæstioni non satisfit, quod in ipso Aristot. exemplo ostendere possumus, si quis.n. quętat propter quid deambulans a cœna sanus sit, causam finalẽ non quærit, quia iam in quęstione finem ipsum proponit de primo efficiente prędicatũ, non quidem tanquàm de efficiente, sed tã quàm de subiecto, neq; ut finem, sed ut effectũ, quare causam tantum effectricem proximã ea quæstio respicit, or mediam ordine generationis inter subiectũ quæstionis, & prędicatum, ea autem est quia cibi ad os uentriculi non ascendunt; ꝙ si quæratur cur deambulans a cœna faciat cibos non ascendere, finis quæritur, nõ efficiens, quoniam efficiens notum iam in quæstione proponitur & ut subiectũ, & ut efficiens; at propterquid non ascendentibus cibis fiat sanitas quæri non potest, quia nulla remanet causa, dũ ponimus illam esse huius proximã effectricẽ causam, hanc uerò ultimum finem. Vna igitur quæstione una causa quęritur; & sẽper ipsa quęstio, si benè perpendatur, declarat quodnam genus causæ quæratur, vt quæstiones omnes consyderantibus manifestum esse potest.

In quibus locũ habeat demonstratio a causa finali.

Rõ cur finis dicatur cã causarũ

Rõ cur multa habẽtia causam effectricem nõ possunt per eam demonstrari.

una quęstio unã tantum causam respicit non plures.

Caput XI. Quòd in omni demonstratione potissima, proinde & in definitione perfecta, quæ ex ea educitur, omnia causarum genera, quæ res illa habet, contineantur.

HAnc, quam exposuimus, de causis sẽtentiam & Arist. esse, & ueram illud certè maximè comprobat, ꝙ per eam omnes dubitationes, etiam quę difficillimæ sunt, & solui non posse uideantur, facilè sol-

soluuntur, ut in ea animus tandem omni amota hæsitatione conquiescat; nam preter multas difficultates a nobis in præcedenti tractatiooe facilè sublatas, alia est magni momenti, quã paruo negotio dissoluere possumus; multorum .n. animos hæc dubitatio torsit, quum scientia rei perfecta ea sit, quando omnes eius causæ noscũtur, quomodo potissima demonstratio perfectã rei scientiam tradere possit, si eius medium sempcr una causa est, nunquàm plures, quũ tameo accidens sępe omnia genera causarum habeat, semper autem plura; quo.n. modo uoum causæ genus aliis præteritis, quas eas res habet, potest plenam eius scientiam tradere? quaouis.n. proxima rei causa remotas omoes in se inclusas habeat eiusdem generis causas, tamen alias aliorũ generũ certè non continet. Nos igitur dicimus omne accidens, uel omnia habere quatuor genera causarum, uel saltem tria, materiã, formã, & efficientem, si causam finalem præter se noo habeat, finalem.n. sine efficiente habere nullo modo potest; quod igitur ad materiam, & formã attinet, hæ in omni potissima demonstratioue iouenianrur oecesse est, materia nanq; accidentis est subiectum proprium, quod locum habet minoris extremi, forma uerò est propria essentia, quæ per genus coarctatum significatur, & est io demonstratione maius extremũ, quare forma, & materia accideutis io conclusione demonstrationis contineurur, ut ait Auerroes in commeut. 59. 42. secundi lib. Posterio. causa ve rò effectrix est mediũ demonstrarionis, ubi nulla est causa finalis; ast ubi res causam finalẽ habet, hæc est demonstrationis mediũ, effectrix uerò io minore extremo compreheuditur, quod quidem simul & subiectam materiam, & effectricem causam accideutis significat, licèt uoã clariùs, & alteram obscuriùs; unam expresse, alteram implicitè; quaodo.n. quęritur cur deambulaus a cœna faciat cibos ad os uentriculi nõ asceodere, in subiecto huius quęstionis clarior apparet causa effectrix, quàm materia, deambulatio.n. est causa effectrix ut cibi non ascendãt, simul tamen subiecta materia significatur, scilicet homo ipse, in quo hęc omoia cósyderantur: coutra uerò quando Arist. in libris de partibus animalium quærit cur animalia hac, aut illa instrumeutali parte sint prędita, ut oculis, uel pedibus, exprimit in ea quæstione subiectam materiam, animal ipsum, io quo hæc organa iosũt, innuit tamen etiam causam effectricem, quã oo tam esse constituit, est.n. natura ipsa, quæ ea omnia propter aliquem finem aoimalibus dedit, quam causam uemo quærit, quum omnibus nota sit; quærere igitur cur homo habeat manus est quærere cur natura homini mauus largita sit; & quærete cur domus habeat fundameuta est quærere cur artifex domui fundamenta supposuerit, quare in omni demonstratioue facta ex causa finali minus extremũ continet causam effectricem accidentis uel expressè, uel implicitè, eamq; notam, & suppositam esse necesse est, quia si hæc ignota esset, priùs quærendũ esset quænã sit causa effectrix, quàm quæreretur propter quem finem hæc illum effectum producat. Omnia igitur causarum genera, quæ propositũ accidens habet, in demonstratiouis continẽtur, proinde & io defioitione accidentis perfecta, siquidem totam demonstrationem tandem in hanc definitionem uertimus. Hæc sunt, quæ ad propositæ difficultatis enodatiouem, & ad sententiã Aristot. declaratiooem excogitare, atque inuenire potuimus; aliorum officiũ erit ea, quæ prętermissa a oobis fuerint, addere, & quæ errata, corrigere, aoimum autem, & labores nostros æqui bonique coosulere, siquidem pro ueritate, & pro studiosorum utilitate libeuter laborauimus.

Forma, & materia accidẽtis in conclusione cõtinẽtur.

In omni demonstratione a cã finali ponitur efficiens in minore extremo.

F I N I S.

Venetiis, apud Georgium Angelerium, Sumptibus Pauli Meieti Bibliopolæ Patauini, M. D. LXXXVI.